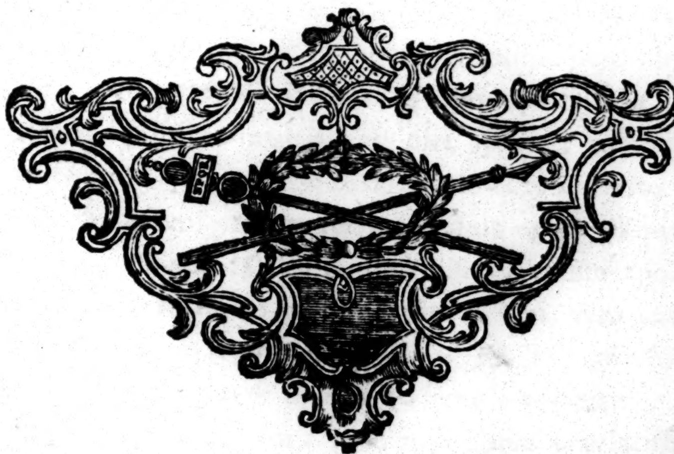
THEOLOGIA
CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS
CONTRACTA IN TOMOS DUOS

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA
ORD. PRÆD.

TOMUS PRIOR

complectens, præter APPARATUM, octo priores LIBROS.

BONONIÆ MDCCLX.

SIMONIS OCCHI VENETI BIBLIOPOLÆ CURIS,

SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS.

LECTORI
BIBLIOPOLA.

THeologiæ christianæ Danielis Concinæ Ord. Præd. Compendium ab ipso auctore elaboratum, diu tenebris conclusum, sapienti potentique obstetricante manu in lucem tandem eductum typis meis prodit. Viri tanti decora a non obscuri nominis scriptoribus multoties celebrata, a me semper prætermissa, probro mihi a nonnullis vertendum, nedùm stupidi, verum etiam ingrati animi nota insuper inusta, timeo vereorque. Editis per me tamen operibus ab ipso conscriptis, vulgatisque ipsorum catalogis, meo me munere functum, prudentiores forte censebunt, sapientum cœtui, quorum jura piaculum est usurpare, auctoris doctrinæ, gestorumque reservato delatoque judicio. Hoc viri elogium mihi cùm impune liceat, decere etiam quammaxime arbitror, sufficere item non ambigo. Unde enim melius certiusque quam ex fructibus arboris indoles agnosci queat? Quid enim, si ingenium, si pietatem, si studia, si zelum, si constantiam, si animi magnitudinem summis, ut docet, laudibus extollam, a viris fide dignissimis, a memetipso audita, visa, probata referens? Hæc omnia, & longe majora quæ dici possent, minora tamen justo essent, iis comparata quæ liquido ex ejus operibus elici queunt, quorum censum hic quoque ad alterius Tomi calcem retexui. Quis ego præterea ut cum cl. nostri ævi scriptoribus, qui non laudes tantum ipsius, verum apologias etiam prolixas contexuere, eodem in stadio currere ausim? Cui vero post solemnem auctoris commendationem a Benedicto XIV. fel. rec. pro suo in eum studio in Epistola encyclica ad Episcopos directa an. 1744. prolatam, magna de illo, & pro illo scribendi locus non datur? Hæc mihi, non præclarissimi auctoris meritis satis: quibus alii huic spartæ aptiores litare non sine laude poterunt. Vale lector, & hoc novum meæ pro tuo profectu sollicitudinis argumentum hilari gratoque animo suscipe.

720226

INDEX

Librorum, Dissertationum, Capitum, Paragraphorum, & Quæstionum qui in hoc Tomo continentur.

LIBER I.

APPARATUS AD THEOLOGIAM CHRISTIANAM DOGMATICO-MORALEM.

LIBER II.

APPARATUS AD THEOLOGIAM CHRISTIANAM DOGMATICO-MORALEM.

DISSERTATIO I.

De conscientia.

DISSERTATIO II.

De Probabilismo, ejusque consectariis.

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS.

LIBER III.

IN PRIMUM DECALOGI MANDATUM.

DISSERTATIO I.

De fide, & spe.

DISSERTATIO II.

De caritate erga Deum.

DISSERTATIO III.

De caritate erga proximum.

DISSERTATIO IV.

De vitiis caritati oppositis, & præsertim de scandalo.

DIS-

DISSERTATIO V.

De Religione.

DISSERTATIO VI.

De horis canonicis.

DISSERTATIO VII.

De adoratione, & cultu Dei, & Sanctorum.

DISSERTATIO VIII.

De superstitione, ejusque speciebus.

DISSERTATIO IX.

De voto.

Quæst.

LIBER IV.

IN II. ET IV. DECALOGI MANDATUM.

DISSERTATIO I.

De blasphemia, & juramento.

Quæst.

DISSERTATIO II.

De honorandis parentibus.

LIBER V.

IN V. VI. ET IX. DECALOGI PRÆCEPTUM.

DISSERTATIO I.

De homicidio, duello, & bello.

DISSERTATIO II.

De luxuria, ejusque speciebus.

Quæst.

LIBER VI.

IN VII. VIII. ET X. DECALOGI MANDATUM.

DISSERTATIO I.

De furto.

DISSERTATIO II.

De falso testimonio.

ob

LIBER VII.

IN QUINQUE ECCLESIÆ PRÆCEPTA.

DISSERTATIO I.

De festorum sanctificatione.

DISSERTATIO II.

De jejunio.

DISSERTATIO III.

De tertio & quarto præcepto Ecclesiæ, nempe annuæ confessionis, & paschalis communionis.

DISSERTATIO IV.

De decimis quinto Ecclesiæ præcepto impositis.

LIBER VIII.

DE OFFICIIS HOMINUM, SEU DE ACTIBUS HUMANIS, ATQUE DE LEGE, TUM NATURALI, TUM POSITIVA: ITEM DE VITIIS, ET PECCATIS.

DISSERTATIO I.

De officiis hominum.

DISSERTATIO II.

De lege tum naturali, tum positiva.

DISSERTATIO III.

De peccatis universe, & sigillatim.

FINIS.

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS.

LIBER PRIMUS

APPARATUS AD HANC THEOLOGIAM.

CAPUT I.

De iis quae primum omnium scire moderator animarum debet.

I. QUÆST. I. *Animarum medicus scire ne imprimis debet humanæ naturæ vulnera?* RESP. affirmat. Natura humana pro libero arbitrio hic accipitur, intellectu nempe, & voluntate, non exclusis phantasia, appetitu sensitivo, aliisque affectionibus, quibus homo utitur ad suas exercendas operationes. Accipitur etiam pro corpore ipso, ex cujus diverso temperamento, & varia dispositione, ætatisque, & sexus differentia, & affectus animi, & motus diversi manant.

II. Primum itaque omnium animarum curator descriptæ naturæ vires, infirmitates, vulnera, inclinationes pravas calleat apprime necessum est. Hoc patet in medico, qui ut infirmo curando opportuna remedia applicet, ejusdem vires, temperamentum, & morbi gravitatem explorare serio studet.

III. QUÆST. II. *Quodnam fuit primum peccatum Adæ?* RESP. Primum Adæ peccatum superbia fuit, unde cetera crimina tamquam a radice profecta sunt, ut habetur Eccl. x. *Initium superbiæ hominis, apostatare a Deo: quoniam ab eo qui fecit illum, recessit cor ejus: quoniam initium omnis peccati est superbia*. S. Thomas evincit 2. 2. q. 163. a. 1. primum Adæ peccatum non potuisse esse nisi superbiam: *Non potuit esse prima inordinatio appetitus humani ex hoc quod appetierit aliquod sensibile bonum, in quod carnis concupiscentia tendit præter ordinem rationis. Relinquitur igitur quod prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc quod aliquod bonum spirituale inordinate appetiit.... Unde manifestum est quod primum peccatum primi hominis fuit superbia*. Hujusce superbiæ objectum fuit quædam Dei similitudo, regula contempta quam Deus præscripsit; seu fuit appetitus propriæ excellentiæ, subjectione ad Deum rejecta. Peccavit enim tunc nimia erga uxorem Hevam complacentia, & indulgentia, tum inobedientia divini mandati, tum inordinata appetitione comedendi fructum & visu pulcherrimum, & gustu suavem.

IV. QUÆST. III. *Peccatum Adæ pertinet aliquo modo ad ejus posteros?* RESP. De fide est omnes homines in Adam peccasse, primumque peccatum in Adæ posteros transfusum esse, quod peccatum *originale* idcirco appellatur. Quare hæresis reus damnatus Pelagius cum suis discipulis fuit, quod peccatum originale negasset contractum a filiis Adam. In aliud extremum lapsi sunt Lutherus, & Calvinus, qui peccatum originale contra Pelagianos confitentes, effutierunt, ejusmodi peccato extinctum in genere moris penitus esse liberum hominis arbitrium. Quem errorem anathemate confixit Tridentinum Concilium *sess. 6. can. 5.* Non ergo extinctum, sed pluribus & quidem gravibus morbis læsum per peccatum originale est liberum hominis arbitrium.

V. QUÆST. IV. *Quinam sunt peccati originalis effectus?* RESP. Primus peccati originalis effectus, seu pœna, est privatio justitia originalis, qua ornata anima Deo obediebat, & in omnes facultates inferiores dominabatur. Hac perturbata harmonia, & excusso jugo, intestino appetitionum tumultu obsessa remansit anima.

VI. Secundus effectus seu vulnus, est mentis ignorantia: quam gravissimam plagam ut explicet S. Augustinus, eam tribuit in partes quatuor. Et primum ipsarum rerum quæ vitæ conservandæ necessariæ sunt, ignoratione obducta mens nostra est, inquit Doctor S. *lib. 1. de peccat. merit. & remiss. cap. 38.* Alterum ignorantiæ vulnus est mentis hebetudo, & fatuitas, quæ aliquibus ita a nativitate hæret, ut vix discernere, quid sibi prosit, quidve obsit, valeant. Difficultas illa maxima scientias comparandi, tertio loco mentem nostram torquet. Quot in tenebris ignorantiæ torpent, & volutantur, ne acqui-

rendarum scientiarum molestiam, tædiumque perferant? Quid quod illi ipsi qui acumine ingenii præstant, cæcutiunt in plurimis quæ aut honestatem, aut turpitudinem actionum spectant? Undique mens nostra tenebris offusa est. Heinc illa opinionum multitudo & varietas, heinc tanta disputationum pugna: quæ mihi vera, tibi falsa videntur; cum tamen sola veritas via sit quæ ducit ad vitam.

VII. Tertius peccati originalis effectus est inordinatus voluntatis amor, quo proprium bonum perverse appetit. Ex hoc perverso amore omnia mala proficiscuntur, ut fuse exponit S. August. *lib.* 22. *de Civ. Dei c.* 22.

VIII. Quartus effectus est inordinatio in parte sensitiva. Hæc est profunda plaga ex peccato originali relicta, quæ totum naturæ ordinem invertit, & perturbat, & ultimos humani cordis recessus penetrat. Præstitutus naturæ ordo postulat ut inferiora superioribus pareant, sensus, & appetitiones rationi, ratio Deo. Exturbata de solio ratione per primum Adæ peccatum, sensuum, & appetitionum factio tyrannidem usurpavit. Hæc sensitiva pars in concupiscibilem, & irascibilem dividitur. Hi sunt duo hostes intimi, & domestici, quorum insidias, molestias, insultus, rebelliones, dolos, & molimina perferre, usque dum peregrinamur a Domino, cogimur. E domo cordis nostri istos pellere minime possumus; sed contra eorum machinationes, & aggressus vigilandum, præliandum, vincendumque est, si assequi bravium volumus. Militia quippe perpetua est in hac ærumnosa lacrymarum valle vita nostra. Luctam hanc, bellumque intestinum Sancti omnes experti sunt, secluso speciali privilegio. Ex his duobus hostibus concupiscibilis prævalet, & infestior nobis est irascibili. Innumeræ demum sunt calamitates aliæ quæ peccatum originale consequuntur. Illud nunc serio perpendendum, peccatum actuale mortiferum animam interimere delinquentis, atque vulnera iis similia, quibus peccatum originale universam sauciavit naturam, menti, & voluntati infligere: concupiscentiam quippe rebellem inflammat, voluntatis vires extenuat, libertatis captivitatem novis vinculis obstringit.

IX. CONSECTARIUM I. Lutherus, Calvinus, Jansenius penitus extinctum volunt in genere moris libertatis arbitrium. Catholici omnes læsum gravissimis plagis illud fatentur, secus extinctum. Omnes defendunt, voluntatem humanam aliquod opus morale ex officio, seu objecto bonum efficere suis viribus posse. Disputant vero num præceptum urgeat referendi semper hoc opus in Deum ut in finem supernaturalem. Adfirmant non pauci; negat contra communior, & mihi verisimilior sententia. Urget utique præceptum divinum ab Apostolo declaratum, omnia referendi in Dei gloriam; at cum præceptum istud adfirmans sit, non urget semper, & pro semper: quare dum infidelis eleemosynam erogat, sistens in actionis honestate, quin eam in propriam gloriam detorqueat, opus bonum efficit, quod suapte natura tendit in honestum finem. Raro tamen id contingere fatentur omnes. Hanc Baji propositionem, *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia*, damnavit S. Pius V. Aliqua ergo opera infidelium non sunt peccata. Dissidium tamen hoc levis momenti est. Nam penes omnes convenit, communiter infideles peccare, quod in pravum finem omnia opera sua dirigant.

X. CONSECTARIUM II. Animarum itaque rector semper tragicam humanæ infirmitatis picturam habeat ante oculos oportet, ut præscribere ægroto curando queat quæ cavere pericula, quæ adhibere remedia debeat. Agnoscit illum ardere & libidinis, & pecuniarum siti. Interdicet ergo illi & mulierum familiarem conversationem, & chorearum, & comœdiarum frequentiam, & contractus fenoris suspectos. Circumfusus est ignorantiæ tenebris, gravesque dæmonis, carnis, & mundi tentationes devincere suis viribus nequit. Præscribet ergo illi sacrorum librorum lectionem, ferventes, & assiduas preces, quibus lumen divinum imploret, quo videat veritatem, & auxilia, quibus erecta voluntas devitare malum, & exequi bonum queat. (*a*)

CAPUT II.

De Scriptura sancta.

I. DEscriptæ humanæ infirmitati duo remediorum, quibus sanetur, genera providit Deus. Internum unum, externum alterum. Illud divina gratia nuncupatur, quæ vi sua mentis tenebras dissipat, voluntatem erigit, movet, applicat, & ex nolente volentem efficit, animæ maculas delet, curat-

(*a*) *Vide Tom. I. Appar. Lib.* I. *diss.* I.

ratque vulnera, & a solo Deo infunditur. Hoc externum est, nempe doctrina divinitus revelata, quæ mentem extrinsecus illustrat, dirigit, mores informat, viamque pandit, qua pergendum ad Patriam est. Doctrina hæc divinis concluditur libris, quibus Scriptura sancta constat.

II. QUÆST. I. *Quid sit sacra Scriptura?* RESP. Est verbum Dei scriptum, seu epistola Dei ad homines, ut Patres docent. Multifariam locutus Deus ad homines est. 1. Librum naturæ edidit, inquit Paulus Apostolus *ad Rom. cap.* 1. ubi ait: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* 2. Per se ipsum legem scripsit in cordium tabulis intus homines imbuendo. 3. Duas Decalogi tabulas proprio digito scripta Moysi consignavit, ut habetur Exod. cap. 3. 4. Non per semetipsum tantum scripsit, sed etiam per suos Prophetas, Apostolos, aliosque scriptores sacros, quibus universam sacram Scripturam dictavit. Hæc Scriptura sacra modo appellatur *Dei verbum*, quia a Deo dictatum: modo *Testamentum Dei*, quia in eodem infinitam hereditatem nobis spondet, suamque declarat voluntatem: modo *Scriptura divina*, quod per Dei Spiritum inspirata sit: modo *Scriptura sancta*, quia omnia in ea contenta ad sanctificationem ordinata sunt: dicitur quoque *Lex divina*, quia Legem Judæis, & Christianis datam exponit: *Biblia* tandem nuncupatur, nempe libri per *excellentiam* a voce græca Βιβλίον.

III. Divina hæc Scriptura constat ex definitione Ecclesiæ libris LXXIV., quorum XLVII. constituunt vetus Testamentum, ceteri XXVII. novum Fœdus componunt. Tribuuntur priores in legales, historiales, sapientiales, & prophetales. In prima classe ponitur Moysis Pentateuchus. Ad secundam attinent libri Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, duo Esdræ, unus Tobiæ, Judith, Esther, Job, duo Machabæorum. Ad tertiam pertinent Psalterium, Proverbia, Cantica, Ecclesiastes, Sapientia, Ecclesiasticus. In quarta collocantur Isaias, Jeremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, & duodecim Prophetæ minores. Simili partitione dividitur novum Testamentum: siquidem ad legales quatuor Evangelia; ad historiales Acta Apostolorum; ad sapientiales quatuordecim S. Pauli epistolæ, S. Petri duæ, S. Joannis tres, S. Jacobi Apostoli una, S. Judæ Apostoli una; ad prophetales Apocalypsis S. Joannis Apostoli revocantur. Libros istos canonicos esse definitum est in Concilio Tridentino Sess. IV. *integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia legi consueverunt, & in veteri Vulgata latina editione habentur.*

IV. QUÆST. II. *Quotuplex est Scripturæ divinæ sensus?* RESP. Duplex, litteralis, & spiritualis, seu mysticus. Spiritualis dividitur in allegoricum, tropologicum, seu moralem, & anagogicum. Sensus *litteralis* est qui immediate per ipsa verba significatur. *Spiritualis*, seu *mysticus* is est quem efferunt res significatæ per verba. *Allegoricus* est juxta quem gesta aliqua veteris Testamenti quidpiam significant faciendum in novo, ut exaltatio serpentis in deserto, Christum protendebat in cruce exaltandum. *Tropologicus*, seu moralis morum integritatem respicit. *Anagogicus* ea significat quæ æternam gloriam spectant. Sensus litteralis alius est grammaticalis, ut hic, *Littera occidit*, qui interdum falsus est, quia non intentus a Spiritu sancto: alter theologicus, quem ut intentum a Spiritu sancto, Theologi considerant, quique nunquam falsus esse potest. Sensus metaphoricus, seu figuratus continetur sub litterali improprio. Sensus litteralis proprius est, quem verba presse accepta significant, ut sunt hæc: *Diliges Dominum Deum tuum*. Improprius, seu metaphoricus est, cujus verba a sua propria ad impropriam significationem transferuntur; ut hæc: *oves meæ vocem meam audiunt. Oves* metaphorice populum fidelem perhibent. Rursus allegoria altera vocum, altera rerum est. Recensiti quatuor sensus his duobus versibus comprehenduntur.

Littera gesta docet: quid credas allegoria:
Moralis quid agas: quid speres anagogia.

Hæc vox *Jerusalem* quadruplicem præfatum sensum exprimit. *Litteraliter* Palæstinæ urbem; *allegorice* Ecclesiam; *tropologice* animam; *anagogice* æternam patriam exprimit.

V. QUÆST. III. *Quænam est Scriptura authentica.* RESP. Nulla hodie reperiuntur sacræ Scripturæ *autographa*, sed omnia sunt apographa, diversa lingua edita, Hebraica, Greca, Latina, & vernacula. Sola Vulgata ab Ecclesia declarata authentica est: & ab hac eruere Theologus suas conclusiones debet: quamquam primigenium etiam textum cum facilioris intelligentiæ, tum eorum qui Vulgatæ auctoritatem non admittunt, revincendorum causa adire, & expendere nullatenus prohibeatur.

VI. QUÆST. IV. *Pervia ne omnibus est*

 Scri-

Scripturæ sanctæ intelligentia? RESP. Lutherani, & Calvinistæ omnibus, & singulis privatis, etiam femellis evidentem, & perspicuam esse contendunt Scripturæ sanctæ intelligentiam in iis quæ fidei dogmata, & morum præcepta spectant. Delirium hoc est cum omnium sæculorum manifesta experientia pugnans. Nonne quælibet ex innumeris christianis sectis pro se stare Scripturas sanctas jactavit? Voluit enim Deus plura ex divinis Scripturis obscura esse, & profunda, ut in eisdem scrutandis meditandisque exerceret humana ingenia, hominumque reprimeret audaciam, & superbiam, utque divinis Scripturis venerationem conciliaret, & majestatem. Hoc primo devitato extremo, alterum illorum declinandum est, qui obscuritatis prætextu, divinarum Scripturarum studium cum propriæ salutis dispendio negligunt. Quamquam aliqua Scripturarum oracula obscura sint, tamen in iis quæ ad morum, & fidei regulas pertinent, communiter obviæ, sunt & perspicuæ Scripturæ divinæ. Nonne vel ipsi legum latores humani suas leges verbis perspicuis, & luculenta phrasi exprimere satagunt, ut dissidia interpretationum, quoad fieri potest, auferant? Nonne in hunc finem eruditiores, doctioresque viros seligunt, qui leges scriptis consignent tali oratione, & verborum delectu, quo intelligi vel ab ipso populo, pro cujus regimine conduntur, queant? Porro hunc in finem suas leges Deus tulit, ut a fidelibus qui exequi illas debent, percipiantur. Cur Apostolus Paulus, cum ceteris sacris Scriptoribus, suas Epistolas scripsit ad Romanos, ad Corinthios, ceterosque populos, nisi ut illos instrueret? Ea ergo perspicuitate scripsit, quæ opportuna erat populorum intelligentiæ, licet aliqua altiora sint.

VII. Contrarietas interpretationum, & opinionum, frequenter, non Scripturarum obscuritatem, sed opinantium, & interpretum, contrarias cupiditates affectusque declarant, qui mentes in contraria sensa detorquent. Et sane quam putas esse causam cur libri quos *spirituales* vocant, adeo inter sese consentiant? Percurre enim *Granatensem*, *Taulerum*, *Scupoli*, *Kempis*, *Rodriguez*, ceterosque omnes sive Italos, sive Gallos, sive Hispanos, Germanosque: eamdem omnino in omnibus doctrinam reperies: nullum in his libris dissidium, pugna nulla: sed eadem scita, eædem regulæ, præceptiones, adhortationes; eadem effata, præcepta, & consilia. Ratio unica est, quod eorum auctores animo ab affectibus vacuo veritates exquisierunt, & ferventi oratione eorum cognitionem petierunt, & cælesti quadam unctione easdem tradiderunt. Hinc tanta in illis consensio: quippe qui omnes doctrinam revera evangelicam explicant, omnes Evangelia sincere, & semotis disputationibus interpretantur. Quare eorum doctrina omnibus Christianis accommodata est. Errant enim qui putant, quod illa inserviat animabus dumtaxat illis quæ ad singularem sublimemque perfectionem, & sanctitatem aspirant. Nunquid enim Evangelium omnes Christianos non comprehendit, non obstringit? Cum igitur evangelica sit ejusmodi librorum doctrina, omnes quadantenus obligat. Et quidem Christiani omnes ex præcepto gravissimo inhiare evangelicæ perfectioni debere, infra fusius exponam.

VIII. At vero unde Casuistarum voluminum tanta sæpe dissidia, pugnæ, & disputationes interminatæ? Quia istorum plurimi, missa Scripturarum doctrina, humanam rationem affectuum diversorum caligine obscuratam consulunt. Non quid Evangelia, sed quid anteriores Casuistæ doceant, plerumque scrutantur. Hæc est vera causa, cur libri isti litibus, tricis, pugnis, distinctiunculis vanis scateant, doceantque non morate vivere, sed acute cavillari. Excipio semper illos qui reipsa doctrinam evangelicam docent.

IX. QUÆST. V. *Quæ via tenenda, ut germanum Scripturæ sanctæ sensum assequamur?* RESP. Profunda animi demissio, ferventes preces, & divini luminis petitiones præcedere Scripturarum lectionem debent. Abjicienda præjudicia sunt, & anticipationes, solaque Dei gloria præ oculis habenda, spreto mundi plausu, omnique humano abscisso respectu. Non enim minus depravat Scripturæ sinceritatem interpretatio falsa, quam stilus, seu calamus, quo quis verba aut detrahit, aut addit divinis Scripturis, inquit *lib. de Præscript. cap.* 17. Tertullianus. *Tantum veritati, divinæque Scripturæ obstrepit adulter sensus, quantum corruptor stilus.* Oppones hæreticos quidem esse Scripturæ sanctæ corruptores, secus Catholicos. Hæretici, respondeo, sunt obstinati Scripturarum depravatores, quod Ecclesiæ catholicæ definitiones contemnant; Catholici autem suas interpretationes definitioni Ecclesiæ subjiciunt. Ceterum & isti falli singuli in privatis interpretationibus queunt. In tanta opinionum contrarietate in genere morum, plus una vera esse nequit. Plures contrarias

rias

rias interpretationes Ecclesia tolerat. At tolerantia hæc minime impedit quominus adulteratio sit adulteratio, & falsitas sit falsitas. An qui falluntur, falseque interpretantur, immunes a crimine vel negligentiæ, vel occultissimæ superbiæ sint, Deo soli compertum est. Quando dubitationes occurrunt, consulendi Ecclesiæ Patres, & Conciliorum, & Romanæ Ecclesiæ definitiones, & Episcopi, quos Deus posuit regere Ecclesiam suam.

X. S. Paulus 2. *Cor. cap.* 2. inquit: *Non simus sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate*. Non pauci, sed *plurimi*, vel ipso Apostolorum tempore verbum Dei adulterabant. Si tum *plurimi*, hodie ne *pauci* erunt? In hunc locum *lect.* 3. hæc habet S. Thomas. *Adulterantes verbum Dei, idest prædicantes vel propter quæstum, vel propter favorem laudis .... Si ergo finis tuus est quæstus; si intentio tua est favor; gloria propria adulteras verbum Dei*. Tum concionatores, tum Theologi qui ut suas præjudicatas sententias promoveant, ut populorum plausus captent, eminentiusque fulgeant, divinas Scripturas distinctionum artificio ad se pertrahere student, adulteratores verbi Dei evadunt. Isti judices, non factores legis dicuntur ab Apostolo Jacobo *cap.* 4. inquiente: *Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex*. Nemo se judicem divinæ legis jactat, quamvis plurimi proprio judicio legem sanctam subjiciant. Audiamus S. Augustinum, qui *lib. de vera Relig. cap.* 31. sapienter distinguit hæc duo, cognoscere, & judicare legem. *Æternam igitur legem mundis animis fas est cognoscere, judicare non fas est. Hoc autem interest, quod ad cognoscendum satis est, ut videamus ita esse aliquid, vel non ita; ad judicandum vero addimus aliquid, quo significemus posse esse, & aliter: velut cum dicimus: ita esse debet, aut ita esse debuit, aut ita esse debebit, ut in suis operibus artifices faciunt; sed multiformis humana delectatio est*. Pauci itaque sunt qui mundis animis, qui humilitate, docilique animo præditi, & proprio amore spoliati agnoscere Scripturarum veritatem studeant: plurimi contra, qui propriis affectibus præeuntibus judicent legem. Toties enim judicant legem, inquit Augustinus, quoties perverse decidunt, has opiniones esse, vel debere esse probabiles; hoc non esse, vel debere non esse peccatum: & ut has præconceptas opiniones confirment, Scripturarum testimonia aucupantur, eaque ad proprios sensus inflectunt. Præclarissimus Jesuita P. Michael Elizalde *lib.* 6. *q.* 14. §. 7. hanc thesim pro titulo paragrahi constituit. *Probabilistæ vero maxime omnium judices fiunt, & leges omnes recte interpretandi Scripturas sanctas disrumpunt*. Testimonium hoc verum est, quod plurimis rationum momentis evincit ille, (*a*) confirmatque tum ratione, tum Patrum auctoritate. Quoniam via Scripturarum arcta est, & solius veritatis; via Probabilismi lata est, & spatiosa, cum sit via tum falsitatis, tum veritatis, de quibus ait *hom.* 18. *in cap.* 7. *Matth.* S. Joannes Chrysostomus: *Voluntas eorum lex est ipsorum: & non ipsi sub lege sunt, sed lex est sub illis. Via autem vitæ est omnis justitia. Dicitur autem arcta esse, quia intra regulam veritatis, & disciplinæ est inclusa*. Sola via veritatis, via Domini est: & soli qui hanc viam ambulant, beati a David vocantur. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*. Psalm. 118.

CAPUT III.

Necessitas summa, qua Theologi omnes, sed præcipue qui Christianorum conscientias dirigunt, ad Scripturæ sanctæ studium obstringuntur.

I. DEsunt mihi verba, quibus extremam propositi studii necessitatem pro dignitate patefaciam. Si hanc unicam veritatem altius animo tuo imprimerem, animarum moderator, illamque tibi plene persuaderem, fructum quem mihi in suscepto labore proposui, assequerer. Verba hominum mores non reformant, sed sola lex Domini convertit animas. Socrates, Plato, Aristoteles, Cicero, & innumeri alii optimas plerumque morum institutiones tradidere; neminem tamen ad meliorem frugem revocarunt. Hinc collige, quem fructum parere apti sint tot libri sive veteres, sive recentes, qui solis hominum opinationibus scatent. Ea est hominis indoles, & natura, ut nolit aliorum hominum judiciis fasces submittere. Divina auctoritas illa est quæ hominum ingenia in sui obsequium captivat, moresque intra virtutis semitas coercet. Heinc est quod Theologia illa quæ ex Scripturis sanctis suas non haurit conclusiones, non Theologia, sed Batolo-

(*a*) Vide Tom. 1. Ap. Lib. 1. disp. 2. cap. 4.

tologia vocanda merito est, inepta prorsus ad mores honestandos.

II. Divina ipsa Scriptura sui meditationem præcipit sexcentis in locis. *Deuter. c. 6.* hæc habentur: *Audi Israel, & observa, ut facias, quæ præcepit tibi Dominus, & bene sit tibi .... Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc quæ præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens: & ligabis ea quasi signum in manu tua: eruntque, & movebuntur ante oculos tuos: scribesque ea in limine, & ostiis domus tuæ ... Cave diligenter ne obliviscaris Domini.*

III. Oro te obtestorque, animarum moderator, ut in hoc divinum testimonium serias meditationes tuas paulisper intendas. Duo hic præscribuntur: unum divini amoris exercitium; alterum divinæ legis studium. Poterat divini amoris mandatum clarioribus verbis, & luculentiori phrasi exprimi? Dic sodes, in mentem ne tuam venire poterat reperiendos fore Theologos qui tam gravissimum mandatum ferme in nihilum redigere pertentassent? Et tamen, ut omnibus patet, plurimi primum hoc gravissimumque præceptum vanis extenuare commentis studuere. Nam alii præceptum istud nunquam per se in toto vitæ cursu; alii dumtaxat in mortis articulo; alii per accidens aliquando; alii semel intra quinquennium; & alii semel intra biennium obligare, & urgere cavillantur. Heinc collige. Si mandatum adeo luculentum, & tanta perspicuitate expressum; mandatum quod est universæ legis basis, & fundamentum, atque christianæ legis vinculum, quod Christus in suo Evangelio renovavit, & fortius imposuit Christianis: si, inquam, multi auctores cavillare, & eludere præceptum istud ausi sunt, quibus commentis non obscurabunt cetera præcepta quæ non adeo perspicua sunt, sed ambigua, & veluti remotæ conclusiones? Quis Christianorum, sublatis Casuistarum quorumdam præjudiciis, legens descriptam legem in discrimen adduceret ejusdem continuam moraliter obligationem? Comprehendisti nunc quam sit necessaria divinæ legis meditatio, quoniam secundum hanc, non secundum Casuistarum placita judicandus eris. Et eo gravius est onus, quo obstringuntur Theologi, præsertim animarum curatores, & moderatores, ad operam Scripturarum studio navandam, quo Christiani idiotæ, linguæ latinæ ignari, nequeunt Scripturam sanctam legere. Ecclesia ideo sapienter istis hanc lectionem vetuit, ut Pastores cæleste divinumque hoc pabulum purum, & ab omni errore noxio defæcatum iisdem porrigant. Nec est quod reponas omnes etiam Casuistas Scripturis divinis studere. Esto. At ex eorum commentis in descriptam legem clare patet, eos præjudiciis, & anticipationibus onustos, atque in varias affectiones distractos, Scripturas sanctas legere; si tamen reipsa legunt, & non potius quæ anteriores Casuistæ docuerunt, transcribunt.

IV. Missis innumeris veteris Testamenti Scripturis, quæ lectionem, & seriam meditationem legis sanctæ inculcant, aliqua novi Fœderis testimonia referam. Christus Dominus redarguit Pharisæos, quod Scripturas sanctas ignorent, *Matth.* 22. inquiens: *Respondens autem Jesus ait illis: Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.* Rursus interrogatus a Pharisæis de alia quæstione, illos non ad Casuistas Judæos, & Rabbinos, sed ad Scripturas remittit: *Scrutami- Scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.* Joan. 6. S. Paulus *ad Rom.* 15. indefessum Scripturarum studium jubet: *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem Scripturarum spem habeamus.* Rursus ad Timotheum scribens, primum ob oculos *cap.* 3. ponit mala, & calamitates futuri temporis, deinde, ut sibi a tantis malis caveat, lectionem Scripturarum magnopere ei imperat. *Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam ..... Tu vero permane in iis quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens a quo didiceris. Et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Jesu. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sis homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Verum quæ continuo subdit *cap.* 4. Apostolus, altius animo imprimenda sunt, & serio meditanda. *Prædica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus: & a veritate quidem auditum avertent,*

tent, ad fabulas autem convertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora: opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Tempus adveniet, inquit Paulus, quo *ſanam doctrinam* non ſuſtinebunt. Quænam eſt doctrina *ſana?* Quæ ſola conſtat veritate, inquiunt Patres omnes. Corrumpitur doctrina admixtione falſitatis. Illa igitur doctrina certe corrupta eſt quæ uſum docet contrariarum opinionum, quarum ſi una vera eſt, altera falſa ſit oportet. Omnium ſuppliciorum tremendiſſimum, quod Deus minatur, eſt neglectus Scripturarum, earumque moleſta lectio, & faſtidioſa. Tempus jam adveniſſe videtur quod *cap.* 8. prædixit Amos. *Mittam famem in terram: non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini .... Circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient.* Subtrahit & lectionem, & intelligentiam Scripturarum Dominus illis qui aut eaſdem negligunt, aut arbitrariis commentis deludere ſtudent. Revolve innumeros plurium Caſuiſtarum libros, qui a Parochis, & Confeſſariis leguntur tamquam magiſtri in regimine animarum. Vix ullæ in iiſdem divinæ Scripturæ adhortationes, rariſſimæ ex eiſdem argumentationes. Si aliquod allegatur teſtimonium, illud frequenter ad laxas opiniones confirmandas detorquetur, ut patet in hoc textu: *Jugum meum ſuave eſt:* quo utuntur communiter Probabiliſtæ, ut chriſtianam Moralem humanis appetitionibus accommodent. Vix unus illorum germano in ſenſu exponit evangelicum oraculum, quod nempe jugum Chriſti ſuave eſt, quia jugum eſt divini amoris, quia caritatis unctione delibutum, quia lex chriſtiana lex amoris divini eſt. Amor autem divinus cum amore carnis, & mundi pugnat.

V. Concilia, & Patres omnes lectionem Scripturarum Sacerdotibus altius inculcant. Tridentinum *ſeſſ.* 5. *cap.* 1. jubet ut Epiſcopi, & Archiepiſcopi, & Primates, aut per ſe ipſos, ut ſunt divino jure, cum poſſint, obſtricti, aut per ſubſtitutum ſacram Scripturam populo interpretentur. Reditus conſtitui præſcribit, quibus alendi ſint viri huic muneri deſtinati. Deinde, multis prætermiſſis, ſubdit: *In Monaſteriis quoque Monachorum, ubi commode fieri queat, etiam lectio ſacræ Scripturæ habeatur .... In Conventibus vero aliorum, in quibus ſtudia commode vigere poſſunt, ſacræ Scripturæ lectio ſimiliter habeatur.* Concilium Toletanum IV. hæc ſtatuit, quæ habentur in *Decret. diſt.* 37. *cap.* 1. *Ignorantia mater cunctorum vitiorum maxime in Sacerdotibus Dei vitanda eſt, qui docendi officium in populis ſuſceperunt: Sacerdotes enim legere ſanctas Scripturas frequenter admonet Paulus Apoſtolus dicens ad Timotheum: Attende &c. Sciant igitur Sacerdotes Scripturas ſanctas, & canones, ut omne opus eorum in prædicatione conſiſtat.* Præcipua ergo, & fere unica occupatio Sacerdotum, & maxime Paſtorum, eſt ſanctæ Scripturæ ſtudium. Quid ſi Paſtores majorem vitæ partem in negotiis, in reditibus ſupputandis, in litibus dirimendis, in curis domeſticis, & œconomicis occuparent, & quibuſdam Religioſis pabulum Scripturæ ſanctæ adminiſtrandum gregi ſibi, non aliis, commiſſo, demandarent? Iſti ſane non Paſtores, ſed mercenarii, & proprii miniſterii prævaricatores eſſent. Paſtores ex ſe ipſis paſcere gregem obſtricti ſunt: adhibere miniſtros, & adjutores queunt in iis quæ præſtare ipſi nequeunt. Falluntur ſummopere, & turpiter ſibi illudunt dum credunt aliorum ope ſuum implere miniſterium poſſe. Impendere iſti debent vires omnes, ſtudia, vigilias, curaſque proprio obeundo miniſterio: & cum ſoli nequeunt partes omnes explere, tum in adjutorium miniſtros accipiant. Rerum temporalium regimen aliis committant, ut Deo, & gregi cuſtodiendo, & formando vacare toti ipſi queant. Damnationis viam percurrunt Paſtores illi, qui ſpiritualia miniſtris committunt, ſibi rei terrenæ curis reſervatis.

VI. Quinam præcipui ſunt libri ſacri, quos legere, & meditari ſacri Paſtores, & animarum moderatores debent? Sunt libri *Pſalmorum, Proverbiorum, Eccleſiaſtes, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, & Prophetarum* ex veteri Teſtamento. Uberior erit fructus quem ex novi teſtamenti lectione matura colliges. Quæſtiunculas, caſus, diſputationes ibi non offendes, quia ſancte vivere, non ſubtiliter diſputare Evangelia docent. Legumlatorum nemo controverſias, quæſtiunculas quas excogitare hominum ingenia valent, ſuis inſeruit legibus. Sancti Eccleſiæ Patres, qui ſunt Magiſtri noſtri, Juſtinus Martyr, Cyprianus, Athanaſius, Baſilius, Gregorius Nazianzenus, Chryſoſtomus, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius Magnus, aliique innumeri Scripturis ſanctis, diviniſque traditionibus morum quæſtiones definiere, populoſque ſibi commiſſos moderati ſunt. Altius animo inſculptum habebant iſti oraculum Chriſti Domini *Joan.* 14. inquientis:

tis: *Paraclytus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia.* In quem textum hæc *lect.* 6. ſcribit S. Thomas: *Ille vos docebit omnia: quia quæcunque homo doceat extra, niſi Spiritus ſanctus interius det intelligentiam, fruſtra laborat: quia niſi prius adſit cordi audientis, otioſus erit ſermo Doctoris.*

VII. Audio obſtrepentes plures, theoretica hæc eſſe, ſecus practica. Qui confeſſiones non audiunt, qui in cubiculo ſcribunt, & humanæ ſocietatis negotia non tractant, facillime regulas ſpecioſas evulgant, quæ practicæ executioni, & directioni nihil inſerviunt. *Bona & ſolida practica opus eſt.* Ediſſere nobis, ubinam in Scripturis ſanctis doctrinæ reperiantur, quibus reſolvi queant ingentia illa quæſtionum volumina, quæ edidere Caramuel, Diana, Sanchez, Eſcobar, Caſtropalaus, Candidus, Zanardi, Sporer, Tamburinus, Gobatus, & ceteri Doctores recentes?

VIII. Reſpondeo, paucis Scripturæ ſanctæ oraculis elidi, & in nihilum redigi maximam quæſtionum partem quas luxuriantia ingenia ſuſcitarunt: de quibus hæc *ſer.* 143. *de temp.* ſcribit S. Auguſtinus. *Sunt iſta, fratres mei, magna magnorum deliramenta Doctorum.* Neque is ego ſum, qui improbem omnes controverſias quas novi Caſuiſtæ agitant; ſed dico, multas nullius eſſe momenti, & plures ſolis divinis Scripturis, traditionibus, & Patrum doctrina reſolvi poſſe. Et quia non pauci ad praxim appellant, parere illis volo. Controverſiæ quas novi Caſuiſtæ invexerunt adverſus primum caritatis erga Deum, & proximum mandatum, nonne ſolis verbis quibus Deus illud expreſſit, diluuntur? Innumeræ illæ quæſtiones quas verſant de tactibus impudicis, de re uxoria, de ſodomia, aliiſque turpiſſimis actibus, de choreis, de comædiis, de promiſcua virorum, & mulierum converſatione, his ſolis divinis oraculis labefactantur. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Eccl. 3. *Averte faciem tuam a muliere compta.* Eccl. 10. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum .... Si manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam &c.* Matth. 5. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos*: ad Teſſalon. I. c. 5. Si hæc & ſexcenta alia ſimilia oracula divina, poſitis præjudiciis, & ſtudio detorquendi ejuſmodi mandata ad hominum deſideria, & appetitiones, conſultarentur, in fumum abirent inaniſſimæ illæ quæſtiunculæ, & diſtinctiunculæ noſtra ætate ad obſcurandam evangelicam veritatem tanta contentione actitatæ. Diſputationes quas de homicidio, de duello honoris vindice, de mendacio materiali, de amphibologiis, de furtis, de compenſationibus, de fenore, aliiſque ſuſcitarunt auctores noviſſimi, quæque implent ingentia illa Caſuiſtarum volumina, luculentiſſimis divinæ Scripturæ teſtimoniis definiri poſſunt, ſi ſola evangelica veritas ſpectetur, & ſtudium illud hominibus placendi, humanique favoris aucupandi penitus evellatur.

IX. Similiter Eccleſiæ mandata clara ſunt, & manifeſta, & ſanctorum hominum exempla patent omnibus. Lubet audire quæ *epiſ.* 119. ſcribit S. Auguſtinus. *Sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in divinis libris ſaluberrime præcepta ſunt, minus curantur, & tam multis præſumptionibus ſic plena ſunt omnia, ut gravius corripiantur qui per octavas ſuas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vino ſepelierit. Omnia itaque talia quæ neque ſanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Epiſcoporum ſtatuta inveniuntur, nec conſuetudine univerſæ Eccleſiæ roborata ſunt, ſed diverſorum locorum diverſis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix, aut omnino numquam inveniri poſſent cauſæ quas in eis inſtituendis homines ſecuti ſunt, ubi facultas tribuitur, ſine ulla dubitatione reſecanda exiſtimo.* Prætereo multa quæ ibidem S. Doctor ſcribit, & pauca exhibeo eorum quæ ſub epiſtolæ finem adjicit. *Et miror quia hoc te latet, quod non ſolum in aliis innumerabilibus rebus multa me lateant, ſed etiam in ipſis ſanctis Scripturis multo neſciam plura quam ſciam. Et ideo ſpem in nomine Chriſti non infructuoſam gero, quia non ſolum credidi Deo meo in illis duobus præceptis* TOTAM *Legem Prophetaſque pendere, ſed etiam expertus ſum, experiorque quotidie. Quandoquidem nullum mihi Sacramentum, aut aliquis ſermo admodum obſcurior de ſacris litteris aperitur, ubi non eadem præcepta reperiam. Finis præcepti eſt caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta: & plenitudo legis caritas. Itaque & tu Chriſtiane, ſive iſta, ſive alia, ſic lege, ſic diſce, ut memineris veriſſime dictum:* Scientia inflat, caritas ædificat. *Caritas autem non æmulatur, non inflat. Sic itaque adhibeatur ſcientia tanquam machina quædam, per quam ſtructura caritatis aſſurgat, quæ manet in æternum, etiam cum ſcientia deſtruetur.*

X. Non ſolum, inquit Auguſtinus, credidi Deo meo revelanti, ſed etiam quotidie expertus ſum, univerſam legem, & Prophetas

tas in illis duobus caritatis præceptis contineri. Si Christiani hæc duo mandata sola serio meditarentur, deriderent, contemnerentque innumeras quorundam Casuistarum quæstiones, & vanissimas tricas. Tantum vero abest ut istorum plures ad hæc duo præcepta insurgentes quæstiones revocent, ut contra hæc duo mandata extenuent, vim obligationis coerceant, & limitent, ut delinire ceteras leges valeant.

CAPUT IV.

Christianæ professionis spiritum, & præcipuas ejusdem regulas, & luculentissima principia callere imprimis Pastores, & Christianorum moderatores exacte debent.

I. CHristianæ professionis spiritus terrenum hominem in cælestem transformat, ut 1. *Cor. c.* 15. inquit Apostolus Paulus. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis*. Imaginem terreni hominis exuit Christianus in ipsa Baptismatis professione, qua renuntiat satanæ, pompis, & operibus ejus. Hæc renuntiatio fidei professionem antecedit, inquit *lib. 6. de Gubernat. Dei* Salvianus. *Quæ enim in Baptismo salutari prima Christianorum confessio? Quæ scilicet, nisi ut renuntiare se Diabolo, ac pompis ejus, atque spectaculis, & operibus protestentur? ... Et quid plura? Credo inquis, in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum Filium ejus. Ergo primum renuntiatur Diabolo, ut credatur Deo. Quia qui non renuntiat Diabolo, non credit Deo*. Genuinum & præcisum hujusce professionis sensum, cum de Baptismate sermo erit, explicabo; palamque faciam, Pastores frequenter peccare, propterea quod negligant patefacere juvenibus baptizatis istius professionis ab eisdem emissæ onera.

II. QUÆST. I. *Quas servare regulas debent Pastores animarum in sanandis ægrotis?* RESP. Spirituales isti medici primum omnium perspectam habeant oportet infirmitatis gravitatem, ut dictum est; deinde quænam sint sanitatis regulæ, scire debent. Si corporum medici ignorent, quandonam ordinatus & rectus sit arteriarum pulsus, quomodo infirmum a sano distinguere valent? Quis sit ergo Christianus sanus compertum esse debet animarum moderatoribus. Poro Christiani illi sani habentur qui Christo Jesu conformes sunt, ut S. Paulus *ad Rom.* 8. testatur. *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Imaginem ergo vitæ Christi Jesu quam in terris degit, sistere sibi ob oculos debent animarum medici, ut curare easdem, & ad firmam restituere sanitatem valeant.

III. Hæc autem sunt istius divinæ imaginis lineamenta, inquit *epist.* 1. *c.* 2. S. Petrus: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis*. Imago hæc quoquo versum sanctitatis radios effundit, subdit 1. *Tessal. c.* 4. Paulus Apostolus: *Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra*: & 2. Cor. c. 7. *Salutate omnes Sanctos*: & alibi: *Empti enim estis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore vestro*. Quin corpora nostra membra esse Christi, iterum 1. *Cor.* 6. testatur: *Corpora vestra membra sunt Christi*. Et tandem Eph. 4. *Crescamus in illo per omnia qui est caput Christus*. At qui fieri potest ut christianus homo similis Deo evadat? paucis ostendam.

IV. QUÆST. II. *In quo potissimum situs est christianæ perfectionis spiritus?* RESP. In caritate, & humilitate. De prima nunc, de posteriore infra. Ignis divini amoris, consumpto mundanorum carnaliumque affectuum bitumine cælestem flammam succendit, atque similes Deo, & universæ legis suæ cultores nos efficit, ut Christus ipse *Matth.* 22. docet: *Diliges Dominum Deum tuum &c. Diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet & Prophetæ*. Quem amas, non lædis, non afficis injuriis; quæ illius sunt, non furaris, ejusdem nomen non blasphemas, nec dolis, nec fraudibus illum circumvenis; quæ eidem placent, exequeris, lites eidem temere non intentas; ab iis abstines quæ ei displicent. En quam verum sit effatum Apostoli: *plenitudo legis dilectio*.

V. Hic est homo Dei octo beatitudinibus ornatus, inquit cap. 5. Evangelista Matthæus, qui Deum imitatur, ejusque mandata sequentia implet. *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos: orate pro persequentibus, & calumniantibus vos ... Vade prius reconciliari fratri tuo*. Hæc fieri mandat, non ut hominibus, sed ut Deo placeamus. Evenire non posse admonet ut Deo, & mundo serviamus; alterutrum enim odio habeamus necesse est: a divitiis avide congregandis, & a rerum sollicitudine temperandum nobis esse, frequenter Evangelia inculcant. *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus ... Nolite thesaurizare in terra ....*

Nemo

Nemo potest duobus dominis servire .... Ne solliciti sitis ... Si dimiseritis hominibus, dimittet & vobis Pater vester. Legenda sunt quæ idem *Matth. c.* 7. præscribit, ubi a via lata coercendum pedem, & per viam arctam, angustamque ingrediendum, clamat: *Intrate per angustam portam: quia lata, & spatiosa porta est quæ ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inveniunt eam!* Per hanc angustam portam, & arctam viam ingressus est Christus exemplar nostrum in regnum cælorum & eandem ambulaverunt omnes ejusdem veri discipuli, quos certo scimus Dei regnum ingressos esse. Promptos paratosque nos esse vult ad omnium quæ in hoc mundo possidemus, abdicationem. *Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

VI. S. Paulus Apostolus a Christo Jesu edoctus personam quam sustinere in hujus mundi theatro Christiani debent, vividis depingit coloribus. Et primo nos in stadio currentibus ad consequendum pallium 1. *Cor.* 9. comparati. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant.* Altius hanc meditare veritatem. Suos sensus coercent, omnes vires, & studia in stadio currentes eo unice collineant, ut pallium assequantur. Nunquid cursores isti, dum currunt, oculos divertunt ad spectandos ludos, comædias, choreas, spectacula, aliaque delirantis mundi præstigia? Absit. Nil prorsus aliud in mente animoque habent, nisi assecutionem coronæ, & quidem corruptibilis. Nos omnes in stadio currimus, ut incorruptibilem, infinitam, æternamque coronam obtineamus. Et tanta laboramus fatuitate, ut hac æterna corona spreta, veluti pueri ratione carentes, animum intendamus ad mundi auram captandam, ad vana spectacula, ad fabulas, ad ineptias? Ore jactamus, nos consequi hanc coronam velle; sed interim reipsa tempus, vitamque totam impendimus in ludis, in feminarum colloquiis, in conviviis, in solatiis, quæ cum assecutione coronæ hostiliter pugnant. Si consulas Casuistarum quorundam volumina, levem, non mortiferam, hanc tibi pugnam referunt; teque & coronam assequi, & recensitis mundi blanditiis, & deliciis frui posse, plures adfirmant variis distinctiunculis adjectis. Contra clamat 1. *Cor.* 7. Apostolus: *Hoc itaque dico, Fratres: tempus breve est: reliquum est ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint; & qui flent, tanquam non flentes; & qui gaudent, tanquam non gaudentes; & qui emunt, tanquam non possidentes; & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi.* En tibi statum hujus mortalis vitæ depictum. Sed fulgentiora supersunt lineamenta. Quænam hæc? conflictare sensus, torquere carnem, coercere appetitiones, & quotidie exemplaris magistri nostri Christi crucem deferre. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam* QUOTIDIE, *& sequatur me. Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis.*

VII. Accedit quod omnes qui in hac lacrymarum valle Christi imaginem, & personam sustinere velint, mundi odium, irrisiones, contemptiones, persecutiones patienter, & animo constanti ferre debeant. Lamentabantur discipuli, quod mundus illos odio haberet. Reposuit *Joan.* 15. Christus Dominus: *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis mundus quod suum erat, diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* Et rursus ore Pauli intonat: *Si hominibus placerem, servus Christi non essem*: & iterum: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.*

VIII. Hæc sunt christianæ professionis ornamenta, definitiones, effata, axiomata, & principia, quæ semper & animo insculpta, & in ore sonantia habere animarum Pastores debent. Hæc ipsi secum seria, & humili meditatione recogitent opus est, ut tamquam alimentum optime dispositum & paratum porrigere cum profectu gregi suo queant.

IX. QUÆST. III. *Humilitas estne potissima christianæ perfectionis virtus?* RESP. Unus ex præcipuis peccati originalis, quo homines inquinati, & vulnerati nascuntur, effectibus superbia est, cujus antidotum humilitas nuncupatur. Ethnicorum sapientes & peccatum originale, & veram humilitatem ignorarunt. Præclarissime post Patres S. Thomas 2. 2. *q.* 161. *a.* 5. *ad* 2. declarat sublime excelsumque ædificium, quod Filius Dei excitavit, duobus potissimum constare, nempe humilitate, quæ fundamenti locum occupat, & caritate, quæ universi ædificii forma est, quæ valorem, pulchritudinem, firmitatem præbens, omnes fabricæ partes mirabili fœdere

copu-

copulat, atque consolidat. Hæc sunt Angelici verba. *Sicut ordinata virtutum congregatio per quamdam similitudinem ædificio comparatur; ita etiam illud quod est primum in acquisitione virtutum, fundamento comparatur, quod primum in ædificio jacitur. Virtutes autem vere infunduntur a Deo. Unde primum in acquisitione virtutum potest accipi dupliciter: uno modo per modum removentis prohibens; & sic humilitas primum locum tenet, inquantum scilicet expellit superbiam, cui Deus resistit, & præbet hominem subditum, & patulum ad suscipiendum influxum divinæ gratiæ, in quantum evacuat inflationem superbiæ. Unde dicitur Jacobi 4. quod* Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: *& secundum hoc humilitas dicitur spiritualis ædificii fundamentum.* Quamobrem sicut nulla consistere fabrica absque fundamento potest, ita nulla refulgere virtus sine humilitate valet.

X. Quo magis est istius humilitatis antidotum necessarium ad expellendam superbiam, eo est ejusdem executio, & praxis difficilior. Nisi Dei Filius & verbo, & exemplo hanc docuisset virtutem, vix resplenderet in hominibus superbiæ veneno tumentibus, inflatis, superciliosis. Exinanivit semetipsum Verbum divinum, formam induens servi, & peccatoris, ut homines ad tantæ virtutis studium, & exercitium induceret. Sapienter *lib. de sanct. Virg. c.* 45. exponit S. Augustinus hæc verba: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*: quæ sic interpretatur: *Ille cui omnia Pater tradidit, & quem nemo agnoscit nisi Pater, & qui Patrem solus agnoscit, & cui voluerit revelare, non dicit: Discite a me mundum fabricare, aut mortuos suscitare; sed*, quia mitis sum, & humilis corde. *O doctrinam salutarem! O Magistrum, Dominumque mortalium, quibus mors poculo superbiæ propinata, atque transfusa est! Noluit docere quod ipse non esset, noluit jubere quod ipse non faceret.* Verum plurimis missis, quæ hic in humilitatis commendationem scribit, pauca ex iis quæ *epist.* 56. ad Dioscorum habet, ob oculos revocabo. *Huic te*, inquit, *mi Dioscore, ut tota pietate subdas velim, nec aliam tibi ad capessendam, & obtinendam veritatem viam munias, quam quæ munita est ab illo qui gressuum nostrorum, tanquam Deus, videt infirmitatem. Ea autem est prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas; & quoties interroges, toties hoc dicerem, non quod alia non sint præcepta quæ dicantur, sed nisi humilitas omnia quæcumque bene facimus, & præcedat, & comitetur, & consecuta fuerit, & proposita, quam intueamur, & opposita, cui adhæreamus, & imposita, qua reprimamur, jam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia. Vitia quippe cetera in peccatis, superbia vero etiam in recte factis timenda est, ne illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur. Itaque sicut Rethor ille nobilissimus, cum interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis observari oportere, pronuntiatione dicitur respondisse: cum quæreretur, quid secundo, eandem pronuntiationem: quid tertio, nihil aliud nisi pronuntiationem dixisse: si interrogares, & quoties interrogares de præceptis christianæ Religionis, nihil aliud responderem nisi humilitatem, etsi forte alia dicere necessitas cogeret &c.*

§. UNICUS.

CONSECTARIUM MEDITANDUM.

I. DUo hactenus delibavi: infirmitatem, & mortifera humanæ naturæ vulnera, quod est primum; alterum, remedia sanandæ naturæ opportuna. Vos nunc judices desidero animarum pastores. Nonne summopere necessaria est tum infirmitatis humanæ, tum remediorum, quibus curanda est, explorata notitia, & quidem in antecessum? Colloquamur nunc mutuo, positis præjudiciis. Quotus enim quisque est qui hac instructione imbutus ad curandas animas accedat? Quis peccati originalis, superbiæ, & quæ inde proficiscuntur mala in primis exponit? Quis gravissimi præcepti humilitatis, quæ est superbiæ antidotum, vim, & necessitatem inculcat? Vix virtutis hujus, quæ basis, & fundamentum est universi ædificii evangelici, mentionem faciunt plurimi, quorum libri pro regimine animarum manibus teruntur. Quis horum axiomata, & regulas sanctitatis christianæ, nempe quotidianam crucis delationem, carnis conflictationem, animum paratum ad sustinendum mundi odium, persecutiones, derisiones, contumelias, calumnias, in medium producit, & clamat, hæc esse veluti præludia christianæ vitæ, & caritatem formam illam quæ animat, & vivificat spiritum evangelicæ professionis? Si medicus curaturus ægrotum accederet, quin perspectas haberet sanitatis regulas, & explorare curaret infirmi naturam, & morbi gravitatem, nonne manifestæ stultitiæ argueretur? Et tamen quot sunt medici animarum, qui professionis baptis-

ptiſmalis vim, qui regulas quas Chriſtus ipſemet pro vita chriſtiana inſtituenda præſcripſit, & nos indicavimus, compertas habeant, eaſque ſervandas peccatoribus imponant?

II. Cum mundani homines aſpiciunt Chriſtianos, Sacerdotes, Religioſoſque viros in luxuriæ, avaritiæ, gulæ, & ſimilia flagitia prolapſos, obmurmurant, ſtupent, admirantur: contra, eos qui ab his vitiis ſunt immunes, extollunt. Plurimos damnari ob luxuriam, & avaritiam Scriptura ſancta edocet. At pauci ſunt qui ad ſuperbiam, horum, aliorumque criminum radicem, animum intendant. Et tamen certum eſt homines majori ex parte propter occultiſſimum ſuperbiæ crimen æternum perire. Superbia Lucifer cum tertia Angelorum parte cecidit: ſuperbia corruit Adam humani generis caput. Morbus univerſum genus humanum inficiens ſuperbia eſt: hæc eſt febris prævalens, & dominans, omniumque morborum infeſtiſſima, quæ omnes humani cordis latebras, & receſſus penetrat: hæc eſt peſtifera lues, quæ ex inſidiis, & veluti per cuniculos animarum ſtragem parit. A carnalibus vitiis, quæ ſenſus hominum percellunt, & infamiam pariunt, ſin virtutis amore, ſaltem ignominiæ ſubeundæ formidine abſtinemus. Frequenter vitium vitio obtegimus, & ut mundi favorem, plauſum, exiſtimationem, & obſequium captemus, ſordida, & vilia peccata deteſtamur. At fulgidum eſt ſuperbiæ crimen, quod ſupremi Angeli, & primi hominis mentem faſcinavit. Vel ipſum bonorum operum meritum ſæpe vel ſurripit, vel arrodit, aut inſidias eidem ſtruit. Undique nos obſidet, & circumvenit, ut de ipſa gloriemur ſanctitate. Illo ipſo tempore quo humilitatis virtutem extollimus, & exaggeramus neceſſitatem, ſuperbia, ſplendida induta veſte, in Angelum lucis, ſeſe transformat, & intra nos machinatur, ſuſcitatque dulcis, & inſenſibilis complacentiæ auram. *Superbia*, inquit Auguſtinus, *bonis etiam operibus inſidiatur*. Plura, cum de ſuperbia, & humilitate ſermo erit, manifeſtabo.

III. Ex his quæ obiter delibavi, colligite animarum Paſtores, quam ſit verendum timendumque illo ipſo tempore quo nobis blandimur de caſtitate, de paupertate, de æquitate. Vaferrima philautia intra nos ſerpit, rodit, elationem excitat quin advertamus, tumenteſque efficit animos noſtros. Ad ſcopulos iſtos occultiſſimos animas allidimus nos ipſi Theologi Dei miniſtri, Confeſſarii, qui ut emineamus, & refulgeamus ſupra alios, ut mundanas poteſtates nobis conciliemus, placentia ſæpe loquimur, & opinationes fuco benignitatis novæ illitas, quæ carni & ſanguini indulgent, quæ divitum, & magnatum clientelas nobis comparant, pugnaciſſime defendimus.

IV. Omnes ergo libri illi qui præfatam evangelicam doctrinam, & regulas quas Chriſtus ipſe Servator noſter pro morbis noſtris curandis ſtatuit, negligunt, qui eaſdem non inculcant, qui definitionibus, diſtinctiunculis, quæſtiunculis, & diſputationibus hominum ingenio excogitatis ſcatent, inepti ſunt ad imbuendos in animarum regimine Paſtores. Vos ergo Chriſti Miniſtri, ſi aliorum ſalus & veſtra cordi eſt, primum omnium in Jeſu Chriſti Evangelia, in Epiſtolas Paulinas animum, vires, & ſtudia intendite. Niſi vobis explorata ſit Chriſti doctrina, quomodo humanarum opinionum falſitatem deprehendere valetis? Doctrina evangelica ſimplex eſt, quæ non cavillari, nec jurgari, nec diſputare, ſed humili docilique animo exequi divinam legem docet, cor inflammat, & divini amoris ignem ſuccendit, mundi, & rerum terrenarum contemptionem parit.

V. Quæ hactenus dicta ſunt, concionatoribus, viriſque myſticis inſerviunt, ſecus Theologiæ moralis cultoribus. Ita garriunt illi qui arte cavillandi præventi, novas & inauditas morum regulas invexere. Verum ut iſtos ad incitas reducam, quæro: quas ex Evangeliis hactenus delibavimus, vera ne ſunt, an falſa? Si falſa eſſe effutiunt, ipſi Chriſtiani non ſunt. Si vera: ergo hæc imprimis exponenda, inculcanda, urgendaque ſunt. Ergo libri illi qui præfatis præceptionibus vacui ſunt, qui ſolas hominum opiniunculas pro morum regulis conſtituunt, inepti ſunt ad curandas Chriſtianorum infirmitates. Omnium ſæculorum Patres ſanctiſſimi hanc quam deſcripſimus, methodum ſervarunt. Temetipſum conſule, lector optime. Nonne, dum recitata evangelica effata legis, & meditaris, te commotum experiris? Nonne plurium humanarum opinionum, quibus ſcatent non pauca caſuiſtica volumina, futilitatem ſentis? Tumet judex ſede. Quandonam ex lectione quorumdam Caſuiſtarum te inflammatum erga Deum; quandonam ad humilitatem colendam, ad divitias, hominum plauſus, gloriamque mundanam proculcandam; ad ferendam quotidie crucem, ad carnem, & appetitiones jejuniorum, & vigiliarum ſeveritate crucifigendas cum ſuis concupiſcentiis te animatum, & compulſum

exper-

expertus es? Quandonam in ejusmodi libris legisti valide inculcari hujusce evangelici oraculi observantiam: *Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est?* De humilitatis præcepto, quod est, ut diximus, & dicendum continenter occurrit, primum christiani ædificii fundamentum: de altero gravissimo mandato inhiandi evangelicæ perfectioni in caritate sitæ, aut nullus, aut aridus sermo in non paucis casuisticis libris reperitur. Si itaque primæ, & potissimæ christianæ professionis, & reformandorum morum regulæ negliguntur; quid mirum, si Christiani majori ex parte Sacramenta Christi profanant, vitamque vitiis perpetuis corruptam ducunt? Verum de hoc plura in loco. Tu interim animarum Pastor semper ob oculos habe, quod Christiani salvandi conformes esse debent divino exemplari Christo Jesu. Hæc sola certissima regula plura te docebit, quam plurium quorumdam auctorum volumina.

CAPUT V.

De paucitate electorum, & multitudine reproborum.

I. SI ii soli salvantur qui conformes sunt Christo Domino, quique carnem cum suis concupiscentiis crucifigunt, ad oculum patet, parvum esse istorum numerum. Noli ergo commoveri, si ex multis qui ad te accedunt, absolutionem a peccatis implorantes, pauci sint revera contriti, quoniam pauci electi sunt.

II. Sermo est de Catholicis adultis. Innumerabilem esse electorum multitudinem omnes fatentur absolute spectatam. Disputatur de numero electorum in conspectu reproborum. Hac facta comparatione, paucos illos, plurimos istos esse adfirmant Scripturæ, & Patres omnes cum antiqui, tum nobis proximi.

III. Oraculi Christi *Matth.* 7. luculenta sunt. *Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem; & multi sunt qui intrant per eam.* Et continuo fere in admirationem actus exclamat: *Quam angusta porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui intrant per eam!* Quid postea? *Attendite a falsis prophetis*, nempe a falsis magistris, qui blanda, & placentia loquuntur, qui sub benignitatis larva, Christi testimonium adulterant: nam in isto effato solos comprehendi infideles, & hæreticos perperam effutiunt nonnulli repugnante universa Patrum traditione.

IV. Confirmat Christus Dominus hanc suam veritatem *Luc. cap.* 13. ubi interroganti, num pauci sint qui salvantur, respondit: *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.* Quis non expavescit ad hæc verba, inquit S. Augustinus. *Quærent intrare, & non poterunt?* Quærunt mundani homines dissolutionibus, & viæ spatiosæ addicti semel, bis, terque quotannis arctam castitatis, justitiæ, pœnitentiæ viam intrare, sed frustra. Hodie confitentur, & post paucos dies relabuntur in viam spatiosam, & latam vitiorum. Hi omnes quærunt intrare, sed revera non intrant. Sed parabolam quam ibidem protinus Evangelista subdit, luculentius explicat veritatem hanc: sic enim persequitur S. Lucas. *Cum intraverit Paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Domine aperi nobis: & respondens dicet vobis: Nescio vos, unde sitis? Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti: & dicet vobis: Nescio vos: discedite a me omnes operarii iniquitatis.*

V. Qui sunt qui manducant, & bibunt sanctissimum Corpus, & Sanguinem Domini, nisi Sacerdotes, & Christiani? Non ergo sermo est de infidelibus, & hæreticis, sed de domesticis catholicis, iniquitatis operariis. Altera *Matth.* 3. parabola huc recidit. *Ecce exiit qui seminat, seminare. Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam . . . alia autem ceciderunt in petrosa . . . . alia autem ceciderunt in spinas . . . alia autem in terram bonam . . . . Qui habet aures audiendi, audiat.* Semen est verbum Dei. Quarta dumtaxat pars cecidit in terram bonam, reliquæ tres secus viam, inter petras, & spinas. Explicatio hæc est ipsius Christi Domini *Luc.* 8. inquientis: *Semen est verbum Dei. Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.* De ea hic fide sermo est, non qua fideles evadamus, sed qua salutem assequamur. Dum Concionatores, animarumque Moderatores dictas parabolas Christi fidelibus interpretantur, illisque suadent ut abstineant a choreis, a ludis, a comœdiis, aliisque insanientis mundi præstigiis, quot inveniunt credentes? quot iisdem fidem adhibent? Aut illos deridunt, sibilant, & traducunt ut Rigoristas, Janse-

Janseniſtas, & phanaticos; aut illis contemptis adeunt Caſuiſtas benignos, a quibus blanda linimenta ſuſcipiant, & celerius per viam latam, & ſpatioſam currant. Sed reſcribamus alteram parabolæ partem. *Nam qui ſupra petram, qui cum audierint, cum gaudio ſuſcipiunt verbum: & hi radices non habent: quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt qui audierunt, & a ſollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur, & non referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi ſunt qui in corde bono, & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia*. Hactenus Chriſtus Dominus. Poterant ne luculentius deſcribi Chriſtiani, qui ſæpe accedentes tum ad conciones, tum ad ſacramenta, divitiarum ſpinis, vitæ præſentis ſollicitudinibus, & voluptatum præſtigiis ſeducti, verbum Dei ſterile reddunt? Nonne manifeſta experientia patet, hos plurimos eſſe, paucos vero *qui in corde bono, & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia*? Perpendenda apprime ſunt hæc ultima verba, quæ declarant ſatis haud eſſe abſtinere a vitiis, ut multi faciunt aut ob timorem, reſpectumque mundanum, aut ob naturalem indolem; ſed producendum inſuper eſſe fructum bonorum operum in patientia, & humilitate. Non ſolum reproba, & maledicta terra eſt quæ ſpinas, tribulos, & zizania germinat, verum etiam ea quæ frumentum ſparſo ſemini congruum non parit, ut alia parabola Chriſtus Dominus *Matth*. 25. evidentius exponit.

VI. Decem virgines, quarum quinque fatuæ erant, quæ dicta ſunt, clarius manifeſtant. Quinque reprobæ, non meretrices, non impudicæ, ſed virgines erant. Non accuſantur de meretricio, nec de furto, nec de negotiatione. Illarum crimen juxta S. Gregorium fuit elatio interior, & juxta Chryſoſtomum negligentia, & quædam avaritiæ ſpecies. Gratis a ſociis oleum volebant, & tum ſolum ad vendentes acceſſerunt, cum tempus emendi defuit. Quis nunc benigna probabilitate easdem a crimine non excuſaret, & inter electas non collocaret? In Chriſti tamen tribunali elatio, ſuperbia, omiſſio bonorum operum crimina ſunt, ob quæ fatuæ virgines, & fatui Chriſtiani reprobantur. Non minus tremenda eſt parabola alia *Luc*. 18. ubi Deus reprobos depingit his verbis: *Deus, gratias ago tibi, quia non ſum ſicut ceteri hominum, raptores, injuſti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Jejuno bis in ſabbato: decimas do omnium quæ poſſideo*. Non propriis viribus bona opera adſcribit, cum Deo gratias agat. Bona erant opera, ſi reipſa in ſe ſpectentur, quia mendacii non arguitur. Quod ergo ejusdem crimen? Occultiſſima philaucia, elatio, & complacentia de ſuis bonis operibus, & contemptio aliorum hominum peccatorum. In libris plurium Caſuiſtarum vix hæc vitia reperiuntur; at in libris Evangeliorum hæc ſunt crimina ob quæ homines plurimi damnantur.

VII. Finem imponat his ſacris oraculis S. Paulus Apoſtolus, qui 1. *Cor. cap*. 9. inquit: *Omnes quidem currunt, ſed unus accipit bravium*. Deinde *cap*. 10. hæc adjicit: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres noſtri ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt, & omnes eumdem potum ſpiritalem biberunt (bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus)* SED NON IN PLURIBUS EORUM BENEPLACITUM EST DEO: *nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autem in figura facta ſunt* NOSTRI, *ut non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt .... Neque fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt una die vigintitria millia: neque tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentaverunt, & a ſerpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, ſicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis. Scripta ſunt autem ad* CORREPTIONEM NOSTRAM, *in quos fines ſæculorum devenerunt. Itaque qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat*.

VIII. Omnes baptizati fuere, omnes eandem eſcam comederunt, omnes eundem potum biberunt. *Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo*. Garriet ne quis, de infidelibus Paulum loqui? Omnes catholici baptizati ſunt: omnes eandem ſacratiſſimam eſcam manducant, eundemque potum bibunt; omnes communiter eadem ſacramenta frequentant. *At non in pluribus eorum*, inquit Apoſtolus, *beneplacitum eſt Deo*, ut eorundem mores patefaciunt. Plura in hoc Pauli teſtimonium S. Thomas *lect*. 1. & 2. ſcribit. *Non in pluribus*, inquit, *eorum beneplacitum eſt Deo, in illis ſcilicet qui Deum offenderunt; ſed tantum in duobus, ſcilicet Caleb, & Joſue, quibus ſolis conceſſum eſt*

terram

terram promissionis obtinere .... Et notandum, quod sicut in bonis longe melius est quod figuratur, quam ipsa figura, ut regnum cælorum quam terra promissionis; ita in malis longe pejus est quod figuratur, quam ipsa figura significans. Secundum autem Augustinum illa supplicia quæ sustinuerunt, figura gehennæ fuerunt, quæ omni pœna major est.

IX. Omnes Patres, cujuscumque sæculi paucitatem electorum in comparatione reproborum defendunt. Pauca delibabo. S. Augustinus *in psal.* 47. hæc scribit: *Nunc populus Dei censentur omnes qui participant sacramenta ejus; sed non omnes pertinent ad misericordiam Dei. Omnes quippe sacramentum Baptismi accipientes, Christiani vocantur; sed non omnes digne illo sacramento vivunt. Sunt enim quidam de quibus dicit Apostolus:* Habentes formam pietatis, virtutem autem ejus abnegantes*: tamen propter ipsam speciem pietatis in populo Dei nominantur, quomodo ad aream, quandiu triturantur, non solum granum sed etiam palea pertinet, nunquid & ad horreum pertinebit?* (Evidens est hic de Catholicis Augustinum loqui.) *Nam & spinæ ipsæ non ad populum Dei pertinent. Vis audire? Ita posita est ipsa similitudo.* Sicut lilium, *inquit*, inter medium spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. *Nunquid dixit in medio alienarum? Non, sed in medio filiarum .... sunt ergo filiæ malæ: & inter illas est lilium in medio spinarum. Itaque illi qui sacramenta habent, & mores bonos non habent, & Dei dicuntur, & non Dei, & ejus dicuntur, & alieni. Ejus propter ipsius sacramentum, alieni propter proprium vitium. Ita filiæ, & alienæ. Filiæ propter formam pietatis, alienæ propter amissionem virtutis. Sit ibi lilium: suscipiat misericordiam Dei: teneat radicem boni floris: non sit ingratum pluviæ de cælo venienti: ingratæ sint spinæ: crescant de imbribus: ad ignem crescunt, non ad horreum .... jam hic occurrit cuique cogitanti, & quid? Iste populus qui in medio populi Dei suscipit misericordiam Dei, quantum numerum habet? Quam pauci sunt? Vix inveniuntur aliqui. Illis ne contentus Deus erit? Et perdet tantam multitudinem? Dicunt hoc, qui tibi promittunt hoc quod a Deo promittente non audierunt. Et vere si male vivamus, si mundi hujus deliciis perfruamur, si nostris libidinibus serviamus, perditurus est nos Deus. Quot enim sunt illi qui videntur servare præcepta Dei? Vix invenitur unus, vel duo, vel paucissimi. Ipsos solos Deus liberaturus est, & ceteros damnaturus? Absit, inquiunt. Cum venerit, & videbit tantam multitudinem ad sinistram, miserebitur, & dabit indulgentiam. Hoc sane etiam* SERPENS *ille promisit primo homini. Nam minatus erat Deus mortem, si gustaret: ille autem: Absit, inquit,* non morte moriemini. *Crediderunt serpenti, invenerunt verum esse quod minatus est Deus, falsum quod promiserat Diabolus.* ITA ET NUNC *fratres, ponite vobis* ECCLESIAM *ante oculos ad instar similitudinemque Paradisi. Non cessat serpens suggerere quod* TUNC *suggessit. Sed casus primi hominis ad experimentum cavendi debet nobis valere, non ad imitationem peccandi. Ideo ille cecidit, ut nos surgamus. Respondeamus talibus suggestionibus, quod respondit. Nam & ipsum per feminam tanquam per Evam tentavit, & vicit, in stercore victus in Paradiso. Ergo non audiamus tales voces, nec putemus paucos esse justos. Multi sunt, sed inter plures lateat. Non possumus etiam negare plures esse malos, & tam plures, ut inter eos boni prorsus non appareant, quomodo non apparent grana in area. Nam quisquis aream videt, potest putare quod palea sola sit. Da hominem inexpertum, & putat inaniter fieri quod boves mittuntur, quod ibi homines sub æstu desudant, ut conterant; sed ibi est massa ventilatione purganda. Tunc procedit copia frumenti, quæ latebat in copia palearum.*

X. Qui opiniunculam cum laxiore Ethice natam de pluralitate electorum, & paucitate reproborum propugnare audent, Evangelio, Augustino, & universæ Patrum traditioni adversantur. S. Augustinus de Catholicis in Ecclesiæ sinu degentibus sermonem habet. Istorum electos paucos, & reprobos plures esse docet. Ecclesiam cum area comparat, electos cum frumento, reprobos cum palea. Plura sunt tritici grana, at paleæ ita superant, ut vix grana appareant. Opponit sibi divinæ misericordiæ magnitudinem. *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui.* In hunc Davidicum textum suum sermonem instituit, evincitque, infinitam esse Dei misericordiam, sed Christianos majori ex parte eadem abuti. Illos qui electos multiplicant, non quod isti vitam bene moratam ducant, sed quod misericordia Dei magna sit, serpenti assimilat primis parentibus suadenti: *Non morte moriemini*. Crediderunt illi, & mortem oppetiere. Credunt plurimi ex Christianis, Benignistis ingressum in Paradisum spondentibus, & experiuntur damnationem, quam minatur Deus, & falsum

ſum eſſe quod ſpondent Benigniſtæ. Quemadmodum *tunc* accidit, *ita & nunc*, *fratres*, concludit Auguſtinus. Similia ſcribit Doctor S. *ſerm.* 18. *de verb. Domini cap.* 19. item *lib.* 10. *cont. Fauſtum cap.* 16. & rurſus *in pſal.* 25. *ſerm.* 32. *de verb. Dom. lib.* 1. *cont. Donat. c.* 2., & alibi. Auguſtini doctrinam defendunt ceteri Patres. S. Gregorius Nazianzen. *orat.* 33. S. Ambroſius *lib. de Noe c.* 2. S. Joan. Chryſoſt. *hom.* 11. *ad pop. Antioch.* S. Gregorius M. *hom.* 29. *in Evang.* S. Hieronymus ſive Auctor *Epiſt. ad Celant.* S. Thomas 1. *p. q.* 23. *a.* 7. Lege V. Cl. Fogginum in opere non ita pridem hac de re emiſſo (*a*).

XI. Inſiſtunt blandiloqui, & benigni homines, divinam miſericordiam exaggerantes, & Chriſtum Dominum mortuum pro omnibus eſſe, inclamantes. Quid heinc? Argutatio hæc aut nihil, aut neminem perire evincit. Aures obtundunt, Patres, dum parvum aſſerunt electorum numerum, univerſum genus humanum comprehendere. Qui talia blaterant, Patres non legerunt. Auguſtinus iſtorum commentum jam ſupra profligavit. Verum, ut iſtorum ora penitus obſtruam, iterum in medium veniat Auguſtinus, qui *pſal.* 73. hoc pacto increpat, atque redarguit hos Benigniſtas, qui conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus. *Nondum erat exemplum caſus humani, quando dictum eſt Adam: Morte morieris, ſi tetigeris. Et venit de tranſverſo ſerpens, & dixit: Non morte morieris. Creditus eſt ſerpens, contemptus eſt Deus. Factum eſt vetitum; mortuus eſt homo. Nonne impletum eſt potius quod minatus eſt Deus, quam quod promiſerat inimicus? Sic eſt certe: agnoſcimus hoc: ideo omnes in morte jam vel experti enati ſumus. Non enim ceſſat & modo ſerpens inſuſurrare, & dicere:* NUNQUID VERE DAMNATURUS EST DEUS TANTAS TURBAS? LIBERATURUS EST PAUCOS? *Quid eſt aliud, quam facite contra preceptum, non morte moriemini? Sed quomodo* TUNC, *ſic &* NUNC. *Si feceris quod ſuggerit diabolus, & contempſeris quæ præcipit Deus, veniet judicii dies, & invenies verum quod minatus eſt Deus, & falſum quod pollicitus eſt diabolus. Exurge Domine, judica cauſam meam: mortuus es, & contemptus es.*

XII. Pauca rationum momenta delibabo. Via arcta eſt. Hanc calcant vel innocentes, vel pœnitentes. Rara innocentia, rara pœnitentia. Regnum cælorum vim patitur. Status violentus carni, & ſanguini paucorum eſt. Quæ enim difficilia ſunt, locum in paucioribus habent, ut compertum experientia eſt. Difficillima autem eſt regni æterni conſecutio. Ergo pauci illuc perveniunt. Electi Chriſto conformes ſint neceſſum eſt: *Quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis Filii ſui.* At pauci ſunt qui hanc conformitatem, & ſimilitudinem præferant. Quoniam, ut inquit Apoſtolus ad Philip. 2. *omnes quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ Jeſu Chriſti.*

XIII. Magnam quoque Sacerdotum partem æternum perire docent Patres. Chryſoſtomus *hom.* 3. *in Act. Apoſt.* inquit: *Non arbitror inter Sacerdotes multos eſſe qui ſalvi fiant, ſed multo plures eſſe qui pereunt.* Sanctus Hieronymus *epiſt. ad Damaſ.* hæc ſcribit: *Ecce mundus ubique fervet Sacerdotibus; & tamen ſunt rariſſimi Sacerdotes boni, quod e centum bonus reperiatur unus.* Rationum momenta pervia ſunt. Pauci ſacerdotio initiantur, Deo vocante, ſed plurimi lucri, & dignitatis ſpe lenocinante. Scriptura ſancta frequentius increpat, objurgatque Sacerdotes quam populum. Sacerdotes *cap.* 13. *Ezech.* Deus redarguit: *Deceperunt populum meum dicentes, Pax, & non eſt pax.* In Sacerdotes invehitur: *Væ qui conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis ad capiendas animas. Et cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur.* Denique Chriſtus Dominus Doctores, Sacerdotes, & Theologos ſeveriſſime redarguit *Matth.* 15. inquiens: *Sinite illos; cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt.*

XIV. Si Religioſorum clauſtralium cœtum ſpectemus, fortaſſe non major electorum numerus apparet. Parabolæ de ſervo pigro, & oſcitante, de arbore ſterili fructus non edente, Religioſorum oſcitantiam, & damnationem præferunt. Clauſtra ſunt evangelicæ perfectionis gymnaſia, ſunt uberrimæ meſſis electæ vineæ, ſelectorum fructuum florida viridaria. Tu in Clauſtrales oculos intendito, ut colligere ipſe valeas, num floreant, an areſcant vineæ iſtæ. Bono animo eſto, ſi fervens perfectionis monaſticæ

ſtudium,

(*a*) *Vide Tom.* 1. *Appar. Lib.* 1. *Diſ.* 2. *c.* 7.

studium, si exactam a mundi illecebris separationem, si splendidum evangelicæ paupertatis cultum deprehendas. Interim S. Bernardum *epist.* 254. audiamus: *Ubi ergo sunt qui dicere solent: Sufficit nobis, nolumus meliores esse quam patres nostri? O Monache, non vis proficere? Non. Vis ergo deficere? nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, vivere volo, & manere quo perveni, nec pejor fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis quod esse non potest. Quid enim stat in hoc sæculo? Et certe de homine dictum est:* Fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. *Ipse denique hominis sæculique auctor, quandiu in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, nunquid stetit? Et quidem, teste Scriptura*, pertransiit benefaciendo, & sanando omnes. *Pertransiit ergo sicut non infructuose, ita non remisse, non pigre, non lento gressu; sed quemadmodum item de eo scriptum est:* Exultavit ut gigas ad currendam viam. *Porro currentem non apprehendit qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideo Paulus ajebat:* Sic currite ut comprehendatis. *Ibi tu, Christiane, fige tui cursus, profectusque metam, ubi Christus posuit suam.* Factus est, *inquit*, obediens usque ad mortem. *Quantumlibet ergo cucurreris, si usque ad mortem non perveneris, bravium non apprehendes. Bravium Christus est. Quod si illo currente tu gradum sistis, non Christo appropias, sed te magis elongas: timendumque tibi est quod ait David:* Ecce qui elongant se a te, Domine, peribunt. *Itaque si proficere currere est: ubi proficere, ibi & currere desinis; ubi vero non currere, ibi & deficere incipit. Hinc plane colligitur, quia nolle proficere non nisi deficere est.* Hæc meditare, & continuo evanescent vanæ illæ, & ineptissimæ quorundam distinctiunculæ, & opiniunculæ ad excusandas excusationes in peccatis excogitatæ.

CAPUT VI.

Episcopi sacris Ordinibus initiandos examinare potissimum debent super Evangeliorum notitia.

I. UNum ex præcipuis Sacerdotum officiis est sanctarum Scripturarum studium, ut 2. *Paralip. c.* 19. divina ipsa Scriptura declarat: *In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, & Sacerdotes ... præcepitque eis dicens ... Ubicunque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum.* Ecclesia statuit ne ad sacros Ordines clerici admittantur, nisi titulum, aut patrimonium, unde vivere possint, habeant. Quorsum hoc? Ut a sæculi negotiis expediti, vacare impensius divinæ Scripturæ studio, rebusque sacris queant, ut *loc. cit. cap.* 31. Ipsa divina Scriptura præscribit. *Præcepit etiam populo habitantium Jerusalem, ut darent partes Sacerdotibus, & Levitis, ut possint vacare legi Domini.*

II. Quid plura? Episcopi antequam ad Sacerdotium Clericos promoveant, hanc pronuntiant orationem, Deumque precantur, *ut in lege tua die ac nocte meditantes, quod legerint, credant, quod crediderint, doceant.* Omnes artifices super regulis propriæ artis examinantur. Professio Sacerdotum adjunctum habet studium Scripturæ sanctæ: ergo periculum faciendum est, num versati in hoc studio sint. Quomodo enim die noctuque meditari Scripturas sanctas queunt, si easdem ignorent? Hac nostra ætate urgentius obstricti sunt Sacerdotes divinarum Scripturarum studio: quoniam cum vernaculæ versiones interdictæ laicis sint, Sacerdotum est explanare populo Scripturas divinas. Eodem quippe tempore quo Ecclesia abstulit idiotis lectiones vulgares, decrevit ut Sacerdotes impensius Scripturis sanctis operam navarent, ut aptiores essent ad easdem interpretandas, & exponendas.

III. Nonnulli Sacerdotes, dum pro confessionibus excipiendis subire examen debent, volvunt, revolvunt ingentia volumina Dianæ, Bonacinæ, Tamburini, La Croix, Salmanticensium: memoriæ mandare student farraginem casuum, distinctionum, disputationum. Tota mentis indagine scrutantur medullas recentes, & vetustas, alphabetaria, promptuaria, examina ordinandorum. Ecquid? Improbabis ne istorum studium? Non improbo. Sed ajo, Sacerdotes animarumque Pastores, & directores, prius divinas Scripturas callere, meditari, & altius menti commendare debere. Cedo. Nonne ad divinæ legis normam instituendi, formandique sunt Christianorum mores? Si leges istæ ignorantur, quomodo ad earundem amussim revocanda est Christianorum vita?

IV. Præfati Casuistæ, inquies, legem sanctam, & divinas Scripturas interpretantur. Ita ne vero? vix in iisdem aliquis recurrit divinus textus: & si quæ testimonia sacra interdum allegantur, non raro distinctiunculis;

lis, arbitrariis interpretamentis, & æquo benignioribus opinionibus eluduntur. Porro si Sacerdotes ipsi legis evangelicæ præcepta, & regulas compertas non habent, qua via deprehendere valent, num præfati auctores recte, an secus easdem interpretentur? Approbati sunt, reponis, ejusmodi libri. Verum habet. Propterea ne ab erroribus immunes? Ex libris approbatis decerptæ sunt damnatæ theses. Quid quod ipsa Ecclesia decrevit, non ideo aliquam doctrinam esse veram, probatamque, propterea quod sit alicujus approbati auctoris. Magnopere falluntur animarum Pastores, si credant, auctoritate hujus, aut illius Casuistæ excusari posse, cum doctrinas divinis Scripturis adversas doceant. An ignorant Sacerdotes supremum judicem Christum Dominum judicaturum animas fore non ad Casuistarum, sed ad Evangeliorum tribunal?

V. Non omnium, repones, est Evangelia interpretari. Deinde, discere ne Parochi, Confessarii, & Theologi memoriter Evangelia debent? Opus haud est ut omnia memoriæ commendent; sed satis est illos spiritum legis, & mandata perspecta habere, & cum difficultates occurrunt, sacros codices consulere, & graviores adhibere interpretes, & imprimis SS. Ecclesiæ Patres. Spissa, & ingentia volumina Dianæ, Bonacinæ, Tamburini, Laymani, La-Croix, Salmanticensium, Castropalai revolvunt Parochi, & Confessarii: controversias, vitilitigationes, distinctiones, subdistinctiones, definitiones, divisiones improbo labore memoriæ mandant. Facilius sane addiscuntur divinæ præceptiones quæ in codice sancto novi Testamenti, Proverbiorum, Sapientiæ, Ecclesiastici continentur, quam interminatæ disputationes dictorum voluminum. Quid quod istorum rixosæ disputationes implexæ non raro sunt, obscuræ, ambagibus plenæ, tricis, & cavillis circumseptæ, quæ omne aliud sæpe præter fervorem divini amoris, & evangelicæ perfectionis studium excitant? Contra evangelicæ præceptiones splendidæ, perspicuæ, faciles, & recte vivere, non futiliter tricari docent. Accedit quod Deus lumen ad intelligendas Scripturas sanctas infundit illis qui humili, docilique corde ad eas meditandas accedunt. Divina illa documenta Proverbiorum, Ecclesiastici, parabolæ evangelicæ, ac Pauli aliorumque Apostolorum epistolæ, & singuli Scripturæ sanctæ versus plus illuminant, quam innumeræ hominum disputationes. Hac sanctarum Scripturarum notitia imbuti Sacerdotes legere quoque morales Theologos possunt, quia tunc discernere optime valent, num istorum opiniones, & sententiæ conformes sint evangelicæ doctrinæ.

VI. Quid? Tu ne audes improbare consuetudinem a tot annis invectam examinandi Confessarios, & Parochos super opinionibus quas Casuistæ in utramque partem disputant? Absit ut consuetudines quæ bonæ sunt, improbare ipse velim. Humili dumtaxat obsequio suggero quod mihi videtur optimum, & quidem necessarium. Sed hoc ipsum meum consilium superiorum, & sapientum judicio subjicio. Si neglecto more qui nunc obtinet, nova introducenda consuetudo esset, improbus subeundus labor foret, & magna perturbatio, & confusio contingeret. Falsa hæc omnia sunt. Nunquid sanctarum Scripturarum lectio, & meditatio confusionem parit? Immo hæc jurgia, & intestina dissidia tollit, & loco disputationum, legum observantiam inducit. Verum ut fortius urgeam argumentationem, iterum quæro: necessarium ne est Sacerdotibus, Pastoribus, & animarum moderatoribus Scripturarum studium, an secus? Si negas, Scripturas divinas inficiaris. Si adfirmas: ergo corrigenda consuetudo, & Pastorum, Confessariorumque peritia etiam in Scripturis sanctis exploranda est. Sola istius subeundi examinis notitia urgeret omnes qui aut Sacerdotio initiari, aut animarum curam, aut onus excipiendi confessiones subire avent, ut vires omnes in Scripturarum studium intenderent. Quis inficias iverit sapientiores, moratioresque evasuros Sacerdotes, si bonam illius temporis partem quod terunt in legendis, & perdiscendis libris Dianæ, Bonacinæ, Tamburini, La-Croix, Salmanticensium, impenderent in libris sanctis meditandis? Et si loco medullarum sive antiquarum, sive recentium epistolas Paulinas continenter versarent?

VII. Et qua ratione, inquis, peragi hoc examen debet? Summa moderatione, & prudentia. Clerici interrogentur quot sint veteris Testamenti libri, quot novi fœderis, quot epistolæ Pauli: illi super aliqua Evangelii parabola, isti super epistola ad Timotheum. Sacerdotes interrogari debent, qui sit evangelicæ legis spiritus, qualis christianæ vitæ imago: num Christiani præcepto urgeantur inhiandi evangelicæ perfectioni: quid significent hæc verba: *Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est*. Quid hæc alia: *Si oculus tuus* &c. *si manus tua scandalizat te, erue, abscinde &c. Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipu-*

ſcipulus. Mutuum date nihil inde ſperantes. Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam divitem intrare in Regnum cælorum. Interrogentur quomodo SS. Auguſtinus, Chryſoſtomus, & alii Patres laudata, & ſimilia teſtimonia interpretentur: quoniam iſti ſunt magiſtri, & veri Scripturarum interpretes.

VIII. De iis vero quæ ſpectant inſtitutiones eccleſiaſticas, legendus eſt Catechiſmus Tridentinus, ſeu Romanus, & ſuper eodem, & Concilio Tridentino ſeverius examinandi ſunt. Quando tali doctrina inſtructi ſunt, legere valent etiam morales auctores præſertim de præceptis eccleſiaſticis, aliiſque, quæ cæremonias, & diſciplinam ſpectant.

CONSECTARIUM.

Ad te nunc, CHRISTE JESU, humilem orationem meam converto. Tremendiſſimam vindictam tuam ſuper filios hominum pavidus, & confuſus ſuſpicio. Spiritum ſoporis, & cæcitatis, quo correpti homines viam perditionis inambulant, tremens perhorreſco, quod ſciam hoc eſſe omnium ſuppliciorum funeſtiſſimum, quod a tot ſæculis prædixit *cap.* 8. Propheta Amos: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & mittam famem in terram, non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini.... Circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient.* Eo malorum nunc res devenit, ut plures nec quærant, nec inveniant verbum tuum, Domine. Quærunt verbum hominum in libris hominum; at non quærunt verbum Dei in libris Dei. Si ad nos Principes, Reges, Imperatores ſcriberent, & quidem familiari ſtilo, ſi præmia proponerent, ſi ad regia ſua palatia, ad ſua ſolia cum iiſdem regnaturos invitarent; qua diligentia, qua attentione ejuſmodi epiſtolæ a nobis legerentur? Et Scripturas tuas divinas, quæ epiſtolæ ſunt ad nos miſſæ, & nobis præſertim Sacerdotibus cuſtodiendæ, legendæ, explicandæque traditæ ſunt, negligimus, faſtidimus; immo his rejectis, glandibus, & quiſquiliis hominum delectamur? Tenebroſior eſt cæcitas, & funeſtior pœna, quam exprimi congrua oratione a me queat. Expergiſcimini, quæſo Sacerdotes Dei, animarumque Paſtores & moderatores, & in ſpiritu contritionis, & humilitatis verbum Dei quærite in libris Dei.

CAPUT VII.

De traditionibus.

I. TRaditio generatim accepta, doctrina eſt quæ alteri ſive voce, ſive ſcripto communicatur, ut S. Paulus 2. *Theſſal.* 2. ait: *Tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per epiſtolam noſtram.* Preſſius accepta traditio eſt doctrina *viva voce* communicata. Si auctorem ſpectemus, divina una, humana altera. Si materiam, alia fidem, & mores, alia diſciplinam, ritus, & cæremonias comprehendit. Rurſus alia neceſſaria, alia libera: alia immutabilis, & perpetua, alia mutabilis, & temporaria: alia denique univerſalis, alia particularis.

II. Traditio divina, doctrina Dei eſt, non ſcripta, ſed a Deo majoribus noſtris revelata, & ſucceſſoribus de aure in aurem communicata. Hæc traditio vocari *Dominica* ſolet, quod a Chriſto Domino Apoſtolis, & ab his ſucceſſoribus communicata ſit. Ejuſmodi eſt traditio de numero Sacramentorum, de perpetua B. Mariæ Virginitate. Alia eſt *apoſtolica,* quam Apoſtoli dictante Spiritu ſancto acceperunt, & Eccleſiæ communicarunt ſine ſcripto, ut docet Tridentinum *ſeſſ.* 4.

III. Divinas, & apoſtolicas traditiones cujuſcunque ſæculi hæretici fere omnes negarunt, ut liberius ſuos evulgare errores poſſent. Ultimæ ætatis hæretici Lutherani, & Calviniani præ ceteris in traditiones debacchati ſunt, utpote quæ illos jugulant. Catholici omnes docent præter verbum ſcriptum dari traditiones apoſtolico-divinas, idque evincunt & divinarum Scripturarum, & Patrum teſtimoniis. Divinæ Scripturæ obviæ ſunt. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi.* Deut. 3. Rurſus Eccleſ. c. 8. *Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt a patribus ſuis.* S. Paulus *ad Theſſal. c.* 2. inquit: *Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis ſive per ſermonem, ſive per epiſtolam noſtram.*

IV. In omni Eccleſiæ ſtatu obtinuerunt divinæ traditiones. Ab Adam uſque ad Moyſem nulla lex ſcripta. Unde ſancti Patriarchæ, Adam, Abel, Seth, Enos, Noe, Abraham, Iſaac, Jacob, & alii cultum Dei, ſacrificiorum ritus, & Religionis myſteria didicere? Unde de mundi creatione, de Meſſiæ adventu de remedio peccati originalis, de futuro ſtatu doctrinam hauſerunt? Ex verbo ſcripto? Nullum tunc erat. Ergo ex verbo

de ore in os, de aure in aurem tradito. Post mosaicam legem similiter divinæ obtinuerunt traditiones, ut ex adductis testimoniis patet. An Judæi libros sanctos in canone recensitos divina traditione non crediderunt? Christus Dominus sola sua voce instructos Apostolos per universum mundum prædicare suam divinam legem misit. Plurium annorum spatio hanc novam legem promulgarunt sine verbo scripto. Litteris consignavit Matthæus suum Evangelium, cum ad gentes prædicaturus ire destinaverat, & post habitam ad Hebræos prædicationem. Edisserant nobis Lutherani, & Calvinistæ, qua doctrina regebatur Ecclesia Christi, antequam Evangelistæ scriptis traderent Evangelia, & Paulus scriberet cum ceteris Apostolis suas epistolas? Non sane doctrina scripta. Ergo doctrina tradita. (*a*) Patrum testimonia brevitatis gratia prætereo.

CAPUT VIII.

De Ecclesia.

I. ECclesia vox greca est, quæ latine *convocationem* significat; quæ sub statu gratiæ sic describit solet. *Est hominum societas ad Christi fidem vocata, quæ interius vivificatur fide, spe, & caritate; exterius vero regitur ejusdem christianæ fidei professione, Sacramentorum communione, divini verbi prædicatione a legitimis Pastoribus sub suo visibili capite in terris Christi Vicario, & S. Petri successore.* Ecclesia etiam sumitur pro ipsa materiali domo Deo dicata, quo fideles conveniunt, de qua *Matth.* 21. inquit: *Domus mea domus orationis vocabitur.* Sed communiter accipitur pro societate fidelium. Et hoc in sensu Paulus ad *Galat. c.* 1. loquitur: *Supra modum persequebatur Ecclesiam Dei.*

II. Quemadmodum in corpore physico humano quædam membra anima vivificantur; quædam vero corpori hærent, anima tamen non informantur; ita contingit in morali Ecclesiæ corpore. Christianorum alii, cum in externa sacramentorum participatione, aliisque ritibus, tum in fide, spe, & caritate communicant cum societate, & anima vivificantur, suntque viva Ecclesiæ membra: alii extrinsecus tantum cum aliis fidelibus fidem profitentur, & Sacramenta frequentant. Isti dicuntur de corpore Ecclesiæ, sed extra ejusdem animam sunt. Ecclesiam comprehendere bonos, & malos patet ex *Matth. c.* 3. ubi illa comparatur cum area triticum, & paleam continente, & cum sagena omne piscium genus congregante. Quare turpiter erraront Chatari, & Donatistæ, qui omnes culpa inquinatos ab Ecclesia excludebant.

III. Hæretici, schismatici, excommunicati sunt extra Ecclesiam. Pueri ex hæreticis baptizati sunt intra Ecclesiam usque ad rationis usum, quem cum fuerint assecuti, si criminose hæreticorum synagogæ adhærent, hæretici extra Ecclesiam evadunt; si ab eadem recedunt, & in catholicæ Ecclesiæ sinum se recipiunt, catholici, & membra veræ Ecclesiæ fiunt.

IV. Ecclesiæ dotes quatuor. *Una, sancta, catholica, & apostolica.* Est una unitate corporis, quia fideles unum corpus morale, seu societatem conflant. Unum corpus: ergo unum caput. Est una unitate spiritus, qui universum corpus animat. Est una unitate *fidei, & doctrinæ*, unitate *spei*, unitate *caritatis*, unitate Domini invisibilis Dei, & Jesu Christi, & ejusdem visibilis Vicarii Romani Pontificis. Unitatem negare nec ipsi hæretici audent. Unum corpus, unum spiritum, unam fidem, unam spem, unum baptisma, unam caritatem, unum caput ultro admittunt. Sed caput istud invisibile dumtaxat esse, nempe Christum Jesum contendunt. At turpiter errant. Visibile est Ecclesiæ corpus: ergo visibile caput. Reipsa Christus Dominus Petrum instituit Ecclesiæ suæ caput, & Petri successores. Quemadmodum enim perpetuum voluit Ecclesiæ corpus, sic & caput. Quam veritatem perennis Ecclesiæ traditio confirmat. (*b*)

V. Altera Ecclesiæ nota est *Sanctitas*, quod Deo sit consecrata, & ob sanctitatem quæ in præcipuis ejusdem membris refulget, & ob doctrinæ puritatem quam profitetur. *Catholica*, seu universalis triplici titulo nuncupatur. 1. ratione doctrinæ, quæ omnes errores excludit, & execratur. 2. ratione temporis, quia usque ad finem mundi non interrupta serie durabit. 3. ratione loci. *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*: Marc. 16. Nec requiritur ut eodem tempore ad omnia loca se extendat: quin Christus ipse prædixit Religionem suam de regno in regnum ob fidelium scelera transituram. Ab Oriente in Occidentem, & ab Occidente in alias mundi partes transmigravit.

VI. Plura adversus hanc universalitatem obji-

(*a*) *Vid. Tom. I. App. Lib.* 1. *Diss.* 3. *c.* 2.

(*b*) *Vid. Tom. I. App. Lib.* 1. *Diss.* 3. *c.* 4.

objiciebant Donatistæ, exaggerabantque Arianæ hæresis amplificationem. Donatistas imitati sunt Lutherani, & Calviniani. Istorum omnium ora obturat S. Augustinus *de unit. Eccl. c.* 13. *&* 19. & rursus *epist.* 103. Hæc sola epistola conterit Lutheranorum, & Calvinistarum audaciam. (*a*)

VII. *Apostolica* appellatur Ecclesia, tum quia a Christo per Apostolos fundata, & propagata est: tum quia in ea est Episcoporum perennis, & nunquam interrupta successio ab Apostolis derivata: tum denique quia istorum ministerio Apostolorum doctrina immaculata custoditur.

VIII. Ecclesiam visibilem esse fatetur vel ipse Calvinus *lib.* 4. *Inst. c.* §. 2., cui subscribit Lutheranus Melanchthon *tit. de Eccl.* Discipuli Lutheri, & Calvini magistris dementiores, Catholicorum argumentis pressi commenti sunt Ecclesiam invisibilem. Et revera invisibilis & commentitia est illorum Ecclesia, non a Christo, non ab Apostolis, sed a Luthero, a Calvino, a Zuinglio, aliisque ejusdem furfuris hominibus instituta. Idcirco illorum Ecclesiæ *Lutherana*, *Calviniana*, *Protestantica*, non Catholica, non Apostolica, non Christiana nuncupatur. Adeo explorata sunt divinæ Scripturæ testimonia, quæ visibilem demonstrat Ecclesiam, ut supervacaneum sit illa transcribere.

IX. Spiritum sanctum assistere Ecclesiæ suæ, ne in rebus fidei morumque erret, dogma est ineluctabile. Illud innumeri præclarissimi Theologi Melchior Cano, Petrus Soto, Bellarminus, Bossuetus, quibus accedunt Arnaldus, & Nicolius, omni argumentorum genere confirmarunt, penitus labefactatis Protestantium deliriis. Adeo luculenta est promissio, qua Christus Dominus *Matth.* 28. testatur, se præservaturum fore Ecclesiam suam ab omni errore, ut nulla eludi tergiversatione valeat. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.*

X. Adeo invicta Catholicorum argumenta, quibus evincitur, Ecclesiam falli nesciam, & a Spiritu sancto dirigi, ne erret, experti sunt Calvini discipuli, & adeo inepta esse sophismata olim ad hanc veritatem obscurandam excogitata, ut novum chimæricum sistema fabricare coacti sint. Effutiunt cum ministro *Jurieù* Ecclesiam esse visibilem, perpetuam indefectibilem, comprehendentem omnes sectas schismaticas, & hæreticas, quæ admittunt *articulos fundamentales;* & hoc late explicat *Jurieù* in suo libro inscripto *Verum Ecclesiæ sistema*, ubi *pag.* 51. redarguit Augustinum, eumque deceptum blaterat, quod ab Ecclesia catholica excluserit *communiones schismaticas*, *quæ fundamentum non destruunt*. Error iste crassissimus seipso corruit. Semper enim Ecclesia catholica a suo sinu præcidit communiones schismaticas, & hæreticas. Edisserat nobis Calvinista minister, quis definivit hos articulos esse fundamentales, secus alios? Ubinam invenitur Ecclesia hæc, variis sectis, quæ mutuo sese censuris d ilacerent, composita? Ecclesia hæc *Lutherana* est, & *Calviniana*, *Protestantica*, secus Catholica, & Apostolica. Scriptura divina, Patres, & Concilia semper sectas schismaticas, & hæreticas a communione, & ab apostolica successione, tanquam putrida membra reciderunt. Ecclesia anathema dixit in Origenistas, in Novatianos, in Donatistas, in Quartadecimanos, in Sabbatianos. Istorum errores erant ne fundamentales? nec ipse Jurieù hoc asserere audebit. Ruit itaque seipso suum novum sistema, idcirco excogitatum, quod viderit, & cognoverit alia Lutheranæ, & Calvinianæ, & Protestanticæ synagogæ sistemata prorsus inepta.

XI. *Sola divina Scriptura dirimi de Religione controversiæ nequeunt, sed necessaria est Ecclesiæ definitio.* Hæc est veritas fundamentalis, unde omnes controversiæ hæreticos inter & Catholicos pendent. Fuso calamo alibi (*b*) hanc controversiam tractavi. Paucis nunc eam perstringo. Scriptura duplicem habet sensum, litteralem unum, spiritualem alterum. *Littera occidit, & spiritus vivificat*, inquit Paulus Apostolus. Littera occidit Judæos, qui Scripturarum oracula de Christi adventu in sensu alieno explicarunt. Littera occidit omnes hæreticos. *Sabelliani* unam solam divinam personam admittebant, quam tribus nominibus Patrem, Filium, & Spiritum sanctum appellabant propter diversa officia. *Ariani* Christum Deo inferiorem esse absolute blasphemabant. *Manichæi* vetus Testamentum pugnare cum novo effutiebant. *Pelagiani* peccatum originale negabant. Omnes isti, & plurimi alii hæretici littera occidente perierunt. Omnes isti a se stare Scri-

(*a*) *Vid. T. I. App. Lib.* 1. *Diss.* 3. *c.* 4. *&* 5. (*b*) *Vid. T. I. App. Lib.* 1. *Diss.* 3. *c.* 5.

pturas sanctas contendebant: & alii adversus alios divinarum Scripturarum armis pugnabant.

XII. Non adeo miror Protestantes, Lutheranos, & Calvinistas, diffidere a Catholicis in articulis de reali Christi præsentia, de justificatione, de imaginum cultu, de Sacrificio, aliisque punctis: qui enim in ejusmodi punctis discutiendis acumine, & eruditione præstant, possunt errores ipsos quibusdam colorare fucis. Verum in hac capitali controversia, a qua ceteræ omnes pendent, se mentis sanitate carere, & manifesta fatuitate laborare produnt. Contendunt Lutherani, & Calvinistæ solam Scripturam esse judicem controversiarum; & eodem tempore acerrime disputant de horum verborum sensu: *Hoc est corpus meum*. In sensu litterali hæc verba accipienda esse defendunt Lutherani, & Calviani in sensu spirituali. Prolatis his verbis vere, & realiter sub sacris symbolis existere Christi corpus sustinent Lutherani; contra Calviniani tantum in figura ibidem Christi corpus reperiri docent. Lutherani ibi reperiri realiter corpus Christi, extare substantiam panis, & Christi corpus in usu tantum esse asserunt, negantque ibidem permanere usu sublato. Contra Catholici sustinent, ipsam panis substantiam converti in Christi corpus, & hoc sub sacris symbolis permanere usu etiam præciso. Calviniani hæc omnia pernegant. Articulus iste fundamentalis est, ut patet. Nam si ibi Christi corpus non existit, idololatræ Catholici sunt, quia panem adorant; si realiter extat, impii sunt Calviniani, qui illud contemnunt. Si Scriptura sancta seipsa, non secus ac Sol, ut inquit Calvinus, splendida, & perspicua est, cæci sunt Lutherani, & Calvinistæ, qui a duobus sæculis super præfato verborum sensu disputant, & lucem splendidissimam non vident. Si sensus in varias distrahi partes valet ab hominum ingeniis; ergo prorsus fatui in hac controversia sunt Lutherani, & Calviniani negantes necessitatem judicis, qui hanc controversiam, & sexcentas alias definiat. Ab Ecclesia christiana condita semper hæreses, & quidem plurimæ grassatæ sunt, & in dies grassantur. Quælibet secta pro se Scripturas sanctas jactat. Et nihilo secius Protestantes blaterare non pudet, haud requiri judicem qui has dirimat controversias. Lege quæ ex Joanne Lokio adduxi *Tom.* 1. *App. lib.* 1. *diss.* 3. *c.* 5. §. 4.

XIII. Circulus vitiosus, quem objiciunt Protestantes, puerile crepitaculum est, & putidissimæ calumniæ fetus. Calumniantur Catholicos docere, Ecclesiam tribuere divinis Scripturis auctoritatem, &, ut ajunt, infallibilitatem; & simul Ecclesiam ab ipsis Scripturis accipere auctoritatem. Catholici docent, Scripturam sanctam a Deo suam habere auctoritatem, & infallibilitatem. Verum quia ob hominum ingenia vana, hæc divina Scriptura excipere varios sensus potest, Deus Ecclesiam instituit judicem, qui declaret, quis sit germanus sensus a Deo intentus: qui sensus a Deo auctoritatem habet, & ab Ecclesia declarationem tantum, quod sensus talis a Deo sit. Et ne in hoc Ecclesia erret, Deus suum auxilium promisit. Et hanc promissionem suis divinis Scripturis consignavit. Ecclesia ipsa subjecta divinis Scripturis est, & sensum, quem judicat a Deo intentum, amplecti tenetur. Ubinam hic vitiosi circuli umbra? Vide plura *loc. cit.*

CAPUT IX.

De Conciliis.

I. Communis Conciliorum descriptio hæc est: *Congregatio Prælatorum Ecclesiæ ad fidei, morumque controversias finiendas a legitimo superiore convocata*. Concilium aliud generale est, ad quod Episcopi universi catholici orbis accedunt, Romano Pontifice per se, vel per Legatos suos præsidente; nationale aliud, quo Episcopi regni, vel nationis conveniunt sub Patriarchæ, aut Primatis moderamine. Provinciale coalescit ex Episcopis, quibus Archiepiscopus, vel Metropolitanus præest. Concilium diœcesanum constat Presbyteris, seu Parochis unius diœcesis, Episcopo præsidente, qui solus jus habet suffragii; quamobrem non est Concilium proprie dictum.

II. Conciliorum origo a divino jure manat: nam in ipso veteri Testamento Concilia Deus ordinavit, ut *cap.* 11. *Num.* habetur: *Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel* &c. & rursus Deuter. c. 17. *Si difficile, & ambiguum apud te judicium esse perspexeris... venies ad Sacerdotes* &c. Et Matth. c. 18. *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

III. Concilia generalia, quæ a Romano Pontifice nec congregata, nec confirmata sunt, nulla firma auctoritate prædita sunt, ut patet in Concilio Ariminensi in causa Arii, & in Conciliabulo Ephesino in causa Dioscori. Quæ vero Romani Pontificis auctoritate confirmata sunt, & accedente Ec-

clesiæ consensu recepta, juxta omnes Catholicos infallibilis sunt auctoritatis in fidei, morumque controversiis. Hæc Conciliorum infallibilitas non ab Episcoporum multitudine, sed a Spiritus sancti præsidio manat; quod præsidium, & afflatum Christus ipse in Scripturis sanctis luculenter spondet. Concilia hæc non novos fidei articulos, aut novas morum veritates constituunt; sed articulos, & veritates a Deo revelatas declarant, & ne in ejusmodi definitionibus errent, Spiritus sanctus assistit.

IV. Concilia nationalia, provincialia, diœcesana licet privilegio infallibilitatis præditæ non sint, nihilominus tantæ sunt auctoritatis, ut gravissimæ temeritatis sontes forent qui eorundem canonibus non acquiescerent. Quamquam enim absolute falli queant ejusmodi Concilia, rarissime tamen reipsa falluntur. Vix unum aut alterum, præter Carthaginense sub S. Cypriano de repaptizandis hæreticis, occurrit quod in fidei morumque articulis erraverit. Quamobrem Synodus VII. generalis hæc de diœcesanis Synodis statuit *act.* 3. in litteris synodicis Theodori Patriarchæ Hierosolymitani. *Locales autem Synodos non aversamur, sed magis amamus, amplectimur, & recipimus; earum etiam divinitus inspiratas canonicas constitutiones, correctiones, & utiles earum legislationes summa observantia colimus.*

V. Heinc proficiscitur Theologos debere has sacras Synodos consulere, eorumque decreta magno obsequio suscipere in iis quæ fidei, & morum regulas spectant. Quæ ad peculiarem nationum disciplinam attinent, & cæremonias, serventur juxta probatas regionum, & nationum consuetudines. Quamobrem quis deplorare satis valet non paucos Moralistas, qui dum sibi opponi Synodorum decreta audiunt, continuo reponunt, Synodos esse aut nationales, aut provinciales, aut diœcesanas infallibilitatis privilegio destitutas? Quid quod universæ Ecclesiæ Gallicanæ in suis generalibus Comitiis congregatæ decreta novi Casuistæ, aut Casuistarum fautores quidam derident, & conviciis sugillant? Neque nos defendimus, Synodos istas ab errandi periculo esse immunes, quemadmodum non fuerunt nec Augustinus, nec Chrysostomus, nec Thomas, nec quisquam Ecclesiæ Doctorum. Idcirco ne parvi faciendi Patres sunt? Præterea nunquid infallibilitatis dono præditi sunt Caramuel, Bonacina, Machadus, Escobarius, Castropalaus, Tamburinus, Gobatus, La-Croixius, & ceteri Casuistæ? Plures novæ benignitatis assertores faciunt censum quendam etiam non valde numerosum Casuistarum, quorum volumina & proscriptis, & laxis opinionibus scatent, quam decreta Synodi aut diœcesanæ, aut provincialis, aut etiam nationalis. Recogitare isti deberent Spiritum sanctum Episcopos constituisse, non Casuistas, regere Ecclesiam suam. Episcopi, & Parochi pastores sunt populi christiani, secus Casuistæ. Pastorum voces audire oves debent. Synodis peculiari ratione assistit Spiritus sanctus, utpote congregatis in fidelium utilitatem, & instructionem. Omnes Synodi a duobus sæculis habitæ legantur: vix una occurret, quæ laxam aliquam opinionem contineat: omnes decreta saluberrima, & optimas christianæ disciplinæ regulas præferunt. Unde patet quam graviter hallucinentur Confessarii illi qui legentes Genetum, Pontasium, Natalem Alexandrum, Merbesium aliosque similes qui morales controversias Synodorum decretis resolvunt, flocci faciunt, inquientes: Quid ad nos Synodi Gallicanæ, Hispanæ, Italicæ? Synodi non decidunt casus practicos, non afferunt rationum momenta, non distinguunt *materialiter*, & *formaliter*, ut Moralistæ nostri. His præstigiis non pauci fascinantur. Adeo invaluit mos rixandi, cavillandi, vitilitigandi, distinguendi, subdistinguendi in simplicissima & sanctissima Morali evangelica tradenda, ut qui hac inveterata consuetudine præventi sunt, vix revocari ad meliorem frugem valeant. Nos tamen haud prætermittimus orare istos, enixeque obtestari ut sanctum Dei verbum in suo divino fonte legant: & si dubitationes occurrunt, sacra Concilia, & sanctos Patres pro legitima interpretatione adeant.

CAPUT X.

De summorum Pontificum, SS. Patrum, & Theologorum tum scholasticorum, tum moralistarum auctoritate.

I. SUpremam Romanorum Pontificum auctoritatem in dirimendis morum, & fidei controversiis sapientes Theologi integris voluminibus illustrarunt. Catholici omnes eandem suscipiunt & venerantur. In hoc compendio fusius hoc argumentum illustrare brevitatis causa non est permissum.

II. Doctores, & Patres Ecclesiæ distinguendi sunt a Doctoribus qui sunt in Ecclesia. Probabilistæ, & Casuistæ sese mutuo Doctoris titulo appellant. Nihil in istorum libris

bris frequentius hac phrasi : *Ita Doctores*, *ita communiter Doctores*. Quinam Doctores isti ? Caramuel, Diana, Gobat, Escobar, Tamburinus, La Cruz, Vera Cruz, Sporer, Candidus, La Croix, & sexcenti similes. Si isti in aliqua universitate Doctoratus lauream acceperunt, sicuti accipi facillime solet, Doctores in Ecclesia commorantes appellari possunt; secus Doctores & Patres Ecclesiæ. Tres dotes requiruntur ut quis inter Ecclesiæ Patres, & Doctores recenseatur. 1. Doctrina eminens. 2. sanctitas insignis. 3. Ecclesiæ testimonium. Sal terræ, & mundi lux Ecclesiæ Doctores *Matth. c.* 5. nuncupantur. *Vos estis sal terræ ... Vos estis lux mundi ... sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*. Sapientia tenebras dissipat, mentesque illuminat; morum sanctitas ad virtutis studium alios inflammas. Ecclesiæ testimonium & sapientiam, & sanctitatem adprobat.

III. Primi Ecclesiæ Patres, & simul divini scriptores eminent Evangelistæ, & Apostoli, succeduntque discipuli Domini, qui omnes gradatim sunt Patres Patrum, ut S. Augustinus explicans versiculum *psal.* 44. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*; idest, inquit, *Patres missi sunt Apostoli. Pro Apostolis nati sunt tibi filii, constituti sunt Episcopi*. Gradus episcopalis singularis prærogativa est, quæ conjuncta cum doctrina eminenti, & sanctitate insigni præstantiorem constituit Ecclesiæ Patrem: siquidem Episcopatus est traditionis præcipuus canalis, per quem incorrupta Apostolorum doctrina ad nos pervenit.

IV. In ætates tres tribui Patres solent. Ætas prima tria prima sæcula; altera tria sequentia comprehendit; tertia ab initio septimi usque ad tertiumdecimum extenditur. Primæ ætatis Patres eo majore digni venerations sunt, quo propinquiores fuerunt primævæ apostolicarum traditionum origini, & fonti. Non ideo tamen secundæ ætatis Patres minori auctoritate præstant, si doctrinæ uberioris, & heroicarum virtutum splendore copiosius Ecclesiam illustrarunt. Tertiæ ætatis Patres tametsi antiquitate, eruditione, & eloquentia inferiores antecessoribus sint; nihilosecius cum eandem quam primi docuerint doctrinam, & interdum pressius & enucleatius tradant, summo & ipsi in pretio habendi sunt.

V. Latinorum Patrum præcipui sunt *Cyprianus*, *Ambrosius*, *Hieronymus*, *Augustinus*, *Hilarius*, *Leo Magnus*, *Prosper*, *Fulgentius*, *Gregorius Magnus*. Græcorum celebriores sunt *Ignatius*, *Justinus*, *Irenæus*, *Clemens*, *Basilius*, *Athanasius*, *Gregorius Nazianzenus*, *Gregorius Nyssenus*, *Epiphanius*, *Chrysostomus*, *Cyrillus Hierosolymitanus*, *Cyrillus Alexandrinus*, *Theodoretus*, *Damascenus*.

VI. *S. Bernardus*, *S. Thomas*, *S. Bonaventura* Doctores, & Patres Ecclesiæ sunt ob eminentem scientiam, sanctitatem insignem, & Ecclesiæ testimonium. Antiquis Ecclesiæ Patribus non accensentur Tertullianus, Origenes, Eusebius Cæsariensis, Rufinus: quoniam licet eminens sis illorum eruditio & scientia, illos tamen in suos Doctores non adoptavit Ecclesia. Magna nihilominus est eorundem auctoritas in iis in quibus ab Ecclesiæ doctrina non discrepant. Paucis perstringam quæ de Patrum auctoritate communia sunt.

VII. REGULA I. Plura in Theologia disputantur quæ neque ad fidem, neque ad mores pertinent: atque adeo nec revelata, nec tradita sunt. In similibus quæstiunculis nemo astringitur Patrum auctoritatem amplecti. REGULA II. In iis quæ ad fidem, & mores attinent, unanimis sanctorum Patrum consensus sententiam efficit certissimam, quam in discrimen adducere Catholicorum nemo potest. Quoniam si omnes sancti Patres unanimi consensu in aliquem errorem inciderent, Ecclesia ipsa erraret, quod evenire non posse supra ostensum est: & hæc regula communis est, & auctoritate Concilii Tridentini firmata. REGULA III. Quando in iis quæ fidei sunt, pauci SS. Patrum dissident, id amplectendum est quod reliqui unanimi consensu docent. REGULA IV. Auctoritas unius aut alterius Doctoris Ecclesiæ tanto majori in pretio haberi debet, quanto clarius constat peculiari providentia datos eos a Deo esse in hac aut illa gravi controversia ad defendendam doctrinam Ecclesiæ, præditosque fuisse excellentiori sanctitate. His dotibus inter antiquos refulget S. AUGUSTINUS, qui post S. Paulum a Deo datus est, ut doctrinam de gratia & prædestinatione contra Pelagianos, & Semipelagianos propugnaret: & sinceritatem christianæ linguæ adversus mendacia, & restrictiones mentales assereret. Quid dicam de stupendo illo, & a sæculis inaudito christianæ fortitudinis portento, magno ATHANASIO, qui medio fere sæculo adversus Arianos impavide, strenueque dimicavit? AQUINATIS doctrinam clypeum & antidotum adversus omnes hæreses Pontifices jure appellant.

VIII.

VIII. De Theologia scholastica, & auctoritate Theologorum plura disserui *Tom.* 1. *Appar. lib.* 1. *Diss.* 3. *cap.* 12. & 13. Pauca nunc delibabo. Theologiæ scholasticæ officium est doctrinam in Scripturis, in Conciliis, in Patribus dispersam in unum colligere, in tractatus distribuere, & distributam via, & ratione, rectaque methodo explicare; fidei morumque dogmata rationum momentis firmare. Primus omnium dispersam Theologiam in unum corpus collegit, digessitque S. Joannes Damascenus natione Græcus, qui vixit sæculo VIII. S. Anselmus in Occidente sæculo XI. corpus Theologiæ scholasticæ edidit. Damasceni, & Anselmi vestigia pressit sæculo XII. Petrus Lombardus Episcopus Parisiensis *Magister sententiarum* nuncupatus, qui ex Scriptura sancta, Conciliis, & Patribus potissimum ex S. Augustino, præcipuos Theologiæ tractatus edidit. Sæculo XIII. plures Theologi scholastici floruerunt, quos inter eminent Alexander de Ales, B. Albertus Magnus, S. Thomas Aquinas, S. Bonaventura, aliique non pauci.

IX. Concordi omnium scholasticorum sententiæ in rebus fidei & morum resistere, si hæresis non est, hæresi proximum est, inquit Melchior Cano. Is subdit, multitudinem scholasticorum obruere Theologum non debere. Spectanda tamen est Theologorum diversitas: nam communi graviorum Theologorum doctrinæ obsistere temeritate non vacat. Adversus vero Theologos qui neque sanctitate, neque doctrina eminent, licet plurimi sint, licitum cuique est pugnare, dummodo & solidæ rationes, & graviores Theologi, licet numero pauciores, suppetias ferant.

X. Sæculo XVI. labente & XVII. ineunte maximum detrimentum passa est Theologia scholastica. Idque ut perspicias, scias oportet, unam esse christianam Theologiam quæ hæc duo complectitur, *credenda*, & *agenda*. Varias excipit appellationes ex diverso respectu. *Dogmatica* dicitur, & *Positiva* cum articulos fidei interpretatur: *Polemica*, cum ejusmodi articulos ab hæreticorum versutis commentis vindicat: *Scholastica*, cum via & ratione digerit, & ad certam ratiocinandi formam cuncta revocat: *Moralis* comprehendit cum *credenda*, tum *agenda*. Hæc fidei articulos explicat, & præcipuas hæreses a quibus sibi Christiani caveant, breviter quidem sobrieque indicat. Theologus moralis absolutus esse nequit, nisi simul dogmaticus sit, & polemicus, & scholasticus. Ejusmodi Theologus nunc pro tribunali sedens judicia pronuntiat, non de stillicidio, non de agrorum terminis, sed de æterna aut beatitudine, aut miseria: modo magister & orator docet, suadet, increpat: modo contra hostes tum domesticos, tum extraneos arma stringit. Theologus sive dogmaticus, sive polemicus in suis dissertationibus semel constituto argumento inoffensa via percurrit. Contra Theologus moralis continenter scopulos, syrtes, & obstacula offendit: nunc una adversatur circumstantia, nunc altera: undique insidiæ & fraudes. Quamobrem in Theologo morali præter scientiam & polemicam, & dogmaticam, & moralem, exquisitum judicium, & acre ingenium, matura & cumulata prudentia, animi puritas, appetitionum moderamen, & terrenarum rerum contemptio requiruntur.

XI. Hæc porro nobilissima Theologorum natio, indicato tempore, tributa fuit in partes duas, in *Scholasticorum*, & *Moralistarum*. Illi quasi in eminentiori subsellio constituti ingenii acumen, disputandique artem sibi vindicantes, veluti de alta specula *Moralistas* in infima statione jacentes respectant, eosque fere ut truncos & bordos despicantur. Veritas hæc facti est. In quolibet cœtu qui ingenii acumine præstant, ad cathedras scholasticorum moderandas deputantur, laureis, & gradibus insigniuntur. Scientiæ vero morum excolendæ, confessionibus audiendis, concionibus habendis illi nonnunquam destinantur qui sublimiori scholasticæ scientiæ inepti sunt. Quemadmodum autem Theologi scholastici plures eo majorem famam sibi compararunt, quo subtiliores, futilioresque quæstiones excitavere; ita Theologi morales plurimi scholasticorum gloriam æmulantes vanissimas subtilitates, & ineptissimas distinctiunculas in christianam Theologiam intruserunt, & congeriem male digestam, & arbitrarias decisiones, veluti centones consuerunt.

XII. Heinc evenit ut præclari Theologi sæculi abusibus præventi, non bene propriæ gloriæ suæque litteraturæ consultum iri existimarent, si ad illustrandam Theologiam, *Casuisticam* appellatam, studium operamque conferrent. Hoc primum absurdum aliud consequutum est. Ad hanc quippe exornandam spartam non pauci accesserunt qui neque ingenio, neque eruditione, neque prudentia satis valebant. Quare mirandum haud est, si in dies despicatior, si squalidior jaceat scientiarum princeps; si tricis, si captionibus, si vanissimis commentis ab evangelica simplicitate alienis scateat illa, redun-

dundetque. Hanc hodiedum *garula anus*, *hanc delirus senex*, *hanc sophista verbosus*, *hanc universi præsumunt*, *lacerant*, *docent*, *antequam discant*, inquit S. Hieronymus de tractatoribus alterius similis argumenti.

XIII. Quis lugere satis valeat, eo malorum christianam disciplinam pluribus in locis devenisse, ut supremum illud sanctissimumque munus apostolicum divini verbi explicandi, animarumque regendarum viris minus experrectis, minus doctis, minus ingenio, eruditione, desteritate, atque adeo prudentia instructis committatur; contra ad cathedras disputandi, vitilitigandi, cavillandi in rebus nullius fere momenti evehantur viri perspicaces, eruditi, acuti, & docti? Male profecto consultum foret Reipublicæ christianæ, si ministeria excellentiora, sublimiora, sanctiora, quæ peregit Christus ipse, quæ Ecclesiæ Doctores tot sæculis obiere, nunc viris minus peritis, minus doctis (quid, si minus sanctis?) consignarentur exercenda.

XIV. Auctoritas illorum qui neglectis Scripturis, Conciliis, & Patribus velut oves, & aves, inquiunt Navarrus, & Cardenas, post alios vadunt, non plus roboris habet quam rationum momenta quæ afferunt, si tamen afferant. Longus ille citationum census nullius ponderis est, quando Scripturæ sanctæ, Patrum, Conciliorum, graviorumque Theologorum testimonia desunt.

XV. Juris canonici notitia necessaria Theologo est. Summopere autem utilis est historiæ ecclesiasticæ, quæ Martyrum, & Confessorum acta præsertim narrat, peritia, & frequens lectio. Plus enim, ut communi circumfertur proverbio, exempla movent quam verba. Non parvo quoque adjumento historiam profanam esse Theologo, Melchior Cano fuse docet. Usus autem naturalis rationis non Theologo modo, verum etiam cuique homini sanæ mentis necessarius est. In Theologia tamen servire divinæ auctoritati debet. In iis quippe quæ fidei & morum sunt, plurimum obscurata est humana ratio, & appetitionum tyrannide in errorem detorquetur, nisi interiori gratia adjuvetur, & exteriori lege dirigatur.

CAPUT XI.

Nonnullæ objectiones diluuntur, & monita quædam assignantur.

I. PAucis perstrinxi quæ fusius de locis theologicis Tom. I. Appar. disserui. Non deerunt tamen qui vel hæc pauca sint vellicaturi. Quid, inquient, vel in ipsum Theologiæ Compendium intrusa sunt quæ ad conciones magis attinent, quam ad Theologiam moralem? Hæc enim pressis interrogationibus & responsis constat: casuum qui occurrunt, vel occurrere possunt, resolutiones exhibet. Hoc quippe pacto Confessarii protinus inveniunt resolutiones opportunas solvendis difficultatibus quibus, dum confessiones audiunt, torqueri solent. Isti stilum oratorium, & concionatorium, salibusque aspersum fastidiunt. Paucis instrui volunt, cum tempore careant, quo Scripturis, Patribus, vel ipsis libris theologicis fusa oratione exaratis navare operam possint. Accedit quod nec divinæ Scripturæ, nec sancti Ecclesiæ Patres contineant casuum decisiones, quæ extant in Casuistis. Hæc sunt præter propter objectiunculæ quæ obtrudi a non paucis solent. Ut recensitas objectiones dispellam, simulque Lectorem meum instruam, monita quædam dabo.

II. MONITUM I. Qui in corrigendis moribus, & refellendis pravis opinionibus improbant stilum vehementem, recedere videntur a divinarum Scripturarum institutor. Divini enim Scriptores tum veteris, tum novi Fœderis, forti, valido, & pro tempore acri stilo insectati sunt opiniones pravas. Sic Deus Isajam *cap.* 48. alloquitur: *Clama*, *ne cesses*: *quasi tuba exalta vocem tuam*. Jeremiam urget cap. 2. *Vade*, *& clama in auribus Jerusalem*. Luget divinus Vates *Thren. cap.* 2. quod falsi doctores benignitatis veneficio delinirent divinæ legis severitatem. *Prophetæ tui viderunt tibi falsa*, *& stulta*, *nec aperiebant iniquitatem tuam*, *ut te ad pœnitentiam provocarent*. *Viderunt autem assumptiones falsas*. Pauca ex iis quæ in hunc textum scribit S. Hieronymus, ob oculos revoco. *Difficile*, inquit, *hoc maledicto carere quis potest*, *cum & malis frequenter adulemur propter* POTENTIAM, *& bonos despiciamus propter* INOPIAM. Altius Deus per Ezechielem *cap.* 3. objurgat benignos, & blandiloquos Doctores. *Quasi vulpes in desertis Prophetæ tui*, *Israel*, *erant*: *non ostendistis ex adverso*, *neque opposuistis murum pro domo Israel*. Flagella minatur Doctoribus istis, qui blandis opiniunculis fovent populi flagitia. *Et erit manus meas super Prophetas qui vident vana*, *& divinant mendacium .... eo quod deceperint populum meum .... Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus*. Qua orationis vi, quo acri, & vehementi

stilo

ſtilo non eſt invectus Chriſtus Dominus in Phariſæos hypocritas, Decalogi adulteratores Matth. cap. 15. ? *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ ... Væ vobis duces cæci... Stulti & cæci ... Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ ... Duces cæci excolantes culicem, camelum autem glutientes. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris eſt calicis .... Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt calicis.....ſerpentes, genimina viperarum .... generatio mala & adultera ... vos ex patre diabolo eſtis*. Chriſtus Dominus infinita manſuetudine, & clementia complexus eſt peccatores. In pſeudoprophetas, in magiſtros aſſentatores, & adulatores populorum tremendiſſima maledicta frequentiſſime contorſit. Fere ſemper adverſus iſtos illa terribilia *Væ*, *Væ*, *Væ*, tum in veteri, tum in novo Teſtamento Deus intonuit. Sanctus Paulus Apoſtolus Elymam ſubvertentem Proconſulem his verbis *Act.* 13. objurgavit: *O plene omni dolo, & omni fallacia, fili Diaboli, inimice omnis juſtitiæ, non deſinis ſubvertere vias Domini rectas. Et nunc ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus, & non videns Solem*. Rurſus idem Apoſtolus ad Galat. *cap.* 3. clamat: *O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinavit non obedire veritati? Sic ſtulti eſtis, ut cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummemini*.

III. Illud perpendendum, quod nunquam Deus reprehendit Prophetas & Doctores, quod nimia ſeveritate interpretati ſint ſuam legem: ſemel redarguit Phariſæos, quod neglecta divina lege, ſuis arbitrariis cæremoniis, devotiunculis, & precatiunculis populum gravarent. Illos ſemper objurgat, quod blandiantur, velificentur, & indulgeant populorum deſideriis. *Populus meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant*: Iſa. cap. 3. Hinc colligunt Patres ſancti, nullum occurrere luculentius ſignum diſtinguendi, & cognoſcendi falſos Doctores, & conſcientiarum ineptos directores, quam ſermonum blandimenta, & opiniones ſenſibus, & auribus prurientes. *Singularis* (inquit Chryſoſtomus) *pſeudoprophetarum nota eſt, ſi ab omnibus hominibus benedicantur. Quoniam pſeudoprophetæ ſemper dulcia pollicentur*. Mitto aliorum Patrum teſtimonia, quæ hoc idem teſtantur.

IV. MONITUM II. Qui opponunt, methodum noſtram concionatoriam potius eſſe quam theologicam, non ſatis tanguntur corruptelis in chriſtianam Theologiam invectis. Latior utique eſt, cultiorque oratorum, & concionatorum dictio; preſſior vero, atque exactior Theologorum ſtilus, re abſolute ſpectata. At diſtinguant cenſores noſtri oportet Theologum dogmaticum, polemicum, & theoreticum, qui ſola *credenda* proponit, & explanat, a Theologo morali, qui præter credenda, *agenda* potiſſimum imponit, perſuadetque. Iſtius Theologi eſt non docere modo, ſed reprehendere etiam, increpare, movere, urgere, licet parcius, ſobriuſque quam oratores. Verum ut qui dicere ſolent, exclamationibus non revinci hominum ingenia, nobis adverſari non pergant, ediſſerant nobis, cur Chriſtus Dominus tam frequenter parabolis, increpationibus, & perſuaſionibus ſuam legem aſperſit? Cur tam frequenter increpaverit, obteſtatuſque fuerit? Sciant non mentem dumtaxat ſubigendam eſſe in Theologia morali, ſed ſenſus quoque devincendos, coercendas appetitiones, crucifigendam carnem cum ſuis concupiſcentiis. Victoria hæc minime obtinetur ſolis argutationibus, & metaphyſicis ſpeculationibus; ſed artis ſtudio huic fini opportuniſſimo opus eſt. Operum, & quidem difficilium executio cum carne, & appetitu hoſtiliter pugnat. Ideo erigendæ vires ſunt, concitandus, inflammandus ſpiritus eſt, ut obſtacula removeantur. Hanc methodum obſervarunt Evangeliſtæ, Apoſtoli, & Patres omnes per decem & amplius ſæcula.

V. Lubet hæc omnia confirmare auctoritate P. Michaelis Elizaldæ doctiſſimi Jeſuitæ, qui multas paſſus adverſitates eſt, propterea quod corruptam Ethicem labefactare, & evangelicam morum doctrinam a novo opinandi modo, & pernicioſa benignitate purgare conatus eſt. „ Neque enim, (inquis „ ille p. 2. q. 6. §. 6. p. 188.) Apoſtolorum „ imprimis tempore, alia ipſi concionibus „ dabant; & alii deinde Theologi, ex quo„ rum dictis eſſet vivendum, ſupererant: „ aut alia ipſi tanquam miniſtri ſermonum, „ & verbi Dei annuntiabant; & alia dein„ de tanquam Theologi epiſtolis ſuis, aut „ verbo edocebant. Neque Martyrum tem„ pore, nec *ætate Doctorum* fuit iſta ſacro„ rum Oratorum, Theologorumque diviſio. „ ut alii quidem Theologi eſſent, & alii „ deinde verbi Dei annuntiatores, & alia, „ & alia utrique docerent: & Theologo„ rum eſſet doctrinam tradere, Concionato„ rum vero *neſcio quid aliud*: & hi qui„ dem ex Scripturis, illi autem aliunde diſ„ ſererent, cauſaſque terminarent, atque ad „ hos ex illis appellaretur. Etenim, ut *lo-*

„ *quar*

„ *quæ clare*, atque omnes, si velint, intelli„ gant, nequaquam *Augustini*, *Chrysostomi*, „ *Ambrosii*, *Gregorii*, ac similes viri Dei, „ ex alto quidem, & in templis dicebant; „ supererant autem dein alii quasi Theolo„ gi, ad quos appellaretur: & quorum Theo„ logia vita instituereretur. Nulli uspiam hoc „ genus hominum erant. Neque rursus illi „ summi viri quasi unam facultatem, ho„ milias suas, & conciones, sermonesque „ tradebant; ac deinde quasi rem prorsus „ aliam morum disciplinam, moralemque „ Theologiam, ex qua viveretur, consigna„ bant: sed conciones, homiliæ, sermones, „ & Theologia moralis, morum disciplina, „ & hoc genus; alii vero prorsus alii, qui „ Theologi morales vocarentur: & opera „ etiam illa quæ de concionibus non sunt, „ talia existunt quæ ex concione dari pos„ sent, ejusdem plane naturæ, unicæ do„ ctrinæ, ex eisdem libris compactæ, atque „ verbis Dei confertæ. At modo utraque „ illa facultas differt adeo, & distat, ut nul„ læ vix aliæ discrepent magis. Et concio„ natores nihil sibi opus esse doctrina cense„ re videntur, *& nescio quid aliud agunt:* ac „ cum Theologia reliqua prætermittunt etiam, „ velut minime suam, primam secundæ, & „ secundam secundæ, quæ de vitiis, & vir„ tutibus in genere, & in specie tam co„ piose instituunt. Quam plane inconsidera„ tionem Augustinus *a cap. 16. lib. 4. de do„ ctr. Christ.* repellit: & qui potens non est „ exhortari in doctrina sana, & eos qui con„ tradicunt, arguere, & falsi dicti convin„ cere, *fallit in Ecclesia Dei Doctoris perso„ nam, & munus sine doctrina necessaria su„ scipit*. Utinam ergo conciones eas habea„ mus quæ in scholis quoque valeant: uti„ nam Theologiam eam quæ in Templis et„ iam ædificet: utraque ista facultas in u„ num conspirans, sese vicissim juvet, ne „ altera dissipet quæ altera plantavit, riga„ vitque. Certe prolixiorem digressionem „ claudam, atque citra metum dicam, vi„ tam christianam nusquam vel in Templis, „ vel in foris addiscendam, ubi omnium ca„ put non sit JESUS Christus, & hic cruci„ fixus." Hunc continenter prædicabat cum ceteris Apostolis, & Doctoribus Apostolus Paulus.

VI. MONITUM III. Postrema objectio, quod in divinis Scripturis non occurrant casuum decisiones, quæ extant in Casuistis, omnium est ineptissima. Quare summopere admonere interest omnes animarum pastores, & moderatores ut a gravissima, & perniciosissima hallucinatione sibi caveant: alioquin, & seipsos, & gregem æternum perdent. Quænam hæc? Attentas præbete aures. Si quotidie casuum volumina ederentur, & resolverentur, ineptissima essent ad optimam & evangelicam Pastorum, & Confessariorum instructionem. Siquidem posita quacumque innumerabilium casuum multiplicatione, semper circumstantiæ ratione aut personarum, aut temporis, aut eventuum, aut aliorum accidentium, variant. Quare ejusmodi casuum centones male consarcinati non aliud sæpe pariunt quam mentis confusionem, & legum neglectum.

VII. Quarumcumque artium professores, ut recte exercere opera artis queant, principia, & certas regulas ejusdem artis apprime calleant opus est. Requiritur præterea ut eo ingenio, & prudentia artifices præstent, ut sciant pro operum diversitate regulas applicare. Regulæ conscientiarum, & morum sunt divinæ Scripturæ, sunt præcepta quæ Deus servanda præscribit. Si hæc perspecta habeant animarum moderatores, continuo apti sunt ad ministerium peragendum. Hæc est clavis cælestis januæ, hæc norma conscientiarum. Rursus itaque in memoriam revoco, inculco, urgeoque quod jam supra indicavi, & repetendum sæpenumero est, licet nunquam satis, videlicet animarum pastores, & moderatores imprimis scire debere quid sit spiritus christianæ vitæ, qui finis, quæ media tali fini comparando opportuna. Finis vitæ christianæ est: *Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est:* est conformatio vitæ nostræ ad vitam Christi Jesu. *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui*. Via quæ isthuc conducit, arcta, & angusta est, quæ vim patitur. Media sunt humilitas, tanquam universi ædificii basis, & caritas, tanquam forma vivificans. Sunt jejunia, carnis conflictationes, sensuum moderamina, castitas, æquitas, justitia, animi candor, linguæ sinceritas, pomparum, luxus, fastus, ambitionis contemptio, & abdicatio. Clarius rem expono. Tres sunt veluti viæ quæ ducunt homines ad perditionem. Concupiscentia carnis, cupiditas divitiarum, superbia vitæ. Amor carnalis extinguit amorem cælestem caritatis. Cupiditas divitiarum justitiæ violandæ viam aperit, cor humanum huic mundo agglutinat, separatque a Deo. Superbia vitæ cum Deo dimicat, & primæ christianæ professionis fundamentum diruit.

VIII. Da mihi Christianum humilem, castum, justum, & caritate divina præditum; & ego eum Paradisi possessorem futurum spondeo. Annuis & ipse, nonne? Percuntor nunc abs te. Quis sapientius, quis enucleatius servandæ caritatis regulas exponit quam S. Paulus inquiens: *Caritas patiens est, benigna est, non quærit quæ sua sunt?* &c. Quis doctius ipso Christo Jesu in suis Evangeliis & humilitatis excitandæ, & castitatis custodiendæ præceptiones præscribit? Quis divitiarum, luxus, pomparum, voluptatum contemptionem verbo, & exemplo efficacius docet? Cedo. Omnes Casuistæ simul clarius ne, efficacius ne, eloquentius ne dictarum virtutum cultum, & exercitium, in quo spiritus christianæ vitæ situs est, docent? Puderet te vel id suspicari. Cur ergo lectionem sanctorum Evangeliorum, in quibus, te fatente, hæc sapientius docentur, negligis, & in lectitandis Casuistis tempus omne teris, & mentem torques?

IX. Aperi mihi arcanum istud. Non vales? Aperiam ego. Spiritus christianæ sanctitatis in Evangelio vividis coloribus depictus est. Virtutum præcepta clara, perspicua, luculenta, simplicia: regulæ declinandi a vitiis, & excolendi atque custodiendi virtutes evidentissimæ nulli subjacent tergiversationi, aut effugio. Sermo autem iste adeo clarus, & manifestus tibi *durus est*. Quid heinc? Ad Casuistarum volumina accedis, ut ibi linimenta & blandimenta reperias, quibus rigorem divinæ legis evidentissimæ delinias, & temperes. Et reipsa in non paucis facultatem tibi concessam invenis gustandi poculum voluptatis subimpudicæ, & castitatem custodiendi: invenis potestatem celebrandi contractus fenebres, & servandi justitiam: mentiendi, & dicendi veritatem: calumniandi, & amandi proximum: serviendi Deo, & mundo, & componendi tenebras cum luce. Denique horum librorum lectione non observator legis, sed cavillator, & judex evadis. Audi prudens judicium quod de similibus libris protulit doctissimus, & probissimus Jesuita P. Michael Elizalde *3. p. lib. 8. qu. 7. §. 2. p. 137.* ubi hæc scribit: *Nuper percurri summam moralem multorum voluminum . . . quæsivi Christum, & NON erat. Quæsivi summam Prophetarum, & legis, scilicet caritatem, dilectionem Dei & proximi; & NON erat. Quæsivi Evangelium, & NON erat. Quæsivi humilitatem, sine qua salvatur nemo; & NON erat. Etsi Paulum, aliumve Apostolum, Sanctumve percurras, contraria omnino invenies, & referta cuncta Christo, caritate, humilitate, & sanctitate. Ergo hæ doctrinæ nullum successionis, nullum consanguinitatis affinitatisve gradum inter sese habere videntur . . . . Evangelium ergo simplex est, & omni duplicitati repugnat, & habet* EST EST, NON NON. *Modernus contra Moralismus* DUPLEX EST, *&* BILINGUI *illa probabilitate utitur, & habet* EST, *simul &* NON; *cum sua regula sit probabilitas contrariarum, & contradictoriarum propositionum.*

X. Rursus insistis, contineri in Evangeliis regulas generales virtutum, secus peculiares, & practicas, sicut in Casuistis. Confessarii autem, & Pastores communiter ignorant applicare regulas evangelicas universales casibus practicis, & particularibus. Hoc præstant Casuistæ: idcirco istorum lectio necessaria magis est. Peregregie. Inepte ergo Christus Jesus suos docuit discipulos: ignoranter Evangelistæ, Petrus, Paulus, Jacobus, ceterique scriptores divini informarunt Christianos. Superflua sunt Evangelia, utpote continentia regulas dumtaxat abstractas, universales, & nimis ab executione remotas! O miseri octo & amplius sæculorum Christiani, qui casuisticis libris caruere. Infelices, & ignorantes SS. Ecclesiæ Patres, qui eo unice conatus, & studia sua contulere ut executionem, & observantiam suaderent, inculcarent, urgerent evangelicæ legis, rejectis disputationibus, controversiis, distinctiunculis, & casuum centonibus, & opinationibus, quas postremæ ætatis Casuistæ excogitarunt! Ceterum ultro concedo, quod plurimi Confessarii, & Pastores ignorent applicare regulas evangelicas practicis casibus, & reformandis moribus. Sed cur hoc? Quia, respondent Ven. Magister *Avila* & S. *Franciscus Salesius*, vix ex mille decem inveniuntur tanto muneri obeundo pares: quoniam pauci Deo vocante tantum onus suscipiunt, sed vel ambitione, vel cupiditate impellente. Sed isti tum Evangelio, tum Patribus, tum Casuistis abutuntur.

XI. Quid ergo, inquies, de tanta moralium voluminum multitudine agendum? Si quid ipse sentio tibi patefacerem, ingentem mihi crearem invidiam. Adeo inveterarunt præjudicatæ opiniones, ut veritatem manifestare haud valeamus, quin iram, & indignationem in nos concitemus illorum qui pro novo opinandi modo veluti pro aris, & focis dimicant, belligerantque. Sed divina providentia factum, dispositumque est ut respon-

ſponſum jam fere a ſæculo præbuerit ſapientiſſimus Jeſuita P. Michael Elizalde *3. par. lib.* 8. *q.* 8. §. 8. *p.* 150. his verbis . „ Hæc „ ſit noſtra breviſſima , & æquiſſima ſane „ reſponſio : cum his ſcilicet libris id faciendum eſſe quod per ipſos , eorumque au„ ctores cum SS. Patribus , Doctoribuſque „ Eccleſiæ factum eſt : quod item factum eſt „ cum Prophetis , cum Evangelio , cum A„ poſtolis : & ſicut hi omnes pene derelicti „ ſunt , tantiſper illi derelinquantur , & ad „ uſum praximque doctrina ſacra , ſancto„ rumque reſtituatur ; atque ſic eis vicem „ juſtiſſime rependimus .

„ Nimirum hoc loco offendi commoveri„ que jure , vel injuria multi poſſunt , jure „ non poſſunt . Jacuit diu AUGUSTINUS in „ foro conſcientiarum regendarum . Quis , „ quæſo , ab inſtitutis chriſtianis tam longe „ poſitus eſt qui non conſultius arbitretur „ ut tantundem ſaltem jaceat DIANA , & „ ad forum ejus loco redeat AUGUSTINUS? „ Si vel AMBROSIUM , vel CARAMUELEM „ vivere oportet , quis non AMBROSIUM „ præhabeat ? Si populi vel ex CHRYSOSTO„ MO , & GREGORIO , vel ex TAMBURI„ NO , & ESCOBARIO regendi ſint ; ſi vita „ fidelibus ex alterutris inſtituenda : quis eos „ non præferat quos Doctores vitæ noſtræ „ Eccleſia ſancta mater , & magiſtra noſtra „ nobis porrexit? *Hæc clara ſunt : nulli inju„ riam facimus ; & ſi perſecutionem propter ju„ ſtitiam patiemur , beati a Domino habebimur* .

„ Sed dicis , utroſque ſimul vivere , re„ gnareque poſſe . Reſpondeo. Primo oracu„ lo pontificio (Alex. VII.) ſæpius comme„ morato conſtat nobis , *quibus* (*N. B.*) *Sedes „ Apoſtolica in ſuo loco eſt* , irrepſiſſe modum „ de rebus conſcientiæ opinandi , omnino alie„ num a ſimplicitate evangelica , & doctri„ na SS. Patrum . Hic porro modus , & hæ „ opiniones *alicubi ſane ſunt* , *& in libris „ aliquibus ſunt* . Hi ergo libri cum Evan„ gelio, & doctrina Sanctorum ſimul vivere „ regnareque non poſſunt . *Si qui vero erunt* , „ *qui oracula pontificia pro ſe lata maximi „ faciant* , (N. B.) contra ſe vero nihili pen„ dant , hoc ſane bonum non eſt . Secundo „ ex conſtitutis hoc opere . . . . conſtat do„ ctrinam ſacram , & Sanctorum conciliari „ non poſſe cum opinionibus multorum , non „ modo in particularibus quibuſdam , & qua„ ſi concluſionibus , ſed in ipſis quidem prin„ cipiis univerſalibus philoſophandi . Utrique „ ergo ſimul vivere , & regnare nequeunt . „ Tertio apertis multis libris Moraliſtarum „ notorie conſtat pene nullum uſum in eis „ eſſe doctrinæ ſacræ , & Sanctorum . Tan„ tumdem ergo cum ipſis tantiſper fiat . „ Quarto hi libri contrarietate , & contradi„ ctione pleni ſunt : ex quo proinde dimidia „ ſaltem pars falſa ſit : ſed nulla falſitas cum „ ſacra doctrina , & rara vel nulla cum do„ ctrina ſanctorum Patrum de fide , & mo„ ribus conciliari poteſt . Hi igitur libri , „ quandiu ſaltem falſa hæc omnia expungan„ tur , una cum doctrina Scripturarum , San„ ctorumque vivere non poſſunt .

„ Dices iterum , in libro Dei , & doctri„ na Sanctorum deeſſe doctrinam neceſſariam „ ſalutis ad regendos populos , dirigendas „ conſcientias . Verum oſtenſum eſt , hanc „ doctrinam nunquam magis quam fidem in „ Eccleſia defuiſſe ; *& monſtrum monſtrorum „ eſſe* , *ſi exiſtiment ſe nunc veniſſe ad dan„ dam ſcientiam ſalutis plebi ejus . Ad hoc „ quippe ille venit qui illuminat omnem ho„ minem venientem in hunc mundum* , qui „ Eccleſiam ædificavit firmamentum , & co„ lumnam veritatis , cuique depoſitum cu„ ſtodiendum credidit , quod haud dubie illa „ ſervavit . Non hic doctrina , ſed conſide„ ratione , & minimo ſaltem gradu humili„ tatis opus eſt . Illud itaque faciendum in„ cunctanter aſſerimus cum his libris quod „ cum libris ſanctis Dei , & Sanctorum „ per eos factum eſt , ut hi vivant , & „ regnent : & ad opinatores illud Apo„ ſtoli dicere poſſumus : *Jam ſine nobis re„ gnatis : utinam regnetis , ut & nos vobiſ„ cum regnemus* . Utinam , inquam , regne„ tis , qui ſcilicet una cum illis regnare poſ„ ſunt . Sin minus , ſi alterutri exulare de„ berent , quemque chriſtianum judicem com„ pello , quos judicet regnare oportere . “

XII. Quæ hic paucis perſtrinxit vir Dei , & ſervus , ſociuſque JESU CHRISTI , fuſo calamo evincit in ſuo opere auro cedroque digno . Exemplum ſubjiciam in confirmationem eorum quæ obiter dicta ſunt . Pater Thomas Tamburinus liberat a gravi culpa filios qui inconſultis parentibus nubunt etiam indignis . Ad divinas Scripturas , ad Patres Eccleſiæ oppoſitum docentes quid reſponſi præbet ? Audi illum *lib.* 5. *in Decalog. cap.* 2. §. 3. *n.* 6. ſic fantem . *Si ſtatuit* EVARISTUS PAPA *ut pro nupta nequaquam habeatur puella quam pater ipſe non deſponſat : ſi* LEO *Pontifex* , *ſi* AMBROSIUS *ajunt* , *non eſſe virginalis pudoris maritum eligere* , *ſed judicium parentum expectandum : ſi in* SACRIS LITTERIS *parentibus tradidit hoc munus Sapien-*

pientiæ c.7. Da filiam tuam viro prudenti: *si S.* PAULUS I. *Cor.* 7. *expresse docet a parentibus tradendas esse filias nuptiis: si multa sacrarum litterarum exempla quæ affert Bellarminus, id* MANIFESTE *demostrant:* quid tum agendum est? Audi & expavesce. RESPONDEO *cum* SANCHEZ, *hæc & similia probare quidem esse valde honestum ejusmodi consilium a patre conquirere, diram peccati mortalis necessitatem non probare.*

XIII. Mirificam & prodigiosam sane vim continent hæc tria verba, RESPONDEO CUM SANCHEZ, adversus sacras litteras, adversus Paulum Apostolum, adversus Evaristum Papam, adversus Leonem, Ambrosium, Bellarminum, ceterosque. Cessat tamen admirationis ratio, si P. Sanchez sistema consideretur. Primum gravissimumque primæ tabulæ mandatum de Deo amando in nihilum fere redegit, illud per se ad mortis articulum restringendo. Quid ergo mirandum, si primum secundæ tabulæ præceptum de honorandis parentibus ad merum honestatis consilium revocet in re omnium gravissima, qualis est de matrimonio ineundo? In hujus operis decursu centena afferam exempla, quibus non pauci Casuistæ eludunt divinæ Scripturæ, & SS. Patrum doctrinam.

XIV. MONITUM IV. Ideo inculco, & omni studio totoque virium conatu suadeo sanctæ Scripturæ lectionem, & humilem meditationem, quia homines nolunt se aliorum hominum judiciis, & opinionibus subjicere. Heinc proficiscitur interminata illa Casuistarum voluminum multitudo: dum enim homines legunt ejusmodi citationes: ita docent *Diana*, *Bonacina*, *Caramuel*, *Tamburinus*, *Sanchez*, *Vasquez*, *Escobar*, *Zanardi Candidus*, *Leander*, *Gobat*, *La-Croix*, *Pichler*, *Sporer* &c. continuo inferunt: Si hi auctores ita docent; alii opositum defendunt, imo in citatis Moralistis inveniunt citatos alios Casuistas oppositum docentes. Et en Eticen christianam ad Septicismum, & Pyrrhonismum redactam. Homines illi sunt, inquiunt, ergo errori obnoxii. Heinc est quod tametsi Philosophi pagani optima morum documenta docuerint, mores non reformarunt. Quoniam documenta illa ut ab hominibus data habebantur: & ceteri homines noluerunt iisdem parere. Sola suprema Dei auctoritas hominum ingenia, & voluntates sibi submittit. Quando ego legens Scripturam sanctam, recogito Deum esse qui ad me loquitur, Deum esse qui mihi præcipit, continuo tremens, & pavens missis argumentationibus & cavillationibus infero parendum esse, non disputandum cum Deo. Dum post divinas Scripturas SS. Patrum volumina revolvo, similiter raciocinior: hi sunt quos sancta Mater Ecclesia mihi in Magistros dedit: istorum ergo interpretationes Scripturarum amplecti debeo: Istorum methodo insistendum mihi est in christiana Theologia exponenda. Hi autem toti sunt in persuadenda qua uberrima eloquentia, qua vividis figuris, qua invictis argumentationibus legis observantiam. Si hos sequi obstringor utpote mihi ab Ecclesia in Magistros datos; ergo non omnino fidendum est illis auctoribus qui volumina implent tricis, disputationibus, effugiis: qui omnia in discrimen adducunt, & vix unquam lectorum animos ad legis executionem inflammant. Adeo arida, tricosa, & sterilis est plurium istorum oratio, ut extinguat potius quam accendat christianæ professionis spiritum. Non dubito quin lectores omnes hunc ipsum experti sint fructum. Absit tamen ut improbem graviorum Theologorum lectionem, & præcipue dum leges ecclesiasticæ explicandæ sunt.

LIBER II.

APPARATUS AD THEOLOGIAM CHRISTIANAM DOGMATICO-MORALEM.

DISSERTATIO I.

De conscientia.

CAPUT I.

De conscientia, ejusque partitione.

I. QUÆST. I. *Quid sit conscientia?* RESP. Est dictamen rationis nostræ ex principiis generalibus synderesis concludens, quid hic & nunc, spectatis omnibus circumstantiis, amplectendum sit ut bonum, fugiendumque ut malum. Dicitur *dictamen*, seu judicium intellectus practici, non speculativi: quia in contemplatione non sistit, sed ad operis executionem dirigit. Discrepat a *synderesi*, quod hæc in primis illis dictatis veluti naturæ insitis consistat, quibus judicamus: *bonum est faciendum, malum fugiendum: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris:* & id genus similia. Quare conscientia non est habitus, neque potentia; sed actus, non voluntatis, ut Durandus contendit, sed intellectus practici, ut dictum est.

II. QUÆST. II. *Quotuplex sit conscientia?* RESP. Altera est antecedens, quæ operationem dirigit; altera consequens, quæ de bono opere lætatur, de pravo angitur. Rursus altera præcipit, altera consulit: illa ex præcepto, hæc ex consilio operationem præscribit. Præterea ex parte objecti dividitur in veram, seu rectam & bonam; & in falsam, seu malam & non rectam. Ex parte assensus tribuitur in certam, probabilem, dubiam, scrupulosam, & erroneam.

III. QUÆST. III. *Peccat ne qui conscientiam rectam non sequitur?* RESP. Conscientia vocatur recta per ordinem ad regulam rectam. Regula operationis duplex: altera remota, quæ est lex æterna; altera proxima, quæ est ratio intellectus practici. S. Thomas 1. 2. *q.* 19. *ar.* 5. cui subscribunt communiter Theologi, docet, peccare eum qui refragatur conscientiæ proponenti aliquid sub præcepto imperatum. Id perspicue constat ex Scriptura sancta: *Omne quod non est ex fide*, (idest ex conscientia,) *peccatum est*: ad Rom. 14. Si conscientia quidquam proponit ut prohibitum sub peccato mortali, peccat mortaliter qui eidem refragatur: peccatum erit veniale, si quod conscientia proponit ut veniale, veniale est. Disputant, peccet ne mortaliter qui resistit conscientiæ proponenti quidquam ut peccatum, quin definiat peccati gravitatem. Missis distinctiunculis, dico, graviter eum peccare qui operatur contra conscientiam istam. Ratio evidens est. Qui deliberato animo exponit se manifesto periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter, Scriptura ipsa testante: *Qui amat periculum, peribit in illo*. Huic periculo se exponit qui agit contra præfatam conscientiam: siquidem in illa malitia absolute proposita æque continetur malitia gravis, ac levis. Ergo nisi prius debita diligentia deprehendatur malitiæ gravitas, aut levitas, periculum grave est delinquendi mortaliter.

IV. QUÆST. IV. *Obstringitur ne homo sequi conscientiam propriam sive rectam, sive errantem?* RESP. Adfirmant omnes. Eadem enim ratio quæ evincit debitum sequendi conscientiam rectam, probat quoque neminem posse operari contra conscientiam errantem. Quoniam tam conscientia recta, quam conscientia errans proponit quid agendum ut a lege divina imperatum. Utraque præscribit parendum esse divinæ legi. Qua de re lege S. Thom. 1. 2. *qu.* 19. *ar.* 5. *ad* 2. In conscientia erronea duplex distingui judicium debet: alterum quo judicatur aliquid a Deo prohiberi quod non est prohibitum; alterum quo judicatur obediendum esse legi divinæ. Primum falsum, secundum verum est.

V. QUÆST. V. *Peccatne qui non agit secundum conscientiam vincibiliter erroneam?* RESP. Duobus modis conscientia erronea esse potest. 1. Invincibiliter, quando error, omni adhibita diligentia, superari nequit; & hoc in casu conscientia inculpata est. 2. Vincibiliter, quando error, diligentia adhibita, superari potest. Utraque hæc conscientia obligat, cum hoc discrimine quod conscientia vincibilis deponi potest, & debet, invincibilis vero deponi nequit. Hæc autem duo, nempe debitum deponendi conscientiam vincibiliter erroneam, & obligatio sequendi minime repugnant, quia ex diversis principiis manant. Primum ex principio oritur adhibendi diligentiam necessariam ad inveniendam veritatem, & ad expellendum errorem; alterum vero, nempe debitum sequendi conscientiam erroneam, oritur ex ipsius conscientiæ dictamine, quo proponitur obligatio obediendi legi divinæ. Lege S. Thom. *q.* 17. *de verit. ar.* 4.

VI. QUÆST. VI. *Quomodo se gerere debeat qui ex conscientia erronea utrumque contradictionis extremum peccatum esse judicat?* RESP. Si conscientia erronea vincibilis sit, deponenda est. Nisi eam deponas, peccas, sive eam sequaris, sive eidem contradicas, ut S. Thomas *qu.* 17. *de verit. ar.* 4. *ad* 8. docet. *Sicut in syllogisticis, uno inconvenienti dato, necesse est alia sequi; ita in moralibus, uno inconvenienti posito, ex necessitate alia sequuntur: sicut supposito quod aliquis quærat inanem gloriam, sive propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, sive dimittat, semper peccabit: nec tamen est perplexus, quia potest intentionem malam dimittere.* Et similiter supposito errore rationis, vel conscientiæ, qui procedit ex ignorantia excusante, necesse est quod sequatur malum in voluntate: nec tamen est homo perplexus, quia potest ab errore recedere; cum ignorantia sit vincibilis, & voluntaria.

VII. Quid si conscientia erronea sit invincibilis, & judicet utramque contradictionis partem, peccatum esse? Hanc hypothesim vix probabilem reputo. Ea vero admissa, nullum peccatum patratur, quia nullum peccatum sine libertate: ignorantia invincibilis aufert libertatem: ergo, positione facta quod conscientia sit invincibiliter erronea, dici nequit quod homo peccet, quamcumque sequatur partem. Opponunt adversarii, homi-

nem

nem etiam hac in hypothesi liberum esse ad omittendum, vel efficiendum actum suum. est liber libertate physica, secus libertate morali. Ad peccatum autem, cum sit in genere moris, necessaria est libertas moralis, quam omnes catholici contra Jansenium tolli per ignorantiam invincibilem fatentur. Pastor assistens gregi in die festo invincibiliter reputat se peccare, si sacrum omittat, & similiter peccare, si gregem deserat luporum incursionibus. Hic liber moraliter non est: idcirco quodcumque extremum eligat, non peccabit. Licet physice liber sit ad eligendum alterutrum ex duobus his extremis, non est tamen liber moraliter: quia non est liber ad non agendum contra conscientiam, cum in utroque extremo peccatum apprehendat.

VIII. Disputare auctores solent, sit ne gravius agere contra conscientiam vinciblliter erroneam, vel eam sequi. Sed regula assignari certa nequit. Interdum gravius est eam sequi, interdum levius est contra eam agere. Absolute tamen gravius est contra eam agere: quoniam qui contra agit, scienter peccat: qui eam sequitur, peccat ex ignorantia: ignorantia autem, tametsi vincibilis, minuit peccati malitiam. Qui clausus in carcere habet conscientiam erroneam se peccare mortaliter, nisi sacrum audiat, juxta communem sententiam non peccat ob defectum libertatis: quoniam dictamen illud erroneum non est causa omissionis.

IX. Quæst. vii. *Quomodo deponenda est conscientia erronea, & quæ diligentia adhibenda?* Resp. Si conscientia erronea temere, & imprudenter formata sit, tunc ad libitum deponi potest; satisque est advertere ad falsitatem judicii erronei, illudque deponere formando contrarium judicium super honestate operationis. Si contra formata sit conscientia ex probabili ratione, tunc necessaria est ratio contraria probabilior, quæ vincat priorem falsam persuasionem. Diligentia ordinaria, secus extraordinaria, necessaria est ad deponendam conscientiam vincibiliter errantem. Prior utitur mediis consuetis, puta studio, consilio, precibus, operibus piis, quibus a Deo lumen necessarium imploratur. Posterior adhibet media extraordinaria: puta post consilium Doctorum propriæ civitatis, ad alias provincias quis pergit, ut doctiores consulat. Diligentia adhibenda ex negotiorum magnitudine, & diversitate colligi debet. In negotiis insolitis, & extremi summique momenti, diligentia quoque insolita, exacta, & summa adhiberi debet: contra in negotiis ordinariis sufficit diligentia ordinaria, qua uti prudentes, & diligentes viri probi solent. Extrema vitanda sunt negligentiæ, & diligentiæ extraordinariæ. Hæc quippe scrupulis, anxietate, & turbatione animum replet. Omissio diligentiæ ordinariæ, & exactæ, quam probi, & vigilantes viri adhibere solent, in negotiis gravis momenti grave peccatum est.

X. Quæst. viii. *Ex quibus indiciis colligi potest conscientiam errantem esse vincibilem, aut invincibilem?* Resp. Prudenter præsumere potes invincibilem esse ignorantiam. 1. Si res ignorata sit humani juris, vel positivi. 2. Si res sit difficillima vel inter ipsos doctos. 3. Si nunquam præcessit scrupulus ullus, dubitatio, vel aliqua confusa notitia. 4. Si homo advertens se deceptum, & ex ignorantia violasse legem, dolet, tristatur. 5. Si homo sit probus, & integræ moratæque conscientiæ. 6. Si falso sistemate, & pravo opinandi modo non sit præventus. Ex his similibusque circumstantiis, & signis colligere Confessarius potest ignorantiam, seu inadvertentiam fuisse invincibilem. Contra si res sit juris naturalis, si aliqua præcessit dubitatio, si homo delinquere solitus sit, & conscientiæ flagitiis implexæ: si facilis sit in adoptandis opinionibus quæ libertati, & appetitionibus favent. Ceterum hæc deprehensio difficilis est: ideo orandus cum Propheta David Deus: *Ignorantias meas ne memineris.*

CAPUT II.

De obligatione qua tenentur Confessarii illuminare pœnitentes invincibili conscientia erronea laborantes. Laxæ opiniones refelluntur.

I. Theologi omnes docent, instruendos esse pœnitentes ignorantia vincibili laborantes. Disputatur de sola ignorantia invincibili. Distinguendum est præceptum fraternæ correctionis a præcepto instructionis faciendæ pœnitenti qui suscipere Sacramentum pœnitentiæ debet. Illud, quando deest spes profectus, non urget; hoc vero obstringit etiam sublata emendationis spe, ob reverentiam debitam Sacramento. Docent quoque omnes, illuminandos esse pœnitentes qui laborant ignorantia Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, doloris supernaturalis ad confessionem sacramentalem necessarii.

II. Sanchez, Lugo, Tamburinus, Salmanticenses, Sporer defendunt, Confessarios non obstringi, immo non debere illuminare pœniten-

nitentes laborantes ignorantia invincibili mysteriorum quæ non sunt necessaria necessitate medii, & aliarum veritatum juris sive positivi, sive naturalis.

III. Hæc sententia falsa mihi videtur. Omnes Christiani præcepto obstringuntur gravissimo addiscendi veritates moribus nostris formandis necessarias. Ergo Confessarii manifestare ejusmodi veritates debent pœnitentibus qui easdem ignorant. Qua, quæso, ratione dissimulare harum veritatum manifestationem valent Confessarii? Forte quod imparatos suos pœnitentes prævideant ad eam suscipiendam? Ergo pœnitentes isti violatores præcepti addiscendæ, & inveniendæ veritatis sunt; adeoque imparati sunt ad Sacramentum suscipiendum. Perspicue rem expono. Quemadmodum Confessarius in tribunali personam sustinet judicis, ut absolvat, aut liget; medici, ut vulnera curet; doctoris, ut illuminet, instruat, doceat: sic pœnitentes ad hoc tribunal accedunt ut rei absolvendi, ut infirmi curandi, ut ignorantes illuminandi, instruendi, & corrigendi. Si Confessarius eos prævideat ita indociles, & pravis cupiditatibus addictos, ut nullum ex veritatis manifestatione profectum speret; qua ratione præsumere illos valet dispositos, paratosque ad Sacramentum? Prævidet illos indociles, rebelles lumini, & in sua ignorantia obstinatos: & simul eosdem judicabit pœnitentiæ Sacramento suscipiendo dignos?

IV. Pressius urgentur adversarii. Docent illi omnes, patefaciendam esse veritatem dum pœnitentes laborant conscientia erronea vincibili: atqui dum pœnitentes imparati prævidentur, & rebelles ad veritatis manifestationem suscipiendam, continuo illorum ignorantia, quæ hactenus invincibilis fuit, vincibilis, & crassa evadit: ergo juxta vel ipsorum principia Confessarius graviter peccat, si veritatem non manifestet, & pœnitentes suscipientes Sacramentum sacrilegi sunt. Probo minorem. Tunc ignorantia vincibilis est juxta omnes, quando Christianis via patet addiscendi veritatem ignoratam: in nostro casu hæc via patet: ergo si Christiani renuunt discere a Confessario hanc veritatem, illorum ignorantia vincibilis, & crassa evadit. Hæc omnia luculentissima sunt. (*a*)

V. Laudati scriptores docent, non admonendos a Confessarii pœnitentes qui bona fide possident aliena, qui contractus usurarios ineunt, qui pollutiones exercent fide bona, quoties prævidetur manifestatio veritatis nocitura, non profutura pœnitenti: immo aliqui addunt, inter quos Tamburinus, non esse manifestandam veritatem, etiamsi pœnitentes recte usuri cognitione essent, quando remedium est difficillimum, & infamia, vel scandalum timeatur. Si moribundus, inquiunt, ignorat se magnam pecuniæ summam usuris, & injustis contractibus cumulasse, & admonitus a Confessario, prævidetur non restituturus, tunc relinquendus est in sua ignorantia. Hanc doctrinam apprime necessariam esse, ait Tamburinus, præsertim Confessariis *Principum & mercatorum*: at tanquam falsa respuenda est.

VI. Objiciunt 1. Quando manifestatio veritatis nocitura prævidetur, non profutura, nullus occurrit revelandæ veritatis finis justus: immo, inquiunt Salmanticenses *tr.* 20. *c.* 5. *punct.* 3. *n.* 27. tunc Confessarii *venenum propinant dum medicinam applicare videntur*. Resp. Christus Dominus prævidit paucos suscepturos legem suam, plurimosque rebelles eidem fore, proptereane ab ea promulganda abstinuit? Nullus est revelandæ veritatis finis justus? An non finis justus Sacramentorum custodia, ne profanentur ab indignis, & obcæcatis, qui aperire oculos lumini ultro se offerenti recusant?

VII. Objiciunt 2. auctoritatem S. Augustini, quæ habetur *c. Si quis de pœnit. dist.* 7. inquientis: *Si scirem non tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem*. Resp. S. Augustinum loqui de correctione fraterna, inquiunt aliqui. Sed Doctor sanctus ibi sermonem habet de moribundo, cui suadet pœnitentiam. Et subdit se ignorare num profutura eidem sit. Si enim sciret non profuturam, eam non suaderet. Ignoranter ergo hæc auctoritas opponitur. (*b*)

VIII. Opponunt 3. Innocentius III. *c. Quia circa, de consang. & affinit.* inquit: *Dissimulare poteris ut remaneat in copula sic contracta, cum ex separatione, sicut asseris, grave valeat scandalum imminere*. Resp. Aliqui ajunt, Pontificem loqui de Episcopo, vel Parocho, secus de Confessario. Hac responsione relicta, vera exhibetur. Textus integer Pontificis *loc. cit.* hic est. *Porro de viro N. pro cujus dispensatione, indulgentia scilicet remanendi cum ea quæ ipsum quinto consanguinitatis gradu contingit, a Sede apostolica obtinenda, falsa nobis causa fuerit allegata, proles videlicet; cum tamen ante dispensationem obten-*

(*a*) *Vid. Tom.* 2. *App. Diss.* 1. *cap.* 4. (*b*) *Vid. Tom.* 2. *App. Diss.* 1. *cap.* 4.

tentam, unica filia quam habebat, viam fuerit universæ carnis ingressa, prout tua consultatio continebat, dissimulare poteris ut remaneat in copula sic contracta, cum ex separatione (sicut asseris) grave videas scandalum imminere. Evidens est Pontificem approbare dispensationem, quæ alioquin ob causam falso expositam nulla erat, ut caveat scandalum, quod ex separatione conjugum oriturum prævidebat. Vide quæ ibidem Glossa docet (*a*). Inepte Navarrus cavillatur ejusmodi dispensationem, ut demonstratum *loc. cit.* luculentissimis rationibus est. Quare tum Augustini, tum Innocentii testimonia laudati Casuistæ perperam opponunt.

IX. Paucis rem perstringo. Confessarii, ut absolvere pœnitentes valeant, hoc judicium forment necessum est: videlicet quod sincero corde, animoque contrito ad illud tribunal accedant: quod sincere velint observare omnia legis mandata: quod parati sint recipere instructionem omnium veritatum, quas divina lex sciendas, servandasque jubet. His ornatos dispositionibus præsumant oportet Confessarii pœnitentes suos. Ergo nullo modo præsumere illos possunt adversos, & rebelles ad suscipiendam notitiam divinæ legis, & præceptorum, quorum ignorantia laborant. Quod si tales præsumunt, consequitur necessario ut illos quoque indignissimos receptione Sacramentorum judicent. Vide plura *loc. citat.*

X. Berta bona fide nupsit. Illius matrimonium ob occultum impedimentum nullum est. Si admoneatur impedimenti, in proxima occasione fornicandi constituitur. Si reddere debitum nolit, vel interficitur a marito, vel mutuæ inter parentes inimicitiæ, & infamiæ oriuntur.

XI. Non pauci casus excogitant aut nunquam, aut rarissime occurrentes, ut decisionem aliquam extorqueant, quam casibus postea passim evenientibus applicent. Confessarius pro tribunali sedens, antequam Bertam absolvat, monere illam debet. Constituetur, inquis, in occasione proxima fornicandi, quia separari nequit sine scandalo. Occasio hæc necessaria, non libera erit: & opportunis remediis observari continentia potest, usque dum impetretur dispensatio. (*b*)

CAPUT III.

Opera ex conscientia invincibiliter erronea peracta, licet careant malitia formali, nulla tamen prædita sunt bonitate, aut merito.

I. PRobabilistæ communiter omnes defendunt, præfata opera bona esse, & meritoria. P. La-Croix *lib.* 1. *q.* 5. *n.* 14. *& seq.* auctoritate Terilli deceptus citat pro hac sententia S. Thomam; sed hæc est apertissima falsitas. Quia S. Thomas hanc sententiam validissime profligat, ut ex ejusdem sequenti doctrina constat. En ejus doctrina 1. 2. q. 19. a. 6. *Bonum*, inquit *causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus. Et ideo ad hoc ut dicatur malum id in quod fertur voluntas, sufficit sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum. Sed ad hoc quod sit bonum requiritur quod* UTROQUE *modo sit bonum*. Quid luculentius? Quid quod communi fertur proverbio: *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu?*

II. Doctrina Angelici Doctoris illustratur. Voluntas recta esse nequit, nisi conformetur cum lege æterna Dei, quæ est fons universæ bonitatis. Hæc est prima regula, primum exemplar cujuscunque voluntatis creatæ bonæ, & rectæ. Sed voluntas creata directa a ratione errante invincibiliter, quæ proponit mendacium, furtum, perjurium, & alia scelera ut bona, revocari in voluntatem divinam, suamque legem æternam nequit, nisi in Deum scelera refundere velimus.

III. Respondet P. Claudius La-Croix *l.* 1. *n.* 24. Voluntas mentiendi non revocatur in Deum, nec approbatur a Deo *per se concedo; per accidens nego*. Audistin'? Mendacium ergo a Deo approbatur *per accidens*. Deus confert præmium *per accidens* mentientibus. Ut clarius horrorem hujus doctrinæ percipias, in mentem revoca doctrinam invincibilis ignorantiæ juris naturalis, quam defendunt Probabilistæ: qui consequenter potiori jure propugnant ignorantiam invincibilem juris positivi divini, & humani, & veræ Religionis. Quo certo facto posito, voluntates infidelitatis, ethnicismi, Mahumetismi, voluntates sectatorum Arianismi, Nestorianismi, Lutheranismi, Calvinismi: hæ, inquam, voluntates

(*a*) *Vid. Tom.* 2. *App. Diss.* 1. *cap.* 4. *n.* 28. *& seq.*
(*b*) *Vid. Tom.* 2. *App. Diss.* 1. *cap.* 4. *num.* 48.

tes tot populorum invincibili ignorantia directæ, a Deo sunt approbatæ *per accidens*. Quid plura? In Deum revocandus est Atheismus ipse. Nam Deus ipse secundum Molinam, Arriagam, & Platellium, peccati philosophici propugnatores, ignorari invincibiliter potest. Secundum istos auctores dari potest conscientia invincibiliter erronea, quæ reputat licitam fornicationem, pollutionem, mendacium, & similia flagitia. Ergo hæc horrenda scelera æterno præmio coronabuntur.

IV. Confirmantur hæc omnia. Nulla actio meritoria vitæ æternæ sine divinæ gratiæ beneficio. Si fornicatio, si mollities, si mendacium, si alia similia crimina ignorantia invincibili reputata honesta, meritoria forent; jam gratia divina in hæc scelera influeret. Perhorrescis hæc inaudiens? At evadere heinc Probabilistæ nequeunt. Aut fateantur necessum est, opera æterna gloria digna sine gratia divina; & est hæresis manifesta: aut concedere coguntur gratia divina adjuvari hominem ad fornicandum, adulterandum, mentiendum, pejerandumque, quoties homo conscientia invincibiliter erronea judicat bonum esse mentiri, fornicari, pejerare, adulterari, &c.

V. Respondet P. La-Croix loc. cit. n. 29. *Omnis voluntas* (inquit) PERSE *bona*, *est a Deo auctore*; *concedo*. PER ACCIDENS *bona*; *nego*. Plusquam egregie. *Voluntas per accidens bona non est a Deo?* Voluntas *per accidens bona* significat quod voluntas bona est non absolute, sed ob ignorantiam invincibilem: iste enim est significatus ly *per accidens*. Ceterum hæc voluntas vere & realiter bona est: quoniam hæc bonitas meretur, ut adversarii fatentur, præmium vitæ æternæ. Ergo datur bonitas moralis, & præmium vitæ æternæ, quod a Deo non est. Sed audi P. Carolum Casnedi, qui *Tom.* 1. *Disp.* 6. *sec.* 1. §. 3. *n.* 25. *p.* 167. hæc scribit. *Quoties ignorantiæ moraliter invincibili prohibitionis*, *&* *malitiæ jungatur error invincibilis de honestate objecti*, *aut de præcepto actionis*, *toties opus sub ea ignorantia*, *&* *errore elicitum*, *est honestum*, *&* *meritorium*. Et patentius ibidem *p.* 192. subdit: *Ita quoque nullum absurdum*, *quod Christus Dominus dicat*: *Veni*, *benedicte*, *accipere regnum*, *quia mentitus es*, *invincibiliter putans me in tali casu præcepisse mendacium*. Nonne hæc vel solum proposita quemdam horrorem ingerunt?

VI. Alio pacto urgentur adversarii. Si error hac prodigiosa efficacitate polleret ut posset vitiis atque sceleribus virtutis formam affingere, & meriti lauream circumducere; ejusdem dignitatis essent opera honesta veritatis lumine directa, ac opera flagitiosa errorum tenebris obtecta. Si erronea persuasio in operationem pravam refunderet bonitatem, quemadmodum vera cognitio in opus honestum; superflua foret illuminatio, superfluæ conciones, adhortationesque. Tandem nullum opus bonum est quod a prudentiæ virtute directum non sit. Hoc autem inter conscientiam & prudentiam discrimen est, quod conscientia, cum virtus non sit, modo vera, falsa est, modo recta, modo criminosa. Contra prudentia, cum natura sua virtus sit intellectualis practica, aut vera est, aut prudentia non est; sed larva, & spectrum prudentiæ. Prudentia hæc nunquam falli potest, tametsi fallantur interdum prudentes: nam si falleretur, ipsa virtus non esset.

VII. Opponunt 1. Qui errans existimat pauperem fictum, esse verum pauperem, eique succurrit, vere exercet actum misericordiæ bonum, & meritorium. Ergo opus ex ignorantia invincibili proficiscens bonum est. Petrus reputans hunc esse suum patrem, tenetur illum honorare; fideles Missam audientes tenentur adorare hostiam, quamvis consecrata non esset. Hæc, & similia exempla opponunt Probabilistæ, ut imperitis fucum faciant, cum tamen sint nugæ Siculis vaniores.

VIII. Ut sophisma continuo deprehendas, distingue voluntatem succurrendi pauperi a voluntate mentiendi, pejerandi &c. Quid judicii tamen profers in utramque? Nonne istud? Prima potest esse bona, secus secunda. Homo, sive pauper sit, sive dives, nihil natura sua secum defert quod impediat eleemosynæ bonitatem, & meritum. Quoniam & dives, & quicumque ob bonum finem petere eleemosynam valet, & propter Christum se pauperem efficere. Quemadmodum in objecto indifferenti, ita multo minus in eleemosyna nulla est malitia quæ impediat actus bonitatem, & meritum. In mendacio e contrario, in perjurio, & in qualibet actione natura sua prava, malitia intrinsecus residet, quæ hostiliter pugnat cum bonitate, & merito. Judicium autem in præfato casu dirigens voluntatem est dictamen illud quod præscribit succurrendum esse pauperi; quod judicium verum est. Præterea actus beneficentiæ erga hominem, quicunque ille sit, imperatus a caritate, semper bonus, & meritorius est: judicium vero, quo hic homo judicatur pauper, qui revera dives est, falsum est. At hoc judicium non dirigit voluntatem eleemosynæ. Sicut in voluntate sæpe sunt

mala

mala mixta bonis, non quod idem actus bonus sit, & malus: id enim chimæricum est, sed quia reperiuntur actus boni, & mali, invicem tamen disparati: ita & in intellectu falsa immiscentur veris; at nunquam judicium falsum dirigere voluntatem rectam, vel virtutis actum potest. Insistunt argutantes. Materia eleemosynæ paupertas est. Hac sublata corruit virtus eleemosynæ. Resp. Falleris. Objectum eleemosynæ est homo sublevandus; seu eleemosyna eo spectat ut homini succurrat. Si homo hic vere pauper est, eleemosyna omnino perfecta est. Si homo iste fingit se pauperem, tum eleemosyna caret hac prærogativa sublevandi pauperem. Propterea ne desinit esse actus bonus a caritate imperatus? Qui honorat patrem fictum, non exercet honorationem filialem, quia deficit objectum, nempe paternitas; at exercet actum bonum, nempe honorat proximum, & seniorem. Qui adorat hostiam non consecratam, committit actum idololatriæ materialis, quæ non imputatur ad culpam ob ignorantiam invincibilem. Intentio autem adorandi Deum bona est, nec inficitur ab electione materialiter prava, sola quippe malitia formalis inficit intentionis actum.

IX. Opponunt 2. Quando ratio mihi quidquam proponit ut præceptum, teneor illud exequi. Ratio mihi hoc in casu proponit mentiendum, vel pejerandum ob proximi salutem. Ergo teneor hoc implere. Resp. Vera hæc omnia sunt, quando ratio, seu conscientia est invincibiliter errans. At unde infertur ejusmodi actus esse bonos? Actus isti pravi reipsa sunt; at non imputantur ad culpam ob invincibilem ignorantiam.

X. Insistunt. Mendacium in hac hypothesi non est bonum. Atqui neque malum est. Ergo est opus indifferens. Actus in individuo indifferentes non dantur: ergo aut mali, aut boni sunt. Resp. Mendancium illud, perjurium, furtum, & cetera opera natura sua prava, semper mala sunt, etiam dum repræsentantur ut bona; at ad culpam non imputantur, ut dictum est sæpius, in hypothesi quod ignorantia sit invincibilis. Non dantur opera indifferentia in individuo quæ ex deliberata ratione manant; sunt vero indifferentia quæ ex necessitate proficiscuntur.

XI. Mitto plura alia sophismata, quia omnia inepta sunt & vana. Legesis T. 2. *App. Diss.* 1. *c.* 5. §. 2. *&c.* ubi omnes Terilli argutationes profligatas reperies.

XII. Quest. unic. *Quid sit conscientia perplexa?* Resp. Est judicium quo judicas te peccare, sive hanc, sive alteram partem eligas. Si ignorantia vincibilis sit, peccas quamcumque partem elegeris: & ut peccatum evitetur, deponi judicium debet, cum sit erroneum. Si autem ignorantia sit invincibilis, & deponi judicium nequeat, tum eligendum quod minus malum videtur, & quod minus propriæ favet libertati, & appetitionibus. Verum hæc rara sunt, & vix unquam eveniunt: idcirco latius discutienda non sunt.

CAPUT IV.

De conscientia dubitante.

I. Conscientia dictamen practicum est: dictamen autem seu judicium in se dubium non est, cum dubitatio sit judicii suspensio. Dicitur itaque conscientia dubitans *objective*, seu *terminative*, quatenus circa ipsam rem dubiam habet homo varia judicia practica in utramque partem, quæ sententiam super eadem re suspendunt.

II. Plures dividunt dubium in *positivum*, & *negativum*. Dubium *positivum* vocant quando pro utraque parte æquales dubitandi rationes occurrunt; *negativum* dum nulla se offert dubitandi ratio. Hæc divisio chimærica est. Quando nulla occurrit dubitandi ratio, non dubium, sed *nescientia*, & ignorantia est, & vocatur. Neque enim ego dubito sintne astra paria, vel imparia; sed nescio. Vana quoque est aliorum divisio qua dicunt, dubium negativum versari inter rationes leves, positivum inter rationes graves. Rationes leves non dubium, sed scrupulum inducunt, vel suspicionem; & spernendæ sunt. Prudens nemo ex levibus indiciis ad dubitandum movetur, sed illa contemnit.

III. Dubium itaque positivum, quod verum dubium est, de quo in præsens disputatur, tunc est quando utrinque æqualia, aut fere æqualia rationum momenta intellectui sese offerunt. Tunc enim mens æqualibus pressa ponderibus suspensa, & anceps hæret, suumque retinet judicium. Dubium itaque proprie dictum suspensionem assensus includit in utramque partem ob rationum æqualitatem.

IV. Quæst. I. *Quotuplex sit dubium?* Resp. Duplex, juris, & facti. Dubium *juris* est, cum quis dubitat de lege, de præcepto, de voto, seu de obligatione quacumque. Obligatio enim respectu illius rei ad quam obligat, legis rationem habet. Dubium *facti* tunc est cum dubitatur utrum aliquid sit factum, puta utrum heri jejunaveris, audieris Sacrum,

Sacrum, recitaveris Breviarium. Eadem res potest esse materia dubii juris, & facti sub ratione diversa. Dividitur insuper dubium in *speculativum*, & *practicum*: illud honestatem actionis absolute spectat, istud exercicium operis. Dubitas sitne licitum pingere in die festo, an hæc vestis tua sit. Hæc dubia speculativa sunt. His perseverantibus dubitas utrum hic & nunc pingere tibi liceat hoc die festo, & retinere vestem quam possides. Hæc sunt dubia practica. Dubitas incurreris ne censuram, aut irregularitatem. Hoc dubium speculativum est. Hoc dubio persistente dubitas utrum tibi nunc liceat celebrare. Dubium hoc practicum est.

V. QUÆST. II. *Utrum operari cum conscientia dubia de peccato, peccatum sit?* RESP. Adfirmant omnes, te peccare. Dubitas licitus ne sit contractus iste; & dubitatione manente contractum celebras: certum est hoc in casu te peccare. Quoniam usque dum dubium non deponis de justitia, aut injustitia contractus, anceps intellectus manet; & si voluntas opus aggreditur, ita parata est ut illud exequi velit, sive sit, sive non sit contra legem Dei. Qui enim dubitans operatur, proximo periculo se exponit peccandi mortaliter, cum æque probabile sit peccatum ac non peccatum.

IV. QUÆST. III. *Quid dicendum de discrimine quod a nonnullis constituitur inter dubium facti, & juris?* RESP. Pater Cardenas in *Cris. Tr.* 1. *D.* 6. *c.* 6. *a.* 1. docet, in quæstione facti paria testium momenta rem indecisam relinquere; itaut judex nequeat in alterutram partem sententiam ferre; oppositum vero in quæstione juris evenire contendit. Priorem partem invictis rationum momentis evincit; & in confirmationem plura utriusque & canonici, & civilis juris testimonia adducit. Verum hæc argumenta idem dicendum esse evincunt in quæstione juris, ut fuse probavi *Tom. II. App. Diss.* 1. *c.* 6. *§. unic.*

CAPUT V.

Exponuntur illæ duæ regulæ: In dubiis tutior pars est eligenda: In dubiis melior est conditio possidentis: *& quæ diligentia requiratur ad dubium deponendum.*

I. TUtius 1. sumitur *comparate* ad oppositam partem tutam. Status religiosus tutior est laicali & matrimoniali; uterque tamen status, laicalis, & matrimonialis, tutus est. 2. *adversative* ad partem non tutam, sed dubiam: quo in sensu sola pars tutior in dubiis tuta est: idcirco tutior præcipitur eligenda. Pars *tutior* dicitur per recessum a peccato. Pars probabilior per conformitatem ad legem, & veritatem. Pars tutior in dubio positivo semper est eligenda, ut infra demonstrabitur.

II. Altera regula est: *In dubio melior est conditio possidentis*. Hac regula abutuntur Probabilistæ. Hæc regula locum habet in materia justitiæ. Bona fide agrum possides, titulum possessionis, & dominii in controversiam vocat adversarius lite intentata. Jura omnino æqualia apparent post diligens examen. Tunc possessio tollit æqualitatem, & ager adjudicatur possessori. Hæc itaque secunda regula optime conciliatur cum prima: *In dubiis tutior pars est eligenda*. Siquidem illa pars quæ ultra juris æqualitatem affert etiam possessionem, tutior evadit. Hac ratione vera quoque est regula altera: *In dubiis tutius est favere reo*. Quoniam dum dubium versatur inter reum & actorem, tutius est dubium reum absolvere quam damnare. De duobus enim malis necessariis tutius est minus eligere. Minus autem malum est reum absolvere quam innocentem damnare. Præfata regula extra justitiæ confinia locum non habet, ut infra demonstrabimus contra Probabilistas, quos non pudet jactare possessionem libertatis adversus ipsum Deum, seu ejus æternam legem.

III. Omnes adfirmant, diligentiam adhibendam esse in investigatione veritatis necessaria ad dubium deponendum. Qualis vero diligentiæ gradus necessarius sit, difficile est præscribere; sequentes tamen regulas prudentum judicio submitto.

IV. REGULA I. Spectanda sunt & materiæ gravitas, & consectaria quæ inde manant. Conditio personæ dubitantis præ oculis habenda est. Si hæc scrupulis angatur, si sit conscientiæ bene moratæ, non parum deservit ad judicium formandum de dubii depositione. Non omnes ad eundem diligentiæ gradum tenentur. Homo doctus consulat aut doctiores, aut æquales. Non adstringitur adire omnes, sed quos in gravi negotio consuleret. REGULA II. Christiano ignaro sat erit consulere Parochum, vel Confessarium, quando nulla solida ratio occurrit de ejus probitate, & doctrina dubitandi. REGULA III. Spectanda est temporis circumstantia. Nam interdum negotium moram non patitur: & tunc divino implorato auxilio quod prudentia

tia suggerit, decernendum est. REGULA IV. Requiritur animi sinceritas, desiderium, & studium inquirendæ, & comparandæ veritatis. Tunc autem hanc adesse sinceritatem, & comparandæ veritatis studium præsumitur, cum non in proprium commodum, & utilitatem animo indulgendi propriis appetitionibus res quæruntur, sed omnia in gloriam Dei, proximique salutem ordinantur. Contra illi sincere veritatem non inquirunt qui opiniones propriæ libertati, & commodo faventes venantur, illosque Doctores consulere student quos blandiloquos & indulgentes cognoscunt. REGULA V. Ferventes, & humiles preces Deo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, fundendæ sunt. Clama, ne cesses: *Illumina tenebras meas. Da mihi intellectum, & vivam.* Qui sincero humilique corde ad Patrem luminum accedit, lucem assequetur: quia sicut non permittit ultra vires nos tentari, ita nec sinit mentem nostram obcæcari, quando ferventer ejusdem lumen petimus & rogamus.

CAPUT VI.

De conscientia scrupulosa.

I. CONscientiæ scrupulosæ, seu scrupuli hæc est notio: *Est levis quædam suspicio peccati cum nimia operandi anxietate.* Distinguitur scrupulus a dubio, quod illud in judicii suspensione situm sit; ab opinione, quæ nititur gravi fundamento. Ultimæ particulæ *cum nimia anxietate operandi* constituunt verum scrupulosi hominis characterem, qui continuis angustiis premitur.

II. Ex hac scrupuli finitione, quam sit erronea vulgi opinio, patet. Mundani homines, & corruptelis addicti loco scrupulosorum habent christianos viros æternæ salutis studiosos, & sollicitos: qui summa vigilantia & peccata, & peccati pericula declinare student; qui illecebras insanientis mundi, choreas nempe, ludos, comœdias, & spectacula quæque detestantur, & gravissimis præceptis humilitatis, & inhiandi evangelicæ perfectioni operam sedulam navant. Verum cæci sunt, qui præfatos Christianos scrupulosorum numero accensent.

III. Plures assignari scrupulorum causæ solent. Primo naturæ dispositio. Temperamentum quod frigido, & melancholico humore abundet, ad suspiciones, & pavores declinat. Suspicio tetro penicillo res depingit, & spectra fabricat; hæc phantasiam accendunt, & timorem excitant. 2. Capitis infirmitas, & imaginativæ læsio, nimia corporis maceratio, & diuturnæ vigiliæ. Hæ causæ ut expellantur, medicorum arte opus est.

IV. Aliæ causæ aut a dæmone, aut a propriis vitiis oriuntur. 1. Dæmones permovent humores melancholicos & tetros, unde scrupuli manare solent. 2. Societas, & familiaritas cum scrupulosis. 3. Ignorantia, quæ impedit distinctionem boni a malo. 4. Superbia, qua quis nimium proprio judicio fidit. 5. Deus etiam permittit interdum aliquas animas scrupulis vexari aut in criminum pœnitentiam, aut ad majorem perfectionem.

V. Duplex scrupulosorum genus. Alterum eorum qui reipsa probi, & optime morati sunt, & nimia anxietudine declinandi vel ipsam peccati umbram torquentur scrupulis. Alterum eorum qui scrupulos sibi movent in rebus nullius momenti. Scrupulis se torqueri ajunt, quod mente distracta oraverint, quod temere de proximo judicium tulerint, quod internis suggestionibus prompte non restiterint. Ceterum nullum sibi scrupulum movent, quod præceptum eleemosynæ non impleverint, quod laute vivant, suisque appetitionibus indulgere studeant, quod debita suæ professionis implere negligant: loco proverbii fertur, quod scrupulosi sunt golosi, duræ cervicis, & commodorum amatores.

VI. QUÆST. I. *Quænam scrupulorum remedia?* RESP. Plura assignant auctores. P. Hermanus Busembaum inter regulas quas pro scrupulis pellendis exhibet, unam assignat *cap.* 3. quæ illius *medulæ* dulcedinem patefacit, & est *n.* 4. posita, hisque verbis concepta apud P. La-Croix *p.* 51. ASSUEFACERE *se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas.* Fill. n. 181. Tò *assuefacere* emphasim præfert, & latissime divagatur per viam latam, & spatiosam. Non est opus persuasione ut homines assuefaciant se opinionibus mitioribus, & minus tutis. Natura quippe sua proni sunt ad mitiora, & laxiora, & minus tuta. Hanc regulam ut falsam & perniciosam rejicio.

VII. REGULA I. Scrupulosi ingrediantur viam arctam & angustam quam Christus perscribit, & caveant a via lata, & spatiosa, quæ ducit ad perditionem: id enim non ad scrupulos fovendos, sed potius abigendos perutile est. 2. Assuefiant humilitati, precibus, & pietatis operibus. 3. Exerceant se in virtutibus theologicis fidei, spei, & caritatis. 4. Sollicite caveant tum mortalia, tum venialia.

nialia. 5. Sanctorum vitam imitentur. 6. Seligant directorem doctum, & pium, & sanæ doctrinæ assertorem. 7. Ejusdem consiliis pareant ad nutum, & ejusdem decisiones suscipiant ut Dei. Acceptis semel regulis directionis, non debent importune directorem adire, & molestissimis interrogationibus vexare, & tædio summo afficere; sed regularum quas acceperunt, beneficio abigere scrupulos, & spectra debent.

VIII. QUÆST. II. *Quomodo se gerere Confessarius cum scrupulosis debeat?* RESP. 1. Denuntiet scrupulosis se nolle eorundem regimen suscipere, nisi exactam & cæcam obedientiam omnino spondeant. 2. Iisdem suadeat sanitatem eorum in obedientia præsertim sitam esse. 3. Scrupulorum causas exploret. 4. Si præterita vita vitiorum, & sacrilegiorum plena causa sit scrupulorum, confessionem generalem, methodumque tenendam in eadem facienda præscribat. Hac peracta, severe iisdem vetet ne imposterum de præteritis vitiis recogitent. Ad summum ter aut quater audiat aliquod præteritæ vitæ peccatum. Deinde ostium elapsæ vitæ omnino claudat. 5. Exerceat eos in virtutum officiis. Diabolus versutus & vafer est. Cum non potest animum scelerum repræsentatione recta aggredi, & subigere, conatur jugum Christi exasperare, & virtutis viam spinis, & tribulis aspergere: continuis spectris mentem replet, & cæli iter impervium, atque humanis viribus impar depingere conatur, ut animus tandem desperatione oppressus in vetera flagitia relabatur. Curet igitur Confessarius scrupulosorum vires erigere, spem in divinam misericordiam fovere; & præteritæ vitæ recordationem, quæ animum turbat, penitus ab eisdem aboleat.

IX. Sit benignus, & misericors Confessarius in animando inflammandoque spiritu hominis scrupulosi; severus vero in admittenda confessionum elapsæ vitæ repetitione. Manifestet quam gravia mala scrupuli pariant. 1. professionem virtutis odiosam efficiunt. 2. desperationem inducunt. 3. consolationem, & gaudium moratæ vitæ impediunt. 4. animam afflictionibus replent: temporis jacturam in vanis cogitationibus, & innumera alia mala pariunt.

X. QUÆST. III. Licitum ne est contra scrupulos agere? RESP. Non licitum, sed debitum est scrupulos contemnere, & iis spretis contra eosdem agere. Quando aliqui scrupulosi dubitant aut de attentione necessaria in precibus recitandis, aut de omissione alicujus psalmi, vel horæ, aliqui Casuistæ suggerunt petendi juramentum a scrupuloso: Jurares ne te omisisse horam, non fuisse attentum, te consensisse tentationi &c.? Hanc juramenti petitionem ineptam, & vanam reputo. Aut scrupulosus omnino contemnat ejusmodi suspiciones; aut Confessarius jubeat ut flexis genibus repetat horas, psalmos, quos omisisse dubitat. Forte hæc vexatio intellectum dabit. Spectanda tamen est scrupulosorum diversitas. Commune, & generale remedium est hæc omnia contemnere, & urgere scrupulosum ut imposterum vigilantiorem, & devotiorem se habeat in suis obeundis officiis. Repetitio precum inepta est, & elapsa negligentia melius non deletur quam si magis attente, devote, & ferventer propria officia impleantur.

DISSERTATIO II.

De Probabilismo ejusque consectariis.

PRobabilismus per universam Theologiam excurrit. Fermentum est quod universam doctrinæ massam inficit. Utrum eam corrumpat, aut animabus utiliorem efficiat, in disputationem vocatur. Imbecillitati meæ adeo evidens apparet Probabilismum universam morum doctrinam corrumpere, & omnes christianæ doctrinæ regulas pervertere, & ab imis fundamentis suffodere, ut verba desint quibus exprimere id pro dignitate valeam. Ne vero hanc meam sinceram, & ingenuam scribendi rationem carpere ullo modo possint Probabilistæ, in eorundem memoriam revoco quod in *Præf. ad Reg. Mor.* §. 12. scribit doctissimus Jesuita P. Ignatius de Camargo. *Nemo*, inquit, *jure reprehendat, quod disputans in sententiam benignam deduxerim ex ea sequelas plurimas, quas affirmet, aut probet esse longe* HORRENDISSIMAS, *vel* HÆRETICAS, *aut blasphemas ...... Alioquin argumentum ab absurdo, quod ajunt, vel ab impossibili, quo nullum in Theologia, frequentius est, oportebit de medio tollere.* Subdit vero ibidem celeberrimus hic Jesuita. *At video plures esse Probabilistas sane* DELICATISSIMOS, *qui cum ipsi* AUDACISSIME *non modo de nostra sententia, verum etiam de* PATRONIS *ipsius quidvis loquantur, & scribant, benignam tamen suam opinionem vel* LEVITER *tangi non ferunt.* At velint, nolint, sustineant patienterque ferant necessum est ut nos pro modulo nostro, omni humano respectu contempto, evangelicam morum

doctri-

doctrinam a vanis commentis, & perniciosis opinionibus vindicemus.

CAPUT I.

Opiniones a S. Sede damnatæ in controversia Probabilismi.

I. IN universo hoc opere primum omnium damnatas ab Ecclesia theses ob oculos lectorum revocabo, ut in antecessum cavere sibi ab errandi periculo queant. Sequentes autem in Probabilismi controversia proscripsit Romana Sedes sub Alex. VII. & Ven. Innoc. XI. Pontifice O. M.

1. *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem.* 27. Alex. VII.

2. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.* 1. Innoc. XI.

3. *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* 2. ejusdem.

4. *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* 3. ejusdem.

5. *Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minus probabili.* 4. ejusdem.

6. *Probabile est ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.* 6. ejusdem.

CAPUT II.

Quid, & quotuplex sit opinio probabilis, probabilior, tuta, & tutior. Germanus sensus quæstionis proponitur.

I. VEra opinionis probabilis finitio hæc est: *Assensus intellectus ad unam partem cum formidine partis oppositæ propter motivum probabile*, ut S. Thomas cum ceteris Theologis docet 1. *p. q. 79. ar. 9. ad* 4. Probabile accipitur per ordinem ad veritatem. Quæ veritas, si rationibus evidentibus & certis menti pateat, tunc mens elicit assensum certum & evidentem, habetque de tali veritate certitudinem omnis formidinis de opposita parte expertem. Si hæc veritas solis rationibus probabilibus se menti offert, tunc mens format assensum opinativum, seu opinionem probabilem. Quare idem valet *probabilitas*, ac *verisimilitudo*.

II. Una opinio *verisimilior*, seu *probabilior* altera dicitur, quando occurrunt solidiora momenta pro illa quam pro hac. Quare probabilior est quæ magis accedit veritati. Opinio *minus probabilis* nuncupatur quæ minus accedit veritati, & ab eadem magis distat quam *probabilior*. Ante ortum Probabilismi sola *opinio probabilior* pro opinione probabili habebatur. Nam opinio *minus probabilis* in conspectu *probabilioris* antiquis omnibus probabilis non fuit, & reipsa non est, ut infra palam fiet. Utcumque tamen res se habeat, ab hoc discrimine nostra sententia non pendet.

III. Opinio probabilis dividitur in *speculativam*, & *practicam*. Hæc partitio absolute accepta vera est. Nam scientiæ aliæ *speculativæ* sunt, quæ in sola speculatione, & meditatione sistunt; aliæ ad opus se extendunt, & dicuntur *practicæ*. Hac distinctione plures abutuntur, qui opinionem *speculative* probabilem vocant quæ spectat actionem a suis peculiaribus circumstantiis præcisam; & *practicam*, quæ considerat objectum, seu actionem suis circumstantiis vestitam. Heinc colligunt opinionem quæ erat probabilis *speculative*, evadere practice improbabilem propter variationem circumstantiarum. Hanc divisionem hoc pacto explicatam merito impugnat P. Vasquez *tom.* 1. *in* 1. 2. *disp.* 62. *cap.* 4. & *disp.* 65. *cap.* 1. Nam quando variantur circumstantiæ in genere moris, opinio non remanet eadem, sed altera evadit. Eadem enim opinio dicitur speculativa, quatenus meditatur objectum cum omnibus suis circumstantiis, & sistit in sola speculatione; evadit autem practica, prout dirigit, & imperat executionem operis. A probabilitate quippe speculativa oritur practica; seu ipsa probabilitas speculativa extensione fit practica absque ullius circumstantiæ variatione, & diversitate.

IV. Rursus opinio est probabilis ab *intrinseco*, quæ nititur solido, & gravi fundamento rationis; & est probabilis ab *extrinseco*, quando nititur auctoritate Theologorum. Hæc auctoritas non tam ex eorum numero quam ex eorum merito, doctrina, & sanctitate metienda est. Præterea altera est opinio probabilis *objectiva*, quæ in se talis est,

qua-

quatenus pro se habet gravia rationum momenta, sive a ratione, sive ab auctoritate arcessita; & altera opinio probabilis *subjectiva* dicitur, quæ viro serio, & mature consideranti rationes, & fundamenta ejusdem illi talis apparet. Si hæ rationes revera solidæ, & graves sint, tunc opinio est probabilis & *objective*, & *subjective*.

V. Tandem opinio alia tuta, alia tutior. Status laicalis, & matrimonialis tutus est: tutior est status religiosus: uterque tamen status tutus est. Et quia hoc exemplo utitur P. Medina 1. 2. *q.* 19. *ar.* 6. in explicatione probabilis, & probabilioris, idcirco excusari a multis solet a *Probabilismo* recentiorum. Usus igitur istius distinctionis locum habet tum solum cum ambæ sententiæ certæ sunt, sed una remotior est a peccandi periculo etiam materialiter. Contritio caritate imperfecta formata sufficit in omnium sententia ad Sacramentum pœnitentiæ. Hæc sententia tuta est. At si caritas perfecta sit, tutior sane sententia evadit.

VI. Imperitorum plurimi confundunt sententiam tutiorem cum probabiliore, & tutam cum minus probabili. Heinc *Probabilioristæ* vocantur ab imperito vulgo *Tutioristæ*, & *Rigoristæ*. Sed hæc putida calumnia est ex ignorantia, & quidem supina parta. Opinio stans pro lege *tutior* est, at non propterea *probabilior*. Quoniam opinio tutior dicitur quæ magis removet hominem a periculo peccandi. Si tamen interdum asseratur talem opinionem obstringere hominem ad ejusdem executionem, falsa, & improbabilis erit. Tutius sane quis servabit castitatem, si nunquam mulieres aspiciat, aut alloquatur, & tutius abstinebit ab usura, si nullos ineat contractus. At si obstringere absolute velis homines ut ab omnium mulierum colloquio, & ab omni contractu abstineant, opinio penitus improbabilis, & falsa est. Opinio quippe tutior, & opinio probabilior a diversis principiis manant: hæc a majori accessu ad veritatem, & a gravioribus rationum momentis; illa a majori recessu a periculo peccandi.

VII. Ultimo dividitur probabilitas in probabilitatem *conscientiæ*, & in probabilitatem *impunitatis*. Probabilitas conscientiæ ea est de qua hactenus. Probabilitas impunitatis ea est qua gaudent libri editi cum approbatione Revisorum seu Censorum: quæ probabilitas minime sufficit ad formandam conscientiam probabilem. Quare proscripta est ab Alexandro VII. sequens opinio: *Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet esse rejectam a Sede apostolica tamquam improbabilem*. Heinc patet quanta laborent ignorantia illi qui effutiunt: Liber approbatus est: ergo opinio sua fruitur probabilitate. Hac sola probabilitate *impunitatis* gaudent plures Ordinum Regularium constitutiones, quæ approbatæ sunt *in forma communi*, secus *in forma specifica*. Hac approbatione ritu solemni omnes sententiæ, & leges in libro contentæ sigillatim discutiuntur, & approbantur. An hac approbatione in forma *specifica*, ut ajunt, aliquæ Ordinum constitutiones sint approbatæ, me latet. Communiter approbatæ sunt in *forma communi*; & tunc sola gaudent probabilitate *impunitatis*. Quamobrem sicut in aliis libris approbatis in forma communi, sic & in his constitutionibus occurrere opiniones possunt improbabiles. Et tunc ineptæ allegantur approbationes pontificiæ, ut tales improbabiles opiniones propugnentur ut probabiles probabilitate *conscientiæ*, cum sint dumtaxat probabiles probabilitate *impunitatis*.

STATUS QUÆSTIONIS *exponitur*.

VIII. Argumentum de quo disputatio instituitur, & quod per universam Theologiam excurrit, ejusmodi est. *Quis dubitat sit ne aliqua actio mala moraliter, seu divina lege prohibita. Is agnoscit in utramque partem Theologos graves, & pios invicem pugnare, sibique contradicere. Omnibus mature expensis tum a ratione, tum ab auctoritate probationibus, deprehendit, & judicat verosimilius talem actionem esse vitiosam: videt fundamenta quæ evincunt malitiam, & prohibitionem actionis esse graviora, & superare fundamenta opinionis oppositæ, quæ stat pro honestate ejusdem actionis. Quæritur possit ne is, rejecta probabiliore, sententiam amplecti minus probabilem, & præfatam actionem libere exequi.*

IX. Negant *Antiprobabilistæ*. Adfirmant e contrario *Probabilistæ*, atque defendunt, licitum esse usum utriusque opinionis, ita ut possit Christianus quam maluerit eligere. Probabiliorem quidem ex consilio majoris perfectionis, minus vero probabilem ex libertate electionis; cum nullum præceptum urget ad priorem.

CAPUT III.

Argumento evidenti, & ineluctabili evincitur, doctrinam de licito usu opinionis minus probabilis in conspectu probabilioris esse falsam & antievangelicam.

PRIMA PROPOSITIO.

I. ARticulus fidei est Evangelium Christi continere solam & puram veritatem cum exclusione cujuscumque falsitatis, atque hoc Evangelium esse regulam certam & tutam, quam pro nostra conscientia dirigenda Deus nobis assignavit.

Hæc prima propositio articulus fidei est, & extra cujuscumque disputationis, & cavillationis aleam constituta.

SECUNDA PROPOSITIO.

II. Probabilistæ docent licitum usum utriusque propositionis contradictoriæ, quarum una si vera est, altera falsa sit necessum est. Utraque enim esse vera nequit, ut omnes fatentur.

Hæc secunda propositio est ipse status quæstionis. Est veritas facti luculentissima, quæ revocari in controversiam a nemine potest, nisi quæstionis status destruatur.

TERTIA PROPOSITIO.

III. Ergo doctrina Probabilismi est antievangelica, cum doceat licitum usum falsitatis, quæ in alterutra opinionum continetur, quæque hostiliter cum Evangelio pugnat. Consequentia hæc legitima est, & necessario manat ex duabus primis propositionibus.

§. I.

Brevis explicatio primæ propositionis.

IV. Utique lex evangelica est regula extrinseca & remota operationum moralium; & regula intima & proxima est mentis ratio, qua ipsa lex evangelica proponitur. At cum lex ista sit lex veritatis, uti de fide est, qui statuunt regulam conscientiæ esse falsitatem, ut *cognitam*, docent errorem antievangelicum. Quis hoc inficiabitur? Hoc docent Probabilistæ vi sui sistematis; quod evinco explicando secundam propositionem.

§. II.

Brevis explicatio secundæ propositionis.

V. Fateor certo nobis non constare, quænam ex duabus opinionibus vera sit. Nam evenire, licet perraro, potest ut opinio quæ nobis probabilior videtur, falsa sit, & minus probabilis, vera. Quid heinc? Illud sane quod si post maturam diligentiam Antiprobabilista erret in eligenda falsitate veritatis loco, dignus excusatione error sit. Siquidem Antiprobabilista veritatem ut regulam certam, & evangelicam veneratur, & propugnat solam veritatem esse normam conscientiæ nostræ. Huic autem principio non contradicit, si ob suam imbecillitatem in seligenda sententia quam veritati propinquiorem certo judicat, decipiatur.

VI. Probabilista e contrario loco sistematis & principii constituit sciens & volens, licitum esse usum opinionum contradictoriarum, quarum si una vera est, altera falsa sit oportet. Certo, & evidenter scit Probabilista, quemadmodum sciunt omnes, alterutram contradictoriarum esse falsam. Ergo dum Probabilista loco principii constituit licitum usum contradictoriarum opinionum, *dogmatice* errat: quia pro regula conscientiæ statuit falsitatem *cognitam*, quam scilicet in alterutra opinionum contradictoriarum contineri certo scit. Quamvis enim ignoret quænam ex duabus vera sit; evidenter tamen scit, in alterutra contineri falsitatem. Ergo loco sistematis constituendo licitum usum utriusque opinionis contradictoriæ, sistematice docet licitum usum falsitatis etiam *cognitæ*. Nihil autem hostilius pugnat cum evangelica veritate, quam falsitas. Dupliciter ergo errat Probabilista. Primo *dogmatice*, ut ostensum est, quia pro sistemate constituit licitum usum falsitatis *cognitæ* contentæ in alterutra contradictoriarum propositionum: secundo *moraliter*, contra prudentiam, & debitum inveniendæ veritatis, dum opinionem minus probabilem, seu minus propinquam veritati, & magis vicinam falsitati, seligit in conspectu verisimilioris pro suæ conscientiæ regula. Sed de hoc secundo infra. Nunc enim de solo errore, qui dogmaticus dici potest, sermo est.

§. III.

Probabilistæ simplex & perspicuum responsum præbere huic demonstrationi non possunt.

VII. Torquere ingenia sua Probabilistæ, & distinctionum centones infarcire possunt; at nunquam simplex, & perspicuum præfatæ demonstrationi dabunt responsum. *Propositio prima* articulus fidei est, millies in Scripturis repetitus. *Lex tua veritas*. *Lex veritatis in ore ejus*: psal. 118. *Omnia mandata tua veritas*. *Mandasti justitiam testimonia tua, & veritatem tuam nimis*. Subdit Zacharias c. 8. *Veritatem tantum, & pacem diligite*. Deus veritatem custodiendam tradidit populo tuo. *Gens justa custodiens veritatem*: inquit Isaias *c.* 26. Populus Dei hanc veritatem manifestat, repetit *c.* 28. Isaias. *Notam faciet veritatem*. Et per hanc veritatis semitam Filii Dei ambulant. 3. Reg. 3. *Ambulantes in veritate*. Hanc elegit David psal. 118. *Viam veritatis elegi*, minime viam probabilitatis. Hac veritate sancti evadimus. *Sanctificati in veritate*. Isti parati sunt ad veritatem propugnandam, inquit Paulus 2.Cor. 13. *Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate*. Hæc est sanctitatis regula. *In sanctitate veritatis*, subdit idem Paulus *Ephes.* 4. In mundum Christus venit ut hanc nos doceret veritatem, pergit Paulus 1. ad Timot. 2. *Qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*. Electos suos filios veritatis appellat, Jac. c. 1. *Genuit nos verbo veritatis*. Quoniam *Deus veritas est*. Veritas est quæ nos a peccato liberat, subditur Joan. c. 8. *Cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos*.

VIII. Privatio veritatis nota est reproborum, ut habetur 1. Mach. *Non est veritas in eis*. *Sunt isti*, inquit 1. ad Timoth. 6. Paulus, *veritate privati*: additque 2. ad Theff. c. 2. *Non crediderunt veritati*: immo *a veritate auditum avertent*: 2. Tim. 4. *Avertententes se a veritate*: ad Tim. 1. *Resistunt veritati*: 2. ad Tim. 2. Istius veritatis amore destituti sunt: *Caritatem veritatis non receperunt*: 2. Theff. 2. *Non acquiescunt veritati*: Rom. c. 2. *Veritatem non loquuntur*: Jer. c. 9. *Qui veritatem in injustitia detinent*: Baruch 4. atque opinionum pravitate in mendacium transformant: *Commutaverunt veritatem Dei in mendacium*: Rom. c. 1. Veritatis oblivio terram replevit, ait Isai. c. 59. *Facta est veritas in oblivionem*. Ita est, clamat Oseas c. 4. *Non est veritas in terra*. Hanc obscurare & extenuare tentant homines: *Diminutæ sunt veritates a filiis hominum*: psal. 11. Quænam vero major diminutio veritatis, quam si rejiciatur quod magis accedit veritati, & eligatur quod plus distat a veritate, seu quod judicatur minus verum; cum Deus contra imperet? *Mandasti mandata tua custodiri nimis*: psal. 118. Tandem Deus *Eccli.* 37. hæc præcipit: *Ante omnia opera verbum* VERAX *præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile*, non *minus* verax, nec *minus* stabile.

IX. Hinc itaque conficitur argumentum. Articulus fidei est, evangelicam legem, quam pro conscientiæ nostræ regula certa, tuta, & indefectibili Christus Jesus nobis dedit, puram & solam veritatem continere, & omnem falsitatem rejicere, & detestari. Hæc, ut dixi, veritas fidei est. Probabilistæ defendunt, & quidem pugnacissime, licitum esse usum contradictoriarum opinionum, in quarum alterutra contineri falsitatem antievangelicam, certo & evidenter sciunt. Ergo Probabilistæ certo & evidenter docent falsitatem *cognitam* vi sistematis esse regulam rectæ conscientiæ. Ergo Probabilistæ propugnant doctrinam antievangelicam.

X. Secunda propositio est evidentissima, cum sit argumentum disputationi subjectum. Negant ne Probabilistæ licitum usum opinionis probabilioris? Negant ne licitum usum minus probabilis contrariæ de eadem prorsus actione, & respectu ejusdem personæ? Utinam hoc negarent, quia repudiarent Probabilismum, & eumdem diris devoverent. Non tantum id haud negant; quin potius disertissime affirmant, & omnium ore ita alloquitur Christum P. Antonius CASNEDI *tom.* 2. in ipsa dedicatione operis. *Cum Magister veritatis sis, adeo humanæ condescendis inscitiæ, ut in* TUO *veritatis* TRIBUNALI ERROR *inculpatus ipsam* COÆQUET VERITATEM. *Eum enim non accusas, sed excusas; non plectis, sed* PRÆMIARIS, *ipsam tuam legem habendo pro non lege, & tuam non legem habendo pro lege, si lex ut non lex, & non lex ut lex invincibiliter ignoretur*.

XI. Hanc doctrinam, ut vidimus *supra cap.* 3. admittunt, & defendunt communiter omnes Probabilistæ. Ergo evidentissima est secunda demonstrationis nostræ propositio, videlicet Probabilistas docere licitum esse usum falsitatis Probabilismi pallio indutæ: & hanc falsitatem, & errorem ipsum ignorantiæ nube obtectum ingredi Paradisi januam, & æterno gloriæ præmio a Patre veritatis co-

tonari. Hæc autem doctrina imbecillitati meæ, & salvo meliori judicio evidenter falsa, antievangelica, & scandali plena apparet.

XII. Lubet quæ dixi, sensibili exemplo confirmare. Sunt duo pocula vini, in quorum altero venenum latitat; at ignoro in quonam determinate resideat. Si duobus hominibus ambo pocula bibenda traderem, homicidii sane reus forem: quoniam scio certe in alterutra venenum mortale contineri. Sunt duæ opiniones contradictoriæ, in quarum altera continetur transgressio divinæ legis, adeoque reatus æternæ damnationis. Ignoras utique quænam determinate vera sit; at certissime scis in alterutra contineri falsitatem. Ambas sequendas proponis, Petro unam, Paulo alteram. Hæc propositio continet statum quæstionis, quam omnes Probabilistæ defendunt. Unum præ omnibus audiamus P. Paulum Laymanum, omnium Probabilistarum moderatissimum, qui *lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 5. hæc scribit: *Arbitror nihil a ratione alienum fore, si Doctor consultus significet consulenti, opinionem a quibusdam viris doctis tamquam probabilem defendi, quam proinde sequi ipsi liceat. Quamvis idem* DOCTOR *ejusmodi sententiam speculative* FALSAM CERTO SIBI *persuadeat, ut proinde ipsemet in praxi sequi non possit. Cum enim consulens in re dubia, jus habeat se conformandi opinioni quæ a* QUIBUSDAM *viris doctis defenditur, nihil obstante quod aliqui alii contradicant, & speculative sententiam improbabilem judicent, hoc ipsum jus consulenti Doctor indicare non prohibetur: atque hinc existit quod vir doctus* DIVERSIS *secundum* OPPOSITAS SENTENTIAS, OPPOSITA CONSILIA *dare possit, servata tamen discretione, ac prudentia.* Paucis hic habes totum Probabilismi arcanum expositum. Tu judicas propositionem quæ tractat de peccato mortali, CERTO FALSAM speculative, idest absolute in se. Si falsam *certo* judicas, *certo* quoque judicas esse *antievangelicam*, atque adeo a Deo proscriptam; cum omnis falsitas improbata a Deo sit. Tibi eam sequi non licet, inquit P. Laymanus; licet tamen tibi aliis eam suadere. Quid? Aliis suadere potes quod tibi non licet? Ubi ergo Christi oraculum: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias?* ubi veritatis amor, quam sequi præciperis, & alios edocere?

XIII. Ad ultimam nunc propositionem a me propositam devenio. *Vir doctus diversis secundum oppositas sententias opposita consilia dare potest.* Vir doctus evidenter scit, ut diximus, & absolute cognoscit in alterutra sententiarum contineri venenum falsitatis; utrasque tamen diversis hominibus illas sequendas præbet, & suadet. Ergo sciens & volens veneno falsitatis unum consulentium occidit. Falleris, inquiunt. Venenum falsitatis fuco Probabilismi illitum vim amittit occidendi. Ita ne vero? Quod falsitas ignorantia invincibili tecta innoxia evadat, & ipse fateor. At quod falsitas evidenter cognita sit vitiosa, nemo negare valet. P. Layman, & cum eo omnes ad unum Probabilistæ docent duo hæc paradoxa, mihi sane monstrosa. Primum, quod tu suadere queas sententiam quam certe falsam in se cognoscis. Alterum, quod tu secundum oppositas sententias opposita consilia diversis hominibus præbere valeas; cum certissime scias in alterutra sententia falsitatis venenum latitare. Uni enim istorum hominum doctrinam in se antievangelicam, qualis est omnis doctrina falsa, suades. Doctrina autem antievangelica non in cælum extollit, sed ad infernum detrudit. Quis hinc evidentissime non colligit, Probabilismum hunc Evangelium Christi ad purum putumque Scepticismum, Pyrrhonismum, & Academicismum reducere?

CAPUT IV.

Summi Pontificis Alexandri VII. auctoritate evincitur sistema probabilisticum pugnare cum lege evangelica.

I. QUÆ hactenus dicta sunt, satis superque sufficerent profligando, exterminandoque Probabilismo. Verum quo luculentior veritas est, eo pluribus indigent cavillationibus, effugiis, latebris, & sophisticis distinctionibus qui obscurare, & oppugnare illam eniruntur. Quamobrem & nos cogimur sermonem protrahere, & quæ diximus, summorum Pontificum auctoritate confirmare.

II. Alexander VII. an. 1665. die 24. Septembris hoc evulgavit decretum. „ Sanctissimus D. N. audivit non sine magno animi sui mœrore *complures opiniones* christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire; & summam illam *luxuriantium ingeniorum* licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus MODUS OPINANDI IRREPSIT alienus *omnino*

„ *ab*

„ *ab evangelica simplicitate*, sanctorumque Pa-
„ trum doctrina; *&* QUEM *si pro recta re-*
„ *gula fideles in praxi sequerentur*, *ingens eru-*
„ *ptura esset christianæ vitæ corruptela*. Qua-
„ re ne ullo umquam tempore viam salutis,
„ quam suprema veritas Deus, cujus verba
„ in æternum permanent, arctam esse defi-
„ nivit, in animarum perniciem dilatari, seu
„ VERIUS PERVERTI contingeret: idem san-
„ ctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab EJUS-
„ MODI SPATIOSA LATAQUE, per quam itur
„ ad PERDITIONEM, VIA pro pastorali solli-
„ citudine in rectam semitam evocaret, ea-
„ rumdem opinionum examen pluribus &c. "

III. Conferatur hoc decretum cum demonstratione antecedenti, & continuo apparebit Probabilismum non minus cum evangelica doctrina pugnare quam tenebras cum luce. Tria perpendenda in decreto Alexandrino. Propositiones damnatæ, de quibus nunc disputatio nulla. Alterum, *modus opinandi irrepsit* in morum Theologia, seu *in rebus ad conscientiam pertinentibus*. Hunc modum intrusit summa *luxuriantium ingeniorum* licentia. Modus iste opinandi seu *probabilizandi* alienus *omnino* est ab evangelica simplicitate, idest *a spiritu*, *&* *sinceritate evangelicæ legis*, *sanctorumque Patrum doctrina*. Quid heinc consequitur? Si fideles, si pastores, & animarum moderatores *hunc modum* sequerentur, *ingens* in christianam vitam *eruptura esset corruptela*. Tertium est, modum hunc probabilistice opinandi animas christianas in viam latam, & spatiosam, quæ ducit ad perditionem, detrudere. Quare SS. Pontifex ut easdem in semitam salutis, quam arctam esse Deus definivit, revocaret, opiniones plures damnavit. Plantam probabilisticam veneficam, seu ab evangelica lege, & Patrum doctrina alienam declaravit; fructus vero plures inde proficiscentes reprobavit.

IV. Heinc luce meridiana clarius patet in hoc decreto Pontificem sermonem habere, non de opinionibus dumtaxat particularibus (nam has opiniones sigillatim damnat) sed de ipso probabilistico sistemate. Modus opinandi irrepsit, quem si pro REGULA sequerentur fideles, in viam perditionis prolaberentur. *Regula* autem formandi conscientiam est Probabilismus, ut late probat Terillus in suo *tract. de reg. mor.* Regula est, ipsis fatentibus Probabilistis, *benigna*. Pontifex vero declarat hanc regulam pugnare cum Evangelio, Patrumque doctrina. Edisserant nobis Probabilistæ, quinam alius *modus*, quænam alia *regula* aliena ab Evangelio, & Patrum doctrina irrepsit in morum Theologiam, præter Probabilismum? Designent nobis alium modum, aliud sistema, aliam regulam.

V. Hæc omnia in obvio decreti sensu evidentia sunt. Accedit quod omnibus historicis fatentibus Probabilismus denuntiatus Pontifici summo fuit. Præterea *Stephanus* GRADIUS Vaticanæ Bibliothecæ Præfectus, & Alexandro VII. suppar, testatur tum in *voto* sacræ Congreg. jussu edito, tum in *disputatione* anno 1670. Romæ edita adversus *P. Honoratum Fabrum*, Pontificem illis verbis *modus opinandi* &c. notasse *Probabilismum*. Siquidem Pontifex acceptis tot epistolis adversus Probabilismum ab Episcopis Galliarum, & Belgii, *ceperat* (inquit GRADIUS) *impetum egregius Dei relator*, *gravia omnino*, *ac severa in hac re tota* (de Probabilismo) *& malum*, *ut ajebat*, *in sua fonte*, *& radice funditus exscindendi*, *diserta edita* CONSTITUTIONE... *Nec vero quidquam propius fuit quam ut id faceret: fecissetque sine dubio*, *nisi intervenisset ejus consilio Cardinalis* PALLAVICINUS, *cui accuratiorem deliberationem ea visa res est postulare*, *quam ut celeriter*, *quod apparebat futurum*, *explicari posset; ac multo fore consultius*, *si dilata tantisper pleniori censura*, *ipsæ in præsentia opiniones nominatim configerentur*, *ut factum est... adjectaque præfatio*, *quæ licet sub involucro verborum*, VERE *manifestum facit decernentis animum*, *ab hac philosophandi de moribus ratione alienum*, *quam propterea*, *ut vides*, APPELLAVIT *modum opinandi contrarium evangelicæ simplicitati*, *sanctorumque Patrum doctrinæ*.

VI. Alexandrum VII. his verbis (*modus opinandi* &c.) notasse Probabilismum testatur etiam universa Ecclesia Gallicana in Comitiis generalibus congregata anno 1700. his verbis: „ Nunc ut ad aliud fidei caput ve-
„ niamus, ad moralem scilicet Theologiam,
„ his postremis temporibus, prava ingenio-
„ rum licentia, ac subtilitate corruptam,
„ præmittenda putamus verba felicis mem.
„ Alexandri VII.... MODUS OPINANDI *ir-*
„ *repsit* &c. qua sententia non modo erro-
„ res increvisse queritur, *verum etiam*, *quod*
„ CAPUT *est*, *adnotari voluit*, IPSAM *rei tra-*
„ *ctandæ* RATIONEM esse introductam, un-
„ de videremus corruptelam morum non mo-
„ do secuturam, verum etiam, facto veluti
„ impetu, irrupturam, quam vix cohibere
„ possemus.

„ Neque vero satis fuit sanctissimo Pon-
„ tifici (perpendant hæc verba Probabilistæ)
„ novam hanc methodum *ludificandæ con-*
„ *scien-*

„ *scientiæ*, *&* *involvendæ veritatis*, hoc est „ ipsum mali detexisse fontem, sed exitialis „ doctrinæ rivulos insectatus &c. "

VII. Tandem post multa hoc solemne edictum adversus Probabilismum omnium laxitatum fontem edidit.

DE OPINIONUM PROBABILIUM USU.

„ Absit vero ut probemus eorum errorem „ qui negant, licere sequi vel inter proba- „ biles probabilissimam. Sed ad rectum u- „ sum probabilium has regulas a jure præ- „ scriptas cognoscimus.

„ Primum est ut in dubiis de salutis ne- „ gotio, ubi æqualia utrimque animo se of- „ ferunt rationum momenta, sequamur id „ quod tutius, sive id quod est in eo *casu* „ (N. B.) *unice tutum*: nec id *consilii* (ut „ ajunt Probabilistæ) sed PRÆCEPTI loco *ha-* „ *beamus*, dicente Scriptura: *Qui amat peri-* „ *culum*, *in illo peribit*. *Hæc est prima regula*.

„ *Altera*. Ut circa probabiles de christia- „ na doctrina sententias sequamur id quod „ *Viennense Concilium œcumenicum* circa in- „ fusas tam parvulis, quam adultis in ba- „ ptismate virtutes decrevit his verbis: *Nos* „ *hanc opinionem tamquam* PROBABILIOREM „ *&* *dictis Sanctorum*, *ac Doctorum moderno-* „ *rum Theologiæ magis consonam*, *&* *concor-* „ *dem duximus eligendam*. Quod Concilii ju- „ dicium eo magis ad dirigendos mores per- „ tinere constat, quo magis ex ipsis fide- „ lium sanctitas, ac salus pendet &c.

„ Quod ergo in praxi *eam nobis liceat se-* „ *qui sententiam quam nec* IPSI, UT PROBA- „ BILIOREM *eligendam judicemus*, HOC NO- „ VUM, INAUDITUM, *hoc certis aut notis au-* „ *ctoribus postremo* (N. B.) *demum sæculo pro-* „ *ditum*, *&* *ab eisdem pro morum regula po-* „ *situm*, repugnat huic effato Vincentii Li- „ rinensis &c.

„ *Hoc initium malorum esse*, *atque omnium* „ *antedictarum corruptelarum caput*. *Hoc in* „ *censuris Apologiæ Casuistarum ab antecesso-* „ *ribus nostris*, *viris fortibus*, *&* *religiosis cen-* „ *sorie notatum*. " Vide *Tom.2.App.l.3.dis.2.* "

CAPUT V.

Ven. Innocentii XI. Pontificis summi auctoritate Probabilismus evincitur improbatus.

I. DUO edidit decreta summus hic Pontifex, quibus Probabilismus evertitur: alterum 1679. ad universalem Ecclesiam directum; alterum 1680. ad Generalem Societatis Jesu datum, in quo perspicue declarat, se Probabilismum detestari. Vide *Tom. 2. App. l. 3. dis. 3. c. 2.*

II. In priori decreto quatuor propositiones damnatæ sunt, quæ sunt veluti quatuor Probabilismi cardines. Paucis easdem expendam. 3. hæc est: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca*, *sive extrinseca*, *quantumvis tenui*, *modo a probabilitatis finibus non exeatur*, *confisi aliquid agimus*, *semper prudenter agimus*.

III. Respondent Probabilistæ, damnatam thesim esse ob illas duas particulas *generatim*, & *semper*: quia, inquiunt, judices, & Confessarii nequeunt uti opinione minus probabili. Responsio futilis. Quoniam Pontifex sigillatim damnavit usum opinionis minus probabilis in judicibus, & administratione Sacramentorum. Cavillantur alii *probabilitatem tenuem* non esse veram probabilitatem. Effugium vanum. Nam in thesi proscripta dicitur: *Modo a probabilitatis finibus non exeatur*. Ergo usus veræ probabilitatis damnatus est.

IV. Altera propositio damnata hæc est: *Probabiliter existimo*, *judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem*. Ante Probabilismi nativitatem Theologorum nemo, quod sciam, hanc thesim docuit. Est legitimus Probabilismi fetus. Eam ante decretum Pontificis communiter Probabilistæ defendebant, ut testantur Salmanticenses *tr. 29. c. 1. p. 4.* & P. Camargo septuaginta circiter Probabilistas propugnasse testatur ante decretum, æque judicem posse uti opinione minus probabili, ac ceteros omnes. Ergo testimonio 70. Probabilistarum usus opinionis minus probabilis non minus damnatus absolute est respectu omnium quam respectu judicum. Et merito quidem id asserebant. Nam hoc est unicum Probabilismi fundamentum: *Qui probabiliter operatur*, *prudenter operatur*. *Ergo licite operatur*. Ergo hoc principium aut ubique, aut nullibi consistit. Reponunt, eum prudenter operari qui opinionem *practice* probabilem, secus qui opinionem *speculative* probabilem sequitur. Opinio minus probabilis in tribunali *speculative* tantum, non autem *practice* probabilis est. Cur? Quia probabilitas *practica* spectat licitum, aut illicitum; *speculativa jura* *&* *leges meditatur*. Opinio quæ decidit cuinam fundi, feuda, & arva debeantur, non est practica? Lepidissimum commentum. Judex ergo adjudicans Petro fundum secundum opinionem *probabiliorem* judicat secundum opinionem *speculative*, non *practice* probabilem?

V. Re-

V. Respondet Terillus, Probabilismi reflexi facile princeps, judicem obstringi sententiam dicere juxta id quod sibi verius apparet, omni humano affectu excluso. At cur & judices animarum id præstare non tenentur? Nequaquam, reponit P. Terillus *de consc. q.* 24. *n.* 26. *pag.* 476. his verbis. RESP. *Disparitatem esse, quia Confessarius format dictamen suæ conscientiæ* DEPENDENTER *a dictamine conscientiæ* POENITENTIS. *Pœnitens enim non peccat, nec excusatur a peccato per judicia Confessarii, sed solum per propria judicia. Ergo Confessarius, qui judicare debet de peccato pœnitentis, respicere debet ad sententiam quam pœnitens bona fide secutus est. Quæ etsi directe minus probabilis, excusat pœnitentem a peccato, adeoque* DETERMINAT *Confessarium ad dicendum, quod illa, licet directe minus probabilis, bona fide eam sequentem a peccato liberet. At judex suum judicium per judicium litigantium non regulat: alioquin in utriusque favorem deberet sententiam pronuntiare. Itaque judex suum judicium, suamque sententiam regulat per ea quæ sibi, non quæ aliis probabiliora videntur: idcoque sequi debet quæ ipse omnibus pensatis judicat esse probabiliora.*

VI. Conqueruntur Probabilistarum plures, cum nos elata voce clamamus hæc esse inaudita & portentosa paradoxa. Sed humillime illos deprecor, enixeque rogo, ut, positis præjudiciis, expendere illi serio velint, num doctrina hæc conjungi non dico cum Evangelio, sed cum sensu communi queat. Confessarius format dictamen suæ conscientiæ *dependenter* a dictamine pœnitentis? Quis audire hæc valet? Confessarius sedens in tribunali aut est, aut non est judex? Judicis personam agere quis negaverit? Ergo, qua judex, pendere non potest a judicio pœnitentis. Si a pœnitentium judicio penderent Confessarii, non a legibus Ecclesiæ, jureque divino, semper absolvendi, & numquam ligandi pœnitentes essent. Nam Catholicorum nemo ad tribunal accedit qui non habeat dictamen, quo se absolvendum esse judicet. Nam si indignos se absolutione judicarent, ad illud profecto non accederent.

VII. Alteram disparitatem inter judicem & Confessarium assignant communiter Probabilistæ. Ideo, inquiunt, nequit judex sequi opinionem minus probabilem, quia si hæc falsa sit, non evitatur malum quod inde evenit Cajo causa cadenti. Contra si opinio minus probabilis, quam sequitur Theologus, sit falsa, nullum consequitur malum: violatio enim legis materialis tunc est: & aliunde Deus non patitur aliquod damnum. Sic docet *de consc. qu.* 24. *num.* 53. Terillus. *Deus est incapax omnis damni, & solum dehonorari potest per offensam. Omnis autem offensa per bonam fidem operantis rationabiliter constitutam manifeste vitatur. Atque homo in casu objectionis non tenetur judicare in favorem Dei; licet judex teneatur pro parte probabiliore sententiam ferre.* Terillum sequuntur La-Croix, Viva, Segneri in suis epistolis, & ceteri Probabilistæ.

VIII. Cogor contra præstitutæ brevitatis finem transcribere ipsa principalia Probabilistarum verba: quia lectores nullo modo crederent hæc paradoxa excogitari a Theologis potuisse. *Deus incapax est omnis damni*. Verum habet. Ergo non est adhibenda tanta diligentia ut illius vitetur offensa, quanta adhibenda est ut damna temporalia unius hominis declinentur? Quid, quæso, christianis auribus indignius? Hæc responsio, quo communior inter Probabilistas, eo ineptior est, & scandali plenior. Nam hac data, bibenda, sicut aqua, iniquitas foret, quod nullum inde Deus damnum patitur. Quod quam sit horrendum, nemo non videt. Refellitur responsum illud duplici ex capite. 1. Violatio legis, quantumvis materialis, grave malum in se est. Quod tibi ad culpam non imputetur, ut contendunt Probabilistæ, per accidens est, ob ignorantiam invincibilem, si tamen adsit: ceterum reapse transgressio realis est divinæ legis. Hæc autem longe gravius damnum est quam malum illatum Cajo prædii privatione. Ergo si peccat judex, gravius peccat Theologus utens minori probabilitate. 2. Evidenter falluntur Probabilistæ inquientes, transgressionem hanc materialem esse in Theologo, secus in judice. Cedo. Cur formalis est legis transgressio in judice? Quia judex non adhibet omnem diligentiam, & industriam, ut vitet legis transgressionem. Bene & recte. At non est forsitan necessaria absolute, & præcisa quacumque circumstantia, omnis diligentia, & industria moraliter possibilis, ut vitetur offensa Dei? Si minori probabilitate uteris, præfatam diligentiam non adhibes: quia non modo negligis, sed positive repudias omnem probabilitatem tibi obviam. Ergo peccas, quemadmodum, apostolica Sede definiente, judex peccat. Ergo usus opinionis minus probabilis æque criminosum efficit Theologum quemque qui negligit vitare periculum divinæ offensæ, ac judicem qui negligit declinare

periculum lædendi jus Caji. Quid hiscis? Major requiritur in judice rerum temporalium diligentia inveniendæ veritatis quam in judice salutis æternæ? Hæc ne est prudentia Probabilismi, pluris facere detrimentum temporale quam æternæ salutis jacturam? Nonne monstrosa prudentia est quæ in rebus minimis, quales terrenæ sunt, diligentiam summam, & in rebus summis, quales sunt æternæ, sollicitudinem minorem exigit? Severus nimium Deus esset, si in controversiis super sua lege dirimendis usum imperaret majoris probabilitatis suis judicibus; severi vero non sunt, nec Rigoristæ, sed benigni, Principes qui suis judicibus jubent ut in controversiis de stillicidio, de tigno, de prædio amplectantur magis probabilem doctrinam? Universa Scriptura sancta præcipit ut divinam legem scrutemur, & diligamus *super aurum, & topazion*. Probabilistæ contra volunt ut legem civilem, quæ declarat jura contractuum, prædiorum, venditionum, plusquam legem Dei diligamus, & ut majorem probabilitatem in his causis amplectamur. Hæc est benigna Theologia probabilistica. Quamvis verosimilius tibi sit actionem tuam legem Dei violare, Deum ipsum offendere; dummodo probabile sit te non violaturum fore legem, prudenter, & sancte agis, exercendo actionem quam probabilius judicas legem violare, & Deum contemnere. Contra injustus, sceleratus judex civilis esset, si hanc regulam adhiberet.

IX. Ultima tandem disparitas excogitata a Probabilistis hæc est. *Pactum* intercedit judices inter & Rempublicam, ut judicia ferantur secundum probabiliorem sententiam. Hoc autem *pacto* non astringuntur Theologi, & Confessarii. At unde evincunt hoc pactum Probabilistæ? Respondet eorum princeps *q.* 24. *de Consc. n.* 15. Terillus: *Hæc enim voluntas præsumpta, ex ipsa naturæ constitutione, æquivalet pacto, & habet vim* PACTI. Hoc pactum obtrudunt ceteri Probabilistæ, præsertim P. Paulus Segneri: obtrudunt, inquam, hoc pactum tamquam ultimam anchoram, cui alligant naufragantem Probabilismum.

X. Anchora hæc straminea est, & chimærica. Pactum istud solis judicibus civilibus limitatum fictitium est. Ajo vero, *pactum* istud ab auctore naturæ omnibus hominibus insitum esse. *Pactum* istud fructus est divini luminis signati super vultum animarum omnium. Respublica civilis suos eligit judices. Respublica ecclesiastica suos eligit judices, Episcopos, Parochos, Confessarios, Theologos. Unde, quæso, Probabilistæ habent, Rempublicam civilem, secus sacram, inire *pactum* ut judicia ferantur secundum probabiliorem sententiam? Unde tanti arcani scientia illis affulget? Quodnam fundamentum urget ut in laica, secus in sacra Republica hoc pactum instituatur? Respublica quatenus sacra & ecclesiastica, minoris ne facit veritatem, & justitiam, quam Respublica laica, & ethica? Primis Ecclesiæ sæculis Episcopi, & Parochi judices eligebantur civilium causarum inter Christianos. Idem hodiedum sæpe evenit. Num judices isti extra confessionem judicant secundum opiniones probabiliores; in sacro vero tribunali secundum sententias minus probabiles? Numquid litigantem quem in tribunali laico restitutioni obnoxium, aut fenoris reum judicarunt secundum probabiliorem opinionem, in sacro pœnitentiæ foro a restitutione, a fenere, a simonia liberabunt? Si civiles Principatus, & Respublicæ elects judicibus onus imponunt amplectendi in controversiis rerum temporalium majorem probabilitatem; Ecclesia catholica suos judices rerum æternarum ab isto ne absolvit onere, Si Respublica civilis eligit judices doctiores? & peritiores; numquid Ecclesia eligit minus doctos, minus peritos, minus probos? Scriptura sancta *Exod. cap.* 18. clamat: *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas:* non ait probabilitas. Item Eccl. cap. 7. *Væ vobis in æternum, & ultra, quia non est vobis veritas.*

CAPUT VI.

Aliis rationum momentis Probabilismus profligatur.

I. PRima & universalis morum regula extrinseca est lex æterna Dei. Secunda regula proxima, & formalis intrinseca est ratio, seu dictamen practicum nostræ conscientiæ, ut supra ostensum est. De hac prima propositione disputatio nulla. Ut actio honesta sit, utrique legi consona sit oportet, ut perspicue 1. 2. *q.* 21. *a.* 1. docet S. Thomas. *In his vero quæ aguntur per voluntatem, regula proxima est ratio humana, regula autem suprema est lex æterna. Quandocumque ergo actus humanus procedit in finem secundum ordinem rationis, & legis æternæ, tunc actus est rectus; quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifestum est autem ex præmissis quod omnis actus volunta-*

luntarius est malus per hoc quod recedit ab ordine rationis, & legis æternæ; & omnis actus bonus concordat rationi, & legi æternæ.

II. Lex æterna Dei est lex veritatis: *Lex tua veritas: omnia mandata tua veritas:* sola veritas est unica regula conscientiæ honestæ: sola, inquam, veritas aut evidenter & certo, aut probabiliter & obscure cognita. Dum falsitas sub ratione veri nobis apparet, regula falsa est, & operatio non honesta, sed vitiosa est. Si falsitas invincibilis sit, actio vitiosa non imputatur ad culpam; sed numquam evadit bona & meritoria, ut supra ostensum est.

III. Tertium principium ineluctabile est in ipsis Scripturis sanctis expressum, mandatum scilicet gravissimum inquirendæ, & investigandæ veritatis. Nihil frequentius in Scriptura hoc gravissimo præcepto, quo omnes obstringuntur addiscere, & meditari legem. Dicitur Deut. 6. *Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo, & ambulans in itinere.* David continenter orat, & spondet se legem investigaturum. *Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, & exquiram eam semper. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Matth. 28. *Docentes eos servare quæcumque mandavi vobis.* S. Paulus Ephes. 4. *Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei.* Ne multa, millies hoc gravissimum præceptum addiscendi, meditandi, scrutandi, non obliviscendi legem veritatis nobis repetitur. Quibus positis tamquam certis sic urgeo Probabilistas.

IV. Si veritatem legis evidenter tenes, nonne implere illam astringeris? Ajunt. Ergo idem dicas oportet, dum probabilius illam existere judicas. Clara legis notitia implendæ legis debitum imponit, omnibus fatentibus. Ergo pro gradu notitiæ gradus erit obligationis. Ergo dum probabilius lex obligat, servandæ legis onus urget.

V. Qui operatur secundum minorem probabilitatem, repulsa majori, evidenter violat gravissimum præceptum investigandæ, addiscendæ, & meditandæ legis. Qui enim operatur secundum opinionem minus probabilem, cognoscit, existimatque operationem suam magis esse contrariam quam conformem legi: cognoscit se magis recedere quam accedere ad legem. Ergo ex animi sinceritate legem non inquirit. Sincere ne, & animo deliberato thesaurum inquireres, si viam relinqueres quæ probabilius te adduceret ad inventionem ejusdem, & oppositam seligeres quæ minus te adduceret, & magis abduceret ab inventione?

VI. Si infirmus eligeret medicinam quam probabilius scit esse veneficam quam salubrem, immunis ne a peccato esset? Respondent, hæc exempla inepta esse: quoniam si medicina venefica sit, mortem infert, nulla suffragante bona mentis intentione; opinio vero de honestate actionis, etiamsi falsa sit, a mortali excusat, beneficio ignorantiæ invincibilis. Infra ostendam, hanc ignorantiam probabilisticam invincibilem esse portentum summopere monstrosum. Missa itaque chimærica disparitate, quæ inter recensita exempla & opinionem minus probabilem assignari a Casuistis solet, sic urgeo Probabilistas.

VII. Edisserant nobis Probabilistæ. Audent ne ipsi adfirmare hunc ægrotum sincero, & efficaci animo suam cupere, & amare sanitatem? Stultos se perhiberent, si id adfirmarent. Sed cur ægrotus iste sincero animo sanitatem non amat, neque cupit? Quoniam repudiat medicinam quam probabilius judicat comparandæ sanitati magis idoneam. Ergo eadem ratione Probabilistæ sincero animo non quærunt observantiam legis Dei, si repudiata majore, minorem seligunt probabilitatem. Quidquid ergo sit de discrimine inter medicinam & opinionem, modo urgemus Probabilistas ut respondeant, num sincero & efficaci animo implere præceptum gravissimum inveniendæ, & addiscendæ veritatis ille studeat qui in rebus obscuris rejicit quod verisimilius est, & amplectitur quod est minus verisimile. Ex alio latere eosdem urgeo.

VIII. Qui suam operationem conformat ad regulam quam judicat magis distortam, & primæ regulæ oppositam, peccat. Ita se gerunt Probabilistæ. Isti judicio suo directo judicant opinionem minus probabilem magis oppositam quam conformem primæ regulæ. Ergo illam magis distortam quam rectam judicant. Quod de judicio reflexo subdunt, puerilis cavillatio est. Nam judicium directum est objectum judicii reflexi. Si illud, etiam istud distortum est. Rursus, qui legem æternam contemnit, peccat. Probabilistæ usu opinionis minus probabilis æternam legem contemnunt. Ergo &c. Evinco. Qui pro viribus æternam legem non investigat, eam negligit, reque ipsa contemnit. Probabilistæ sequentes minorem probabilitatem, pro viribus æternam legem non inquirunt, cum repudient majorem probabilitatem, seu

majo-

majorem propinquitatem ad legem. Ergo eamdem negligunt, & contemnunt. Quo ausu adfirmare Probabilistæ queunt, se satis diligentiæ in inquirenda lege veritatis adhibere, si quod propinquius judicant veritati legis, rejiciunt, & data opera seligunt quod minus veritati accedere putant, immo quod magis a veritate recedere noscunt? Tandem, objectum intellectus est verum. At intellectus nequit apprehendere objectum ut verum, quando rationes probabiles evincunt esse potius falsum.

CAPUT VII.

Expenduntur paradoxa Probabilistarum.

§. I.

Paradoxon primum : Melior est conditio possidentis.

I. IN dubio de honestate actionis *melior est conditio possidentis*. Lex tollit jus libertatis, inquiunt Probabilistæ. Cum de legis obligatione Theologi disputant, lex dubia evadit: ergo auferre jus libertatis nequit. Quandoquidem *in dubio melior est conditio possidentis*.

II. Ostensum supra est, hanc regulam valere in materia dumtaxat justitiæ pro foro exteriori: nunc in quacumque materia eam admitto, ut evincam hanc ipsam regulam penitus labefactare Probabilismum. Ad tribunal itaque probabilisticum se sistunt voluntas æterna Dei, & voluntas humana. Utraque jura sua exponit, quæ æqualia apparent, aut controversa. Tribunal probabilisticum causam definit in hominis favorem contra Deum, quia in pari causa melior est conditio possidentis. Ne terreare, inquit princeps Probabilistarum P. Terillus, inaudiens hominem Deo litem intentare, quia & Deus homini litem movet. Audi quæ tract. *de consc. q* 23. *n.* 48. *pag.* 426. scribit Terillus. *Respondeo, eamdem regulam æque favere Deo contra nos, ac nobis* CONTRA DEUM. *Favet nobis, quandiu sumus in possessione libertatis; favet Deo, quandiu lex est in possessione. Unde si lex certo existat, & dubium sit an solverim dubium, æque teneor in illo dubio ad solvendum, ac si certo non solvissem debitum. Cum ergo regula hæc favet Deo, quando possessio stat pro lege; ita favet nobis, quando possessio stat pro libertate, & dubium est de lege.*

III. Adest ergo titulus qui æque homini favet contra Deum, ac Deo contra hominem? Quidni? reponit Terillus. *Eadem regula* ÆQUE *favet Deo contra nos, ac nobis contra Deum.* De libertate non physica, sed morali loquuntur Probabilistæ. Quando disputatur, sit ne usurarius contractus, disputatur, num ego liber sim ad contractum celebrandum. Dum itaque disputatur, licitus ne, an illicitus contractus sit, disputatur, num ego liber sim, an secus ad contractum perficiendum. Ergo dum Probabilistæ allegant in rebus controversis dictam regulam, *Melior est* &c. perridiculam committunt principii petitionem. Ut in tribunali hanc allegare regulam valeas, opus est possessionem fundi certam esse, alioquin frustra opponeretur. Quis porro Christianorum certam libertatis possessionem ostentare contra Deum potest, qua celebret contractum illum de quo in utramque partem Theologi disputant? Nemo sane. Dum enim disputatur sit ne fenebris contractus, disputatur, sit ne liber homo ad eumdem ineundum. Ergo controversa est libertatis possessio, non certa respectu talis contractus.

IV. Liberum dominium hominis in suas actiones non ne subjectum est supremo Dei dominio? Ais. Ergo quoties dubitatur, concesserit ne Deus tale dominium in hunc aut illum contractum, aut opus, citata regula, *Melior est* &c. Deo, non homini favet. Quoniam possessio Dei certissima est, hominis vero dubia. Ergo si regula valet, Deo certo, supremo, absolutoque possessori, non homini Deo subjecto & possessori dubio favet. Igitur jus possessionis, quod in rebus controversis libertati humanæ adscribunt Probabilistæ, falsum, atque omnino chimæricum est: lædit supremum dominium divinum, tremendæ majestati injuriam irrogat, subjectionem hominum ad Deum perturbat, hominem Deo æquat.

§. II.

Paradoxon secundum : Lex dubia non est lex.

V. De medio tollunt Probabilistæ omnes leges naturales, divinas, & humanas, de quibus in utramque partem Theologi disputant. Etiam hoc paradoxon incredibile apparet, ideo rescribenda sunt eorum verba. P. Terillus *de reg. mor.* 1. *p. q.* 2. *n.* 45. *pag.* 19. hæc scribit: *Nulla lex obligat nisi sufficienter promulgetur. At quoties adsunt rationes probabiliter fundantes partem minus tutam esse licitam,*

tam, *lex præcipiens partem tutiorem*, *non est sufficienter promulgata*. *Ergo illa lex neminem obligat*, *quandiu certo probabile est partem minus tutam non esse prohibitam*. Terillum sequuntur La-Croix, Viva, Paulus Segneri, & communiter Probabilistæ omnes.

VI. Nulla lex sine promulgatione. Nullum peccatum, ne materiale quidem, sine lege. Hæc duo certa sunt apud omnes. Dum amplecteris opinionem sive minus, sive magis probabilem, peccas saltem *materialiter*, posito quod opinio falsa sit. Quæ culpa tibi non imputatur ob ignorantiam invincibilem, ut omnes Probabilistæ docent. At si lex ob probabilitatem majorem & minorem in utramque partem non esset lex, quia non esset promulgata, nullum esset nec materiale peccatum: quia, ut dixi, nullum sine lege peccatum.

VII. Super eadem lege dantur duæ opiniones contrariæ probabiles, quarum altera affirmat, negat altera actionem esse licitam, ut omnes testantur Probabilistæ. Atqui si verum esset legem controversam non esse sufficienter promulgatam, atque adeo non esse legem, falsa esset prima propositio. Immo admisso hoc principio, quod lex probabiliter controversa in utramque partem non esset lex, nulla daretur opinio probabilis. Nam opinio sive affirmans, sive negans actionem esse licitam, nulla extante lege, non probabilis, sed falsa & chimærica esset, utpote de subjecto non supponente, ut dicitur. Ergo &c.

VIII. Mandat *Deut.* 17. Deus: *Si difficile*, *& ambiguum apud te judicium esse perspexeris* .... *surge* .... *veniesque ad Sacerdotes levitici generis* .... *& facies quod dixerint*. Si lex controversa inter Doctores, non esset lex, & inane, & de re impossibili esset divinum mandatum. Et tamen hoc est principium quod altius exaggerant Probabilistæ. *Perchè legge dubbia non fu mai legge*: *quoniam lex dubia nunquam lex fuit*: inquit *epis.* 3. P. Paulus Segneri. Contra clamant omnes graves Theologi cum S. Thoma, qui 1. 2. *q.* 106. *ar.* 6. *ad* 2. definit: *si enim dubium sit*, *debet vel secundum verba legis agere*, *vel superiorem consulere*.

IX. Datur opinio minus probabilis adversus legem civilem, aut canonicam, quæ vetat contractum fenebrem, in conspectu probabilioris. In hac positione lex est controversa. Ergo dubia. Ergo nulla. Litigantes deferunt litem ad tribunal. Quid judex? Si sententiam dicit in favorem partis defendentis opinionem probabiliorem, peccat, quia fenebrem contractum judicat vi legis quæ non extat in rerum natura juxta Probabilistas. Si judicat secundum minus probabilem, peccat, quia ex præcepto Ecclesiæ debet judicare secundum probabiliorem opinionem.

X. Aut Probabilistæ ajunt leges naturales, divinas, & humanas esse veras leges, & habere vim completam legum ante subditorum disputationes, & controversias; aut negant. Si secundum, turpissime errant, & se omnibus Theologis, & Jurisconsultis deridendos propinant. Si primum, eorum Probabilismus in fumum occidit.

XI. Vix in Decalogo est mandatum a disputationibus immune. Admisso principio probabilistico, quod lex controversa non sit lex, universum fere Decalogum corruit. Nec est quod opponas, controversias probabilisticas, non legum existentiam, sed legum extensionem spectare. Siquidem non minus turpiter aberrant, negando legum extensionem, ut ex Scriptura sancta *Deut.* 17. constat, ubi jubet ut consulantur judices, sit nec ne opus a lege vetitum. Sed, ut doctrinæ probabilisticæ horrorem plenius teneas, audi Terillum de *consc. q.* 23. *n.* 19. *pag.* 413. sic fantem: „ Legislator humanus, si sit prudens, „ bene novit sensum suarum legum esse in „ multis dubium, multosque se doctiores prudenter existimare talem expressionem ad „ talia objecta non extendi. Unde manifesta „ præsumptio est, eum nolle sub lege sua „ talia sub obligatione comprehendere. Si „ enim voluisset ea comprehendere, id expressisset: ergo censendi sunt pro non inclusis in lege. Maxime vero id valet, „ quia favores sunt ampliandi, & odia restringenda. *Idem valet de lege æterna*, *qua* „ *Deus leges humanas corroborat* .... *immo* „ *idem de* LEGE DIVINA, *quam Deus ipse signis talibus promulgat*, *quorum sensum homines perfecte non intelligunt*. *Hinc enim* „ *evidens præsumptio oritur*, *Deum nolle nos* „ *ad ea obligare de quibus habemus motiva* „ *prudentia ad existimandum*, *ea ab ipso non* „ *fuisse per legem intenta*. *Deus enim*, *qui* „ *omnia comprehendit*, *si* ALITER VOLUISSET, „ IDIPSUM EXPRESSISSET, *cum hoc ipsum* „ *æque facile ipsi fuisset ac oppositum*. AT „ DEUS HOC NON EXPRESSIT. ERGO ET „ SUB OBLIGATIONE CADERE NOLUIT. „ *Hoc est totum quod intendimus*, *illudque* „ *manifestissime sequitur ex defectu promulgationis sufficientis*. " Deinde addit n. 25. pag. 416. *In his ergo tribuant sibi legislatores*,

si sua

si sua imperia aliquando violari videant, *cum sufficienter non explicarint voluntatem suam*.

XII. Sufficienter legumlatores explicarunt voluntates suas, legesque perspicuæ sunt; sed cavillationes sæpe illas obscurant, & perturbant, immo de medio tollunt. Si leges probabiliter controversæ in utramque partem, leges non sunt, exulent ab orbe catholico tribunalia omnia. Admissa hac probabilistica doctrina, Christiani maximam legum naturalium, divinarum, & civilium partem abolere continuo valent. Accipiant libros Dianæ, Zanardi, Candidi, Tamburini, Escobarii, Gobat, La-Croix, Viva. Colligant elenchum numerosissimum opinionum quæ de jure naturali, divino, & humano in utramque partem probabiliter disputantur. Heinc hanc eruant conclusionem: *Jura controversa jura non sunt: lex dubia lex non est*. Ergo liberi sumus ab omnibus legibus de quibus probabiliter disputant in utramque partem Theologi. Hæc sunt paradoxa quibus sustentatur Probabilismus. Vide plura *Tom.* 2. *Appar. Lib.* 3. *Diss.* 8. *c.* 3.

CAPUT VIII.

Absurda gravissima quæ necessario consequuntur Probabilismum.

I. BRevissime perstrinxi rationes quæ evincunt manifestam falsitatem Probabilismi. Illorum cavillationes, & inaudita, quæ excogitarunt, paradoxa, ut tenebras splendidissimæ veritati opponerent, indicavi. Nunc aliqua absurda quæ novum opinandi modum consequuntur, patefaciam. Nonnulla præmittuntur.

§. I.

De ignorantia, *ejusque divisione*.

II. De fide est dari peccata ignorantiæ, ut *Levit.* 5. habetur: *Anima si peccaverit per ignorantiam ..... offeret arietem immaculatum*. Rursus Joan. c. 16. *Venit hora ut omnis qui interficit vos*, *arbitretur obsequium se præstare Deo*. S. Paulus: *Blasphemus fui*, *& persecutor*, *& contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum*, *quia ignorans feci*: 1. ad Tim. 1. Mitto innumera alia Scripturæ sanctæ testimonia. Hæresiarcha *Pelagius* omnium primus errorem oppositum sustinuit, quem damnavit Synodus Palæstina.

III. Ignorantia est scientiæ privatio. Error est approbatio falsitatis. Ignorantia alia *juris*, quæ ignorat legem, vel præceptum: alia *facti*, quæ admittit legis cognitionem, sed factum ignorat. Alia est *vincibilis*, seu voluntaria, consequens, & culpabilis. Hæc diligentia, & studio vinci potest, & ob negligentiam non vincitur. Alia *invincibilis*, quæ nullo studio superari potest. Hæc caret omni culpa. *Vincibilis* alia est *affectata*, quæ scientiam repellit. *Noluit intelligere*, *ut bene ageret*. Alia *crassa & supina*, quæ nullam omnino diligentiam adhibet, ut sciat ea quæ potest, & debet scire.

IV. Error *Jansenii* oppositus errori Pelagii est: Jansenius ipsam ignorantiam invincibilem, antecedentem, peccatum esse contendit, quem errorem proscripsit Ecclesia.

§. II.

Datur ne ignorantia invincibilis cujuscumque juris naturalis?

V. Difficillimam quæstionem fuso calamo tractavi *Tom.* 2. *App. Lib.* 2. *Dis.* 2. *cap.* 3. Præstituta compendii brevitas non sinit ut rursus eamdem ad incudem revocem: aliquas tantum animadversiones subjiciam.

VI. ANIMADVERSIO I. Plura sunt Scripturæ oracula quæ ignorantiæ peccata hominibus improperant. *Est via quæ videtur homini recta*, *novissima autem ejus deducunt ad mortem*: Prov. 16. S. Jacobus *cap.* 1. inquit: *Si quis autem vestrum indiget sapientia*, *postulet a Deo*, *qui dat omnibus affluenter*, *& non improperat; & dabitur ei*. *Postulet autem in fide nihil hæsitans*. *Qui autem hæsitat*, *similis est fluctui maris*, *qui a vento movetur & circumfertur*.

VII. ANIMADVERSIO II. Antiqui Patres nulla facta distinctione juris naturalis in principia universalia, propinqua, & remotas conclusiones, negant juris naturalis invincibilem ignorantiam.

VIII. ANIMADVERSIO III. Præceptum inquirendæ veritatis luculentissimum est. Oracula Scripturarum quæ gratiam inveniendæ veritatis promittunt sedulis investigationibus, comperta sunt, & frequentia. Relicti sumus in hac tenebrarum valle, ut continuis precibus lumen veritatis imploremus. Gratiam Deus non denegat, nisi culpa in nobis præcedat.

IX. ANIMADVERSIO IV. Ignorantia vincibilis frequentissima est, invincibilis rara. Dari ne possit in aliquo raro casu ignorantia invincibilis alicujus remotæ conclusionis juris naturalis, non audeo definire. Quæ raro

ro occurrunt, anxios nos tenere non debent. Adversus ea quæ frequenter eveniunt, ut sunt peccata ignorantiæ vincibilis, vigilandum incessanter est.

X. ANIMADVERSIO V. Meditentur Theologi, & Confessarii qua vigilantia, quo studio conentur assequi intelligentiam divinæ legis. Recogitent an cum David *psal.* I. dicere queant: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum .... Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte*. Primum omnium ergo in lege divina cognoscenda, & ejusdem spiritu comprehendendo, & degustando sese occupent Sacerdotes Domini, ut discernere queant, quænam doctrina huic divinæ legi conformis sit.

XI. ANIMADVERSIO VI. Missa igitur controversia utrum in aliquo perraro casu dari possit ignorantia invincibilis juris naturalis, summopere perpendendum est, & exequendum quod *lib.* 22. *de Civit. Dei. c.* 23. scribit S. Augustinus. *Vigiliis continuis excubamus, ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebræ alicujus erroris offundant, ne quod bonum est, malum; aut quod malum est, bonum esse credatur*. Paveamus & tremamus cum Paulo: *Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum*.

XII. ANIMADVERSIO VII. Turpiter errat, & falsum imponit lectoribus P. La Croix, qui *lib. de leg. n.* 726. narrat an. 1685. damnatam fuisse sententiam omnium antiquorum, & recentiorum plurium, & quidem gravissimorum Theologorum negantem ignorantiam invincibilem cujuscumque juris naturalis. Vetitus quidem illo anno est liber in quo errores continebantur; at non omnia quæ in eo docentur, sicut nec omnia quæ in Lutheri, & Calvini libris continentur, proscripta sunt.

§. III.

Paradoxon primum ignorantiæ probabilisticæ, nullum nempe dari peccatum absque actuali advertentia.

XIII. Communius Probabilistæ docent, nunquam peccari absque actuali consideratione clara vel obscura malitiæ actionis. Hæc opinio, ut imbecillitati meæ videtur, eadem est ac error Pelagianorum negantium ignorantiæ peccata, ut testantur Hieronymus, & Augustinus, ceterique Patres. Nullum, inquiebant Pelagiani, sine libertate crimen: nulla sine cognitione libertas: ergo nullum sine cognitione peccatum. Probabilistæ negant peccari sine aliqua cognitione actuali malitiæ actionis posse: ergo eadem est & Pelagianorum, & Probabilistarum doctrina, quatenus ex vi ratiocinii apparet. Quod sic evinco.

XIV. Catholica veritas est peccare homines peccata ignorantiæ. Admissa actuali advertentia evanescunt ignorantiæ tenebræ. Probabilistæ docent, necessariam esse actualem cognitionem, seu advertentiam ut ignorantia vincibilis sit, & criminosa. Ergo eadem est utriusque partis doctrina. Cedo. Quid ignorantiæ adversatur? Cognitio. Ergo fieri nequit ut ignoranter peccet qui scit, & considerat & quidem actualiter se peccare.

XV. Sublata actuali consideratione nullum est peccatum? Dum ergo homines inconsiderate perjuria, blasphemias, convicia, & maledicta in Deum, & homines evomunt, nullo modo peccant, quia actualiter non advertunt se peccare. Qui ira furoreque perciti sanguinem effundunt humanum, qui concupiscentiæ lenociniis obcæcati aliorum thalamos violant, qui virginum castitatem deturpant, nullius flagitii sontes sunt, quia passione abrepti minime reapse advertunt se Deum offendere. Quid de hæresum, & infidelitatis criminibus dicam? Tantum abest ut infideles plurimi existimaverint se veram Religionem contemnere, ut potius judicarent se Deum sacrificiis colere. Numquid Circumcelliones se peccare credebant, dum se præcipites e rupibus agebant? Numquid se peccare Nestorius considerabat, dum Patriarchatu Constantinopolitano se abdicare potius quam suum ejurare errorem voluit?

XVI. Respondet nomine Probabilistarum P. La-Croix. *lib.* 5. *n.* 16. & *n.* 21. his verbis: *Quamvis ignorantia vel incogitantia sit culpabilis, opus ex ea sequens non habet malitiam specialem, nisi* PRÆCISE *illius negligentiæ, vel neglectus in cognoscenda, vel advertenda illa malitia*. En blandientis benignitatis suavissimum jugum. Infideles, Ariani, Iconoclastæ, Wiclephistæ, Hussitæ, Lutherani, Calviniani, Sociniani suarum opinionum perversitate obcæcati peccarunt quidem peccatum negligentiæ in addiscenda catholica doctrina; ceterum dum furore abrepti Filium Dei creaturam effutiebant, imagines sacras lacerabant, Christi corpus conculcabant, cœnobia Monachorum solo æquabant, virgines Deo dicatas polluebant, hæc & alia scelera *non habent specialem malitiam,*

nisi

nisi PRÆCISE *illius negligentiæ*, *vel neglectus in addiscenda*, *vel advertenda malitia*. Nullus dubito quin lectores perhorrescant hæc inaudientes.

XVII. Sophisma Pelagianorum, quod hodie obtrudunt, a libertate arcessitum, futile est, & inane. Nihil quippe frequentius a Patribus, & Theologis, quam duplex voluntarium, & liberum: aliud directum, aliud indirectum. Liberum directum requirit cognitionem & advertentiam actualem & formalem. Liberum indirectum postulat cognitionem, & advertentiam implicitam, virtualem, indirectam, seu in causa. Hæc obvia sunt vel ipsis tyronibus.

§. IV.

Alterum paradoxom ignorantiæ probabilisticæ peccatum philosophicum.

XVIII. Peccatum philosophicum ab Ecclesia damnatum ejusmodi est: *Peccatum philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum vero, & mortale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.*

XIX. Qua ratione hic damnatus error separari possit a descripta ignorantia, sane non percipio, nec ullus præjudiciis non præventus percipiet. Hac enim admissa hypothesi, quod sublata actuali advertentia, nunquam peccetur, neque offendatur Deus, necessario consequitur peccatum philosophicum. In hac quippe hypothesi fornicantes, adulterantes, mentientes, pejerantes, quin actu advertant se peccare, peccata patrabunt philosophica, non theologica. Idque confirmare lubet auctoritate inclytæ Soc. Jesu Theologi P. Ignatii de Camargo *lib. 2. contr. 4. a. 6. n.* 530. inquientis: *Hic est* IGNORANTISMUS, *idest doctrina de ignorantiæ peccatis apud recentes Probabilistas, Probabilismi nescias an parens, an alumnus, an filius, an comes, an germanus frater.* Ignorantismus, Probabilismus, & Philosophismus ita mutuo connexi sunt, ut vix definire valeas quis sit parens, & qui filii. Vide *Tom. II. Ap. Lib.* 2. *Diss.* 2. *c.* 4.

§. V.

Paradoxon tertium ignorantiæ probabilisticæ summopere mirificum, & universæ antiquitati inauditum.

XX. Hoc paradoxon ceteris præstat. Docent Probabilistæ, ignorantiam esse invincibilem, quoties opinio minus probabilis in conspectu probabilioris est falsa: quo nihil in universa Theologia, & Philosophia monstrosius excogitari, & proferri posse videtur.

XXI. Ignorantia invincibilis ea est, ut vel ipsa vox præsefert, quæ vinci & superari nequit. Sola dubitatio rei quæ ignoratur, vincibilem, & criminosam ignorantiam efficit. Cum dubitas, utrum actio talis prava sit, omnibus fatentibus, peccas, quia periculo peccandi te exponis. Et cum judicas probabilius esse actionem malitia sordescere, & hanc probabiliorem opinionem repudias, & oppositam minus probabilem seligis, si hæc falsa sit, ignorantia tua invincibilis erit? Splendidius lumen refugis, eidem claudis oculos, ut opinionem minus probabilem, quæ tuæ favet libertati, & adversatur legi, seligas: & hoc in casu error tuus erit insuperabilis? Quis, amabo te, sensu communi præditus tantum defendere paradoxon valet? Hoc est autem paradoxon quod omnes propugnant Probabilistæ. Sed communi sensui hoc repugnat. Invincibile enim dicitur quod vinci & superari nequit. Qua autem fronte asserunt Probabilistæ superari, & vinci hunc errorem non posse, illo ipso tempore quo oculos avertunt majori lumini refulgenti, quo nolunt intelligere, ut bene agant, & veritati saltem proximius accedant.

CAPUT IX.

Auctoritate Theologorum Probabilismus improbatur.

I. PRobabilistæ prolixum Casuistarum censum pro se allegant; sed paucissimis exceptis, nullius sunt auctoritatis. Nolo verbis meis fidem adhibeas, sed audi Probabilistarum facile principem P. Antonium Terillum, qui in *Prolog. ad tract. de consc.* hæc scribit: „ INNUMERABILES sunt qui a 30. „ annis summis casuum, rerum moralium tra- „ ctatibus bibliothecas impleverunt. Quid „ autem facerent ut ad famam, quam au- „ cupabantur, pervenirent? . . . Ad nova pro- „ menda animosiores effecti in *opiniones la-*

„ *xiores* oculos animumque conjecerunt, *gna-* „ *ri eas præ omnibus* rudiori legentium *vul-* „ *go mirum placituras*. Verum ne propter „ apertam *ab unanimi antiquorum opinione* „ defectionem temeritatis arguerentur, cœ- „ perunt rationes aliquas excogitare, quibus „ & suum a majoribus recessum honestarent, „ & apud imperitum vulgus de suæ senten- „ tiæ veritate plausum aliquem obtinerent... „ Vidi ego ex his recentioribus nonnullos „ viros, *ceteroquin egregios*, qui, cum in re- „ bus summi momenti ad Dei legem, & „ conscientiæ obligationem pertinentibus ab „ *unanimi* omnium sententia ad intolerabi- „ lem opinandi laxitatem declinassent, aliud „ tamen, quo moverentur, quam argumen- „ tum a simili ductum, non habebant. *Vi-* „ *di, & exhorrui*. Quis enim non horreret „ Dei præceptum ab omnibus prius agnitum, „ solidisque argumentis comprobatum, tam „ frivolo argumento a legis divinæ, & ec- „ clesiasticæ tabulis *non minus impudenter*, „ *quam imprudenter eradi*? Neque hic stetit „ *quorundam audacia*. Plurimi enim etsi do- „ ctrina longe inferiores similem quoque agen- „ di modum sibi licitum existimantes ex *laxis* „ *resolutionibus ad alias laxiores* iter sibi, re- „ ctius dixerim *& sibi & aliis præcipitium* „ *aperuerunt* ..... Unde factum est ut quas- „ cumque opiniones, expresse ab Ecclesia „ non condemnatas, apud quemcumque re- „ perissent, eas pro vere probabilibus & ipsi „ haberent, & aliis pro regula ad conscien- „ tiæ tranquillitatem opportuna traderent: „ immo INCREDIBILE NON EST EOS SUB- „ TILI SATANÆ INSINUATIONE DECE- „ PTOS sub humanitatis cujusdam lenocinio, „ *mutuique honoris specie*, quibusvis aliorum „ dictis probabilitatem ideo attribuisse, ut „ quam ipsi prærogativam prioribus ultro „ dedissent, eam ipsis posteriores non invi- „ derent. Hac arte dolosus inimicus, post- „ quam doctiores, qui & sibi invigilare, & „ aliis prospicere debuerant, prægustato *plau-* „ *su amplioris famæ per laxarum opinionum* „ *evulgationem sibi certo acquirendæ facinas-* „ *set, per eos nimis incautos in campo mo-* „ *ralis Theologiæ optimo severarum opinionum* „ *tritico abunde sato, detestanda laxitatis zi-* „ *zania superseminavit, & abiit* &c.

II. Unum & alterum expendo. *Innumerabiles* Doctores Casuistæ laxis opinionibus libros repleverunt. Immo non defuerunt qui *Satanæ insinuatione decepti* prægustato plausu amplioris famæ detestanda *laxitatis zizania* in campo moralis Theologiæ superseminarunt. Hi omnes Terillo ipso teste sunt Probabilistæ, ut ostendi *Tom. 2. App. lib. 3. disp. 4. c. 7.* Si ego hoc Terilliano stilo carperem Casuistas, clamoribus cælum replerent. Absit tamen a me hæc scribendi ratio a P. Terillo benignissimo Probabilista adhibita. Num pia intentione, an dæmonis insinuatione, & prægustato amplioris famæ plausu incensi (ut Terillus ait) scripserint, Deus solus judex est. In solas ego laxas doctrinas calamum acuo, officio erga auctores servato. Alterum quod perpendendum occurrit, est quod *innumerabiles* isti laxitatum auctores, omnes illi qui dæmonis & propriæ ambitionis suggestione evangelicam doctrinam teste *P. Terillo* deturparunt, sunt Probabilistæ. Omnes quippe istos P. Terillus laudat in Probabilismi patrocinium, ut fuse demonstravi *Tom. 2. App. lib. 3. disp. 4. c. 7.* adeoque eorum auctoritas aut nihili, aut parvi pendenda est. His delibatis, auctores, qui detestantur Probabilismum, ex plurimis paucos recenseo.

THEOLOGI DOMINICANI ANTIPROBABILISTÆ *post natum Probabilismum.*

III. Ven. Seraphinus a Porrecta, Julius Mercorus, Petrus Passarinus, Petrus Labat, Vincentius Contensonius, Joan. Baptista Gonettus, Vincentius Baronius, Ludovicus Bancellus, Seraphinus Picinardus, Jacobus a S. Dominico, Majolus, Natalis ab Alexandro, Franciscus Sanchez, Franciscus Texeda, Martinus Wigandt, Joan. Martinez de Prado, Thomas Lucionius, Marius Diana, Joannes Conradus, Ludovicus Minutulus, Petrus Martyr Petrucci, Dominicus de Marinis, Cardinalis Capisucchi, Cardinalis Gotti, Antonius Irribaren, Obliverius Richeceur, Marcellus Marona, Josephus Bono, Hyacinthus Amat de Graveson, Antonius Bordonius, Ildephonsus a S. Thoma, Norbertus del Becque, Franciscus Vanrat, Vincentius Ferrerius, Hyacinthus Serry, Vincentius Bosius, Thomas Milante, Joseph Augustinus Orsi Sac. Palat. Magister, Joan. Baptista Molinari. Ne multa, omnes universi O. P. Theologi Probabilismo bellum implacabile indicunt.

THEOLOGI BENEDICTINI ANTIPROBABILISTÆ.

IV. Cardinalis de Aguire, Cardinalis Sfondrati, Gabriel Gerberon, Joannes Mabillon, Abbas Gardius, Facundus Torres, Anselmus Gomez, Baptista Larditus, Petit-Didier. Verbo dicam, universi Benedictini Ordinis Theologi

logi præclari Probabilismo non secus ac Molinismo adversantur.

THEOLOGI FRANCISCANI ANTIPROBABILISTÆ.

V. Antonius Cordubensis, Joannes Trovamala, Cardinalis Laurea, Philippus Faber, Antonius Mateucci, Bartholomæus Durant, Franciscus Henno, Cyrillus Rubeus, Bernardinus Ciaffoni, Bonaventura Recanati, Paulus a Lugduno, Cajetanus a Bergomo, Palbuncius Donadoni, Cardinalis Casinus.

THEOLOGI AUGUSTINIANI ANTIPROBABILISTÆ.

VI. Lambertus Le Drou, Ignatius Lacerda, Henricus Noris Cardinalis, Franciscus Farvacque, Christianus Lupus, Joan. Schervietzerus, Bartholomæus Riccius, Fredericus Gavardi, Leonardus Vanroy, Nicolaus Girchen, Aurelius Piette, Joannes Libente, Fulgentius Belleli, Antonius Guerrerus, Joannes Laurentius Berti.

THEOLOGI CARMELITÆ, TRINITARII, ET MINIMI ANTIPROBABILISTÆ.

VII. Ex Carmelitis Carolus ab Assumptione, Henricus a S. Ignatio, Marinarius Brocardus, Cristophorus a S. Joseph, qui contra Probabilismum laudat S. Matrem Theresiam, & S. Joannem a Cruce.

VIII. Ex Trinitariis Michael a S. Joseph librum edidit inscriptum *Estudio de la Verdad* an. 1715.

IX. Ex Minimis Maignanus, & sapientissimus Palanco, qui integro tomo in folio Probabilismum labefactavit.

THEOLOGI JESUITÆ ANTIPROBABILISTÆ.

X. P. Claudius La-Croix *lib.* 1. *num.* 169. scribit *Auctores fere* OMNES e Societate Jesu Probabilismum defendere. Similia docent Terillus, Casnedi, Fibus, & alii: isti sunt qui inclytæ Societatis splendori tenebras offundunt, & detrimentum inferunt magnum. Alii Theologi Jesuitæ calumniatorum loco habent qui præstantissimæ Societati Probabilismum affingunt. *P. Stephanus de Camps* librum edidit inscriptum *Quæstio Facti*, quo a nota defendendi Probabilismum ut proprium Societatem liberat. Idem præstitere *Fabri*, *Daniel*, *Moya*, *Gonzalez*, *Camargo*. Si Probabilismus esset doctrina benigna solvendis animabus opportuna, cur hi Theologi calumniatorum loco haberent qui Probabilismum Societati adscribunt?

XI. Sapientiores Theologi Jesuitæ Probabilismum labefactarunt; & imprimis tres Cardinales *Bellarminus*, *Toletus*, *Pallavicinus*. P. Cristophorus *Rasler* Jesuita *disp.* 3. *qu.* 9. *art.* 2. *n.* 499. de Bellarmino scribit: *Contrarius quippe est benigniori in hac quæstione sententiæ, statque pro rigidiore. Merito tamen dubitari potest, an non & ipse* DEFLEXERIT *in nimium rigorem*. Dubitari ergo potest num Bellarminus *Rigorista* sit? P. Jacobus Sanvitale absolute *Tutioristam* asserit Bellarminum.

XII. Alii celebriores Theologi Jesuitæ qui Probabilismum profligarunt, sunt Ferdinandus Rebellus, Paulus Comitolus, Mutius Vitelesch, Andreas Blanchus, Ludovicus Scildere, Michael Elizalde, Tyrsus Gonzalez, Thomas Muniessa, Ægidius Estrix, Edmundus Simonet, Adamus Ehrentreuch, Gilbertus, Gabriel Antoine.

XIII. P. La-Croix *lib.* 1. *n.* 327. hæc scribit: *Comitolus Theologiam non docuit, unde & minoris auctoritatis est, nec docuit Philaletus, a superioribus prohibitus suum, aut Societ. nomen libro suo præfigere*. Unus Comitolus, sive elegantiam scribendi, sive doctrinam, & eruditionem spectes, prævalet sexcentis Probabilistis. Nec Ambrosius, nec Chrysostomus, nec Augustinus Theologiam sive scholasticam, sive casuisticam docuere. Quid inde?

XIV. Constitutiones Societ. Jesu Probabilismum improbant *p.* 4. *cap.* 5. *n.* 4. his verbis: *Sequantur in quavis facultate securiorem, & magis approbatam doctrinam, & eos auctores qui eam docent*. Ergo qui docent opiniones minus probabiles, huic constitutioni adversantur.

XV. Ordo Carmelitarum *p.* 2. *c.* 15. §. 7. *const.* hæc sanxit: *Prælector casuum conscientiæ dubia dissolvat, & omnes opiniones in tutiorem partem incumbens semper sequatur*.

XVI. Cardinalis Laurea *in* 3. *disp.* 12. narrat, Religionem seraphicam probabiliores opiniones complecti. In *Directorio* trium Ordinum Franciscanorum Romæ edito an. 1688. hæc habentur: *Omnibus nostri Ordinis, ac aliis sub nostra directione seu obedientia degentibus personis in Domino suademus, ac mandamus ut doctrinas tutiores, ac probabiliores semper doceant, & amplectantur*.

XVII. Ordo Prædicatorum in Comitiis generalibus an. 1656. Probabilismum exterminavit: & Alexander VII. hujusce Ordinis Theologos animavit ut adversus hanc doctrinam calamum acuerent, testibus historicis tum domesticis, tum extraneis, præsertim Elizalde, & Cardinali Aguire inquiente:

Sed

Sed laudandus est maxime inter Regulares Clarissimus Ordo S. Dominici, qui hortatu laudati Alex. VII. vexillum extulit adversus Moralem laxam per doctissimos alumnos suos Joannem Martinez de Prado, Julium Mercorum, Vincentium Baronium, Vincentium Contensonium, Piccinardum, Gonettum, aliosque similes amplissimo fructu. Ne multa, nec unum reperire licet Scriptorem in universo Prædicatorum Ordine Theologum qui Probabilissimum in præsens non detestetur.

ALII THEOLOGI NON REGULARES ANTIPROBABILISTÆ.

XVIII. Fagnanus, Joannes Andreas, Fortunatus Garzia, Antonius de Butrio, Abbas Alexander, Baldus, Merenda, Episcopus Petrocoricensis, Genet, Armandus, Bordonius, La Verdure, Bondort, Cabassutius, Merbesius, Stejartius, Huigens, Florentius, Coque, Habert, Chartas, Pontas, Sinnichius, Le Hermenier, Pontasius, Vanvianen, Huygens, Neessen, Ballerinus, aliique plurimi.

XIX. Universa Ecclesia Gallicana Probabilismum damnavit. Integri Ordines eumdem eliminarunt. Lutherani & Calviniani exprobrant, tametsi injuria summa, Catholicis, ut alibi patefeci, *Probabilismum* tamquam corruptissimam doctrinam. Legantur Heineccius, Pphaffius, Budæus, Jurejeu, Le Placette, & communiter alii. Catholicorum vero universæ Europæ eruditissimi, doctissimi, & antiquæ Ecclesiæ disciplinæ, Patrumque, & Evangeliorum doctrinæ callentissimi viri commentum probabilisticum improbant, & profligant. Quare tum rationum, tum auctoritatum momentis Probabilismus confossus jacet.

CAPUT X.

Licitum est amplecti opinionem evidenter probabiliorem pro libertate, relicta minus probabili tutiore pro lege.

I. HÆC vox *tutior* significare potest majorem securitatem a periculo peccandi etiam *materialiter*: & hoc in sensu non semper tenemur ad tutiora. Rursus iste terminus *tutior* significare potest securitatem a falsitate: & hoc in sensu opinio probabilior est etiam tutior. Sola veritas est legitima regula conscientiæ honestæ: & ideo opinio quæ magis accedit veritati, probabilior, & tutior est. Opinio quæ magis removet a periculo peccandi, tutior utique est; at si dixeris semper urgere præceptum amplectendi talem opinionem, tum hæc sententia falsa est. Tutior est religiosus status quam laicalis, quia magis removet hominem a peccandi occasione; at si dixeris, obstringi christianos ad hunc statum suscipiendum, hæc opinio tutior falsa est.

II. Porro ut licitum sit amplecti opinionem probabiliorem, relicta minus probabili tutiore, requiritur ut hæc major probabilitas sit notabilis, & nitatur rationum momentis quæ valde præstent rationibus opinionis minus probabilis tutioris. His delibatis evincitur proposita sententia.

III. Licitum est exequi id quod omnibus serio expensis apparet prudenter verum, & honestum. At dum sententia adfirmans talem actionem esse honestam, mihi post adhibitam omnem diligentiam necessariam, verosimilior opposita ex rationibus graviter præponderantibus apparet, prudenter judico talem actionem esse honestam, & veram talem opinionem. Licet enim ob imbecillitatem mentis humanæ interdum falsa verosimiliora appareant, communiter tamen & plerumque quod probabilius est, verum est. In nostro casu opposita opinio est minus probabilis, & quidem valde: ergo judicare prudenter nequeo esse veram. Veritas autem est, ut dixi, conscientiæ rectæ regula.

IV. Confirmatur auctoritate Alexandri VIII. damnantis hanc thesim: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Sensus obvius damnatæ thesis est quod non licet sequi opinionem minus tutam, tametsi probabilissimam. Ergo licitum est sequi opinionem minus tutam, dummodo valde probabilior sit opposita tutiore minus probabili. Lege *Tom. 2. App. lib. 3. disp. 10. c. 1.*

CAPUT XI.

Adhortatio ad Confessarios.

I. MUltis opus non est, o Christi ministri, ut recessum a Probabilismi regno vobis suadeam, in quo non Deus, ut Episcopus *Palanco* vir non doctrina modo, sed morum sanctitate etiam celeberrimus ait, regnat, sed hominum inventiones, & vanæ eorumdem cogitationes. Christus autem Magister vester *Matth.* 15. clamat: *Sine causa colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.* Doctrinæ autem hominum, non Dei sunt; quas hactenus refellere studui.

II. Serio quæso perpendite securitatem, & tran-

& tranquillitatem quam vobis Probabilistæ spondent, illo ipso tempore quo lucem splendidiorem repellitis, vi reflexionis humanæ, quam homines excogitarunt. Contra clamant Scripturæ divinæ. Audite Paulum 1. Cor. 4. *Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum*. Reposuissent ne Apostolo Probabilistæ, ut formaret sibi syllogismum reflexum, quo excuteret timorem suum? At subdit continuo Paulus: *Qui autem judicat me, Dominus est*. Judicat autem non secundum doctrinas *reflexas*, quas excogitarunt homines, sed secundum legem suam æternam, immutabilem, & veram. Quare hortatur Paulus ad Phil. c. 2. *ut cum metu & tremore salutem vestram operemini*. Hunc sanctum timorem & pavorem continenter suadent, & jubent Scripturæ divinæ. *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*: Psal. 2. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me*: Psal. 18.

III. Quibus autem auscultandum? Divinis Scripturis, an Probabilistis? Scripturæ clamant: *Est via quæ videtur homini recta, novissima autem illius deducunt ad mortem*. Probabilismus contra contendit rectum evadere quod distortum & erroneum apparet, unius *reflexæ* propositionis ope. Sed quid ultra protraho manifestissimam oppositionem inter Scripturas sanctas, & probabilistica axiomata? Vos ipsi, Christi ministri, jam advertitis, nihil esse æternæ salutis negotio perficiendo tam infestum quam est securitas invecta ab hoc novo opinandi modo, qui *errorem* ipsum subtilium reflexionum artificio, & ignorantiæ tenebris obtectum, veritati coæquat. Sed Ecclesiast. c. 2. inquit: *Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt*: & David adjicit: *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt*: Psal. 93.

IV. Illud autem animis vestris altius infixum hæreat, o Dei ministri, quod S. Paulus vobis commendat: *Prædica verbum, insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina*: 2. ad Tim. 4. Verbum, non hominum, sed Dei prædicandum vobis est, non e suggestu tantum, sed ex ipso potissimum pœnitentiæ tribunali. Duplicem doctrinam, alteram pro cathedra, alteram pro tribunali solvendi, & ligandi excogitarunt Scribæ & Pharisæi. Una est & quidem simplex Christi doctrina, quam, addit S. Paulus, homines sustinere refugiunt, quia inimicam carni, & appetitionibus: idcirco eam cavillationibus, paradoxis, commentis inauditis corrumpere satagunt. *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus; & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur*.

V. Illa doctrina corrupta est, inquit cum omnibus Patribus S. Thomas in hunc locum, *quæ habet admixtam falsitatem*. Probabilismus habet admixtam falsitatem, cum defendat licitum usum contrariarum de eadem actione opinionum. Num fabulæ sint quæ hactenus refellimus, vos ipsi judicate. Doctrinæ quas confutavi, pruriunt auribus, indulgent desideriis hominum, favent libertati humanæ contra legem Dei. Quid clarius expectatis? Quam opponere excusationem potestis, si decipi vos sinatis? Immo ut omnem ad effugium rimam occluderet Apostolus, prædixit hanc doctrinæ corruptionem, has fabulas, hos magistros prurientes auribus futuros esse in diebus novissimis. *Hoc autem scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa*. Hominum istorum dotes describit, ut cavere possimus. *Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi . . . . habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes . . . . qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis, semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes*. Semper confitentur, semper aut frequenter manducant Christi corpus: adsunt concionibus & sermonibus; frequentia & familiaria alloquia cum Dei ministris habent: numquam tamen pompas, luxum, & ambitionem sæculi dimittunt; sed peccatorum sarcinis onustæ, & variis desideriis inflatæ veritatis scientiam refugiunt, & rejiciunt.

VI. Hoc autem scitote vos minime posse hanc divinæ veritatis doctrinam annuntiare, & exerte inculcare opportune, & importune, quin improperia, derisiones, & persecutiones, & quidem graves sustineatis. Quoniam addit ibidem c. 3. Paulus: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur*.

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS.

LIBER III.

In primum Decalogi mandatum.

seu de fide, spe, & caritate, quibus Deus colitur.

DISSERTATIO I.

De fide, & spe.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ ab Ecclesia in materia fidei.

1. *AB infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.*

2. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale & secundum se.*

3. *Satis est actum fidei semel in vita elicere.*

4. *Si a potestate publica quis interrogetur; fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo; tacere, ut peccaminosum per se non damno.*

5. *Voluntas non potest facere ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.*

6. *Hinc potest quis prudenter repudiare assensum quem habet supernaturalem.*

7. *Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; immo cum formidine qua quis formidet ne non sit locutus Deus.*

8. *Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.*

9. *Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.*

10. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis, & incarnationis Domini nostri Jesu Christi.*

11. *Sufficit illa mysteria semel credidisse.*

12. Duas alias propositiones proscripsit in hac materia Clerus Gallicanus an. 1730. Prima hæc est: *Religio christiana est evidenter credibilis: nam evidens est prudentem esse quisquis eam amplexatur: non evidenter vera, nam aut obscure docet, aut quæ docet, obscura sunt. Immo qui ajunt, Religionem christianam esse evidenter veram, fateantur necesse est falsam evidenter esse. Infer hinc evidens non esse. 1. Quod existat nunc in terris aliqua vera Religio. Unde enim habes non omnem carnem corrupisse viam suam? 2. Quod omnium quæ in terra sunt, verisimillima sit christiana. An enim omnes terras peragrasti, aut peragratas ab aliis esse nosti? 3. Quod ab Apostolis, & dæmonibus manifestata fuerit Divinitas Christi: id enim si doces, docere te oportet, Christum manifeste Deum esse. 4. Quod afflante Deo fusa sint Prophetarum oracula: quid enim mihi opponas, vel si negem illa fuisse vera vaticinia, vel affirmem conjecturas? 5. Quod vera fuerint quæ a Christo edita fuisse commemorantur miracula; quamquam negare hæc nemo prudenter potest.*

Censura quam Clerus Gallicanus tulit in propositionem præfatam, hæc est: *Doctrina hac propositione contenta, impia est, blasphema, erronea, & inimicis christianæ religionis favet.*

13. Altera hæc est: *Evidens non est evidentia morali proprie dicta, & physica Religionem christianam veram esse.*

Censura: *Hæc propositio, doctrinam superiori propositioni consentaneam continens, temeraria est, & in errorem inducens.*

14. *Infidelitas pure negativa in his quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Damnata fuit a Pio V. & Gregorio VIII.

15. *Nihil credendum est quod excedat nostri intellectus virtutem.* Concilium Rhemense hanc Petri Abaelardi propositionem damnavit an. 1148.

16. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: & etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.* Similis est 51. Paschasii Quesnelli.

CAPUT II.

Census propositionum quæ videntur laxæ, ex Casuistis decerptarum.

I. „ ET quidem in praxi existimo, numquam, aut rarissime denegandam „ absolutionem ob doctrinæ christianæ ignorantiam: quia rustici ignorantes non habent commode Doctorem, ET Confessor potest illos instruere: NEC ipsi majorem addiscendi capacitatem habent. IMMO (ut n. 23. dicemus) *hæc perfecta instructio non est necessaria* ad eos absolvendos. " Thomas Sanchez *lib.* 2. *Sum. c.* 3. *n.* 21.

Perpendant nunc religiosi censores, quam immerito mendum typographicum *nec* loco *&* carpserint, cum doctrina reipsa laxa sit. Illud enim *&* continuo retractatur a P. Sanchez, & substituit: IMMO *hæc perfecta instructio* NON *est necessaria*.

II. „ Dum infidelis sibi persuasum habet „ suam sectam esse probabilem, quamvis „ contraria sit probabilior, teneretur utique „ in articulo mortis constitutus veram fidem, quam probabiliorem judicat, amplecti, utpote qui in eo articulo est constitutus in quo de extrema salute agitur, „ ac proinde partem quam tutiorem, & probabiliorem judicat, amplecti tenetur; at „ extra eum articulum non tenetur, quod „ adhuc prudenter existimet se posse in sua „ secta perseverare, tempusque rei melius „ examinandæ supersit. Adde, mysteria fidei tam sublimia esse, ac christianos mores adeo carnis & sanguinis legibus repugnare, ut non quævis major probabilitas „ sufficiens reputetur ad inducendam credendi obligationem. " Thomas Sanchez *lib.* 11. *Decal. c.* 1. *n.* 6. Moya *par.* 11. *ad tr.* 6. *App. disp.* 5. *qu.* 2. Hæc doctrina Pyrrhonismum invehit in Religionis negotium.

III. „ Eo assensu semel habito, præceptum hoc affirmativum fidei *per se directe amplius* non obligat: quia ex una parte nullum potest assignari tempus certum „ & determinatum neque Christi, neque Ecclesiæ lege, quo per se directe obliget „ præceptum fidei quo ad actum internum... „ ideo Christus Dominus prudenter creditur „ non voluisse imponere præceptum per se „ distinctum fidei. " Patritius Sporer *tr.* 2. *in Decal. c.* 2. *sect.* 3. §. 3.

IV. „ Puto per se & directe numquam obligari fideles ad credenda mysteria nec implicite, nec explicite ex vi necessitatis præceptis fidei. " Tamburinus *lib.* 2. *in Decal. c.* 1. §. 1. *n.* 9.

V. „ An obliget *per se* præceptum fidei „ ad actu credendum semel in singulis annis? ... Probabilius certo respondeo, non „ obligare: quia non est unde talis obligatio colligatur. " Leander a SS. Sacram. *tr.* 2. *de fide disp.* 2. *qu.* 37.

VI. „ Probabilius respondeo, hoc divinum „ præceptum *nullo modo obligare per se*, aut „ ex vi ipsius præcepti ad eliciendos actus fidei in articulo mortis: quia nec ratio, nec „ textus aliquis cogit ad oppositum asserendum. " Idem Leander *tr.* 2. *in Decal. c.* 2. *sect.* 3. §. 3. *n.* 19. & alii.

VII. „ Immo existimo satis probabile, „ ex magna causa, v. g. ad evitandam mortem, victoriam ab hostibus reportandam, „ posse christianos uti veste instituta ad profitendam falsam sectam, v. g. veste sacerdotali Turcarum, vexillo ubi depictus sit „ Mahometus. " Antonius a Spiritu sancto *tr.* 1. *disp.* 1. *sect.* 6. *n.* 26. *pag.* 4.

VIII. „ Rustici, aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt „ absolvi a suis Parochis. Ratio est, quia „ non sunt hæretici formales, habentque fidem catholicam in baptismo acceptam, „ quæ non perditur nisi errando pertinaciter. " Busembau apud *La-Croix lib.* 2. *c.* 4. *dub.* 3. *n.* 5.

IX. „ Etiam facta promulgatione Evangelii non est necessaria necessitate medii „ notitia explicita Trinitatis, aut mysterii „ Incarnationis, sed solum præcepti: atque „ adeo contingere alicui potest salus, quin „ explicite cognoscat Filium Dei incarnatum fuisse, & pro nobis passum. " Castropalaus *Tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 9. *num.* 7.

X. „ Dubius in fide dubio voluntario, „ sed mere suspensivo, hæreticus non est. " Torrecilla *Tom.* 1. *Sum. tract.* 3. *disp.* 1. *c.* 1. *sect.* 10. *n.* 144.

XI. „ Ut quis tamquam hæreticus habeatur in foro interno, opus est ut cognoscat, & advertat in opinione sua procedere contra quod definitum est ab Ecclesia, ejus auctoritatem contemnens. " Torrecilla *Tom.* 1. *Sum. tr.* 3. *disp.* 1. *c.* 1.

CA-

CAPUT III.

De fide, & ejus divisione.

I. QUÆST. I. *Quid sit fides?* RESP. Fides theologica ab aliis virtutibus distincta describitur ab Apostolo ad *Hebr.* 11. his verbis: *Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium*. Communis inter Theologos notio hæc est: *Fides est habitus infusus, quo firmiter assentimur veritatibus a Deo revelatis, & ab Ecclesia propositis*. Fides itaque theologica divinæ auctoritati nititur: quæ revelatio nobis per divinas Scripturas constat propositione Ecclesiæ accedente.

II. QUÆST. II. *Quotuplex sit fides?* RESP. Dividitur fides in actualem, & habitualem. *Actualis* est assensus supernaturalis firmus & certus omnem excludens dubitationem, datus rebus a Deo revelatis propter auctoritatem ejusdem divinæ revelationis. *Habitualis* est virtus infusa, quæ nos habiles permanenter reddit ad eliciendos actus fidei cum auxilio gratiæ actualis. Rursus tribuitur *in formatam* seu vivam, quæ gratia habituali, & caritate alitur, quæque per dilectionem operatur, editque fructus vita æterna dignos; & in *informem*, seu mortuam, quæ gratia habituali, & caritate caret. Illa in justis, hæc in peccatoribus reperitur. Tandem fides alia est *explicita*, qua articulus a Deo revelatus expresse creditur; alia *implicita* qua creditur articulus in altero revelato. Credis mysterium resurrectionis, & in eodem implicite credis justorum resurrectionem.

III. QUÆST. III. *Quodnam sit, & quotuplex objectum fidei?* RESP. Objectum fidei est quod menti credendum proponitur. Duplex est. Aliud *materiale*, quod etiam appellatur *formale quod*, & sunt res omnes quæ creduntur, quarum Deus est objectum primarium, & cetera omnia sunt objectum secundarium. Aliud est objectum *formale quo*, seu ratio, cur credimus; & est prima veritas obscure revelans. Hæc formalis ratio, seu divina veritas revelans, quæ nos ad credendum inducit, postulat tanquam conditionem necessariam Ecclesiæ propositionem. Altera conditio est firmitudo assensus. Tertia est obscuritas. Triplex fidei actus distingui solet, nempe credere Deo revelanti, credere Deum tanquam veritatem revelatam, & credere in Deum, quatenus in ipsum tendimus tanquam in ultimum finem.

IV. QUÆST. IV. *Fiducia qua quis certo credit sibi esse peccata remissa, est ne fides theologica ad salutem necessaria?* RESP. Adfirmant Protestantes Lutherani, & Calviniani, quorum errorem damnavit Tridentinum Concilium *sess.* 6. *cap.* 9. Fides enim theologica est assensus præstitus articulis a Deo revelatis, ut dictum est. Fiducia vero de divina misericordia, qua sibi quisque promissiones divinas de peccatorum remissione applicat, est actus spei, ad justificationem necessarius, minime vero justificationem efficiens, ut Lutherani fabulantur.

V. QUÆST. V. *Quæ ab Ecclesia credenda proponuntur ut a Deo revelata, sunt ne evidenter credibilia?* RESP. Aliud est evidenter verum, aliud evidenter credibile. Veritas evidens se ipsa mentis offertur. Illud dicitur evidenter credibile quod argumenta luculenta, & gravia proponunt tanquam dignum cui assensus præbeatur. Articuli fidei sunt evidenter credibiles, inquit *psal.* 92. Regius Propheta: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. Perstringuntur istius evidentis credibilitatis argumenta.

VI. 1. Prophetarum vaticinia. 2. Fidei propagatio per universum orbem, non armorum strepitu, non divitiarum copia, non eloquentiæ lenociniis, non voluptatum illecebris; sed duodecim piscatorum imperitia, paupertate, & humilitate. 3. Religionis christianæ sanctitas. 4. Immensa miraculorum multitudo. 5. Martyrum innumera copia. 6. Testium dignitas omni exceptione majorum. Hæc & alia credibilitatis argumenta, quæ explicui *Tom.* 1. *in Decalog. lib.* 1. *Diss.* 1. *cap.* 5. exponere Parochi populo debent, ut rationabile sit ejusdem obsequium. Hæc quippe credibilitatis argumenta mentem præparant ad firmiorem fidei assensum.

VII. QUÆST. VI. *Pia voluntatis affectio præcedere ne fidem debet?* RESP. Affirmatur, ut fides prudens sit, argumenta is qui credit habeat oportet quæ evincant digna credita esse ea quibus præbere assensum debet. At quia hæc credibilitatis argumenta rei credendæ obscuritatem non tollunt, idcireo intellectus assentiri fidei objecto nequit, nisi interno voluntatis motu adjuvetur. Objectum enim obscurum flectere mentem nequit. Hunc objecti defectum supplere pia voluntatis affectio debet.

VIII. QUÆST. VII. *Quinam sunt homines apti ad fidem theologicam?* RESP. Sunt homines viatores. Quare neque in damnatis, neque in dæmonibus fides reperitur, cum

sint

sint omni supernaturali dono privati. Credunt utique, & contremiscunt, sed fide naturali, non theologica. Neque in beatis fides reperitur, quia quæ crediderunt, vident. In animabus vero purgatorii remanet fides, quia quæ credunt, nondum vident, sicut in eisdem spes perseverat. Peccatores non infideles retinent fidem, tametsi languidam, & ut dicitur, mortuam. In hæreticis vero nulla fides: dum enim unum articulum negant, rationem formalem credendi, nempe divinam revelationem ab Ecclesia propositam, rejiciunt. Asserunt utique se credere propter revelationem; sed hæc divina revelatio ab ipsis singulis, non ab Ecclesia proponitur.

CAPUT IV.

De necessitate credendorum.

I. QUÆST. I. *Utrum necessaria fides sit ad salutem?* RESP. Duplex necessitas: una *medii*, altera *præcepti*. Illud est necessarium necessitate medii, sine quo salus haberi nequit, etiamsi ejusdem omissio culpa careret. Sic infantes decedentes sine baptismo, non consequuntur gloriam æternam, etiamsi omissio baptismatis inculpata iisdem sit. Illud vero est necessarium necessitate præcepti, cujus inculpata omissio non impedit assecutionem finis, culpabilis vero neglectus impedit. Quod est necessarium necessitate medii, est simul necessarium necessitate præcepti; sed non e contrario. Præcepti necessitas adultos dumtaxat ligat. Necessitas medii duplex. Alia semper in re, ut necessitas gratiæ habitualis, fidei, spei, & caritatis; alia in voto, ut necessitas baptismatis respectu adultorum, qui gratia habituali ornati cum solo voto baptismatis salutem assequi queunt.

II. Fidem necessariam esse necessitate medii tum in parvulis, tum in adultis, nemo in disputationem vocat. De fide actuali sermo nunc est.

III. Omnibus adultis ratione præditis necessaria est necessitate medii fides interna actualis explicita & supernaturalis tum ad justificationem, tum ad gloriam. Quare adulti ratione utentes, & in infantia baptizati nequeunt sine fide actuali salutem æternam assequi.

IV. QUÆST. II. *Quinam articuli credendi sunt necessitate medii?* RESP. Omni tempore omnibus necessaria semper fuit fides explicita. Dei auctoris supernaturalis, & remuneratoris necessitate medii, ut docet *ad Hebr.* 11. S. Paulus. *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.*

V. Post lapsum humani generis in peccatum, tum sub lege naturæ, tum sub lege Moysis fides actualis in Christum Redemptorem saltem implicita, omnibus adultis necessaria semper fuit necessitate medii, ut communiter Theologi docent.

VI. Adultis omnibus post promulgationem Evangelii, necessaria est explicita fides Trinitatis, & incarnationis necessitate medii ad æternam salutem consequendam. Veritas hæc expresse traditur in Evangelio. S. Matthæus cap. 28. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* S. Joannes cap. 16. *Prædicate Evangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* Opinio contraria quam defendit P. *Sporer*, qui pro eadem citat Laymam, Tanerum, aliosque juniores, falsa est, & luculentis Dei testimoniis adversa.

VII. Salmanticenses *tr.* 21. *cap.* 2. *pun.* 2. *n.* 18. Roncaglia *tr.* 6. *c.* 2. *q.* 3. aliique Casuistæ defendunt, contingere *per accidens* posse ut aliquis fide Christi tantum implicita justificetur. Quoniam, inquiunt, evenire potest ut cathecumeno proponatur Deus ut auctor, & finis supernaturalis, nulla expressa mentione facta Christi, & Trinitatis. Verum habet. Sed contingere etiam potest, quod neque mentio fiat Dei auctoris supernaturalis. Quid inde? Arbitraria & penitus commentitia est distinctio data *per se*, & *per accidens* in hac causa. Divinæ enim Scripturæ apertæ sunt. Experientia quam adducunt Salmanticenses, nimis lepida est, cum justificatio impii experientiæ nostræ limites transiliat. Inepte pro hac opinione allegatur S. Thomas.

VIII. QUÆST. III. *Ignoranti mysteria Incarnationis, & Trinitatis neganda ne absolutio est?* RESP. Sententia adfirmans communis est, & contraria penitus falsa. Quare merito damnata est hæc thesis ab Innoc. XI. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, & etiamsi per negligentiam culpabilem nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis D. N. Jesu Christi.* P. Viva in hanc thesim *com. n.* 7. distinguit absolutionem licitam ab invalida, & plu-

& plura ibi involvit quæ meo judicio falsa sunt. Quamobrem adulti qui hac ignorantia obducti sacramenta frequentarunt, repetere Confessiones, utpote nullas, debent.

IX. QUÆST. IV. *Quænam sunt fidei capita quæ vi præcepti credere adulti obstringuntur?* RESP. Omnes adulti ratione præditi scire & credere tenentur explicite omnes articulos contentos in Symbolo. Nam Symbolum istud summam continet christianæ professionis, inquit *lib. de fid. & Symb. cap.* I. S. Augustinus. *Est autem fides catholica in Symbolo nota fidelibus, memoriæ mandata, quantum res passa est, brevitate sermonis, ut incipientibus, atque lactentibus, eis qui in Christo renati sunt, nondum Scripturarum divinarum diligentissima, & spirituali tractatione, atque cognitione roboratis, paucis verbis credendum constitueretur.* Omnes itaque adulti præfata Symboli mysteria memoria tenere debent, ita ut de iisdem interrogati respondere sciant. Debent igitur credere & scire expresse, Deum esse unum, omnipotentem, creatorem universi, omnium visibilium, & invisibilium, salvatorem generis humani, omnis sanctitatis & gratiarum datorem, qui peccata dimittit, gloriæ largitorem: & hunc Deum unicum esse, trinum in personis tribus distinctis, quarum una non est alia, & omnes tres unum sunt.

X. De articulis qui humanitatem Christi spectant, scire & credere omnes debent quod secunda persona, nempe Filius Dei factus homo sit, qui appellatur Christus, estque Deus-homo. Non requiritur ut expresse sciant unionem naturæ humanæ cum divina factam esse in persona, & alias difficultates &c. Scire quoque & credere debent quod Christus conceptus sit virtute Spiritus sancti, & ex Virgine Maria natus: item quod passus, & mortuus sit: nec requiritur explicita fides passionis sub *Pontio Pilato*. Tenentur pariter credere quod descenderit ad inferos secundum animam: quod tertia die resurrexerit a mortuis: & tandem quod ascenderit in cælum ad Patris dexteram; & venturus sit judicare vivos & mortuos in extrema judicii die. Communio insuper sanctorum expresse credenda est, quamvis articulum distinctum non constituat a nono, qui est: *Credo sanctam Ecclesiam catholicam*. Et hujus articuli expressa fides summopere necessaria est. Vix autem credere possunt Ecclesiam esse unum cœtum, unum corpus unitate doctrinæ, & sacramentorum sub uno capite invisibili Christo, & visibili Romano Pontifice, ejusdem Christi Vicario in terris congregatum, nisi simul percipiant, fideles, qui sunt ipsius mystici corporis membra, invicem juvari, & bona spiritualia omnia esse communia, quorum singuli participant.

XI. Implicite vero credere fideles debent ea omnia quæ Deus in Scripturis sanctis, & in verbo tradito revelavit, & quæ Ecclesia catholica credenda proponit.

CAPUT V.

Quænam scire fideles debeant eorum quæ mores instituunt, & Christianorum vitam conformant ad exemplar Magistri nostri Christi Jesu.

I. SOlliciti, & diligentes communiter & Theologi, & Catechistæ, & Parochi, & Confessarii sunt in explicandis fidei articulis qui mentem illuminant, & in mente fere sistunt. Fideles quoque facile ejusmodi articulos memoriæ commendant, cum isti grave incommodum carni, & appetitionibus non inferant. Contra & ministri in morum doctrina explicanda, & fideles in addiscenda negligentia quandoque laborant. Religio christiana, ut *Lib.* I. dictum, & dicendum sæpius est, duobus constat, credendis nempe, & agendis, quæ mutuo adjuvantur, & separata vita cælesti destituuntur.

II. Si fides sine operibus mortua est, instructio quoque fidei absque instructione morum languida similiter est, & mortua. Accedit quod præcepta morum, cum hostiliter inimica sint carni, sanguini, & appetitionibus, difficile addiscuntur, & difficilius animo imprimuntur. Idcirco majori diligentia, & ferventiori studio evangelici gregis ministri imbuere, & docere fideles debent divina, & ecclesiastica præcepta.

III. Primum quod baptizandus spondet, est: *Abrenuntio Satanæ, & omnibus pompis, & operibus ejus.* Hæc renuntiatio præcedit fidei professionem, tanquam præambulum, ut dicitur, necessarium. Cum infantes baptizati adulti fiunt, & ad Catechismum, seu doctrinam christianam addiscendam accedunt, Catechistæ primum omnium explicare exactissime astriguntur sensa legitima hujusce sponsionis, & renuntiationis. Docere illos debent, quid significent ejusmodi *pompæ*, & *opera*, quibus nuntium remiserunt. *Pompæ* istæ sunt indumenta vana, immodesta: sunt luxus, fastus, comædiæ, spectacula theatralia, quæ diabolus excogitavit ad seducendos homi-

homines. *Opera* ista sunt ea omnia quæ referri in gloriam Dei nequeunt.

IV. Post explicationem istius renuntiationis, quid sit *vita christiana* exponendum est. Hæc autem est imago vitæ Christi Jesu, cujus præcipua lineamenta sunt humilitas, caritas, justitia, castitas. Harum virtutum specimen delineandum illis est, explicandumque, vi professionis baptismalis fideles consecrasse tum animam, tum corpus Deo: corpus ipsum, ut Paulus ait, templum est Spiritus sancti, adeoque castum, pudicum, intaminatumque custodiendum. Edisserant Catechistæ Christianos constitutos unice in hoc mundo esse tanquam milites, qui continenter pugnare necessario debent adversus mundum, carnem, & diabolum. Sicuti tres isti hostes diu noctuque evigilant ut æternum animas perdant; sic Christiani excubias agere astringuntur, ut seductionem evitent, ut victoriam assequantur. Altius inculcent assequi Regnum cælorum illos non posse sine perpetuo conflictu adversus tres indicatos hostes, & omnes qui pie vivere volunt in Christo Jesu, persecutionem pati debere, sicut Christus Magister noster passus est usque ad mortem.

V. Hæ sunt præceptiones veluti generales, & alia plura, quæ *Lib.* 1. recensita sunt, distincte, & perspicue explicanda, & continenter repetenda: quia, ut in duro marmore difficile effigies insculpitur, sic difficillime hæc axiomata contraria appetitionibus hominum eorum animis inhærescunt. Hodie addiscuntur, & cras evanescunt. Et tamen nisi his præceptionibus purgati, & informati animi sint, difficile ipsa mysteria fide viva creduntur. Resipiscant ergo Christi ministri, intelligantque se gravissime proprium ministerium prodere, nisi juvenes & puellas adultas exacte doceant doctrinam, qua instituenda ad exemplum Christi, & Sanctorum sit christiana vita. Præmissa hac generali instructione, quæ est veluti basis & fundamentum christiani ædificii, explicandæ sunt regulæ & præcepta quæ Christus præscripsit veluti media ad hunc finem comparandum.

VI. QUÆST. I. *Quænam sunt præcepta & media quæ Deus jubet pro formandis moribus, quæ scire Christiani astringuntur?* RESP. Sunt decem Decalogi mandata: de quibus singulis sermo erit. Ministri Dei diligentes & ferventes sint in explicandis his duobus mandatis: *Diliges Dominum Deum tuum .... & proximum tuum sicut te ipsum.* Scire ergo fideles decem Decalogi mandata debent, & Sacramenta septem. Baptismi, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ notitia præsertim necessaria est, quod tria hæc Sacramenta omnibus adultis necessaria sint. Aliorum tamen quatuor ignorantia innoxia non est, cum numerus iste septenarius prærogativa sit Ecclesiæ catholicæ. Sciant autem oportet horum Sacramentorum dignitatem, & efficaciam ad animas purgandas, & sanctitate ornandas: & præterea dispositiones quæ ad eorumdem dignam susceptionem præcedere in suscipientibus debent, alioquin frustranea esset eorum scientia: ideo enim nosci debent, ut animabus prosint.

VII. Præceptum orandi grave est. Oratio autem quam nobis Christus imposuit, est dominicalis. Sic enim *Matt. 6.* inquit: *Sic ergo vos orabitis: Pater noster* &c. & sancta Mater Ecclesia ait: *Præceptis salutaribus moniti, & divina institutione formati audemus dicere: Pater* &c. Hanc Christi orationem sapienter interpretatur Catechismus Tridentinus: ideo Parochi hanc interpretationem lingua vernacula explicare fidelibus debent. Necessaria insuper est notitia præceptorum S. matris Ecclesiæ, & salutationis angelicæ. Diligenter ergo Parochi curent ut adulti pueri discant Decalogum, orationem dominicam, symbolum, & etiam salutationem angelicam.

VIII. Illud addendum, quemquam scire debere, præter fidei articulos, & morum præcepta omnibus communia, illa quoque præcepta, & obligationes quæ afficiunt proprium statum, & officium, seu dignitatem, & professionem, ut divinæ Scripturæ, Patres, & Theologi docent cum S. Thoma 1. 2. *q.* 76. *a.* 2. inquiente: *Omnes tenentur scire communiter ea quæ sunt fidei, & universalia juris præcepta. Singuli autem ea quæ ad eorum statum, vel officium spectant.* Heinc uxorati sciant necessum est ea quæ suum statum spectant: istorum est docere filios, famulos, & domesticos, si sint patres-familias.

IX. Ecclesiastici omnes vi proprii status ad majorem quam laici cognitionem astricti sunt. Ecclesiasticorum vero alii clerici sunt, alii Sacerdotes, alii Parochi, Episcopi &c. Parochorum, & Confessariorum scientia refulgere singulariter debet. Siquidem jure naturali, & divino cælestis doctrinæ pabulo alere gregem pastores debent. Isti adeo exacte callere doctrinam fidei, & morum tenentur, ut eam aptare rudis populi captui queant. Istorum enim est panem frangere parvulis, & nutricem imitari, quæ panem in lac transmutat, ut cibus congruus infantibus evadat. Prælati, Episcopi, Pontifices summi ad amplio-

pliorem cæleſtium .... arcanorum ſcientiam aſtricti ſunt.

X. QUÆST. II. *Excuſari ne fideles aliqui rudes poſſint ob ingenii hebetudinem a notitia quorundam articulorum?* RESP. Fuerunt aliqui qui docuerunt, ſalvari aliquos rudes poſſe, tametſi nihil ſigillatim credant, dummodo implicite credant quidquid credendum proponit S. Mater Eccleſia. Sed hæc opinio penitus falſa eſt. Alii dicunt, ſat eſſe ſi unum aliquem articulum explicite rudes iſti credant. Sed hæc quoque opinatio improbabilis, & falſa eſt. Quare dicendum eſt, nullam in iſtis, dummodo compotes rationis ſint, dari poſſe ignorantiam invincibilem articulorum quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate medii. Articulorum vero quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate præcepti, an occurrere ignorantia invincibilis in aliquo raro caſu poſſit, nec negare, nec affirmare certe audeo. Forte adfirmans ſententia probabilis eſt. Facultas percipiendi veritates fidei non ex ſolis humanis viribus, ſed potiſſimum repetenda eſt ex gratia Dei, qui *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*.

XI. QUÆST. III. *Satisfaciunt ne fidei præcepto fideles qui Symbolum, decem Decalogi præcepta, orationem dominicam, & angelicam ſalutationem latine diſcunt, quando ſunt linguæ latinæ prorſus ignari?* RESP. Hæc omnia vi præcepti eccleſiaſtici diuturna conſuetudine firmati memoriter fideles ſcire ſaltem quantum ad ſubſtantiam, ut dicitur, debent, ut dictum eſt. Si nihil prorſus intelligerent eorum quæ memoriter didicerunt, quid iiſdem prodeſſet notitia? Verborum iſti, non veritatum cognitionem haberent, & perinde eſſet ac ſi cognitione carerent.

XII. Præceptum ſciendi articulos fidei in Symbolo contentos, & præcepta Decalogi, divinum eſt. Eccleſiaſticum vero eſt illud quo jubetur ut hæc omnia memoriæ conſignentur, & memoriter recitentur.

XIII. QUÆST. IV. *Quandonam fideles elicere actus internos fidei aſtringuntur?* RESP. Duplicem obligationem Theologi diſtinguunt, unam *per ſe*, aliam *per accidens*. Prima ex ipſo præcepto, præciſo quocumque alio reſpectu, manat. Secunda oritur ex altero præcepto, quod impleri nequit abſque fidei actu; ut ſi elicere actum caritatis velis, fides prærequiritur: neque enim diligere Deum potes, niſi illum credas. Per ſe igitur obligantur pueri, comparato rationis lumine, elicere actum fidei, ſicut etiam juxta graviores Theologos, & præſertim. S. Thomam tenentur Deum diligere amore caritatis. De alio tempore quo adulti aſtringuntur elicere fidei actus, diſputant Caſuiſtæ, & Probabiliſmi beneficio, olim maxime, ab hac obligatione eximebant fideles. Quare Innoc. XI. damnavit hanc propoſitionem: *Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale, & ſecundum ſe*. Hanc etiam alteram damnavit: *Satis eſt actum fidei ſemel in vita elicere*. Similis eſt altera damnata ab eodem Pontifice: *Sufficit illa myſteria ſemel credidiſſe*. Heinc apparet præceptum fidei per ſe obligare, & quod non ſufficiat ſemel in vita, aut infra quinquennium actum fidei elicere. Caſuiſtæ qui ſcripſerunt poſt damnatas propoſitiones, diſputant, num ſatis ſit ſemel infra biennium, alii infra annum actum fidei elicere. Diſputationes iſtæ non fovent, ſed debilitant fidei exercitium, &, ut mihi videtur, etiam vanæ ſunt. Chriſtiani juſti, non ſemel, ſed pluries in diem fidei actus eliciunt. Nam quotidie Symbolum recitant, aliaſque preces fundunt, quæ vix ac ne vix quidem abſque fidei exercitio peragi valent. Peccatores quoque chriſtiani, niſi ſint ſceleratiſſimi, ſymbolum, & alias preces recitant, Eccleſias frequentant, Miſſam audiunt, ſacrum Chriſti Corpus adorant. Quare pauci fideles reperiuntur qui frequenter actus fidei non edant. Vix Chriſtianum reputarem qui infra annum ſemel tantum actum fidei eliceret. Hanc actuum frequentiam definire non audeo, ſed quiſque meliori quo valet modo præceptum impleat. Vita Chriſtianorum vita fidei, ſpei, & caritatis eſt. Vita corporea quotidiano indiget alimento: & vita ſpiritualis & divina ſemel tantum in anno actus pariet? *Juſtus ex fide vivit*. Si vivit, frequenter vitæ officia peragit. Dum Sacramenta ſuſcipiuntur, actus fidei neceſſarii ſunt. Tempore mortis per ſe urget præceptum, non ſolum quia tum dæmon ſuos aggreſſus redintegrat: *cui reſiſtite fortes in fide*, inquit S. Petrus *ep.* 1. *c.* 5. verum etiam quia illo potiſſimum tempore perhibere profeſſionis ſuæ teſtimonium Chriſtiani obſtringuntur. Et ut paucis omnia complectar, cum Chriſtianorum vita militia ſit ſuper terram, S. Paulus hortatur omnes ut *ſumentes ſcutum fidei* ſtrenue adverſus poteſtates tenebrarum pugnent, ſi revera aſſequi bravium avent.

CA-

CAPUT VI.

De præcepto divino, & ecclesiastico confitendi doctrinam christianam tum fidei, tum morum.

I. QUÆST. I. *Datur ne præceptum confitendi exterius fidem christianam?* RESP. Adfirmant omnes. Hoc divinum præceptum duplex est, adfirmans, & negans. Nunc de primo sermo est. Exterior fidei manifestatio fieri potest verbis, signis, nutibus, gestibus, & actionibus ex peculiari institutione, aut communi acceptione fidem exprimentibus.

II. Præceptum divinum fidei exterius confitendæ frequenter inculcat Christus *Matt. c.* 10. inquiens: *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo*. Urget præceptum istud 1. cum populo periculum instat desciscendi a fide, vel in eadem vacillandi. 2. cum is indiget in ea confirmari. 3. quando cogimur alios Religionem catholicam docere. 4. quando ex silentio nostro suspicio oritur, aut oriri potest nos a fide recedere. In his & similibus casibus urget præceptum exterioris confessionis.

III. QUÆST. II. *Qui interrogatur de fide catholica, peccat ne, si taceat?* RESP. Distinguere Theologi solent interrogatione factam a potestate publica, ab interrogationem facta a potestate privata. Convenit penes omnes peccare contra præceptum fidei confitendæ Christianos qui interrogati de rebus fidei a publica potestate sedente pro tribunali, silent, palamque fidem profiteri omittunt. Quare damnata jure est sequens thesis: *Si a potestate publica quis interrogetur; fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum, consulo; tacere ut peccaminosum per se non damno*. Si interrogatio fiat a persona privata, tum spectandæ sunt circumstantiæ personarum, temporis, & loci. Si enim circumstantes ex silentio periculum subirent, si Dei honor detrimentum pateretur, tunc præceptum confessionis urgeret, etiamsi interrogatio facta a persona privata esset. Tenentur quoque respondere fideles superiori catholico interroganti de fide. Quod verum habet, etiamsi princeps laicus sit: quia licet ad istos non attineat interrogare de rebus fidei, accidere tamen potest quod eorum sit scire, utrum proprii subditi sint Catholici. Dum Catholicus videt sacras imagines conculcari, profiteri fidem suam astringitur, ut quoad fieri potest, injuriam Deo, & sacris imaginibus irrogatam propulset.

IV. QUÆST. III. *Licitum ne est aliquando tyrannum fugere, ut coactio ad fidem confitendam evitetur?* RESP. Negavit Tertullianus in libro *de fuga in persecutione*; ejusque errorem amplexi sunt Montanistæ. Errorem Tertulliani confutarunt Patres manifestis Evangelii testimoniis. S. Matth. *cap.* 10. inquit: *Cum vos persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam*: & rursus c. 15. *Qui in Judæa sunt, fugiant ad montes*.

V. Episcopi, Parochi, aliique Pastores fugere licite possunt, & interdum debent cum tyranni in ipsos sæviunt, & alii ministri adsunt qui ministrare spiritualia subsidia queant gregi, ut exemplo invictissimi Athanasii constat; docetque Angelicus *lect.* 3. in Joannem. Contra, quando nulli ministri adsunt, & oves gravi premuntur necessitate, & sunt in gravi periculo fidei amittendæ, tunc fugere Pastores nequeunt, sed vitam exponere pro gregis salute debent, ut *c.* 10. Joannes ait: *Nam bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem . . . . . dimittit oves, & fugit*. Qui non sunt Pastores, titulo caritatis, non justitiæ tenentur urgente gravissima necessitate fratribus succurrere.

VI. QUÆST. IV. *Qui curam animarum habent, tenenturne fidei professionem palam edere?* RESP. Adfirmant omnes, idque decrevit Concilium Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 12. Decretum Tridentinum confirmavit, & amplificavit Pius IV. in suo *motu proprio* cujus initium est *Injunctum nobis*. Et rursus S. Pius V. in sua constitutione quæ incipit *In sacrosancta* &c. jubet ut omnes Doctores, Magistri, Regentes, Lectores, Concionatores &c. fidei professionem emittant. Et hæc decreta sub gravi culpa obligant, ut communis sententia docet. Beneficiarii curam animarum habentes tenentur intra bimestre a die pacificæ possessionis fidei professionem emittere in manibus Episcopi, aut ejus Vicarii, alioquin non faciunt fructus suos, & ad restitutionem tenentur, ut communior & probabilior docet sententia. Vide *Tom.* I. *in Decal. lib.* I. *dis.* I. *c.* 13. Præfatis constitutionibus subjecti sunt etiam Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi.

VII. QUÆST. V. *Negaret ne fidem qui negaret se esse Christianum?* RESP. Adfirmat *tract.* 103. in Joannem S. Augustinus. Qui

enim se Christianum negat, ipsum Christum pernegat. Idem dicendum de eo qui negaret se esse *Papistam*, *Pontificium*, *Romanensem*, quando interrogatio fieret ab hæreticis religionis causa. Similiter fidem negaret qui interrogatus, utrum Turca sit, an Lutheranus, adfirmaret, dummodo finis interrogantis esset, ut religionem respondentis compertam haberet; secus si interrogatio alio spectaret. Qui negaret se esse Clericum, Sacerdotem, Religiosum, non negaret fidem; reus tamen mendacii esset, quidquid contra asserant quidam Probabilistæ. Non est licitum vitandæ mortis causa adolere thus Idolo, eidemque genua flectere, vel alia religionis signa exhibere, quamvis interius fides illibata servetur. Quando enim suapte natura actiones externæ religionem redolent, numquam exerceri licite valent ad testandam venerationem erga Idolum. Exemplum Naaman Syri, quod opponi solet, vanum est, ut suo loco palam fiet. Non est licitus usus cæremoniarum, quæ sunt falsæ religionis veluti tesseræ, sapiuntque superstitionem.

VIII. Non licet Christianis infidelium vestibus per se institutis ad falsæ sectæ protestationem uti, quidquid in oppositum asserat Azorius cum quibusdam aliis. Quamquam enim vestes absolute ad corporis ornatum institutæ sint, & sub hoc aspectu licitus sit earum usus; tamen cum determinatæ sunt ad falsam sectam profitendam, tunc nullo modo usurpari licite queunt. Vide *Tom. I. in Decal. lib. I. dis. I. c.* 14. Licitus est ingressus justis de causis in templa hæreticorum, in synagogas Judæorum, & infidelium: quoniam talis ingressus in communi hominum existimatione non reputatur religionis officium, seu protestatio. Si tamen Princeps hæreticus juberet ut Catholici propriæ ditioni subjecti ingrederentur hæreticorum templa religionis causa, mortem potius oppetere Catholici deberent, quam simili parere decreto. Urgente extrema necessitate licitum est hæreticorum templa adire ad baptismum suscipiendum.

IX. Licitum quoque est comedere idolothyta, seu cibos consecratos Idolis, dummodo superstitionis suspicio, scandalum, & falsæ sectæ cultus absit, ut ex S. Paulo I. *Cor.* 10. colligitur. *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam*. Catholici transeuntes per regiones hæreticorum nequeunt diebus vetitis carnes comedere, sublata necessitate. Servanda enim ubique sunt Ecclesiæ præcepta. Ad mortem tamen vitandam, aliudve grave incommodum licitus est carnium esus. Si tamen in contemptum religionis comestura carnis præciperetur, subeunda potius mors esset quam in contemptionem propriæ veræ religionis cibos vetitos comedere.

X. QUÆST. VI. *Peccant ne contra præceptum confitendæ fidei qui erubescunt publicam confessionem doctrinæ quæ mores regit?* RESP. Religio christiana, ut dixi alias, credendis, agendisque veluti duobus cardinibus vertitur indivulsis. Utraque ergo pars & credendorum, & agendorum publice confitenda est. Primis Ecclesiæ sæculis credenda persequebantur ethnici tyranni, sed agenda venerabantur. Contra ultimis Ecclesiæ temporibus agenda insectantur nonnulli ipsius christianæ Religionis professores. *Qui me erubuerit* (inquit Christus Luc. 9.) *& sermones meos, hunc Filius hominis erubescet* &c. Christus non ait, qui erubuerit confiteri Divinitatem, Trinitatem, Deum Creatorem, & alia splendida arcana, quæ mentem dumtaxat illustrant; sed ait, *qui* ME *erubuerit*: id est me hominem humilem, opprobriis, contumeliis, derisionibus lacessitum, crucifixum, mortuumque: subdit: qui erubuerit *sermones meos*. Qui sunt Christi sermones? Sunt morum præcepta, quæ carnem crucifigunt, appetitiones coercent, animum inflatum deprimunt, pœnitentiam jubent, illecebras, tripudia, mundi pompas, luxum, libidinem, divitiarum amorem prohibent. *Qui me erubuerit coram hominibus*. Non sufficit hæc omnia corde confiteri, sed ea *coram hominibus* manifestanda, & defendenda sunt. Non sat est profiteri credenda utcumque, sed pura, & illibata, ut illa Christus revelavit, propugnanda sunt. Eadem ratione non sufficit quamcumque Moralem profiteri; sed necessaria est confessio publica Moralis christianæ, quæ per arctam, & angustam viam ducit, quæ separat homines a mundi pompis, spectaculis, comædiis, aliisque illecebris. Necessaria est professio Moralis puræ, & immaculatæ, quæ simplex est, & ingenua, quæ cavillationes, & bilingues distinctiones detestatur.

XI. QUÆST. VII. *Licet ne aliquando falsam simulare religionem verbis, aut factis?* RESP. Ex iis quæ dicta sunt, patet numquam hoc licitum esse. Adversus quascumque simulationes constitutionem edidit

Be-

Benedictus XIV. insertam *Tom.* I. *sui Bullarii n.* 89. cujus initium est *Inter omnigenas*. Ex qua pauca excerpo, & infra subjicio. (*a*)

CAPUT VII.

De infidelitate, ejusque variis speciebus virtuti fidei oppositis.

I. TRiplex infidelitas. *Negativa*, quæ est mera carentia, ut sic dicatur, fidei in eo qui nullo modo fidem audivit. Hæc peccatum non est, sed peccati pœna. Quare damnata hæc thesis est; *Infidelitas pure negativa, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est*. Altera infidelitas est *privativa*. Hæc positive resistit fidei prædicationi, recusatque fidem suscipere. Tertia est infidelitas *positiva contraria* in eo qui non modo fidei lumini, & prædicationi oculos claudit, verum etiam errores veræ fidei contrarios obfirmate defendit. Hæc infidelitas *contraria* triplex est. Paganismus, Judaismus, Hæreticismus. Dicitur autem *Paganismus* error voluntarius resistens fidei nondum susceptæ. Ad Paganismum reducitur Atheismus, Deismus, & Mahumetismus. Ju-

---

(*a*) „ I. Ordientes itaque a negotiis fidei, sine qua impossibile est placere Deo, omnibus & singulis istius Regni Fidelibus, qui Ecclesiæ catholicæ communionem retinere cupiunt, districte præcipimus, & jubemus ut caveant, ne ad occultandam, quum licitum & necesse est aliquando, christianæ Religionis professionem, aliqua faciant, aut admittant, contra evangelica præcepta, & instituta; præsertim vero, quæ protestationem includunt mahumeticæ sectæ; ideoque si circumcisionem susceperint, sciant quod Christus ipsis, Apostolo attestante, nihil proderit. Nomina Turcica, quorum nec memores esse deberent, per labia sua assumere: abominanda infidelium templa, quæ Moscheas vocant, frequentare: ecclesiasticorum jejuniorum dies carnium esu profanare, & hæc eo fine, ut Mahumetani credantur, prorsus devitent. Hæc enim omnia, etsi fides Christi in corde teneatur, fieri nequeunt, sine Mahumetis errorum simulatione, sinceritati christianæ contraria, quæ mendacium in re gravissima continet, & virtualem fidei negationem, maxima cum Dei injuria, proximique scandalo includit.

„ II. Multo vero magis quum a publica potestate interrogantur, illicitum sibi esse sciant mahumeticæ sectæ se addictos profiteri; sed illud noverint esse tempus quo eos oportet, sumentes scutum fidei, non solum corde credere ad justitiam, sed etiam ore Christum confiteri ad salutem: alioquin si eum coram hominibus negare ausi fuerint, & ipse negabit eos coram Patre suo.

III. „ Impius pariter, & illicitus est illorum Serviæ Christianorum abusus qui, ex hac vita migraturi, cadavera sua Turcarum sepulturis mandari cum istorum assistentia, & mahumeticis adhibitis ritibus permittunt, aut jubent. Etenim si Christum in vita erubescere minime debent, quanto minus, quum ejusdem tremendo judicio sistendi sunt; ne & ipse eosdem coram æterno suo Patre erubescat.

„ IV. Munus itaque Episcoporum, Parochorum, & Missionariorum erit, serio Christianos illos qui supradicta, cum ingenti fidei injuria, nefarie præsumunt, docere, & admonere, quod frustra sibi de christianæ legis custodia, & zelo, deque filiorum in eadem educatione blandiantur: quoniam vel in uno istorum deficientes, facti sunt omnium rei. Itaque ipsis aperte denuntient, quod quisquis metu cujuslibet potestatis, vel temporalium amittendorum formidine, fidem suam prodit, iram Dei super se provocat, seque, nisi resipiscat, ab omni salutis spe extraneum reddit: quoniam magis timet hominem quam Deum, & momentanea retinere quam æterna acquirere mavult. Si qui autem obstinati in hujusmodi via impiorum pergere velint, incapaces erunt Sacramentorum in vita, & si impœnitentes decesserint, suffragiorum post mortem; ad quæ nullus Ecclesiæ minister illos admittere præsumat; alioquin a proprio Episcopo canonicis pœnis, ad præscriptum etiam supradicti Albani Concilii, plectendus erit.

„ V. Arcendæ pariter a sacramentis Ecclesiæ sunt illæ mulieres quæ nuptiarum nomine in Turcarum contubernium admissæ, celantes christianæ Religionis professionem, ibi vitam agunt ab omni Religionis exercitio remotam; eisque a Pastoribus denuntiandum est, ne salutis æternæ fiduciam collocent in ea fide, quam sine operibus mortuam, in corde tantum utiliter conservare posse sibi persuadent. “

Judaiſmus eſt error contra fidem ſuſceptam in figura. *Hæreticiſmus* eſt error cum pertinacia reſiſtens fidei in manifeſtatione veritatis ſuſceptæ.

II. QUÆST. I. *Tolerari ne infideles licite queunt inter Catholicos?* RESP. Abſolute, & præciſo omni reſpectu hæc tolerantia illicita videtur. Spes majoris boni, communis utilitatis, & majoris mali vitandi inducere Principes poteſt ut in ſuis ditionibus infideles tolerent, ſi nullum fidei præjudicium inferant. Hæreticorum tolerantia majorem poſtulat cauſam.

III. QUÆST. II. *Poteſt ne Eccleſia aut ſeipſa immediate, aut Principum ope infideles non ſubditos ad fidem ſuſcipiendam cogere?* RESP. Negat communis ſententia cum S. Thoma 2. 2. *qu.* 10. *art.* 8. & eruitur ex D. Paulo 1. *Cor.* 5. ajente: *Quid mihi de his qui foris ſunt, judicare?* Quare infideles non ſubditos neque ad audiendam Evangelii prædicationem compellere Eccleſia poteſt: quia ſi nequit eoſdem cogere ad fidem ſuſcipiendam, neque poteſt illos compellere ad eam audiendam. Si vero de Judæis ſubditis ſermo ſit, poteſt illos compellere ad audiendum Evangelium, quia de Judæis peculiaris ratio viget. Hi enim in figura, & in promiſſionibus veteris legis, quam profitentur, Evangelium ſuſceperunt. Et uſus Eccleſiæ Romanæ compellentis Judæos Romæ degentes ad audiendum Evangelium, ſententiam noſtram confirmat. Neque heinc ſequitur coactio ad fidem: quia licet auditio Evangelii præparet ad fidem, nullo tamen modo cogit. Auditores enim omnino liberi remanent. Infideles vero omnes, ſive ſubditos, ſive non ſubditos, qui prædicationem Evangelii impediunt, compeſcere Eccleſia valet. Prædicatores tamen non armis, aut militibus, ſed patientia, humilitate, manſuetudine, pœnitentia, pace, & tranquillitate ornati annuntiare Chriſti Evangelium debent. Nequit vero Eccleſia privare Principes infideles ſibi non ſubditos dominio quo potiuntur in ſubditos, ſervoſque chriſtianos, ut ex ipſo Evangelio habetur Matth. 22. *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Idemque docet S. Petrus *epiſt.* 1. *c.* 2. Infideles vero in catholicis regnis juriſdictionis in Catholicos capaces non ſunt. Quare non eſt permittendum ut Judæi habeant ſervos, & ancillas chriſtianas, ut conſtat ex cap. *Cum Judæi*, 2. de Judæis.

CAPUT VIII.

De communicatione fidelium cum infidelibus.

I. DUplex communicatio. Altera religioſa, civilis altera. Prima vetita eſt. Quare omnis communicatio in precibus, ritibus, ſacrificiis, aliiſque Religionis exercitiis peccatum eſt contra fidem. Civilis abſolute licita eſt, niſi occurrat periculum ſubverſionis.

II. Heinc non licet Chriſtianis vendere ea quæ eorum ſacrificiis, & vanæ religionis ritibus inſerviunt. Quare peccarent Chriſtiani qui Judæis fabricarent ſynagogas, & ceteris infidelibus templa, idola, altaria, veſtes ſacerdotales, delubra, & cetera id genus. Alia vero quæ adiaphora ſunt, quibus male vel bene uti infideles valent, vendi licite poſſunt.

III. Decem ſunt caſus in quibus Eccleſiæ decreto prohibita eſt Chriſtianis communicatio cum infidelibus. 1. Cohabitatio. 2. Interventus ad eorum convivia. 3. Eorum azymis veſci. 4. Cum iiſdem balneum ingredi. 5. Medicinas ab illis accipere. 6. Illorum medicis uti. 7. Judæorum filios a Chriſtianis nutriri. 8. Famulatum illis exhibere. 9. Servitutis jugo ſe illis ſubdere. 10. Illos legatarios inſtituere.

IV. Ad primum caſum quod attinet, ea habitatio prohibetur quæ veram familiaritatem præſefert. Servos habere Judæos, & Saracenos vetitum Chriſtianis abſolute non eſt ad opera laborioſa, eoſdem tamen domi retinere non expedit ob familiaritatis ſpeciem. Acceſſus ad Judæorum convivia vetitus eſt, quod Judæi cibos diſcernant, & plures ut immundos reſpuant. Azyma manducare ritu Judaico interdictum eſt, ſecus neceſſitate impellente. Ingreſſus in balneum ex condicto vetitus eſt, ſecus ſi caſu fortuito id eveniat. In quinto & ſexto caſu prohibetur accerſiri Medicos Judæos ad Chriſtianorum curam, neceſſitate urgente ſublata. Quod dicitur de Medico, idem de Chirurgo Judæo dicendum eſt. Lactare Judæorum filios ſive in domibus Judæorum, ſive in domibus propriis, feminis chriſtianis prohibitum abſolute eſt: quoniam utrobique familiaritas intervenit. De famulatu in octavo, & nono caſu dictum jam eſt. Terras tamen Judæorum colere non prodit famulatus rationem. Quare coloni, & alii opifices non comprehenduntur ſub hac prohibi-

hibitione. Institutio Judæorum in heredes, vel legatarios vetita est, sive legatum, aut hereditas relinquatur universitatibus, sive collegiis, sive personis. In gravi tamen necessitate constitutis potest aliquid legari titulo eleemosynæ. Catechumeni exempti sunt ab hac lege, quia pro Catholicis habentur.

CAPUT IX.

De hæresi, & apostasia a fide, & pœnis in hæreticos latis.

I. HÆresis est *error intellectus voluntarius, & pertinax contra aliquam veritatem fidei catholicæ, in eo qui fidem recepit*. Dicitur *error intellectus*, quia fides in intellectu residet, atque adeo in intellectu quoque error eidem contrarius reperiri debet. *Voluntarius*, quia sine libertate peccatum nullum. *Pertinax*, quia cum hæresis electionem significet, requirit obstinatam in errore deliberationem. Ut quis pertinax dicatur, oportet ut sciens & advertens aliquem errorem deliberate teneat contra definitionem Ecclesiæ catholicæ. Quare sicut ad veram fidem requiritur conditio Ecclesiæ proponentis, ita ad veram hæresim exigitur ejusdem Ecclesiæ contemptio. Non requiritur tamen ut quis directe contemnere Ecclesiam velit, sed sat est quod sciat se tenere errorem contra Ecclesiæ definitionem. Pertinacia hæc accipitur pro deliberata electione voluntatis, sive ex infirmitate, sive ex furoris impetu oriatur: nec necessaria est mora, sed temporis momento crimen hæresis, sicut & alia crimina, patrare quis potest. *In eo qui fidem recepit*. Error in eo qui fidem catholicam non recepit, infidelem, paganum, judæum, secus hæreticum constituere valet.

II. Duplex hæresis, alia *formalis*, alia *materialis*. Formalis illa est quam nunc definivi. *Materialis* est, cum quis aliquid contra fidem credit, aut profert, ignorans illud ad fidem pertinere. Si ignorantia sit invincibilis, hæresis materialis est sine culpa; si vincibilis, cum culpa; dummodo tamen error non sit affectatus ob finem liberius obloquendi, & vivendi, aut contradicendi Ecclesiæ auctoritati: quoniam tunc est hæresis formalis. Hæresis quoque materialis est, cum quis exterius errorem pronuntiat contra fidem, absque interno consensu. Rursus dividitur hæresis in *mentalem*, seu *mere internam*, atque in *internam* simul, & *externam*. Illa intra mentem & animum sistit, & nullo exteriori signo manifestatur. Quando vero exterius prodit, tunc est interna simul & externa. Rursus hæresis formalis interna simul, & externa dividitur in eam quæ est *manifesta per se*, quæ etiam *publica* dici solet, quæque non modo signis, verbisque prolata est, sed etiam coram pluribus audientibus; & in eam quæ est *occulta per accidens*, quæ etiam *privata* appellatur, quæque licet verbis, & signis exterius prolata sit, id tamen evenit nemine audiente, aut vidente. Denique alia est *affirmativa*, dum quis errorem contra fidem mente conceptum verbo, signove palam profitetur coram omnibus: & alia *negativa*, cum quis de hæresi juridice convictus, hæresim suam fateri pertinaciter recusat.

III. QUÆST. I. *Utrum dubius in fide hæreticus habendus sit?* RESP. Disputant in utramque partem Theologi; sed dissidium de voce potius est quam de re. Convenit penes omnes dubium ex infirmitate ortum hæresim non sapere, neque hæreticum constituere. De solo dubio pertinaci quæstio est. Si dubium juxta metaphysicæ leges spectetur, juxta quas intellectus suspensus manens & anceps, nullum assensum, vel dissensum elicit, tunc non esse sic dubitantem hæreticum certum est. Verum quia in praxi contingere vix ac ne vix quidem potest aliquem pertinaciter dubitare quin aliquod judicium reflexum ferat, quo judicet res fidei dubias esse; idcirco in praxi hæretici communiter sunt qui pertinaci animo de rebus fidei dubitant. Heinc ortum est commune axioma: *Dubius in fide infidelis est*. Qui dubitant ob difficultates quæ in fidei articulis insurgunt, atque harum difficultatum pondere pressi imperant suspensionem assensus, peccant adversus fidem: quoniam dum deliberate assensum cohibent, eo ipso, sin explicite, reipsa tamen approbant difficultatum momenta contra fidem, contemnunt definitionem Ecclesiæ, quam sciunt talem articulum definiisse, & proprio judicio res fidei metiri audent. Si vero ideo intellectum ab articulorum fidei contemplatione abstrahunt, ut defatigationem declinent, & laborem, & a periculo dubitandi se subducant, nullo modo peccant. Qui his angustiis se exagitatum sentit, actus fidei eliciat, & a conflictu desistat. Spectanda semper est dubitantis indoles, & status. Si qui dubitat, scrupulis angatur, dubitationes flocci faciat, & alio mentem divertat. Qui deliberate dubitat ob difficultates quæ sibi

sibi occurrunt, paratus corrigi, non ob auctoritatem Ecclesiæ, sed ob rationes, quibus fiat satis suis difficultatibus, tanquam hæreticus habendus est. Quoniam is nec Deo, nec Ecclesiæ definienti talem articulum a Deo esse, fidem adhibet; sed unice proprio cerebro fidit.

IV. QUÆST. II. *Quid sit apostasia?* RESP. Apostasia est recessio hominis baptizati a tota fide, ut ait S. Thomas 2. 2. *q.* 12. *ar.* 1. Apostata differt ab hæretico. Hic enim unam aliquam veritatem evangelicam sciens, & pervicax denegat, plures alias admittit, & Christum, atque ejus Religionem se profiteri jactat; apostata vero Christo, & ejus universæ Religioni nuntium remittit, ut patet in Juliano Apostata. Apostatæ quoque vocantur qui ab aliquo, quem professi sunt, ordine recedunt. At isti eo ipso a christiana Religione non desciscunt.

V. QUÆST. III. *Quænam sunt pœnæ in hæreticos latæ?* RESP. Duo sunt pœnarum genera. Primum pœnarum genus spirituale est, nempe excommunicatio, irregularitas, privatio potestatis spiritualis in illis qui sacris sunt addicti. Quarta pœna est privatio dignitatum, & beneficiorum, ac inhabilitas ad ea imposterum obtinenda. Quinta est privatio sepulturæ.

VI. Quatuor sunt pœnæ temporales. Prima est bonorum omnium confiscatio. Altera est infamia, qua hæretici indigni quocumque honore, & dignitate evadunt. Tertia est pœna carceris. Ultima est capitis damnatio.

VII. QUÆST. IV. *Quinam subjacent pœnis latis in hæreticos?* RESP. Hæreticus qui hæresim mere internam concepit, recensitis pœnis non subjacet, quia, ut commune fert axioma, Ecclesia non judicat de internis. Similiter hæreticus mere externus ab his pœnis immunis est, quia hic non est verus hæreticus. Excommunicatio autem lata est in hæreticos veros. Hoc autem in foro interiori intelligitur: nam si hæreticus externus ad tribunal deferatur, judices illum ut hæreseon fontem judicant. Quidlibet ergo Confessarius absolvere eum potest qui aut mere internus, aut mere externus hæreticus est. Qui vero hæreticus est tum internus, tum externus, licet occultissimus, qui in proprio cubiculo, nemine præsente, hæresim mente conceptam pronuntiat, excommunicationi obnoxius est, nec valet a quolibet Confessario absolvi. Tum autem externa hæresis est quando verba vel signa expresse, & complete conceptam hæresim produnt; ita ut adstantes vere concipere hæresim possent. Si actio externa levis sit, non sufficit ad hæresim manifestandam. Similiter verba æquivoca non sufficiunt in foro exteriori ad constituendam hæresim vere externam: hæreticus internus non fit externus, si dormiens in somno pronuntiet conceptam hæresim.

VIII. QUÆST. V. *Lata ne excommunicatio est in credentes, fautores, receptatores, & defensores hæreticorum?* RESP. Illi dicuntur *credentes* qui erroribus hæreticorum fidem adhibent, & si hanc fidem signis, & verbis prodant, subjacent excommunicationi latæ in hæreticos. Illi dicuntur hæreticorum fautores, receptatores, & defensores qui in eorumdem errores conspirant, aut opem ferunt ne comprehendantur a judicibus, aut in propaganda hæresi auxilium porrigunt: idque & *omissione*, ut si quis interrogatus a judicibus revelare hæreticum recusaret, si consignatum propriæ custodiæ, illum custodire negligeret: & *commissione* dum quis verbis laudat, aut auxilio juvat hæreticum, ut effugiat. Receptatores & defensores appellantur qui fugientem hæreticum, aut se occultantem hospitio recipiunt in propria domo, ditione, aut regno.

IX. QUÆST. VI. *Permissum ne Catholicis est disputare cum hæreticis?* RESP. Laicis, tametsi doctis, vetitum est sive publice, sive privatim cum hæreticis de rebus fidei disputationem inire. Contendunt aliqui, laicos doctos non comprehendi in cap. *Quicumque* §. *inhibemus* de hæreticis in 6. quia, inquiunt, dum laici docti sunt, cessat finis legis. Contraria sententia mihi probabilior est. Si lex solos indoctos spectaret, frustranea esset, quia lege naturali indocti interdicti sunt disputare. Occurrere tamen casus possunt in quibus laici valeant, immo & debeant, si reipsa docti sint, cum hæreticis disputationem suscipere. Nam si hæretici concionibus, aut disputationibus tentarent Catholicos pervertere, & apti Clerici deessent; tum deberent in arenam descendere, & Catholicos defendere. Sub hoc decreto comprehenduntur etiam Religiosi laici, cum sit eadem legis ratio.

CAPUT X.

De libris prohibitis.

I. LIbrorum prohibitio antiqua est, & habetur in Act. cap. 19. *Multi autem ex*

eis

eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. Concilium Nicænum Arii libros comburi jussit, ut narrat Socrates *lib. 1. cap. 6.*

II. Duplici ratione hæreticorum libri prohibentur, tum ut malum seductionis impediatur, tum ut hæretici confundantur. Libri hæretici proscripti sunt in *Bulla Cœnæ*. Sub hac prohibitione non comprehenduntur libri Judæorum, & Mahumetanorum, vel Ethnicorum. Hæc prohibitio annexam habet excommunicationis pœnam quatuor occurrentibus conditionibus. 1. Ut libri sint hæreticorum. 2. ut hæresim doceant, aut de Religione tractent. 3. ut scienter legantur, retineantur, vel imprimantur. 4. ut absque auctoritate summi Pontificis id fiat. Illi libri de Religione tractant qui exponunt Scripturam sacram, & Theologiam; qui res Monachorum, Clericorum, Sanctorum cultum, & ritus interpretantur; secus qui res philosophicas, historicas, aliasque inferiores artes versant.

III. Qui legit librum auctoris catholici in quo essent descripti errores hæreticorum, pœnis *Bullæ* non subjacet, quia liber non hæretici, sed catholici est. Idem dicendum de legente librum auctoris catholici in quo essent ob ignorantiam aliquæ hæreses scriptæ. Nec refert quod libri hæreticorum sint calamo exarati, aut typis editi. Qui legit concionem, orationem, epistolam, disputationem hæretici continentem hæresim, subjacet Bullæ pœnis, quidquid in oppositum doceat Sanchez. Quare non est admittenda opinio P. Sporer, qui cum Sanchez, Layman, & aliis docet, non incurrere excommunicationem illum qui legeret scripturam hæretici minorem decem foliis. Datur tamen parvitas materiæ in hac lectione. Quænam hæc? Azorius unum, vel alterum versiculum assignat; Suarez duas aut tres lineas; Sanchez folii paginam; Fagundez paginam cum dimidia assignat; & quisque pro arbitrio loquitur. Designari certa regula nequit. Deliberata lectio culpa veniali non caret. Quare unica & tuta via est omnino abstinere ab hac lectione. Spectandæ tamen sunt circumstantiæ personæ legentis, rei quæ legitur, & alia ejusmodi, ut definiri culpæ gravitas possit.

IV. Qui legit librum hæretici qui nullo modo de Religione tractat, non subjacet pœnis latis in *Bulla Cœnæ*. Libri tamen Hæresiarcharum, Lutheri, Calvini, aliorumque omnes in quacumque materia vetiti sunt.

V. Ut quis pœnas in Bulla contentas incurrat, opportet ut *scienter* legat, seu requiritur notitia juris, & facti: scire nempe debet & lectionem libri hæretici esse vetitam, & librum quem legit, esse hæreticum. Eisdem pœnis subjacet qui librum hæreticum alteri legendum tradit, ut legentem audiat. Qui vero casu fortuito alium legentem audit, non subiacet pœnis in Bulla contentis, sed peccare plus, & minus potest pro diversitate circumstantiarum. Theologus, Concionator, Confessarius urgente gravi necessitate legere libros hæreticorum valent, ut vel hæreticos confundant, vel Catholicos confirment. Raro tamen hoc accidit.

VI. Qui licentiam aut a summo Pontifice, aut a Congregatione S. Officii obtinuere legendi libros hæreticos, si periculum seductionis patiantur, sentiantque mentem gravibus concuti tentationibus, peccant mortaliter ejusmodi libros legentes. Quoniam a debito vitandæ occasionis graviter allicientis liberare nulla pontificia licentia potest. Qui vero nullam tentationem patiuntur, graviter non peccant, etiamsi ex sola curiositate legant. Non modo graviter peccant qui absque legitima facultate legunt libros hæreticos, & excommunicationem reservatam incurrunt, sed etiam qui eosdem retinent quacumque ex causa, sive ad pompam & ornatum, sive ut bibliothecas impleant.

VII. Impressores librorum hæreticorum peccant mortaliter, & excommunicationem contrahunt, sicut omnes illi qui typographis manus adjutrices porrigunt, qui librum imprimendum tradunt, qui attramenta, vel caracteres exhibent: quia omnes influunt in impressionem, & hæreticis favent.

VIII. In Indice Tridentino, & Romano præter libros Hæresiarcharum prohibiti sunt plures libri Catholicorum. Illi *primæ*, isti *secundæ classis* nuncupantur. Prohibiti sunt Catholicorum libri qui errores continent doctrinæ fidei, aut morum infestos, aut suspicionem erroris ingerunt, piasque aures offendunt, aut scandalum præbent, vel opiniones laxas continent. Istius classis libri aliquando prohibentur *donec corrigantur*. Quod tunc accidit, quando in libro absolute sana doctrina continetur, sed aliqua propositio, quæ capitalis non est, calamo auctoris excidit præter intentionem, aut ex mentis subreptione, vel ob ignorantiam. Ejusmodi libri prohibentur sub peccato mortali, & excommunicatione non reservata.

IX. Plura alia sunt librorum genera in præsa-

præfato Indice prohibita. Primo omnes libri tractantes magiam. Secundo libri de astrologia. Tertio omnes libri obscæni sunt ipso jure prohibiti, nec pro istorum lectione facultas seu licentia suffragatur: sunt enim natura sua pestiferi. Denique in quarta regula Indicis Romani vetita est lectio Bibliorum sacrorum in lingua vernacula absque superiorum licentia. Liber proscriptus in una lingua, proscriptus est in quacumque alia, nisi discrimen contingat, & correctio facta sit.

CAPUT XI.

Virtutis spei theologicæ notio, objectum, subjectum, præceptum, & tempus quo urget obligatio.

I. QUÆST. I. *Quid sit spes theologica?* RESP. Est *virtus supernaturalis, qua voluntas humana sperat æternam beatitudinem Dei auxilio obtinendam*. Dicitur *virtus supernaturalis*, quia vel accipitur pro habitu, qui a Deo infunditur, vel sumitur pro actu, qui vi divinæ gratiæ elicitur. Aliæ particulæ distinguunt spem ab aliis virtutibus theologicis: proprium quippe spei est Deum attingere prout est beatitudo nostra æterna, quam propriis viribus assequi non valemus: idcirco additur *Dei auxilio obtinendam*.

II. Objectum spei duplex, materiale, & formale. Illud est Deus possidendus, & dicitur objectum materiale primarium. Istud, seu formale est Deus ipse ut omnipotens, seu omnipotentia auxiliatrix. Objectum secundarium sunt auxilia divina, bona opera gratiarum vi parta: item bona temporalia, quatenus illarum usus per gratiam bonus ad æternam beatitudinem vim sternit. Fundamenta itaque spei christianæ sunt Dei omnipotentia, ejusdem misericordia, & immensa Christi Domini merita. Frequenter itaque repetendum nobis est ex imo cordis nostri: *Ego autem in misericordia tua speravi:* ps. 12. *Deus meus adjutor meus, & sperabo in eum:* ps. 17. illudque ante oculos habendum: *Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis:* Gen. 10. Macte igitur animo *in spem vitæ æternæ, quam promisit, qui non mentitur, Deus:* ad Tit. 3.

III. Subjectum spei non sunt neque beati, neque damnati, neque hæretici. De beatis, damnatisque nullum dissidium. In hæreticis sicut non est fides theologica, ita neque spes. In solis itaque Catholicis, aut degentibus in via, aut commorantibus in Purgatorio reperitur spes theologica. Licet enim securæ illæ animæ sint præmii obtinendi, absens tamen præmium est.

IV. QUÆST. II. *Datur ne spei præceptum?* RESP. Adfirmant omnes, & perspicue illud Scripturæ sanctæ imponunt. *Sperate in Domino*. Immo, ut subdit Propheta, vita fidelium vita spei est. *Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me:* ps. 4. Quid enim est vita, seu potius peregrinatio nostra, nisi via ad Patriam? Illuc vota nostra conspirare omnia debent. Hanc veritatem definivit Tridentinum *sess. 6. cap. 6.* & Alexander VII. damnavit sequentem thesim: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actus fidei, spei, & caritatis ex vi præceptorum ad eas virtutes pertinentium*. Obligat hoc præceptum, cum primum refulget rationis lumen, & quidem per se, sicut & cum exeundum de hoc mundo est. Urget denique per se præceptum istud ad frequentandos hujusce virtutis actus. Plures docent, nullum esse tempus determinatum in quo ejusmodi præceptum urgeat. Qua ratione asseri a viris christianis tantum paradoxon possit, sane non percipio. Vix christiani recitare sincere orationem dominicalem valent, quin eliciant actus spei. *Per accidens* urget præceptum istud quoties gravis tentatio animum pulsat contra spem; cum Sacramentum Pœnitentiæ peragendum est; quando urgent præcepta caritatis, & orationis &c.

V. Spem comitatur timor, qui est fuga mali ardui, quod vitari facile nequit. Dividitur in filialem; initialem, servilem, & mundanum, qui turpis est. Servilis est bonus, quem Deus *Matth. 20.* suadet. *Timete eum qui potest corpus, & animam perdere in gehennam*. Timor iste a Spiritu sancto est, non tamen est donum Spiritus sancti. Timor vero filialis & castus donum est Spiritus sancti, sicut & timor initialis, qui non distinguitur a primo nisi tanquam imperfectum a perfecto.

VI. QUÆST. III. *Daturne timoris præceptum?* RESP. Adfirmant omnes. Patet ex Scriptura sancta. *Deut. cap. 10.* inquit Deus: *Et nunc, Israel, quid Dominus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum tuum?* Et David ps. 33. *Timete Dominum omnes sancti ejus*. Præceptum istud peculiare est.

VII. QUÆST. IV. *Quænam sunt vitia spei opposita?* RESP. Sunt desperatio, & præsumptio. Desperatio describitur, quod sit voluntas efficax abjiciendi salutem æternam ex divina misericordia consequendam. Gravissimum

mum peccatum est : male quippe sentit de divina misericordia.

VIII. Præsumptio est perversa, seu inordinata confidentia in divinam misericordiam. Grave peccatum est, & in illud frequentius quam in desperationem incidunt peccatores, qui confidunt gloriam æternam se assecuturos sine jejuniis, sine carnis conflictatione, & absque laboriosis operibus. Quare Christiani illi qui vitam ducunt in ludis, in conviviis, in solatiis, in promiscuis virorum & mulierum conversationibus, non sperant in Deum, sed Deum tentant; & quamvis non peccent peccatum præsumptionis proprie dictæ, quæ conjuncta cum hæresi est, sunt tamen in continuo peccato incuriæ propriæ salutis æternæ. Perseverant in peccatis ex nimia fiducia in divinam misericordiam. Hæc sola crassa negligentia, hæc stupida torpedo, & indolentia in gravissimo æternæ salutis negotio, grave peccatum est. Diuturna perseverantia in peccatis ex spe divinæ misericordiæ supplicium est divinæ vindictæ, quæ spargit pœnales cæcitates super illicitas cupiditates.

DISSERTATIO II.

De caritate erga Deum.

ULtimum inter virtutes theologicas locum occupat caritas, quia earumdem finis, & meta est. Hæc est vinculum christianæ perfectionis, sine qua nihil prosunt cetera, & cum qua omnia prosunt ad vitam æternam. Sed quod lugeri satis non potest, non pauci Casuistæ hanc præ ceteris virtutibus, suis laxis opinionibus quasi extinguere, & ejusdem exercitium ad nihilum fere redigere pertentarunt, ut ex sequentibus thesibus palam fiet.

CAPUT I.

Census propositionum proscriptarum.

I. Alexander VII. quinque supra quadraginta propositiones proscripsit, quarum prima ejusmodi est. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

II. Innocentius XI. ex sexaginta propositionibus quas proscripsit, tres ad hanc materiam spectantes damnavit, suntque sequentes.

5. *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.*

6. *Probabile est ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.*

7. *Tunc solum obligat quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam qua justificari possimus.*

III. Alexander VIII. an. 1690. una supra triginta damnavit propositiones, quarum sunt inter alias sequentes in ordine.

9. *Revera peccat qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura sine ullo ad Deum offensum respectu.*

10. *Intentio qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, mere ut cælestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.*

2. *Omne quod non est ex fide christiana supernaturali quæ per dilectionem operatur, peccatum est.*

13. *Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties licet intuitu beatitudinis operatur.*

16. *Attritio quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur sine dilectione Dei propter se, non est bonus motus supernaturalis.*

CAPUT II.

Inventarium propositionum quæ laxæ videntur.

I. P. Thomas Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap. 1. num. 9.* de fide scribens, doctrinam præmittit qua omnium trium theologicarum virtutum præcepta in nihilum redigit. *Puto* (inquit) *per se, & directe nunquam obligari fideles ad credenda prædicta mysteria nec implicite, nec explicite ex vi necessitatis præcepti fidei .... Ratio prioris dicti est, quia, ut diximus ...., nunquam præceptum aliquod obligat, nisi sit determinatum. Cum enim non possit nisi ut determinatum exire in executionem, non censetur practice esse completum.*

Num. 10. ultra progreditur ad destruendum speciale præceptum caritatis. *Confirmatur primo nostra sententia ex Azorio, qui docet, caritatis præceptum tunc solum obligare quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam qua justificari possimus: quia hoc præceptum non videtur obligare, nisi ut medium justificationis, vel ut dispositio ad illam. Hæc ex illo. Ex quibus colligo simili-*

militer dici posse de actu fidei, & consequenter de actu spei, ut cum de spe infra c. 2. §. 1. & cum de caritate agam, huc me remittens rursus innuam infra c. 3. §. 2. n. 2.

II. Videndum nunc est quid de caritatis præcepto scribat loco a se citato. Refert *n.* 1. varia Doctorum placita his verbis. *Laborant Doctores in assignando tempore quo debet fidelis ex obligatione actum positivum amoris elicere circa Deum; variaque tempora, ut varia sunt ingenia hominum, assignant. Primum tempus, quod aliqui assignant, est initium usus rationis. Secundum finis vitæ. Tertium tota vita indeterminate sumpta, ut saltem semel in ea ametur Deus. Quartum omnes dies festivi in quibus debemus Deo specialiter vacare. Quintum tempus, quo adultus suscipit baptismum. Sextum tempus quo quis suscipit Eucharistiam. Septimum, quando forte sumitur martyrium. Octavum, quando a Deo magnum accipis beneficium. Nonum, quando audis aliquem contra Deum blasphemantem. Decimum, quando gravi urgeris tentatione, præsertim odii Dei, cum periculo consensus, nisi ad Deum per amorem te convertas.*

2. *Mihi placet doctrina Azorii, qui docet, hoc præceptum caritatis impositum fuisse ob justificationem impii: solum igitur tunc obligare, quando impius, quia Sacramentum Pœnitentiæ non est in promptu, non habet aliam viam qua se justificet, nisi eliciat actum contritionis, quæ semper aliquo tandem modo actum amoris Dei super omnia dilecti involvit. Consequenter igitur, & indirecte, ratione suæ justificationis, ad actum caritatis fideles obligantur. Vide supra c. 1. §. 1. n. 50. ubi idem loquendi modus mihi placuit de præcepto actus fidei, & spei: nam per ibidem dicta & confirmabitur hæc Azorii doctrina, & impugnari poterunt tempora modo assignata num. præcedente.*

3. *Confirmatur: quia licet communis sententia doceat, dari præceptum speciale de amando Deo in illis verbis,* Diliges Dominum Deum tuum, *& alibi; tamen non ignobiles Doctores docent, hoc præceptum non esse speciale, & speciali tempore implendum, sed generale imbibitum in omnibus præceptis; sicut secundum præceptum de dilectione proximi non est speciale, sed in Decalogi præceptis contentum: nam propterea dicitur:* In his duobus præceptis, *idest dilectione Dei, & proximi,* universa lex pendet, & Prophetæ: *& qui* habet præcepta mea, & servat ea, ille est qui diligit me: *& plenitudo legis dilectio. Si enim qui servat præcepta, diligit, quique diligit, servat; jam unum ex his continetur in alio, & consequenter præceptum caritatis indirecte solum, & ratione alterius obligabit.*

4. *Probabilis ergo, & tutissima sententia est illorum qui negant, fideles initio usus rationis (sic Castrop. cum Azor. Valent. Sanch. Suar. Coninch. ab eod. cit.) & fine vitæ (sic idem ibi n. 9. cum Azor. & Sanch. ab eodem cit.) obligari ad se convertendos ad Deum, illum amando: ponere enim hujusmodi obligationem, quæ certe solido fundamento non innititur, nihil aliud est nisi scrupulos ingerere, non quidem indoctis, quia hi ad eam obligationem minus advertunt, sed doctioribus* &c.

III. Patritius Sporer *tract.* 11. *in* 1. *præcept. Decal. c.* 5. *n.* 31. sui P. Tamburini, & Auctorum quos Tamburinus allegat, opinionem de more transcribit, ac fusius eam explicat, & quatenus fieri potest, propugnat. „ Probabilis mihi (inquit) hactenus „ semper visa fuit sententia, præceptum il„ lud numquam obligare *per se*, quoad a„ ctum explicitum amoris Dei super omnia; „ sed ei satisfieri per voluntariam observan„ tiam præceptorum, & exclusionem omnis „ peccati propter Deum, uti docent multi, „ & graves Doctores apud Tamburinum. „ Ratio est, quia ex una parte volens pro„ pter Deum observare omnia præcepta e„ jus, & pro nulla re ipsum peccando of„ fendere, vere diligit Deum super omnia, „ saltem implicite, & virtualiter, & ex to„ to corde negative . . . Ex altera autem „ parte non est astruenda obligatio alicujus „ præcepti, & quidem gravis sub mortali, „ absque certo fundamento. Nullum autem „ certum & urgens adferri potest fundamen„ tum, quod præceptum dilectionis obliget „ aliquando *per se* ad actum formalem, & „ explicitum amoris Dei, ut patebit expen„ dendo fundamenta communiter allata.

„ Unum & præcipuum fundamentum est „ ipsum magnum mandatum, & præceptum „ affirmativum caritatis: *Diliges Dominum „ Deum tuum ex toto corde tuo:* quod sane „ debet obligare aliquando ad actum suum „ proprium, ne frustra sit. Agnoscimus, & „ veneramur divinissimum mandatum, ejus„ que exercitium, & frequentissimum nobis „ in omnibus optamus. *Nulla tamen ratio, „ vel auctoritas convincit illud esse præceptum „ speciale, & speciali aliquo tempore per se „ obligatione implendum*; quin cum DD. re„ latis probabilissime dici possit, esse præce„ ptum generale imbibitum in omnibus præ-

„ ce-

„ ceptis, ut proinde illi abunde satisfiat a-
„ ctibus amoris Dei implicitis, contentis in
„ observatione voluntaria præceptorum pro-
„ pter Deum, ut dictum est.

„ 2. Eadem prorsus ratione etiam alte-
„ rum præceptum caritatis, *Diliges proxi-*
„ *mum tuum sicut te ipsum*, non est spe-
„ ciale, *speciali aliquo tempore per se obli-*
„ *gatorie implendum per aliquem actum in-*
„ *ternum* elicitum amoris erga proximum
„ (quando enim hoc?) sed est præceptum
„ generale imbibitum in omnibus præceptis
„ Dei erga proximum: eique abundanter
„ satisfit, dum quis vult servare præcepta
„ Dei erga proximum, & data occasione de
„ facto servat abstinendo ab omni odio, of-
„ fensa, & injuria, & dum opus est, exhi-
„ bendo opera externa caritatis.

3. „ Aliud novum urgentius fundamen-
„ tum exhibet propositio omnino prima in-
„ ter prohibitas, ac damnatas sub Alexan-
„ dro VII. anno 1665. ita sonans: *Homo*
„ *nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur*
„ *elicere actum fidei, spei, & caritatis ex*
„ *vi præceptorum divinorum ad eas virtutes*
„ *pertinentium*. Sic propositio damnata. Ve-
„ rum nulla hic fit mentio de actu forma-
„ li explicito amoris Dei super omnia; &
„ omnino sufficere videtur, præceptum ca-
„ ritatis sæpe obligare per se, saltem qua-
„ tenus est negativum, ut in casibus supra
„ positis, *etsi numquam obliget ut affirmati-*
„ *vum* .... Ergo minus damnata censeri
„ debet nostra sententia.

„ 4. Sed ecce novissime anno 1679. fun-
„ damentum urgentissimum, meo judicio,
„ posuit Innocentius XI. Inter complures
„ propositiones damnatas, tamquam scanda-
„ losas, & in praxi perniciosas etiam has
„ tres ordine reposuit. *An peccet mortaliter*
„ *qui actum* &c. .... Hic ego do victas
„ manus ob reverentiam, & obedientiam
„ sacræ Sedis apostolicæ.

IV. P. Castropalaus tr. 6. disp. 1. punct. 4. num. 9. *Quinto asserunt alii, instante periculo mortis, etiamsi peccati mortalis conscius non sis, immo etiamsi illius conscius sacramentaliter confitearis, te obligatum esse Deum super omnia diligere ... Fateor hanc obligationem esse satis probabilem, & in praxi semper consulendam; at non est omnino certa, si peccati mortalis conscius non es: nam illam rejiciunt Azor. Sanch.* Per caritatem, inquit Angelicus, assequimur ultimum finem, Deoque conjungimur. Instante separationis momento ab hoc mundo, & conjunctionis cum Deo, non jubemur actum elicere amoris, qui medium est quo reapse Deo copulemur?

V. Idem loc. cit. num. 9. *Septimo alii dicunt, obligare hoc præceptum primo, cum martyrium subeundum, vel aliud egregium difficileque opus aggrediendum est: quia expedit tunc firmare animum Dei obsequio. Sed ego convenientiam agnoscam, obligationem improbo*. Christianus ergo, tyranno mortem minante, ac morte ipsa imminente, actum caritatis, qua & Deum, & tyrannum amet, atque se ipsum confirmet roboretque ad subeundum agonem, immaneque supplicium, edere non astringitur? Conveniens id erit, necessarium non erit?

VI. Idem loc. cit. num. 10. *Hac ergo obligatione existimo quemlibet adultum teneri non singulis annis, ut placuit Petro de Ledesma, quia hoc est nimis durum, & nullo firmo fundamento nititur; sed aliquoties in vita ... Reputarem autem dilationem trium annorum esse gravem*. Nimis durum est suavibus amicitiæ amplexibus singulis annis Deum parentem, provisorem, conservatorem, redemptorem, benefactorem nostrum amare?

CAPUT III.

Caritatis theologicæ notio, objectum, prærogativæ, & præceptum.

I. QUÆST. I. *Quid sit caritas, ejusque objectum?* RESP. Caritas accepta pro habitu definitur: *Est virtus divinitus infusa, qua Deus propter se, & proximus propter Deum diligitur*. Caritas Deum amat, ut est Deus, sive propter suam bonitatem, ac perfectionem. In ea particula *proximus* comprehenduntur omnes creaturæ rationales æternæ gloriæ capaces.

II. Objectum materiale seu *quod* primarium caritatis est Deus; secundarium est proximus propter Deum. Objectum formale caritatis est infinita Dei bonitas propter se amabilis. Hac ratione caritas distinguitur a duabus aliis virtutibus theologicis.

III. Prima caritatis prærogativa est amicitia Deum inter & homines. *Jam non dicam vos servos, sed amicos:* Joan. 13. Hæc amicitia reciprocam benevolentiam includit, & mutuam bonorum communionem, ut subdit idem Evangelista c. 14. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum*. Filius Dei humanam naturam sibi copulavit, & ad Divinitatis fastigium evexit, ut cujusdam æqualitatis speciem adumbraret.

Secunda prærogativa caritatis est quod sit animæ vita, sicut corporis vita anima est, inquit Augustinus. *Tertia* prærogativa caritatis est quod sit donum a Deo infusum nullis nostris meritis antecedentibus, nullaque nostra naturali capacitate spectata. *Quarta* prærogativa est valor quem caritas ceteris omnibus operibus tribuit. Habent utique ceteræ virtutes ex proprio objecto suam honestatem, & bonitatem; verum ut præmii corona redimitæ evadant, veste nuptiali caritatis ornatæ sint necessum est. *Quinta* prærogativa caritatis est quod sit virtus omnium excellentissima, ut inquit 1. *Cor.* 13. S. Paulus. *Major autem horum est caritas.*

IV. Caritatis actualis officia, & actus sunt benevolentia, affectus unionis, complacentia de perfectionibus divinis, amor infinitæ bonitatis, desiderium ejusdem gloriæ; velle Deo bona tum intima, quæ sunt omnes infinitæ perfectiones, tum extrinseca sita in manifestatione divinarum perfectionum, nempe quod Deus colatur, adoretur, laudetur, & ametur ab omnibus creaturis.

V. QUÆST. II. *Urget ne præceptum amandi Deum?* RESP. Hoc est omnium mandatorum maximum, & primum, inquit *c.* 22. Evangelista Matthæus. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum.* Conferas velim hæc Christi verba cum opinionibus quas ex Tamburino, Sancio, Sporer supra retuli *c.* 2. & cum thesibus proscriptis, quas aliqui recentes Probabilistæ docuerunt: & inde collige, quæ adhibenda fides sit similibus auctoribus in ceteris morum controversiis obscuris, & implexis, si in explicando gravissimo, & primo mandato tam luculenter a Christo Domino expresso, in tam laxas opiniones lapsi sunt.

VI. S. Thomas 2. 2. *qu.* 44. *art.* 1. pluribus rationum momentis evincit hoc speciale præceptum. Qua enim ratione caritas virtus specialis est, eadem præceptum imperans ejusdem actus peculiare est. *Est autem* (inquit Angelicus) *aliquid debitum dupliciter: uno modo* PER SE; *alio modo propter aliud. Per se quidem debitum est in unoquoque negotio id quod est finis, quia habet rationem per se boni. Propter aliud autem est debitum id quod ordinatur ad finem . . . Finis autem spiritualis vitæ est ut homo uniatur Deo, quod fit per caritatem: & ad hoc ordinantur sicut ad finem omnia quæ pertinent ad spiritualem vitam . . . In quolibet autem genere id quod est per se, potius est eo quod est propter aliud: & ideo maximum præceptum est de caritate.*

VII. S. Augustinus *lib.* 1. *de mor. Eccl. c.* 11. explicans hoc mandatum inquit: *Si igitur diligentibus Deum omnia procedunt in bonum; & summum bonum, quod etiam optimum dicitur, non modo diligendum esse* NEMO AMBIGIT, *sed ita diligendum ut nihil amplius diligere debeamus; idque significatur, & exprimitur quod dictum est:* Ex tota anima, & ex toto corde, & ex tota mente: *quis, quæso, dubitaverit, his omnibus constitutis, & firmissime creditis, nihil nobis aliud esse optimum, ad quod adipiscendum, postpositis ceteris, festinare oporteat, quam Deum? Item si nulla res ab ejus caritate nos separat; quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Sed singula breviter attendamus. Nemo nos inde separat minando mortem: idipsum enim quo diligimus Deum, mori non potest, nisi dum non diligit Deum, quod nihil est aliud quam ei quidquam in diligendo, atque sequendo præponere. Nemo inde separat pollicendo vitam: nemo enim ab ipso fonte separat pollicendo aquam* &c.

VIII. Itaque mandatum istud speciale est, quod per se amoris actum imperat. Falsa ergo quorumdam opinio, qua asserebant mandatum istud generale esse in aliis præceptis inclusum. Quare merito Alexander VII. proscripsit sequentem thesim anno 1690. *Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hinc homo non tenetur amare* NEQUE IN PRINCIPIO, NEQUE IN DECURSU VITÆ SUÆ MORALIS.

IX. QUÆST. III. *Amor quem præceptum hoc imperat, debetne esse appretiativus, vel etiam intensivus?* RESP. Duplicem distinguunt Theologi amorem caritatis: *appretiativum* unum, *intensivum* alterum: quæ distinctio non valde antiqua est. Amore *appretiativo* Deum prosequimur, cum Deum omnibus rebus præferimus, & cum tali amore flagrantes, mala omnia pati, & sustinere, & bona quæcumque amittere parati sumus, ne Deum offendamus. Amor *intensivus* addit fervorem vehementiorem, conatum intensiorem, & sensibilem etiam quasi teneritudinem majorem, & minorem. Convenit penes omnes, præceptum istud non jubere amorem intensivum hoc modo explicatum, seu prout intensio ultra præceptorum observantiam impel-

pellit animum ad opera consilii exequenda, & ad sublimiorem perfectionis viam percurrendam, & quæ in mutuis amplexibus delicias constituit. Præcipitur autem amor appretiativus, quo Deum præeligimus, & præferimus omnibus aliis bonis; & hoc modo diligimus Deum ex toto corde, ex tota anima: quoniam solus Deus dominatur in corde nostro, & sibi omnes affectus nostros subjicit. Amor iste cum pugnet adversus amorem carnalem, & terrenam cupiditatem, non est sejunctus ab aliquo fervore, intensione, & conatu. Hæc tamen caritas augetur, & ejus fervor magis accenditur. Idcirco tres caritatis status cum Augustino, & Thoma distinguunt Theologi, nempe *incipientium*, *proficientium*, & *perfectorum*. Caritas incipiens hominem Deo subjicit, concupiscentiam, cupiditates, & appetitiones coercet, peccata omnia insectatur, & omnia amoris cælestis impedimenta removet. Caritas proficiens altius assurgit, flammas sursum extollit, grandia conatur, & tota in pietatis, & virtutum exercitia incumbit: non modo servare legem exacte studet, sed consilia etiam evangelicæ perfectionis exequi contendit. Caritas perfecta quasi triumphans de prostratis hostibus Deo fruitur, & tranquilla deliciis cælestibus affluit. Verum magis experientia, & exercitio divini amoris, quam calamo hæc omnia exprimuntur.

X. Desiderium deliberatum perpetuo manendi in hac vita a peccato mortali non excusant auctores plures: quam sententiam veram judico, quando animo deliberato revera quis cuperet perpetuo commorari in hoc mundo, quia is præponeret hujus vitæ statum Deo, atque adeo præceptum amandi Deum super omnia violaret. Nec est quod reponas, hunc non præferre hanc vitam Deo, sed solum desiderare ne hac vita privetur, & ne in infernum incidat: directe ergo cupit æternas pœnas declinare. Non, inquam, hoc oppones. Via siquidem declinandi infernum non est vitæ istius perpetuitas, sed fuga peccati, & virtutum exercitium. Qui permanere in hac vita perpetuo vellent, reipsa, quamvis id non exprimant, peccatorum voluptatibus frui cuperent, & una infernum vitare. Desiderium istud perennitatis hujusce vitæ ex perverso carnalium voluptatum amore proficiscitur; idcirco malum, & vitiosum est, atque caritati infestum.

CAPUT IV.

Tempora designantur in quibus hoc præceptum amandi Deum urget.

I. QUÆST. I. *Obligat ne præceptum istud aliquo determinato tempore?* RESP. Negarunt nonnulli, qui contendebant præceptum hoc non esse speciale; sed opinio hæc jam proscripta ab Ecclesia est.

II. QUÆST. II. *Satis ne est semel in vita actum amoris Dei elicere?* RESP. Opinionem affirmantem proscripsit Ven. Innocentius XI. in hac thesi: *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* Hæc opinio detestationem potius quam confutationem meretur. Præceptum maximum & primum, & tanta verborum severitate, & emphasi a Deo impositum; præceptum quod est vitæ christianæ anima, qua Deo unice vere vivimus, semel tantum exercendi actus vitales debitum imponit?

III. QUÆST. III. *Obligat ne hoc præceptum singulis dumtaxat quinquenniis?* RESP. Opinionem affirmantem propugnarunt olim aliqui; sed hanc quoque damnavit Ven. Innocent. XI. *Probabile est ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.*

IV. QUÆST. IV. *Obligat ne præceptum istud per se in primo usus rationis instanti?* RESP. Affirmant cum S. Thoma communiter graviores Theologi. Quandoquidem aliquo determinato vitæ tempore hoc præceptum per se obligat, ut definivit Ecclesia, ad amandum Deum: ergo hæc obligatio potissimum urget in primo usus rationis instanti moraliter accepto. Lux quippe rationis aperit puero ingressum in hunc mundum, ostenditque viam quæ ducit ad portum. Tum igitur deliberare de se ipso debet, & ultimum sibi præstituere finem. Finis hic ultimus Deus est: ergo amandus, præeligendusque est. Et sane dum prima illa rationis lux affulget, aliquid agere juvenis astringitur. Quid vero aptius, meliusque agere valet quam suum Creatorem, Redemptorem, & æternæ suæ felicitatis divinum Parentem salutare, diligere, & ejusdem amplexus anhelare? Nullum itaque tempus opportunius amandi Deum designari potest quam intervallum illud in quo deliberandum est de via arripienda, & de ultimo fine seligendo. Hoc autem est tempus illud in quo usus acquiritur rationis.

V. Op-

V. Oppositam opinionem communiter defendunt Probabilistæ, & inter plura quæ obtrudunt sophismata unum est, quod onus nimis grave imponitur pueris; Christus autem dicit: *Jugum meum suave est, & onus meum leve*: Matth. 11. Tunc autem suave jugum esse contendunt cum humanis appetitionibus, & libertati accommodatur. Quoties aliquod divinum mandatum onus imponit concupiscentiæ, cupiditati, & ceteris illecebris infestum, toties regerunt dictum oraculum: *Jugum meum suave est* &c.

VI. Auctores isti falso in sensu præfato oraculo abutuntur. Omnes ad unum Patres testantur jugum Christi suave esse, quia est jugum amoris, caritatis, amicitiæ, & benevolentiæ. Dura est carnis conflictatio, tolerantia persecutionum, concupiscentiæ & cupiditatis crucifixio, castitatis custodia, & plurima alia quæ Evangelium jubet. Durissima, & asperrima hæc sunt, nedum dura, & aspera. Verum dulcia, & suavia tum solum evadunt omnia cum divina caritas, cum cælestis amor unctionem, suavitatem, & delicias divinæ amicitiæ effundit. Si muliercularum affectus dulcia, & suavia reddunt suis amatoribus gravissima incommoda quæ hi sustinent, ut eisdem placeant, qua suavitate, quibus deliciis non replebit Deus amantes suos? Benigni Casuistæ durissimum, & asperrimum efficiunt jugum Christi, a quo frequens caritatis, quæ sola asperitatem & duritiem tollit, exercitium auferunt. Omnia divinæ legis mandata carni & sanguini infesta, inimica, & onerosa sunt. Caritatem, amicitiam, benevolentiam adde, & omnia dulcescunt amantibus. Hæc est omnium Patrum doctrina.

VII. Paucos ex multis S. Augustini textus adduco. In psal. 47. *Quidquid enim difficile est in præceptis, leve est amanti. Nec ob aliud recte intelligitur dictum Matth.* xi. 30. Onus meum leve est, *nisi quia dat Spiritum Sanctum, per quem diffunditur caritas in cordibus vestris*. Fusius loquitur serm. 66. cap. 1. *Durum videtur, & grave quod Dominus imperavit, ut si quis eum vult sequi, abneget seipsum. Sed nec est durum, nec est grave quod ille imperat, qui adjuvat ut fiat quod imperat. Nam & illud verum est quod ei dicitur in psal.* 16. Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras: *& illud verum est quod ipse dixit Matth.* xi. *v.* 30. Jugum meum lene est, & onus meum leve. *Quidquid enim durum est in præceptis, ut sit lene, caritas facit. Novimus quanta ipse amor faciat .... quanta homines perpessi sunt; quanta indigna, & intolerabilia pertulerunt ut pervenirent ad id quod amaverunt*. Item lib. de natur. & grat. contra Pelagianos cap. 69. *Valde autem bona sunt præcepta, si legitime his utamur. Eo quippe ipso quo firmissime creditur, Deum justum, & bonum impossibilia non potuisse præcipere; hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia caritati, cui Christi sarcina levis est: aut ea una est sarcina ipsa quæ levis est, secundum hoc quod dictum est* 1. *Joan.* 5. *ver.* 3. Et præcepta ejus gravia non sunt. *Et quod dicitur in Deuteronomio* 30. .... Prope te est verbum in ore tuo, & in corde tuo.... *Conversus ergo quisque, sicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum tuum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatum Dei non habet grave. Quomodo est enim grave, cum sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideo grave est; aut diligit, & grave esse non potest. Diligit autem, si, quod illic admonetur, Israel conversus fuerit ad Dominum Deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima tua*. Mandatum, *inquit*, novum do vobis, ut vos invicem diligatis: *Joan.* 13. *&*: Qui diligit proximum, legem implevit: *&*: Plenitudo legis caritas. *Secundum hoc & illud dictum est: Si ambularent semitas bonas invenissent utique semitas justitiæ lenes. Quomodo ergo dicitur*: Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras? *psal.* 16. *nisi quia utrumque verum est. Duræ sunt timori, leves amori*.

VIII. Hactenus ostensum est 1. caritatis præceptum speciale esse, & actum expressum amoris imponere; 2. pluries in vita obligare; 3. intra quinquennium illud per se urgere. Alia nunc tempora designanda sunt quibus hoc urget mandatum.

IX. QUÆST. V. *Frequenter ne ad actus amoris Dei obligat caritatis præceptum?* RESP. Si verba quibus Deus præcipit amorem hunc, spectentur, temeraria apparet proposita quæstio. Non frequentiam modo, verum etiam moralem continuationem divini amoris jubet divinum mandatum adeo perspicue, ut nec revocari in disputationem possit. Legantur verba *Deuter.* 6. Joan. 6. inquit Christus: *Manete in dilectione mea*. Quæ verba constantem perseverantiam in divina dilectione produnt. Clarius hoc exprimit *epis.* 1. *c.* 4. S. Petrus: *Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes, quia caritas operit multitudinem peccatorum*. Et pro-

profecto Christiani vi propriæ professionis vitam vivere christianam astringuntur. Quid est hæc vita christiana, nisi conjunctio animæ cum Deo, quemadmodum vita corporalis est in unione animæ cum corpore?

X. QUÆST. VI. *An satis sit semel in anno actus caritatis elicere?* RESP. Has similesque quæstiones, Patribus omnibus ignotas, dum propositas ab ultimæ ætatis Theologis lego, non levi perfundor admiratione. Hæc quippe quæstio simillima huic mihi videtur: *Utrum homo vivens semel in anno actus vitæ edere astringatur?* vel *an satis sit ut semel in anno actus vitæ eliciat?* Non ne perridicula quæstio esset? Magis vero ridicula quæstio foret, si de homine mortuo disputatio institueretur.

XI. Proposita igitur quæstio aut est de homine justo, aut de homine peccatore. Si de homine justo, nimis vana apparet. Nam homo justus vitam vivit divinam: ergo moraliter continuat caritatis officia. Nullum enim opus deliberate volitum est in homine justo, quod non sit aut meritorium, aut demeritorium, ut in 2. *dist.* 40. *q.* 1. *a.* 5. docet Angelicus. *Nullus actus a voluntate deliberate progrediens potest esse qui non sit bonus, vel malus, non tantum secundum Theologum, sed etiam secundum moralem Philosophum. Et voluntarius non potest esse aliquis actus a deliberata voluntate procedens in habente gratiam qui non sit meritorius. Sed in non habente gratiam potest esse aliquis actus deliberatus qui nec sit meritorius, nec demeritorius.* Et paulo infra: *Sed tamen actus bonitate civili perfectus, non est susceptibilis efficaciæ meriti, nisi in eo qui gratiam habet: & ideo in eo qui caret gratia, indifferens est ad meritum, & demeritum; sed in illo qui gratiam habet, oportet vel meritorium, vel demeritorium esse: quia sicut malus erit demeritorius, sic & bonus erit meritorius. Quia cum caritas imperet omnibus virtutibus, sicut voluntas omnibus potentiis, oportet ut quidquid ordinatur in finem alicujus virtutis, ordinetur in finem caritatis. Et cum omnis actus bonus ordinetur in finem caritatis, in finem caritatis ordinatus remanebit; & ita meritorius erit. Et sic comedere, & bibere servato modo temperantiæ, & ludere ad recreationem servato modo eutrapeliæ, quæ medium tenet in ludis, ut dicitur* II. *Ethicorum, meritorium erit in eo qui caritatem habet, per quam Deum ultimum finem vitæ suæ constituit.* Hoc idem docet pluribus aliis in locis. Quæst. XI. de malo art. 5. ad 11. *Ad hoc quod aliquis sit actus meritorius in habente caritatem, non requiritur quod actu referatur in Deum; sed sufficit quod actu referatur in aliquem finem convenientem, qui habitu referatur in Deum. Sicut si aliquis volens peregrinari propter Deum, emat equum, nihil actu de Deo cogitans, sed solum de via quam jam in Deum ordinaverat; hoc est etiam meritorium. Sed constat quod ille qui habet caritatem, se & omnia sua ordinavit in Deum, cui inhæret ut ultimo fini. Ergo quidquid ordinaverit vel ad se, vel ad quodcumque aliud sui, meritorie agit, etiamsi actu de Deo non cogitet; nisi impediatur per aliquam inordinationem actus, qui non sit referibilis in Deum. Hoc autem non potest esse, nisi sit peccatum saltem veniale. Ergo omnis actus habentis caritatem vel est meritorius, vel est peccatum.* Eadem habet quæst. XIV. ar. 5. *Dicendum, quod in habente caritatem non potest esse aliquis actus virtutis, nisi caritate formatus: aut enim actus ille erit in debitum finem ordinatus; & hoc non potest esse nisi per caritatem in habente caritatem: aut non est ordinatus in debitum finem; & sic non erit actus virtutis.*

XII. Actus caritatis est amor efficax ultimi finis, nempe Dei: ergo omnia dirigit in Deum, & potissimum ipsum hominem justum, ejusque voluntatem, & arbitrium. Hoc est enim Deum diligere toto corde, tota anima, & tota mente, nempe totam animæ hostiam Deo offerre. Si integram plantam donat: ergo & fructus, nempe omnes actus, & officia, qui ab eadem voluntate proficiscuntur. Disputant Theologi quamdiu actus ille caritatis, quo justus se, suaque omnia in Deum dirigit, duret in impressione relicta in voluntate, ceterisque virtutibus? *Salmanticenses* respondent durare per totam vitam, nisi retractetur. Esto. At cito retractabitur, nisi frequenti actuum repetitione foveatur. Ex hac negligentia sæpe erumpendi in hos amoris actus proficiscuntur frequentissimi justorum relapsus in peccata. Quis dixerit fervere inter duos homines præsentes amicitiæ amorem, si semel in anno amoris officia mutuo ederent?

XIII. Accedit quod caritatis amor in anima justa perpetuo carnalium appetitionum tumultum patitur. Continenter dæmon spectra immittit, & præstigia depingit, libidinem accendit, ut hunc amorem cælestem extinguat. Comparare non immerito possumus ignem divini amoris, qui in justi voluntate ardet in hoc corruptæ naturæ statu, cum ignis calore qui calefactæ aquæ hæret. Aqua cale-

calefacta cito frigescit, ob continuum conflictum, quo frigus aquæ pugnat adversus calorem sibi inimicum; & nisi calor iste in aqua receptus continuis flammis corroboretur, in nativam aqua recidit frigiditatem. Eadem ratione proportione servata, calor amoris divini in voluntate justi ardens, paulatim tepescit, viresque in continua pugna adversus impurissimas concupiscentiæ flammas, & mundi, dæmonisque lenocinia & præstigia, amittit, & penitus frigescit, nisi opportuno alimento instauretur, nisi frequenti actuum æstu inflammetur.

XIV. Heinc compertum exploratumque est, vanam esse quæstionem illam, utrum semel in anno elicere actum amoris fideles debeant, aut singulis Dominicis. Si enim sermo de justis sit, isti cum vitam vivant divinam, singulis diebus caritatis officia peragunt. Et si semel tantum, non dico in annum, vel in mensem, sed in hebdomadam actum amoris elicuerint paulatim tepidi, postea frigidi, & tandem peccatores evadent. Quid? Inter tot tempestatum fluctus, adversus tot tentationum impetus victores evadent, nisi fervens sit & æstuans divinus amor? Ad primum hostis aspectum, ad primum seducentis mulierculæ illicium corruent, nisi in cælesti amicitia fortes, & robusti fuerint. Si de peccatoribus sermo sit, isti implere divinum præceptum nequeunt, nisi Deo reconcilientur, & culpis obolitis, in gratiam sese restituant. Peccant vero isti, de die in diem suam conversionem diu differendo. Quæstio ergo de peccatoribus non est, sed de justis. Porro si dicamus justos pluries in hebdomada, aut mense debere actus caritatis elicere, quidquam ne oneris, & rigoris imponimus præter id quod reipsa in praxi justi peragunt? Quis namque justorum vel per unicum diem negliget suum salutare amantissimum Deum, & recitare precationem dominicam, quam pronuntiare sincero corde nequit, quin Deum Patrem suum amet? Si vero id negligant justi, in peccata & quidem gravissima facile relabentur. Hortandi ergo urgendique fideles sunt ut continenter Deum ardenti amore prosequantur, secus disputandum num semel in anno, in mense, in hebdomada exercere hunc amorem debeant. Disputationes istæ ex hominum cerebro proficiscuntur, non ex Scripturis sanctis, quæ continuatum perennemque amorem imperant.

XV. Quæst. vii. *Utrum ex præcepto caritatis omnes astringantur dirigere opera sua in Deum?* Resp. Disputatio est de directione virtuali, non actuali. Quod præceptum caritatis imperet hanc directionem omnium operum in Deum ultimum finem, constat ex ejusdem præcepti verbis. *Diliges Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.* Si totum cor, totam animam Deus postulat, eodem jure omnes ejusdem partus, fructus, & opera requirit, ut interpretatur 1. 2. *q.* 100. *ar.* 10. S. Thomas. *Sub præcepto caritatis continetur ut diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum.* Præceptum istud luculentius exprimit 1. *Cor.* 10. S. Paulus. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Rursus *cap.* 14. subdit: *Omnia vestra in caritate fiant.* Huic doctrinæ subscribunt omnes Patres, quorum testimonia dedi *Tom.* 1. *in Dec. lib.* 1. *dis.* 4. *c.* 12.

XVI. In errorem extremum lapsi sunt Bajus, & Jansenius. Hanc propositionem, quæ est 25. Bajus docuit: *Infidelium opera sunt peccata: & Philosophorum virtutes sunt vitia.* Defendit Bajus omnia opera referenda esse in Deum vi caritatis theologicæ, & proprie dictæ, quæ sane in infidelibus non reperitur. Heinc intulit omnia infidelium opera esse peccata: quem errorem omnes Catholici damnant. Catholicorum Theologi non pauci, præsertim Cardinalis Norisius, Franciscus Macedo, Vincentius Contensonius, pluresque alii, docent, sine fide theologica, & caritate proprie dicta reperiri posse opera bona moralia; secus vero sine auxilio actuali, speciali, seu caritate generatim, & communiter dicta. Docent, opera aliqua infidelium esse bona & honesta ex officio, & objecto: at quoties vi auxilii specialis divini non referuntur in Deum, peccatum omissionis contingit, quod non inficit operationem, dummodo operans sistat in honestate operationis suapte natura bonæ, eamque non detorqueat in pravum finem: quia tunc opus esse pravum omnes fatentur. Paucis rem habe. Omnes fatentur opera infidelium plerumque esse peccata, quia illa in praxi communiter referunt in finem pravum. Omnes similiter fatentur interdum infideles aliqua bona moralia operari aut vi specialis auxilii, ut contendunt plures, aut viribus naturæ cum auxilio generali, ut alii communius propugnant. Auctores prioris sententiæ docent præceptum referendi omnia opera in Deum vel actu, vel virtualiter obligare solum sub veniali. Totum ergo dissidium huc recidit, num infideles aliquando perpetrent

pecca-

peccatum veniale omissionis, propterea quod negligant referre opus in Deum.

XVII. Quæ cum ita se habeant, quis satis mirari nonnullos Theologos potest, qui adversus priorem opinionem, quam tota Augustiniensium schola, aliique gravissimi Theologi defendunt, tam impotenti impetu abripiuntur? Opinio ex una parte levioris momenti est: ex altera sua fruitur magna probabilitate. Nihilosecius non verentur nonnulli Theologi benignioris Ethices patroni hæresis notam inurere dictæ opinioni, & in hæresis suspicionem adducere ejusdem auctores.

CAPUT V.

Consectaria, quæ theologicarum virtutum exercitia, & officia suadent.

I. HUc conferre Pastores, & Confessarii sua studia debent, ut altius fidelium animis theologicarum virtutum imagines imprimant, & in earumdem praxi eosdem exerceant. Idque ut facilius præstent, sub finem tractatus ejusmodi trium virtutum, pauca in hunc finem perstringere constitui, ad SS. Patrum Ecclesiæ methodum sin in totum, saltem in partem accedere cupiens. Omnes namque Patres nullibi de morum doctrina tantummodo disputare docent, sed præsertim incumbunt in persuadenda ejusdem observantia.

§. I.

Qua ratione fidei excellentia, & exercitium suadendum.

II. Expergiscimini ergo viri Dei, animarum Pastores, & Confessarii, & pro eo quo ardetis zelo, gregem vestrum in perpetuo fidei exercitio instruite. Fides Christi vera & perfecta lumen in mente, amor in corde est. Ut in mente splendeat fidei lumen, oleum, quo lux ista fovetur & alitur, in cordis lampade ardeat oportet. Sol terræ vaporibus obtenebratur, & fidei lux hebescit, dum ex corrupto corde impuræ exhalationes erumpunt. Vitia recta fidem non adoriuntur, sed viam parant ad impietatem. Docete ergo fideles ut corda, & animas a vitiis purgent, si illustrari mentes suas vivæ fidei splendore cupiunt. Si verborum apparatu, si eloquentiæ vi, si disputationum efficacitate hæreticorum mentes in fidei obsequium subigere non valent, vitæ innocentia, virtutum ac operum sanctitate illorum emollite obstinationem, & propria humilitate eorumdem devincire supercilium studeant.

III. Inculcandum vero illis altius est ut Filium Dei hominem factum, & hominum improperiis, irrisionibus, & maledictis subjectum præ oculis habeant: ut stantes, ambulantes, laborantes frequenter meditentur Crucem, & in eadem pendentem Dei Filium, qui ideo mori voluit, ut animas nostras a dæmonis servitute redimeret, & ad æternam felicitatem perduceret. Crux hæc fax est, hæc lucerna, quam manu mentis tenere debent, ut in hac tenebrarum valle dirigere iter ad cælestem Jerusalem queant.

IV. Incredibilem fidei excellentiam, & infinitam Dei misericordiam, quæ tantum beneficium nobis impertiit, vivide repræsentare studeant: & hoc vel simili pacto illos alloquantur. Soporem aliquantisper excutite Christiani, & recogitate fidem vestram annulum pretiosissimum esse, quo animarum vestrarum sponsalia cum Deo obsignanda sunt. Fides vestra secretiora Dei arcana reservat vobis, nunc sub nube communicata, at suo tempore pulsa nube & dissipatis tenebris, videnda in seipsis, quod ultimum est intimæ amicitiæ argumentum. Fidem hanc Christi morte partam, Martyrum sanguine adultam, miraculorum testimoniis confirmatam, Doctorum sapientia defensam vobis Deus sola sua clementia motus impertiit. Mente percurrite tot mundi plagas, tot regna, provincias, imperia, & nationes, infidelitatis, & hæresis tenebrarum caligine obductas. Recogitate tot inter millia millium delectos vos esse in gentem sanctam, in regale sacerdotium, in filios & sponsos deificæ Trinitatis. Verum recordamini simul regna, imperia, nationesque illas, quæ nunc infidelitatis & hæresis tremenda supplicia luunt, olim, non secus ac nunc vos, fidei lumine perfusas fuisse. Respicite ad latera vestra fidei & religionis sublatæ formidandam stragem. Qui quondam fratres vestri, Dei filii, & Paradisi heredes erant, nunc eorum successores vestri hostes, divinæ vindictæ mancipia, dæmonum præcones, religionis proditores evasere. Æquata sunt solo templa, diruta altaria, antiquata sacrificia; & scelera, schismata, hæreses, impietas vexillum explicant ubi olim sanctior refulgebat, & dominabatur fides Christi. Quid est quod præ millium millibus animas vestras fidei suæ annulo obsignaverit Deus? quod ab universali naufragio servatas in suæ religionis arca reposue-

posuerit? quod tanta prædilectione easdem complexus sit? Hanc religionis vicissitudinem, & revolutionem, qua Deus furorem iræ suæ in ipsa misericordiæ vasa, & bonitatem in victimas vindictæ exercet, dum recogitabat Apostolus Paulus, perterrefactus, & tremebundus exclamabat: *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* Mentem ergo in tantum arcanum defigite, ut hinc colligatis immensas divinæ misericordiæ divitias super vos effusas.

V. Post explicatam tanti doni celsitudinem, & majestatem instruite illos ut frequenter in dies singulos præsertim mane, meridie, & vespere actus fidei repetant. Crucifixi imago nunquam a mente recedat, recogitantes ad ejusdem exemplum conformandos mores esse, & vitam. *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* Hic clavum tundant sacri Pastores: professionis in baptismate emissæ significatus exponant, doceant illos, ideo Crucis signo frontes obsignari suas, & sacro chrismate ungi, ut coram universo mundo, etiam cum vitæ dispendio, si opus esset, Christi Religionem intrepide confiteantur. Solliciti Pastores sint & diligentes, & eo præcipue collineent vota sua, ut hanc Christi, & Sanctorum imitationem suadeant fidelibus suis. Hanc morum doctrinam altius exaggerent & commendent.

§. II.

Spei christianæ exercendæ rationes.

VI. *Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me:* inquiebat sanctus Propheta David *psal.* 4. Spes in ardua, difficilia, & sublimia tendit. Serio recogitate, quæ obstacula aggreditur amplificandi imperia, & triumphandi de hostibus fiducia. Nihili pendet thesauros exhaurire, & patrimonia prodigere; Nihili facit uxorum lacrymas, filiorum sortem: læto animo sustinet diras tempestates, temporum vices, & adversantis fortunæ ictus, ut gloriam bello partam assequatur. Quæ non suscipit incommoda, & molestias fugacium mercium acquirendarum fiducia? quæ maria, quas distitas regiones non peragrat, quos fluctus, & quas tempestates non sustinet? Si spes hæc terrena tam dura, tam aspera, tam tetrica decoquit, ut vana & inania comparet; qua animi fortitudine spes theologica aggredi obstacula debet, quæ ingressum remorantur in cælestem Patriam? Qua pectoris fortitudine, carnis luctam, sensuum lenocinia, sirenum mulierocularum præstigia, & fascinia, mundi fraudes, hostium dolos, dæmonis insidias repellere cogitur? Omnia ista strenue superarent homines, si certi forent se post victoriam assecuturos principatum aliquem, regnum, aut imperium. Fides autem quam profitentur, revelat illis æternum regnum, imperium infinitum possidendum post brevissimum istius vitæ cursum. Spes christiana possessionem sibi certam spondet, dummodo ea impleantur quæ Religio credenda & agenda præscribit.

VII. Erigite animum o viri christiani, vires exerite atque conatus, ut Deum assequamini. Spes christiana fortitudine nititur, qua hostes profligat, impedimenta repellit, & difficultates omnes superat. Perversa spes est quæ impunitatem spondet in peccatis, quin a peccatis removeat. Radix perversæ spei est defectus timoris. Spes christiana inter fortitudinem & timorem ambulat. Timor a periculis removet, audaciam deprimit, & divinæ justitiæ severitatem repræsentat. *In timore Domini fiducia fortitudinis*, inquit Salamon. Timor avertit animum ne libere pericula subeat. Fortitudo animum erigit, ut pericula quæ vitare non valet, impavide propulset.

VIII. At cuinam in mentem venire potest ut rationibus opus sit ad suadendum Christianis timorem spei socium? Circumstant undique versum pericula. Pericula in terris, inquit Apostolus, pericula in mari, pericula in magistris & directoribus, pericula in falsis fratribus: pericula in nobis ipsis, in cordibus, in sensibus, in cogitationibus nostris: & nos insensati in deliciis, & voluptatibus ducimus dies nostros? Unde quæso tanta dementia? Perpendite, Christiani, vos in carcere hujus mundi constitutes esse. Recogitate juventutis & virilis ætatis delicta. Omnes in hoc exilio constituti sumus sententiam aut æternæ mortis, aut æternæ vitæ expectantes. Hinc corona gloriæ, hinc gladius æterni supplicii impendet capiti nostro. Fidei oculos erigamus, ut coronam operibus bonis appensam, & supplicium operibus pravis destinatum meditemur. Decurrunt tempora, fluunt dies, horæ, & momenta elabuntur: momentum instat, imminetque aut coronam assequendi æternam, aut cervicem supponendi æterno tremendoque supplicio. Et nos non concutimur, non trepidamus, non expavescimus?

IX.

IX. Evangelicus Pastor, ut animas sibi creditas in spe exerceat, immensitatem mercedis, & præmii assequendi, omnipotentiam, & infinitam misericordiam paratam auxilia & gratiam conferre, quibus præmium obtineatur, palam faciat. Illas doceat frequenter repetere istius fiduciæ actus quotidie, quemadmodum exules, & peregrini continenter patriam anhelant, ut facile eosdem frequentare actus queant, dum irruunt adversantis fortunæ, & calamitatum fluctus.

§. III.

Caritatis exercendæ regulæ.

X. Fides theologica repræsentat Dei bonitatem, clementiam, misericordiam, & beneficia infinita creationis, & redemptionis nobis jam collata, & præmia æterna conferenda, quæ spes assequi cupit. Nisi ferreum, & saxeum sit cor humanum, continere se vix potest quin Deum adeo bonum, clementem, benefactorem, & liberalissimum largitorem amore prosequatur. Duo sunt amores, inquit Augustinus *lib.* 11. *de Gen. ad litt. cap.* 15. quorum alter sanctus, alter immundus. Amor caritatis cives efficit Jerusalem, amor iniquitatis servos constituit Babylonis. Pugnant invicem amores isti, & alter pellit alterum.

XI. Amandum Deum esse agnosco, inquis, sed quomodo diligendus sit, ignoro. Verius dixisses, verbis exprimere modum quo Deum diligis, te nescire. Amor motus est, quo voluntas in bonum cognitum fertur, aut illud desiderando, aut de eodem gaudendo, aut in eodem complacendo, eidemque bona desiderando. Si Deum amas, quia te creavit, redemit, conservat, protegit, alit, uno verbo quia tibi beneficus est, amor appellatur castæ concupiscentiæ. Si illius amore flagras, quia bonus, quia dignus est ut omnes ejus amore ardeant, ut illi bonum velint, ut ejusdem laudes pangant, ipsumque colant, amor est caritatis & amicitiæ. Amor concupiscentiæ castæ imperfectior est, & naturæ nostræ intimior, ideo ab eodem initium capitur, deinde altior fit ascensus. Quid est quod te ad amorem hominis accendit? Beneficia, reponis, quæ mihi contulit, & ejusdem in me prior effusus amor: & tandem ejusdem justitiæ, æquitatis, bonitatis, sinceritatis dotes, & plures aliæ prærogativæ. Excita in mente tua lumen fidei christianæ, quæ cum beneficia infinita tibi a Deo collata, tum bonitatem, æquitatem, majestatem, clementiam, misericordiam, sapientiam, benignitatem, & innumeras alias dotes tibi vivide ante oculos proponat. Caritatem fides præcedit. Quo splendidius est fidei lumen, eo ardentior est amoris flamma. Cum fuerit mens fidei luce perfusa, & voluntas spei robore erecta, continuo accenditur amoris flamma, quam vix comprimere animas præfatis duabus virtutibus ornata, & excitata potest.

XII. Fuerunt qui, ut purissimam istius amoris flammam accenderent, docuerunt, amandum esse Deum, præcisa quacumque spe eumdem possidendi. Dei possidendi fiduciam mercenarium efficere amorem contendebant. Quare ut amorem hunc purum redderent, ab omni consequendi præmii desiderio vacuum volebant. Sed doctrinam hanc improbavit Innocentius XII. Deus noster est merces nostra, beatitudo nostra. *Diliges Dominum Deum tuum*. Homines sine Deo nihil sunt. Sui destructionem appeterent homines, quoties separare se a Deo vellent. Ille impurus & mercenarius amor est qui alia præter Deum amat sine relatione ad Deum. Purus vero perfectusque amor est qui Deum amat, quia bonus est. Deum nobis volumus, quia ipse se coronam & mercedem nostram constituit. Ille nos suos filios, suos heredes delegit. *Si filii, & heredes*; si heredes, & possessores. Amamus Deum ut summum bonum nostrum. Duo sunt respectus distincti; at unus alterum non excludit, sed unus alteri subjicitur. Anima caritatis igne succensa modo sub una, modo sub altera relatione Deum diligit, & tandem se, & omnia sua in Deum refert, & ibi quiescit veluti in suæ æternæ felicitatis centro.

XIII. Pastores animarum, & Dei ministri omnes, si gregem evangelicum a vitiis purgare, & in virtutis semita continere velint, in his theologicis virtutibus illum exerceant. Post auditam sacramentalem confessionem inter opera satisfactoria, quæ imponere pœnitentibus debent, præscribant harum trium virtutum pensum Deo offerendum. Ignorant, inquies, harum virtutum officia exercere. Ignorant? Non sunt ergo christiani. Non sunt ergo absolutionis capaces, cum harum virtutum exercitium præcedere & comitari sacramentum debeat. Quis ergo adeo rudis, qui nequeat meditari flexis genibus Filium Dei hominem factum, & crucifixum? Instruite illos, ut mentem defigant in hac cruce, in hac Christi passione, recogitantes Christum Dominum hanc mor-

mortem obiisse ob hominum amorem, ob eorum redemptionem, & ut eos ad æternam felicitatem perduceret. Instruite ut recitent symbolum singulos articulos parumper recogitando, & meditando. Monete illos ut precationem dominicam recitent implorantes a Deo hanc vivam fidem, invictam spem, & ardentem amorem. Harum virtutum exercitatio est fundamentum, & anima religionis christianæ. Ceteræ devotiones ornatus sunt, & veluti adjecti flores: at si bases & fundamenta ædificii christiani desint, omnia in fumum occidunt. Sed præcipue inculcent, illos in Deum credere, sperare, & diligere qui mores, & vitam ad Jesu Christi exemplar conformant.

DISSERTATIO III.

De caritate erga proximum.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ adversus caritatem proximi.

SI nonnulli graviter extenuarunt, & fere de medio sustulerunt præceptum caritatis erga Deum, mirum non est quod laxas opiniones evulgarint adversus caritatem qua proximum diligere astringimur. Propositiones ab Innocentio XI. proscriptæ in hac materia sunt sequentes.

10. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.*

11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

12. *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui; & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.*

13. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.*

14. *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.*

15. *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate patrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.*

CAPUT II.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. MArcus Vidal in *arca de præcepto caritatis inquis. 1. pag. 25. n. 56. & seqq.* „ Licet DD. communiter asserant, injuria affectum aliquando teneri particularia dilectionis signa inimico exhibere, tum ob evitandum scandalum, tum etiam quando ex tali signo exhibendo speraretur probabiliter salus spiritualis inimici: quia si fratrem errantem corripere debemus, si spes adest illius emendationis, ut illum Domino lucremur; ergo ut inimicum Deo, & nobis reconciliemus, jure cogimur ad eum v. g. salutandum, si quidem spes probabilis adest lucrandi illum salutatione nostra.

„ 57. *Nihilominus ego ipse neutrum admitto, neque concedo*. Primo quoad scandalum grave, quod his temporibus fere numquam intervenit, cum quasi apud omnes in praxi habetur non salutare inimicum, neque cum illo loqui &c.

„ 58. Quo vero ad secundum dico: sicut ego ipse . . . . . non teneor sub mortali providere saluti spirituali proximi, citra extremam ejus necessitatem, cum meo gravi damno temporali . . . . *ita neque etiam teneor cedere honori meo, & famæ*, quæ sunt bona superioris ordinis quam sunt temporalia, sub mortali, ut proximi spirituali vitæ provideam extra necessitatem extremam . . . sed si quis teneretur exhibere inimico signa dilectionis specialia, quando his signis speraretur ejus salus spiritualis, etiam teneretur cedere honori suo & famæ citra extremam necessitatem. “

Auctor iste duo imponit christianæ Religionis cultoribus: alterum quod effutit, quasi in omnibus obtinere morem denegandi salutationem inimicis; alterum quod fiat honoris & famæ jactura dum his officiis inimicos amplectimur, ut illorum æternam salutem lucremur.

II. Tamburinus *lib. 5. in Decal. c. 1. §. 3. n. 29.* „ An filius possit mortem patris optare, vel de illa gaudere, non ut malum patris (hoc enim esset odium execrandum) sed ut ipse filius paterna hereditate fruatur? An mater possit desiderare mortem filiæ, ne illam alere, vel dotare cogatur? An possit subditus mortem cu-

„ pere

„ pere sui Prælati, ut prælaturæ ipse suc-
„ cedat, vel ut ab eo Prælato sibi infenso
„ liberetur? . . . . Si solum desideres, vel
„ cum gaudio excipias ejusmodi effectus,
„ hereditatem, molestiæ carentiam, præla-
„ turam . . . licite hæc optas, vel ample-
„ cteris: quia non gaudes de alterius ma-
„ lo, sed de proprio bono . . . . Si deside-
„ res sub conditione, facilis item est respon-
„ sio, licite posse. Denique si absoluto de-
„ siderio desideres in hunc modum: cupio
„ mortem patris, non ut malum patris est,
„ sed ut bonum meum, seu ut causam bo-
„ ni mei, nimirum quia ex illius morte ego
„ ejus hereditatem adhibo; vel sic: utinam
„ moriatur mea filia, nam sic sexcentas sol-
„ licitudines excutiam &c. si, inquam sic
„ desideras, major est resolvendi difficultas:
„ quia tunc eligis velle male illis, quam-
„ vis ut causam tui commodi; quod non
„ videtur culpa vacare, & ita quidem pu-
„ tat Bonacina . . . Nihilominus Castropa-
„ laus docet contrariam opinionem *satis pro-*
„ *babilem*. "

III. Ferdinandus de Castropalao *tract.* 6. *disp.* 4. *punct.* 1. *n.* 11. „ Nihilominus cre-
„ do, si cum debita moderatione facias, te
„ posse absque peccato mortali de vita ali-
„ cujus tristari, & de illius morte naturali
„ gaudere, illamque inefficaci affectu pete-
„ re, & desiderare, non quidem ex displi-
„ centia personæ, sed ob aliquod tempora-
„ le emolumentum inde secutum. Sic edo-
„ cere videtur Emanuel Sa verb. *Caritas* n.
„ 8. ubi absolute docet te posse proximo o-
„ ptare malum corporale ad salutem ani-
„ mæ, & mortem ob Reipublicæ bonum,
„ & hosti tibi alioquin valde nocivo mor-
„ tem, non odio, sed ad vitandum damnum
„ tuum, item de morte ejus gaudere ob bo-
„ num inde secutum. Azor. 1. *part. lib.* 3.
„ *cap.* 12. *qu.* 2. & Bonacina *disp.* 3. *qu.* 4.
„ *punct. ult. num.* 7. affirmant licere matri
„ mortem filiarum optare, eo quod ob de-
„ formitatem, vel inopiam non possit eas
„ juxta suum desiderium nuptui tradere:
„ & idem esse dicunt, si ob illarum cau-
„ sam male tractaretur a marito, posset il-
„ larum mortem optare, ut ab illo damno
„ liberaretur. "

IV. Joannes Sanchez *disp.* 2. *select.* *n.* 9.
„ Hinc infertur, licere sibi, vel proximo
„ optare mortem ob vitandam molestam in-
„ firmitatem, mendicitatem, vitam pœna-
„ lem a marito feminæ inflictam, & alia
„ hujus generis, dummodo desideretur mors
„ ut a Deo infligenda, non ab homine in-
„ juste, vel a dæmone. Non enim digna
„ est salus tanto dolore, & mors prolonga-
„ ta dicitur vita miseriis repleta. "

V. Marcus Vidal *in arca de caritatis præcepto*, *inquis.* 1. *n.* 85. „ Animadvertendum
„ tamen, hoc præceptum adimpleri per hoc
„ quod nullum malum proximo inferatur:
„ & ideo non est præceptum obligans ad
„ habendum actum internum de dilectione
„ erga proximum, *cum per se non pateat*
„ *proximo*, *sicut Deo*. "

VI. Idem *ibi n.* 88. „ Colligitur secundo,
„ viventes simul in aliquo collegio, vel in
„ aliqua religione posse absque labe culpæ
„ mortalis denegare simul signa particularia
„ amoris, nempe salutationem, allocutio-
„ nem, & his similia. "

VII. Idem *inquis.* 11. *n.* 46. „ Quinta con-
„ clusio. Licitum est, servato tamen ordine
„ & forma, optare alteri malum temporale
„ ob honestum finem consequendi aliquod
„ bonum temporale. "

VIII. Idem *n.* 65. „ Colligitur quarto,
„ posse licite alteri imprecari malum tem-
„ porale ex motivo tantum propriæ, vel a-
„ lienæ utilitatis, ut est optare alicui infir-
„ mitatem, ne ludo omnia dissipet, aut
„ mortem ob vitandam inopiam, vel mole-
„ stam infirmitatem, aut vitam pœnalem,
„ & hujusmodi. "

IX. Idem *n.* 66. „ Colligitur quinto, pos-
„ se licite optare mortem alicujus, & de il-
„ la gaudere ob hereditatem habendam . . . .
„ Nam objectum hujus actus non est ma-
„ lum, sed est commodum ex morte conse-
„ quens, quod est bonum, & conforme re-
„ ctæ rationi, ut supponitur. *Unde mors ipsa*
„ *conducens* ut medium ad tale commodum,
„ & sequens ex causis naturalibus, erit quid
„ bonum. "

CAPUT III.

De præcepto divino quo jubemur actu interno caritatis proximum diligere.

I. NOmine proximi intelliguntur omnes creaturæ rationales æternæ beatitudinis capaces, sive infideles homines sint, sive justi, sive injusti, sive amici, sive inimici, sive prædestinati, sive reprobi. Dæmones, & creaturæ irrationales non comprehenduntur absolute sub proximo diligendo, sed solum creaturas irrationales diligere possumus, quatenus volumus eas permanere ad gloriam

Dei, & utilitatem hominum, ut docet 2. 2. *q.* 25. *art.* 2. S. Thomas.

II. QUÆST. I. *Datur ne præceptum diligendi proximum?* RESP. Adfirmant omnes. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum:* Matth. 22. & Joan. 12. *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem*. Hanc dilectionem mutuam esse splendidissimum christianæ professionis caracterem, subdit ibidem Christus Dominus. *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Et S. Petrus epist. 1. cap. 4. *Ante omnia mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes, quia caritas operit multitudinem peccatorum*. S. Paulus ad Galat. c. 5. *Omnis lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum*. De fide ergo est dari præceptum diligendi proximum. Præceptum hoc naturale est, quatenus amorem naturalem imperat; supernaturale vero prout proximum diligere jubemur, non modo secundum quod est nobis in natura cognatus, vicinus, aliisque titulis, verum etiam prout homo est a Deo redemptus, & æternæ beatitudinis capax.

III. QUÆST. II. *Præceptum istud obligat ne ut peculiaribus internis actibus proximum diligamus?* RESP. Negarunt non pauci; sed illorum doctrina damnata est ab Innoc. XI. in his duabus thesibus: *Non tenemur proximum diligere actu interno*. 2. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*. Opera exteriora mortua ad vitam æternam sunt, nisi caritate vivificentur. *Si caritatem non habuero, nihil mihi prodest*. Ergo sublata interiore caritate, opera exteriora liberalitatis, beneficentiæ erga proximum inepta sunt ad implendum præceptum illud divinum quo jubemur proximum diligere.

IV. QUÆST. III. *Actus quo diligere proximum jubemur, debetne esse distinctus ab actu amoris quo Deum diligimus?* RESP. Negant aliqui benignioris ingenii auctores; sed istorum opinio falsa est. Quoniam duo sunt præcepta distincta, quorum alterum Dei, alterum proximi amorem jubet. Duobus ergo distinctis actibus duo præcepta implenda sunt? Utique. Divina bonitas est ratio *sub qua* proximus diligitur: & non est ratio *quæ* diligagatur. Deus objectum primarium est caritatis, & proximus secundum. Qui Deum ex toto corde diligit super omnia virtualiter diligit proximum. At hoc non sufficit. Immo damnata est doctrina in hac thesi contenta: *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali*.

V. QUÆST. IV. *Obligat ne per se hoc præceptum ad proximi dilectionem?* RESP. Si sermo sit de proximo in communi, certum est quemlibet teneri *per se* proximum diligere actu formali, præcisa quacumque circumstantia. Contra si proximus in particulari spectetur, convenit inter Theologos, amandum eum esse vi præcepti, necessitate tantum urgente.

VI. *Per accidens* urget præceptum istud, dum gravis tentatio odii animum pulsat, & amor oppositus judicatur remedium opportunum ad expellendum odium. Secundo dum astringimur proximo periclitanti succurrere, aut quacumque gravi necessitate presso sive in spiritualibus, sive in temporalibus opem ferre, tum actu interno diligere proximum astringimur: quia lex caritatis sine actibus internis non impletur. Tertio dum gravis injuria sive in bonis famæ, sive in bonis animæ, vel corporis proximo infertur, ob quam gravissime turbatur, & affligitur. Quarto dum proximus in extrema necessitate positus nostro eget consilio, auxilio spirituali, vel temporali.

VII. Animum paratum habere debemus ad diligendum proximum in particulari, si necessitas occurreret. Quæ animi promptitudo in hoc est sita, ut animus noster caritate ardeat in communi. Hæc caritas neminem excludit ab ista communitate. Si autem scire cupis, num ardeat caritas in corde tuo erga proximum in communi, vide num occasione data vel acceptæ injuriæ, vel illatæ promptus sis ad dilectionem. A fructibus enim planta dignoscitur.

VIII. QUÆST. V. *Quomodo diligere debes proximum sicut te ipsum?* RESP. Hanc particulam *sicut teipsum* exponit 2. 2. *q.* 44. *a.* 7. S. Thomas. *Modus autem dilectionis tangitur cum dicitur*, sicut te ipsum: *quod non est intelligendum quantum ad hoc quod aliquis proximum sibi æqualiter diligat, sed similiter sibi. Et hoc tripliciter. Primo quidem ex parte finis, ut scilicet aliquis diligat proximum propter Deum, sicut se ipsum propter Deum diligere debet; ut sic sit dilectio proximi sancta. Secundo ex parte regulæ dilectionis, ut scilicet aliquis non condescendat proximo in aliquo malo, sed solum in bonis; sicut & suæ voluntati satisfacere debet homo solum in bonis, ut sic sit dilectio proximi justa. Tertio ex parte rationis dilectionis, ut scilicet non diligat aliquis proximum propter propriam utilitatem, vel delectationem, sed ea ratione quod velit proximo bonum sicut vult bonum sibi ipsi; ut sic dilectio proximi sit vera.*

IX.

IX. Aliquæ regulæ præscribuntur proximi diligendi. 1. Amandus est proximus amore affectivo, & effectivo, qui scilicet ex corde, & conscientia non ficta proficiscens pro viribus, & circumstantiis proximo opem fert. 2. Fraternæ dilectionis caracteres exponit 1.*Cor.* 13. S. Paulus. *Caritas patiens est, benigna est: caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet*: Deus est qui voce Pauli loquitur. Hæc serio meditare lector, & doctor, ut caritatis executor evadas. In his verbis tota Theologia comprehenditur. *Benigna* est caritas in fratrum conversione, eorumque curanda salute. *Patiens* in perferendis proximi defectibus. *Non æmulatur* neque aperte, neque occulte, & per cuniculos, sive proximi merita silendo, sive ejus virtutibus detrahendo, & nubeculas offundendo. *Non agit perperam* fraudes eidem intentando, aut impedimenta injiciendo. *Non inflatur* ob quascumque dotes sive animi, sive corporis, sive divitias, sive nobilitatem, sive scientiam. *Non est ambitiosa*, ut in proximum arroganter dominetur, & emineat. *Non quærit quæ sua sunt*, ut proximo egenti succurrat, ut ejusdem levet necessitatem. *Non irritatur* injuriis lacessita, ut vindictam sumat, aut quidquam mali rependat. *Non cogitat malum*, sed omnia in bonam partem interpretatur, salva tamen veritate: idcirco subditur: *Non gaudet super iniquitate:* sed peccata detestatur, & deflet, indolentiam, & funestam negligentiam improbat, contra eamdem vocem extollit, quia *congaudet veritati.* Hanc veritatem omnibus præfert. *Omnia suffert* ut vitam assequatur æternam. *Omnia credit* propter auctoritatem Dei revelantis, & Ecclesiæ proponentis. *Omnia sustinet*, ut Deo placeat, ejusdem legem servet, felicitatem æternam assequatur. Subdit *c.* 5. *ad Gal.* S. Paulus: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*. Hæc pauca luculentius te instruunt serio recogitata, quam plura quorumdam volumina. Dictata enim a Deo sunt, & ex his tota lex pendet, & prophetæ.

X. QUÆST. VI. *Quis ordo in caritate servandus?* RESP. Unicuique diligibili suus tribuendus locus est: si superioris subsellii sit, superior locus; si inferioris, inferior concedendus in corde est. Mensura dilectionis amantis est bonitas personæ amatæ. Duplex ordo: alter amandi, alter subveniendi. Ordo amandi ex personæ dignitate & bonitate: ordo subveniendi ex egestate proximi ope nostra indigentis manat. Uterque ordo subveniendi ex egestate proximi ope nostra indigentis manat. Uterque ordo sub præcepto cadit, inquit 2. 2. q. 44. a. 8. S. Thomas. *Ordo autem caritatis pertinet ad ipsam rationem virtutis, cum accipiatur secundum proportionem dilectionis ad diligibile. Unde manifestum est quod ordo caritatis debet cadere sub præcepto.*

XI. Quisque sicut se ipsum, proximum diligere debet, ut ex ipso evangelico textu patet. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Amor itaque erga temetipsum regula est & mensura amoris in proximum. *Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit?* inquit *Eccli. c.* 14.. Propinquior enim sibi homo est quam ceteri omnes. Nequit ignis externam comburere materiam, nisi prius in se ardeat. Si vita propria, & vita proximi absolute spectentur, præferenda est propria: si vita proximi utilior sit ad Dei gloriam, exponi propria valet, ex motivo virtutis, periculo mortis, ut salvetur vita proximi. Idem dicendum, si vitam tuam exponeres ad servandam vitam patris, domini, intimi amici, insignis benefactoris in testimonium christianæ gratitudinis. Pro fama tamen, honore, aliisque bonis proximi non licet vitam propriam exponere, quia ejusmodi bona inferioris, vita autem superioris ordinis est.

XII. Extremæ necessitati spirituali proximi astringimur succurrere cum vitæ, bonorumque temporalium jactura. Extrema spiritualis necessitas ea est in qua proximus æternum damnatur, nisi illi opem feras. Hanc doctrinam docet *epis.* 1. *c.* 3. S. Joannes. *Sicut Christus animam suam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animam ponere.* Heinc tenemur baptizare puerum cum vitæ periculo inter peste infectos derelictum. Si tamen vita tua bono communi Ecclesiæ, vel Reipublicæ necessaria sit, tum salus communis ex caritatis ordine præferenda est saluti unius privati. Similiter si tu mortalis peccati reus esses, & difficilis tibi contritio foret, aut de ea dubitares, tum salus tua præferenda est saluti proximi.

XIII. Damnatus ut fame pereat nequit respuere cibum clam oblatum: nec si id judex præciperet, parendum esset, quia horrendum & inhumanum præceptum foret. Neque negligere defensionem vitæ tuæ astringeris, ne sequatur alterius occisio. Orandus tamen Deus est ne permittat in similes angustias incidere,

re, quia leges inculpatæ tutelæ servare difficillimum existimo. Obstetrices, quæ invalide pueros baptizarunt, tenentur cum mortis periculo crimen manifestare, quidquid in oppositum dicat P. Layman.

XIV. Mater gravida ad partum impotens non tenetur pati sectionem mortiferam ventris, ut clausus in ventre puer baptizetur, quia non sunt facienda mala ut eveniant bona. Hanc sententiam docet *in* IV. *dist.* 6. *q.* 2. *a.* 1. *ad* 4. S.Thomas. *Ideo homo debet potius dimittere perire infantem quam ipse pereat, homicidii crimen in matre committens.* Subscribunt Angelico graviores Theologi. Neque hoc opponitur priori sententiæ, qua dictum est, puerum baptizandum cum mortis periculo: quia puero in ventre matris extanti nullum jus inest ad baptismum, sicuti inest puero in lucem edito. Ut spirituali saluti proximi consulas, non astringeris, immo non debes, probabili periculo peccandi te exponere, neque licet velle privationem gratiæ etiam ad tempus ob aliorum salutem.

XV. QUÆST. VII. *Qui sunt in dilectione præferendi?* RESP. Primum omnium præferendi sunt pater, & mater; deinde uxores, & filii. Uxores præferendæ parentibus sunt solum quantum ad habitationem, & amorem teneriorem. Fratres anteponendi sunt ceteris consanguineis: & istorum illi præferri debent qui sunt propinquiores. Consanguinei anteponi affinibus debent, fideles infidelibus, amici inimicis, benefactores non benefactoribus, spirituales benefactores temporalibus benefactoribus, concives extraneis. Tum autem urget solum istius prælationis præceptum, quando urget extrema necessitas succurrendi alterutri proximorum. Heinc extraneo in extrema necessitate constituto prius succurrendum est quam patri qui tali necessitate non laborat. Communitati gravi necessitate spirituali laboranti succurrere etiam cum vitæ periculo debes, quia in tali communitate semper aliquis reperitur in extrema necessitate constitutus.

CAPUT IV.

De inimicorum dilectione.

I. QUÆST. I. *In lege veteri urgebat ne præceptum diligendi inimicos?* RESP. Adfirmat S. Thomas *in* III. *dist.* 31. *q.* 1. *a.* 1. & ante S. Thomam S. Augustinus *lib.* 18. contra Faustum *c.* 24. Quare nimis inconsiderate Maldonatus effutit, sequentem interpretationem Angelici ex hæreticorum officina prodiisse. Inquit ergo Angelicus: *In veteri lege etiam homines tenebantur ad dilectionem inimicorum, sicut patet per auctoritatem. Unde quod dicitur:* Odio habebis inimicum tuum: *non ex lege sumptum, quia nusquam hoc in littera invenitur; sed est additum ex prava interpretatione Judæorum, qui ex eo quod præcipiebatur dilectio proximi, concludebant, quod inimici erant odiendi.* Ipsa naturæ lex, nedum divina positiva hanc mutuam dilectionem imperat.

II. Hoc præceptum luculentius exposuit Christus Dominus in Evangelio inquiens: *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est*: Matth. 5. Hæ sunt rationes istius amoris. Necessitas societatis, quæ consistere sine amore mutuo nequit. Auctoritas Dei supremi Domini, Benefactoris, Creatoris, Conservatoris, Redemptoris, Patris, & Magistri præcipientis. Præmium remissionis culparum, filiationis divinæ, hereditatis æternæ.

III. Amandi inimici sunt amore tum affectivo, tum effectivo. *Benefacite iis qui oderunt vos.* Duplex præceptum est: negans prohibet odium, & vindictam, quod semper & pro semper urget; adfirmans jubet interiorem dilectionem, & exteriorem beneficentiam. Amor inimicorum includitur in amore universali quo diligere proximum propter Deum astringimur. Ab hoc quippe universali amore non licet excludere inimicum. Deinde necessaria est animi promptitudo ad diligendum inimicum in particulari, gravi urgente necessitate.

IV. QUÆST. II. *Quænam benevolentiæ signa inimicis exhibenda?* RESP. Duplicis generis. Alia generalia, quæ omnibus exhibentur, & hæc vi præcepti semper debentur. Alia specialia, quæ non semper, sed aliquando dumtaxat cadunt sub præcepto. Salutare inimicum obvium, ubi viget mos salutationis, sub præcepto cadit. Quare si ante inimicitias, & diffidia intercedebat salutatio, post rixam, vel inimicitias communia benevolentiæ signa perseverare debent. Et quamquam alicubi salutatio, & allocutio non sint communia benevolentiæ signa, ejusmodi tamen sunt inter amicos, cognatos, & consanguineos, sodales sociosque ejusdem cœtus, collegii, & communitatis. Et tunc si inimicitia exoritur, dicta communia signa suspendenda non sunt. Non sunt tamen continuo

gra-

gravis culpæ damnandi qui hæc signa omittunt; sed circumstantiæ spectandæ sunt, præsertim si inde scandalum oriatur, & si omissio signorum ex interno odio proficiscatur. Sæpe enim salutatio, & alia benevolentiæ signa omittuntur non odii causa, sed ob quamdam aut verecundiam, aut animi vilitatem. Interdum neuter ea animi fortitudine pollet, ut primus esse velit ad ejusmodi signa exhibenda. Hæc signa sub præcepto cadunt quando opportuna sunt ad placandum inimicum, & animos odio æstuantes reconciliandos. Salutantem resalutare debitum est, quod negligi absque gravi culpa animo deliberato nequit. Quisque propriæ salutis cupidus in his præstandis signis liberalis esse debet. Nunquam licita est, odii causa, omissio salutationis, & alloquii. Omitti vero posse a superiore punitionis causa, Theologi communiter docent, ejusmodi signa quando talis omissio judicatur opportuna ad inimici emendationem, vel quando delictum publicum est, & valde enorme in signum detestationis. Patres, superiores, domini in punitionem domesticorum delinquentium suspendere hæc signa jure valent, dummodo odium absit. Plures quoque circumstantiæ excusant a gravi culpa omissionem ejusmodi signorum, puta inadvertentia, brevitas temporis, materiæ parvitas, doloris gravitas, & id genus similia. Heinc excusant nobilem matronam, si occisorem mariti salutantem non resalutat ob doloris acerbitatem. Circumstantiæ tamen spectandæ sunt.

V. QUÆST. III. *Offensori petenti pacem tenetur ne offensus signa dilectionis exhibere?* RESP. Vir christianus nequit denegare signa dilectionis offensori veniam petenti, signa, inquam, communia; specialia autem benevolentiæ signa sicut nemo tenetur exhibere vel illis qui inimici non sunt, multo minus ea debet inimicis. Spectandæ tamen circumstantiæ sunt scandali vitandi, vel salutis spiritualis comparandæ, vel odii deponendi: nam si hæc benevolentiæ testimonia congrua media essent ad fratris animam lucrandam, tum exhibenda forent.

VI. Qui aliquem injuste læsit, titulo justitiæ astringitur veniam petere, & satisfactionem exhibere offenso. Modus tamen servandus est. Quando accidit rixa, & dissidium inter duos æquales, qui prior læsit, prior petere veniam, & signa reconciliationis offerre debet. Si sunt disparis conditionis, prudentia opus est. Interdum differri reconciliatio potest, quando nempe offensus ex nimio dolore perculsus, prævidetur minus aptus ad veniam impertiendam. Interdum etiam differenda reconciliatio est, donec furor deferveat: interdum tandem sollicitanda, spectata personarum & circumstantiarum diversitate.

VII. QUÆST. IV. *Astringetur ne offensus non solum odium deponere, sed etiam satisfactionem remittere, & compensationem?* RESP. Odium continuo deponendum, immo antequam accendatur, comprimendum. Damnum vero temporaneum ab offensore illatum non tenetur offensus absque compensatione remittere. Res tamen periculi plena est. Sub justæ recompensationis titulo sæpe appetitus vindictæ latitat. Absolute consultius est omnia remittere. Occurrere tamen casus possunt in quibus condonare satisfactionem minime expediat; ut si offensus pauper sit, & detrimentum grave patiatur; si sit membrum communitatis, vel familiæ, cujus temporalia damna reparari nequeant, nisi reus satisfaciat; si offensor sit communitati infestus. Si offensor congruam satisfactionem sponte exhibet, nequit eam offensus rejicere, ut illam coram judice exigat, ut contendunt non pauci: quoniam reparata injuria, & compensato damno ab ipso offensore, omni justitiæ satisfactum plene est. Ergo dum offensus ad tribunal appellat, non reparari jus læsum quærit, sed vindictæ & odio indulgere.

VIII. QUÆST. V. *Licitum ne est de malo proximi gaudere ob bonum quod inde nobis obvenit?* RESP. Adfirmant Castropalaus, Tamburinus, Moya, & alii, quorum sententia damnata est ab Ecclesia. P. Viva in commentariis in thesim 13. Innoc. XI. æquo, ut mihi videtur, laxius extenuat proscriptionem damnationis. Lege *Tom.* I. *in Dec. Lib.* I. *Dis.* 5. *c.* 8. *n.* 6. Nunquam ergo licet neque gaudere, neque optare malum proximo, & multo minus sibi. Quare falsa est Joannis La-Crux, & Tamburini doctrina, qua docent, posse sibi quemquam optare mortem, ut hujus vitæ ærumnas declinet. Peccatoribus vero licitum est aliquod male temporale appetere, ut a peccatis resipiscant, ut docet S. Thomas *in* III. *dist.* 30. *a.* I. *ad* 4. Quam doctrinam confirmant Scripturæ sanctæ. *Erubescant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur, & erubescant valde velociter.* Psal. 6. Cavendum tamen est ne odium latitet, & sub prætextu conversionis peccatorum, vindicta foveatur.

CAPUT V.

De eleemosyna corporali.

I. QUÆST. I. *Quid sit eleemosyna?* RESP. Est opus quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum; seu est alienæ miseriæ sublevatio propter Deum. Actus iste elicitur a virtute misericordiæ, & imperatur a caritate, ut docet 2. 2. *q.* 32. *a.*1. S. Thomas. Duplex in eleemosyna respectus: alter ad Deum, alter ad proximum. Quatenus Deum respicit, ad justitiam legalem pertinet, quia Deus in omnes divitias quas hominibus concedit, tributum imponit pauperibus solvendum. Secundum quod proximi miseriam sublevandam spectat, opus misericordiæ est, imperatum, & directum a caritate, ut dictum est. Quod enim Latinis *misericordia*, Græcis *eleemosyna* est.

II. Septem autem sunt misericordiæ corporalis officia. 1. visitare infirmos, & carcere detentos. 2. potare sitientes. 3. pascere esurientes. 4. redimere captivos. 5. vestire nudos. 6. peregrinos hospitio suscipere. 7. sepelire mortuos: quæ omnia hoc versu clauduntur:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

III. Septem quoque sunt spiritualis misericordiæ officia, nempe 1. consilium dubitantibus præbere. 2. ignorantes docere. 3. corrigere delinquentes. 4. consolari afflictos. 5. remittere offensam. 6. ferre patienter injurias illatas, & defectus proximi. 7. pro omnibus orare: quæ omnia hoc alio versu comprehenduntur:

Consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora.

Hæc omnia fusius docet 2. 2. *q.* 32. *a.* 2. S. Thomas, & nos infra exponemus.

IV. QUÆST. II. *An jure naturali & divino eleemosyna imperetur?* RESP. Affirmatur. Pauper, & dives duo sunt contraria, sed duo maxime necessaria. Si omnes iisdem affluerent divitiis, aut omnes egerent, nulla inter eos necessitudo, nulla societas: nemo alterius ope egeret, nec alteri alter subjectus foret: nemo servus, nemo dominus: caritatis & misericordiæ exercendæ occasio deesset, & egestatis, paupertatisque patientia abesset. Quamobrem alii divites, alii pauperes sint oportet, ut omnes valido, perpetuoque amoris nexu devincti vivant. Qui igitur hunc ordinem abrumpunt, procul dubio naturæ legem infringunt. Nisi hic ordo institutus esset, improvidus pauperum pater Deus esset, & in filios divites nimis prodigus; quod blasphemiam redolet. Patres pauperum instituti a Deo divites sunt, & injustitiæ, ac perfidiæ sontes evadunt, dum pauperes illis a Deo commissos necessario præsidio defraudant.

V. Eleemosynam tributum esse jure divino impositum, ut pauperibus solvatur, Scripturæ sanctæ evincunt. 1. *ad Tim. c.* 6. S. Paulus inquit: *Divitibus hujus sæculi præcipe . . . . . facile tribuere*. Christus Dominus Matth. 25. *Discedite a me maledicti* &c. *esurivi enim, & non dedistis mihi potum; hospes eram, & non collegistis me*.

VI. Multis privilegiis eleemosynam Deus ornavit. *Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus:* Ps. 40. *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis:* Prov. 19. *Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit:* Eccli. 29. Si pauper ingratus erit, ipsa eleemosyna pro te clamabit ad Deum. *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas mysericordiis pauperum: forsitan ignoscet tibi Deus*: Daniel. 4.

CAPUT VI.

Selecta Patrum testimonia, quibus ad eleemosynam divites urgentur, & istorum excusationes vanæ refelluntur.

I. CONcupiscentia carnis, & cupiditas divitiarum sunt duo frequentissimi, & funestissimi scopuli, ad quos divites præsertim allidunt animas suas. Aut enim divitias a Deo concessas, pensione gravatas erogandi quod superest in pauperes, prodigunt in concupiscentia saturanda, & libidine explenda, in saginandis scortis, luxuque & pompis fovendis: aut eas in scrinio retinent, & accumulant, ut avaritiæ insatiabili indulgeant. Quare quemadmodum Scripturæ sanctæ, & Patres; ita & Pastores, atque Confessarii omni argumentorum genere, & eloquentiæ vi urgere divites debent ut hoc gravissimum præceptum impleant. Hinc vitio mihi vertendum minime est, si vel in hoc compendio veritatem summi momenti latius inculcavero.

II. S. Basilius homil. 6. ex variis: *Eleemosyna, & fides ne te deserant. Item frange esurienti panem tuum. Sed horrea multitudine fructuum gravata dirumpebantur; cor autem*

ejus parcum , ac tenax minime exsaturatum est .... Quid faciam? *inquit* ..... *Agnosce, o homo, eum qui dedit* .... *qua gratia tam multis sis prælatus . Dei optimi minister es , tuorum dispensator conservorum . Ne putes omnia ventri tuo præparari , quæ in manibus habes , ut aliena existima : parvo te exhilarabunt tempore , deinde diffluentia præteribunt ; quorum ratio abs te acriter exigetur* .... *Plane imprudenti uteris consilio* . Quid faciam ? *Parata tibi responsio fuerat : esurientium animas explebo , aperiam horrea , & omnes vocabo indigos , imitabor Joseph* &c. Et paulo infra : *Imitare , o homo , vel terram : ut illa, fructus proferto , ut ne illa conspiciaris esse deterior , quæ inanimis est . Sane illa non in suum usum , aut commodum , sed in tuum ministrare contendit* ..... Pulchram deinde similitudinem adjicit . *Putei continuo exhausti & copiosiore , & pulchriore admodum fluunt aqua , dimissi vero , & quieti facile putent : sic & opes conditæ quiescentesque , inutiles ; motæ autem , & translatæ publicum commodum , & fructum pariunt* ..... *Dixeris : Cui facio injuriam , si mea retineo ? Quæ illa , dic mihi , tua ? Unde accepta hæc ad traducendam præsentem hanc vitam invexisti ?* ..... *Nonne nudus ex utero matris exivisti , nudusque rursus reverteris ad humum ?* .... *Cur tu dives es , ille pauper ? Profecto non ob aliam causam , nisi ut tu benignitatis , ac fidelis administrationis mercedem accipias* . . . *Esurientis est panis , quem tu retines ; nudi est vestis , quam in arca custodis ; discalceati calceus , qui apud te marcescit ; egentis argentum , quod tu terræ infossum possides* . Item *homil.* VII. contra divites avaros sermonem habens de illo adolescente qui audiens a Christo Domino Matth. 19. *Vade , & vende omnia quæ habes , & da pauperibus* , tristis abiit , hæc scribit Basilius : *Mihi evenisse huic adolescenti , vel propinquis ipsius videtur quod illi solet evenire qui iter facit civitatis alicujus spectaculi videndi studio , properatque usque ad mœnia : ibi reperto diversorio requiescit , modicumque quod restat viæ , ob pigritiam atque desidiam ire detrectat , simul & toleratum itineris laborem inanem reddens , & spectaculo bonorum quæ videre poterat in urbe , excludens . Sic & hujuscemodi sunt homines , qui cetera quidem mandata observant , ad bonorum vero suorum erogationem claudicant . Vidi ego multos jejunantes , orantes , præteritorum pœnitentia suspirantes , omnem denique sine sumptu pietatem ostendentes , egentibus vero ne obolum quidem præbentes . Quid his cetera virtutum diligentia prodest ? Non propterea regnum Dei consequentur . Idcirco , inquit Dominus* , difficilius est divitem intrare in regnum cælorum quam camelus per foramen acus .... *Quid miser judici respondebis ? Parietes vestis , hominem non vestis ? Equos phaleris ornas , fratrem tuum laceris amictum pannis aspernaris ? Frumentum retinendo perdis , esurientes non respicis ?*

III. D. Joannes Chrysostomus præ ceteris Patribus debitum , vim , meritum , & mercedem eleemosynarum disertissime exponit , & amplificat . *Homil.* 35. *in Gen.* hæc habet . *Pecuniarum abundantiam in animarum salutem expendamus , superfluaque indigentibus insumamus . Quare enim , dic mihi , permittis filium aurum & argentum prodigere , quæ oportebat in pauperum ventres evacuare , reponendo in tutum promptuarium , ut tempore quo maxime opus habes eorum adjutorio , consolationem invenias : & qui a te hic pasti sunt , alibi fiduciæ fores tibi aperiant , & accipiant te in æterna sua tabernacula ? Vestes quoque non sinamus a vermibus rodi , & absque usu in arculis putrescere , cum tot sint qui indigent , & obambulant nudi . Sed veneremur , honoremque demus nudo Christo potius quam tineis ; & induamus eum qui propter nostram salutem nudus obambulare vult , ut cum ipsum induerimus , audiamus in die illa :* Nudus eram , & vestistis me . *Num onerosa sunt præcepta ? Ea quæ pereunt , inquit , quæ a vermibus arroduntur , quæ absque usu , & fructu consumuntur , hæc dispensa , ut tibi fiant utilia , & ut detrimenti damnum effugias , & ut ex ipsis lucrum maximum tibi pares .*

IV. Idem *homil.* VII. in Lucam : *Rapina est , pauperibus non impertiri de suis facultatibus . Ac fortassis mirum vobis esse videtur quod dico . Verum ne miremini , testimonium vobis ex divinis Scripturis proferam . Itaque Dominus Judæos accusans per Prophetam dicit : Produxit terram proventum suum , & non intulistis decimas ; sed rapina pauperis est in domibus vestris . Quoniam , inquit , oblationes solitas non dedistis ; rapuistis ea quæ sunt pauperis . Hoc autem dicit declarans , quod res pauperum possident , etiamsi paternæ hereditates obvenerint .*

V. Idem *hom.* IV. in Gen. *Videamus quantam abundantiæ vim possideat larga eleemosyna , ut cum didiceris lucrum quod inde nascitur , alacriter eam facias . Forte enim tanta ejus potestas est ut non solum peccata purgare , sed & mortem fugare valeat . Et quis , dicet aliquis , eleemosynam faciens superior*

morte effectus est? Sane omnes vidimus sub mortis potestatem venisse. Ne turberis, dilecte; sed disce, quomodo eleemosynæ vis & mortis vicit tyrannidem. Tabitha vestiebat viduas, & alios sumptus eis præbebat. Factum est autem ut infirmata moreretur. Sed quæ ab illa curabantur, & quas vestiebat, stabant circa Apostolum, & ostendebant ei vestes quas faciebat illis Dorcas, atque ad miserationem Apostolum provocabant: qui genibus flexis orans dixit: Tabitha surge. *Illa autem aperuit oculos suos, & viso Petro resedit: & dans ei manum evexit eam, & accersitis sanctis viduis assignavit eam vivam. Vidisti, quanta retributio beneficentiæ in viduas etiam in præsenti vita?*

VI. S. Augustinus *lib.* I. *homil.* de exhortatione ad eleemosynas faciendas *homil.* XIX. hæc inculcat: *Lectio ista, fratres, quam modo audivimus de sancto Evangelio, ad eleemosynas faciendas nos hortatur, & sic hortatur, ut in judicio suo Dominus has solas factas imputet dextris, has solas non factas imputet sinistris: non quo cetera facta hominum vel bona, vel mala non veniant in judicium: scriptum est enim, omnia ventura ad judicium: & tamen non elegit Dominus noster Jesus Christus, prænuntians nobis judicium suum futurum, unde nos admoneret, nisi solas eleemosynas. Numquid dextris non erit dicendum, quia caste vixistis, quia res alienas non rapuistis, quia fidem meam usque ad sanguinem confessi estis? Omnia enim facta ista bona necesse est honorari in judicio Jesu Christi. Rursus putatis non esse dicendum sinistris, quia fuistis impudici, quia fornicati estis, quia res alienas rapuistis, quia superbia vestra, & malis moribus nomen meum blasphemari fecistis? Et cetera quæque enumerat; tacet autem Dominus noster prænuntians nobis judicium suum, omnia cetera recta facta justorum, & solas eleemosynas commemorare dignatus est. Tacuit omnia mala inimicorum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse judicavit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Ideo illam laudavit fecunditatem, istam culpavit, & damnavit ariditatem. Sed auditis, omnia malefacta eleemosynis redimi. Nolite sic intelligere, ut intelligunt quidam perverse. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaveris. Si autem in eisdem malis perseveraveris, eleemosynis tuis non corrumpes judicium Dei.* Item serm. 42. de tempor. *Certe videtis quod in lectione evangelica nihil aliud Dominus nominaverit de universis virtutibus, nisi solam eleemosynam quæ cum caritate operatur. De ramis tacuit, radicem tantummodo nominavit, ita dicens:* Venite benedicti, percipite regnum. Esurivi enim &c. Item exposit. in Psal. 44. *Nolite vobis condere thesauros in terra, ubi tinea, & rubigo exterminant, & ubi fures effodiunt, & furantur; sed thesaurizate vobis thesauros in cælo. Venite cum muneribus, date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Venite cum muneribus ad eum qui dicit:* „Misericordiam volo magis quam sacrificium." Item serm. 62. de temp. *Pro eo tamen quod non potest jejunare, amplius debet erogare pauperibus, ut peccata quæ non potest jejunando curere, possit eleemosynas dando redimere. Bonum est jejunare, fratres; sed melius est eleemosynam dare. Si possibilitas non fuerit jejunandi, eleemosyna sufficit tibi sine jejunio; jejunium vero sine eleemosyna omnino non sufficit.*

VII. Tremenda sunt Patrum testimonia, sed tremendissima sunt Christi oracula, & minæ. *Væ vobis divitibus: væ vobis, quia habetis consolationem vestram: væ vobis, quia lugebitis, & flebitis. Quam difficile* (Christus est qui exclamat, non Rigorista, nec Jansenista) *qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt! Facilius est enim camelum per foramen acus transire quam divitem intrare in regnum Dei. Ite maledicti in ignem æternum: esurivi enim, & non dedistis &c.* Quis non tremit, quis non expavescit ad hæc formidanda Christi oracula?

VIII. Excusant se divites superfluis divitiis carere. Quem prætextum hoc pacto profligat *in psal.* 147. S. Augustinus. *Multa autem superflua habemus, si non nisi necessaria teneamus. Nam si inania quæramus, nihil sufficit. Fratres, quærite quod sufficit operi Dei, non quod sufficit cupiditati vestræ. Cupiditas vestra non est opus Dei...... Quærite quæ sufficiant, & videbitis quam pauca sint. Viduæ suffecerunt duo minuti nummi ad faciendam misericordiam, suffecerunt duo nummi ad emendum regnum Dei ..... Quære quantum tibi dederit, & ex eo tolle quod sufficit. Cetera quæ superflua jacent, aliorum sunt necessaria. Superflua divitum necessaria sunt pauperum. Res alienæ possidentur, cum superflua possidentur.* Superfluum, quod se habere divites pernegant, ubi repositum habeant, ostendit D. Joannes Chrysostomus *homil.* XI. in epist. Pauli ad Rom. *Rapinæ, atque avaritiæ incumbis, non paupertate pres-*

sus, non fame te ad id impellente; sed quo equi tui frenum, domus tectum, columnarum capita copiose inaurentur. Hoc ipsum vero quantam gehennam meretur, cum tu fratrem tuum, qui videlicet bonorum arcanorum tecum particeps effectus, atque eo usque a Domino honoratus est suo, in infinitas calamitates praecipitem agis, ut lapides, & domus tuae pavimentum, ut animantium ratione carentium corpora exornes? Te ne tam sollicitum alendi canes curam gerere, hominem autem, seu verius dicam Christum ipsum, propter canem ad summam famem adigi? Quid hac confusione pestilentius? Quid hac iniquitate letalius? Quot tandem ignei fluvii ad hujusmodi animam depascendam satis esse possunt? En qui ad Dei similitudinem expressus est, pannosus, indecorusque jacet per tuam inhumanitatem; muli autem uxorem tuam portantes, tum autem pelles, & ligna, quibus tectum illud texitur, multo auro splendescunt; ac si sedile, ac scabellum conficiendum est, ubique aurum, ubique argentum. Christi autem membrum, is propter quem Deus de caelo ad nos descendit, sanguinemque pretiosum effudit, avaritia tua ne necessarium quidem cibum habet? Et lectuli quidem argento undique cincti, undique ornati sunt; sanctorum vero corpora vel necessario operculo carent; ac tibi minoris fit ipse Christus quam muli, quam lectus, quam sedile, quam scabellum.

IX. Alter divitum praetextus est commentitia quaedam voluntas largiendi pauperibus mortis tempore. Quam illusionem sic *homil.* VII. contra divites explodit S. Basilius. *Sed, inquis, ego quidem bonis, dum vixero, frui volo; post mortem vero in testamento heredes facultatum mearum, ac dominos pauperes adscribam. Heu miser! Tunc benignus, ac liberalis hominibus eris, cum amplius inter homines non ages? Cum te cadaver aspiciam, tunc fratris amantem appellabo? Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur, aut gratia, si in sepulcro jacens, & in terram conversus, magnificus ac sumptuosus apparebis. Dic, cujus mercedem temporis potissimum exposces, vitae ne, an mortis? Nam si tempore quod ad promerendum datur, in voluptatibus absumpto, pauperes nequaquam respexisti, mortuus cujusnam actionis, aut operis mercedem petiturus es? ..... Atramento, & tabulis pulchra opera, & commendanda gerere studes? Quis exitus tui tempus nuntiabit? Quis de mortis genere sponsor? Quot videmus repentino, ac vi, casuque extingui, qui prae doloris, & spiritus angustia nec vocem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris a sensu alienos fecit? Quid igitur tempus expectas, in quo saepe rationis tuae compos non eris? Enimvero nox profunda, morbus gravis, nullus circa adjutor: immo qui hereditati insidiatur, paratus aderit, omnia tantum quae ad ejus faciant usum, adhortans, ac tua irritare consilia quaerens .... Quod si nihilominus contigerit ut & verbo & scripto, res tuae palam mandentur, una tantum transposita littera, unum non probe appositum signum, totam sententiam mutare, ac irritum facere valebit. Duo item, aut tres improbi testes totam hereditatem in alios convertent.*

X. Tertia divitum excusatio est amor in filios, in quorum commoda thesaurizare sibi licitum esse credunt. Quod inane commentum ita *Lib. de decem cordis cap.* 12. improbat S. Augustinus. *Noli sub imagine pietatis augere pecuniam. Filiis, inquis, meis servo. Magna excusatio, filiis meis servo. Videamus. Servat tibi pater tuus; servas tu filiis tuis; filii tui filiis suis, & sic per omnes; & nullus facturus est praecepta Dei. Quare non illi potius impendis omnia qui te fecit ex nihilo? Qui te fecit, ille te pascit, & ex his quae fecit, ipse pascit & filios tuos. Neque enim melius committis filio tuo patrimonium tuum quam Creatori tuo. Et mentiuntur quidem homines. Mala est, inquiunt, avaritia. Palliare se volunt nomine pietatis, & dealbare, ut quasi propter filios videantur servare homines quod propter avaritiam servant. Nam ut noveritis quia sic plerumque contingit, dicitur de quodam: Quare non facis eleemosynam? Quia servit filiis suis. Contingit u[t] [a]mittat unum. Si propter filios servabat, mitt[a]t post illum partem suam. Quare illam tenet sacculo, & illam relinquit ab animo? Redde illi quod suum est, redde quod illi servabas. Mortuus est, inquit. Sed praecessit ad Deum: pars ipsius debetur pauperibus: illi debetur ad quem perrexit, Christo debetur, ad ipsum enim perrexit: & ille dixit:* Qui uni ex minimis meis fecit, mihi fecit; & qui uni ex minimis istis non fecit, mihi non fecit. *Sed quid dicis? Servo fratribus ipsius. Si viveret ille, non erat cum suis fratribus divisurus? O fides mortua! Mortuus est enim filius tuus. Quidquid dicas, mortuo debes quod vivo servabas. Mortuus est filius meus; sed tamen partem filii mei servo fratribus ipsius. Si credis quia mortuus est; si pro illo Christus mortuus non est, mortuus ipse est. Si autem in te fides est, vivit filius tuus. Vivit prorsus; non decessit, sed praecessit. Qua fronte venturus*

rus es ad filium tuum qui præcessit, cui præcedenti non mittis partem suam in cælum? An non potest mitti in cælum? Potest prorsus. Audi ipsum Dominum dicentem: Thesaurizate vobis thesauros in cælo. *Si ergo ille thesaurus melius est custoditus in cælo, numquid tunc mittendus est filio tuo quando si missus fuerit, non peribit? Tenetur hic, ubi potest perire; non mittitur illuc, ubi Christus est custos? ...... Videtis, fratres, quia mendacium est: fratres mei, mendacium est: avari sunt homines ..... Quanta donatis venatoribus, quanta turpibus personis, quanta donatis eis qui vos occidunt?*

XI. Quarta divitum illusio est nimia cogitatio de crastino: quam deceptionem *sermon.* 43. *de divers.* refutat S. Augustinus. *Avaritia dicit, Consule in posterum, homini fortassis victuro nec in crastinum. Sed ecce vivat quantum putat avaritia; non quantum ostendit, non quantum docet, non quantum fidit, sed quantum putat, vixerit, senuerit, finierit: adhuc senex, incurvus, baculo innixus, lucrum quærit, & audit avaritiam dicentem: Consule in posterum. In quod posterum? Jam expirans loquitur: Propter filios tuos, inquit. Utinam vel illos senes habeamus non avaros, qui non habent filios. Etiam ipsis, etiam talibus, etiam iniquitatem suam nulla pietatis imagine excusantibus, non cessat avaritia dicere: Consule in posterum.* D. Hieronymus epist. 139. *Nihil ita decipit humanum genus, quam quod, dum ignorant spatia vitæ longæ, longiorem sibi sæculi hujus possessionem repromittant. Unde & illud egregie dictum est, nullum tam senem esse, & sic decrepitæ ætatis, ut non adhuc uno plus anno vivere suspicetur.*

XII. Opponere divites ultimo solent pauperum versutiam, fraudes, dolos, quibus vulnera, & infirmitates effingunt. Hanc divitum crudelitatem his verbis profligat S. Joannes Chrysostomus hom. 37. ad populum. *Etenim si simulat ex inopia, & necessitate, simulat propter crudelitatem tuam, & inhumanitatem, hujusmodi personarum simulationibus egentem, quæ nulla commovetur misericordia. Itaque simulatio illius tuæ est inhumanitatis præco. Cum enim rogans, & supplex, & miserabilibus verbis, & anxius, & lacrymans toto die circumeundo mendicans, ne necessarium quidem victum comparat, fortasse hanc artem invenit, quæ non tantum illi, quantum tibi affert ignominiam, & culpam. Nam si facile moveremur, nunquam sane ille ejusmodi sustinere eligeret. Et quid nuditatem, & tremorem memoro? Dicam quod longe horribilius est, quod nonnulli suos cæcare filios ætatis florem agentes coacti sunt ...... Siquidem cum sensu visus fruentes, & nudis circummendicantes, neque ætate, neque calamitate, inhumanos, atque immisericordes moverent, tantis malis aliam addiderunt calamitatem, & quidem majorem: & ut famem lenirent, levius fore arbitrati sunt hoc communi lumine, & solaribus radiis, omni humano generi concessis, privari, quam perpetuo cum fame pugnare, & miserrima morte perire.... Alii quidem sine calceis incedunt, alii capiti acutos clavos infigunt, alii per ipsum gelu nudo corpore mendicantes petunt, alii etiam his graviora ferentes, miserabile de se præbent spectaculum ..... Quomodo autem dicis:* Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: *cum tu non secundum magnam misericordiam miserearis, fortasse neque secundum parvam?*

CAPUT VII.

De tempore quo eleemosynæ præceptum urget. Variæ quæstiones resolvuntur.

I. Egestatis tempore eleemosynæ præceptum urget. Triplicem necessitatis gradum Theologi distinguunt, extremæ, gravis, communis. *Extrema* est, cum pauper in proximo, vel probabili vitæ periculo versatur: non est expectanda ultima penuria, quia tunc forsitan egens non excipit auxilium. Ad necessitatem extremam attinet periculum perpetui carceris, mutilationis, & incurabilis morbi. *Gravis* egestas est, cum grave damnum imminet homini in honore, in vita, statu, aut re domestica. *Communis* est qua premuntur pauperes ostiatim stipem emendicantes. Triplici necessitati tria opponuntur bonorum genera. Bona alia necessaria sunt alendæ vitæ nostræ, & eorum quorum nobis cura incumbit. Alia statum, & conditionem spectant, quatenus absque ejusmodi bonis nequit homo propriæ conditionis, nobilitatis, & dignitatis gradum sustinere. Hæc bona duplicis sunt generis. Quædam ita necessaria sunt ut sine iisdem quisque a suo statu excideret; quædam ad decentiam, & decorem attinent. Postrema tandem bona superflua sunt vel vitæ, vel statui, vel utrique simul.

II. Quæst. 1. *Extrema necessitate laboranti astringuntur ne divites succurrere non modo ex superfluis, sed etiam ex necessariis statui?*

Resp.

RESP. Extrema necessitate laborantibus succurrendum vi præcepti esse adfirmant omnes ex superfluis statui. Communis quoque sententia & vera est, cum aliquo detrimento proprii status levandam esse pauperis necessitatem. Non requiritur ut nobilis plebejus evadat ut pauperibus succurrat. Quoniam nunquam tanta divitiarum copia requiritur ad levandam extremam indigentiam pauperis, quæ non adeo frequens est, ut divites & nobiles debeant pauperes evadere. Aliqua tamen status diminutio necessaria est. Adstringuntur divites extrema urgente penuria, famulorum, & equitum multitudinem, pomparum splendorem, & conviviorum lautitias, aliosque sumptus, quos impendere ad decorem, & ornatum proprii gradus consuescunt, restringere. Christiana prudentia opus est. Grave status detrimentum vix unquam occurrit, ut pauperes ab extrema miseria leventur.

III. QUÆST. II. *Tenentur ne divites captivos apud Turcas, aliosque infideles redimere?* RESP. Regula præcisa designari vix potest. Captivitas suapte natura extremam necessitatem secum non affert. Grave tamen malum est, ad quod tollendum plus & minus divites adstringuntur. Si captivitati adjunctum sit grave malum fortuitum, ut periculum amittendæ vitæ, vel fidei, si captivus utilis Reipublicæ sit, tum gravior incumbit divitibus obligatio. Spectandæ circumstantiæ sunt, & caritas christiana consulenda.

IV. Ex necessariis propriæ vitæ non adstringuntur divites succurrere pauperibus extrema penuria laborantibus: quia in pari necessitate ordo caritatis postulat ut quisque semetipsum præferat extraneo. Quid si homo extrema pressus egestate sit maxime utilis Reipublicæ? Hac de re prolixe Cicero disputat; sed raro hoc contingit ut homo extreme indigens adeo utilis reputetur Reipublicæ, ut pro ejusdem conservatione innocentis vita immolari debeat.

V. QUÆST. III. *Dives qui extrema penuria laboranti mutuo dat pecuniam, satisfacit ne præcepto eleemosynæ?* RESP. Sententia negans communis est, & vera, quia præceptum eleemosynæ distinctum est a præcepto mutuo dandi: & in extrema necessitate omnia sunt communia jure naturæ. Si tamen qui extrema premitur necessitate in hoc loco, alibi bona haberet, tum non esset absolute pauper, & ideo impleretur præceptum, si mutuo a tali miseria liberaretur. Si absolute pauper extrema prematur egestate, & divites recusent opem ferre, tum potest aliena surripere, ut sibi consulat, & evadat extremam penuriam.

VI. QUÆST. IV. *Licitum ne divitibus est retinere superflua statui præsenti, ut ad altiora ascendant?* RESP. Ut quæstio difficilis & implexa dissolvatur, pauca præmittenda sunt. Divites reperiuntur qui superflua habent, alioquin frustraneum esset præceptum: *Quod superest, date eleemosynam:* Luc. c. II. Statuum quoque permutatio licita est. Nam hic est divinæ providentiæ ordo, ut qui hac ætate divites sunt, futura in paupertatem decidant. Non igitur divites semper divites, nec pauperes semper pauperes, nec artifices semper artifices, nec mercatores semper mercatores, nec nobiles semper nobiles, sed perpetua vicissitudine, & mutatione nec divites, nec pauperes, nec artifices &c. unquam deerunt. Quapropter licitum est, debita moderatione servata, altiorem statum appetere.

VII. Illud nunc discutiendum, quomodo & divites superflua distribuere pauperibus debeant, simulque statum altiorem appetere licite queant. Pecuniarum accumulatio ex sola libidine & ambitione occupandi altiorem gradum illicita est, & malitiæ plenissima. Ipsa quoque graduum appetitio, nullo præstituto limite, nullaque propriæ virtutis consideratione habita, illicita est, & scelerum scaturigo. Ut itaque ascensus iste honestus sit & licitus, finem honestum habere debet. Paucis rem comprehendo. Si divites omittant eleemosynam, & liberalitatem in pauperes, ut accumulent, & ad altiorem statum ascendant, peccant adversus præceptum eleemosynæ. Divites autem, quorum viscera super pauperum calamitate vehementer afficiuntur, iisdem suppetias ferunt: qui non modo extremam, & gravem miseriam, sed communem etiam levare, & auferre student: qui in congregandis divitiis modum sibi præstituunt, rationemque servant, justitiam, & ceteras virtutes excolere student: isti ad altiora ascendere licite solent, quia ob virtutum cultum, & eleemosynarum liberalitatem *centuplum* a Domino recipiunt in hoc mundo, & vitam æternam in alio.

VIII. Jure Ecclesia damnavit sequentem thesim, quam docuerunt nonnulli: *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui.* Hæc doctrina antievangelica est, quia si in divitibus vix superfluum reperitur, vix eleemosynæ præceptum a Christo impositum locum habet, & in fumum occi-

occidit. Tria divitum genera distinguo. Alii sunt qui ampla prodigunt patrimonia in luxum, pompas, vanosque sumptus, quin pauperum recordentur. Isti præceptum eleemosynæ gravissime violant. Alii sunt divites nobiles, qui non causa ascendendi ad altiorem statum, sed solius avaritiæ ardore thesauros congregant, neglecta eleemosyna. Tertii tandem sunt inferioris conditionis, qui multas divitias superfluas possident, sed omnia in crastinum congregant, ut ad altiorem statum ascendant. Divites tum secundæ, tum tertiæ classis similes sunt diviti evangelico, qui *Luc.* 12. dicebat: *Destruam horrea mea, & majora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi: & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare.* Christus respondit: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent a te. Quæ autem parasti, cujus erunt?*

IX. Lubet isthuc transcribere S. Basilii Magni eloquentissimam & acerrimam redargutionem in divites istos ex homil. in hunc text. *O verba stultissima! o dementiam singularem! Nam si* PORCINAM *habuisses animam, quid aliud ipsi anuntiare potuisses? Ita ne pecuinus tu, ita bonorum animæ ignarus, eam ut exceptes carnalibus epulis, & quæcumque alvi secessus recipit, animæ destines? .... Audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, sed ipse Dominus indidit:* Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent. *Superat æternam pœnam irrisio stultitiæ. Qui namque paulo post arripiendus e vita, & ad supplicium adducendus, quale init tacitus consilium?* Destruam horrea mea, & majora faciam. *Isti ego sane dicerem: Benefacis: nam iniquitatis horrea procul dubio digna sunt ut diruantur. Everte miser tuis ipse manibus quod male ædificasti. Solve horrea, unde nullus unquam solamen consecutus est. A fundamentis eradica avaritiæ custodem, dirue tectum, everte muros, ostende Soli frumentum quod cariem, situmque contraxit. Educ diutius illigatas hasce divitias: produc in publicum triumphum tenebris obsita domicilia mammonæ.* Destruam horrea mea, & majora faciam. *Ubi vero & ista frumento adimpleveris, quid, quæso, amplius cogitabis? An rursus destrues, & rursus ædificabis? Quid stultius quam laboribus nunquam finiendis se conficere, ac summo cum studio ædificare, nec minore cura eadem demoliri? Habes, si vis, apothecas, ventres pauperum. Thesauriza tibi thesauros in cælo .... Longa tibi vitæ tempora præfixisti. Vide ne te illud tempus quod certo, ac præstituto termino accelerare solet, forte corripiat. Et profecto vitam sibi hoc modo confidentius polliceri, non bonitatis, sed malitiæ est indicium.*

X. Plura alia congerit S. Pater in similes divites, deinde paulo infra divitis orationem refert his verbis: *Dixeris: cui facio injuriam, si mea retineo conservoque?* Audi responsionem Basilii: *Quæ illa, dic mihi, tua? Unde accepta hæc ad traducendam præsentem hanc vitam invexisti? Perinde enim facis ac si quis in theatro locum spectandi mox ut antevertit aliis arripere, ceteros abarceat ingressu, suo unius usui id adjudicans quod ad omnium communem usum proponitur. Tales & divites existunt. Communia namque cum priores obtinuerint, propria faciunt occupando. Nam si tantum quisque usurparet, quantum ad propriæ necessitatis solatium faceret, superfluumque egenti tribueret; nemo profecto esset dives, nemo item pauper. Nonne nudus ex utero matris excidisti, nudusque iterum reverteris ad humum? Hæc tibi bona præsentia unde? Si a casu dixeris, impius es, eum non agnoscens qui te condidit; neque ei qui dedit, rependens gratiam. Quod si ex Deo te illa habere fateris, dic mihi, quam ob rem hæc sortitus es? Non enim injustus est Deus, qui ea quæ sunt ad victum, inæqualiter nobis diviserit. Cur tu dives es, ille pauper? Profecto non ob aliam causam, nisi ut tu benignitatis, ac fidelis administrationis mercedem accipias; ille vero patientiæ maximis præmiis honoretur. Tu vero insatiabilis avaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis privans, neminem te lædere putas? Quis, quæso, est avarus? Ille qui eo quod satis esse debet, non est contentus. Quis vero peculator? Ille qui ad se unum transfert quæ singulorum sunt. Tu ergo non avarus, tu non peculator; cum ea quæ ad dispensandum, distribuendumque receperis, tibi propria facis? Num qui vestem diripuerit, spoliator nominabitur; qui autem nudum non texerit, modo possit, alterius cujusdam nominis appellatione dignus erit?*

XI. QUÆST. V. *In communi necessitate subveniendum ne pauperibus est ex superfluis?* RESP. Ut paucis convellam laxas quorumdam opinationes, doctrinam S. Thomæ transcribo. Docet ille in IV. dist. 15. q. 2. ar. 1. q. 4. *Dare eleemosynam de superfluo, cadit in præcepto; similiter dare eleemosynam ei qui est in extrema necessitate.* Hanc doctrinam edisserit 2. 2. *q.* 118. *art.* 4. *ad* 2. ubi explicans sententiam Basilii, inquit: *Basilius loquitur*

in

in illo casu in quo aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare, vel propter periculum necessitatis, vel etiam propter superfluitatem habitorum. Item q. 87. art. 1. ad 4. *Tertiæ vero decimæ, quas cum pauperibus comedere debebant, in nova lege augentur, per hoc quod Dominus non solum decimam partem, sed etiam omnia superflua pauperibus jubet exhiberi, secundum illud Luc.* 11. *Quod superest date eleemosynam*. Tandem quodl. 8. q. 16. ar. 12. *Supposito enim quod aliquis habeat de superfluo & respectu individui, & respectu personæ, quod tenetur pauperibus erogare; aut videt in paupere petente evidentia signa extremæ necessitatis, aut non. Si videt, certum est quod tenetur dare, & peccat non dando. In hoc enim casu loquitur Ambrosius:* Pasce fame morientem: si non paveris, occidisti. *Si vero non appareant, tunc non tenetur dare pauperi petenti: quia quamvis teneatur dare superfluum pauperibus, non tamen omnibus dare, nec huic dare, sed tenetur distribuere secundum quod sibi visum fuerit opportunum; nec tenetur inquirere, quia hoc esset nimis grave quod de omnibus pauperibus inquireret*.

XII. Duo principia constituit Angelicus unde præceptum eleemosynæ proficiscitur. Alterum est extrema, vel gravis necessitas. Alterum superfluitas bonorum tum naturæ, tum statui. Præceptum ergo urget & ratione superfluitatis, & ratione necessitatis extremæ, vel gravis & urgentis. Quando occurrit extrema, vel gravis necessitas, tum danda est eleemosyna huic determinato pauperi egenti. Quando divitibus non occurrunt pauperes tali necessitate pressi, tum illi distribuere superflua naturæ, & statui in usus pios, prout sibi bene in Domino visum fuerit, debent.

XIII. Heinc infert Angelicus, teneri divites superflua & naturæ, & statui erogare in pauperes communi necessitate pressos. Plures adduxi rationes *T.* 2. *in Decal. Diss.* 6. *cap.* 13. Satis nunc sit indicare bonorum, quæ primum communia erant, partitionem jure gentium invectam esse. Quorsum? Numquid in Reipublicæ detrimentum, perturbationem, & humanæ societatis confusionem? Absit. Porro qualis confusio, qualis recti ordinis perversio foret, si pauperum cœtui sublata esset bonorum partitio, divitibusque concessa, ut avaritiæ, aut pompis, illecebris, & vitiis indulgerent? Gentium jus, seu humani generis consensus in bonorum partitione æquissimus fuit, solumque pro fine habuit hominum commodum, & tranquillitatem. Atqui si egentes homines continenter cum fame, & siti luctari deberent, & divites superfluis abundare, & ad libitum superflua prodigere; qua ratione ab injustitiæ labe purgari hujusmodi partitio posset?

XIV. Opponit P. Diana cum pluribus aliis Probabilistis, heinc sequi, omnes divites, eorumque Confessarios damnari. Respondeo, eos divites damnari, nisi resipiscant, qui præceptum eleemosynæ non implent, & eos Confessarios qui absolvunt divites indignos, & violatores legis naturalis, & divinæ. Plura paradoxa laxitatis plena docet cum nonnullis aliis P. Diana, quæ profligavi *loc. cit. cap.* XI. Sed audiant omnes qui Dianæ doctrinam propugnant, responsum quod *tract.* 2. *de eleem. cap.* 6. præbet Cardinalis Cajetanus. *Quod si mihi illud objeceris, quod scilicet divitum confessiones audiri non possent, & Confessores damnationem incurrerent; audi Dominum Jesum Christum in Evangelio divitibus dicentem: Facilius est camelum transire per foramen acus, quam divitem intrare in Regnum cælorum. Confessoribus autem: Si cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt*. Frequentissime mollioris Ethices patroni pro absurdo obtrudunt quod Christus Jesus severissime minatur. Christus exclamat: *Quam difficile qui pecunias habent, in Regnum Dei intrabunt!* Et P. Diana cum ceteris hoc divinum oraculum pro absurdo opponit? Facile damnarentur divites, & Confessarii, inquiunt isti novi Doctores, si superflua naturæ, & statui distribuere pauperibus deberent. Sed reipsa facile damnari divites Christus asserit. Ergo vi evidentis ratiocinii falsa est istorum Casuistarum opinio.

XV. Non modo ex superfluis, verum etiam ex necessariis ad status decentiam & decorem tenentur divites succurrere pauperibus gravi necessitate oppressis, ut communior & mihi vera sententia docet. Lege *Tom.* 2. *in Decal. Diss.* 6 *c.* 12.

XVI. QUÆST. VI. *Licitum ne pauperi est in gravi constituto necessitate furari ea quæ sibi necessaria sunt?* RESP. Opinionem adfirmantem docuerunt Vasquez, Lugo, Castropalaus, Diana, & alii, quos citat Cardenas, qui eos secutus est; sed postea hanc ipse opinionem retractavit *Diss.* 23. *c.* 1. *a.* 3. *n.* 34. & merito: quia eam damnavit Ven. Innocent. XI. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*. Benigni

gni Casuistæ non pauci nunc plus justo favent pauperum rapacitati, nunc laxius indulgent divitum avaritiæ.

CAPUT VIII.

Qui facere eleemosynas, de quibus bonis, & quibus pauperibus astringuntur?

I. QUÆST. I. *Quinam erogare eleemosynas possunt, & debent?* RESP. Omnes qui absoluto rerum suarum dominio potiuntur. Quare servi, mancipia, cum rerum jure careant, quæ in eleemosynam erogent, non habent; secus dicendum, si peculium possiderent: adimere etiam valent eorum quæ sunt in propriam sustentationem determinate data, & in pauperes distribuere. Minores, pupilli, & prodigi parvas tantum facere eleemosynas; tutores, & curatores eas facere eleemosynas debent quas erogare astringerentur domini.

II. QUÆST. II. *Filii-familias, & uxores facere ne eleemosynas queunt?* RESP. Filii-familias ex iis bonis quorum dominium est penes parentes, nequeunt eleemosynas facere; neque bonorum quæ adventitia dicuntur, quorum ususfructus est penes parentes. Possunt vero ex bonis castrensibus, & debent pauperibus succurrere: item ex iis bonis quæ a parentibus accipiunt ad honestam recreationem, & dum parentum negotia agunt, possunt moderatas eleemosynas facere, quia consentientes parentes præsumuntur. Immo parentes debent aliquas pecunias filiis tradere distribuendas pauperibus, ut assuescant præceptum implere.

III. Uxores de bonis maritorum absolute eleemosynas facere nequeunt. Consuetudine tamen obtinente, & christianis maritis consentientibus possunt uxores congruas moderatasque eleemosynas facere. Item ad avertendum aliquod temporale, vel spirituale damnum possunt eleemosynas erogare, præsertim si mariti negligentes sint in præcepto implendo. Rursus extreme indigenti, etiam invitis maritis, possunt & debent uxores succurrere. De bonis vero propriis donatione, hereditate aliove justo titulo obtentis, quæque paraphernalia vocantur, tenentur uxores eleemosynas congruas facere.

IV. QUÆST. III. *Tenentur ne Regulares eleemosynas facere?* RESP. Si sermo sit de Regularibus privatis, planum est nullas istos erogare eleemosynas posse, cum omni dominio careant. Extrema necessitate urgente, etiam invitis Prælatis, succurrere pauperibus debent. In aliis eventibus licentia Prælati necessaria est. Cœnobia vero Religiosorum ad elemosynas astringuntur, cum bonis abundant.

V. QUÆST. IV. *Quibus pauperibus eroganda eleemosyna est?* RESP. Pauperes alii necessarii, alii voluntarii. Utrisque subveniendum est. In pari causa illis pauperibus subveniendum potius est qui majori pietate, & sanctitate fulgent. Pauperes qui simulant miseriam, & egestatem, ut eleemosynas extorqueant, peccant, & ad restitutionem tenentur. Qui revera pauperes sunt, & majorem qua premuntur, miseriam effingunt, peccant, quia mendacia sive in verbis, sive in factis, semper sunt vitiosa: ad restitutionem tamen non tenentur, cum reipsa pauperes sint. Quamobrem graviter peccant Concionatores, qui confictas necessitates exaggerant auditoribus, ut uberiores eleemosynas extorqueant. Eleemosynæ ficta paupertate collectæ pauperibus sunt restituendæ.

CAPUT IX.

Monitum ad Confessarios.

I. CUM Christi oracula, & omnium Patrum, graviorumque Theologorum doctrinam recogito, totis artubus super divitum salute contremisco: nec quorumdam benigna lenocinia dolorem, pavoremque liniunt. Extrema utique vitanda sunt. Cavendum ne Christi jugum plus justo graverur in hac causa, quod difficile evenit. Cavendum ne plus justo relaxemus, quod ex proscriptis opinionibus, & aliis æquo benignioribus facillime contingere compertum est. Divitum ergo Confessarii Evangelium Christi Jesu, & SS. Patrum doctrinam præ oculis habeant.

II. Cavere Confessarii debent ne divitibus adulentur. Christi doctrinam super eorum difficili salute altius inculcent. Caveant ne timor alienandi a se divites, illisque displicendi, efficiat ut evangelicæ doctrinæ severitatem nimia dulcedine deliniant, temperentque. Regula certa, & præcisa designari nequit sive super altiore statu comparando, sive super patrimonio augendo intra sphæram ejusdem status. Bonorum quoque superfluitas non est aliquo individuo puncto constituta. Plura in futurum servare divites valent ad dotandas filias, ad providendum liberis, ad onera civitatis, vel Reipublicæ sustinenda, & alia incommoda, quæ evenire probabiliter solent, reparanda. At sub his titulis ava-

ra

ra cupiditas, ambitio, & proprius amor plurima effingit, quæ præceptum graviſſimum in nihilum redigunt.

III. Illud eſt certum ſuperfluis divites abundare, omnibus eorum oneribus, ſive præſentibus, ſive futuris penſatis. Vana ergo, & mendax eſt plurium divitum excuſatio dicentium, ſe ſuperfluis carere. In iſtos Confeſſarii intorqueant quæ *orat.* I. S. Gregorius Nazianzenus ſcribit. *Qui molliter & delicate vivere inſtituerunt, neceſſario ad excogitandos magnificos ædificiorum apparatus alliciuntur. In his conſtruendis, & exornandis maxima vis pecuniarum profunditur. Ad hæc cœtus hominum libenter convocant, & invitant, ſplendidam, & variam ſupellectilem ſtudioſe comparant, innumerabilia poculorum genera, ſcurras, mimos, cytharistas, cantores, cantatrices, ſaltatores, ſaltatrices, totum denique petulantiæ ludum. Atque dum hæc intus geruntur, aſſident ad veſtibuli fores innumerabiles laceri, partim gravibus ulceribus pleni, partim oculis orbati, partim pedibus mutili, conclamant, nec tamen exaudiuntur. Si Deus hæc aſpicit, ut profecto aſpicit, quem exitum fore cogitatis, o pauperum inimici? An neſcitis horum cauſa in ſacro Evangelio poni, & commemorari exempla omnia horrenda, & terribilia?*

IV. In quantitate eleemoſynæ diſtribuendæ difinienda aqua hæret. Omnia ſuperflua diſtribuenda Chriſtus jubet, & Patres inculcant. Sed hæc ſuperflua cum nullo certo concludantur limite, non ſubjacent certæ & præciſæ menſuræ. Theologorum aliqui aſſignant decimam redituum ſive ex latifundiis, ſive ex induſtria obvenientium, partem. Alii arctiorem, alii ampliorem menſuram præſcribunt.

V. Adrianus Relandus *de Religione Mohammedica* a pag. 99. narrat, Turcas *aurum, argentum, triticum, hordeum, dactylos, uvas paſſas, camelos, boves, & oves, & plantas* certa eleemoſynæ penſione gravare in annos ſingulos, multis adjectis conditionibus. Quæ penſio fere ad quinque in centum accedit. Quod ideo in tranſcurſu adnoto, ne divites chriſtiani in eroganda eleemoſyna difficiles ſe præbeant. Cum vero præciſam menſuram deſignare ipſe nequeam, reſcribam quæ Doctores ſancti ſuggerunt.

V. S. Thomas de Villanova *conc.* 2. *de S. Mart.* hoc præbet reſponſum. *Audi Joannem.* Qui habet duas tunicas, det unam non habenti; & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. *Dices forſitan: Dare medietatem multum eſt. Sunt mihi uxor, & familia, quam nutriam. His omnibus medietas reliqua non ſufficeret. Ad quod ego: Erant hæc omnia Zacheo; ſed approbante Domino medietatem bonorum ſuorum pauperibus erogavit. Oh, inquies, Zachæus publicanus erat: quid mirum, ſi dedit omnia qui prius rapuerat? Da igitur omne quod ſupereſt. Sed dices: Si quidem filii non accreſcerent, non ego quoque hereditatem & patrimonium meum augerem; ſed accedentibus filiis patrimonium quoque augere neceſſe eſt. Bene ſit ita: computa hæc omnia: da quod ſupereſt. Dices: libenter accepto: ſi omnia computo, multa deſunt. Vere ita eſt: cupiditati tuæ deficiunt multa, & deeſſent etiam, ſi totum orbem ſolus ſine ſocio poſſideres. Nolo ergo ad ratiocinium te adducere. Fac ſicut filio ſuo conſulit Tobias* IV. Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude. *Non improbo, ſi certam portionem pecuniæ ad arbitrium boni viri juxta tuos reditus quotannis pauperibus erogandam ſignaveris.* Cum igitur certa & præciſa eleemoſynarum quantitas præſcribi nequeat, ea ſaltem dicamus quæ proximius accedere ad evangelicam doctrinam videntur Et primo certum eſt divites illos eleemoſynæ præceptum non ſervare qui ex amplis divitiis quaſdam viles reliquias, paucoſque obulos pauperibus impertiunt, nullo habito ad divitiarum copiam reſpectu: qui lautius canes quam pauperes alunt: qui in luxum, pompas, convivia, ludos, aliaque oblectamenta larga manu pecunias effundunt, modice vero pauperibus ſubveniunt. Regula igitur ſancti Tobiæ præ oculis habenda. Qui multa poſſidet, multa eroget, & quorum exigua ſunt patrimonia, exigua ſint pauperum ſubſidia, quæ deſiderio plura tradendi, ſi ſuppeterent, impertiantur. Chriſtum in pauperibus ſpectent divites; ſe tamquam fratres pauperum reputent; non menſæ divitiarumque viles quiſquilias, ſed juſtam portionem illis diſtribuant. Præter ergo menſæ micas, illoſque obulos qui mendicis occurrentibus diſtribui ſolent, certam quamdam ſuorum redituum portionem aſſignent divites, majorem minoremve, juxta divitiarum redundantiam, pauperibus quotannis impertiendam.

VII. Filiorum numerum, filiarumque dotem opponere divites ſolent. Quibus Auguſtinus hoc præbet reſponſum ſer. de diver. 43. *Fac locum Chriſto cum filiis tuis, accedat familiæ Dominus tuus, accedat ad prolem Creator tuus, accedat ad numerum filiorum tuorum frater*

frater tuus ..... Duos filios habes, tertium illum computa: tres habes, quartus numeretur Christus: quintum habes, sextus dicatur: decem habes, undecimus sit. Nolo amplius dicere. Unius filii tui serva locum Domino tuo. Quod enim dabis Domino tuo, & tibi proderit, & filiis tuis. Quod autem male servas filiis tuis, & tibi oberit, & filiis. Dabis autem portionem unam, quam unius filii deputasti.

CAPUT X.

De correctione fraterna.

I. CORrectio fraterna describitur a S. Thoma 2. 2. *q.* 33. *a.* 1. quod sit spiritualis eleemosyna a caritate manans, qua quis secreta admonitione malum proximi, quatenus illi noxium est, removere studet. Correctio duplex. Fraterna, quam descripsi, & judicialis, quæ actus justitiæ est, bonumque justitiæ spectat. Correctio hæc ab illis solis præstari valet qui potestate publica præditi sunt.

II. QUÆST. I. *Divinum ne est correctionis fraternæ præceptum?* RESP. Adfirmant omnes. Inquit enim Matth. c. 18. *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum.* Præceptum hoc obstringit tum fideles, tum infideles, quia divinum & naturale est, inclusum in his verbis: *Quod tibi vis fieri, alteri feceris.*

III. Plures conditiones S. Thomas 2.2.*q.*33. *a.*2. recenset, quæ revocari possunt ad quatuor, ut mandatum hoc obstringat. 1. est gravis peccati notitia. 2. ut spes habeatur emendationis. 3. ut sit personæ, & temporis opportunitas. 4. ut præstari commode queat.

IV. Notitia peccati requisita moraliter certa esse debet, nec dubia sufficit, aut leviter probabilis, nisi periculum gravis damni immineret, aut cum peccatum in proximi detrimentum vergeret, essetque emendationis spes: tunc enim sola probabilis dubitatio sufficeret ad delinquentis correctionem faciendam.

V. Peccatum correctioni obnoxium mortale est, secus veniale; nisi venialia proximum periculum annexum habeant prolabendi in mortalia: tum enim obligare præceptum existimo. Si peccata venialia sint habitualia non ex infirmitate, sed ex malitia, præceptum obligat sub levi culpa.

VI. Superiores laici liberi sunt a corrigendis venialibus culpis subditorum, quoniam istorum est tranquillitatem & pacem Reipublicæ, & communitatis custodire: peccata autem venialia hanc pacem non turbant. Illa isti peccata mortalia corrigere potissimum debent quæ sunt proximo perniciosa. Superiores vero ecclesiastici, & præsertim Regulares astringuntur peccata venialia deliberata, & quæ ex malitia proficiscuntur, corrigere: quia hæc perfectionis, ad quam incumbere Regulares tenentur speciali titulo, cursum intercipiunt. Immo obligati sunt, & quidem graviter corrigere frequentes constitutionum proprii Ordinis transgressiones, quæ grave Ordini detrimentum inferunt, & disponunt ad disciplinæ regularis dissolutionem.

VII. Peccata præterita nondum emendata fraternæ correctioni obnoxia sunt, quidquid in oppositum dicant nonnulli: quoniam flagitium non modo patrandum, sed patratum, correctionis materia est: inquit enim evangelicus textus: *Si peccaverit* (non si peccabit) *in te frater tuus, corripe eum.*

VIII. QUÆST. II. *Peccata ex ignorantia commissa, sunt ne vi præcepti corrigenda?* RESP. Adfirmant omnes, si ignorantia sit vincibilis. De ignorantia invincibili dissidium inter Theologos est. At communior & mihi vera sententia est tum præsertim urgere præceptum, cum proximus duplici miseria laborat, & quod peccatum, licet materiale patravit, & quod tenebrarum caligine obductus peccatum ignoret. Urget ergo magnopere tunc præceptum proximum illuminandi. Si ignorantia invincibilis sit juris tantum ecclesiastici, etiam tunc urget præceptum: præsertim si jus istud universam spectet Ecclesiam, ut est illud quod præcipit quadragesimam, quatuor tempora, abstinentiam a carnibus die veneris, & id genus similia. Horum quippe ignorantia grave malum est, a quo eripiendus est proximus correctionis fraternæ beneficio.

IX. QUÆST. III. *Quæ sunt personæ quibus onus incumbit correctionis?* RESP. Omnes sunt huic præcepto obnoxii, ut supra dictum est. At de quibusdam, & præsertim de peccatoribus disputatur inter Theologos. Expediens est ut correctores sint justi; immo id requirere Scriptura sancta videtur: inquit enim *c.* 7. S. Matthæus: *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc ejicies festucam de oculo fratris tui*: item *c.* 4. S. Lucas: *Medice cura te ipsum*: & Rom. c. 2. S. Paulus: *In quo alium judicas, teipsum condemnas.* Quæ omnia in corripiente desiderant a crimine munditiem, atque adeo humilitatem, mansuetudinem, prudentiam, aliasque virtutes quæ in justis splendent. Peccatores ut plu-

plurimum odio, superbia, fastuque perciti aliorum criminum objurgatores fiunt.

X. Respondeo tamen, peccatores a praecepto correctionis immunes non esse, sed eodem devictos, *ut* 2. 2. *q*. 33. *a*. 5. docet S. Thomas. *Correctio delinquentis pertinet ad aliquem, inquantum in eo viget judicium rationis: & secundum hoc potest sibi competere in subditis delictum arguere. Sed tamen per peccatum praecedens impedimentum quoddam affetur correctioni propter tria. Primo quidem quia ex peccato praecedenti indignus redditur ut alium corrigat; & praecipue si majus peccatum commisit, unde non est dignus ut alium corrigat de minori peccato ...... Secundo redditur indebita correctio propter scandalum quod sequitur ex correctione, si peccatum corripientis sit manifestum: quia videtur quod ille qui corrigit, non corrigat ex caritate, sed magis ad ostentationem ...... Tertio modo propter superbiam corripientis, inquantum scilicet aliquis propria peccata parvipendens, se ipsum proximo praefert in corde suo, peccata ejus austera severitate dijudicans, ac si ipse esset justus ..... Ex his ergo patet quod si peccator cum humilitate corripiat delinquentem, non peccat, nec sibi novam condemnationem acquirit; licet per hoc vel in conscientia fratris, vel saltem sua pro peccato praeterito condemnabilem se esse ostendat.*

XI. Peccatorum est, antequam alios corripiant, propria detestari crimina, & magna animi humilitate aliena vitia increpare. Interdum peccatores naturali prudentia, & bono sensu praediti plus energiae, persuasionis, & efficaciae habent ad excitandum peccati odium, quam justorum nonnulli, naturae donis destituti, & nimium molesti. Peccatores ergo sicuti ad eleemosynam corporalem, ita ad spiritualem astricti sunt. Probabilius est ipsos Praelatos ecclesiasticos peccato inquinatos non peccare correctionem judicialem exercendo. Peccant tamen, & quidem graviter dum non se emendant, & in statu opportuno correctioni faciendae non se constituunt. Aut enim a praefectura se abdicare debent, aut suos componere mores, & impedimenta removere quae obsunt rectae & utili administrationi propriae praefecturae.

XII. QUAEST. IV. *Concionatores gravi culpa polluti peccant ne mortaliter verbum Dei e publico suggestu praedicantes?* RESP. Adfirmant Cajetanus, Navarrus, Paludanus, Sylvester, & alii. Non audeo huic sententiae subscribere: quia cum de peccato mortali agitur, periculose definitur, nisi veritas expresse pateat. Porro si ministerii qualitas absolute spectetur, non videtur tantam requirere sanctitatem, ut Concionator mortifera culpa maculatus nequeat illud obire quin sacrilegium, seu mortale crimen perpetret. Hoc tamen tremens & haerens dico, quoniam ministerium apostolicum est, & sublime. Quare ad praxim quod attinet, si Concionator ex infirmitate lapsus in aliquod crimen sit, & ex necessitate conciones habere debeat, non crederem, illum graviter peccare. Ceterum Concionatores illi qui flagitiorum pleni apostolico ministerio funguntur, profanationem gravem patrare, sterile, quantum per ipsos stat, verbum Dei efficere mihi probabilius apparet. Nec est quod opponas, scelestos Concionatores interdum inveteratos peccatores ad meliorem frugem revocare: quoniam iniquorum Concionatorum opera Deum uti posse ad peccantium conversionem, neminem latet. Propterea ne Concionatores scelesti non deturpant suum ministerium? Propterea ne exempti a lege sunt eluendi propria crimina, ut impedimenta removeant sui officii, & ut aptos sese reddant ad sancta sancte tractanda? Concionatores publica corrigere peccata debent, tametsi nullum fere fructum sperarent, quod raro praesumi potest, dum coram multitudine redargutio fit. Contemptio enim correctionis, argumentum est reprobationis. Quomodo autem praesumi prudenter potest omnes auditores reprobos esse? Tunc solum omittere Concionatores licite valent correctionem, quando ex ea praevident prudenter majus futurum malum.

XIII. QUAEST. V. *Obstringuntur ne subditi superiores corrigere?* RESP. Gravissimam & summi momenti quaestionem discutiendam propono. Omnes ad unum Theologi adfirmantem sententiam propugnant, licet eam obiter tractent, cum tamen digna sit discussione severa. Si displicendi timor, si rei mundanae spes, si proprius amor saepe in causa sunt, cur fraternę correctionis pręceptum negligatur, potiori jure hęc, & alia longe plura nos ab ejusdem observatione removent, cum superiores nostri, sub quorum virga vivimus, corrigendi sunt.

XIV. S. Augustinus *Lib.* I. *cap*. 9. *de Civit. Dei* animadvertit, vel ipsos viros sanctos plerumque istius praecepti observationem negligere, inquiens: *Plerumque enim ab eis docendis, admonendis, aliquando etiam objurgandis, & corripiendis male dissimulatur: vel cum laboris piget, vel cum eorum os coram verecundamur offendere: vel cum inimicitias devi-*

devitamus, ne impediant & noceant (*N. B.*) *in istis temporalibus rebus, sive quas adipisci adhuc appetit nostra cupiditas, sive quas amittere formidat infirmitas; ita ut quamvis bonis vita malorum displiceat, & ideo cum eis non incidant in illam damnationem, quæ post hanc vitam talibus præparatur; tamen quia propterea peccatis eorum damnabilius parcunt, dum eos in suis licet levibus, & venialibus metuunt, jure cum eis temporalibus flagellantur, quamvis in æternum minime puniantur..... Illud est culpabile quod ii qui dissimiliter vivunt, & a malorum factis abhorrent, parcunt tamen peccatis alienis, quæ dedocere, & objurgare deberent, dum eorum offensiones cavent, ne sibi noceant* (*N. B.*) *in his rebus, quibus licet boni, atque innocentes utuntur; sed cupidius, quam oportebat eos qui in hoc mundo peregrinantur, & spem supernæ Patriæ præ se gerunt. Omittitur correptio*, subdit ibi paulo post, *quia delectat lingua blandiens, & humanus dies, & reformidatur vulgi judicium, & carnis excruciatio, vel peremptio, hoc est propter quædam cupiditatis vincula, non propter officia caritatis*. Tandem caput concludit improperans tum superioribus, tum subditis neglectæ correctionis crimen. *Qua in re non utique parem, sed longe graviorem habent caussam quibus per Prophetam dicitur:* „ Ille quidem in suo peccato morietur, sanguinem „ autem ejus de manu speculatoris requiram. “ *Ad hoc enim speculatores, hoc est populorum præpositi constituti sunt in Ecclesiis, ut non parcant objurgando peccata. Nec ideo tamen ab hujusmodi culpa penitus alienus est qui licet præpositus non sit, in eis tamen quibus vitæ hujus necessitate conjungitur, multa monenda, vel arguenda novit, & negligit, devitans eorum offensiones, propter illa quibus in hac vita, non indebitis utitur, sed plusquam debuit delectatur*. Tandem *Lib.* 10. *cap.* 29. animadvertit, superbos omnes correctionem contemnere. *An forte corrigi pudet? Et hoc vitium non nisi superborum est*.

XV. S. Thomas 2. 2. *q.* 33. *a.* 4. rationem assignat. Correctio, inquit, est actus caritatis. Ergo ad eos omnes quos caritate prosequi debemus, se extendit. Superiores autem ferventiori caritate diligendi, qui quanto in loco sublimiori splendent, tanto in periculo majori versantur, inquit S. Augustinus. Ergo præ ceteris spirituali correctionis eleemosyna indigent. Si omnes mansuetudine, & humilitate, superiores potissimum summa reverentia, & animi demissione corrigi debent, ut inquit ibidem S. Thomas. Pauci superiores corriguntur, quia pauci ea humilitatis argumenta perhibent, unde præsumere, & sperare subditi queant emendationis fructum. Pauci subditi correctionis præceptum implent, quia pauci timoris, & spei expertes repeneriuntur, pauci a culpis ita immunes, ut redargui a superioribus nequeant. Recogitent superiores, se de omnibus peccatis per subditos commissis ob eorum negligentiam in corrigendo, rationem Deo reddituros. Versent animo subditi, se minime liberos esse a corrigendis in spiritu humilitatis suis superioribus, si spes profectus affulgeat: quod præceptum illos præsertim urget qui superiores adjuvant ex officio in subditorum regimine.

XVI. QUÆST. VI. *Qui sunt superiores qui peculiari jure obstringuntur ad correctionem?* RESP. Prælati subditos, parentes filios, domini famulos, mariti uxores, tutores pupillos, Parochi populum suum, Confessarii pœnitentes, curatores minores corrigere peculiari jure astringuntur. Isti non modo caritatis titulo, ut ceteri omnes, verum etiam justitiæ lege astringuntur corrigere inferiores. Superiores enim præter communis præcepti vinculum officii ligamine devincti sunt. Duplicem autem correctionem peragere Prælati debent, alteram judicialem, alteram fraternam.

XVII. QUÆST. VII. *Quæ spes profectus concipi debet ut fraternæ correctionis præceptum obliget?* RESP. Quatuor esse conditiones quæ præcedere correctionem fraternam debent, jam supra indicatum est. De earumdem nunc intelligentia breviter differendum. De correctione non judiciali, quæ fieri etiam sine profectus spe debet, sed fraterna nunc sermo est. Hujusce correctionis finis est delinquentis emendatio. Si istius emendationis spes desit, præceptum non obligat ut 2. 2. *q.* 33. *ar.* 6. docet Angelicus. *Alia vero est correctio fraterna, cujus finis est emendatio delinquentis, non habens coactionem, sed simplicem admonitionem. Et ideo ubi probabiliter æstimatur quod peccator admonitionem non recipiat, sed ad pejora labatur, est ab hujusmodi correctione desistendum: quia ea quæ sunt ad finem, debent regulari secundum quod exigit ratio finis*.

XVIII. Convenit penes omnes non requiri spem certam, sed sufficere probabilem. Frequenter homines violant correctionis præceptum, quia desperant de emendationis profectu. Mentitur iniquitas sibi. Modo homines dicunt bene judicandum de omnibus, omniumque sperandam esse salutem. Modo, cum implere correctionis præceptum debeant, teme-

temere de omnibus judicant, ajuntque, se non obstringi tali præcepto, quia nulla profectus spes refulget. Non advertunt isti, superbos, reprobosque se judicare illos quos correctionem contempturos fore concipiunt. Rara est delinquentium emendatio, non tam ob illorum malitiam, quam ob corrigentium defectum. Non inficior plures esse peccatores pervicaces, obstinatosque qui nolunt intelligere ut bene agant. Sed verum etiam est deesse correctores, qui aut præceptum implere velint, aut sint caritate, prudentia, mansuetudine, veroque zelo præditi. Ad me quod attinet, plures inveni qui correctionem susceperint quam qui contempserint. Si prima correctio non prodest, repetenda toties est, quoties concipitur spes emendationis. Ictus repetiti sæpe duritiem frangunt. Quando dubitatur correctionem plus mali quam boni parituram fore, abstinendum ab eadem est. Si vero dubitatur non de majori malo, sed solum de profectu, facienda correctio est. In ludo si non dubitas de jactura, sed solum de lucro, aleam jacis. In extrema necessitate facienda correctio est, quamvis dubites nocitura ne sit, an profutura.

XIX. QUÆST. VIII. *Differri ne correctio debet, ut tempore opportuno peragatur?* RESP. Altera conditio quæ comitari correctionem debet, est temporis opportunitas. Accelerari, vel differri correctio debet, prout expensis circumstantiis judicatur correctio hoc aut illo tempore magis profutura. Non liberamur a correctionis præcepto, propterea quod ab aliis faciendam prævidemus. Quoniam præceptum omnes & singulos obstringit. *Et mandavit illis, unicuique de proximo suo:* Eccli. 17.

XX. QUÆST. IX. *Quis ordo in correctione servandus?* RESP. Præscriptus hic ordo est *cap.* 19. Evangelistæ Matthæi: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.*

XXI. Tria servanda præcipiuntur. 1. ut secreto correctio fiat. 2. ut si inutilis sit correctio, testes adhibeantur. 3. ut superiori delictum deferatur, quando præfata duo non prosunt. Hic ordo non consilii, sed præcepti est, ut communiter Theologi cum S. Thoma 2. 2. *q.* 33. *ar.* 7. docent. Ostendit enim Angelicus ordinem hunc esse legi naturæ consentaneum. Nam ordo iste primum salutem æternam, deinde famam proximi spectat. Servandus autem ordo est meliori modo. Non advocentur testes, si privata & secreta correctio prodest: si testis unus sufficiat, non advocentur duo. In ordine isto servando spectanda sunt criminum genera. Si peccatum publicum est, aut damnum proximo inferens, publice arguendum est, ut 1. *ad Timoth.* 5. S. Paulus docet. *Peccantem coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant.* Deferri etiam tunc ad superiorem debet.

XXII. QUÆST. X. *Obligat ne servandi ordinis præceptum, cum existimatur securius Prælatum correcturum fore delinquentem?* RESP. Disputant in utramque partem Theologi. Nonnulli deferendum ad superiorem ut patrem, crimen defendunt, cum prævidetur melius ab eodem correctio facienda.

XXIII. Probabilior mihi sententia est servandum esse communiter ordinem hunc: quia præceptum ordinis servandi & naturale est, & divinum: & quia raro contingit, spectatis omnibus, melius fieri per Prælatum quam per privatam personam. Adversarii concedunt bene fieri per hominem privatum correctionem posse, ideoque ajunt, *melius* fieri per Prælatum. Peccator infamatur certe apud Prælatum, dum eidem crimen revelatur peccantis. Porro hæc diffamatio conturbat delinquentem, eumque ad fructum correptionis ineptum reddit. Si comparetur hæc major Prælati aptitudo cum turbatione corrigendi, hæc illam communiter superat. Efficacitas correctionis plurimum pendet a dispositione illius qui suscipere correctionem debet. Quis autem est qui non aveat corripi potius a fratre suo peccati conscio, quam a Prælato, qui delictum ignorat? Duo gravamina subit corrigendus. Unum quod suum peccatum notum dumtaxat homini privato, manifestetur alteri. Secundum, quod hæc manifestatio fiat Prælato, cujus gratia communiter pluris fit quam multorum particularium. Ergo communiter desiderant homines corrigi potius a privatis fratribus quam a Prælatis. Ergo communiter aptiores sunt privati quam Prælati ut patres ad corrigendum, propterea quod efficacitas correctionis pendeat a majori dispositione corrigendorum: isti autem, ut dixi, libentius privatorum quam Prælatorum correctionem suscipiunt. Quare Christus Dominus absolute, & absque limitatione ordinem hunc servandum præscripsit.

XXIV. Sententiam nostram luculenter S. Thomas 2. 2. *q.* 33. *ar.* 7. *ad* 5. docet. *Dicendum, quod Prælato non est obediendum contra præceptum Domini, secundum illud Act.* v. Obedire oportet Deo magis quam hominibus. *Et ideo quando Prælatus præcipit ut sibi dicatur, quod quis sciverit corrigendum, intelligendum est præceptum sane, salvo ordine correctionis fraternæ; sive præceptum fiat communiter ad omnes, sive ad aliquem specialiter. Sed si Prælatus expresse præciperet contra hunc ordinem a Domino institutum, & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi contra præceptum Domini agens. Unde non esset ei obediendum: quia Prælatus non est judex occultorum, sed solus Deus. Unde non habet potestatem præcipiendi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur, puta per infamiam, vel per aliquas suspiciones: in quibus casibus potest Prælatus præcipere eodem modo, sicut & judex sæcularis, vel ecclesiasticus potest exigere juramentum de veritate dicenda.*

XXVI. Si neque Prælato præcipienti delationem criminis occulti, prætermisso secretæ correctionis ordine, obediendum est, judice S. Thoma, qua ratione homo privatus sponte prætermittere hunc ordinem valet? Præceptum istius ordinis divinum est, idcirco nisi evidens & manifesta necessitas ostendat melius per Prælatum exequendam fore correctionem, semper servandus ordo est. Raro autem, immo rarissime melius fit per Prælatum correctio isthæc ob rationes quas supra delibavi: ideo implendum præceptum est. Quod opponunt ex *quodlib.* 11. *a.* 13. S. Thomæ, nullius momenti est. Nam concedimus & nos admisso casu in quo Prælatus efficacius corrigeret quam privatus, prætermitti ordinem posse; sed repetimus hoc perraro contingere, privatosque homines facillime sibi illudere, & effingere hanc majorem efficacitatem pro arbitrio.

XXVI. QUÆST. XI. *Quæ peccata deferri ad superiorem neglecto correctionis ordine debent?* RESP. Peccata nota, & publica deferri ad Prælatum ut judicem debent. Peccata nota dicuntur aut *notorietate juris*, cum in tribunal delata sunt, aut *notorietate facti*, quando factum nempe contingit coram pluribus. Si peccatum patratum sit coram duobus, aut tribus testibus, non potest dici publicum. Probari utique in judicio, & fieri publicum potest; sed antequam ad tribunal deferatur, publicum non est: ideo præmitti correctio debet, si spes adsit emendationis, dummodo peccatum non sit in damnum tertii. Lucrandus enim frater est cum minori ejusdem detrimento.

XXVII. Peccata publica deferenda ad judicem sunt, ut præcipit 1. *ad Timoth. c.* 5. S. Paulus: *Peccantem coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant.* Qui publice peccat, in bonum commune delinquit. Si tamen quis ex fortuito impetu publice peccaret, & probabilissima emendationis spes adesset, tunc corrigendus secreto esset, sublato scandalo. Tunc autem ex fortuito impetu peccare quis præsumitur, cum in publica existimatione est homo probus, & ex aliquo inopinato eventu labitur in aliquod peccatum, quod non vergit in damnum tertii, nec communitatis. Semper enim præ oculis habendum est præceptum ordinis a Christo præscripti.

XXVIII. Delicta hæresis, proditionis civitatis, & similia denuntianda sunt superiori ut judici. Opposita opinio damnata est ab Alex. VII. in hac thesi: *Quamvis tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.* Quamvis crimen hæresis occultum sit, denuntiandum est judici, non ut puniat delinquentem, sed ut caveat bono publico, ut 2. 2. *qu.* 33. *art.* 7. S. Thomas docet. *Quædam enim peccata occulta sunt quæ sunt in nocumentum proximorum vel corporale, vel spirituale; puta si aliquis occulte tractet quomodo civitas tradatur hostibus, vel si hæreticus privatim homines a fide avertat. Et quia ille qui in occulto peccat, non solum in se peccat, sed etiam in alios, oportet statim procedere ad denuntiationem, ut hujusmodi nocumentum impediatur.* Accedit præceptum Alex. VII. qui in sua Bulla data an. 1660. cujus hoc est initium *Licet alias*, jubet ut crimen hæresis tametsi occultæ deferatur ad sanctæ Inquisitionis Tribunal. De hæresis itaque denuntiandæ superiori obligatione adest præceptum ecclesiasticum. De manifestando proditionis crimine nullum extat præceptum Ecclesiæ. Quare si certa emendationis argumenta occurrerent, præmitti posset correctio secreta. Verum raro occurrunt emendationis argumenta solida eorum criminum quæ vergunt in damnum aut communitatis, aut in detrimentum tertii: idcirco peccata hæc deferri communiter ad superiorem debent, ut innocentes præserventur. Interdum satis est innocentes moneri ut ab insidiis sibi caveant, non manifestato reo, quando circumstantiæ id permittunt.

XXX. De culpis carnalibus, quæ commit-

ti a Religiosis queunt, Theologi disputant, num neglecto fraternæ correctionis ordine, deferri ejusmodi crimina ad superiorem debeant. Certa, & gener alis regula designari nequit. Quando concipi probabilis emendationis spes valet, semper est observandum præceptum divinum. In causa ancipiti standum pro præcepto est. Qui spiritu caritatis succensi obedire Christo, & proximi famam servare student, securiorem amplectuntur partem.

XXXI. Vellem ego ut Christiani, & Religiosi animosiores essent in objurgandis peccatis publicis, in redarguenda modeste quidem, & reverenter superiorum illorum funesta indolentia, qui grassari crimina permittunt. In deferendis ad superiorem occultis fratrum culpis sæpe æmulatio, invidentia, & occultum odium habere locum possunt. Raro vero peccatur in admonendis superioribus illis qui palam & coram omnibus regiminis officia implere negligunt. Ab hac enim correctionem omnes humani respectus, & politicæ rationes abducunt: quoniam communiter subditi omnes aut sperare, aut timere aliquid a superioribus valent. Quomodo præsumi spiritus evangelicæ caritatis potest, si occulta privatorum crimina ad superiorem deferantur, superiorum vero publicæ dissimulationes, indolentiæ, & negligentiæ, unde innumera mala, ruina, & desolatio communitatis proficiscuntur, silentio tegantur?

DISSERTATIO IV.

De vitiis caritati oppositis, & præsertim de scandalo.

CAPUT I.

Recensentur primo propositiones damnatæ, deinde quæ laxæ videntur.

I. INnocentius XI. damnavit sequentes theses.

13. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, vel de illius morte gaudere; illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.*

14. *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.*

51. *Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.*

II. „ Coninchius credit ob nullum metum „ licere pingere idolum, vestem sacerdota„ lem facere ad petitionem infidelis .... At „ credo gravissimo metu excusari posse, si „ a te non expostulentur fieri in contem„ ptum religionis, neque scandalum adsit te „ ista contemnere. Nam fabricatio idoli, & „ concubinæ pictura intrinsece mala non est, „ sed sæpe honestari potest. " Castropalaus *tract. 6. disp. 6. punct. 12. n. 7. pag.* 434.

III. „ De sculptura, aut pictura idoli est „ dubium: & quidem ea est licita, quando „ nec quæritur, nec timetur idololatria; „ cum autem timetur, dico peccaturum con„ tra religionem qui eam præbet absque ur„ gentissimo damno. Probatur tum ex le„ ge caritatis, tum quia omnis virtus obli„ gat ut vitentur omnes occasiones eam vio„ landi. Si autem non possum ego non præ„ bere *idolum* absque gravi damno propor„ tionato, non pecco in eo dando. " Hurtado de Mendoza *in* 2. 2. *dis. 66. sect. 6.* §. 181. apud Dianam *coord. Tom. 7. tract.* 5. *res.* 64.

IV. P. Antoninus Diana *Tom. 7. coord. res. 9. num. 6.* a scandali peccato liberat mulieres superfluum, maximumque adhibentes ornatum. „ Sed ego (inquit) puto non pec„ care, etiamsi esset superfluus, & maximus „ ornatus, dummodo sit secundum morem „ patriæ. " Mos ergo patriæ prævalet Evangelio talem superfluitatem prohibenti?

V. Muliebres fucos, vultuum, atque capitum exquisitos ornatus mediam habere naturam tum ab honestate, tum a malitia secretam, scribit Lessius *lib. 4. de justit. cap. 4. dub. 14. n.* 114. „ Denique pingere faciem, „ eique varios colores inducere non est per „ se malum, sed indifferens. " At divinæ Scripturæ clamant adversus ejusmodi ornamenta, & lenocinia. Respondet: „ Scriptu„ ræ illæ vel continent exhortationem, cum „ nullum verbum præceptivum habeant ...... „ vel certe propter ædificationem ethnicorum „ expediebat illo tempore præcipi. " *loc. cit. num.* 114.

VII. Caramuel in sua Theologia prætermintentionali *Tom. 11. præcep. 6. qu. 8. cap. 2. cas.* 2. sequentes scribit conclusiones. „ *Pri„ ma*. Possunt famuli tuta conscientia me-

„ retri-

„ retricis, aut pellicis mensæ ministrare cibos, non solum communes, sed & calidos, & provocantes ad venerem condire, „ & lectum privatum sternere. “ *Nu.* 297. laudat pro sua opinione Azorium, & Dianam, & addit: „ Consulto non solum cibos „ communes dixi, quia scio esse omnino majorem difficultatem, si essent tales qui excitarent venerem: tunc enim juxta aliquos Theologos deberent famuli a tali servitio desistere, ne in venerem illicitam „ cooperarentur indirecte. *At prudentiores credimus, etiam tales cibos posse sine culpa condiri.* “ Licitum ergo venerem incitare? cibos eam accendentes coquere? & prudentior tamen haberi Caramuel vult hæc docendo? Sed audi rationem quam affert. *Tales cibi possunt sine culpa comedi etiam a prævidente pollutionem futuram, modo consensum non præbere paratus sit: ergo poterunt cibi condiri, & ministrari.* Hæc sufficiat indicasse, ut detestentur.

„ *Secunda.* Possunt lectum domino, & amasiæ sternere citra culpam venialem, „ consono Azorio, & Diana allegat. “

„ *Tertia.* Non est peccatum mortale domino & pellici, alias rem habituris, aut „ lectum *procurare hospitio*, aut parare meliorem solito, aut floribus fulcire. “

„ *Quarta.* Non est peccatum conducere „ pellicem in domum sui domini, tametsi „ eam peccaturam prævideas. “

VIII. P. Thomas Tamburinus *lib.* v. *in Decal. cap.* 1. §. 4. „ An si amicus meus velit ut ego feram munuscula, & similia, turpis scilicet amoris incitamenta, quæ ipse mittit ad suam concubinam, possim ego sine peccato deferre? Responsio fuit absolute negativa: quia ex una parte hæc actio, licet alias indifferens, est conjuncta cum peccato amici, ejusque concubinæ; & ex alia parte non adest causa excusans, ducta ex famulatu (*hoc enim famulis concedit*) vel alio detrimento, ut supponimus. *Nec enim, si adest quidam modicus rubor, videtur esse regulariter tanti momenti, ut satis excuset. Fateor tamen, si tibi magni esset ejusmodi amicitia, ac vere timeres eam amittere, excusari te posse: quia tum notabilis detrimenti justus metus accedit.* “

Idem *num.* 30. „ Qui ex officio lecticas „ humeris portant, vel rhedas agunt, possunt „ ne licite pretio conducti puellam ad lascivum adolescentem adducere? Resp. Ajo non „ posse. Id nec excusat ratio famulatus: hi „ enim famuli, seu subditi non sunt: nec „ amissio lucri, quia hoc est satis exiguum. „ *Habeo tamen unum apud Navarrum, ex quo aliquid benignius colligi probabiliter potest.* „ Ex his, inquit ille, videtur colligi ratio „ defendendi multos a peccato, saltem mortifero; modo, ut in casu proposito, non „ placeat eis peccatum, & faciant obsequia „ prædicta ob aliquem bonum finem, puta „ eo quod exhibeant ea quæ sunt officii sui, „ vel ob justam mercedem. Licet enim hæc „ officia, & obsequia sint valde conjuncta „ cum peccato; non tamen sunt secundum „ se, & suapte natura peccata: & ideo sejungi possunt a peccato per finem diversum, & sejunctum. Hæc ille. “ Nota illud, *officii, vel ob mercedem.*

IX. P. Antoninus Diana *Tom.* 7. *coord. tract.* 5. *resol.* 48. „ An ex aliqua justa causa „ licitum sit commodare cubiculum alicui „ petenti ad fornicandum; vel locare domum meretrici, etiamsi ob loci circumstantiam aliquis peccatum admitteret; vel „ si meretrix domum illam conducens plurimum feminis honestis vicinis noceret? „ De hoc casu olim interrogatus fui: nam „ quidam vir nobilissimus instanter ab amico domum ejus ad meretricandum petebat. At si hoc illi denegasset, in gravissimum damnum incidebat. Consuluit an „ peccaret hoc faciendo. Et respondi *negative:* quia absque detrimento proprio proportionato hoc denegare minime poterat: „ & commodare cubiculum ex objecto non „ est intrinsece malum, sed indifferens; & „ ex sola prava abutentis intentione ad malum ordinatur. Ergo &c. Et ita hanc sententiam docet in terminis novissime Merolla. “

„ Hinc *a fortiori* infertur contra Navarrum cap. 17. licitum esse, ex justa tamen „ causa, locare domum meretrici; etiamsi „ ob loci circumstantiam aliquis peccatum „ admitteret, quod minime perpetraret, eo „ loco sibi non concesso; ut ratione situs &c. „ vel si meretrix domum illam conducens, „ plurimum feminis honestis vicinis noceret. “

Idem Diana *resol.* 50. „ An sit licitum donare judicis concubinæ, ut intercedat apud „ illum, quia ipsa pergeret ad colloquendum judicem, & est mortale ratione scandali, cum exponat se vehementissimo periculo peccandi? Negative respondet novissime Sanchez ..... *sed ego non minus probabilem affirmativam sententiam esse existimo*, si negotium grave sit, videasque judicem non tibi esse propitium, speres au-

„ tem

„ tem intercessione concubinæ gratum fore: „ neque alia via appareat, qua possis il- „ lum ad servandum tuum jus inflectere: „ quia non petis aliquid quod ipsa licite præ- „ stare non possit. Nam licet illa intercef- „ sione judex, vel concubina foveant amo- „ rem turpem, hoc tu non intendis, neque „ ullius nocumenti es causa. Hæc omnia „ docet Castropalaus *T.* 1. *tract.* 6. *punct.* 15. „ *num.* 2.“

Idem *resol.* 42. „ Adduxi Franciscum Me- „ rolam *in disp. theolog. moral. Tom.* 1. *dis- „ put.* 2. ubi sic ait. Ex his colligitur, quid „ dicendum sit de aurigis deferentibus mere- „ tricem ab uno loco ad alium, quum sciunt „ illam illuc petere ad peccandum. Hi enim „ regulariter excusantur a peccato: *quia ad- „ est causa non amittendi lucrum* quod ex eo „ ministerio comparant. *Ita ille, & ego.*“

X. P. Patritius Sporerius *tract.* 5. *in* 5 *præcept. Decal. cap.* 1. *sect.* 3. *num.* 92. „ Peccant „ sine dubio mortaliter regulariter loquendo „ pictores pingentes valde turpia, & obscæ- „ na: & multo magis histriones ejusmodi „ valde turpia repræsentantes...... Dico au- „ tem *regulariter loquendo*: nam in casu ra- „ ro, si tanta esset pictoris, vel histrionis „ necessitas, ut eo lucro indigeret ad victum, „ vestitum, vel *ejusmodi quid necessarium*, „ semel aut iterum licere, *donec alia victus „ ratio occurrat*, permittunt aliqui DD. cum „ Tamburino, dummodo absit periculum mor- „ tale impuræ delectationis venereæ.“ Hæc opinio est plusquam laxa, ut suo loco dicetur. Secundum enim istos Theologos *regulariter loquendo* scandalum *valde turpe, & obscænum* non est licitum. Ceterum si victus, aut vestitus, vel quid ejusmodi urgeat, tum scandalum valde turpe honestum erit, *donec alia victus ratio occurrat.*

CAPUT II.

Quid sit odium Dei, & proximi. De discordia, contentione, schismate, & seditione.

I. ODium Dei duplex: alterum quod in omni peccato includitur; alterum peculiare, quod describitur *aversio a Deo, qua voluntas Deum detestatur, prout peccata prohibet, pœnasque infligit.* Hoc Dei odium omnium scelerum gravissimum est, cum opponatur præstantissimæ caritatis virtuti secundum primariam ejusdem actum, nempe dilectionis divinæ. Suo genere mortale est, nec parvitatem materiæ excipit, sed solum veniale evadere potest ex imperfecta deliberatione.

II. Odium proximi est expressa malevolentia, qua illi malum optamus. Est genere suo mortiferum; fieri tamen veniale potest tum materiæ parvitate, tum imperfecta deliberatione; ut si leve malum proximo optas, aut si imperfecta deliberatione illud eidem cupias.

III. Licitum est abominari peccatorem, ut peccatorem, juxta illud Prov. 29. *Abominantur justi virum impium.* Tunc enim odio habetur peccatum, non homo. Nunquam enim licet optare malum homini, quatenus ejus malum est, neque affectu inefficaci: neque licet de ejusdem bono tristari, vel de malo illius gaudere, ut patet ex recensita capite superiori thesi proscripta ab Innoc. XI.

IV. Quamvis nunquam licitum sit vel cupere, vel lætari de proximi malo, licet tamen affectu inefficaci aliquod malum temporale alteri optare, & de illo gaudere, quatenus malum hoc temporale conducit ad ejusdem bonum spirituale, puta ut a peccato desistat, ut ad meliorem frugem revocetur, ut *in* 3. *dist.* 30. *a.* 1. *ad* 4. S. Thomas docet. *Quia caritas ordinem habet, & plus debet diligere quisque se quam alium, & propinquos quam extraneos, & amicos quam inimicos, & bonum commune multorum quam bonum privatum unius; potest aliquis salva caritate optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingat, non inquantum est malum illius, sed inquantum est impedimentum malorum alterius quem plus tenetur diligere, vel communitatis, aut Ecclesiæ. Similiter de malo temporali ejus, secundum quod per malum pœnæ impeditur frequenter malum culpæ.* Heinc licitum est optare victoriam in bello justo, excidium Turcarum ob commune bonum Ecclesiæ, vel Principatus: licet optare malefactori pœnam infligendam a judice, ut desistat ab infligendo malo communitati, vel proximo. Summa tamen vigilantia opus est in ejusmodi desideriis, quantumvis inefficacibus, ne sub communis boni specie latitet vindictæ privatæ cupido. Similiter nunquam licet optare sibi, aut aliis minus malum ad declinandum majus. Quamobrem graviter peccant qui sibi mortem deliberate cupiunt ad evitandas alias molestias.

V. QUÆST. I. *Est ne peccatum proximo male dicere?* RESP. Qui deliberato animo grave malum proximo imprecatur peccat mortaliter. Mulierculæ, vilesque homines frequenter in has errumpunt imprecationes, & ut se excusent, iræ impetum allegant, quasi ira peccatum non esset. Quod interdum prævenire ira rationem queat, verum habet; verum frequentur ex prava consuetudine, & ex gravi negligentia cohibendi iram prorumpunt feminæ, & homines in ejusmodi maledicta. Sæpe dicunt, defervescente ira, sibi displicare quod talia maledicta intorserint; sed hoc non est indicium ipsos non peccasse: Quoniam effusa ira mens deprehendit malum quod patravit, ideo tunc displicet. Parochi ergo, & Confessarii instruant ejusmodi homimines, illisque ostendant necessitatem frenandi efferatam iræ belluam: quoniam eorum frequentia maledicta manant ex prava consuetudine irascendi; Hæc autem iniqua assuefactio eosdem non excusat, sed accusat. Ut deprehendere Confessarii queant graviter ne, an leviter deliquerint, expendant omnes circumstantias, animi deliberationem, scandalum, mali optati gravitatem, & cetera ejusmodi.

IV. QUÆST. II. *Quid sit discordia?* RESP. Est dissensio voluntatum a bono divino, & proximi, in quo convenire debent. Opponitur concordiæ, quæ corda, & voluntates unit. Genere suo peccatum mortale est. Deus enim *Prov.* 6. detestatur eum *qui seminat inter fratres discordias*. Requiritur tamen ut quis scienter dissentiat a bono Dei, vel proximi, *ut* 2. 2. *q.* 37. *a.* 1. docet S. Thomas. Quare discordia non est quando unus existimat fide bona hoc ad Dei honorem, & proximi utilitatem attinere, & alius secus judicat. Hoc enim contingit frequenter inter ipsos sanctiores viros.

VII. QUÆST. III. *Quid sit contentio?* RESP. Est verborum altercatio ad impugnandam veritatem; seu est *impugnatio veritatis cum confidentia clamoris*, ut inquit 2.2. *q.*38. *a.* 1. Angelicus, ubi opportune ait: *Si autem contentio dicitur impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniæ, sic contentio est laudabilis*. Acrimonia nunquam in personas, sed in solos errores debita parsimonia effundenda est. Acrimonia hæc est veluti obsonium, quod magna prudentia, & moderatione adhibendum est, præsertim in vocalibus disputionibus. Quando enim homines mutuis disputant verbis, si immoderato vocum clamore perstrepant, si se salibus mutuo perfricant, facile in criminosam contentionem desinit disputatio, quia personæ præsentes sunt. Dum autem scripto errores refelluntur, sæpe auctores errorum aut defuncti, aut absentes sunt; idcirco contentionis culpabilis periculum non est. Heinc est quod mitissimi Patres, ut Augustinus, Bernardus, aliique, stilo salibus asperso sæpe usi sunt. Tædet quippe lectorem frigidæ lectionis: ejusdem contra palatum acuit scriptum acrimoniæ moderatæ pipere delibatum.

VIII. QUÆST. IV. *Quod sit schisma?* RESP. Est deliberata ab unitate Ecclesiæ separatio. Separatur autem quis ab Ecclesia, dum aut communicare cum ejusdem menbris, aut debitam præstare obedientiam Romano Pontifici illius visibili capiti refugit. Non omnis inobediens est schismaticus, quia deesse potest pertinacia. Omnis autem schismaticus est inobediens: sicut omnis hæreticus est schismaticus, non autem contra. Vix tamen in praxi hæc duo crimina, schisma, & hæresis, sejunguntur, ut 2. 2. *q.* 39. *a.* 1. *ad* 3. S. Thomas docet.

IX. QUÆST. V. *Quid sit seditio?* RESP. Est bellum aggressivum unius partis Reipublicæ contra aliam partem, vel contra proprium Principem. Peccatum mortale ex genere suo est, quia adversatur graviter paci, & unitati, atque communi bono. De bello & duello agam in explicatione quinti præcepti.

CAPUT III.

De Scandalo.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit scandalum?* RESP. Est dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem minæ spiritualis. Sub nomine dicti, vel facti omissio quoque comprehenditur. Gravissima quippe scandala ingerunt qui in re gravi negligunt partes explere suas. Quæ heinc jacturæ, & spiritualis ruinæ, incredibiles, & irreparabiles! Dicitur *minus rectum*, ut intelligamus non modo malum, verum etiam speciem mali scandalum parere posse. *Præbens occasionem ruinæ*. Non requiritur est ruina reipsa sequatur, sed sat est occasionem præberi spiritualis ruinæ, sive sequatur, sive non.

II. Scandalum duplex, activum, & passivum. Activam est illud quod descripsi, quodque committi tripliciter potest. 1. Directe & formaliter, cum quis expresse spiritualem proximi ruinam intendit; hocque dæmonum scandalum appellatur. 2. Directe, sed non formali.

maliter, dum quis alium ad peccandum inducit, non quod malitiam intendat, sed suam explere volens appetitionem. 3. Indirecte, quando prævidetur, aut prævideri potest ex tali occasione proximum accepturum occasionem ruinæ spiritualis.

III. Scandalum passivum est ipsa ruina spiritualis illius qui scandalum patitur, accepta occasione ex dicto, vel facto alterius. Scandalum passivum cum activo sæpe conjungitur, ut cum quis dat, alter accipit peccandi occasionem. Interdum activum sine passivo est, ut cum quis præbet occasionem peccandi, alter vero tali occasione contempta, constans in virtute persistit. Scandalum passivum sine activo est, quando quis ex occasione innocenti ansam peccandi arripit, vel ex ignorantia, & infirmitate, & vocatur scandalum *pusillorum*; vel ex malitia, & dicitur scandalum *pharisaicum*.

IV. Ad scandalum in *dicto* situm revocantur cantilenæ, impudica colloquia verborum lenociniis, metaphoris, & allegoriis valde significantibus tecta, verba contumeliosa, irridentia, seu quocumque modo injuste irritantia: item libri obscæni, vulgo *Romanzi*, Poetæ impudici, & similes, qui hodiedum vel ipsarum muliercularum manibus teruntur. Picturæ lascivæ, & innumera alia facta quæ proximo occasionem præbent spiritualis ruinæ, ad *facti* scandalum revocantur. Non requiritur ut peccans expressam intentionem habeat inducendi proximum ad peccandum; sed sat est ut actionem ponat, aut dictum proferat quod suapte natura ad peccandum inducat. Hoc autem scandalum indirectum, & interpretativum nuncupatur.

V. QUÆST. II. *Utrum scandalum sit speciale peccatum?* RESP. Adfirmant omnes esse peccatum peculiare distinctum ab ipso opere malo, & oppositum caritati. Quare in confessione exprimenda est hæc duplex malitia, altera contra caritatem, altera contra virtutem cui opponitur factum, aut dictum pravum quod scandalum generat. Idque ex Scriptura sancta patet. *Væ mundo a scandalis: necesse est enim ut veniant scandala; verumtamen væ homini illi per quem scandalum venit. Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.* Matth. 18. Illa particula *væ* enormem scandali malitiam præfert. In altera particula, *væ mundo a scandalis*, Evangelista scandalorum multitudinem indicat. Maxima quippe Christianorum pars scandalorum causa damnatur. Mutuo se se homines, non secus ac leprosi, malitia inficiunt, & ad peccandum alliciunt. Quoquoversum grassatur, & ubique serpit scandalorum contagium. Blasphemiarum, & juramentorum clamositate terra resonat, & æther. Impudicitiæ virus verbis, vestitu, factisque se se effundit in oculos, in aures, ac intimos pervadit sensus. Inundant quoquoversum simoniæ, calumniarum, detractionum, oppressionum scelera, & sanæ doctrinæ persecutiones, atque laxarum opinionum sensibus lenocinantium lues.

VI. QUÆST. III. *Quam grave sit declinandi scandali debitum?* RESP. Gravissimam obligationem, summamque vigilantiam adhibendam in scandalo vitando exprimit Christus Dominus *Matth. cap.* 5. his verbis: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te:* & rursus *Marc.* 9. subdit: *Si scandalizaverit te manus tua, abscinde illam. Bonum est tibi debilem introire in vitam quam duas manus habentem ire in gehennam.* Quid fortius, quid vehementius proferri a Christo poterat, ut exprimatur gravissimum vitandi scandali debitum? Heinc collige quam adversentur doctrinæ Christi opiniones quorumdam qui variis distinctiunculis, & ineptis commentis scandali remoti, & proximi frequenter Christianos fovent & obfirmant in peccandi occasionibus.

VII. QUÆST. IV. *Reticenda ne est veritas vitæ, ut scandalum vitetur?* RESP. Triplicem veritatem distinguit Angelicus 2. 2. *qu.* 43. *art.* 7. *ad* 3. vitæ, doctrinæ, & justitiæ. *In veritate vitæ, doctrinæ, & justitiæ non solum comprehenditur id quod est de necessitate salutis, sed etiam id per quod perfectius pervenitur ad salutem.* De his tribus sermo erit: nunc vitæ veritas explicatur, quæ sita est in humanarum actionum ad Christi vitam, suamque divinam legem conformitate. Hæc divina lex altera adfirmans, altera negans est. Numquam violare licet præceptum juris naturalis negativi propter scandalum vitandum. Præceptum juris adfirmantis dimitti interdum potest ob scandalum vitandum. Hac ratione omittitur præceptum correctionis fraternæ, cum prævidetur, fratrem pejorem evasurum fore, quia tunc præceptum non urget. Nunquam omittenda sunt opera bona ob scandalum pharisaicum. Opera necessaria omnino ad salutem nunquam negligi queunt ob quodcumque scandalum etiam pusillorum. Opera vero bona sine quibus assequi æternam salutem possumus, occultari,

vel

vel differri interdum possunt, & debent, ut scandalum pusillorum vitetur, donec isti instruantur.

VIII. QUÆST. V. *Est ne doctrinæ veritas reticenda, ut scandalum vitetur?* RESP. Doctrinæ veritas aut voce, aut scripto prædicanda est, præsertim cum ex opinionum falsitate detrimentum imminet morum integritati. Præceptum confitendæ veritatis, & spiritualis eleemosynæ tunc urget. Quare graviter peccant Concionatores, Theologi, & Confessarii, qui vel vano timore correpti, vel captandæ popularis auræ spe allecti, vel ob mundi favorem consequendum, evangelicæ doctrinæ veritatem aut occultant, aut pigmentis, & lenociniis noxiæ benignitatis eamdem tempori & genio accommodant. In hos Christus invehitur: *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua.* Luc. c. 9. Non inficior prudentia opus esse, & dexteritate, atque interdum differenda, aut prætermittenda quædam ob varias circumstantias, dummodo id fiat caritate impellente, non cupiditate seducente.

IX. QUÆST. VI. *Dimittenda ne est justitiæ veritas propter scandalum vitandum?* RESP. Justitiæ veritas eas humanas actiones dirigit quæ proximum nostrum spectant, & quæ jura cuique sua reddunt. Prælati, superiores non raro altioris gradus, & dignitatis delinquentes corrigere negligunt ob futuri mali, & scandali timorem. Sed plerumque scandalum ipsum commentitium est. Frequenter populi scandalum gravissimum patiuntur, quod videant minutos delinquentes vel ob levia crimina severe plexos, & contra graviorum scelerum sontes impunitos & indemnes a quacumque pœna, quia sunt alicujus gradus, & dignitatis.

X. QUÆST. VII. *Sunt ne temporalia propter scandalum dimittenda?* RESP. Vel sermo est de bonis alienis custodiæ nostræ commissis, aut de bonis propriis, ut sapienter 2. 2. *q.* 43. *ar.* 8. Angelicus docet, resolvitque, bona aliena quorum nos custodes sumus, vel administratores, non esse propter scandala dimittenda. Contra bona quorum nos domini sumus, sunt interdum propter scandalum pusillorum vitandum negligenda, aut alia via scandalum auferendum.

XI. QUÆST. VIII. *Opera spiritualia sunt ne propter scandalum aut occultanda, aut differenda?* RESP. Opera quæ omnino ad salutem sunt necessaria, nunquam ob quodcumque scandalum sunt omittenda. Opera vero consilii, ut *pusillorum* scandalum vitetur, occultari interdum, & differri debent, nisi tamen inde majora sequantur mala. Quamobrem dum evangelicæ doctrinæ prædicatio multorum saluti necessaria est, dissimulari, vel negligi licite nequit, etiamsi inde aliqui pusilli scandalum patiantur. Scandalum autem *pharisaicum* contemnendum est.

XII. QUÆST. IX. *Quid de scandalo Naamani Syri dicendum?* RESP. Fuso calamo quæstionem hanc tractavi *Tom.* 2. *in Decal. Diss.* 9. *cap.* 7. Paucis nunc illam perstringo. Textus sanctus hic est: *Non enim faciet ultra servus tuus holocaustum, aut victimam diis alienis. Hoc autem solum est de quo depreceris Dominum pro servo tuo, quando ingredietur dominus meus templum Remon, & illo innitente super manum meam, si adoravero in templo, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re. Qui dicit ei: Vade in pace.* Naaman spondet se nunquam in posterum sacrificaturum diis alienis. Verum quia adhuc erat regiæ addictus servituti, verebatur ne comitari Regem templum ingredientem deberet, illi ante idolum procumbenti manum porrigere, & cum illo procumbere, sicut antea solebat. Hoc factum timebat; ignorabat tamen, num id evenire deberet. Quemadmodum qui in occasione proxima necessaria versantur, timent futurum lapsum, licet vere contriti sint. Neque enim dixit Naaman *cum adoravero*, sed *si adoravero*. Cum Elisæus suum proselytum scrupulis, & angoribus agitatum spectaret, respondit: *Vade in pace*; ac si dixisset: Macte animo: nil tale eveniet. Esto robustus. Deus in cujus potestate sunt Regum corda, non permittet ut Regi procumbenti ante idolum inservias. Confide in Domino, *vade in pace*. Sic nos ipsi solari, & animare pœnitentes ab aliqua consuetudine prava conversos, & verentes relapsum ad aspectum amasiæ, vel alterius occasionis occursum, solemus. *Nolite timere: in Domino confidite, ipse qui incepit, perficiet opus suum.*

XIII. QUÆST. X. *Licitum ne est idola, & thus ethnicis vendere, fana, & synagogas construere, & cetera ejusmodi, quorum malus prævidetur usus?* RESP. Affirmant plures, posse artificem gravissimo metu perculsum infideli petenti idolum construere. Hæc opinio falsa est. Constructio idoli, & ædificatio synagogæ, aut fani, opera sunt natura sua mala spectatis omnibus circumstantiis cum nullum alium usum præter cultum super-

perstitione pollutum habeant. Nullo itaque metu etiam amittendæ vitæ purgari a crimine valent. Similiter vetita est venditio idoli illi qui non ad domus ornatum, sed idolatriæ exercendæ causa illud emit. Peccant similiter qui ethnicis thus, Judæis agnum vendunt, dum certo, aut probabiliter prævidetur ejusmodi merces in superstitiosum usum adhibendas fore. Quæ hac de re docent plures, adversantur omnium antiquorum Patrum doctrinæ.

XIV. Quæst. xi. *Graviter ne peccant Christiani qui in Turcarum triremibus remigant adversus Christianos?* Resp. Disputant in utramque partem Theologi. Adfirmantem sententiam probabiliorem judico, vero in sensu explicatam. Distinguenda sunt diversa remigandi tempora. Primum cum exploratum captivis Christianis est in pugna committenda victores Christianos futuros adversus Turcas. Secundum cum bellum est injustum, imminetque Christianis libertatis, bonorum, ac vitæ jactura. Tertium cum Christianis imminet dumtaxat bonorum externorum jactura, remigibus vero captivis vitæ amissio, aut membrorum mutilatio. In primo, & tertio casu licite remigare captivos Christianos posse adfirmant omnes. De secundo casu Theologi disputant: & sententia quæ gravis culpæ reos captivos remigantes adversus innocentes Christianos damnat, mihi probabilior est. Quoniam nullo jure permissum est suppetias ferre alteri adversus innocentes, quos lædere crimen est. Peccant autem Turcæ bello injusto Christianos occidentes: peccant ergo & Christiani auxilium Turcis præbentes in hac injusta actione. Nec video qua ratione opposita opinio non contineatur in damnatione Innocentii XI. Si nequeunt famuli heros suos cymba pergentes ad constuprandas virgines adjuvare remigando, aut ascendentes per fenestras ad fornicandum, ad occidendum scalam tenere, vel humeris eos sustinere: qua ratione possunt captivi Christiani sua remigatione Turcarum classem impellere ad Christianorum perniciem? Remigatio indifferens est absolute spectata, sicut tenere scalam, & humeris alium sustinere; at spectatis circumstantiis noxia est, ut innumeris patet exemplis.

XV. Quæst. xii. *Licitum ne est pecunias mutuo accipere a feneratore parato ad fenera?* Resp. Respondet 2. 2. *q.* 78. *ar.* 4. S. Thomas his verbis. *Inducere hominem ad peccandum nullo modo licet; uti tamen peccato alterius ad bonum, licitum est: quia & Deus utitur omnibus peccatis ad aliquod bonum, ut dicitur in Enchiridio cap. xi. Et ideo Augustinus Publicolæ quærenti, utrum liceret uti juramento ejus qui per falsos deos jurat .... respondet, quod qui utitur fide illius qui per falsos deos jurat, non ad malum, sed ad bonum, non peccato illius se sociat, quo per dæmonia juravit, sed pacto ejus bono, quo fidem servavit. Si tamen eum induceret ad jurandum per falsos deos, peccaret. Ita etiam in proposito dicendum est, quod nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usuris; licet tamen ab eo qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuum accipere sub usuris, propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius.* Homo necessitate pressus rem bonam, nempe mutuum petit: quod is nolit absque fenore exercere sua culpa est, quæ in eo sistit, quæque actionem exteriorem accipientis non inficit. Remigatio a captivis Christianis peracta adversus innocentes Christianos, noxia est, quia spectat objectum exterius malum, nempe insontium Christianorum ruinam: ascensus per fenestras ad stuprandam virginem malus est, quia objectum pravum est. Mutuatio autem pecuniæ objectum bonum respicit, nempe indigentis proximi levamen. Heinc sublata necessitate, petere pecuniam etiam a feneratore parato, peccatum est, ut probabilior sententia docet. Urgente, contra, gravi necessitate, licitum est mutuum petere a quocumque etiam non parato ad fenora exercenda, tametsi pecuniam is credere nolit absque usura.

XVI. Mercator nequit pecunias fenebres petere ad augendam, amplificandamque negotiationem; licite vero easdem petere valet, premente necessitate gravi, a qua sublevetur, ut se & familiam suam sustentet. Neque licet deponere pecunias apud feneratorem, dum deponens prævidet eumdem illas pecunias distracturum fore ad fenerandum mutuatione usuraria. Similiter non licet vinum dare tabernario, dum certo prævidetur quod illud venditurus sit aqua mixtum. Si vinum alteri vendere nequeas sine gravi incommodo, te posse illud vendere præfato tabernario, docent Sanchez, & Castropalaus. At in praxi vix occurrit ut venditor nequeat impedire ejusmodi injustas venditiones: quia tales tabernarios judici, vel communitati manifestare potest. Ceterum si urgente necessitate pressus non posses aliis vinum vendere, tunc jure tuo uti posses, & permittere venditiones injustas.

XVII. Quæst. xiii. *Licitum ne est suadere illi qui certo peccaturus est, levius, ut a-*

mittat gravius crimen? RESP. Negat probabilior, & mihi vera ſententia: quoniam numquam licet conſulere malum, quantumvis minimum. Rogari delinquens poteſt, ut deſiſtat a gravi ſcelere, permittendo minus, & leve; at hoc ſuaderi nullo modo poteſt. Quare non licet ſuadere parato ad furandum pauperi, ut furto ſurripiat pecuniam a divite, quidquid in oppoſitum dicant Molina, & Sanchez, ob rationem datam: quia nunquam permiſſum eſt conſulere malum. Furtum autem divitis malum eſt, licet gravius ſit furtum factum pauperi.

XVIII. QUÆST. XIV. *Licitum ne eſt invitare ad cœnam eum qui ſolvere jejunium paratus eſt?* RESP. Negat communis ſententia, quia invitatur ad actionem quæ attenta lege prohibente, & ſpectatis circumſtantiis nequit a malitia ſeparari. Peccatum autem eſt quempiam invitare ad actionem quæ omnibus inſpectis objective noxia eſt. Quare nec famuli dominis, nec caupones hoſpitibus carnes miniſtrare licite poſſunt jejunii tempore, nec bene pranſis ſubminiſtrare cœnam valent, dum ſciunt non eſſe aut diſpenſatione, aut neceſſitate exemptos a jejunio. In dubio favendum reo eſt, & præſumendum legitime diſpenſatos eſſe.

XIX. Caupones excuſantur vinum vendentes militibus ad ebrietatem abutentibus, cum denegare nequeunt ſine vel vitæ, vel bonorum jactura: quia non tenentur cum tanto diſcrimine impedire peccata aliena. Hoc gravi periculo ſublato, nequeunt caupones vinum vendere illis quos inebriandos prævident. Frequenter peccant venditores iſti, quoniam lucri cauſa vinum diſtrahere cupiunt. Parochus peccatori occulto publice petenti Euchariſtiam ſubminiſtrare tenetur, ut ſcandalum publicum evitetur.

CAPUT IV.

De vano mulierum ornatu.

I. GRaviſſimam quæſtionem diſcutiendam aggredior, cujus notitia apprime Confeſſariis & Concionatoribus neceſſaria eſt. Paucis quoad fieri poteſt eam perſtringam.

II. QUÆST. I. *Ornare ne mulieres ſe licite valent?* RESP. S. Paulus I. *ad Tim.* 2. inquit: *Mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & ſobrietate ornantes ſe.* S. Thomas 2. 2. *q.* 169. *ar.* 2. *ad* 4. perſpicue hac de re diſſerit. *Mulieres licite ſe poſſunt ornare, vel ut conſervent decentiam ſui ſtatus, vel aliquid ſuperaddere, ut placeant viris.* Indumenta inſtituta ſunt non modo ad verenda tegenda, naturamque conſervandam, tuendamque a frigore & æſtu, ſed etiam ad gradus diſtinguendos, & ſexus. Quare viri nobiles, & magiſtratus cultioribus præ aliis utuntur veſtibus. Mulieres quoque nobiliores elegantius quam plebejæ ornare ſe licite valent, vel ut maritis placeant, vel ut nuptias ineant.

III. QUÆST. II. *Immoderatus mulierum ornatus improbatur ne a Scriptura ſancta?* RESP. Vehementes & acerrimæ ſunt Prophetarum declamationes adverſus ſuperfluum, & inverecundum mulierum ornatum. Iſajas *cap.* 3. hæc habet: *Et dixit Dominus: Pro eo quod elevatæ ſunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant; decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & anulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & ſpecula, & ſindones, & vittas, & theriſtra. Et erit pro ſuavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpante crine calvitium, & pro faſcia pectorali cilicium.*

IV. S. Petrus *cap.* 3. his verbis muliebrem ornatum coercet. *Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum vultus.* S. Paulus I. *ad Tim.* 2. inquit: *Non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa, ſed quod decet mulieres promittentes pietatem.* Plurima alia Scripturarum oracula contra vanas mulierum pompas prætereo.

V. QUÆST. III. *SS. Patres deteſtantur ne muliebres pompas?* RESP. Integros libros ediderunt Tertullianus, Cyprianus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Hieronymus, ceterique Patres contra mulierum ornamenta. Numquid SS. Patres adeo vehementer invecti eſſent in muliebres pompas, niſi criminosæ iſtæ eſſent? Tertullianus *lib. de cult. fem. cap.* II. inquit: *Propter ipſum etiam conventum, & mutuum videre, ac videri pompæ in publicum proferuntur, ut aut luxuria negotietur, aut gloria inſoleſcat.* S. Cyprianus *lib. de diſcipl. & hab. virg.* clamat: *Si te ſumptuoſius ornas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te juventutis illicias, ſuſpiria adoleſcentum*

post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, suspirandi fomenta succendas, ut, etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium te, & venenum videntibus praebeas, excusari non potes, quasi mente casta sis, & pudica. Brevitatis gratia mitto aliorum Patrum testimonia.

VI. QUÆST. IV. *Peccant ne mulieres fucis, & stibio vultum adulterantes?* RESP. Affirmant omnes. Tertullianus *loc. cit. cap.* 5. acriter invehitur adversus tantam corruptelam. *In illum etiam delinquunt, quod cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine colliniunt. Displicet illis nimirum plastica Dei. In ipsis redarguunt, & reprehendunt artificem omnium. Reprehendunt enim cum emendant, cum adjiciunt, utique ab adversario artifice sumentes additamenta ista, idest diabolo...... Video quasdam & capillum croco vertere. Pudet eas etiam nationis suae, quod non Germanae, aut Gallae sint procreatae: ita patriam capillo transferunt.* Etiam Tertulliani tempore mulieres Gallae ceteris luxu, vanitate, fucis, stibiis, & cerussa praeibant.

VII. Cyprianus *lib. de hab. virg.* similia habet. *Dicit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Et audet quisquam mutare, & convertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, quando id quod ille formavit, reformare, & transfigurare contendunt, nescientes quod opus Dei est omne quod nascitur; diaboli quodcumque mutatur.*

VIII. Missis Ambrosii, Hieronymi, Augustini testimoniis, S. Thomas 2. 2. *qu.* 169. *ar.* 2. *ad* 2. haec docet: *Mulierum fucatio..... non potest esse sine peccato.... Non semper tamen talis fucatio est cum peccato mortali; sed solum quando fit propter lasciviam, vel in Dei contemptum.* S. Bernardinus Senensis cum Alexandro Alensi *tom.* 1. *serm.* 47. *a.* 1. haec scribit. *Mulieres se minio linientes, aut adulterinos crines portantes propter tria mortaliter peccant.... Quaerit enim Alexander de Ales in 4. dist. de Euch. Sacram. Utrum fucatae, aut adulterinos crines seu vivorum, seu mortuorum ad ornatum sibi usurpantes debeant accedere ad sacram Communionem? Et respondet, quod tales mortaliter peccant, & indignas se efficiunt sacra Communione. Et hoc esse dicit maxime propter tria quae inde sequuntur. Primo offensio Dei, secundo offensio proximi, tertio offensio sui.* Haec pauca delibasse sufficiat ex plurimis quae afferre ex Patribus debuissem.

IX. QUÆST. V. *Quid hoc de argumento doceant nonnulli?* RESP. P. Diana *tom.* 7. *coord. res.* 9. *n.* 6. de ornatu mulierum haec scribit: *Sed ego puto non peccare, etiamsi esset superfluus, & maximus, dummodo sit secundum morem patriae.* Patriae ergo consuetudo derogare Scripturis sanctis, omnium Patrum doctrinae, & ipsi naturae, quae a superfluis abhorret, potest.

X. P. Lessius ad Scripturarum, & Patrum testimonia *lib.* 4. *cap.* 4. *dub.* 14. *n.* 114. respondet. *Scripturae illae vel continent exhortationem, cum nullum verbum praeceptivum habeant: vel si continent praeceptum, agitur de illis quae se ornabant ut aliis placerent, ut notat D. Thomas in Gloss. vel certe propter aedificationem ethnicorum expediebat illo* TEMPORE PRÆCIPI. Admissa haec methodo interpretandi Scripturas, istae in fumum occidunt. Expediebat *illo tempore* praecipi honestum & pudicum mulierum ornatum, secus nostro? Quidni & ad alia plura divinae Scripturae oracula simile venustum praeberi responsum poterit? Temporaneae ergo sunt divinae praeceptiones? Exhortationes sunt, non praecepta? Clamat in oppositum universa Patrum traditio. Verum commentum istud adeo vanum est ut seipso corruat.

XI. QUÆST. VI. *Quandonam mulierum ornatus censendus sit superfluus, & mortiferus?* RESP. Ex variis capitibus mortiferus esse potest mulierum ornatus. 1. Ex nimio affectu ostentandi pulchritudinem. 2. ex pravo fine placendi, & accendendi libidinis ignem. 3. ex effectibus. Non solvuntur debita, non erogantur eleemosynae, defraudantur artificum mercedes, patrimonia prodiguntur. Mulieres vano ornamento addictae frequentissime castitatem prostituunt, & sub splendidissimo vestium apparatu putidissima scorta occultantur. Nam communiter homines familiarum reditus non ignorant: heinc conspicientes uxores tot pompis onustas inferunt easdem meretricio sibi acquirere, unde pomparum splendore refulgeant.

XII. Certa & praecisa regula designari nequit, quandonam superfluus mulierum ornatus sit peccatum mortale. Illud tamen certum est frequentissime mulieres peccare mortaliter in hoc genere, maxime tempore nostro ob continuas feminarum & virorum conversationes. Eo enim hujusmodi feminae studia sua conferunt, ut his in congressibus refulgeant, & singulae praestare ceteris student in peregrinis vestium formis. Malitia istius ornatus, non tam ex superfluo pretio & valo-

re vestium, quam ex vana, & immodesta ornamenti forma colligenda est. Vestitus enim pretiosus esse potest, elegans, magnique pretii; & simul pudicus, & verecundus, ut contingere in nobili matrona, & principe femina potest. Verum communiter harum feminarum vestitus vanus, immodestus, & impudicus est, quique evincit feminas istas effrontes, superbas, & expudoratas esse: feminæ istæ sunt concupiscentiæ flabella, pudoris, & castitatis profligatrices, & civitatum scandala, atque perpetuum murmurationum argumentum.

XIII. Cajetanus in hac materia nimium laxavit habenas, & laxam doctrinam docet. Benigniores plures ultra progressi sunt. Negligenda est, præsertim in hac materia, istorum lectio, & divinarum Scripturarum, atque SS. Patrum doctrina præ oculis habenda est. An Scripturæ, an Patres tam vehementer adversus has feminarum illecebras, & lenocinia invecti essent, si ornatus earumdem indifferens, vel leviter noxius esset?

XIV. Opportunissima est argumentatio Dionysii Carthusiani, qui *Tom.* 1. *opusc. art.* 14. hæc scribit: *Sancti Patres, & gloriosi, illuminatissimique Doctores contra ornatum superfluum & exquisitum, curiosum superfluumque vestitum tam rigorose non scriberent, nisi in eis mortalem culpam existere judicassent. Venialia quippe peccata talem reprehensionem, & condemnationem non promerentur. Hinc quidam Nobilis scribit in suo tractatu: Mulieres inaniter ornantes plus sibi nocent quam aliis: quia mortaliter peccant, etiamsi non alliciant alios ..... Præterea si mulier nec appetat virum, nec appeti cupiat, indiscrete tamen, & inordinate ornatum suum, pulchritudinemque ostendat; laqueum aliis injiciendo, mortaliter peccat, quemadmodum in Ecclesiastico scriptum est:* Qui laqueum alteri ponit, peribit in illo: & qui fodit foveam, incidet in eam .... *Denique Apostolus jubet:* Mulier debet habere velamen super caput suum propter Angelos, *idest Sacerdotes, & Clericos, spiritualesque viros, ne cadant per eam. Præcedenti quoque articulo ex verbis sanctorum Cypriani Hieronymi, Chrysostomi, atque Ambrosii est probatum, quod mulieres & virgines se ita ornantes, & ostendentes præbent viris, & juvenibus peccandi fomenta, incitamenta libidinis, & veluti gladium, ac venenum intuentibus se exponunt. Insuper Hieronymus ait: Nitor, ornatus, & species mulieris ignis est juvenum, fomenta libidinum, impudicæ mentis indicium. Quomodo potest sua peccata deflere quæ cutem nudat, & sulcos in faciem ducit? Ornatus iste non decor Dei, sed velamen est antichristi. Qua fiducia vultus ad cælum erigit, quos Conditor non agnoscit?*

XV. B. Henricus *Suso* O. P. evangelicæ pœnitentiæ prodigium, ac divinæ Sapientiæ lumine magnopere illustratus, in suo Tractactu quem inscripsit *Colloquia spiritualia* JESUM *inter* & F. HENRICUM SUSONEM. *cap.* 10. hæc docet. „ Sed insuper recogita, „ quo sint prolapsæ mulieres, & quam a „ femineo sexu his temporibus timor, ac „ honor Dei contemnatur, atque pessumdetur. Quippe tot in mundo reperiuntur mulieres quæ pudore omni exutæ, præ viris ipsis impudicæ sunt, & effrontes. Mulieres honestas, pias, ac religiosas non alloquor; sed illas quæ mundo deditæ, verbis, factis, vestibus, moribusque tempus terunt, corda & sensus hominum amoribus immolant, plusque viris quam Deo placere student. Hæ sunt latronum speluncæ, voraginesque infernales. Illarum flagitia Deus dissimulat, magnaque illas patientia sustinet absque ullo profectu. Ipsæ interim honestæ, morataeque matronæ haberi volunt; & tamen fætidius Deo olent quam publica scorta. Quoniam hæc sæpius saltem tremunt, atque in timore, & tremore vitam agunt, suæque salutis angore percelluntur. Verum illæ fronte fracta, magnaque perditionis viam securæ obambulant, atque impotenti, & tacita inhonestate captæ, in tremenda Dei, suarumque animarum cæcitate ducunt dies suos. Quare cariores dæmonibus sunt quam meretrices. Quippe superbis indutæ vestibus prodeuntes, gestu, incessu, verbis, oculis semper impudicæ, & inhonestæ plus incitant, & movent homines ad venerem quam feminæ prostitutæ. Qua ratione plures illarum quam istarum lenocinio animas lucrantur diaboli. Credas mihi velim, centum letalia crimina animo in dies singulos ab his pepetrari: nec propterea vel unum dignoscunt; sed pudicas, beneque moratas sese reputant. Et tamen quot juvenes, quot viri illarum pulchritudine, ac tam liberæ impudicitiæ prospectu obcæcati deliberato animo easdem concupiscunt; quod sæpius accidit, etiamsi assequi illas nequeant. Quapropter omnium istorum consensionum, ac letalium criminum reæ sunt, & participes feminæ istæ. Quoniam lasciva veste, incessu impudenti, oculisque impudicis peccandi occasionem

„ nem videntibus præbent, & ansam easdem „ percupiendi. Quin, si homo has mulieres „ vanas in plateis, & in templis spectans, „ ita ad libidinem accendatur, ut ignem ex„ tincturus prostibula petat, omnibus his fla„ gitiis obnoxiæ sunt misellæ istæ; quamvis „ credere hoc, neque intelligere velint. Sci„ to morte instante, dæmonem in illarum „ mentis oculos superbiarum, delectationum, „ indignarumque vanitatum, & aliorum sce„ lerum, quæ nunquam agnoverunt, spectra „ ingerere, ut securius in desperationem, & „ æternæ mortis abyssum illas detrudat. Nec „ earum saluti prosunt paschalia sacramenta, „ nec sacra viatica, eo quod in vita sacra„ menta suscipiunt animo perseverandi in lu„ xus, pomparum, pravarumque consuetudi„ num abusu. Nec in mortis extremo pec„ catorum quæ propria malitia ignorant, re„ cordantur. Idcirco me in corde sordido, „ putridoque recipiunt; meliusque illis foret „ centum millia dæmoniorum quam Deum „ vivum tremendumque in pectus mortali cri„ mine pollutum admittere. SED VÆ CON„ FESSARIIS, *qui has miseras, infelicissimas„ que mulieres illuminare negligunt.* "

XVI. Audistis, o Confessarii, sanctarum Scripturarum, Patrum, & graviorum Theologorum testimonia. Facessant ergo distinctiunculæ, quibus nonnulli mundum sociare cum Evangelio contendunt. Pompis renunciarunt in professione Baptismatis Christiani. Quænam sunt pompæ istæ? Non sane aliæ nisi quæ mundanam redolent vanitatem, quæ hominum corda emolliunt, quæ concupiscentiam accendunt. Cedo. Si mulieres christianæ promisissent Satanæ, & mundo se pompas exquisitiores sectaturas fore: si spopondissent toto studio, & omni virium conatu se operam navaturas luxui, fastui, ambitioni, & vanitati, an insanire impotentius possent? An mulieres mahometanæ, paganæ, lutheranæ, vaniores, ambitiosiores, & effrenatiores feminis catholicis? Quid ergo in Baptismate Christo promiserunt? Quænam est professionis renuntiandi pompis, & operibus Satanæ obligatio? Quisnam significatus? Væ væ Confessariis, qui vanas istas, & theatrales matronulas, expudoratas, atque profligati christiani pudoris feminas ad Christi sacramenta admittunt.

XVII. QUÆST. VII. *Peccant ne mortaliter feminæ nudato pectore incedentes?* RESP. Plures recentiores innoxiam a gravi culpa defendunt hanc uberum nuditatem, si sit secundum morem patriæ. Hanc opinionem falsam, improbabilem, & laxam existimo. Patriæ mos merum commentum est. Quid? Mos Patriæ honestabit corruptelam scandali plenissimam, atque a divinis Scripturis, a Patribus, & a Theologis improbatam? Si divinæ Scripturæ, & Patres omnes velari mulieris caput jubent; si intortos & cincinnatos crines damnant: quæ zeli jacula non intorquerent in hanc putidissimam consuetudinem? Tantæ impudentiæ non meminerunt Patres, quia illorum tempore adeo procaces, & effrenatæ feminæ non erant. Continuo ac apparuit impudicissimus abusus, eumdem execrati sunt omnes viri Dei.

XVIII. Paucis rem perstringo. Ille muliebris ornatus jure naturali, & divino vetitus asseritur qui libidinis illicium est, & procacitatis argumentum. At nuda ubera ad venerem viros provocant: ergo vetita est earumdem exerta ostensio. Nec refert quod vaferrime, & impudice feminæ fasciolis nigellis, & translucidis mammillas ornent: quia non occultant, neque operiunt, sed his præstigiis magis irritant, & alliciunt ad contemplationem. Velamina illa sunt diabolica irritamenta, quæ efficacius accendunt curiositatem. Nec blateres, invecta consuetudine, mamillas istas nudatas vim amittere alliciendi, & accendendi libidinem, quia quæ familiaria sunt minus movent. Deliria quippe hæc sunt, & insanientium spectra. Epulæ lautæ familiares, & quotidianæ numquid vim amiserunt irritandi famelicos? Appetitiones humanæ usu non coercentur, sed roborantur, & saginantur. Sola abstinentia, & a periculis, & irritamentis substractio concupiscentiam in servitutem redigit. Mos itaque, vel consuetudo quæ obtruditur, abusus est detestabilis, & profligatæ honestatis, & impudicitiæ monumentum. Denegent ergo Confessarii mulierculis istis quæ per publicas vias prostitutionis, & scortationis vexilla explicant, absolutionem.

XIX. QUÆST. VIII. *Peccant ne feminæ, quæ se conspiciendas præbent viris a quibus se turpiter amandas prævident?* RESP. Si mulier nulla justa causa necessitatis, vel utilitatis ducta, domo egrediatur, prævideatque se turpiter ab hoc aut illo viro amandam fore, graviter peccat juxta communem Theologorum sententiam. Nec voluntas exercendæ libertatis ratio justa est quæ a culpa eam liberet. Libertas quippe humana caritatis legibus subjecta est. Caritas autem jubet, ut spiritualis proximi jactura vitetur, præsertim cum id præstari absque gravi detri-

* Tom. I.

trimento potest. Nec loco notabilis detrimenti haberi impedimentum breve propriæ libertatis valet. Alia ergo ratio præter exercitium propriæ libertatis assignari debet, ut licite hoc in casu egrediatur. Legitima autem causa egressus esset necessitas eundi ad Ecclesiam, invisendi infirmos, tractandi propria negotia.

XX. Distinguendum est tamen scandalum pusillorum a scandalo pharisaico. Ut illud evitet mulier, quando prævidet se turpiter amandam ab hoc determinato viro, debet pro aliqua vice vel omittere sacrum, vel aliam adire Ecclesiam, vel differre auditionem Sacri: quoniam præceptum vitandi scandali prævalet præcepto audiendi Sacri. Verum in praxi raro hoc contingit, quia raro scandalum pusillorum, qui vel ex ignorantia, vel ex mera imbecillitate peccent, contingit. Peccant enim communiter ex malitia, atque adeo scandalum est *pharisaicum*, quod juxta omnes contemnendum est, quando vitari nequit sine ordinis perturbatione. Puella, & mulier formosa prævidet se ab aliquibus in tali convivio turpiter amandam, quia scit illuc interventuros fore aliquos impudicos viros libidine æstuantes: si absque gravi incommodo abstinere tali convivio potest, tenetur se continere, quia præceptum caritatis urget, ut vitetur periculum peccati mortalis perpetrandi a proximo, dum id præstari potest absque notabili detrimento. Lege plura *Tom.* 11. *in Decal. Diss.* IX. *c.* 10.

XXI. QUÆST. IX. *Peccant ne mortaliter mulieres quæ pullitulos suos sibi inservire permittunt, & illorum familiari colloquio fruuntur, dum ex pluribus indiciis probabiliter colligunt illos erga se veneris amore flagrare?* RESP. Adfirmant omnes, mulieres istas letaliter peccare, quamvis ipsæ alienæ omnino sint a quacumque libidine, quia cooperantur aliorum peccato, & scandalum præbent. Quare mulieres, & matronulæ ætatis nostræ, quæ venustulos, & bellulos suos clientes, & veneris candidatos quotidie ad familiaria colloquia excipiunt, ad latera assidentes habent, eorumque fruuntur servitute in incessu, ascensu, & discensu: mulieres, inquam, istæ, in data hypothesi, sunt in continuo peccato mortali. Aut resipiscant igitur, aut sacramentis vale dicant, ne quoties sic recipiunt, sacrilegia multiplicent. Confessarii vero secum putent, absolutionum quas fictis pœnitentibus impertiti fuerint, duram æterno Judici reddendam esse rationem.

XXII. QUÆST. X. *Licitum ne nautis, & aurigis heros deferre in domum concubinæ, vel concubinam in domum heri?* RESP. P. Diana *Tom.* 7. *coord. tract.* 5. *resol.* 42. frequenter contingere hunc casum testatur, & cum Merola adfirmantem opinionem defendit. Hæc opinio falsa mihi est, & contenta in thesi 51. proscripta ab Innocentio XI. de *famulis* adjuvantibus herum suum ascendentem per fenestram ad fornicandum: quæ thesis supra rescripta est. Nisi hoc officium nautæ, & aurigæ præstent, lucrum amittunt, inquit Diana. Næ ægregia ratio! Quando nautæ, & aurigæ evidenter sciunt hanc esse concubinam, & herum exercere concubinatum, adjuvant herum, & influunt in fornicationes natura sua malas. Sporer *tract.* 5. *in Decal. cap.* I. *sec.* 3. *n.* 99. has actiones esse licitas cum Diana, Tamburino, Castropalao, aliisque contendit. Sed auctores isti falluntur: quia licet actiones istæ præcisæ a circumstantiis indifferentes sint, in casu tamen exposito turpes reipsa sunt, ut patet ex eadem thesi damnata de famulis qui adjuvant herum ad fornicandum.

XXIV. QUÆST. XI. *Possunt ne deferri litteræ amatoriæ ad amasiam amici?* RESP. Negat absolute P. Tamburinus *lib.* 5. *in Decal. c.* I. §. 4. *n.* 20. subdit vero continuo: *Fateor tamen, si tibi magni esset hujusmodi amicitia, ac vere timeres eam amittere, excusari te posse: quia tunc notabilis nocumenti metus accedit.* Hæc doctrina mihi falsa est, sicut alia quam ibidem auctor docet, de his qui ex officio humeris deferunt, quos probabiliter a peccato mortali excusat, dum puellam conducunt ad lascivum adolescentem, dummodo non placeat illis peccatum, & faciant obsequia prædicta ob bonum finem, puta ob justam mercedem. Addit Tamburinus: *Si hi vectores, seu bajuli, adeo sint religiosi, ut nolint se, suasque operas locare in ejusmodi vectationibus, facile in suo lucro notabiliter lædentur.* Ut mea minima præfert opinio, doctrina hæc scandalum ingerit. Peccat maritus dum uxori occasionem peccandi præbet, ut eam deprehendat in adulterio; licet permittere possit adulterium quod impedire nequit, ut uxor deprehensa in actuali delicto resipiscat. Vetitum quoque est deferre litteras amatorias turpia continentes, aut librum provocantem ad duellum, quidquid in contrarium effutiant nonnulli: quia tales participes fiunt peccatorum.

XXV. QUÆST. XII. *Licitum ne est meretricibus inservire, eas ad domum amasii comitari, januam amasio aperire, lectum sternere?*

RESP.

RESP. Layman, Tamburinus, Sporer, Caramuel, aliique Probabilistæ laxam, & aliqui laxissimam doctrinam hoc de argumento docent. Pauca verba ex Caramuele transcribo. *Possunt famuli tuta conscientia meretricis, aut pellicis mensæ ministrare, cibos non solum communes, sed & calidos, & provocantes ad venerem condire, & lectum privatum sternere..... Non esset peccatum mortale domino, & pellici alias rem habituris aut lectum procurare hospitio, aut parare meliorem solito, aut floribus fulcire. Ratio est, quia aliud est fornicari, aliud majorem in ipsa fornicatione habere delectationem in genere luxuriæ*. Lege *Tom.2. in Decal. Diss. 9. c.* 12. ubi laxa theoremata quorumdam auctorum invenies.

XXVI. Ad quæstionem respondeo, non modo non posse famulos, & ancillas licite aperire januam amasio ingredienti ad fornicandum cum sua pellice, neque eam adducere in domum heri, aut facem præferre, illam comitari, sternere lectum; sed dico, nullo modo licitum esse famulari, vel inservire meretrici. Serio expende verba propositionis damnatæ, & præsertim illa, *aut quid simile cooperando;* & inde colliges oppositam oppinionem plurium esse proscriptam. Quid quod ipsa Scriptura sancta hunc famulatum vetat, & execratur? *Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum:* Num. 16. Rursus Isajas *c.* 3. clamat*: Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio ejus*: & Jerem. c. 48. *Fugite, & salvate animas vestras*. Unde sic arguo.

XXVII. Malorum consortium declinandum Deus jubet. Dicant nobis qui famulatum meretricibus exhibitum licitum docent, an sit consortium meretricio pejus, & societas scelestior? Reponunt, ancillas famulari meretricibus, non quatenus meretricibus, sed quatenus mulieribus: eisdem inservire non in meretricio, sed in rebus indifferentibus, ut sunt cibos coquere, domum verrere, lectum parare, & id genus cetera. Esto. At dum hæc ancillæ præstant, numquid non habitant in domo Babylonis, in tabernaculis impiorum, in domibus scortorum, unde recedendum esse Scripturæ sanctæ imperant? Navarrus, inquit novissimus quidam scriptor, benignius loquitur, & *quidem forte*, subdit, *in aliquibus circumstantiis poterit inveniri excusatio*. Hic scriptor frequenter dubitans, & verecundus perniciosam animabus benignitatem insinuat. In nulla circumstantia ancillæ christianæ famulari meretricibus licite possunt: quoniam & divinæ Scripturæ, & lex naturalis jubet ut ab iniquorum consortio & societate fugiamus. Idem dicendum de famulis qui inserviunt publicis usurariis, quos laudatus scriptor excusat, dum numerant pecunias dandas, cum timent ejectionem a servitio, & difficultatem inveniendi alium herum. Famuli isti nequeunt licite publicis usurariis in fenebri nundinatione inservire. Idcirco dimittere continuo famulatum debent, & alia via vitam sustentare.

XXVIII. QUÆST. XIII. *Licitum ne est locare domum meretricibus?* RESP. Adfirmant communiter Probabilistæ Sanchez, Azorius, Diana, Vasquez, Castropalaus, Tamburinus, Salmanticenses, Sporer, & alii. Novissimus quidam scriptor eamdem opinionem defendit, quando domus sit in loco civitatis non multum frequentato, & valde exposito, & alioquin locator gravaretur, quia tenuis fortunæ, nisi domum locaret: quoniam domus non conceditur ad peccandum, sed ad habitandum. Hæc sunt lenocinia, quibus animæ venenum obtegitur. Etiam Benignistæ, qui defendebant thesim proscriptam ab Innocentio XI dicebant, famulos tenere scalam, & adjuvare herum non ad fornicandum, sed ad ascendendum. Citati auctores, ut veritatem obscurent, sophistice loquuntur. Quis inficiatur licitam esse locationem domus ad habitandum? Disputatur nunc utrum licitum sit locare domum meretrici, quæ in præfata domo lupanar aperire, & corporis sui prostitutione quæstum facere intendit. Hoc autem illicitum, & vitiosum asserimus. Permittunt Principes meretrices. Quid inde? Si illicita est locatio domus meretricibus facta, sicut permissio Principis non purgat a crimine meretricium, ita neque domus locationem; nisi forte in remotioribus locis jam ab ipso Principe pro solis meretricibus specialiter deputatis.

XXIX. Quod dictum de meretricibus est, idem de feneratoribus publicis, & de lenonibus dicendum, atque de illis qui vestes, lectisternia, & totius cubiculi ornamenta meretricibus locant, ut optimis vestibus indutæ, & eleganti ornatu splendidæ ditiores excipere scortatores valeant. Quid? An non licet meretricem vestire, & lectulum, in quo dormiat, præbere? Licet sane. Sed aliud est induere pauperem, aliud fulgida locare ornamenta ad meretricandum. Primum officium est caritatis, alterum nundinatio iniquitatis.

XXX. QUÆST. XIV. *Licitum ne est commodare alicui cubiculum ad fornicandum?* RESP. P. Diana *resol.* 48. adfirmantem opinionem defendit his verbis: *Vir nobilissimus instanter ab amico domum ejus ad meretricandum petebat; &, si hoc illi denegasset, in gravissimum damnum incidebat. Consuluit, an peccaret hoc faciendo? & respondi negative. Quia commodare cubiculum ex objecto non est intrinsece malum.* Commodare cubiculum, non modo ex objecto non est malum, sed bonum. Commodare vero ad fornicandum scelus est flagitiosissimum. Non minus laxa est opinio quam idem P. Diana defendit, allegatque pro ea Castropalaum, inquiens, licitum esse donare judicis concubinæ, ut apud eumdem intercedat.

XXXI. QUÆST. XV. *Pingens concubinæ imaginem dandam amasio, perpetrat ne peccatum scandali?* RESP. P. Sporer *trac.* 5. *c.* 1. *sec.* 3. *n.* 93. citans Tamburinum, Dianam, aliosque Probabilistas docet, posse pictorem concubinæ imaginem pingere amasio gravissima urgente necessitate, puta metu mortis, mutilationis, & alterius similis mali. Hanc opinionem defendunt etiam Salmanticenses, qui citant Azorium, Sanchez, Castropalaum, Bonacinam, & alios. Et loquuntur eo in sensu in quo pictor scit se pingere concubinæ imaginem illius amasio, quem probabiliter prævidet abusurum eadem fore ad venerem sibi accendendam. Hæc opinio sua manifesta laxitate seipsam destruit, quin egeat confutatione.

XXXII. QUÆST. XVI. *Licite ne pictores imagines turpes depingunt?* RESP. Absolute negant omnes. P. Sporer *loc. cit. n.* 92. refert Tamburinum cum aliis junioribus docentem posse licite pictorem pingere *valde turpia, & obscæna semel aut iterum*; si tanta esset pictoris necessitas ut eo lucro indigeret ad victum, vestitum, & aliud hujusmodi. Hæc opinio falsa est, & scandali plena. Licitum ergo erit secundum istos peccare *semel aut iterum* ad victum, & vestitum comparandum? Quod quam sit absurdum, nemo non videt. Regulæ præcisæ definiendi, quæ sit pictura obscæna, designari nequeunt. Puelle venustæ imago vultu, mamillis, pectore vividis coloribus expressis suapte natura ad venerem incitat, tametsi pudenda obtecta sint. Quæ nuditas licita est in feminis, virisque dum vivunt, eadem præter propter est in eorumdem imaginibus. Prudentia christiana opus est.

XXXIII. QUÆST. XVII. *Quid de illis dicendum, qui obscænas imagines palam in domibus expositas tenent?* RESP. P. Diana *Tom.* 7. *tract.* 5. *res.* 63. adfirmat quidem istos peccare mortaliter, nisi, inquit, illas retineant ornatus causa, & aliquo velo tectas. Quem præferre ornatum valent, si tectæ sint, & occultatæ? Imagines lascivæ idola sunt veneris, & dæmonum simulacra. Scimiam Christi agere diabolus pertentat. Religio christiana sacras invexit picturas, ut fideles excitaret ad pietatem, & ad heroica gesta Sanctorum imitanda. Diabolus, ut mundanos homines impotentius ad libidinem accenderet, lascivas Veneris, Didonis, Cleopatræ imagines excogitavit. Quodnam tanti scandali remedium? Unicum. Aut pennicillo abolere totum quod obscænitatem redolet, aut tales imagines comburere. Hoc est unicum remedium. Minime satis est velo easdem tegere, & occlusas intra clausum cubiculum servare; sed comburendæ omnino sunt, aut pennicillo delendum totum quod obscænum est. Nec vendi, aut distrahi queunt, sicuti vendi, aut donari nequeunt merces peste infectæ. Qui has obscænas imagines servant, rejici omnino a sacramentis debent, donec hæc scandala sustulerint, & alias sacras imagines substituerint, ut præterita scandala, quoad possunt, compensent.

XXXIV. QUÆST. XVIII. *Licitum ne est petere solutionem maleficii a malefico, vel saga?* RESP. Adfirmant aliqui, dummodo absque maleficio auferri possit; etiamsi prævideas maleficum ope dæmonis probabiliter usurum. Hæc opinio mihi falsa est. Dum enim prævides, maleficum probabiliter arte dæmonis usurum, influis in ejusdem peccatum, & ejusdem iniquitati assentiris. Debes ergo a malefico solutionem maleficii petere cum expressa protestatione, quod fiat absque dæmonis ope.

XXXV. QUÆST. XIX. *Quid de frequentatione comœdiarum, & promiscua virorum, & mulierum conversatione dicendum?* RESP. Hujus quæstionis resolutionem dabo in sextum Decalogi mandatum. Adversus spectacula theatralia dissertationes duas publici juris feci, adjecta tertia de Presbyteris personatis. Theatra publica, quæ hodie communiter, aut saltem sæpissime represententur, obscæna sunt, & turpia: idcirco peccant qui illa frequentant. De pestifera mulierum, & virorum conversatione *loc. cit.* dicam, & Confessariorum, qui tales mulierculas, & barbatulos ad sacramenta admittunt, inscitiam, & negligentiam explicabo.

XXXVI. QUÆST. XX. *Quid agere illi debent, qui falsa doctrina, aut fraude alios in peccatum impulerunt, aut a bono, ab ingressu*

in Religionem retraxerunt? Resp. Tenentur, quoad fieri potest, damnum compensare: & primo falsam doctrinam retractare, & a peccato subducere: quia isti qui dolo, fraude, vel falsa doctrina in peccatum alios impellunt, peccant non contra caritatem modo, verum etiam contra justitiam. Qui absque fraude, vel falsa doctrina alios ad peccandum seduxit solo malo exemplo, tum peccat dumtaxat contra caritatem: quia scienter, & libere, licet pravo exemplo allecti, peccato consenserunt isti. Qui ab ingressu in Religionem alios retrahit fine pravo, scandalum perpetrat, quod reparare tenetur. Nullum vero peccatum committit, si a Religione retrahat eo fine ut consulat æternæ alterius saluti. Qui scienter, & ob humanas rationes impediunt candidatos, ne Religiones, in quibus viget spiritus evangelicæ perfectionis, ingrediantur, peccant contra caritatem, si solis suasionibus, & precibus, quæ libertatem non auferunt, utantur. Nam si vim & fraudes adhibeant, peccant etiam contra justitiam. Quo in casu diligentiam omnem adhibere deberent, qua damnum illatum tum ingredi volenti, tum Religioni repararent.

DISSERTATIO V.

De Religione.

CAPUT I.

Natura, & actus Religionis, quam præscribit primum Decalogi mandatum.

I. DUo præcipit primum Decalogi mandatum. Prout adfirmans est, Dei cultum præscribit. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies:* Matth. 4. Quatenus negans est, vetat exhiberi cultum diis alienis. *Non habebis deos alienos coram me: nec facies tibi sculptile, non adorabis ea, neque coles:* Exod. 20.

II. Quæst. i. *Quid sit Religio?* Resp. Communis finitio Religionis hæc est: *Religio virtus est quæ debitum cultum Deo exhibet tanquam primo omnium principio.* S. Thomas 2. 2. *q.* 81. *a.* 1. etymologiam Religionis arcessit a relegendo ea quæ sunt divini cultus, quia hujusmodi sunt frequenter in corde revolvenda. Religio virtus est non theologica, quia Deum proxime non spectat; sed moralis, & quidem inter has virtutes princeps, cujus objectum cultus est Deo exhibendus, ut Angelicus 2. 2. *q.* 81. *ar.* 5. docet.

III. Quæst. ii. *Quot sunt Religionis actus?* Resp. Duo sunt Religionis actuum genera: alterum interiorum, ut *devotio*, & *oratio*; alterum exteriorum, qui in tres classes dividuntur. Alii corpus ipsum Deo subjiciunt, ut *adoratio*; alii res exteriores Deo immolant, ut *sacrificia*, *oblationes*, *decimæ*, *primitiæ*, ceteraque id genus, quæ uno *oblationis* nomine comprehendi solent; postremi sunt ii quibus in divini honoris protestationem aliquid adhibetur, ut sunt *juramenta*, quibus nomen Dei invocatur, *vota*, quibus aliquid Deo promittitur. De his omnibus agendum est.

IV. Quæst. iii. *Quid sit devotio?* Resp. Hanc finitionem 2. 2. *q.* 82. *ar.* 1. tradit S. Thomas: *Voluntans quædam prompte tradendi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum.* Voluntas in finitione posita non potestatem, sed actum exprimit. Ceteræ particulæ peculiarem devotionis naturam produnt. Hæc quippe promptitudo, quæ animum constituit expeditum in divino servitio, & celerem in executione eorum quæ in Dei honorem cedunt, est singularis devotionis tessera.

V. Quæst. iv. *Quinam sint devotionis effectus?* Resp. Sunt cordis lætitia, interior animi suavitas, gustus, & delectatio. Necesse tamen haud est ut semper devotio hos pariat effectus, cum pluries pii sanctique viri his omnibus non raro priventur, nec propterea minus fervidi, & expediti sunt in Religionis officiis. Maturior devotionis fructus est exacta mandatorum observantia, quæ frequenter recensitos effectus edit.

VI. Duplex devotionis causa. Prima & princeps Deus est, qui ubi vult spirat, uberioremque effundit gratiarum copiam. Altera est interior meditatio divinæ bonitatis, clementiæ, aliorumque divinæ naturæ attributorum, & simul nostræ egestatis, & infirmitatis. Priorem meditationem lætitia, hilaritas, & gaudium consequuntur. Posteriorem humilitas, animi demissio, vanitatis, & superbiæ contemptio. De tempore quo præceptum devotionis urgeat, mox dicam.

CAPUT II.

De oratione, ejusque necessitate.

I. ALter Religionis actus oratio est, quam sic 2. 2. *q.* 83. *a.* 1. definit ex Damasceno S. Thomas: *Oratio est petitio decentium a Deo.* Locum generis *petitio* tenet: altera particula indicat decentia esse in oratione petenda: ultima particula *a Deo* orationem actum

actum Religionis constituit. A Deo enim petenda dona sunt tum naturalia, tum supernaturalia. Hac petitione confitemur Deum omnium rerum principium, ejusdem excellentiam reveremur, eidem subjicimur, & nostræ egestatis præsidia ab eodem imploramus. Oratio actus est intellectus, quamvis Religio in voluntate resideat.

II. Oratio altera interior, seu mentalis; altera exterior, seu vocalis. Utramque commendat Scriptura sancta. De priori inquit *psal.* 38. regius Propheta: *In meditatione mea exardescet ignis*. Hæc oratio sita haudquaquam est in quodam mentali otio, seu in sola suspensione intellectus, & in passiva quadam inertia, ut contendebant Quietistæ; sed in actibus intellectus, & voluntatis, quibus divina attributa, bonitatem, clementiam, justitiam, & beneficia infinita quæ nobis confert Deus, ferventi studio recolimus, & quibus nostram infirmitatem, egestatem, & paupertatem perpendimus: in actibus amoris, desiderii, fiduciæ, aliisque piis affectibus, quibus cælestia concupiscimus, tota resplendet. Altera oratio *vocalis* est, quæ mente, & verbis perficitur. De hac loquitur *Hebr.* 13. S. Paulus: *Per ipsam offeramus hostiam laudis Deo, idest fructum labiorum confitentium nomini ejus*. Quamvis verba necessaria absolute non sint, cum Deum nihil lateat, sciatque infirmitatem nostram; nihilominus necessaria sunt hæc exteriora signa: tum quia homo mente, & corpore constat; & secundum utramque partem Deo se subjicere debet, illique inservire: tum quia non anima modo, verum etiam corpus divinis eget auxiliis: tum denique quia hæc exteriora verba interiores affectus excitant, piosque animi motus facilius accendunt, & fovent, & proximum ad devotionem alliciunt.

III. QUÆST. I. *Est ne oratio necessaria necessitate medii?* RESP. Adfirmat S. Thomas 2. 2. *q.* 83. *a.* 2. & 4. & in 4. *dist.* 15. *q.* 4. *a.* 1. cui subscribunt graviores Theologi. Hanc doctrinam hausit Angelicus ex Gennadio, qui *lib. de eccl. dogm. c.* 56. inquit: *Nullum credimus ad salutem nisi Deo invitante venire; nullum invitatum salutem suam nisi Deo auxiliante operari; nullum nisi orantem auxilium promereri*. Tandem sententiam nostram confirmat *sess.* 6. *c.* 11. Concilium Tridentinum inquiens: *Deus impossibilia non jubet; sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis.*

IV. Hæc necessitas ab humanæ quoque naturæ infirmitate arcessitur. Tanta siquidem est humanorum appetituum adversus rationem rebellio, & colluctatio tanta, ut sine gratia vix pugnare, nedum vincere possimus. Hic porro est a divina providentia institutus ordo, ut gratia hæc non impertiatur, nisi præviis precibus flagitetur. Quod Deus possit non petentibus dare dona sua, quis est qui revocare hoc in controversiam queat? At in præsentiarum nobis sermo est de orationis necessitate, spectato divinæ providentiæ ordine. Nonne ipsius naturæ instinctus & mendicum ad eleemosynæ petitionem, & infirmum ad implorandam a medico medicinam excitat? Conjunctio tandem Deum inter & hominem, mutuumque commercium evincit. Si enim Deus ignavis, & mutis dona sua distribueret, vix divini Benefactoris recordarentur homines ad terrena propensi. Quare magnopere refulget Dei misericordia in hoc ipso imposito onere petendi sua dona, cum eo spectet onus istud ut Deo homines strictiore vinculo perpetuoque ligamine, atque mutua conjunctione sint devincti.

V. Deus Paulum non orantem, sed persequentem Christum prævenit. Quid inde? Primas illustrationes, primamque gratiam prævenientem, & excitantem absque precibus Deum elargiri ultro fatemur. Sed necessitatem orationis defendimus ad obtinendam secundam gratiam, ad perseverandum in eadem, & ad gloriam obtinendam.

VI. QUÆST. II. *Datur ne orandi præceptum?* RESP. Adfirmant omnes, illudque perspicue Scripturæ sanctæ manifestant. *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem:* Matth. 17. & S. Lucas c. 18. *Oportet semper orare, & non deficere:* & S. Paulus: *Sine intermissione orate:* ad Gal. 5. & iterum ad Timot. 1. cap. 2. *Volo viros orare in omni loco .... similiter & mulieres*. Quod præceptum 2. 2. *qu.* 83. *ar.* 3. *ad* 2. sic explicat S. Thomas. *Non solum petere, quæ desideramus, sed etiam recte aliquid desiderare sub præcepto cadit: sed desiderare quidem cadit sub præcepto caritatis, petere autem sub præcepto Religionis: quod quidem ponitur Matth.* 7. *Petite, & accipietis*. Ratio ex iis quæ dicta sunt, patet. Oratio necessaria est necessitate medii, ut dictum est: ergo potiori jure necessaria necessitate præcepti.

VII. QUÆST. III. *Quo tempore determinato urgeat orationis præceptum?* RESP. Omnes Patres continenter juxta Scripturæ divinæ oracula orandum suadent. Casuistæ recentes non pauci suis distinctiunculis fere de medio tollunt orandi præceptum. Distinguunt

isti

isti obligationem *per se*, & obligationem *per accidens*; *directe*, & *indirecte*. Et ne imponere illis videar, audiamus Tamburinum benigniorum Casuistarum facile principem, qui *l. 2. in Dec. cap. 4. §. 2. n. 4.* hæc scribit. *Ego hic sentio, quod sup. cap. 1. §. 1. num. 8. dixi de præcepto fidei, spei, & caritatis: non dari scilicet certum tempus, & determinatum, in quo directe obligat; sed esse illud, in quo obligat indirecte, quando scilicet urget necessitas alicujus boni acquirendi, vel mali, vel tentationis avertendæ, quæ acquirere, vel avertere sine Dei auxilio non posse tunc animadvertimus.* Doctrina hujus auctoris de fide, spe, & caritate, ad quam hanc de orationis præcepto suam sententiam revocat, proscripta est, nisi me omnia fallunt, ab Alexandro VII. in 1. thesi: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei* &c. & ab Innocentio XI. in 6. thesi: *Probabile est ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum.* Eandem esse orationis, & dictorum præceptorum obligationem, Tamburinus ipse fatetur. Proscripta est prior sententia: ergo & secunda. Ex hac Tamburini doctrina consequitur necessario exemptos Christianos *per se* esse a præcepto Religionis colendi Deum. Actus enim primarius Religionis oratio est. Si absolute, *directe*, & *per se* Christiani non astringuntur Deum invocare, eique pro acceptis beneficiis gratias agere, compertum est Religionem in nihilum per se, & directe occidere: sublato quippe actu primario Religionis, deficiat Religio ipsa necessum est.

VIII. Missa itaque Tamburini, & aliorum similium laxa doctrina, omnes Patres, & graviores Theologi adfirmant, per se obligare orationis præceptum. Divisi recentiores Theologi sunt in designando tempore in quo præceptum hoc urgeat. Plures defendunt, ut Salmanticenses, & alii semel tantum in anno obligare. Hanc opionem rejicio ut evidenter falsam. Alii docent obligare semel singulis mensibus, quam opinionem ut asperam & duram Salmanticenses, & alii improbant. Sed etiam in hac censura turpiter falluntur.

IX. His opinionibus missis, servanda est divinarum Scripturarum doctrina, quæ orandum sine intermissione jubet. Numquid sine intermissione orat qui semel tantum vel in annum, vel in mensem precatur? Continenter igitur orandum est non physice, sed moraliter. Hæc moralis continuatio consistit, si frequenter oremus. Quanta autem & qualis frequentia requiratur, ut moraliter continua oratio sit, definiri præcise nequit. Quæ certa sunt præmitto.

X. Singulis diebus dominicis orandi præceptum urgere mihi certum est. Præceptum enim sanctificandi sabbatum, & nunc diem Dominicum divinum est. Sanctificari sine oratione nequit. Ergo qua oratione colere diem dominicum debemus, eadem astringimur tali die orare, cum sine elevatioue mentis in Deum, seu oratione servari præceptum nequeat. Eo ne festorum institutio pertinet ut otio diffluant, & solatiis vanis, atque recreationibus operam navent Christiani? Duplici itaque præcepto astricti sunt Christiani orandi Deum: altero naturali, divinoque; altero ecclesiastico, vi cujus festis diebus, dum Missæ sacrificio assistunt, Sacerdotum precibus addere suas debent, ut in 4. *dist.* 15. *qu.* 4. *art.* 1. *q.* 3. S. Thomas docet. *Oratio cadit sub præcepto & determinate, & indeterminate. Determinate quidem ad aliquas orationes ex præcepto tenentur illi qui ex officio sunt medii inter Deum & populum constituti, sicut ministri Ecclesiæ: unde ex officio eis incumbit preces ad Deum in persona Ecclesiæ fundere: & ideo ex statuto Ecclesiæ tenentur ad horas canonicas dicendas. Sed indeterminate quilibet ad orationem tenetur ex hoc ipso quod tenetur ad bona spiritualia sibi procuranda, quæ nonnisi divinitus dantur: unde alio modo procurari non possunt, nisi ut ab ipso petantur: & etiam ex hoc ipso quod caritatis præcepto tenetur proximum sicut seipsum diligere, tenetur ei in necessitate beneficus esse, non solum per corporales eleemosynas, sed etiam per spirituales: quarum una est oratio, ut prius dictum est. Sed omnibus etiam qui Ecclesiæ ministerio non funguntur, videtur ab Ecclesia determinatum tempus orandi statutum esse, cum ex canonum statuto teneantur diebus festis divinis officiis interesse, ut ministris pro populo orantibus suam intentionem conforment.*

XI. Obtrudent Rigorismi spectrum nonnulli. Sed ut illorum ora obstruam, quæro. Quid quæso oneris Christianis imponimus, quod reipsa Christiani vel ipsi peccatores, nedum bene morati, non præstent? Quis Christianorum solo naturæ lumine illustratus vitio non sibi verteret, si die dominico, si integra hebdomada Deo nullas preces funderet? Quid quod vel ipsi peccatores in sacramentali confessione se accusant, ut frequenter ipse audivi, de omissis consuetis in diem precibus, culpaque reos se reputant, dum quotidie non recitant orationem dominicam,

nicam, & ſymbolum apoſtolicum? Chriſtiani optimis inſtructi moribus ſingulis diebus, non ſemel, ſed ut minus bis in die Deum orant. Chriſtiani mendici, ſuperbi, ægroti, ac ſtupidi, qui ſingulis diebus Deum non recordantur, neque auxilia, quibus tentationum continuos fluctus declinent, implorant, in continuo vitiorum cœno volutantur, & frequenter præceptum orandi violant. Quis enim ſuperbiæ, ſtultitiæ, & cæcitatis non arguet, ſi extrema neceſſitate preſſi aperire labia nolint, quibus pharmaca, & ſubſidia propriæ infirmitati levandæ neceſſaria poſtulent?

XII. Heinc colligas, nihil ſeveritatis doctrinam hanc continere, ſed Scripturas ſanctas ſincere, & in obvio ſenſu interpretari. Sine intermiſſione orandum Deus jubet. Hæc orationis continuatio non phyſica, ſed moralis eſt, ut dixi, nempe congruo tempore. Præceptum iſtud adfirmans parvitatem materiæ excipit. Quare nullis ſe torquere ſcrupulis Chriſtiani debent, num graviter deliquerint contra orandi præceptum; ſed corrigere ſuam negligentiam ſatagant, & orandi fervorem ſuccendere. Neque Confeſſarii debent, ſi quos tepidos invenerint, negligenteſque in orando, protinus gravis culpæ damnare; ſed illos inſtruant ut frequenter orent, ut bis ſaltem in die, mane nempe, & ſero, mentem in Deum elevent. Omnia Chriſti præcepta ſuaviſſima ſunt illis qui eadem obſervant, qui jugum legis reipſa ſuſtinent. Aſperum vero, durumque jugum eſt illis dumtaxat qui portare illud nolunt, & beſtiarum more mancipia ſunt flagitiorum.

III. QUÆST. IV. *Peccat ne contra Religionis virtutem qui gravi tentatione pulſatus Deum orare negligit?* RESP. Graviſſimam quis patitur tentationem ex. gr. contra caſtitatem. Implorare divinum auxilium negligit, & tentationi aſſentitur. Duo ne hic crimina perpetrat, alterum contra caſtitatem, alterum contra Religionis virtutem? Negant Leſſius, Villaloboſius, Prado, Salmanticenſes, aliique. Adfirmant contra cum S. Thoma graviores Theologi. Hæc ſententia mihi probabilior eſt, & vera. Nam præceptum orandi *per ſe* obligat pluries ſaltem in annum; & juxta ipſos adverſarios urget per accidens tentationis graviſſimæ tempore. Ergo violatur, dum oratio negligitur in tali eventu. Ergo iſte Chriſtianus duo peccata committit, unum contra caſtitatem, alterum contra Religionis virtutem. Præceptum Deum orandi tentationis gravis, vel graviſſimæ tempore, non eo ſolummodo ſpectat, ut tentatio ſuperetur, verum etiam ut debitus cultus Deo offeratur. Ideo enim talis a divina providentia conſtitutus ordo videtur, ut tribulationum tempeſtates, & tentationum fluctus nos cogant ad Deum confugere, eumque colere, & interpellare in adjutorium, & præſidium noſtrum. An gravis culpæ crudelitatis contra ſemetipſum non argueretur pauper qui extrema preſſus miſeria omitteret implorare eleemoſynam ab eo qui paratus eſt eamdem erogare? Et gravis culpæ reus non erit qui æternum periturus a Deo paratiſſimo ad ſuccurrendum præſidium neceſſarium petere recuſat? Dominus quippe dicit: *Petite, & accipietis*. Quid peccata multiplicas? inquies. Immo ne peccata multiplicentur, præceptum applicandi remedia quibus peccata impediuntur, urgeo. Ideo enim in peccata frequenter labuntur homines, quia adhibere remedia non peccandi recuſant: quia ferventer gratiam, qua tentationum victores evadant, petere negligunt. Sine peculiari Dei gratia vincere graviſſimas tentationes non valemus: ergo præceptum orandi æquale eſt præcepto vincendi tentationes. Illi peccata multiplicant qui orationis præceptum extenuant, qui remedia contra peccata a divino Medico conſtituta de medio tollunt, qui frequentem orandi obligationem pernegant. Moneant ergo Confeſſarii ſuos pœnitentes, ideo illos frequenter in flagitia labi, quia orare ſincere Deum negligunt, quia tempus quod orationi conſecrare deberent, terunt prodiguntque in otioſis colloquiis, in vanis ſolatiis. Vita namque Chriſtianorum vita orationis eſt, & perpetui commercii, & negotiationis cum Deo, a quo arma, & præſidia adverſus diabolum, carnem, & mundum petenda ſunt.

CAPUT III.

De orationis conditionibus. Num ſolus Deus orandus? Sint ne Sancti invocandi? & pro quibus orandum?

I. QUÆST. I. *Quæ, & quot ſint orationis conditiones?* RESP. 1. orationis conditio eſt quod ſit a voluntate deliberata. Hæc deliberatio vel expreſſa, vel virtualis eſſe debet. Si Pſalterium legeres ut ſtuderes, non orares. Si Breviarium accipis animo perſolvendi Deo debitum penſum, quamvis expreſſa formali intentione careas, virtualis adeſt, & ſufficit. 2. conditio eſt attentio, quæ pariter aut expreſſa, aut virtualis,

tualis sit oportet. Triplicem distinguunt Theologi attentionem, primam ad verba, alteram ad sensum, tertiam ad Deum. Harum quælibet sufficit. 3. conditio est pietas, quæ eo spectat, ut pia, honesta, decentia, atque propter bonum finem a Deo dona petantur. 4. est humilitas, qua precator demisso animo se divinæ sistat Majestati, cui suam extremam paupertatem manifestat. *Ego vero egenus, & pauper sum: Deus adjuva me:* inquit *psal. 69.* regius Propheta. 5. est fervor quo Deo preces fundimus. Tepida enim, & frigida oratio nulla est. Divites ipsi languidas dedignantur pauperum preces tanquam indicia animi, qui parvi pendit quod petit, parumque exaudiri curat. 6. conditio est fides, qua firmiter credimus nos assecuturos fore quod petimus. *Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis.* Item spes, seu fiducia, quæ fidem comitatur. 7. est perseverantia, quam pluries Evangelistæ inculcant, & prælertim *Lucæ 9.* parabola, seu exemplo amici, qui media nocte ab amico tres panes petiit, quique sin amicitiæ titulo, saltem propter importunitatem illos obtinuit.

II. QUÆST. II. *Quinam sint orationis effectus?* RESP. Tres, meritum, satisfactio, & impetratio, Meritum ei debetur, quatenus ex caritate, media Religione, proficiscitur. Satisfactio quodlibet opus meritorium comitatur. Impetratio rei quam petimus, proprius est orationis fructus. Hæc quoque oratio ut impetrans, a gratia suam efficacitatem habet, ut Angelicus 2. 2. *q.* 83. *ar.* 15. docet. *Efficaciam autem habet ex gratia Dei, quem oramus, qui nos etiam ad orandum inducit.* Quatuor conditiones necessariæ sunt ad impetrationem, nempe 1. quod pro se præcipue orans petat, 2. quod necessaria ad salutem, 3. quod pie, 4. quod perseveranter petat. Orationes peccatorum Deus audit, non ex justitia, sed ex misericordia, ut ait idem Angelicus ibi *art.* 16.

III. QUÆST. III. *Utrum solus Deus orandus sit?* RESP. Adfirmat S. Thomas 2. 2 *qu.* 83. *art.* 4. solum Deum orandum esse, & quidem ut trinum, hoc in sensu, quatenus solus Deus est auctor gratiæ, gloriæ, ac omnium rerum præpotens effector, & conservator. Oratio enim est Religionis actus. Religio autem solum Deum spectat ceu finem, cui cultum exhibet.

IV. QUÆST. IV. *Invocandi ne Sancti sunt?* RESP. Sancti invocandi non sunt ut auctores divinorum beneficiorum, aut gratiæ, vel gloriæ. Nihil sub hac ratione ab iis petendum, ut Catholici omnes docent. Sancti vero invocandi sunt ut pro nobis apud Deum orent, & intercedant. Iste est omnium Catholicorum sensus, quidquid fabulentur & calumnientur Calvinistæ, & reliqui Protestantes. Quare dum aliquando in similia verba erumpimus, *S. Petre salva me*, non aliud intelligimus, nisi ut intercessione salutem a Deo nobis intercedat. Similiter dum Virginem sanctissimam alloquimur, *Maria tu nos ab hoste protege*, ut meram deprecatricem & mediatricem invocamus. Immo in hoc intercessorum genere Christus Dominus primus, & princeps, advocatus, & intercessor noster est, qui solus Deo mundum reconciliavit, solusque dignam, & superabundantem oblationem pro peccatis nostris Deo obtulit. Dum itaque Sanctos invocamus, rogamus ut per JESU CHRISTI merita apud Deum pro nobis intercedant: petimusque ut ipsi id orent quod nos oramus: sed quia ipsi propinquiores Deo, magisque digni sint, idcirco ad eorum patrocinium confugimus, & intercessionem.

V. Concilium Tridentinum *sess.* 25. definivit, pie & utiliter sanctos sive Angelos, sive homines invocari. Disputant vero Theologi sit ne Catholicis hæc invocatio vi alicujus præcepti imposita. Quam quæstionem *tom.* 2. *in Decal. l.* 2. *Diss.* 1. *cap.* 8. fuse tractavi, eamque ibi legere poteris.

VI. QUÆST. V. *Orandum ne est pro omnibus viatoribus, etiam pro animabus in Purgatorio detentis?* RESP. Adfirmant Catholici omnes. De his qui in terris degunt, nec hæretici in discrimen id vocant. Inquit enim S. Jacobus cap. 5. *Orate pro invicem, ut salvemini*: & S. Paulus in 1. *ad Timoth.* 2. subdit: *Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Orandum itaque pro omnibus, sive amici sint, sive inimici, sive fideles, sive infideles, sive justi, sive peccatores. Sicut Christus pro omnibus mortuus est, ita & nos pro omnibus orare debemus. Pro peccatoribus orandum ut convertantur, & pro justis ut perseverent, & proficiant, inquit 2. 2. *q.* 83. *a.* 7. S. Thomas.

VII. A precibus nostris excluduntur Beati, qui sunt in termino, sicut & damnati, qui similiter sunt in damnationis termino, ubi nulla spes salutis adest.

VIII. Pro animabus Purgatorii orandum docent omnes Catholici adversus Lutheranos & Calvinianos; idque ex *lib.* 2. *Mach. c.* 12.

per-

perspicue eruunt. Judas enim Machabæus *duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans*. Ut ab hoc argumento sese expediant Lutherani, negant librum hunc divinis accensendum esse. At Ecclesia catholica Dei spiritu ducta divinum esse librum hunc definivit. Ratione quoque doctrina catholica confirmatur. Ecclesia sive militans, sive triumphans unum corpus constituit, cujus caput Christus est. Ergo omnia membra communicare invicem, & cum capite debent. Si itaque animæ Purgatorii Ecclesiæ membra sunt, consequitur ut viventes juvare easdem animas debeant, quemadmodum unius corporis membrum adjuvat alia membra. Accedit perpetua, & universalis Ecclesiæ consuetudo.

IX. QUÆST. VI. *Certo ne suffragia prosunt Purgatorii animabus, quibus applicantur?* RESP. Quemadmodum ex divina lege habetur quod hæc suffragia defunctis prosint, ita ex divina voluntate pendet ut plus vel minus huic aut illi defuncto opem ferant. Illud est certum quod suffragia pro mortuis oblata alicujus defuncti pœnas aut in totum, aut in partem tollant, quia sic Deus disposuit. Ceterum quod huic vel illi animæ suffragia hæc opem ferant, quod totam aut partem pœnæ auferant, totum ex divina voluntate pendet.

X. QUÆST. VII. *Utrum peccatores orare debeant, & exaudiantur a Deo?* RESP. Peccatores qui in publicis ministeriis nomine Ecclesiæ orant, compertum est ad preces recitandas obstringi, & aliquid impetrare a Deo iis pro quibus orant. Certum quoque est peccatores privatos orare debere. Ad impetrationem quod attinet, docet S. Thomas 2. 2. *q.* 83. *a.* 16. quod si peccator quidquam a Deo petit secundum desiderium peccati, nunquam exauditur ex misericordia, sed interdum ad vindictam. Quamobrem dicebat David psal. 45. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus*. Contra peccatores qui peccata sua detestantur, pioque desiderio afficiuntur, plerumque quod implorant, impetrant. Sic exauditi fuere Manasse, Publicanus, mulier peccatrix, latro, & innumeri alii. Nec officit peccatores gratia sanctificante destitutos esse: quoniam hinc tantum infertur eorum orationem non esse meritoriam, non autem quod non sit impetratoria, ut indicatum supra est. Dum in Scriptura interdum dicitur, Deum non audire peccatores, intelligitur de peccatoribus quatenus peccatores sunt, & peccatum diligunt, secus de peccatoribus qui sua detestantur peccata.

XI. Denique Angelos, Sanctosque in cælo regnantes orare pro nobis posse, & quod reipsa orent, certum est. Orant & petendo quæ nobis profutura vident, & preces nostras Deo offerendo. Omnes viatores sive justi, sive peccatores orare valent, & debent. Omnes enim mendici sumus, & extrema penuria laborantes: ideo omnes implorare a divino Patre nostro necessaria quotidiana subsidia necessum est.

DISSERTATIO VI.

De Horis canonicis.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ.

IN *die Palmarum recitans officium paschale satisfacit præcepto*. Alexander VII. propos. 34.

Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti, & crastino. Idem propos. 35.

Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna. 20.

Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet. 21.

Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit. 33.

Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur: quia pars major trahit ad se minorem. 54. Innocentius XI.

CAPUT II.

Propositiones laxæ quorumdam auctorum.

I. P. Thomas Tamburinus *lib.* 1. *in Decal. cap.* III. §. 7. *verb.* Beneficiarius *num.* 1. & 2. „ Dicemus infra Lib. II. „ Beneficiarium tenue beneficium possidentem non obligari ex probabili sententia ad „ horas canonicas persolvendas. Quid ergo „ erit,

„ erit, si quando, omnibus expensis, ambigatur utrum beneficium sit tenue nec ne? „ Resp. Puto probabile cum Vasquez obligari, & item probabile non obligari cum Caramuele. Quare alteram ex his sententiis, „ quam tibi libet, amplecti licet. "

II. Idem Tamburinus *Lib.* II. *meth. celebr. Miss. cap.* VI. *num.* 5. „ Itaque qui dum „ Missam ex præcepto audit, vel officium „ divinum persolvit, quæstionem philosophicam secum mente voluntarie obvolveret, „ vel sua negotia cogitaret, modo externam „ attentionem haberet, quia scilicet non poneret distractiones externas ejus generis „ quas diximus num. I. ex probabili dicta opinione præceptum satis adimpleret. "

III. P. Georgius Gobat *tract.* 5. *num.* 821. „ Probabilius multo est essentiam orationis „ consistere cum perpetuis distractionibus, „ seu evagationibus mentis. Ita Cardinalis „ de Lugo ex instituto. Tamburinus Lib. IV. „ in Decal. cap. 2. §. I. "

IV. Joannes Caramuel in *Theol. Fundam. num.* 442. „ Homo sum, temetipso fragilior, „ præditus acri, & igneo ingenio. Uno momento cælos verso, altero ad subterranea „ descendo. Nulla in Oratorio movetur musca quæ mihi non sit impedimento. Attendere lectioni desidero, & quoad possum attendo; sed distractiones non evito. „ Involuntarias millies, interdum etiam voluntarias; & nihilominus nullo crucior „ scrupulo, nullo dubio angor: quia prudenter suppono, me ad actionem internam non teneri: eam habere bonum esse, & ea carere nequidem esse levem culpam: me ad lectionem tantum, & attentionem externam obligari: ne legisse „ totum quod Rubricæ jubent, ita certo „ scio, ut possim jurare: ergo me ne venialiter quidem peccavisse in hac materia „ certo scio, *& ita certo, ut possim jurare.* "

V. Leander de SS. Sacram. *tract.* 8. *disp.* 5. *quæst.* 37. „ Respondeo secundo etiam *probabilius*, quod etiam Concionator quotidianus, qui solum voluntarie, aut etiam ex „ mercede concionatur quotidie in Quadragesima, excusetur ab horis quotidianis dicendis, si *commode* illas recitare non possit. Et certe si hæc nostra sententia non „ esset probabilis, & in praxi tuta, væ væ „ Prædicatoribus quadragesimalibus: ve millies illis. "

VI. Idem Leander *loc. cit. q.* 45. „ Optime potest quis se exercere, & occupare „ in contemplatione divinorum, etiamsi ex „ illa ita in extasim rapiatur, ut postea minime recitare queat, vel quia raptus est „ per totum diem, vel quia ex illo manet „ ita fatigatus, ac defessus, quod *facile* non „ valeat. "

VII. Gobat *tract.* 5. *disp.* II. *num.* 842. „ Probabilius est non teneri ad restitutionem „ ullam qui cum voluntariis, & perpetuis „ distractionibus recitavit horas omnes. "

CAPUT III.

De horarum canonicarum numero, & finitione.

I. QUÆST. I. *Quot sunt horæ canonicæ?* RESP. Octo aliqui esse contendunt, quia distinguunt Laudes a Matutinis; sed communis sententia ad septem eas restringit; suntque Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium. Hujusce septenarii numeri congruæ assignantur rationes. David *psal.* 118. inquit: *Septies in die laudem dixi tibi*. Item septem sunt Spiritus sancti dona, & septem sunt orationis dominicæ petitiones, septem sunt peccata mortalia, septem dæmonia, & septem nequitiæ, septem tubæ quarum sonitu Jerichuntina civitas corruit, septem candelabra Ecclesiæ, quæ adumbrant septem horas canonicas. Plures aliæ figuræ afferri solent, quæ aliquo modo indicare videntur ejusmodi septem horas canonicas.

II. QUÆST. II. *Quænam sit horarum canonicarum notio?* RESP. Divinum officium est certa ratio publice laudandi Deum mente simul, & voce, auctoritate Præsulum Ecclesiæ instituta. Dicitur *certa ratio*, quia præscripta ab Ecclesia est designatis psalmis, hymnis, & precibus. Additur *publice*, quoniam divinum officium publico totius Ecclesiæ nomine in bonum commune persolvitur a publicis ministris. Additur *laudandi, precandique Deum*, quod prodit soli Deo persolvendum esse divinum officium, quoniam in omni officio sive de Sanctis, sive de tempore, sive pro mortuis Deus laudatur. Ultimæ particulæ declarant mente simul, & voce recitandum divinum officium esse, quia hanc formam Ecclesia in pluribus Conciliis præscripsit.

IV. QUÆST. IV. *Quænam sunt partes majores, & minores divini officii, & quo tempore olim celebratæ fuere?* RESP. Majores partes sunt Nocturni, Laudes, Prima, Tertia, Sex-

Sexta, Nona, Vesperæ, Completorium. Minores psalmi, hymni, lectiones, cantica, antiphonæ, responsoria, capitula, collectæ. Ad tempus quod attinet, olim apud Judæos secabatur tempus in duodecim horas nocturnas, totidemque diurnas. Nocturnæ horæ in quatuor vigilias, quarum prima incipiebat ab occasu Solis, & desinebat hora tertia noctis: secunda a tertia ad sextam desinebat: tertia a sexta in nonam fluebat: quarta tandem, quæ proprie dicebatur matutina, a nona incipiebat, & terminabatur in duodecimam. Harum vigiliarum meminerunt Evangelistæ. Quatuor nocturnis vigiliis correspondent quatuor diei horæ, nempe tertia, sexta, nona, & vespertina.

V. QUÆST. V. *Estne peccatum separare Matutinum a Laudibus?* RESP. Nullum peccatum includit separatio hæc, sed licita prorsus est: quoniam ex primæva institutione semper licuit hæc separatio, nullaque occurrit ratio cur id non liceat extra chorum præsertim. Immo satius est, si qui sub initium noctis seu ad vesperam nocturnas horas recitant, dimittant Laudum recitationem ad diluculum sequentis auroræ, ut hymni opportuno tempore juxta eorum sensum recitentur. Methodus tamen in ejusdem separatione servanda est, nempe sub finem nocturnorum recitanda collecta est.

VI. QUÆST. VI. *Vetusta ne est consuetudo recitandi horas canonicas in choro?* RESP. Nomine chori ecclesiastici intelligitur cœtus Religiosorum qui una conveniunt ad fundendas Deo preces juxta præscriptam formam ab Ecclesia. Hanc precandi rationem ab ipsis Apostolis traxisse originem certum est, rei substantia spectata. De primis Christianis *Act.* 1. legitur: *Erant perseverantes unanimiter in oratione*.

VII. Waldenses, Wicleffistæ, aliique recentiores hæretici in hunc Ecclesiæ ritum debacchati sunt, cantumque ecclesiasticum carpsere. Verum istorum ora obstruunt Scripturæ sanctæ. Nam Moysis tempore consuetudo obtinebat canendi sacra cantica. Psalmi Davidici in cithara & cantu recitabantur. Chrysostomus *homil.* 83. *in Matth.* de Christo Domino inquit: *Hymnum cecinit, ut & nos similiter faciamus*. Isidorus, Basilius, ceterique Patres cantus hujusce utilitatem describunt.

VIII. QUÆST. VII. *Adhibenda ne sunt instrumenta musicalia in cantu ecclesiastico?* RESP. S. Thomas 2. 2. *q.* 91. *ar.* 2. *ad* 4. respondet his verbis: *Sicut Philosophus dicit in 8. Politic. neque fistulas ad disciplinam esse adducendum, neque aliquod aliud artificiale organum, puta citharam, & si quid tale alterum est; sed quæcumque faciunt auditores bonos. Hujusmodi enim musica instrumenta magis animum movent ad delectationem, quam per ea formetur interius bona dispositio. In veteri autem Testamento usus erat talium instrumentorum: tum quia populus erat magis durus, & carnalis: unde erat per hujusmodi instrumenta provocandus, sicut & per promissiones terrenas: tum etiam quia hujusmodi instrumenta corporalia aliquid figurabant*. Cajetanus animadvertit in commentariis in hunc locum, tempore S. Thomæ organorum usum non obtinuisse in Ecclesia, sicut nec Ecclesia Romana coram summo Pontifice organis utebatur. Hæc autem adjicit Cajetanus: *Et si rationem in littera allatam ex 8. Politic. attentius meditati fuerimus, apparebit quod in ecclesiastico officio, ad quod suscipiendæ divinæ interioris disciplinæ gratia convenimus, juxta illud*, Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam salutare Dei, *non sunt admittenda instrumenta musica. Tantoque magis excludenda sunt, quanto divina disciplina interior excellentior est omnibus disciplinis humanis hujusmodi instrumenta repellentibus. Et licet per se loquendo hoc verum sit, potest tamen per accidens tolerari jam extensa consuetudo organorum propter nimiam elongationem hominum a divino cultu, ut vel sic allecti divinis intersint*.

IX. Consuetudo nunc universe invecta licitum reddit organorum usum, & cantum musicalem, dummodo cantus iste talis sit quo auditores præter vocis sonitum, percipere divinas laudes queant, quæ recitantur. P. Suarez docet solum harmonicum concentum plus devotionis interdum excitare quam psalmos ipsos, & hymnos. *Hæc sensibilia*, inquit, *magis nos movent*. Magis utique sensus movent, plusque carnalis voluptatis afferunt. Ceterum quod efficacius mentem, animumque in Deum excitent instrumenta musicalia, quam psalmi Deo afflante dictati, mihi falsum videtur. Nec omnia musicalia instrumenta probare audeo. Plura prohibuit BENEDICTUS XIV. feliciter regnans. Quid si homines evirati, & theatralem professionem exercentes a theatris ad canendum in Ecclesiis transirent? quid si divinos psalmos, hymnosque theatrali more, gestu, & modulatione canerent? quid? Improbare ne audebis talem consuetudinem? An eam probabo? Absit. Lugebo potius amaris lacrymis,

mus quod abrogare nequeo. Audi quæ in hanc rem scribit Cajetanus in *Sum.* v. Organum. *Nec excusantur ex eo quod sonus abstrahit ab omni materia, & quælibet melodia soni potest ad sacra verba applicari: tum quia secundum rei veritatem isti soni fiunt ut accommodati ad delectationem auditorum, qui non noverunt illos nisi ut sonos illorum verborum profanorum, aut turpium; cujus signum audientes ex illo sono excitantur ad illa profana, seu turpia, ut experientia testatur; ita quod non est locus inficiationis: tum quia cantus etiam abstrahit ab omni materia; & tamen Ecclesia interdixit profanos cantus in Ecclesia, ut cantus theatrales, ut patet dist.* XCII. *cap.* Cantantes. *Memento hic apostolicæ sententiæ:* Nolite errare: Deus non irridetur, aut fallitur. *Involvuntur autem eodem crimine non solum pulsantes, sed qui conducunt, & consentiunt pulsantibus hæc, ut impleantur Scripturæ: Gloriati sunt qui oderunt te in medio solemnitatis tuæ.*

X. Quoties plus mali quam boni in exercitio cujusque artis evenit, hanc artem auferendam esse docent Plato, S. Thomas, & ipse communis sensus. Audiamus S. Augustinum, qui *lib.* x. *Confess. cap.* 33. hæc scribit. *Voluptates aurium tenacius me implicaverant, & subjugaverant. Sed resolvisti, & liberasti me. Nunc in sonis, quos animant eloquia tua, cum suavi, & artificiosa voce cantantur, fateor, aliquantulum acquiesco, non quidem ut hæream, sed ut surgam, cum volo ...... Sed delectatio carnis meæ, cui mentem enervandam non oportet dari, sæpe me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur, ut patienter sit posterior; sed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere, ac ducere conatur. Ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio. Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatius cavens, erro nimia severitate, sed valde interdum, ut melos omne cantilenarum suavium, quibus Davidicum Psalterium frequentatur, ab auribus meis removeri velim, atque ipsius Ecclesiæ: tutiusque mihi videtur quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpe mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, ut pronuntianti vicinior esset quam canenti. Verumtamen cum reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantu Ecclesiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, & nunc, cum moveor non cantu, sed rebus quæ cantantur, cum liquida voce, & convenientissima modulatione cantantur, magnam instituti hujus utilitatem rursus agnosco. Ita fluctuo inter periculum voluptatis, & experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Tamen cum mihi accidit ut me amplius cantus quam res quæ canitur, moveat, pœnaliter me peccare confiteor; & tunc mallem non audire cantantem.*

XI. Respondet P. Suarez *lib.* 4. *c.* 8. *n.* 2. peccatum quod in se recognoscebat Augustinus, fuisse vel pœnale, vel veniale. Esto utrumque. Quid inde? Semper consistit Augustini doctrina, nempe cantum illum qui sua immoderata harmonia, & vocis inflexione impedit perceptionem sensus verborum, & divinarum laudum, illicitum esse. Lege plura *Tom.* 2. *in Decal. lib.* 2. *diss.* 2. *cap.* 4.

XII. Patres, Concilia, gravioresque Theologi improbant, & detestantur theatrali cantu ab eviratis hominibus celebrari divinas laudes. Musicales concentus, quibus hodie majores solemnitates celebrari solent, an totidem sint templorum profanationes, & divini cultus conculcationes, ceteri judicent. Illuc conveniunt homines, & vanissimæ feminæ mundi & diaboli fasciniis & præstigiis comptæ, ut videant, & videantur, & non minorem præferunt impudentiam quam si in theatro sederent. Quis pravum abusum, & sacrilegam corruptelam a crimine purgabit?

XIII. Servandus ergo est cantus ecclesiasticus gravis, & simplex, organorumque usus Ecclesiæ consuetudine probatus; sed modus & ratio adhibeatur. Regula generalis præscribi nequit. Qui præsunt Ecclesiis, & choris, rationem Deo reddituri sunt, nisi pro viribus impediant eorum profanationem.

CAPUT IV.

De obligatione recitandi horas canonicas in choro, & de tempore, ordine, & loco quibus recitari debent.

I. NOmine chori non solum intelligitur locus materialis in quo divinæ cantantur laudes, sed etiam, immo potissimum conventus Religiosorum qui ejusmodi horas cantant. Hi quippe præcepto astringuntur ad canendas in choro horas canonicas, quod præceptum a nemine Theologorum negatur, obligatque omnes cathedrales, collegiatas, & Regularium Ecclesias.

II. QUÆST. I. *Tenentur ne omnes Ecclesiæ cathedrales, collegiatæ, parochiales, & regulares sub gravi culpa recitare in choro horas canonicas?* RESP. Rigore juris spectato omnes tenentur. Attenta vero consuetudine, quæ præceptum temperavit, aliquæ diebus dumtaxat dominicis, aut festis huic oneri subjacent: aliæ omnino exemptæ sunt, ut communiter Theologi docent, & usus patefacit.

III. Regularium ordines qui chorum frequentant, tenentur sub gravi culpa horas canonicas in choro recitare. Quæ obligatio fundatur in jure communi, cui nunquam derogatum est. Præceptum hoc spectat totam communitatem, cujus caput prælatus est, qui vi sui officii tenetur sub gravi culpa efficere ut divinæ laudes in choro celebrentur. Dispensare cum suis subditis valet, prout bono communi expedire videbitur.

IV. QUÆST. II. *Quot Religiosi requiruntur ut præceptum recitandi horas canonicas in choro impleatur?* RESP. Tamburinus cum aliis ait probabile esse communitatem excusari a choro, si constet solum ex quatuor, vel quinque. Hæc opinio falsa est, & laxa. Quatuor Religiosos, nedum quinque, sufficere ad implendum chori præceptum, docet communis opinio. Aliqui docent sufficere tres, ut ad chorum teneantur pro aliquo tempore non longo. Nimis enim onerosum est tres, aut quatuor diuturno tempore chori jugum solos sustinere. Quare hoc in casu Religiosi isti deberent prælatum urgere, ut numerum augeret.

V. QUÆST. III. *Novitii soli valent ne chori præceptum implere?* RESP. Adfirmant Salmanticenses, Pellizarius, Tamburinus, & alii: quia, inquiunt, in favorabilibus Novitii, quamvis nondum professi, gaudent privilegiis professorum. Hæc opinio mihi non videtur vera. Quoniam præceptum istud afficit communitatem Religiosorum. Novitii ante professionem non sunt pars communitatis, nec præcepto astringuntur recitare officium. Si igitur adsint professi in cœnobio, istorum aliqui saltem adesse choro debent.

VI. QUÆST. IV. *Quo tempore recitandæ sunt horæ canonicæ in choro?* RESP. In Clement. *de celebr. Miss.* præcipitur ut *horæ canonicæ in Ecclesiis debitis horis devote persolvantur*. Congrua tempora, quibus, jure antiquo spectato, celebrari horæ canonicæ debent, sunt hæc. Matutinum circiter mediam noctem, ut colligitur ex *cap.* I. *de celebr. Miss.* quod tempus semper designarunt antiqui Patres Athanasius, Basilius, aliique, indicatumque a Davide est: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Consuetudo hæc temporis tractu variata est. Singulæ Ecclesiæ suam servent probatam consuetudinem.

VII. In quatuor Regularium Mendicantium Ordinibus pervetusta consuetudo obtinuit recitandi Matutinum circa mediam noctem. Tempus istud non modo congruit Regularium statui, qui est pœnitentiæ, & perfectionis, verum etiam affert commodum incumbendi in litterarum studia, eo quod plus temporis superest iisdem vacandi. Hoc temporis punctum moderatur universas alias disciplinæ regularis horas. Religiosi, qui surgere ad Matutinum debent, hora debita ire dormitum coguntur, & sic superflua colloquia impediuntur.

VIII. QUÆST. V. *Estne gravis obligatio recitandi divinas laudes statis difinitisque horis?* RESP. Negant Cajetanus, Bonacina, Layman, Diana, Caramuel, & alii, quia circumstantia temporis extranea est divino officio. Opposita sententia, quam defendunt Navarrus, Suarez, Soto, Tamburinus, Castropalaus, & alii, probabilior est. Tempus istud individuum non est, sed latitudinem admittit. Prælatus ex legitima causa anticipare, vel postponere potest harum horarum recitationem. Parvitas quoque materiæ datur tum respectu temporis, tum respectu unius vel alterius horæ. His constitutis, prælatus qui absque legitima causa, & ex mero arbitrio, vel negligentia notabiliter præveniret, aut deferret divini officii recitationem, graviter peccaret. Quoniam non modo sacri canones divinum officium recitandum in choro præcipiunt, verum etiam statis horis, & temporibus. Utique temporis circumstantia extranea est recitationi officii, sed præscripta circumstantia ista est a sacris canonibus.

IX. Ordinis recitandi horas canonicas perturbatio, si urgenti causa contingat, culpa vacat; si absque causa, & ex arbitrio fiat, in choro tamen, gravis culpa est, ut citati Theologi defendunt.

X. Locus recitandi horas canonicas est Ecclesia, seu chorus, qui est Ecclesiæ pars. Salmanticenses defendunt graviter peccare eos qui in Sacristia, aut Capitulo celebrant divinum officium. Verum si Sacristia contigua Ecclesiæ sit, & consuetudo obtineat, ut reipsa alicubi obtinet, ut mihi videtur, nulla culpa contingit. Qui ad chorum, incepto officio, accedunt, tenentur supplere officii partem ante eorumdem accessum recitatam. Si

qui

qui choro inserviunt omitterent notabilem officii partem, puta unum aut alterum psalmum, deberent illam supplere. Chorus submissa voce recitare versus illos debet qui organo pulsantur.

XI. QUÆST. VI. *Estne peccatum grave omittere in choro officium defunctorum, & officium parvum B. Virginis?* RESP. S. Pius V. declaravit, illos qui Romanum Breviarium recitant, haud peccare mortaliter, si præfata officia in choro omittant, ut patet ex Bulla sub initium Breviarii præmissa. Eos vero qui alium ritum a Breviario Romano servant, Pontifex non eximit ab obligatione, qua obstringuntur aut vi constitutionum, aut vi consuetudinis. Præceptum recitandi prædicta officia afficit communitatem, & chorum, secus privatos, nisi sit peculiaris lex id præcipiens, ut est in ordine Prædicatorum, in quo Capitulum generale sub Magistro Cloche celebratum Bononiæ declaravit singulos extra chorum astringi ad hoc officium B. Virginis recitandum. Die secunda Novembris omnes sub gravi culpa tenentur recitare officium defunctorum. Hoc autem officium recitari non potest in festo omnium Sanctorum post Vesperas in choro, nisi præsente Episcopo, vel suffragante consuetudine propter populi concursum; sed Matutinum cum Laudibus recitandum est die 2. Novembris, ut Rubricæ, & Decreta *Sac. Congreg.* declarant. *Privata* autem *officii defunctorum recitatio pro generali illorum commemoratione absolvi licite potest post vespertinas horas festi omnium Sanctorum*, ut respondit Sac. Rituum Congr. 4. Septembr. 1745. in Ratispon. Qui ritum Romanum sequuntur, tenentur recitare Litanias die S. Marci, & tribus diebus Rogationum, ut tenet communior, & probabilior sententia.

XII. Recitantes in choro divinum officium una pars chori attente audire alteram debet, quia quisque integrum officium recitare tenetur: qui autem mediam officii partem nec pronuntiat, nec audit, nullo modo recitat. Si una chori pars ita confuse, & submissa voce officium recitaret, ut ab altera audiri non posset, tum non impleretur præceptum. Quoniam tunc nulla esset inter has duas partes communicatio. Astringitur quælibet pars ita clare, & distincte suos versus recitare, ut ab altera chori parte audiri possit. Nihil autem refert quod unus & alter ita submissa voce pronuntiet, ut audiri ab altera parte nequeat, dummodo clare, & distincte pronuntiet. Quoniam sat est ut integra pars audiatur ab altera parte, quamvis singuli non audiant singulos.

XIII. QUÆST. VII. *Quem ritum servare tenentur recitantes Breviarium?* RESP. Omnes tum sæculares, tum regulares Ecclesiastici persolvere divinas laudes debent juxta formam Breviarii Romani jussu Pii V. editi, iis dumtaxat exceptis qui peculiari privilegio fruuntur. Ecclesiæ Mediolanensis, & Laodicensis, & aliæ peculiarem ritum habent, sicuti & Ordines Benedictinus, & Dominicanus. Qui mutarent hunc ritum, graviter peccarent, necessitate sublata. Qui enim careret Breviario Romano, & haberet in manibus Breviarium Dominicanum, aut contra, hoc uti deberet. Præceptum autem recitandi officium prævalet præcepto recitandi juxta hunc aut illum ritum. Et quamvis unicum esset præceptum, servanda est pars præcipua, qualis est recitatio laudum divinarum: quidquid in oppositum dicant Salmanticenses cum aliis nonnullis. Falsam quoque reputo alteram opinionem Salmanticensium, qui docent Religiosos privatos alicujus Ordinis puta Dominicani, vel Benedictini, qui proprium Breviarium habent, posse uti Breviario Romano. Possunt utique Ordines renuntiare proprio privilegio; at usquedum privilegium obtinet, & ritus in communi servatur, omnes & singuli servare talem ritum debent, etiam dum Romæ degunt. Alioquin magna confusio, & deformitas succederet. Quare nec Benedictini uti Breviario Dominicanorum, nec contra possunt. Religiosus factus Episcopus uti Breviario debet suæ Ecclesiæ, cujus caput est, relicto proprii Ordinis ritu. Episcopus plurium Ecclesiarum, quæ diversis utuntur Breviariis, illius Ecclesiæ ritum servare debet in qua residet. Lege S. Thomam *Quodlib.* 1. *a.* 13. ubi plura distinguit. Nequit aliquis ante tempus recitare Breviarium cum socio habente privilegium illud sic recitandi, aut brevius solito, quia privilegium unius non extenditur ad alium, quidquid in oppositum dicat Leander cum aliis. Clericus nulli Ecclesiæ addictus, & patrimonio sacris initiatus nequit eligere Breviarium, sed Romano uti tenetur ex præcepto S. Pii V. Nec Episcopus dispensare cum Clericis valet ut diversum a proprio ritum amplectantur. Peccarent quoque qui alterarent ritum Breviarii Romani, & illi qui in Latina Ecclesia lingua Græca, vel Hebræa, aut vernacula officium persolverent, quia violarent ritum præscriptum a S. Pio V.

CAPUT V.

De illis qui privatim recitare horas canonicas astringuntur.

I. QUÆST. I. *Clerici in minoribus constituti astringantur ne horas canonicas, vel aliquas preces recitare?* RESP. Negant communiter omnes, clericos istos teneri sive ad horas canonicas, sive ad alias preces, nisi in aliqua Ecclesia consuetudo obtineret quæ clericos astringeret, ob eleemosynas perceptas, ad recitandum officium Beatæ Virginis. Nec Episcopi absolute cogere clericos valent ad aliquod precationum pensum. Quoniam clerici subjecti Episcopis sunt in iis quæ proprium statum spectant, secus in iis quæ præter eorum statum sunt.

II. Clerici qui sacris initiati sunt, tenentur divinum officium persolvere, saltem vi generalis consuetudinis graviter obligantis. Immo etiam si metu injuste incusso sacros ordines suscepissent, ad hoc onus tenerentur, quia metus extrinsecus incussus non aufert voluntarium. Potiori jure obstricti essent, si metus juste incussus fuisset.

III. Subdiaconus qui ordinem suscipit, & clericus qui vel beneficium recipit, vel professionem emittit, eo die quo sacris initiatur, vel professionem, vel beneficium accipit, tenetur recitare eam officii partem quæ superest recitanda; quidquid in oppositum nimis laxe fabuletur quispiam. Episcopus ex gravi causa dispensare privatos clericos valet a recitatione officii, sicut ab aliis præceptis. Initiandi sacris ordinibus, aut beneficium suscepturi paratum habere Breviarium, modumque recitandi illud scire debent: alioquin periculo præcepti violandi sese exponerent.

IV. QUÆST. II. *An Religiosi nondum in sacris constituti, & Moniales emissa professione teneantur sub gravi culpa horas privatim extra chorum recitare?* RESP. Novitios ante professionem exemptos ab hoc onere esse docet communis, & vera sententia. Bordonius, Caramuel, Marchant, Lessius, Martinus a S. Joseph, quos citat Diana, negant Religiosos professos ante susceptionem sacrorum Ordinum teneri sub gravi culpa ad persolvendas horas canonicas. Sed hæc opinio falsa est: quoniam Regulares omnes, & Moniales chorum profitentes post emissam professionem vi perennis consuetudinis, & vi propriarum constitutionum astringuntur privatim extra chorum persolvere divinas laudes.

V. Opponunt auctores citati consuetudinem invectam ab iis qui potestate carent eam introducendi, nullius esse roboris. Consuetudo autem recitandi officii invecta est a Monialibus, & juvenibus, qui nulla potiuntur facultate ad eam invehendam. Ergo nulla est. Nugæ istæ sunt. Quoniam consuetudo hæc ab auctoritate SS. Patrum, & a sacrorum ordinum Patriarchis manat. Quare Religiosus professus chorista nondum sacris initiatus, dispensatus ut extra claustrum maneat, tenetur recitare horas canonicas. Religiosus fugitivus professus ante ordinum sacrorum susceptionem tenetur horas canonicas persolvere. Idem dicendum de Religiosis choristis judicis sententia e Monasterio ejectis. Quid de Religiosis ad triremes damnatis, & sacris initiatis? Affirmant plures Theologi eos ad horas canonicas persolvendas astrictos esse. Verum mihi probabilior sententia est hos infelices, sive sint, sive non, sacris initiati, exemptos ab hoc onere esse, tum ob continua impedimenta, tum quia dum Pontifex eos tanto supplicio subjicit, videtur eosdem tacite dispensare ab onere, ne religiosus status opprobrio exponatur.

VI. Privilegium indicavi *Tom. 2. Theol. Christ. lib. 2. diss. 2. cap. 7. §. 2. n. 18. q. 7. pag.* 404. concessum Benedictinis professis, quo eximuntur ab horis canonicis recitandis donec fuerint sacris initiati. Sed nunc deprehendi privilegium istud haud satis authenticum esse. Quare retracto quod *loc. cit.* scripsi de hoc privilegio.

CAPUT VI.

De obligatione recitandi horas canonicas, qua astringuntur Beneficiarii.

I. QUÆST. I. *Qui habet beneficium sive simplex, sive curatum, astringitur ne sub gravi culpa horas canonicas recitare?* RESP. Beneficia ecclesiastica sunt Episcopatus, Canonicatus, Plebanatus, Rectoria, Præpositura, Dignitas, Præstimonia, Capellania Episcopi auctoritate erecta. Hos beneficiarios omnes teneri ad divinum officium persolvendum, definitum est in Concilio Lateranensi sub Leone X. *sess. 9. 5. Statuimus:* & jure, quia qui libere aliquod beneficium suscipit, subire ejusdem onera debet: sed beneficium confertur cum onere recitandi horas canonicas: ergo persolvere easdem astringitur. Quare

re-

re Beneficiarius omittens divinum officium, si sit sacris initiatus, duplex perpetrat crimen, alterum contra religionem, alterum contra justitiam. Si metu coactus beneficium suscipit, & fructus percipiat, astringitur recitare horas canonicas; si percipere fructus nolit, liber ab officio recitando evadit.

II. Qui habet beneficium redactum in commendam, donec alteri detur, aut manuale, seu regulare, tenetur recitare officium: quia beneficium istud est, & ejusdem fructus percipit. Nihil enim officit quod ad nutum revocari queat. Tamdiu enim durat onus, quamdiu durat commodum. Si cui detur beneficium, ut pulset organa, recitare officium debet. Si solum conferantur fructus beneficii in mercedem, tunc nullum est recitandi officii debitum.

III. QUÆST. II. *Qui percipit præstimonia, tenetur ne ad canonicas horas?* RESP. Negant nonnulli; sed probabilior, & communior opinio adfirmat, quod hæc præstimonia sunt portiones ex reditibus beneficii deductæ, atque adeo vera beneficia, ut S. Pius V. *motu proprio* declaravit. Si inter beneficia reputantur, beneficii oneribus subjacent. Similiter qui capellaniam obtinuerunt auctoritate Episcopi erectam, & ab eodem collatam, tenentur canonicas horas persolvere. Si vero neque erecta sit ab Episcopo, neque ab eo conferatur, qui illam habet, liber est ab onere officii persolvendi. Si vero ex institutione non sit collativa, & postea conferatur semel vel bis ab Episcopo, non evadit collativa, atque adeo obtinens non est recitationi horarum subjectus. Contra si frequenter illam Prælati conferrent, tempore nempe congruo ad præscriptionem, tunc illam retinentes tenerentur ad horas canonicas, quia per hanc frequentem collationem induit rationem beneficii ecclesiastici.

IV. Qui ante legitimam ætatem obtinet ex dispensatione Pontificis capellaniam collativam, tenetur recitare horas canonicas; Missas vero per alios celebrare debet.

V. QUÆST. III. *Pensionarii tenentur ne canonicas horas recitare?* RESP. Si pensio sit omnino laicalis, & conferatur titulo mercedis ob servitium præstitum Ecclesiæ, nulla est recitandi officii obligatio; contra si conferatur Clerico ut Clerico, & necessarius sit in recipiente aliquis ordo, seu tonsura, tunc recipiens tenetur non ad horas canonicas, sed ad officium parvum B. Virginis, quia sic decrevit S. Pius V. sub onere restituendi fructus pensionis. Exemptus vero est ab officio parvo B. Virginis recitando ille in cujus capite reservata pensio est ad alterius commodum: quia ille solus subire pondus recitandi officii debet qui commodo fruitur.

VI. Qui titulo clericali pensionem obtinuit, si postea matrimonium contrahat, tenetur recitare officium B. Virginis, eo quod pensio ecclesiastica sit, quæque titulum clericalem in recipiente requirit: idemque dicendum de eo qui post initum matrimonium titulo clericali pensionem obtinet. Qui totam pensionem resignat, ad nihil tenetur: si partem tantum pensionis resignet, obnoxius remanet recitandi officii oneri. Clericus beneficiarius, si obtineat pensionem, non tenetur recitare officium Marianum, cum horas canonicas recitet. Mens enim S. Pii V. est ut alterutrum officium recitetur, secus utrumque.

VII. QUÆST. IV. *Episcopi, & Cardinales astringuntur ne ad recitandas canonicas horas?* RESP. De Episcopis nullum est dissidium, sed omnes adfirmant illos obstringi. De Cardinalibus anceps hæret P. Diana, suumque suspendit judicium. Verum Theologi omnes adfirmant, Cardinales obstrictos esse ad divinum officium persolvendum, cum Cardinalatus sit maximum & eminens beneficium. Si omnes Beneficiarii oneri recitandi officii obnoxii sunt, strictiori jure devincti sunt Cardinales, onusque istud subeunt eo die quo birettum rubrum accipiunt.

VIII. QUÆST. V. *Coadjutores beneficiorum tenentur ne ad horas canonicas?* RESP. Coadjutoria non est beneficium, etiam dum assignatur aliqua congrua, quia beneficium remanet apud proprietarium, nec in duobus esse potest. Si vero coadjutoribus assignentur aliqui fructus non in stipendium, sed per modum pensionis, tunc sicut ceteri pensionarii tenentur recitare officium parvum B. Virginis. Si Parocho absenti, vel infirmo detur coadjutor, ut vices ejusdem gerat, tum astringitur omnia Parochi munia obire. Tandem si coadjutores expresse sese obligaverint, & in pactum deduxerint cum proprietario, Pontifice dispensante, tunc ad horas canonicas tenentur.

IX. QUÆST. VI. *Qui habet beneficium sine fructibus, tenetur ne ad horas canonicas?* RESP. Si culpa sua careat fructibus, tenetur, quia ex sua iniquitate colligere fructum non debet. Si beneficium quocumque fructu careat, etiam tum teneri ad horas canonicas defendunt Medina, Paludanus, Turrecremata: quia sponte acceptans beneficium fructibus destitutum, etiam onera ejusdem sponte & libe-

libere suscipit. Alii negant. Ego dicerem Beneficiario: *aut dimitte beneficium*, *aut recita officium*.

X. Si Beneficiarius contra juris ordinem non residet, astringitur ad horas canonicas. Si vero, servato juris ordine, ex justa causa non resideat, etiam tum eum obstringi ad horas canonicas docent Paludanus, Soto, Turrecremata, Ledesma, Navarrus, Corduba. Negat vero Leander. Si causa absentiæ sit in bonum commune Ecclesiæ, forte tunc posset dici exemptus. Ceterum si abest ob suum peculiare commodum etiamsi honestum, puta studiorum causa, ut evadat Doctor, Magister, tum astringitur recitare horas canonicas. Neque opponas studium, & scientiarum acquisitionem in Ecclesiæ decorem, & commodum cedere: quoniam effugia hæc vana sunt. In solo casu defendendæ Ecclesiæ, aut tuendi ejusdem jura, disputari posset, num Beneficiarius esset exemptus. Et etiam tum si posset horas canonicas recitare, non video rationem solidam, cur non debeat. Si Beneficiarius renuntiat fructus amicis, vel consanguineis, dubio procul obnoxius est recitationi divini officii. Similiter Beneficiarius qui ob excommunicationem non percipit fructus, astringitur recitare divinum officium. Qui vero injuste beneficium obtinet, ut per simoniam, aut quia est excommunicatus, irregularis, vel legitima destitutus ætate, non tenetur recitare horas canonicas; sed debet dimittere beneficium, & restituere fructus. Qui vero obtento legitime beneficio, eodem sententia judicis per annum aut longius intervallum privatur, astringitur toto illo tempore persolvere canonicas horas: quoniam ex sua culpa colligere commodum non debet.

XI. Qui beneficium tenue acceptat, obligationi recitandi horas canonicas obnoxius est, ut communis & vera sententia docet. Siquidem onus istud non ex reditibus, sed ex beneficio oritur. Ergo qui vult beneficium, vult eo ipso onera beneficii. Si displicet onus, dimittat beneficium.

XII. Beneficiarius qui capta beneficii possessione impeditur pro aliquo tempore a fructuum perceptione, obligatur ad horas canonicas recitandas. Qui enim pro aliquo tempore privatur fructuum perceptione, & probabiliter sperat se eosdem suo tempore percepturum, habet beneficium, & jus percipiendi fructus. Astringuntur canonicas recitare preces Beneficiarii illi quorum primi anni fructus ex statuto Ecclesiæ, aut consuetudine distribuuntur inter antiquiores: tum quia voluntarie huic oneri se subjiciunt, tum quia jus habent fructus percipiendi. Hanc tamen consuetudinem ut pravam improbarunt Concilium Tridentinum *sess.* 24. *c.* 14. & S. Pius V. const. *Dudum* anno 1570. Quando vero per vim & fraudem Beneficiarius impeditur a fructuum perceptione sine spe eosdem percipiendi, exemptus est ab onere divini officii, & dimittere beneficium potest. Si tamen impedimentum non esset perpetuum, neque ad tempus valde longum, & Beneficiarius retinere beneficium vellet, tum obligatus esset ad horas canonicas: quia & beneficium possidet & spem habet fructus percipiendi.

XIII. Beneficiarius qui post collatum beneficium, lite sibi intentata impeditur a capienda possessione beneficii, non tenetur ad horas canonicas. Quoniam onus recitandi horas canonicas non ex sola collatione, sed ex tranquilla possessione beneficii oritur. Ex collatione jus nascitur, sed mutilum, & imperfectum; perficitur autem possessione. Ex hoc absoluto titulo onus horarum canonicarum consurgit. Quando igitur beneficiarius nullo modo est in causa cur a possessione impediatur, sed lite intentata reipsa impeditur ne beneficium possideat, exemptus ab onere est, donec possessionem assequatur. Usquedum enim possessio est sub lite, beneficium una cum fructibus contingens est: & ex re contingenti debitum certum manare nequit.

XIV. Si contra Beneficiarius assecutus sit beneficii possessionem, & fructuum administrationem, & postea lite impetatur, tunc tenetur ad horas canonicas: quia tunc fruitur titulo, possessione, & administratione beneficii. Et hæc est sententia communis.

XV. QUÆST. VII. *Qui dubius est de tenuitate beneficii, tenetur ne solvere horarum canonicarum pensum?* RESP. Negant Probabilistarum plures. P. Tamburinus *lib.* 1. *in Dec. c.* 3. §. 7. *v. Beneficiarius* hæc scribit. „ Dicemus infra, Beneficiarium tenue beneficium possidentem non obligari *ex probabili sententia* ad horas canonicas persolvendas. Quid ergo erit, si quando omnibus expensis ambigatur, utrum beneficium sit tenue, nec ne? Respondeo, puto *probabile obligari, & item probabile non obligari. Quare alteram ex his sententiis quam tibi libet, amplecti licet.* " Interest vel in hoc ipso Compendio ob oculos lectorum ponere *Probabilismi* suavissimos fructus. *Alteram ex sententiis, quam tibi libet, amplecti licet.* Si una est vera, altera falsa sit necessum est.

Licet

Licet ergo tibi *falsitatis* venenum pro ingenio suavissime sorbillare. Sed lacrymis potius hæc lugenda sunt quam deridenda propinare. Heinc colligat lector quam verum sit quod supra dixi, nempe Probabilismum esse, salvo meliori judicio, antievangelicum: quia pro sistemate constituit licitum esse usum falsitatis, quæ in alterutra contrariarum propositionum reperiatur necessum est. Tamburini doctrinam sequitur Probabilista benignissimus Leander. Qui habet duo beneficia, quorum quodlibet ita exile est ut non sufficiat, sufficiunt tamen ambo ad honestam sustentationem, tenetur ad horas canonicas, ut omnes adfirmant. Qui vero plura pinguia beneficia habent, non duo, sed unicum officium divinum persolvere astringuntur. Si tamen plura beneficia injuste possideat Beneficiarius, tunc plures Theologi docent, hunc debere plura divina officia recitare. Dicerem ego talem Beneficiarium debere unum beneficium retinere, & cetera dimittere. Si Beneficiarius sit Sacerdos, habeatque plura beneficia, perpetrat ne plura peccata, si officium omittat? Adfirmant non pauci Theologi. Verum probabilius mihi est, unum solum peccatum patrare contra justitiam, alterum contra Religionem.

CAPUT VII.

De restitutione Beneficiariorum ob omissionem divini officii.

I. QUÆST. I. *Peccat ne mortaliter cum onere restitutionis Beneficiarius qui primis sex mensibus divinum officium omittit?* RESP. Qui post elapsos sex menses horas canonicas omittit, secundum omnes, fructus restituere tenetur correspondentes omissionibus illorum dierum quibus omissum officium est, vel in totum, vel in partem pro rata portione. Si Matutinum cum Laudibus omissum est, dimidia pars fructuum illius diei; si omnes aliæ horæ, altera dimidia pars; & pro singulis horis sexta pars, & pro integro officio omisso omnes fructus illius diei restituendi sunt, ut S. Pius V. declaravit. Quod intelligendum est de omissione culpabili, legitimo impedimento cessante.

II. De omissione intra sex primos menses Soto, Suarez, Medina, Graffius, aliique plures defendunt Beneficiarium peccare mortaliter, & ad restitutionem teneri. Contra Navarrus, Toletus, Lessius, Castropalaus, Salmanticenses; & alii concedunt quidem hunc Beneficiarium peccare mortaliter, negant vero teneri ad restitutionem. Quoniam, inquiunt, Concilium Lateranense, & S. Pius V. definiunt peccare quidem mortaliter qui intra sex primos menses officium omittit, sed nullam faciunt restitutionis mentionem. Olim in hanc secundam sententiam ultro me propensum patefeci. Ibidem tamen animadverti, restitutionem fructuum ex commutatrice justitia proficisci. Jus enim ecclesiasticum declarat id ad quod jus divinum obstringit Beneficiarios, qui omittentes obire propria munia, in Deum peccant, & in populum christianum. Quamvis Concilium, & S. Pius V. non meminerint restitutionis sex priorum mensium, non propterea heinc inferri evidenter potest, exemptos esse Beneficiarios omittentes officium infra hoc intervallum ab onere restitutionis, quæ ex jure divino oritur. Quare cum ambigua res sit, tutior pars eligenda est, & cum priore sententia dicendum, Beneficiarium hunc restitutioni obnoxium esse. Quid enim præsumendum de Beneficiario isto, qui vel ipsa beneficii sui exordia flagitiis profanat? Sicut iste gravius peccat, ita severius puniendus est, & restitutionis pœna plectendus.

III. QUÆST. II. *Beneficiarius qui elapsis sex mensibus omittit recitare officium absque culpa, tenetur ne ad restitutionem?* RESP. In rebus corporalibus non solum ex injusta acceptione, sed potissimum ex re accepta restitutionis oritur obligatio. Verum in restitutione orta ex jure spirituali hic titulus locum non habet. Quamobrem qui absque culpa omittit officium, a restitutione liber est. Et hoc colligitur ex ipsa S. Pii V. constitutione, in qua obligatur Beneficiarius ad restitutionem qui *legitimo cessante impedimento non dixerit* &c.

IV. Docent nonnulli, Beneficiarium qui uno aut altero die omitteret officium, non teneri ad restitutionem; immo istorum aliqui dilatant omissionem ad octo dies. Sed hæc opinio omni caret probabilitate, cum sit evidenter contraria constitutioni S. Pii V. dicentis: *Qui omnes horas canonicas* UNO, *vel pluribus diebus intermiserit*. Beneficiarius qui unam integram horam intermittit, tenetur ad restitutionem, ut ex citata constitutione piana constat. Immo qui notabilem horæ partem negligeret, cum mortaliter peccaret, & horam non recitaret, deberet restituere fructus correspondentes illi integræ horæ.

V. QUÆST. III. *Beneficiarius qui partem levem in singuli horis omitteret, esset ne re-*

ſtitutioni obnoxius? RESP. Negant Salmanticenſes, licet leves iſtæ omiſſiones ſimul acceptæ efficerent peccatum grave. Sed hæc opinio mihi falſa eſt. Quotius Beneficiarius omittit talem officii partem quæ ſufficiat ad peccatum mortale, toties obligatur reſtituere partem correſpondentem omiſſioni.

VI. QUÆST. IV. *Qui hodie omittit officium, & cras duplex officium recitat, tenetur ne ad reſtitutionem?* RESP. Negant Salmanticenſes, & alii. Quia, inquiunt, ſicut Capellanus hodie Miſſam omittens, ſatisfacit, ſi poſtea duas celebret; ita ſi poſtea recitet officium omiſſum. Peccavit utique Beneficiarius, inquiunt, contra præceptum quotidianæ recitationis, ſecus contra præceptum reſtitutionis, cum omiſſum officium altero officio compenſet. Hæc opinio mihi falſa eſt: quoniam Eccleſia jubet fructuum reſtitutionem, declaravitque omittentem hodie officium *non facere fructus ſuos*. Si ſuos non facit fructus, eoſdem reſtituere aſtringitur. Qui *groſſam* canonicatus, ut vocant, ſeu certos reditus acquiſivit, ſi officium omittat, tenetur ad reſtitutionem, quidquid in oppoſitum dicant Salmanticenſes. Quia licet Canonicus acquirat, & jure poſſideat reditus; hæc tamen acquiſitio, & poſſeſſio gravata eſt reſtitutionis onere, ſi omittatur recitatio officii. Siquidem quod fructus iſti percipiantur ſive ante, ſive poſt recitationem, perinde eſt. Semper enim gravati ſunt recitandi officii debito fructus iſti. Ergo cum officii debitum non ſolvitur, facienda reſtitutio eſt.

VII. QUÆST. V. *Præfata reſtitutio facienda ne eſt ante judicis ſententiam?* RESP. Adfirmant communiter Theologi etiam benigniores. Ratio eſt evidens. Qui omittunt officium, non faciunt fructus ſuos, ut lex Eccleſiæ definivit. Nemo autem retinere jure valet quod ſuum non eſt. Quamobrem merito Alexander VII. proſcripſit ſequentem theſim: *Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam judicis, eo quod ſit pœna*. Obſtringuntur itaque illico Beneficiarii iſti reſtituere fructus injuſte perceptos.

VIII. QUÆST. VI. *Beneficiarius abſque ulla attentione recitans officium, tenetur ne reſtituere?* RESP. Negant nonnulli. Verum probabilior eſt oppoſita ſententia, atque communior. Qui enim data opera animo diſtracto recitat canonicas horas, non implet recitationis præceptum, quemadmodum non impletur præceptum annuæ confeſſionis per confeſſionem ſacrilegam: ergo urget præceptum reſtitutionis perinde ac ſi omiſſum officium eſſet. Qui vero peccato mortali inquinati attento animo recitant, implent præceptum, & nihil reſtituere tenentur.

IX. QUÆST. VII. *Beneficiarius curatus omittens horas canonicas, tenetur ne reſtituere omnes beneficii fructus, an ſolum fructus correſpondentes recitationi omiſſæ?* RESP. Benignioris Ethices patroni plures defendunt, reſtituendam eſſe dumtaxat partem fructuum correſpondentem horis omiſſis. Sed adfirmantem ſententiam graviores Theologi defendunt, nixi conſtitutioni pianæ inquienti: *Qui horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiſerit, amittat* OMNES BENEFICII, *vel beneficiorum fructus, qui illi vel illis diebus correſpondent*. Ponamus hypotheſim, voluiſſe nempe S. Pium V. declarare Beneficiarium debere reſtituere omnes beneficii fructus, poterat ne clarioribus verbis uti? Omnes ergo beneficii, vel beneficiorum fructus reſtituere iſti tenentur, tam recitationi, quam aliis miniſteriis correſpondentes. Accedit quod nimium arbitraria eſſet juxta oppoſitæ ſententiæ auctores reſtitutio, ſi in arbitrio cujuſque Parochi, & Beneficiarii conſtituta eſſet. Si enim quilibet Beneficiarius ſecernere deberet, & eos retinere qui reſpondent aliis miniſteriis, ceteros vero reſtituere; reſtitutio correſpondens recitationi omiſſæ vix occurreret, & in nihil occideret. Quare omnibus æqua lance libratis hæc ſecunda opinio probabilior eſt.

X. QUÆST. VIII. *Qui unum officium pro alio recitat, tenetur ne ad reſtitutionem?* RESP. Qui unum officium pro altero voluntarie recitat, puta de Sancto cum ſit de feria, non implet præceptum, quia præceptum iſtud implendum eſt juxta formam præſcriptam ab Eccleſia. Porro qui præceptum non implet, reſtitutioni obnoxius eſt. Oppoſita opinio includitur meo facile judicio in propoſitione damnata, qua dicebatur unum officium pro alio valere.

XI. QUÆST. IX. *Cuinam reſtitutio fieri debet, fabricæ, an pauperibus?* RESP. Reſponſio patet ex conſtitutione piana præcipiente Beneficiarios debere hos fructus injuſte perceptos vel *in fabricam ipſorum beneficiorum, vel in pauperum eleemoſynas erogare*. In libertate itaque eſt Beneficiarii omittentis officium, fructus injuſte perceptos vel fabricæ, vel pauperibus reſtituere. Nomine fabricæ veniunt vel domus, agri, reditus beneficii, vel Eccleſia ipſa inſtauranda; non vero templa alterius beneficii. De pauperibus nihil decer-

decernit constitutio. Ratio tamen naturalis dictat ut pauperes loci præferantur pauperibus extraneis. Spectandæ tamen sunt circumstantiæ majoris paupertatis. Si Beneficiarius qui restituere debet, revera pauper sit, sibi ut pauperi, fide bona, partem aliquam fructuum potest applicare. In hoc tamen negotio consulere Beneficiarius debet virum pium, & prudentem, quia avara cupiditas omnibus insita facile effingit paupertatem ubi non est. Debet quoque Beneficiarius partem dumtaxat, pro majori, vel minori paupertate, fructuum sibi ut revera pauperi applicare, non ut ditior, vel commodior evadat, sed tantum ut suæ paupertati succurrat: alioquin se ipsum decipit. Falsa mihi est sententia eorum qui docent posse Beneficiarum hunc applicare fructus restituendos ad sorores, ad fratres, ad matrem, non solum si sint mendici, sed etiam si necessariis ad decentiam personæ, vel status careant. Hac doctrina admissa vix dabitur casus in quo aut fabricæ beneficiorum, aut pauperes aliquid percipiant: decentia enim matris, sororum, & fratrum vix confinia admittunt. Docent insuper Theologi, ejusmodi fructus erogari posse in suffragium mortuorum. Ego dico erogandos esse fructus pauperibus hac conditione, ut isti preces pro animabus Purgatorii fundant. Hoc pacto securius lex servatur.

XII. Disputant nonnulli num Beneficiarius possit retinere fructus sibi a pauperibus donatos, antequam iisdem tales fructus contulerit? Promisit Beneficiarius fructus restituendos huic aut illi pauperi: antequam fructus pauperes accipiant, eosdem Beneficiario donant. Si donatio fiat ante fructuum traditionem, non audent licitam asserere retentionem; si vero fiat post traditionem fructuum, tum validam aliqui asserunt. Hæ sunt quæstiones antiquis Patribus incognitæ. Si pauperes revera tales sunt, quomodo donare valent subsidium quo ipsi indigent? Quæstio hæc futilis est.

XIII. QUÆST. X. *Fructuum restitutio suppleri ne potest eleemosynis factis a Beneficiario antequam omitteret preces canonicas?* RESP. Adfirmat Leander, & pro hac sua opinione citat Suarez, Pellizarium, Pasqualigum, Laymanum, Busembaum. Hæc opinio continetur in hac thesi damnata ab Alex. VII. *Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas quas Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.* P. Viva in commentariis in hanc propositionem *n. 9.* defendere nititur P. Suarez doctrinam a thesi proscipta. Quam felici eventu id præstet, aliorum esto judicium. Plura ibidem docet P. Viva quæ mihi laxa videntur, quia de medio tollunt constitutionis Lateranensis, & S. Pii V. præceptum. Lege *Tom. 2. in Decal. lib. 2. cap.* 8. *q. 16. n. 29.* Beneficiarius qui nullo habito respectu ad restitutionis suæ debitum eleemosynas elargitur, liberaliter donat. Liberali autem & gratuita donatione non solvitur id quod ex justitia debetur.

XIV. QUÆST. XI. *Pensionarius tenetur ne fructus pensionis restituere pro rata, si officium recitare omittat?* RESP. Adfirmant omnes. Si Beneficiarius prætermittat solvere pensionem, debet pensionarius illum urgere ut solvat, non ut fructus istos sibi retineat, cum officium omittit, sed ut creditoribus, nempe pauperibus, vel beneficii fabricæ eroget. Nec Beneficiarius negare absolute valet pensionario non recitanti solutionem pensionis: quoniam Beneficiarius debitor, non judex est.

CAPUT VIII.

De attentione, intentione, voce, tempore, & loco servando in recitandis canonicis horis.

I. QUÆST. I. *Quæ attentio requiratur ad recitationem divini officii?* RESP. Duplex attentio, exterior, & interior. Exterior præscripta est cap. *Dolentes*. De interiore Theologi in utramque partem disputant. Negant Diana, Machadus, Tamburinus, Coninchus, Cardinalis de Lugo, Gobat, & alii multi, quos citat P. La-Croix. Adfirmantem sententiam defendunt Cajetanus, Navarrus, Vasquez, Valentia, Suarez, Genet, Van-Roy, Henricus a S. Ignatio, Natalis ab Alexandro, Antoine, & alii plurimi.

II. Salmanticenses referunt utramque sententiam, contenduntque Theologos utriusque sententiæ idem sentire. Triplicem distinguunt attentionem: 1. qua quis attendit ad verba; 2. meditatur verborum sensum; 3. Deum spectat; & est omnium perfectissima, quia mentem Deo conjungit. Unam ex his tribus sufficere fatentur omnes. Loco principii constituunt Theologi isti, distractionem voluntariam non opponi attentioni verborum, quæ attentio sufficit ad debitam recitationem. Sola quippe voluntas, qua quis deliberat se expresse nolle attendere ad verba, retractat priorem attentionem. Contendunt

dunt mentem humanam posse simul ad diversa disparata attendere, & ideo per voluntarias distractiones non interrumpi priorem attentionem. Eo solum in casu ajunt interrumpi, & retractari priorem attentionem ad verba, cum quis dicit intra se, Nolo attendere; vel per actus exteriores fabulandi, scribendi, legendi &c. reipsa attentionem virtualem interrumpat.

III. Hæc doctrina, qua asseritur per voluntarias distractiones non interrumpi attentionem virtualem, quam ipsi admittunt, mihi falsa est. Qui enim animo deliberato aliorsum mentem distrahit, quamcumque attentionem & formalem, & virtualem interrumpit. Vanissimum commentum est, quod loco principii constituunt adversarii, nempe humanam mentem posse eodem tempore simul & deliberate contraria & disparata meditari. Et quoniam experientiam nobis opponunt, ad hanc causam revoco. Applica serio & deliberato animo mentem ad aliquam quæstionem, aut negotium, dum psalmos recitas, & continuo experieris linguam balbutire, mentem vim pati, oculos revolvi, & temetipsum astantibus veluti alio abreptum præberi. Quando distractiones patimur involuntarias, intellectus noster occultissima inclinatione, & naturali quodam pondere in illa rapitur objecta in quæ magis propendet, & cum nullus tunc pugnet actus contrarius, ideo lingua verba absque impedimento pronuntiat. Meditetur quæstiones, negotiumque disparatum, continuo vel exterius in vultu apparet interna pugna. Evidens igitur, & ipsa experientia compertum, non posse hominem eodem momento deliberato animo contraria meditari.

IV. Ex his infertur, Salmanticensium sententiam falsam, & laxam esse; illam nihilominus transcripsit, & suæ *Medullæ recenti* inseruit eorumdem Salmanticensium Compilator novissimus.

V. Ad propositam quæstionem itaque respondeo, dari præceptum recitandi horas canonicas cum attentione interna. Quod præceptum duo includit: propositum attendendi, & quod hoc propositum non revocetur vel contrario actu, vel voluntaria distractione, vel actione externa quæ natura sua alio mentem rapiat. Hanc sententiam defendunt communiter graviores Theologi. Istorum plures contendunt, hanc interiorem intentionem ab Ecclesia præceptam esse. Valeat nec ne Ecclesia actus interiores præcipere, ab hoc nunc supersedeo: illud mihi verosimilius videtur quod in hac materia non præceperit saltem directe hanc interiorem attentionem: aliunde quam ab humano præcepto positivo hæc obligatio recitandi attente & devote divinum officium proficiscitur. Dico itaque lege naturali, & divina hanc intentionem præscriptam esse. Et hoc ex Scripturis sanctis eruitur. S. Paulus 1. *Cor.* 14. inquit: *Qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur. Nam si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente; psallam spiritu, psallam & mente.* Christus Dominus *Matth.* 15. increpat Pharisæos. *Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias dicens: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me.* Rursus Joannes cap. 4. *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate: nam & Pater tales quærit.* Patrum testimonia, ne sim longus, prætereo.

VI. Rationum momenta obvia sunt. Oratio est actus virtutis Religionis: quilibet autem virtutis actus debitis peragi circumstantiis debet. Potissima autem circumstantia quæ comitari orationem debet, attentio est. Virtus Religionis, cujus actus oratio est, Deum spectat tamquam finem, cui cultum suum offert. Cultus iste seu adoratio Deo exhibita fieri in spiritu, & veritate debet: alioquin si solo corpore fieret, hypocrisis, & larva adorationis esset. Quid quod ipsa oratio definitur *mentis elevatio in Deum, & petitio eorum quibus indigemus?* Hæc autem præstari absque mentis elevatione nequeunt. Accedit quod secundum omnes necessaria est intentio saltem virtualis orandi. Hæc virtualis intentio consistere absque saltem virtuali attentione nequit. Tum quippe desinit etiam virtualiter consistere, cum homo sciens & advertens se de aliis cogitare, & non attendere ad id quod pronuntiat, negligit ad se mentem revocare. Hoc enim in statu reipsa vult non orare, sed more meruli, & psittaci, vel picæ verborum sonitum edere, non humano modo Deum honorare.

VII. Attentionem virtualem ad precum verba sufficere dictum est. Hæc virtualis attentio, quæ fructus est primi propositi, quo constituimus nos applicare animum velle ad ea quæ oraturi sumus, tandiu perseverat, quandiu deliberata electione non retractatur. Hæc autem retractatio duobus modis fieri potest. Primo si solvens horarum pensum, alio in negotio occuperis, quod natura sua adversetur attentæ orationi, ut si pingas, scribas, legas, quidve simile agas. Si enim

brevi

brevi tempore te induas, laves, aliqua objecta aspicias, præceptum attente orandi non violas, dummodo hæc obiter peragas. Secundo retractatur prior intentio attendendi, dum quis orans advertit se ad alia distractum esse, nec coercet animum suum, sed voluntarie persistit in distractione. Nec requiritur ut dicat, *nolo attendere*, ut contendunt Salmanticenses; sed sat est ut re ipsa advertens & volens distractus perseveret.

VIII. Plura adversarii congerere solent, ut evincant orationem sine attentione consistere, & voluntarias distractiones non obstare quin impleatur præceptum orandi. Verum hæc omnia fuse labefactavi *Tom.* 2. *in Decal. lib.* 2. *diss.* 2. *c.* 9. §. 1. Eadem nunc brevitatis studio prætereo. Adeo enim laxa sunt, ut lector solo lumine naturali perfusus eadem detestetur. Audi quæ scribit *tract.* 5. *num.* 821. P. Gobat. „ *Probabilius multo* est „ essentiam orationis vocalis consistere cum „ perpetuis voluntariis distractionibus, seu „ evagationibus mentis. Ita Cardinalis de „ Lugo ex instituto. Tamburinus *lib.* 4. *in* „ *Decal. cap.* 2. §. 1. Cotonius, atque omnes, „ qui concedentes recitationem Breviarii imperari ab Ecclesia per modum orationis, „ excusant a mortali *foventes perpetuas di-* „ *stractiones*. " Num. 842. subjungit: „ Probabilius est non teneri ad ullam restitutionem qui *cum voluntariis, & perpetuis di-* „ *stractionibus* recitavit horas omnes, aut „ unam, modo integre, & cum intentione „ orandi. " Plurima alia prætereo. Sufficit identidem fructus Probabilismi indicare, ut lectores cautiores fiant in his libris legendis. Quis enim non commoveatur, dum talia legit paradoxa? His laxis opinionibus, quæ non ut probabiles modo, verum etiam ut probabiliores evulgantur, imbuti tot miseri Sacerdotes & Breviarium, & Missam non celebrant, sed blaterant, & mussitant.

IX. QUÆST. II. *Sufficit ne ad adimplendum præceptum attentio habitualis?* RESP. Negant omnes qui defendunt necessitatem internæ attentionis. Quando in S. Thoma legis satis esse attentionem habitualem, scias velim nomine attentionis habitualis eum intelligere virtualem, ut in plurimis testimoniis liquet.

X. QUÆST. III. *Satis ne est ad implendum præceptum, meditari mysteria passionis Christi, aut Sanctorum, vel B. Virginis acta?* RESP. Adfirmat communior, & probabilior sententia. Ex tribus quippe attentionibus, ad verba, ad sensum, ad Deum, hæc tertia est omnium perfectissima, ut dictum est alias. Porro cum quis meditatur passionis Christi mysteria, vel Sanctorum acta, quæ relationem ad Deum exprimunt, mentem ad Deum elevatam habet.

XI. QUÆST. IV. *Peccant ne Christiani qui animo distracto preces recitant?* RESP. Quando præceptum orationis urget, ut urget diebus festis, tum ex præcepto necessaria attentio est. Quare rejicienda est, ut enormiter laxa, quorumdam doctrina qua statuitur, non teneri fideles audientes Missam die festo attentionem adhibere. Hac admissa doctrina, Christiani, veluti animalia solum corpus, secus animam Deo subjiciunt. Nisi tempore quo præceptum urget assistendi incruento Sacrificio, Christiani elevent in Deum mentem, quando id præstabunt? Et nisi Deum, & Christi mysteria meditentur, quid discriminis eos inter & bruta? In ceteris precibus, quas ex devotione fideles recitant, distractiones non excedunt culpam venialem. Omitti sine culpa oratio potest; at recitari mente distracta sine culpa aliqua nequit. Non teneris alloqui Pontificem summum; at posito quod alloqui eum velis, ea servare debes quæ pontificiæ Majestati congruunt. Oratio sine attentione simulacrum orationis est. Levis tamen est culpa hæc, præsertim quod raro distractio sit omnino deliberata. Qui enim ex devotione orant, omittunt orationem, cum ad alia attendere cupiunt.

XII. QUÆST. V. *Quæ sunt actiones externæ quæ in recitante horas canonicas attentionem interiorem impediunt?* RESP. Exteriorem devotionem directe præcipit cap. *Dolentes* ut dictum est. Quare omnes adfirmant abstinendum ab actionibus externis, dum divinum officium recitatur. Difficultas est designare actiones illas quæ attentionem interiorem impediunt. Omnes adfirmant, scribere, pingere, aliud legere, vel audire, pugnare cum interiore attentione. Qui officii partem recitant dum se induunt, aut lavant, præcepto attentionis satisfaciunt. Communior quippe opinio, & probabilior docet ejusmodi actiones non pugnare cum attentione interna. Sunt enim ejusmodi opera adeo facilia, & familiaria ut nullam præter habitualem assuetudinem requirant attentionem. Intellige tamen de vestitu familiari & consueto. Nam si sermo esset de ornatu exquisito & eleganti, nullo modo impleretur præceptum. Nihil nunc dico de ornatu vano, & de artificiosa pomparum dispositione: quia certum est hæc omnia pugnare cum elevatione mentis in Deum in

ora-

oratione recitanda necessaria. Loquimur ergo de Christianis, & Religiosis, qui e lecto surgentes signant se signo crucis, & induentes se preces recitant. Ipse Rubricæ Missalis Romani præscribunt quasdam preces recitandas a Sacerdotibus dum manus lavant, & sacras vestes induunt.

XIII. QUÆST. VI. *Licitum ne est inter manuum labores preces recitare?* RESP. Omnia munda mundis, & sanctis sancta. Si Christiani ex devotionis fervore labores suos manuales, & corporales Deo offerant, Deumque precentur, hymnos sacros canant, quis pium hunc morem improbabit? Si vero clerici, & Religiosi singulari ritu dicati, qui tempore abundant quo Deo vacare queant, laudes divinas defatigationibus corporalibus immiscerent, necessitate sublata, proculdubio peccarent, & proprio statui a terrenis curis segregato injuriam afferrent. Circumstantiæ ergo, & principia spectanda sunt, unde orationes iste manant.

XIV. QUÆST. VII. *Satisfacit ne præcepto recitandi horas canonicas qui simul Missam de præcepto audit?* RESP. Adfirmat communior opinio. Nihil quippe peculiare habet auditio Missæ quod cum divini officii recitatione pugnet. Ambo vero præcepta eodem conspirant, & eumdem finem spectant, nempe Dei cultum. Nonne si Missa audiatur ex devotione, recitari divinum officium ex præcepto impositum valet? Auditio ergo Missæ non pugnat cum recitatione Officii. Consultius tamen est diverso tempore distincta implere præcepta.

XV. QUÆST. VIII. *Quid de eo dicendum qui in choro somno vexatur?* RESP. Certum est illum non satisfacere qui per notabilem officii partem dormiret. Qui in choro somno vexatur, recitat tamen omnes versiculos, & somnum excutere conatur, licet aliquem versiculum per subreptionem omitteret, non esset obligandus ad repetendum officium. Esset enim pondus nimis grave talis repetitio, & occasionem pareret abstinendi a choro. Qui extra chorum somno vexatur, in tempus magis opportunum differat recitationem. Qui somno obnoxii sunt, & differunt recitationem divini officii prope mediam noctem cum prævisione in præterita experientia fundata succumbendi somno, letaliter peccant, ut communiter Theologi docent.

XVI. QUÆST. IX. *Necessaria ne intentio est recitandi horas canonicas?* RESP. Adfirmant omnes. Duplex intentio: altera formalis, & expressa, dum quis hunc elicit actum: volo implere præceptum recitandi canonicas horas: altera implicita & virtualis, quæ continetur in ipsa deliberata voluntate exequendi opus præceptum. Omnes adfirmant sufficere virtualem, & implicitam intentionem. Hæc autem habetur eo ipso quod accipias Breviarium ad recitandas dictas horas. Quare rejicienda est illorum opinio qui dicunt non debere repetere officium illum qui inciperet recitare officium divinum cum expresso animo non satisfaciendi. Qui enim recitat officium cum expressa voluntate non satisfaciendi, revera non satisfacit; sicut si debes centum aureos Paulo, & alios centum eidem dones, cum expressa voluntate non solvendi debitum, numquid debitum solveres? Idem dicendum in casu nostro.

XVII. QUÆST. X. *Satis ne sit sola mente, absque exteriore voce, canonicas horas recitare: & an Regulares fruantur privilegio recitandi officium divinum mentaliter, dum privatim extra chorum illud persolvunt?* RESP. Voce recitandum esse divinum officium docent omnes, & hoc in pluribus Conciliis, & cap. *Dolentes* præceptum est. Aliqui tamen citati a Leandro defendunt, spectato jure communi, probabile esse sola mente recitari horas canonicas posse. Quam opinionem non rejicit Leander, immo dolet quod a P. Suarez declaretur improbabilis: quæ tamen opinio non improbabilis modo, verum etiam falsa penitus est, & perridicula.

XVIII. Ad Regulares quod attinet, respondet ipse Leander, probabilius esse istos frui privilegio recitandi mentaliter Breviarium: & pro hac opinione citat Tamburinum, Hurtadum, Joannem de Cruz.

XIX. Salmanticenses *tract.* 16. *cap.* 3. *p.* 8. *num.* 51. hanc opinionem probabiliorem, nedum probabilem, reputant, referuntque privilegium Leonis X. confirmatumque ajunt a S. Pio V. & concludunt Regulares posse reipsa vi istius privilegii mentaliter officium persolvere.

XX. Hæc opinio falsa est mihi, commentitio privilegio nixa. Dixi privilegium istud commentitium esse in sensu allegato ab auctoribus citatis. Quoniam, ut Pejerinus ipse, qui refert hoc privilegium, testatur, Pontifex concedit dumtaxat ut fratres scrupulosi valeant aliqua quæ secreto in choro recitantur mentaliter recitare, adjecta conditione, si majorem experiantur devotionem. Vide *Tom.* 2. *in Decal. lib.* 2. *diss.* 2. *cap.* 9. §. 5. ubi plura alia privilegia relata a Salmanticensibus refelluntur.

XXI. QUÆST. XI. *Peccat ne letaliter qui unicam ex minimis horis omittit?* RESP. Negant plures, quorum opinio falsa mihi est, & contrariam docent communiter Theologi. Disputant aliqui, num peccarent mortaliter qui omitterent aut dimidiam, aut tertiam horæ, puta Sextæ, aut Nonæ, partem: & quisque pro arbitrio adfirmat, & negat. Quæstiunculæ istæ superfluæ sunt. Quis enim, nisi amens sit, recitabit dimidiam horæ canonicæ, puta Primæ, vel Nonæ, & aliam dimidiam, vel tertiam partem omittet? Caramuel defendit non peccare mortaliter eum qui unum nocturnum omittit in Matutino cum Laudibus. Hanc opinionem ut manifeste falsam improbant communiter Theologi. Unius quippe nocturni omissio gravis est. Leander, Sanchez, Diana docent non peccare mortaliter eum qui in Matutinis feriæ, aut simplicis officii alicujus Sancti omitteret voluntarie tres lectiones cum tribus responsoriis, quia hæc est materia parva. Franciscus Pellizarius defendit non peccare graviter qui omitteret Vesperas Sabbati sancti. Omnes istas opiniones Theologi graviores rejiciunt ut falsas.

XXII. QUÆST. XII. *Peccant ne mortaliter qui brevius, loco longioris, officium recitant?* RESP. Caramuel, Antonius a Spiritu sancto, Leander, Vasquez, Azorius, Salmanticenses, & alii defendunt, non peccare mortaliter illos qui sine causa, & ex sola cupiditate sese celerius expediendi, permutant divinum officium ad libitum, seliguntque brevius loco longioris, puta de sancto cum fit de feria, vel de Dominica.

XXIII. Recensita opinio falsa est, & nisi me fallunt omnia, continetur in hac damnata thesi ab Alex. VII. *In die Palmarum recitans officium paschale satisfacit præcepto*. Non solum urget præceptum recitandi divinum officium, sed etiam præceptum adest illud recitandi juxta formam ab Ecclesia præscriptam. Reponunt laudati juniores, S. Pium V. non imposuisse præceptum, sed exhortationem tantum præscripsisse; vel præceptum esse in re levi. Levis ne res dicenda est quæ ritum recitandi divinas laudes moderatur? Præceptum est, & quidem in re gravi.

XXIV. Damnares ne culpæ gravis eum qui bona fide recitavit officium existimans revera illud esse talis diei officium, si nollet illud repetere? Non auderem asserere hunc nolentem repetere aliud ejusdem diei officium reum esse peccati mortalis. Ego tamen repeterem. Qui ex errore omittunt officium duplex, & supra, debent primo die vacuo illud recitare, si privatim recitant extra chorum; secus qui recitant in choro. In praxi quisque videat quid ordini congruat, quid a confusione magis distet. Qui hodie recitat divinum officium ex errore recitandum crastina die, debet crastina die illud recitare, quia error privatus non debet pervertere ordinem præscriptum ab Ecclesia. Qui omittit totum officium, unicum non plura peccata commitit.

XXV. QUÆST. XIII. *Quæ continuatio, & ordo servari debent in recitandis canonicis horis?* RESP. Salmanticenses defendunt, nunquam graviter peccare eum qui intra naturalem diem recitat divinum officium, etiamsi maxima contingat interruptio, etiamsi interruptio fiat in medio unius psalmi, unius lectionis. Mane incipis recitare unum psalmum, in psalmi medietate, vel lectionis, negotium suscipis; ad meridiem, vel ad vesperas resumis medietatem alteram psalmi, vel lectionis: si absque causa id facis, peccas venialiter, nunquam vero mortaliter, inquiunt laudati Patres, & pro hac opinione citant Leandrum, Bonacinam, Lessium, Dianam, Laymanum, & alios. Hæc opinio mihi non probatur, quia tollit orationis continuitatem, & maximam redolet deformitatem. Quare graviores Theologi hanc adeo enormem interruptionem gravis culpæ damnant. Verum in praxi vix hæc contingunt. Quis enim psalmum, quem mane recitavit, conjunget cum psalmo sub Solis occasu recitando, aut medietatem unius lectionis recitatæ mane, cum altera medietate sero recitanda? Levis interruptio absque causa venialis, cum causa nulla culpa est.

XXVI. Ordo autem servandus est ut primo Matutinum & Laudes, deinde Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium recitentur. Hunc ordinem non cadere sub præcepto, docet communis sententia; ita ut qui recitaret Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas, Completorium ante Matutinum non peccaret mortaliter, sed tantum venialiter, ablata justa causa. Si enim justa causa adsit, nulla patratur culpa. Qui tamen ex consuetudine hunc perturbaret ordinem, vix excusari posset a contemptu ordinis præscripti ab Ecclesia. Quare non probo opinionem Salmanticensium inquientium, nunquam ordinis istius perturbationem pertingere ad culpam mortalem. Nunquam contingit culpa mortalis, quia vix

ac

ac ne vix quidem in praxi occurrit hæc habitualis perturbatio. Quis enim adeo stupidus est ut velit sine causa ex consuetudine hunc ordinem pervertere? In choro hæc perturbatio nimis esset deformis, & scandalum ingereret: & si frequenter hoc fieret, non excusarem a gravi culpa.

XXVII. QUÆST. XIV. *Quo tempore recitandæ sunt horæ canonicæ?* RESP. Singulis diebus recitandum est totum officium. Dies incipit ex consuetudine post horam vesperarum diei antecedentis pro recitando Matutino cum Laudibus diei subsequentis. Tempus autem recitandi Primam, & ceteras horas initium ducit a puncto mediæ noctis antecedentis diei, & desinit in puncto mediæ noctis diei sequentis. Aliqui defendunt licitum recitare post horam vespertinam, sicut Matutinum cum Laudibus, ita ceteras omnes horas diei sequentis. Sed hæc opinio falsa videtur, quia ex laudabili consuetudine Matutinum tantum cum Laudibus citata hora licite recitatur. Ceteræ autem horæ recitari debent sequenti die. Qui nimium aut anticipat, aut postponit absque causa horas canonicas, venialiter peccat; minus tamen malum est anticipare quam postponere. Justa causa anticipandi est publica lectio, concio, studium, periculum supervenientis occupationis, labor manuum, & cetera id genus: & tunc nulla culpa patratur, ne venialis quidem.

XXVIII. Leander cum aliis junioribus docet, implere præceptum qui paulo ante mediam noctem diei sequentis incipit recitare, & deinde persequitur persolvere totum officium diei præcedentis; sed hæc opinio manifeste falsa mihi est. Officium enim est pensum diei. Qui autem paulo ante mediam noctem diei sequentis incipit recitare, maximam officii partem recitat elapso jam die. Ergo diurnum præceptum non implet. Caramuel docet hanc opinionem: *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti, & crastino:* quam thesim damnavit Alexander VII.

XXIX. QUÆST. XV. *Qui celebrat Missam ante recitatum Matutinum peccat ne mortaliter?* RESP. Adfirmantem opinionem defendunt Gabriel, S. Antoninus, Ledesma, Tabiena, Navarrus, Zanardus. His accedit P. Antoine. Sententia negans mihi probabilior est, & vera. Nam præceptum Missæ, & præceptum officii duo sunt disparata præcepta. Non peccat mortaliter qui ordinem horarum pervertit; & tamen major est ordo inter horas canonicas ipsas, quam sit inter officium divinum & Missam. Tandem non celebrata Missa absque culpa recitatur Breviarium. Ergo Missam inter & Breviarium talis connexio non est ut mortaliter peccet qui hunc ordinem pervertit.

XXX. Consuetudo, quam adversarii opponunt, non obligat sub gravi. Utique Rubricæ præscribunt recitandum Matutinum ante Missam. At non propterea infertur violationem hujus ordinis esse letalem. Omnes Rubricæ conjunctim acceptæ, quæ formam ritus præscribunt, obligant utique sub gravi; minime tamen divisim acceptæ singulæ. Numquid aliæ Rubricæ sive Breviarii, sive Missalis, totidem sunt præcepta quæ sub letali obligent? Nequaquam. Perturbatio ergo hujus aut illius Rubricæ divisim venialis, secus mortalis, culpa est. Major deformitas esset, si ante Matutinum Missa choralis celebraretur. Si tamen scandalum absit, neque hic mortale crimen agnosco. Cavendum tamen a consuetudine transgrediendi leges quascumque, etiam illas quæ politiam, & pios ritus spectant: quia continuata violatio contemptionem præfert. Non sunt humana præcepta multiplicanda, immo quoad fieri jure potest coercenda præsertim a Superioribus. At neque fovenda est tepidorum desidia, & negligentia.

XXXI. Privatæ recitationi quicumque locus opportunus est, dicente Psalmista: *In omni loco dominationis ejus benedic anima mea Domino*. Seligendus tamen locus est a rumore, & strepitu dissitus, ut occasio distractionum vitetur. Locus publicæ recitationi destinatus est Ecclesia, seu chorus, vel Sacristia Ecclesiæ conjuncta.

CAPUT IX.

De causis excusantibus a recitandis horis canonicis.

I. PLures sunt causæ excusantes ab officio recitando, ut impotentia, infirmitas, repentina & continua occupatio gravis, idque genus similia. Plures has causas plus æquo amplificarunt.

II. QUÆST. I. *Qui solus nequit, cum socio vero potest, tenetur ne socium adhibere ut persolvere horas queat?* RESP. Quæstio intelligitur cum haberi socius commode potest. Nam si opus esset soluto pretio socium perquirere, verosimilius est neminem cum tanto onere obligari. Optime id ageret, si recitans

citans

citans dives esset: adjuvaret quippe pauperem clericum, & ambo Deum laudarent. Laymanus, Filliucius, Lessius, Villalobosius, & alii distinguunt. Si sanus adhibebas socium, adhibere quoque eumdem debes, dum incommodo oculorum, aliove impedimento labores; secus si sanus sine socio recitabas. Leander, Joannes Sanchez, Diana absolute negant adhibendum socium esse. Vera sententia adfirmat. Quia præceptum Ecclesiæ meliori quo fieri modo potest, implendum est. Ergo qui socium habere commode potest, adhibere eumdem debet. Cæcus non astringitur memoriæ officium mandare ut recitare illud queat. Si vero cæcus, aut alii Breviario carentes memoriter officium teneant, recitare illud tenentur. Heinc si officium de communi cæci vel alii impedimento ligati memoriter sciant, cum obtinet officium de feria, aut proprium alicujus Sancti, illud recitare debent. Isti tamen ut angustias declinent, commutationem in officium B. Virginis a Superiore implorare solent. Cæcus habens præbendam assistere choro astringitur, & ibidem recitare horas quoad potest.

III. Qui Breviario caret citra culpam, excusatur a recitatione; si tamen memoriter horas sciat, easdem recitare debet. Qui propria culpa Breviario se privat, ut impotens fiat ad pensum horarum solvendum, non solum peccat graviter ea actione qua Breviario se spoliavit, sed peccat quamdiu in prava deliberatione persistit non recitandi. Continuo vero ac voluntatem mutat, & pœnitet prioris actionis, tunc peccare desinit, & a recitatione excusatur, eo quod impotens sit ad recitandum. Qui beneficium obtinuit antequam sciret officium recitare, peccavit obtinendo, & sedulo addiscere modum officii recitandi astringitur.

IV. QUÆST. II. *Quæ infirmitas excusat a recitandis horis?* RESP. Regula certa & præcisa designari nequit. Præcepta Ecclesiæ, sicut & evangelica, præcepta sunt caritatis, quatenus omnia caritatem promovent: quare non obligant cum propriæ sanitatis gravi detrimento. Ægrotus decumbens benigne tractandus est. Qui pluribus diebus febrim passus est, congruo temporis intervallo ab officio eximitur. Aliqui nimis laxe hoc de argumento loquuntur. Docent non peccare eos qui fabulas legunt, vel historias, vel confabulantur cum amicis, etiamsi omittant officium, dum laborant febri quartana: quia, inquiunt, fabularum lectio, confabulationes cum amicis animum recreant, recitatio officii affligit spiritum. Ad tollendas dubitationes, & perplexitates a superiore petenda dispensatio est.

V. QUÆST. III. *Quæ occupatio eximit ab officio recitando?* RESP. Occupatio quæ differri nequit, quæque in bonum spirituale proximi cedit, eximit ab horis canonicis. Leander excusat ab officio dicendo eos qui habituri sunt publicam lectionem ad cathedram, aut lauream aquirendam. Hæc opinio absolute falsa est mihi. Accidere aliquando exemptionis casum posse non inficior; at perquam raro id evenit. Laxiora docet Leander de Concionatoribus quotidianis tempore Quadragesimæ, quos omnes, etiam illos qui non ex obedientia, sed voluntarie, & ex mercede concionantur, eximit ab officio divino recitando. Audi ejusdem verba. *Respondeo etiam probabilius, quod etiam Concionator quotidianus, qui solum voluntarie, aut ex mercede concionatur quotidie in Quadragesima, excusatur ab horis quotidianis dicendis, si commode illas recitare non possit...... Et certe si hæc nostra sententia non est probabilis, ac in praxi tuta; væ, væ Prædicatoribus quadragesimalibus, væ millies illis.* Hactenus Leander inter Probabilistas benignissimus. Verum væ, & millies væ Casuistis illis qui talia scribere audent. *Qui voluntarie & ex mercede concionatur quotidie*, exemptus a recitandis canonicis horis est? Quis audire hæc absque scandalo valet? Si præceptum orationis frequentissime urget, quandonam fortius obligat quam cum ministerium apostolicum exercetur? Et alias etiam per id tempus persolvi posse hoc debitum piorum omnium Concionatorum experientia contraria evincit.

VI. Opera pia voluntarie suscepta absque urgente necessitate non excusant ab officio. Qui prævidet futurum impedimentum, tenetur anticipare officium, quidquid in oppositum dicant aliqui.

VII. QUÆST. IV. *Qui non potest majorem, tenetur ne recitare minorem officii partem?* RESP. Leander a SS. Sacram. *tract.* 8 *disp.* 5. *q.* 52. opinionem negantem non modo probabilem, sed probabiliorem esse defendit. Eamdem defendit P. Thomas Tamburinus *lib.* 2. *in Decal. c.* 5. §. 8. *n.* 3. & citat pro eadem Azorium, Castropalaum, Sanchez, Filliucium, & multos alios allegat Leander. Opinio hæc damnata fuit ab Innocentio XI. Illius falsitas manifesta est. Officium enim divinum totum quoddam morale est, septem constans partibus, quarum quælibet totum quod-

quoddam peculiare constituit. Quælibet enim ex septem horis integram perfectamque orationem perficit. Qui non potest solvere integrum debitum, puta centum, potest vero solvere viginti, nunquid solvere viginti non tenetur? *Major pars*, inquiunt, *trahit ad se minorem*: *accessorium sequitur principale*. Inepte morum decisionibus ejusmodi axiomata accommodantur. Quando res individuæ sunt, accessorium sequitur principale, secus quando dividi & separari valent. Aliud axioma locum habet in calculis, quorum major pars rem definit, secus in aliis dividuis materiis, ut ex propositione damnata constat.

VIII. Qui non potest mediam partem officii recitare, potest vero alteram, ad hanc tenetur, quidquid dicant Leander, Castropalaus, Diana, & alii. Qui caret Breviario, habet vero diurnum, tenetur psalmos Matutini recitare, quamvis pro opinione negante Leander *q.* 60. citet Pellizarium, Tamburinum, Filliucium, Dianam, & alios.

IX. QUÆST. V. *Quis dispensare ab officio recitando valet?* RESP. Summus Pontifex, utpote supremus legum custos, & juris ecclesiastici conditor dispensare ex justa causa in universa Ecclesia valet. Episcopi quoque in propria diœcesi dispensare non in perpetuum, sed pro circumstantiarum varietate, justa occurrente causa, possunt. Similiter Prælati regulares dispensare ad tempus cum suis Religiosis valent justa urgente causa.

CAPUT X.

De obligatione Canonicorum frequentandi chorum, ut quotidianas distributiones lucrentur: & de causis excusantibus eos a chori frequentia.

I. QUÆST. I. *Peccat ne letaliter Canonicus, sive Præbendatus, qui legitima sublata causa a choro abest?* RESP. Adfirmant communiter Theologi, idque colligunt ex *Concil. Trid. sess.* 24. *c.* 12. Arctiori enim vinculo isti quam Regulares choro addicti sunt. Quare Tamburinus non excusat a choro Canonicos, si duo tantum essent, sicuti excusat Regulares. Peccant quoque Canonici absentes a choro animo cedendi distributiones debitas tempore quo absunt, quia præbendati non solum frequentare chorum astringuntur ob distributiones tamquam mercede conducti, sed in primis ob primariam beneficii institutionem. Et hanc sententiam defendunt graviores Theologi Suarez, Vasquez, Salmanticenses, atque Leander. An vero mortaliter peccet Canonicus qui ultra suæ vacationis tempus semel aut bis, vel unico die sine justa causa a choro abest, definire non audeo: quia absque evidenti ratione quæstiones de peccato mortali dirimendæ non sunt.

II. QUÆST. II. *Tenentur ne Canonici psallere, & cantare in choro, ita ut non satisfaciant sola præsentia, vel submissa voce privatim recitantes?* RESP. Non tenentur Canonici canere cantu quem figuratum vocant, sed astringuntur psallere, & cantare juxta consuetum propriæ Ecclesiæ ritum.

III. Salmanticenses docent consuetudine invecta maxime in Hispania Canonicos, seu Beneficiarios non astringi per se in choro canere, vel psallere; sed suo muneri satisfacere, & distributiones lucrari assistendo, onere cantandi relicto ministris, & capellanis. Allegant etiam Suarez, sed falso.

IV. Hæc opinio falsa mihi est, & improbata non modo a gravioribus Theologis, verum etiam a pluribus Conciliis. S. Carolus Borromæus 2. *p. tit.* 38. Concilium Burdigalense an. 1583. Concilium Turonense eodem anno, Concilium Mediolanense IV. *p.* 2. *cap.* 13. Concilium Basileense *sess.* 21. Concilium provinciale Florentinum anno 1573. jubent ut Canonici & Præbendati psallant in choro juxta ritum præscriptum ab Ecclesia. Non ergo sola præsentia satisfaciunt Canonici, sed vocali psalmodia, & cantu. Canunt, inquies, per mansionarios, & capellanos. At onus frequentandi chorum, & persolvendi divinum officium Canonicos primum tangit, & afficit. Sicuti per alios illorum residentia, & præsentia suppleri nequit, ita neque debitum recitandi in choro officium simul clara, & elata voce.

V. Confirmat sententiam nostram summus Pontifex BENEDICTUS XIV. qui in sua const. *Cum semper*, quæ extat in Bullario *Tom.* I. *n.* 103. *pag.* 366. hæc §. 24. præscribit. „ Equidem scio in aliquibus metropolitanis, & cathedralibus Ecclesiis inter Canonicos eam opinionem invaluisse, ut se munus suum satis implere contendant, dum choro præsentes assistunt, licet ipsi sibi silentium imperent, neque psallentibus Beneficiatis, aut mansionariis in cantu se adjungant. In hujusce vero opinionis confirmationem adduci ab iisdem solent inveteratæ consuetudines, statuta peculiaria, aut etiam prætensa Ecclesiarum suarum privilegia. At quum Synodus Tridentina *sess.* XXIV. *cap.* XII. loquens de Dignitatibus, &

„ Ca-

„ Canonicis , qui choro interesse debent , „ unum ex eorum officiis esse dicat , *in choro ad psallendum instituto* , *hymnis* , *& canticis Dei nomen reverenter* , *distincte* , *devoteque laudare* ; quumque pauca omnino sint „ Capitula in quibus eo modo a Canonicis „ in choro assistitur , ideoque receptæ in „ universa Ecclesia disciplinæ paucos illos „ adversari dignoscatur ; quum insuper opi„ nio illa nunquam in Congregatione Conci„ lii Tridentini interpretationi præposita , „ examinata sit, quin statim explosa fuerit, „ & improbata ; quamvis præsumptis con„ suetudinibus, aliisque fundamentis , & ra„ tionibus innixa perhiberetur , Canonicis „ etiam Ecclesiarum patriarchalium hujus no„ stræ urbis super hoc instantibus ; quum de„ nique idem judicium prolatum reperiatur „ a pluribus Conciliis provincialibus, ab hac „ etiam apostolica Sede approbatis & confir„ matis ; nihil jam reliquum esse videtur , „ quominus pauciores universorum legi se ac„ commodent. Equidem minime nobis com„ pertum est , quo peculiari titulo suffulti „ persuasum habeant unius vel alterius Ec„ clesiæ Canonici se muneri suo satisfacere „ per simplicem in choro assistentiam absque „ divinæ psalmodiæ cantu .

„ Verum , nisi illis præsto sit apostolicum, „ non præsumptum , vel abrogatum , sed le„ gitimum ac vigens privilegium , sive in„ dultum ; jure ac merito verendum est ne „ isti , dum ita se gerunt , præbendarum , ac „ distributionum fructus minime suos faciant, „ & consequenter ne ad eorum restitutionem „ teneantur . Quapropter vestrum erit , ve„ nerabiles Fratres , hæc omnia illis aperire, „ ut neque nobis , neque vobis apud divinum „ Judicem fraudi sit , si in hujusmodi re , „ quæ tanti est momenti , utpote quæ ad „ ipsius Dei cultum proxime spectat , abusus „ & corruptelas , quas arguendo & increpan„ do evellere debebamus , dissimulatione , ac „ silentio nostro fovisse , & confirmasse inve„ niamur &c. Datum Romæ apud S. Ma„ riam Majorem die XIX. Augusti 1744. „ Pontificatus nostri anno quinto .

VI. Projectæ , ac desperatæ conscientiæ forent Canonici illi qui in tanta luce cæcutientes , & tam luculentis documentis aures occludentes in depravata corruptela persisterent . Oppositæ consuetudinis larvam explodit Pontifex summus Concilii Tridentini allegata auctoritate . Addit sacram Congregationem Concilii Romæ erectam putidam consuetudinem hanc toties improbasse , quoties eidem fuit proposita . Quo se nunc recipient Canonici & Præbendati ?

VII. Pontifex , inquiunt , rem non definit . Concludit enim : *Jure ac merito verendum est* , *ne isti* , *dum ita se gerunt* , *præbendarum* , *ac distributionum fructus minime suos faciant* . Verendum , inquit , Pontifex , non definiendum . An denuo definiendum quod toties a pluribus Conciliis definitum Pontifex declarat ? An non declarat Pontifex , & Concilii Congregationem , & plura Concilia Provincialia a S. Sede confirmata laxam opinionem , & pravam corruptelam improbasse ? Sola ne Vaticana fulmina deprimunt pervicacium cervices ? Nisi hæc tela jugulum petant , rationibus tametsi luculentissimis haudquaquam acquiescunt nonnulli , qui verba cavillantur , non spiritum apostolicarum constitutionum serio , ac docili animo meditantur.

VIII. Rursus ergo audiant BENEDICTUM XIV. qui in altero suo diplomate dato ad Patriarcham Danielem Delphinum Aquilejensem , cujus initium est , *Dilecte Fili . . . . . Præclara decora* , confirmat quæ dixit in laudata constitutione , & omnem ad effugium rimam occludit . „ Porro nolumus „ inter tot tantaque privilegia eidem Capi„ tulo , & Canonicis concessa , numerandum „ esse illud quod , quemadmodum Tibi , „ æque ac Nobis notum est , antiqua tradi„ tione contra sacrorum canonum sanctio„ nes , ac nostram præsertim constitutionem, „ cujus initium est , *Cum super oblatas* , in„ vectum ab ipsis Canonicis , non modo con„ tenditur , sed etiam servatur , interessendi „ dumtaxat choro , & cum ceteris Mansiona„ riis , Capellanis , Acolytis , & Clericis ca„ nentibus , psallentibusve adsistendi , nun„ quam vero cum iisdem canendi , psallen„ dive ; etsi nonnullos eorumdem esse acce„ pimus qui aliter sentientes a conscientiæ „ angoribus agitantur ex eo quod ea propter „ se non fecisse fructus suos existiment . Ita„ que a Te , dilecte Fili noster , poscimus „ & flagitamus , ut non solum hujusmodi „ ABUSUM , ET CORRUPTELAM ab ecclesia„ stica disciplina absonam , & canonicis or„ dinationibus , ac *nostræ quoque constitutioni contrariam* penitus evellere , & eradicare „ adnitaris ; verum etiam ipsos suaviter , for„ titerque admoneas , & horteris ut imposte„ rum ea qua decet , ac *tenentur* , reveren„ tia choro intersint , adsistantque , nec non „ pari pietate , attentione , ac vigilantia *o„ mnino canere* , vel psallere cum ceteris stu„ deant , & contendant . Deinde iisdem edi-

„ cas, & notum facias, Nos, quemadmodum per hasce nostras in forma Brevis litteras Tibi declaramus, & injungimus, decernere, atque statuere, sicut *in eadem constitutione nostra* innuimus, ipsos, suosque successores Canonicos, choro quidem interessentes, adsistentesque, minime vero canentes, psallentesve, NULLO PACTO *ex præbendis, & distributionibus facere fructus suos, atque adeo* RESTITUTIONI obnoxios esse, ac fore. Verum cum iis qui hac super re conscientiæ stimulis acti ad Te confugiunt, benigne indulgentes, Tibi facultatem tribuimus, & impertimur, ut sive per Te ipsum, sive per alios a Te deputandos, unusquisque Canonicus, qui se in canendo, psallendove in choro cum aliis defecisse animadverterit (dummodo promittat se deinceps omnino curaturum ut in choro & præsens assistat, & cum aliis canat, psallatve) absolutionem a culpa, & ab omnibus fructibus indebite perceptis dispensationem obtinere possit, & valeat. Ceterum volumus & mandamus ut nulli eorumdem Canonicorum, qui licet præsens in choro adsistat, tamen minime canat, psallatve, suffragentur hujusmodi indulta, ac privilegia, quæ unicuique moderno, & pro tempore existenti Canonico, ad tuorum meritorum intuitum per easdem præsentes litteras concedimus, & elargimur. Ceterum Te, dilecte Fili noster, rogamus, & in Domino hortamur, ut iisdem studiis quibus Nos, supplicationibus tuis inclinati, eosdem Canonicos novis apostolicæ benignitatis, auctoritatisque privilegiis auximus, nostris, tuisque rationibus Pastorum Principi Jesu Christo æterno judici reddendis, satisfaciendum cures; & abusu, & corruptela hujusmodi penitus sublata, divinum cultum per divinæ psalmodiæ cantum promovere, & augere satagas, ut non minus ipsi Canonici quam Nos ipsi invicem æternam mercedem a bonorum omnium largitore Deo consequi mereamur. Interim cælestis præsidii auspicem, & studiosæ nostræ ad Tibi gratificandum voluntatis pignus esse cupimus apostolicam benedictionem, quam Tibi, dilecte Fili noster, & iisdem Canonicis peramanter impertimur. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die XIX. Januarii MDCCXLVIII. Pontificatus nostri anno octavo. "

IX. Si Pontifex in priori constitutione dixit *verendum est*, in hoc postremo diplomate pronuntiat *nullo pacto facere fructus suos*; & Canonicos *restitutioni obnoxios* declarat. Non modo rationibus, & Conciliis, & pontificiæ auctoritati, sed ipsi communi sensui repugnat opposita opiniuncula. Pii fideles, christiani Principes, bona, pinguesque reditus Ecclesiis donarunt, ut Ecclesiastici a mundanis curis segregati, Deum inter & populum intercessores & advocati constituti, divinas celebrent laudes, Deumque placabilem populo reddant. Quid? Ideo ne fideles reditibus Ecclesias ditarunt, & quidem uberrimis, ut domini Præbendati, & Canonici statuas, truncos, stipitesque in choro sese exhibeant? Hæc, inquiunt citati auctores, non indecentiam sapiunt, sed decorem, atque splendorem præferunt: quoniam Canonici, & Dignitates propria præsentia, & mutis labiis Ecclesiam ornant decorantque, præsertim in celebrioribus Basilicis: Capellani vero, & Mansionarii psallunt, & canunt. Dedecet ne dominos Canonicos Deum seipsis recta alloqui, laudare, celebrare ejusdem laudes? Per suos ministros Capellanos, & Mansionarios Deum alloqui audent. Cedo. Si tu soluto pretio advocatum destinasses, ut apud Principem causam tuam oraret, illumque tibi propitium redderet; suo ne ille fungeretur officio, si nullo ad Principem pro te verbo facto, tanquam statuam se Principi sisteret? Quid si per servos suos tantum Principem alloqueretur? Inclamares: Te conduxi, tibi solvi ut causam ageres meam. Eadem adversus Canonicos, & Præbendatos in choro mutos intorque. Cur Christiani, & Principes annuis reditibus vos ditarunt? Cur ad frequentandum chorum vos obstrinxere? Quinam chori finis? Psalmodia, qua Deus laudatur, & propitius fideli populo efficitur. Ideo ergo adesse choro debetis ut psalmis, & hymnis divinam vindictam a populo avertatis. Ergo vobis non psallentibus, corporis præsentia ludrica est, & irrisoria. Peccatis, si corpore abestis: ergo peccatis, si ore tacetis, & spiritu alio evagamini. Hæc tam luculenta sunt, ut vel ipsos illuminare cæcos valeant.

X. QUÆST. III. *Qui legitima causa a choro absunt, acquirunt ne distributiones, non modo propriæ præsentiæ debitas, sed eas etiam quæ ex aliis absque causa absentibus accrescunt?* RESP. Adfirmant aliqui; sed probabilior, & vera sententia negat. Sat est ut acquirant quæ propriæ præsentiæ debita sunt. Si alicubi opposita obtineat consuetudo, eidem standum est.

XI. QUÆST. IV. *Præbendati præsentes jure*

ne

ne valent absentibus absque causa distributiones donare? RESP. Hanc donationem, & mutuam collusionem prohibet Concilium Tridentinum *sess.* 24. *c.* 12. Disputant Theologi num Tridentinum ita hæc prohibeat, ut sint invalida, nedum illicita? Negant aliqui; sed affirmans sententia vera est: quoniam Concilium omnem collusionem, remissionem, & donationem vetat, ut omnis spes præcidatur absentibus assequendi distributiones quocumque modo ob injustam absentiam deperditas. Nonne quisque donare sua potest? Verum habet. Præbendatus perceptas distributiones cui voluerit donare potest; sed ante perceptionem, & possessionem, cum jus dumtaxat ad illas habeat, remitteret, non donaret. Remissio autem vetita a Concilio est. Insuper donatio prohibita est, si tacita collusio interveniat. Canonici absentes, & præsentes mutuam inire collusionem possent, & sub donationis larva invicem sibi remittere distributiones. Donent sibi invicem, si velint, bona sua extra hunc casum distributionum.

XII. QUÆST. V. *Quænam sunt causæ excusantes Canonicos a chori frequentia?* RESP. Tres assignantur. Infirmitas corporis, justa & rationabilis necessitas, evidens Ecclesiæ utilitas. Ad primam quod attinet, sola gravis, secus levis infirmitas excusat. Quænam vero gravis, quænam levis infirmitas sit, definiri absolute non potest, sed prudentis viri judicio standum est. Si Canonicus commoretur extra locum residentiæ absque justa causa, & ibi infirmetur, non fruitur privilegio infirmis concesso, quia ex malitia reputatur absens, atque adeo suas non facit distributiones. Laborantes podagra impediente egressum a domo, & accessum ad chorum distributiones acquirunt. Idem dicendum de senibus, qui absque probabili periculo gravis infirmitatis egredi domo nequeunt. Laxa, & falsa opinio est asserentium senes septuagenarios exemptos a choro esse, eo quod ipsa grandæva ætas morbus est. In quibusdam morbus est qui excusare potest, secus in aliis. Ideo propositio absolute prolata falsa est: septuagenarii enim, ut supra, si viribus pollent, recitare astringuntur.

XIII. Rationalis necessitas tunc reputatur, cum chori frequentia parit aliquod grave damnum honoris, vitæ, fortunæ. Qui ex medici consilio domi moratur ad medicinam sumendam, ad venam scindendam, non amittit distributiones: neque qui ab hostibus capitur, qui per vim detinetur, aut qui domo non egreditur ob justum hostis timorem. Qui absunt a loco residentiæ ob pestis timorem, percipere fructus beneficii valent, secus distributiones: quoniam si nolunt subjacere communi periculo, neque percipere commodum debent. Qui curam habet animarum, nullo modo abesse valet. Injuste in carcere detentus acquirit, secus qui juste, distributiones. Similiter juste excommunicatus amittit, secus qui injustæ excommunicationi subjacet, distributiones, dummodo curet absolvi ab excommunicatione. Juste excommunicatus choro assistens non acquirit distributiones, nec fructus beneficii. Contrariam obtinere consuetudinem in Hispania asserit Garzia. Juste suspensus amittit fructus beneficii, & distributiones, quamvis choro assistat; secus injuste suspensus, qui etiam absens a choro distributiones acquirit. Similiter quando Ecclesia est interdicta, si Canonici causam interdicti non dedere, acquirunt distributiones. Tempore vero cessationis a divinis officiis, quo Canonici celebrare divinas laudes nequeunt, distributiones perdunt, quia sic declaravit Gregorius X. cap. *Si Canonici*. Nec eadem ratio est de interdicto, & de cessatione: quia respectu hujus est prohibitio, secus respectu illius. Quando Ecclesia est polluta, Canonici acquirunt distributiones, quia per ipsos non stat quod sit polluta. Irregularis acquirit distributiones, quia irregularitas non impedit assistere officiis divinis.

XIV. Tertia causa excusans a chori frequentia est evidens Ecclesiæ utilitas, quæ esse debet gravis, & manifesta propriæ, non alienæ Ecclesiæ. Dubia utilitas hoc privilegium non confert. Utilitas vero Ecclesiæ universalis & fructus, & distributiones parit, dummodo manifesta sit. Tunc vero est gravis, & manifesta utilitas, quando consensu Capituli, vel Ordinarii talis judicatur: & tunc absens acquirit distributiones, & fructus, etiamsi sit extra locum beneficii. Canonicus qui a proprio Episcopo mittitur ad visitanda limina Apostolorum, acquirit distributiones, quia tunc negotium Ecclesiæ agit. Idem dicendum de Canonico comitante suum Episcopum ad eadem limina. Episcopus unum dumtaxat mittere valet, duos vero secum ducere potest ad limina præfata. Canonicus vero qui alienæ Ecclesiæ nomine, vel alienum Episcopum ad limina prædicta comitaretur, non acquireret distributiones. Si Parochus mitteretur ab Episcopo ad visitanda limina Apostolorum, solius bimestris tempore distributiones percipere posset, quia ultra hoc intervallum nequit Episcopus animarum curato-

rem in alio negotio occupare, si impediatur pastorale ministerium. Canonicus missus ab Episcopo ad Concilium generale, vel provinciale tanquam Theologus, Canonista, vel Procurator, acquireret distributiones. Si vero Canonicus Episcopus sit, pergatque ut Episcopus, non ut Canonicus, tunc non acquireret distributiones, nisi negotia Ecclesiæ suæ ageret. Similiter Canonicus qui a Capitulo occupatur in supputandis Ecclesiæ reditibus, mensæ, fabricæ, acquirit distributiones. Canonicus qui vacante Sede eligitur Vicarius a Capitulo, seu provisor, acquirit distributiones, dum abest a choro ob evidentem utilitatem Ecclesiæ, secus si eligeretur Vicarius Episcopi, quia tunc Episcopo, non Ecclesiæ inserviret. Archidiaconus quoque visitans Ecclesiam, aut prædia Ecclesiæ acquirit distributiones. Qui tempore divini officii confitetur peccata sua, non acquirit distributiones. Pœnitentiarius Cathedralis, qui tempore divini officii confessiones excipit, non amittit distributiones; neque alii Præbendati, qui ex mandato superioris ob magnum concursum occuparentur in tali ministerio: amitterent vero distributiones alii qui sponte confessiones audirent. Præbendatus cui annexa est animarum cura, acquirit distributiones, dum sacramentis ministrandis operam navat, quemadmodum acquirit ille qui in defendendis beneficii juribus occupatur.

XV. Canonicus Theologus absens a choro, ut lectiones habeat, vel concionetur, acquirit distributiones diebus quibus hæc munia exercet; secus diebus quibus ad eadem ministeria sese præparat. Spectandæ tamen sunt rationabiles locorum consuetudines. Præbendati legentes Theologiam in aliqua universitate, seu in studio generali acquirit fructus præbendæ, secus distributiones. Solus enim Præbendatus qui legit in propria Ecclesia, distributiones acquirit. Parochi vero legentes Theologiam publice non fruuntur privilegio, si absint lectionis causa a propriis parochiis. Præbendati qui studio vacant in aliqua universitate, acquirunt fructus beneficii, secus distributiones; dummodo incumbant in jus canonicum, in Theologiam, in sacram Scripturam; si discant jus civile, hoc privilegio non fruuntur. Debent tamen ejusmodi Præbendati studentes obtinere licentiam ab Ordinario, ut queant fructus percipere. Si Præbendati isti Parochi sint, nequeunt etiam ex licentia Episcopi abesse a propriis parochiis, ut Tridentinum præscribit. Qui studii causa absunt a choro, acquirunt fructus beneficii per annos quinque, etiamsi beneficium constet ex solis distributionibus: quia in hoc casu distributiones succedunt loco fructuum, eorumque naturam induunt. Canonici non curati qui tribus mensibus singulis annis absunt, lucrantur fructus, secus distributiones. Ut hoc fruantur privilegio, requiritur ut toto anno resideant, & chorum frequentent. Heinc Canonicus qui in anni medio possessionem capit, non fruitur privilegio trium mensium, sed tantum medietate ejusdem privilegii. Hoc privilegio uti possunt sive ante, sive post residentiam novem mensium. Qui per notabilem anni partem absunt a choro, indigni hoc privilegio sunt. Canonicus qui habet duplex beneficium, ut Canonicatum, & Decanatum, simplices, non duplices acquirit distributiones, quæ dantur propter assistentiam, quæ una cum sit, una quoque distributio eidem respondere debet. Et hæc de canonicis horis sufficiant. Nam de variis Ecclesiarum consuetudinibus nihil dicendum occurrit, quia quælibet fere Ecclesia suos habet usus, & mores.

DISSERTATIO VII.

De adoratione, & cultu Dei, & Sanctorum.

CAPUT I.

De adoratione, ejusque partitione, atque præcepto.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit adoratio?* RESP. Generatim accepta est actus quo quis se alteri subjicit in ejusdem excellentiæ testimonium. Tot sunt adorationes, quot sunt dignitatum genera. Duæ sunt dignitates, increata, & creata. Increatæ divinæ Majestati debetur adoratio quæ appellatur *Latria*. Creaturis vero ob excellentiam supernaturalem gratiæ, sanctitatis a Deo participatæ debetur adoratio longe inferior, quæ dicitur *Dulia*. B. Virgini, quæ post Deum supra omnes Sanctos emineat, debetur adoratio quæ vocatur *Hyperdulia*.

II. Adoratio alia interior, exterior altera. Illa intus Deo spiritum subjicit, hæc in exteriores actus erumpit. Rursus adoratio altera est absoluta, & altera respectiva. Absoluta soli Deo debetur, Sanctis respectiva: Sanctos enim propter Deum colimus, seu Deum adoramus in Sanctis suis. Cultus enim quod Sanctis offeri-

offerimus, semper in Deum refertur tanquam in supremum Dominum, a quo Sancti suam participant dignitatem, & excellentiam.

III. Adoratio quæ creaturis exhibetur ob dotes naturales, & dignitates, *observantia* nuncupari solet, & potest iisdem externis signis exhiberi quibus Deus colitur. Exteriores quippe corporis actiones absolute adiaphoræ sunt, seu indifferentes. Genuflexione, corporis prostratione Deus adoratur. Similiter his signis Judith *viso Holopherne adoravit eum prosternens se super terram*: c. 10. Genuflexione, corporisque flexione colimus summos Pontifices, Principes, & Reges. Exterior ergo adoratio ut fiat divina, ab intentione adorantis pendet, nisi aliqua peculiari lege, ritu, consuetudine, circumstantia ad Deum adorandum destinata sit. Quare dum privati tales actiones exercent publice, non sat est eos bonam habere intentionem, sed circumstantiæ temporis, loci, nationis, consuetudinis spectandæ sunt.

IV. QUÆST. II. *Datur ne præceptum divinum Deum adorandi actibus tum internis, tum externis?* RESP. Sententia adfirmans certa est de fide. Mandatum istud & adfirmans est quatenus Dei cultum præcipit, & negans quatenus cultum soli Deo debitum prohibet semper, & pro semper tribui creaturis. Hoc præceptum quatenus adfirmans est, per se obligat statis temporibus. Deus in omni loco colendus est; templa tamen sunt erecta in quibus sacrificia, & solemnes ritus divini cultus celebrantur.

V. QUÆST. III. *Christus Dominus adorandus ne est ut homo cultu latriæ?* RESP. Cultus latriæ soli Deo uni trinoque debetur. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*: Matth. 4. Singulæ ergo personæ divinæ & conjunctim, & seorsim adorari a nobis possunt, & debent. Quare quod Christus ut secunda persona Trinitatis adorari a nobis debeat cultu latriæ certum est. Disputari solum posset, num ut homo tali cultu adorari debeat. Et hoc etiam in sensu adfirmant Theologi omnes: quia in Christo Domino est una hypostasis, & unum suppositum infinitæ dignitatis, cui latriæ cultus debetur. Humanitatis vero Christi, ut a Verbo divino abstractæ, cultus dumtaxat *hyperduliæ* debetur, quia sic prodit solam dignitatem finitam. In triduo mortis corpus Christi cultu latriæ adorari debuit, quia conjunctum cum Verbo divino. Idem dicendum de corpore Christi in sacramento Eucharistiæ hypostatice conjuncto divinæ personæ, ut Concilium Tridentinum definivit contra Lutherum. Hostia consecrata absolute adoranda est, nulla expressa conditione adjecta. Sat est ut Catholicus sit ea affectione dispositus, ut si sciret eam non esse consecratam, ab adoratione abstineret.

VI. QUÆST. IV. *Crux Christi adoranda ne est latriæ cultu?* RESP. Adfirmant Catholici omnes: quoniam Crux Christi ejusdem imago est. Imago autem Christi eodem ac ipse Christus cultu adoratur. Crux autem cui affixus Christus fuit, non solum quia symbolum, & imago Christi est, sed etiam ob contactum physicum, & sanguinem illum pretiosum quo aspersa fuit, adorari cultu latriæ debet. Cetera quoque instrumenta inanimata passionis Christi ob contactum physicum adorari cultu latriæ debent.

VII. Argumenta quæ opponi ab hæreticis solent, nos nempe colere ligna, metalla, mendacia sunt, & calumniæ: nam in recensitis figuris & symbolis Christum ipsum colimus. Colitur Crux Christi, non ut infame patibulum a Judæis electum, ut turpissima morte Christum plecterent, sed ut vexillum victoriæ, & instrumentum quo Christus usus est, ut nos a potestate diaboli liberaret. Nec est quod obganniant, manus B. Virginis, Joseph, discipulorum quæ tetigerunt Christi corpus, adorandas latriæ cultu fore: quoniam instrumenta anima destituta non sunt cultus capacia, prout in se considerantur: ideo totus cultus quem iisdem exhibemus, in Christum refertur. B. Virgo, & ceteri Sancti sunt intima excellentia ornati, atque adeo cultu digni, tametsi & cultum ipsum quem Sanctis tribuimus, in Deum referamus, ut docet S. Thomas 3. *p. q.* 25. *art.* 5. *ad* 3. Cruces illas adoramus quæ institutæ & destinatæ sunt ad repræsentandam Christi passionem. Ceteræ cruces quæ casu in lignis, paleis, aliisque rebus fortuito consurgunt, non sunt adorandæ, sed ut cetera ligna negligenda.

CAPUT II.

De cultu debito B. Virgini, Angelis, Sanctis, sacris imaginibus, & reliquiis Sanctorum.

I. QUÆST. I. *Utrum B. Virgini, Angelis, & Sanctis cultus debeatur?* RESP. Quamvis solus Deus latriæ cultu adorandus sit, hoc tamen minime impedit quominus alias

alias personas inferiore cultu ob peculiarem cum Deo conjunctionem veneremur. B. Virgo super omnes creaturas secundum Deum eminet, ideo peculiari cultu, quem *hyperduliæ* appellamus, colitur. Angeli, & ceteri sancti viri Dei cultu *duliæ* adorantur. Igitur de fide est B. Virginem, Sanctosque cum Deo regnantes aliqua adoratione colendos esse: idque definitum est in Concilio Nicæno II. *act.* 2. & 3. & in Tridentino. Innumera Scripturarum, & Patrum testimonia in hujusce veritatis confirmationem adducunt catholici Theologi adversus novissimos hæreticos. Natalis ab Alexandro *dissert.* 25. *in hist. sæcul.* 5. cujuscumque sæculi documenta promit in medium.

II. Angelus *Apocal.* 22. prohibuit se adorari, sicut & SS. Petrus, & Paulus, ut habetur in Actibus Apostolorum. Respondet 2. 2. *qu.* 84. *art.* 5. *ad* 1. S. Thomas: *Alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latriam, & alia veneratione quasdam excellentes creaturas, quod pertinet ad duliam ..... Secundum reverentiam ergo quæ creaturæ excellenti debetur, Nathan adoravit David; secundum autem reverentiam quæ debetur Deo, Mardochæus noluit adorare Aman, timens ne honorem Dei transferret ad hominem, ut dicitur Esther* 13. *Et similiter secundum reverentiam debitam creaturæ excellenti, Abraham adoravit Angelos, & etiam Josue, ut legitur Josue* 5. *quamvis possit intelligi quod adoraverint adoratione latriæ Deum qui in persona Angeli apparebat, & loquebatur. Secundum autem reverentiam quæ debetur Deo, prohibitus est Joannes Angelum adorare, Apocal. ultim. tum ad ostendendam dignitatem hominis quam adeptus est per Christum, ut Angelis æquetur: unde ibi subditur: Conservus tuus sum, & fratrum tuorum: tum etiam ad excludendum idololatriæ occasionem: unde subditur: Deum adora.*

III. Hac angelica doctrina profligantur omnia hæreticorum sophismata. Quod obtrudunt, hanc distinctionem cultus *latriæ*, & *duliæ* nullibi in Scripturis sanctis indicari, incognitamque fuisse primis Ecclesiæ sæculis, nullius momenti est. Utique verbalis distinctio non habetur in Scripturis sanctis, sed reipsa docetur. Distinctionis nostræ meminit S. Augustinus *lib.* 10. *de Civit. Dei cap.* 1. & *lib.* 20. *cont. Faustum cap.* 21. ubi plura habet contra hæreticos calumniantes nos Sanctis templa & altaria erigere. Nam Deo soli templa, & altaria erigimus, eique soli sacrificia offerimus, quamvis sub invocatione & nomine Sanctorum id præstemus.

IV. QUÆST. II. *Licitus ne est & pius sacrarum imaginum usus?* RESP. Adfirmant omnes Catholici, idque definivit Synodus Tridentina *sess.* 24. *decr.* 2. Respectiva est omnis sacrarum imaginum adoratio. Licitum est ipsius Dei Patris, & cujusque Trinitatis personæ imaginem formare. Quare merito Alexand. VIII. damnavit sequentem thesim: *Dei Patris sedentis simulacrum nefas est christiano in Templo collocare*. Hæc sacra symbola pinguntur, ut mens nostra his sensibilibus signis excitetur ad Deum colendum. *Nam invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*.

V. QUÆST. III. *Adorari ne sacræ imagines possunt?* RESP. Non modo pius est sacrarum imaginum usus, sed pius quoque, & utilis est earumdem cultus, ut definiere sacra Concilia, præsertim Nicænum II. Florentinum, & Tridentinum. Non alius tamen, ut Bellarminus cum aliis contendit, exhibetur sacris imaginibus cultus, quam ille qui tribuitur prototypo.

VI. QUÆST. IV. *Datur ne præceptum habendi, & adorandi sacras imagines?* RESP. De usu sacrarum imaginum nullum datur præceptum sive naturale, sive divinum. Præceptum vero ecclesiasticum consuetudine invectum esse respectu communitatis fidelium, certum est. Templa & altaria ornare sacris imaginibus jubemur, & sacrificium celebrari absque Crucifixi imagine vetitum est. Hoc tamen præceptum non videtur singulos fideles obligare, quamquam vix excusari a culpa Catholicus posset qui ab omni sacrarum imaginum usu abstineret. Præceptum quoque urget vetans earumdem contemptionem. Porro in praxi aut Catholicus adorat, aut contemnit: præscindi enim in praxi vix potest ab utroque extremo.

VII. QUÆST. V. *Adorandæ ne sunt sacræ reliquiæ?* RESP. Adfirmant omnes Catholici, sacras reliquias dignas esse adoratione, ut definitum est in pluribus Conciliis Nicæno II. *act.* 3. Carthagin. V. *cap.* 5. Lateranensi II. *cap.* 42. Tridentino *sess.* 24. & ea adoratione colendæ sunt sacræ reliquiæ qua coluntur personæ quarum sunt partes. Reliquiæ enim sunt sanctorum corporum particulæ, ut capilli, ossa, ungues, sanguis, dentes, cineres, vestes, vela, panni, & alia quæ istorum corpora tetigerunt, aut quibus Sancti usi sunt. Vermes corporum Sanctorum, neque privatim neque publice colere licet, quidquid in oppositum dicant Vasquez,

San-

Sanchez, & Castropalaus. Ut sacræ reliquiæ coli licite, & publice queant, debent esse alicujus Sancti, vel Beati publico Ecclesiæ judicio; & ut habeatur certitudo necessaria ad cultum exhibendum, requiritur testimonium Episcopi asserentis hanc reliquiam esse hujus aut illius Sancti. Surreptio sacrarum reliquiarum furtum sacrilegum est: & earumdem venditio simonia non caret. Similiter agni sacri solemni ritu a summis Pontificibus benedicti, & in sacrum cultum destinati digni sunt veneratione. Vetitum est eosdem coloribus, minioque pingere, & potiori jure eosdem vendere. Solum exigi pretium potest pro materia ex qua confecti sunt. Cavendum tamen est ne sub prætextu aut materiæ, aut thecæ, qua includuntur, pretium augeatur, & simonia latitet.

VIII. Vestes sacerdotales, vasa sacra, & templa digna sunt veneratione, cum sint in Dei cultum destinata. Calices, corporalia tangi a laicis nequeunt, nisi vi privilegii concessi laicis Regularium, dum sacristiæ inserviunt.

IX. Confessarii, & Concionatores instruere fideles diligenter debent in cultu Sanctorum, eosque monere omnem cultum referendum tandem in Deum esse, quem colere in Sanctis suis debent. B. Virgo, Angeli, & Sancti omnes creaturæ sunt, quæ solum coluntur propter Deum, seu propter intimam conjunctionem cum Deo. Populus propensus est ad superstitionem: idcirco diligenter instruendus est.

DISSERTATIO VIII.

De superstitione, ejusque speciebus.

CAPUT I.

Definitio, & divisio superstitionis. Varii casus in quibus serpit superstitio, explicantur.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit superstitio?* RESP. Superstitio est vitium Religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat in cultum divinum quam vera Religio, sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet, ut inquit S. Thomas 2. 2. *q.* 92. *art.* 5.

II. Primum dividitur in duas species. Altera modo indebito colit Deum; altera cultum Deo debitum creaturæ tribuit. Prima superstitio in alias dividitur superstitiones. Prima in eo sita est quod Deo tribuatur cultus falsus, seu perniciosus, ut si quis nunc Judæorum cæremoniis Deum adoraret, vel si quis falsis miraculis confirmare catholicam Religionem intenderet, aut divinis officiis turpia admisceret. Altera superstitionis species ex parte modi indebiti colendi Deum est, quando cultus superfluus Deo tribuitur; ut si quis aliquos precandi modos ex arbitrio præstitueret, ut si vellet tantum post Solis occasum, vel post Solis ortum orare; aut Missam Sacerdotis qui vocetur Antonius, & non alio nomine; aut cum tot candelis, & non pluribus, nec paucioribus; aut istius, & non alterius coloris, audire; aut si neglectis cæremoniis ab Ecclesia præscriptis ex arbitrio alias sibi fingeret; reus esset superstitionis.

III. Secunda superstitionis species ex parte rei cultæ est cum exhibetur cultus cui non debet exhiberi, ut si tribuatur creaturæ cuicumque cultus institutus in divinam reverentiam, tunc *idololatria* appellatur. Si Deo spreto, quis dæmones consulit, aliquo inito vel expresse, vel tacite pacto, habetur ex parte rei cultæ altera superstitionis species, quæ nuncupatur *divinatio*. Tertia superstitionis species ex parte objecti culti est, cum divinus cultus, qui ordinatur ad humanorum actuum directionem, secundum instituta Dei, qui colitur, offertur dæmoni, a quo petitur auxilium, & dicitur *vana observantia*.

IV. Superstitio ex parte modi colendi Deum exhibendo ei cultum falsum, natura sua grave peccatum est. Similiter profana & turpia immiscere divino cultui peccatum est. Gravissimum quoque scelus perpetrant qui commentitia miracula prædicant, & falsas reliquias adorandas proponunt.

V. Plures occurrunt casus in quibus superstitio latitat. 1. Superstitionis rei sunt qui zona prægnantis campanam pulsant, ut prosper eveniat partus, sicut qui projiciunt imaginem Sancti in flumen, aut appendunt ad ripam fluminis, ut pluviam obtineant, quia nulla inter causam & affectum datur connexio. Secus si res sacra in fluvium, vel ignem projiceretur ea spe ut ejusdem Sancti intercessione in moveretur Deus ad extinguendum ignem, vel coercendas inundantes aquas. 2. Superstitiosæ sunt preces quibus sagæ benedicunt Rosaria pro parturientibus: similiter recitare aliquos definitos versus alicujus Psalmi ad compescendos canis

latratus, vel ad impediendum ſanguinis fluxum, aliumve morbum cum vana certi eventus credulitate ſuperſtitionem olet; ſecus ſi quis preces recitet ad divinam opem implorandam. 3. Superſtitioſa ſunt verba quæ inſufflantur in equorum aures ad inteſtinos dolores expellendos. 4. Superſtitioſa eſt herbarum collectio die S. Joannis Baptiſtæ, ſi fiat ea credulitate ut exiſtimetur has herbas plus virtutis habere, quod die talis Sancti collectæ ſint. 5. Superſtitio eſt nolle ſedere ad menſam, ſi ſint tredecim, ea perſuaſione ut illorum unus moriturus ſit tali anno: & nolle ſcindere ungues die veneris. 6. Superſtitionis rei ſunt qui gladium quo hoſtem læſerunt, medicamentis ungunt, & fovent, ut læſus ſanitatem recipiat: item qui filo utuntur digitis appenſo, a quo pendeat annulus intra vas vitreum, vel amphoram ad pulſandas, & internoſcendas horas. Denique regula generalis eſt, quando nulla inter cauſam & effectum connexio eſt, & tunc actiones ut minimum ſuperſtitionis ſuſpectæ ſunt.

VI. QUÆST. II. *Quid ſit idololatria, & quot modis perpetretur?* RESP. Eſt cultus divinus exhibitus creaturæ, non ut eſt imago Dei, ſed ut creatura eſt. Quinque ſunt modi perpetrandæ idololatriæ. 1. adoratio ſimulacrorum. 2. adoratio creaturarum, puta cæli, terræ &c. 3. adoratio hominum mortuorum. 4. adoratio dæmoniorum. 5. adoratio mundi, ut animati. Idololatriæ ſcelus graviſſimum eſt.

VII. QUÆST. III. *Quid, & quotuplex ſit divinatio?* RESP. Divinatio eſt prænuntiatio futurorum. Futura prænoſci poſſunt uno modo in ſuis cauſis, altero modo in ſeipſis. Cauſarum aliæ ſunt naturales, & neceſſariæ, quæ neceſſario producunt effectus. Qui has cauſas cognoſcit, ignorare effectus nequit. Aliæ cauſæ non neceſſario, ſed probabiliter, ſeu ut plurimum pariunt effectus. Effectus iſti probabili tantum conjectura prænoſci valent. Cauſarum liberarum contingentes effectus a ſolo Deo cognoſcuntur. Prædictio futurorum ex divina revelatione *prophetia* nuncupatur. Prædictio futurorum vi cauſarum naturalium *divinatio naturalis* dicitur. Prædictio futurorum quæ nec vi cauſarum naturalium, nec Deo revelante, ſed ſola dæmonis ope fit, proprie *divinatio* eſt, quæ conſtituit ſpeciem ſuperſtitionis, quæque definitur *Præſentio futurorum ope dæmonis*. Dæmones cognoſcunt omnes effectus qui neceſſario pendent a cauſis naturalibus; qui non neceſſario pendent, conjectare illos dumtaxat valent. Nullo vero modo cognoſcere poſſunt quæ ex ſola Dei voluntate, vel libero hominis arbitrio pendent. Verum quia in homine ordo libertatis aliquo modo connexus eſt cum cauſis naturalibus, ideo aliqua prædicere conjecturaliter dæmones ſolent eorum quæ pertinent ad cauſas liberas. Dæmones variis modis divinatores ſuos inſtruunt, nempe aut verbis expreſſis, aut in aere verba proferendo, & quandoque animalium voce. Similiter divinatores interdum expreſſe dæmones invocant, Religionem abnegantes; quandoque invocant dæmonem quibusdam formulis ab eodem dæmone præſcriptis. Utroque modo pactum expreſſum eſt. Implicitum pactum eſt dum quis ſcire pertentat ea quæ mentis humanæ aciem fugiunt, & mediis vanis, incongruis, & a Deo vetitis utitur, quamvis nolit ſibi a dæmone opem ferri: ſiquidem eo ipſo quod præfatas res vanas, & inſanas adhibet, vult reapſe a dæmone edoceri. Dæmon quippe ultro ſeſe ejuſmodi vanis ſignis, & chimæricis obſervationibus immiſcet præter hominis intentionem. Hæc omnia ad implicitum pactum attinent.

VIII. Varias recenſet divinationis ſpecies 2. 2 *q. 95. art. 3.* S. Thomas, quæ fiunt per pactum expreſſum. 1. eſt *præſtigium*, quibusdam apparitionibus peractum: his enim ſpectris oculi hominum perſtringuntur. 2. fit per ſomnia, & vocatur divinatio *ſomniorum*. 3. eſt per alicujus mortui apparitionem, & vocatur *necromantia*. 4. futura prænuntiat per homines vivos, & vocatur divinatio per *pythones*. 5. utitur ferro, ligno, lapide, ceteriſque rebus inanimatis, & dicitur *geomantia*. 6. utitur aqua, & dicitur *hydromantia*. 7. utitur aere, & vocatur *aeromantia*. 8. adhibet ignem, & dicitur *pyromantia*. 9. futura prænuntiat per viſcera animalium dæmonibus immolatorum, & nuncupatur *aruſpicium*.

IX. Divinatio quæ abſque expreſſa dæmonis invocatione fit, in duo tribuitur genera. Primum genus præſentit futura in cauſis omnino diſparatis, quod dividitur in ſex ſpecies. 1. eſt *genethliologia*, quæ pertinet ad *aſtrologos genethliacos* nuncupatos, qui ex ſiderum motu natales hominum, eorumque eventus prædicunt. 2. eſt *augurium*, quod fit ex avium garritu. 3. *auſpicium*, quo ex avium volatu, vel aliorum animalium motu futura prædicuntur. 4. *omen* appellatur, & eſt prædictio ex hominum verbis præter intentionem prolatis. 5. eſt *chyromantia* ex

linea-

lineamentis manuum. 6. *spatulamantia* nuncupatur, cum divinatio fit ex aliquibus signis in spatulis animantium apparentibus.

X. Ad secundum divinationis genus sine expressa dæmonis invocatione pertinent duæ aliæ species. Prima est *geomantia*, quæ futura prænuntiat ex punctorum protractione. Altera nuncupatur *sortilegium* cum futura investigantur sive per considerationem figurarum, quæ consurgunt ex plumbo liquefacto in aquam projecto, sive ex quibusdam schedulis scriptis in occulto repositis, vel ex festucis inæqualibus propositis, vel ex taxillorum projectione, quæ omnia *sortium* nomen habent.

XI. Divinatio cum pacto sive expresso, sive tacito, peccatum mortale est, ut docent omnes. Quid de illis dicendum qui numerorum, & versuum supputationem instituunt, & eam quod vulgo *Cabalam* vocant, in ludo exercent, ut numeros futuros divinent? Istos mortaliter peccare cum fide adhibita huic *cabalæ* eamdem exercent, nemo est qui negare possit.

XII. QUÆST. IV. *Quid est astrologia judiciaria?* RESP. Est divinatio per astra; & duplicem Theologi distinguunt. Unam naturalem, qua homines ex situ, ortu, motu, & occasu astrorum, ea quæ naturaliter contingunt, ut sunt pluviæ, tempestates, eclypses portendunt. Hanc licitam esse inficiatur nemo. Hæc tamen astrologia prædicere tantum valet effectus qui necessario consequuntur. Si enim sermo sit de tempestate, de siccitate, de pluvia, de serenitate, vana plerumque est astrologia ista ob incognitam vim astrorum, & propter ventorum, vaporumque obstacula, quæ sæpe impediunt astrorum influxus. Ephemerides, quæ in annos singulos prodeunt, quæque excantant idiotas, eorumque evacuant crumenas, experientia fallaciam prædictionum manifestant.

XIII. Altera est astrologia judiciaria, qua homines ex stellarum motu, plantarum aspectu, astrorumque cursu quædam futura, contingentes scilicet fortuitosque casus ex sola libertate pendentes divinat. Et hæc quadruplex est. 1. quæ ex astrorum aspectu terræ sterilitatem, mercium abundantiam, hominum morbos, & obitus prænuntiat. Hæc superstitiosa non est, si non ut certa, sed tantum ut conjecturalia prædicantur. 2. est *genethliaca*, quæ hominum dignitates & gradus prænuntiat. 3. est *electionum*, qua in omni negotio divinatur, quid futurum sit, quid agendum, quid omittendum quando domo egrediendum, ut fausti eventus respondeant. 4. est *imaginum fabricatarum*, qua astrologi figuras, numeros, caracteres efficiunt, quosque cum figuris quas in cælo reperiri comminiscuntur, conferunt: & ex collatione & mutua sympathia futuros casus prædicunt.

XIV. Has tres ultimas divinationes superstitiosas, & vetitas esse, omnes Catholici adfirmant. Prædicere futura libera etiam probabiliter peccatum est: quia assensus probabilis determinatus est. Neque conjecturaliter futura libera prædici ab astrologis valent.

XV. Divinatores restituere tenentur prætium acceptum, propterea quod prædixerunt futura contingentia libera. Nimis laxa est opinio quam *lib. 2. in Decal. cap. 38. n. 96.* defendit P. Sanchez inquiens: *Si vero astrologus ille, vel divinator operam suam apposuit, & arte diaboli res ita evenit, non tenetur pretium restituere, quia ipse suam operam etsi turpem apposuit* &c. Pretio itaque æstimabilis est ars diabolica?

XVI. QUÆST. V. *Licitum ne est futura libera per somnia divinare?* RESP. Negant omnes, quia futura libera a sola voluntate pendent. Licite medici observant somnia quæ ex causis naturalibus proficiscuntur, ut ex humorum copia, ex qualitate temperamenti morborum causas scrutentur. Qui ex somniis habitis occasionem accipit interdum moderandi mores suos, non iisdem fidem adhibendo, nullam committit superstitionem. Cavendum tamen ne frequenter id fiat, quia tunc periculum saltem superstitionis esset. Extrema cavenda sunt.

XVII. QUÆST. VI. *Licet ne ex cantu, volatu, motuque avium futura prædicere?* RESP. Effectus naturales colligi heinc posse absque superstitionis nota, adfirmant omnes. Cantus enim, & volatus avium sunt interdum signa effectuum naturalium. Superstitio vero manifesta est, futura contingentia libera ex præfatis avium, & quorumcumque animalium signis prædicere.

XVIII. Superstitiosa quoque est prædictio futurorum contingentium ex vocibus humanis casu prolatis, vel ex hominum membris. Tria sunt, nempe caput, manus, & pedes, quæ observare astrologi solent. Prædictio ex observantia linearum manus dicitur *chiromantia*; quæ ex pedum lineis, *podomantia*; quæ ex frontis & vultus qualitate, *metoposcopia*; quæ ex universo corpore *physiognomia* vocatur. Ex his omnibus divinare futura libera contingentia superstitiosum est. Se-

eus si ex præfatis quis mera naturali astrologia temperamentum, sanitatem, morbos conjectaret. Quare graviter peccant qui Ægypriis, vulgo *Cingaris* fidem adhibent.

XIX. QUÆST. VII. *Licitus ne est sortium usus in electione ad ecclesiastica beneficia, vel sæculares dignitates?* RESP. Triplex sors, *divisoria*, *consultoria*, *divinatoria*. Sortes divisoriæ licitæ sunt, cum nihil aliud sint quam pactum mutuum quo homines conveniunt ut ex sortium eventu decidatur cui honor, dignitas, res debeantur. Idcirco dignitates laicales, quando paria sint merita, licite per sortes conferri valent; secus beneficia ecclesiastica, quia id cavetur cap. *Ecclesia* extra, *de sortilegiis*. Electio tamen hæc ad beneficia ecclesiastica per sortes illicita tantum est, non invalida. Electio vero Prælati Ecclesiæ, qui habet jurisdictionem tum in criminalibus, tum in civilibus, sortium ministerio facta nulla est: quia sic determinatur cap. *Quia propter* de electione. Licet similiter lites dirimere de bonis temporalibus vi sortium; secus lites de electionibus ad beneficia ecclesiastica, nisi auctoritate publica in re obscura declaranda id fiat.

XX. QUÆST. VIII. *Licita ne est sortitio consultoria?* RESP. Sortitionis consultoriæ causa duplex, nempe Deus, aut dæmon. Si eventus sortitionis consultoriæ expectetur a dæmone, nuncupatur sors divinatoria, quæ superstitiosa est. Si eventus futuri cognitio imploretur a Deo, licita est, ut multis divinæ Scripturæ testimoniis constat, servatis conditionibus urgentis necessitatis, obsequii in Deum, & exclusionis cujuscumque rei profanæ.

XXI. QUÆST. IX. *Quid & quotuplex sit vana observantia*. RESP. Vana observantia est superstitio quæ vanis & ineptis instrumentis utitur ad aliquem exteriorem effectum producendum. Hæc triplex est. 1. *notoria*. 2. *observantia sanitatum*. 3. *futurorum eventuum observantia*. Notoria & illicita, & vana est, quia utitur mediis ineptis ad acquirendam scientiam, ut 2. 2. *q.* 96. docet S. Thomas: atque adeo dæmonis ope indiget, pactumque implicitum intervenit cum dæmone. Ars sanatoria, seu *observantia sanitatum*, similiter media disparata adhibet, nempe cæremonias, imagines astronomicas, orationes arbitrarias ad morbos curandos, nulla in Deum spe habita; ideoque superstitionis plena est. Si enim sacræ imagines, & reliquiæ Sanctorum applicentur infirmis, & preces recitentur ad divinum auxilium implorandum, quacumque vana observatione exclusa, tum non modo res licita est, sed etiam commendabilis.

XXII. Superstitiosa res est sacra verba proferre ad movendum annulum e filo pendentem, quia hæc verba nullam habent virtutem ad talem motum inferendum. Quare si motus contingat, a dæmone est. Superstitionem quoque committunt qui ad collum suspensas deferunt *philetenas*, seu *ligaturas* remediorum, quæ suapte natura ineptæ sunt ad morbos pellendos.

XXIII. Observantia futurorum eventuum est prædictio prosperæ vel adversæ fortunæ ex vanis prorsus signis ad ejusmodi prænoscendam, ut si quis dies, tempora, hominum occursus, & id genus similia observet, & ex his moveatur ad quidquam agendum, vel omittendum tanquam infaustum. Plures hujus generis superstitionis species recenset S. Augustinus *lib.* 2. *de Doctr. christ.*

CAPUT II.

De magia naturali, superstitiosa, lamiis, & strigibus.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex magia sit?* RESP. Magia generatim accepta, ars est mira quædam & insolita operandi, estque duplex, naturalis, & superstitiosa. Illa applicatione naturalium causarum, hæc ope dæmonis utitur. Naturalis licita est, cum sit naturalis philosophia, quæ causarum naturalium vim, & efficacitatem penetrat, earumque effectus. Perdifficile est internoscere, & distinguere magiam naturalem a superstitiosa. Regula generalis est, quando causa inepta est ad producendum effectum, tum magia superstitiosa est.

II. QUÆST. II. *Quid dicendum de iis qui salutatores vocantur?* RESP. Theologi *salutatores* vocant, qui virtutem ostentant medendi pluribus morbis, & vulneribus letalibus signo Crucis impresso, aut insufflatione, aliisve signis. Azorius cum aliis reperiri contendit ejusmodi *salutatores*, qui virtute naturali sanitatem inducant. Alii sentiunt virtute dæmonis hæc fieri, quod verosimilius est. A Deo Christifideles, Sanctorum intercessione implorata, sanitatem implorent, missis his præstigiatoribus, & *ensalmatoribus* vafris, qui commentitiis precationibus pro cerebro compactis sanitatem restituere mentiuntur. Fascinatio naturalis feminarum solo visu inquinantium spectatores non satis firmo nititur fundamento.

III. QUÆST. III. *Datur ne ars magica superstitiosa?* RESP. Christi Evangelium *Matth.* 7. & *Marc.* 9. & omnes Doctores catholici dari artem magicam testantur. Magia superstitiosa tribuitur *in maleficium veneficum*, & *amatorium*: illud ad nocendum, hoc ad concitandum amorem carnalem dirigitur. Maleficium *amatorium*, quod *philtrum* Græci vocant, dupliciter executioni mandatur, nempe aut cibo, potuque ad venerem inflammante, aut rebus sacris adjectis, quæ interdum vestibus alligantur, aut sub lecto in quo jacet persona fascinanda, ponuntur.

IV. Non licet maleficium per maleficos curare, quidquid nonnulli fabulentur. Licitum tamen est cogere maleficum ut licito medio maleficium auferat, dum certo constat maleficum prompta habere media honesta, quibus maleficium auferat: secus si incertus sis, & dubites maleficum media licita habere, quibus tollat maleficium. Licitum quoque est maleficii signa destruere, quia id fieri absque dęmonis ope potest. Maleficus qui dęmoni chirographum proprio sanguine subscriptum tradidit, non debet illud a dęmone repetere, sed eumdem detestari, atque ejurare, & sinceram agere pœnitentiam, veniamque a Deo implorare amaris lacrymis.

V. QUÆST. IV. *Quid de lamiis, & strigibus dicendum?* RESP. Mulieres maleficæ tripliciter nuncupari solent. *Lamiæ* vocantur ob analogiam cum *lamia*, quæ animal monstrosum est muliebrem præferens vultum. A sagacitate, & vafritia *sagæ* dicuntur. Striges vero appellantur a strige avicula sic dicta. Dicuntur etiam *veneficæ*, eo quod maleficiis utantur. Feminæ præ viris deditæ sunt maleficiis, tum ob majorem credulitatem, & curiositatem, tum ob impotentem iram, & libidinem.

VI. QUSÆT. V. *Transferuntur ne striges de loco ad locum?* RESP. Possibilem esse hanc translationem nemo jure inficiari valet, cum dęmonis vires non excedat.

CAPUT III.

De tentatione Dei, & sacrilegio.

I. QUÆST. I. *Quid sit tentatio Dei?* RESP. Est probatio, seu experimentum inordinatum alicujus divinæ perfectionis verbis vel factis. Particula *inordinatum* distinguit tentationem licitam ab illicita. Licita est quando urgente necessitate ex Dei instinctu fit, ut quando Abraham, Gedeon, Elias, aliique plures viri sancti Deum in arduis tentaminibus sibi propitium repromiserunt. Illicita vero est, & inordinata, cum absque necessitate, & ex mero arbitrio experimentum sumitur de aliqua divina perfectione, ut de justitia, de misericordia, de omnipotentia. Duplex est tentatio hæc: expressa, ut cum quis ea intentione se præcipitem e fenestra agit ut experiatur an Deus velit eum liberare. Tacita altera est, & interpretativa, cum quis ita operatur ut ex facto colligatur, eum velle Deum tentare. Hac ratione Deum tentat qui absque necessitate periculo gravi sese exponit sperans a Deo se liberandum fore. Quando quis animo deliberato Deum tentat, gravis culpa est; si animo semideliberato, levis ut plurimum.

II. QUÆST. II. *Tentat ne Deum ille qui probatione ferri candentis, aut aquæ ferventis suam manifestare innocentiam contendit?* RESP. Adfirmat vera & communis sententia. Suppetunt enim media naturalia, quibus manifestetur, nempe spontanea confessio, & testium probatio, ut 2. 2. *qu.* 95. *art.* 8. *ad* 3. S. Thomas evincit. Exempla de muliere adultera amaris aquis probanda, ut habetur *Num.* 5. & de Monacho furti suspecto jusso ut sumptione Eucharistiæ, suam patefaceret innocentiam, ut statuitur *cap. Sæpe* 2. *q.* 5. nullius momenti sunt. Nam præceptum mulieris adulteræ cæremoniale fuit, quod antiquatum est. Ad secundam auctoritatem respondet 3. *p. qu.* 80. *ar.* 6. *ad* 3. S. Thomas, *quod decreta illa sunt abrogata per contraria documenta Romanorum Pontificum. Dicit enim Stephanus Papa: ferri candentis &c. & idem habetur extra de purgationibus cap. Ex tuarum. In omnibus enim talibus esse videtur Dei tentatio. Unde sine peccato fieri non possunt.* Quod si miracula interdum visa sunt in his probationibus, ea Deus patravit in defensionem innocentiæ accusati, permisso peccato in hominibus tentantibus.

III. Qui miraculum a Deo patrandum offert, ut hæreticum convertat, Deum tentat: quia pervia sunt luculentissima veritatis argumenta, quibus catholica Religio confirmetur. Quod si viri sancti hæc miracula hæreticis interdum exhibuere, id ex singulari Dei instinctu contigit. Nihil tamen vetat quominus humili obsequio, & debita subjectione aliquando ejusmodi miracula a Deo petantur.

IV. QUÆST. III. *Quid sit sacrilegium, & quo-*

& quotuplex? Resp. Sacrilegium est rei sacræ violatio. Res dicitur sacra quæ cultui divino deputata est. *Et ideo omne illud quod ad irreverentiam rerum sacrarum pertinet, ad injuriam Dei pertinet, & habet sacrilegii rationem*, inquit Angelicus 2. 2. *q.* 99. *ar.* 1.

V. Triplex distinguit sacrilegium S. Thomas ibidem *ar.* 3. Primum est injuria irrogata personæ sacræ, ut clerico, monacho, sanctimoniali, aut fornicatio cum persona voto castitatis obstricta. Alterum spectat locum sacrum, ut Ecclesiam, vel cœmeterium. Tertium committitur contra res sacras, & cultui divino singulariter dicatas, ut sunt sacramenta, calices, vestes sacris peragendis destinatæ, Sanctorum imagines, reliquiæ &c.

VI. Primum sacrilegium contra personas sacras quatuor modis committi potest. 1. Si ejusmodi personæ sacræ vi detineantur, & percutiantur. 2. Si ad forum laicum deducantur. 3. Si eisdem absque legitima auctoritate tributa, & vectigalia imponantur. 4. Si fornicatio aut impudicitia cum ipsis personis voto castitatis astrictis peragatur. Ad hanc quoque sacrilegii speciem reducitur impudicitia peracta a Confessario cum filia spirituali.

VII. Pluribus quoque modis committitur secundæ speciei sacrilegium. 1. Si quis locum sacrum incendat, infringat, diruat, altaria demoliatur. 2. Si ab Ecclesia etiam minante ruinam, vel polluta, vel interdicta, & ab ejus cœmeteriis, atriis, claustro, & quocumque ejusdem loco non sejuncto; item si ab oratoriis legitima auctoritate fundatis, ab Episcoporum palatiis, a Regularium conventibus, eorumque ambitu clauso aliquem hominem quis per vim extrahat. 3. Si quis ibi hominem occidat, vel per vim sanguinem effundat humanum: si quis voluntariam pollutionem sive manifestam, sive occultam exerceat. 4. Si mercatus quis, & nundinationes peragat in Ecclesia, convivia, ludos, turpia colloquia, & scænas aperiat. 5. Si quis in Ecclesia furetur sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.

VIII. Tertia species est sacrilegium reale, quo res sacra indigne tractatur. Res sacræ in quatuor veluti classes distinguuntur. 1. Veniunt sacramenta. 2. Vasa sacra, imagines sacræ, reliquiæ Sanctorum. 3. Ornamenta Ecclesiæ, seu ministrorum, ut sunt casulæ, vela, & cetera ejusmodi. 4. Bona mobilia, vel immobilia ministrorum sustentationi deputata, ut decimæ, primitiæ &c.

IX. Isthuc quoque revocantur abusus verborum sacræ Scripturæ. Qui verba sacra detorquent ad evulgandas hæreses, qui eadem profanis concionibus immiscent, aut eisdem abutuntur ad libellos famosos compingendos, ad res profanas exprimendas, sacrilegi sunt, ut habetur in Concilio Tridentino *sess.* 4.

X. Omissione quoque committi sacrilegium valet. Istius sacrilegii rei sunt sacristæ dum negligunt debita vigilantia sacra chrismata custodire, & Eucharistiam, clavibus adhibitis juxta sacrorum canonum præscripta: item dum corporalia, vasa sacra, altaria, vestimenta ecclesiastica munda & nitida non servant, sed maculata, lurida, fœdaque ad incruentum sacrificium peragendum porrigunt. Sacrilegi quoque sunt, si corrumpi in pixide sacras particulas negligenter sinant.

XI. Sacrilegium natura sua letale crimen est. Veniale esse potest propter vel indeliberationem, vel materiæ parvitatem. Duplicis generis sunt pœnæ latæ in sacrilegos. Aliæ sunt pecuniariæ, quæ non infliguntur ante judicis sententiam; aliæ sunt spirituales, quas ipso facto sacrilegi subeunt, suntque sequentes. Excommunicatio lata in clericorum percussores: item in eos qui immunitatem ecclesiasticam violant, bona immobilia Ecclesiæ usurpant, tributa imponunt personis ecclesiasticis, easque ad forum laicum deducunt, & in eos qui effringunt Ecclesiæ januas ad res sacras surripiendas.

DISSERTATIO IX.

De voto.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ, & laxæ.

I. WIcleffistæ, Lutherani, Calviniani in sacra vota præsertim monastica debacchati sunt, quorum errores damnavit Concilium Tridentinum: Michael Molinos quoque impius in vota fuit, cujus duas sequentes theses proscripsit Innocentius XI. quarum prima est: *Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.* Altera est: *Præpositis obediendum est in exteriore, & latitudo voti obedientiæ Religiosorum tantummodo ad exterius pertingit. In interiore vero aliter se res habet, quo solus Deus, & director intrant.*

II.

II. „ Num conjugatus impeditus ad petitionem debiti ob votum, aut incestum, „ aut cognationem spiritualem, possit petere, quoties vehementibus carnis stimulis „ agitur, ne periculo exponatur in gravia „ luxuriæ peccata labendi? . . . Affirmativam sequor, si ita vehementibus carnis „ stimulis conjugatus agitetur, ut proximo „ periculo se exponat incidendi in peccatum „ fornicationis, vel aliud turpius, nisi debitum petat . . . Quia cum ex observatione voti periculo proximo quis experiatur incidendi in aliqua peccata luxuriæ intrinsece malæ, & tunc non observatio voti (scilicet petere debitum a propria uxore) non sit intrinsece malum, „ manifestum est nec votum, nec observationem voti esse de re meliori &c. Hæc „ & longe plura in hanc rem *doctissimus P. Quintanadvenas* . . . Perdifficile mihi videtur nunc negare omnem practicam probabilitatem sententiæ *P. Quintanadvenæ* . . . *Ita expertissimus Casuista Gobat*, cui ego „ merito assentior. “ P. Patritius Sporer *tr.* 3. *in* 2. *præcept. Decal. cap.* 2. *sect.* 2. §. 3. *n.* 65. *pag.* 234.

III. „ An votum castitatis, vel Religionis, vel non nubendi factum ab eo cui „ salubrius est matrimonium ob incontinentiam, sit validum, impediatque matrimonium licite iniri? Negativam sententiam, „ videlicet neque esse validum tale votum, „ nec matrimonium impedire, suadere potest quis his argumentis . . . Quia votum „ castitatis, vel Religionis factum ab eo „ quem carnis molestiæ, & frequentes ruinæ antecedunt, non est de materia satis „ idonea ac justa; immo potius contra consilium D. Pauli.

„ Idem forte docerent auctores hujus sententiæ in casu quo alicui, dictis tribus votis, aut aliquo eorum emissis, consultius „ esset ob frequentes carnis tentationes, & „ lapsu in res venereas supervenientes matrimonium contrahere . . . Quia quod ante emissum votum efficit ut res promissa „ sit inepta voti materia, si eo emisso supervenit, tollit voti obligationem . . . . „ Ergo iidemmet lapsus irritabunt vota antecedentia . . . . Hæc opinio est *probabilior speculative* . . . . Sed ego probabiliter respondeo esse prædictam opinionem „ practice etiam loquendo aliqualiter probabilem, *tutoque amplecti posse*. Ratio est, „ quia est probabile (quidquid immerito dubitet Diana) quod id quod hic & nunc est „ speculative probabile, sit etiam practice... „ *Ergo hic & nunc talis opinio etiam practice erit probabilis. Ergo tuto amplecti potest ab eo cui salubrius est matrimonium*, „ *quam ob suam incontinentiam sunt vota Religionis, vel castitatis &c. Ergo absque dispensatione poterit matrimonium inire*. Sic „ expresse tenuit præfatus Joannes Sancius. “ Leander a SS. Sacram. *tract.* 9. *de matrim. disp.* 24. *qu.* 2. & 3. *pag.* 324. & 325.

IV. „ Aliquando votum tauros agitandi in „ Sanctorum honorem potest esse validum, „ etiam in Hispania . . . Unde in Hispania „ videmus canonizationes Sanctorum solemnizari agitationibus taurorum, ultra solemnitates processionum, Missarum, & similes. “ Joannes Martinez de Prado *tom.* 11. *cap.* 31. §. 4. *Summario n.* 30. & *in fine illius num. pag.* 640.

V. „ Votum in gratiarum actionem pro „ actu turpi jam facto validum est. “ Leander *tract.* 2. *de voto disp.* 4. *qu.* 31. *pag.* 341. ex Filliucio *tract.* 26. *de voto cap.* 2. *qu.* 6. *num.* 54.

VI. „ Quid de voto abstinendi a vino? „ Obligat sub gravi culpa ne bibatur in ea „ quantitate quæ vino temperate utentibus „ sufficeret pro una comestione. “ Castropalaus *tract.* 15. *disp.* 1. *punct.* 12. *num.* 21. *pag.* 72.

VII. „ Probabile est eum qui vovit virginitatem, non teneri ad perpetuam castitatem; sed tantum ad servandam integritatem carnis, quam illa vox virginitatis proprie significat. “ Marin. *tract.* 9. *disp.* 3. *sect.* 2. *num.* 39. ex Burgh. *cent.* 1. *cas.* 9.

VIII. „ Si voluisti redimere jacturam temporis, comprehendisti ludum etiam moderatum, itemque ludum pro alio: quia „ vere luderes cum jactura temporis. Poteris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus . . . Si eo fine vovisti, ut vitares rixas, blasphemias, juramenta . . . licebit tibi ludere nomine alieno, vel per alium; immo & ludere licebit per alium, licet hæc incommoda „ timeantur, quia reipsa non ludis. “ La-Croix *lib.* 3. *par.* 1. *num.* 454. *pag.* 175. ex Tamburino, Palao, & aliis.

CAPUT II.

Voti notio, ejusque conditiones.

I. QUÆST. I. *Quid sit votum, ejusque conditiones?* RESP. Est promissio deliberata & spontanea Deo facta de re meliori. Quinque assignantur conditiones. 1. est deliberatio. 2. est voluntas promittendi, & exequendi promissum. 3. est ipsa promissio. 4. quod hæc promissio Deo fiat. 5. quod sit de re meliori, seu Deo grata. Singulæ conditiones explicandæ.

II. Ad votum requiritur plena deliberatio, quæ in hoc sita est ut vovens sit compos sui, & advertat, cognoscatque id quod promittit. Ne multa: ea libertas quæ sufficit ad patrandum peccatum, ad perficiendum contractum, satis est ad votum. Quare vota, licet repentina, valida esse possunt, quando procedunt ex deliberata voluntate. Imprudentia tamen laborant ejusmodi vota, quæ ob talem præcipitem emissionem juxta circumstantiarum varietatem dispensari, vel commutari queunt. Sufficit autem deliberatio virtualis, sicut in omnibus aliis actionibus, contenta in aliis præcedentibus actionibus, dummodo vovens compos sui sit. Propositum non sufficit ad votum, cum propositum aliud non sit quam voluntas aliquid faciendi. Necessaria itaque promissio est. Sæpe idiotæ confundunt propositum cum promissione, & contra. Quare prudens animarum moderator ex circumstantiis colliget emissum necne votum sit. Si quis voveat cum animo promittendi, & se obligandi, sed cum voluntate non implendi promissum, votum eliceret, & consisteret: quia posterius propositum non implendi inefficax est, & ineptum.

III. Altera particula *promissio facta Deo* indicat vota soli Deo fieri. Cum quis aliquod opus se facturum in honorem alicujus Sancti spondet, non est votum proprie dictum, sed voti materia. Quare vota quæ in honorem alicujus Sancti fiunt, vota nuncupantur in latiori significatu, quæ tamen vim obligandi habent. Hæc vota non sunt actus latriæ soli Deo debitæ, sed duliæ, vel hyperduliæ. Catholici ergo voventes B. Virgini, SS. Augustino, Benedicto, Dominico &c. Deo vovent coram istis Sanctis tamquam testibus, patronis, & adjutoribus.

IV. QUÆST. II. *Quid significat altera particula de meliori bono?* RESP. Materia voti debet esse honesta, possibilis, libera, non indifferens, nec majus bonum impediens. Quæ lege divina, vel ecclesiastica præcipiuntur, possunt esse voti materia, ut communis sententia docet. Particula *de meliori bono* duplicem habet sensum: primo comparate ad aliud bonum, ut melius est succurrere puellæ periclitanti quam alteri pauperi nullo animæ periculo exposito. Secundo respectu omissionis ejusdem boni, ut melius est dare eleemosynam quam non dare. Ad materiam idoneam voti sufficit ut hoc secundo modo sit bonum melius. Materia opposita consiliis evangelicis nullo modo est voto apta. Hinc invalidum est votum contrahendi matrimonium, quia opponitur consilio evangelico. Si matrimonium esset necessarium Reipublicæ conservandæ, ad pacem firmandam inter Principes, quod vix ac ne vix quidem contingit, dicunt tum votum validum esse: quia materia voti non tam est matrimonium, quam bonum commune Reipublicæ, & Ecclesiæ. Votum nubendi, ut concupiscentiam frenet & coerceat, nullum est.

V. Si conjugatus impeditus ob votum emissum a debiti petitione stimulis concupiscentiæ versetur, potest ne debitum petere? Adfirmat *P. Sporer*, qui citat *P. Gobat*. Sed hæc opinio laxa & falsa est. Laxior est altera opinio Leandri negantis valere votum castitatis, religionis, non nubendi emissum ab illo cui salubrius matrimonium est, quique patitur graves concupiscentiæ rebelliones. Immo adjicit idem benignissimus Leander, supervenientes tentationes & angustias carnis reddere votum non nubendi nullum. Lege *Tom. 3. in Decal. lib. 4. diss. 1. cap. 4. n. 12. & seq.* Votum non vovendi invalidum est. Votum non petendi dispensatiouem validum esse, si utilius animæ sit non petere dispensationem; contra nullum esse, si salubrius sit animæ dispensationem postulare, docent sanctus Antoninus, & Richardus.

VI. QUÆST. III. *Res indifferentes, inutiles, vitiosæ sunt ne materia voti?* RESP. Negant omnes. Si tamen res quæ suapte natura indifferens est, ob aliquam circumstantiam induat honestatem, idonea est voti materia. Votum cujus executio peccatum est, nullum est. Quare peccavit Jephte occidens filiam suam. Similiter votum emissum de re bona ob finem pravum nullum est: quoniam tunc votum sumitur ut instrumentum ad comparandum finem pravum. Invalida quo-

quoque sunt vota offerendi Deo munera, celebrandi Missas, erogandi eleemosynas, quæ edere Christiani aliqui solent, hac adjecta conditione, si in duello, vel in bello injusto evaserint victores. Item votum pro actu turpi jam facto in gratiarum actionem Deo nuncupatum invalidum est, & Deum dedecens, ut pro lucro ex ludo injusto comparato. Validum vero est, factum ad impetrandam incolumitatem filii suscepti ex concubina: quia sanitas filii bona est, licet præiverit peccatum. Valida pariter sunt vota puniendi propria crimina. Vota rei bonæ ob finem indifferentem nulla sunt. Votum de re impossibili nullum est.

VII. QUÆST. IV. *An qui non potest implere totum votum, teneatur implere partem?* RESP. Vovisti ædificare Ecclesiam: nequis integram, teneris ne ad partem? Ad nihil teneri hunc voventem docent Tamburinus, Leander, Castropalaus, & alii. Sed distinguendum. Si pars separata cedat in honorem Dei, tunc hanc exequi vovens debet; secus si pars separata inanis esset. Sed in hoc casu deberet vovens in alia Ecclesia fabricare Capellam, sive quid aliud in aliquo templo, quod cederet in Dei honorem. Quando materia voti mixta est partim bona, & partim mala, vel vana, implenda est pars bona, neglecta alia. Heinc votum veniendi Romam nudo corpore validum est quantum ad iter peragendum; modus dumtaxat nuditatis omittendus.

VIII. QUÆST. V. *Votum non ludendi validum ne est?* RESP. Adfirmat vera & communis sententia, quia est de meliori bono. Nam ludus est quid fortuitum in ordine ad lucrum, vel jacturam, malorumque origo. Ergo abstinentia a ludo est de meliori bono.

IX. P. Claudius La-Croix laxas opiniones *lib. 3. p. 1. n. 453. & seq.* hoc de argumento docet. Irrepsit mendum in meo *Tom. 3. in Decal. pag.* 117. *n.* 8. ubi in edenda laxa opinione hujus auctoris loco *voluisti* errore certe typographorum, editum est *vovisti*. Quod mendum materiale licet, & nullius momenti, nunc corrigo, ut censoribus meis faciam satis, & gratias agam, quod ejusmodi levissimos nævos mihi objiciendo, universo mundo patefaciunt, Theologiam christianam immunem tum a Rigorismo, tum a Laxismo esse.

X. „ Si eo fine *vovisti* (vovisti hic, non „ *voluisti*, inquit P. La-Croix *loc. cit. num.* „ 454.) ut vitares rixas, blasphemias, ju„ ramenta . . . . ludere licebit per alium, „ licet hæc incommoda timeantur, quia re„ ipsa non ludis. “ Non ludis sane nomine proprio, sed alieno: sic nec ore proprio blasphemas, rixaris, pejeras, sed alieno ore. Quam laxa hæc sint, & alia quæ ibidem docet La-Croix, ceteri judicent.

XI. QUÆST. VI. *Validum ne votum est numquam peccandi?* RESP. Si votum sit abstinendi ab omni peccato mortali, validissimum est. Si autem votum sit de vitandis omnibus culpis etiam venialibus collective acceptis, nullum est votum, utpote de re humanæ imbecillitati moraliter impossibili. Validum tamen votum est vitandi hoc vel illud determinatum veniale peccatum deliberatum, puta non mentiendi. Sed in his votis enucleandis immorandum non est, cum suadendum Christianis sit ut abstineant rejpsa a peccatis, non votorum sarcina se se opprimant.

CAPUT III.

De votorum distinctione.

I. DIviditur 1. votum in absolutum, conditionatum, & pœnale. 2. in solemne, & simplex. 3. in necessarium, & liberum. 4. in commune, & singulare. 5. in reale, personale, & mixtum. 6. in adfirmans, & negans. 7. in perpetuum, & temporale. 8. in reservatum, & non reservatum. 9. in publicum, & occultum. 10. in expressum & tacitum, seu in mentale, & vocale.

II. Votum *absolutum* immune est ab omni conditione: *conditionatum* adjectam habet conditionem, ut si dicas: voveo eleemosynam, si convaluero. *Pœnale* est dum pœna adjicitur, ut si dicas: si lusero, voveo disciplinam. Differt pœnale a conditionato, quod in hoc apponitur conditio ut conditio, in illo ut pœna.

III. *Solemne* fit in conspectu Ecclesiæ, a qua per superiorem acceptatur. *Simplex* a persona privatim editur. *Necessarium* illud est quod omnes in Baptismate emittunt, diabolo, & pompis ejus renuntiantes. Necessarium nuncupatur, quia est de observanda lege evangelica ad salutem necessaria. *Liberum* est de re non necessaria ad salutem, ut de ingressu in Religionem; aut si est de re præcepta, libere quispiam votum adjicit. *Commune* idem est ac necessarium, & *particulare* idem ac liberum.

IV. Votum *reale* illud est quo res externa Deo offertur. *Personale* quo actio, vel omis-

omissio personam afficiens Deo promittitur. *Mixtum* utrumque concludit, nempe & rem, ut eleemosynam, & actionem, ut peregrinationem. Adfirmativum est illud quo aliquid positivum Deo spondetur, ut eleemosyna. *Negativum* abstinet ab aliqua re, ut a carnibus, a ludo, a peccato.

V. *Perpetuum* durat usque ad mortem voventis, ut votum professionis monasticæ, perpetuæ eleemosynæ &c. *Reservata* dicuntur, a quibus prælati inferiores dispensare nequeunt, possunt vero a non reservatis. *Expressum* votum est quod conceptis formulis editur. *Implicitum*, seu *tacitum* est quod non emittitur verbis expressis, sed affixum est alteri rei, seu statui, ut votum castitatis quod edunt Subdiaconi suscipientes sacros ordines. *Publicum* est illud quod fit palam. *Occultum*, quod fit secreto. Hæc omnia obvia sunt.

CAPUT IV.

De votorum obligatione, variisque votorum quæstionibus.

I. VEritas fidei est votum parere obligationem, & quidem gravem, qua vovens obstringitur exequi id quod Deo spondet, ut habetur Deuter. 23. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere*. Hæc obligatio pertinet ad virtutem religionis, & fidelitatis. Majoris meriti est actio ex voto facta quam sine voto, ut docet 2. 2. *qu.* 88. *a.* 6. S. Thomas.

II. QUÆST. I. *An detur parvitas materiæ in voto?* RESP. Obligatio voti sua natura gravis est: ejusdem violatio levis fieri potest ex imperfecta deliberatione, ex animi subreptione. Difficultas est num levis esse queat ex parte materiæ. Si materia voti sit dividua, ut si vovisti recitare Rosarium integrum, & omittis unam decadem, levis omissio est ex parvitate materiæ. Si parva materia sit integra voti materia, ut votum recitandi unum *Pater*, tunc Cajetanus cum aliis docet omissionem esse mortalem; sed opposita sententia probabilior est. Quæstiuncula hæc, ad praxim quod attinet, inepta est. Communiter enim homines vota sua edunt de re gravi tum ob finem, tum ob ipsius voti dignitatem. Disputant Theologi num vovens possit in materia levi graviter, & in materia gravi leviter sese obligare. Ad primam quæsiti partem dico, quod quando materia omni ex parte levis est, nequit graviter sub mortali se obstringere. Contra quando materia natura sua gravis est, non potest se leviter tantum obligare. Quoniam qui vult votum, vult eo ipso quæ votum necessario consequuntur. Votum autem in materia gravi gravis obligatio consequitur. In potestate autem voventis non est rerum naturas pervertere. Inepte allegatur S. Thomas pro contraria opinione. Libere edere, & non edere homines vota queunt, inquit S. Thomas; at posito quod vota edant, ad votorum naturam & legem sese conformare debent. Nec quæstio tanti est ut egeat majori discussione. Lege *Tom.* 3. *lib.* 4. *diss.* 2. *c.* 1. *n.* 20.

III. QUÆST. II. *An qui violat plura vota in materia levi eodem die, graviter peccet?* RESP. Adfirmat communior & probabilior opinio. Quamvis enim vota numero differant, ad eamdem tamen virtutem attinent, & ejusdem sunt rationis. Quando ergo ex pluribus levibus materiis voto subjectis efficitur materia gravis, tum gravis injuria Deo irrogatur. Nonne qui homini pluribus promissionibus gravem pecuniæ quantitatem sponderet, letaliter peccaret, si notabilem pecuniæ promissæ summam sibi retineret? Disputant quoque, num qui vovit recitare per plures annos quotidie unum *Pater*, & *Ave*, peccet mortaliter, si per plures dies illud omittat: & communiter adfirmant; quamvis aliqui distinguant de voto afficiente, & non afficiente diem; sed disputationes istæ excogitatæ ab ipsis sunt ad exercendum ingenii acumen. Quare missis distinctiunculis dico, deliberatam voti violationem per integrum annum mortalem esse.

IV. QUÆST. III. *An vota parentum filii implere debeant?* RESP. Vota personalia a vovente impleri debent, quia afficiunt ipsam personam. Vota hæc parentum nullo modo filios obligant. Vota quippe libera esse debent. Vota parentum quandoque filios obligant, quatenus filii in eadem vota consentiunt. Heinc sequitur voventem qui implere votum nequit, non astringi ut per alium illud impleat. Vota realia impleri per alios valent, etiam insciis, sed non invitis voventibus. Si vovens sit factus impotens ad solvendum votum reale, liber evadit, ut patet in aliis debitis. Quando votum est mixtum, partim videlicet personale, & partim reale, si vovens factus sit impotens ad implendum votum personale, debet per alium implere votum reale.

V. QUÆST. IV. *Heredes tenentur ne votum testatorum implere?* RESP. Ad vota personalia non tenentur. Realia vero vota tenentur heredes

redes solvere, etiamsi testator expresse diceret, se nolle heredes astringere ad ejusmodi vota persolvenda. Quoniam semel aggravata justo debito hereditate non est amplius in potestate testatoris eam liberare. Heredes autem non tenentur vota hæc realia persolvere ultra vires hereditatis, neque ante aditam hereditatem, cum possint eamdem repudiare. Neque cum detrimento propriæ legitimæ tenetur heres implere vota testatoris qui gravare legitimam non potuit. Heredes implere vota realia testatoris per alios valent, sicut poterat ipse testator. Monasterium quoque jure hereditario succedens in bona Religiosi professi, tenetur implere vota realia, quæ ille ante professionem ediderat, quia hereditas transit ad Monasterium cum hoc gravamine. Quando hereditas gravata est pluribus debitis, prius solvenda sunt debita ex justitia, & post legata, & vota. Si plura sint vota, solvi prius debent ea quæ sunt majoris momenti. Si plures sint heredes, quisque solvere partem suam tenetur. Si tamen res debita Deo sit penes unum heredem, tenentur alii heredes ad compensationem. Donatarius tenetur implere realia vota quæ afficiunt rem donatam, si donator factus sit impotens; quidquid in oppositum dicant plures: quia debitum semper sequitur rem cui affixum est. Legatarius vero, juxta omnes, astringitur solvere legantis vota realia.

VI. QUÆST. V. *Quo tempore implenda vota sunt?* RESP. Quando tempus determinatum est pro executione, tunc implendum est. Quando tempus est indeterminatum, tunc vovens cum primum commode potest, illud implere debet, ut dicitur *Deuter.* 23. nisi causa rationabilis differendi adsit, ut melius votum impleatur. Si prævides futuro tempore impediendum fore ab implendo voto nulli diei affixo, teneris anticipare voti executionem. Votum non impletum tempore designato, implendum est elapso tempore. Vovisti reddere Petro centum, quæ debes infra mensem, elapso tempore teneris implere. Si tamen vovisti jejunare in vigilia talis festivitatis, elapso festo extinguitur votum. Qui tamen voverent jejunare singulis sextis feriis hujus mensis, mihi probabilius est elapso mense eos astringi ad jejunium singulis sextis feriis sequentis mensis: quoniam omnes sextæ feriæ totius anni sunt ejusdem rationis. Qui vovit jejunare in vigilia S. Francisci, non tenetur prævenire, etiamsi prævideat tali die se non posse servare jejunium: quia votum affixum est diei determinatæ.

VII. QUÆST. VI. *Quid de voto dubio dicendum?* RESP. Dubitare potes 1. num votum emiseris, 2. num emissum impleveris, 3. de quantitate rei promissæ. Sermo est non de levi suspicione, aut vanis scrupulis, sed de dubio gravi, orto ob probabiles rationes oppositas, quæ suspensum teneant intellectum. Probabilistæ nixi illo principio, *Melior est conditio possidentis*, hunc voventem dubitantem absolvunt ab obligatione voti. Quæ opinio non minus falsa est quam Probabilismus, cui nititur. Quare Antiprobabilistæ oppositum defendunt. S. Thomas *in* IV. *dist.* 38. *q.* 1. *ad* 83. hæc habet: *Si autem dubitet, quomodo in vovendo se habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat.* Idem docent S. Antoninus, & sacri canones. Vide *Tom.* 3. *in Dec. Lib.* 4. *diss.* 2. *cap.* 4.

VIII. Si certus sis de voto, & dubites de executione impleta, juxta omnes teneris ad votum implendum. Si dubites de quantitate rei promissæ, tutiorem partem eligere debes, ut sacri canones præscribunt. Dubitas voveris ne centum, an quinquaginta, teneris solvere centum. Quis vovit dare calicem Ecclesiæ, dubitat vero an aureus, vel argenteus dandus sit: aureum, vel argenteum offerre debet juxta morem sibi notum Ecclesiæ cui promisit, excluso ære vel cupro. Qui vovit se non accessurum ad feminam, dubitat vero de accessu fornicario, an conjugali: abstinere debet ab utroque accessu. Qui dubitat emiserit ne votum ante septennium, seu usum rationis, ad votum tenetur, ut communis sententia docet: quoniam constat de voto emisso, & solum dubitatur de tempore emissionis. Vix est qui ante usum rationis voveat: ergo præsumendum est completo rationis usu emissum votum fuisse. Certus de voto emisso, & dubitans de animo sese obligandi, tenetur implere votum: quia probato facto, præsumuntur omnia quæ tale factum naturaliter comitantur. Similiter qui votum metu extortum emisit, præsumi debet, eum in casu dubio habuisse intentionem sese obligandi: quia præsumere simulationem in vovente, vel jurante est præsumere de delicto; nemo autem præsumendus criminis reus. Si vovens dubitet in præfato eventu, verborum amphibologia, aut mentis restrictione se usum fuisse, aliqui dicunt votum non tenere; sed hæc opinio falsa est ob datam rationem, & quia in dubio tutior pars est eligenda. Qui ira percitus emittit votum, postea vero dubitat se habuisse necessarium usum rationis, implere absolute votum debet: quia raro ira

ita turbat rationem ut auferat libertatem sufficientem ad peccandum, atque adeo ad vovendum. Quare si deponi dubium nequeat, servanda est regula: *In dubiis tutior pars est eligenda*.

IX. QUÆST. VII. *Qui vovit abstinere a vino, tenetur ne abstinere a cervisia, aliisque liquoribus e vino expressis?* RESP. Qui vovit abstinere a vino ut vitet ebrietatem, debet abstinere ab omnibus liquoribus qui pariunt ebrietatem. Quare fallitur P. La Croix, qui *lib. 3. p. 1. n.* 459. cum suo Gobat docet, posse voventem, licet intenderit in suo voto vitare ebrietatem, sumere alios quoscumque potus aptos ad inebriandum. Non minus laxa est opinio P. Castropalai, qui *tract.* 15. *dis.* 1. *pun.* 12. *n.* 21. docet, eum qui vovit abstinere a vino, posse tantum vini bibere, quantum *temperate utentibus sufficeret pro una comestione*. P. Patritius Sporer *tr.* 3. *in* 2. *Decal. c.* 2. *sec.* 3. §. 2. *n.* 86. *pag.* 238. hoc profert judicium: *Certe nimis laxe, etiam Germanorum sensu, Castropalaus requirit eam quantitatem quæ alicui viro temperate utenti sufficeret pro uno prandio*. Quorumdam Probabilistarum laxitas interdum adeo ampla est, ut vel ipsis Probabilistis displiceat.

X. Qui vovit jejunare nihil determinando, debet servare votum juxta ritum Ecclesiæ. Quare nimis laxe docent Sanchez, & Tamburinus, hunc tempore Quadragesimæ non debere abstinere a lacticiniis. Quæ opinio incidit in sequentem, ut mihi videtur, damnatam thesim: *Non est evidens quod consuetudo non edendi ova, & lacticinia in Quadragesima obligat*. Qui vovit jejunare, nullo præfinito dierum numero, satisfacit voto, si unico die jejunet. Qui plura jejunia vovit, non videtur satisfacere duobus jejuniis: quia per numerum binarium non significatur pluralitas juxta communem significationem. Qui vovit jejunare per mensem, liber a jejunio est diebus dominicis: quia jejunium interpretandum est juxta ritum Ecclesiæ. Aliquis tamen Catholicus singulari devotione ductus, omni superstitione sublata, diebus dominicis jejunare posset: & præsertim ad domandam carnem, & concupiscentiam, ut tot viri sancti peregere, continuum servantes jejunium.

XI. Qui vovit audire Missam quotidie, satisfacit voto diebus festivis unam audiens Missam: quoniam rationabilis intentio esse videtur, nullam transigere diem velle quin Missam audiat. Puella quæ vovit virginitatem, tenetur eam servare post primum patratum actum turpem. Secus si vovisset expresse vitare dumtaxat primum actum turpem: quia votum pendet a voluntate voventis. Qui peregrinationis votum edit, satisfacit peregrinatione equestri: quia hæc vera peregrinatio est, dummodo non intenderit se obligare ad pedestrem: minime vero satisfaceret aut mercede conductus, aut vi adactus: quia executio voti est actio virtutis; si tamen animo, & intentione consentiret, etiamsi extrinsecus coactus esset, votum impleret.

XII. Qui vovit eleemosynam, non determinando quantitatem illius, potest determinare post emissum votum, sicut poterat ante votum. Qui vovit donare unum ex suis animalibus, vel vasis Ecclesiæ, potest offerre ex rebus promissis quid sibi placuerit: neque enim astringitur donare vel pretiosius vas, vel melius animal. Mediocritas in his casibus servanda. Si ex rebus promissis omnia, excepto uno, perierint, hoc unum offerendum est. Si vovisti donare uni ex duabus Ecclesiis, neutram designando, seligere quam malueris, vales.

XIII. QUÆST. VIII. *An error circa substantiam voti reddat votum invalidum?* RESP. Affirmat communis sententia: quia error tollit voluntarium: nihil enim volitum quin præcognitum. Error vero circa adventitia, & circumstantias voti non efficit votum nullum. At unde colligendum, utrum circumstantiæ redundent nec ne in substantiam voti? Ea redundant in substantiam voti quæ finem voti spectant; illa vero sunt vovendi occasiones, quæ excitant ad vovendum. Voves eleemosynam conferendam pauperi probo. Sublevatio paupertatis est finis voti: probitas pauperis occasio est quæ te excitat, impellitque ad vovendum. In dubio an aliquæ circumstantiæ habeant rationem finis voti, aut occasionis, inspiciendum est, num illis sublatis consistat finis voti: nam si consistat, cetera omnia habent rationem dumtaxat occasionis. Si contra illis deficientibus finis voti corrueret, tunc haberent rationem finis.

XIV. QUÆST. IX. *An votum metu extortum sit validum?* RESP. Alius est metus gravis cadens in virum constantem, alius levis. Gravis intrinsecus oriri potest, ut ab infirmitate, tempestate, aut naufragio imminente. Votum emissum vi timoris intrinseci tum jure naturæ, tum jure positivo validum est: quia tunc vovens a nemine cogitur, nisi a se ipso. Valida itaque sunt vota emissa ut mortem, naufragium, aliudque infortunium declines. Validum quoque votum est ob metum incussum juste extrinsecus emissum: quia

quia quando metus juste incussus est ad votum extorquendum, vovens irrationabiliter invitus est. Metus levis non irritat votum, quia leviter lædit consensum liberum.

XV. Difficultas est de voto ex gravi metu injuste extrinsecus illato ad illud extorquendum. Votum istud jure naturæ validum esse, communis est Theologorum sententia, posito quod homo, licet injuste coactus, vere & sincere votum velit, & reipsa edat. Metus enim diminuit, non tollit voluntarium, ut S. Thomas 2. 2. *q*. 89. *a*. 7. *ad* 3. docet. Eidem subscribunt communiter Theologi. Ad jus ecclesiasticum quod attinet, si sermo sit de voto solemni in professione monastica emisso, omnes adfirmant votum hoc nullum esse, ut jura omnia declarant. Si sermo sit de aliis votis, disputant in utramque partem Theologi, & omnes adfirmant utramque sententiam esse probabilem. Prior sententia tenet, valida esse ejusmodi vota, quia jura non loquuntur nisi de voto solemni, & aliunde irritatio voti odiosa est, cum deroget naturæ juri. Et hæc opinio videtur probabilior, quia reipsa adversarii nullum hactenus textum adduxerunt, qui nulla ejusmodi vota declaret.

XVI QUÆST. X. *Quid de voto conditionali dicendum?* RESP. In quolibet voto etiam absoluto includuntur aliquæ generales conditiones, quales sunt, si potuero, si Deo placuerit, si superior aliud non decreverit. Conditiones particulares ab ipsa libera voventis voluntate pendent, & adjiciuntur. Voti conditionati executio suspenditur, donec conditio eveniat. Conditio tamen de præsenti, vel de præterito, aut de futuro necessario non efficit votum conditionatum; sed sola conditio de futuro eventu contingenti. Conditio turpis contra substantiam voti, illud irritat, quia error substantiæ contractus reddit actum involuntarium; secus si sit contra accidentia contractus. Votum sub conditione honesta futura contingenti non obligat usquedum evenerit conditio. Si conditio pendeat a sola voluntate voventis, is potest illam ad libitum suspendere antequam eveniat, & a voto se liberare; si a voluntate alterius pendeat, ejusdem expectare adventum tenetur; ut si dixerit: voveo Religionem, si pater consenserit, si soror nupserit &c. si sua malitia impediat conditionis, quæ ab alterius voluntate pendet, eventum, tenetur implere votum: quia qui sua culpa fit impotens ad voti executionem, tenetur ad voti compensationem, ut docet S. Thomas *in* 4. *dist*. 38. *q*. 1. *a*. 3.

XVII. QUÆST. XI. *Quid sit votum conditionatum pœnale?* RESP. Est illud quod quis edit non ex affectu ad rem quam spondet, sed ex studio vitandæ actionis quam detestatur; ut si voveas hoc modo: promitto me ædificaturum altare, si lusero, si fornicatus fuero. Hoc voto in primis vitare peccatum intendis. Qui absolvitur ab ejusmodi voto, absolvitur etiam a pœna. Qui vovit vitare aliquid, puta ludum, si votum violaverit, non tenetur toties subire pœnam, quoties luserit, sed semel tantum luere pœnam debet, nisi expresse sibi imposuisset tot pœnas, quot vices luserit.

XVIII. QUÆST. XII. *Quid dicendum de voto assumendi statum religiosum?* RESP. Is qui vovit ingressum in Religionem, omnem adhibere curam debet ut in eadem recipiatur, ut 2. 2. *q*. 189 *a*. 2. docet S. Thomas. Si quæ impedimenta vovens habeat, manifestare Religionis prælato tenetur. Si Religio quam vovens designavit, relaxata sit in substantialibus suæ regulæ, non tenetur eam ingredi: quia tunc votum non est de meliori bono, ut communiter Theologi docent. Si de hac materia plura cupis, *vide Tom*. 3. *Theol. Christ. Lib*. 4. *in Decal. diss*. 2. *c*. 9.

CAPUT V.

De votorum cessatione, irritatione, dispensatione, & commutatione.

I. QUÆST. I. *Qui valeant vota edere?* RESP. Qui usu rationis potiuntur, & dominium habent earum rerum quas Deo nuncupant. Quare vota impuberum, cum dominio careant, irritari a parentibus valent: nec firma sunt nisi sub tacita conditione, quod parentibus placeant.

II. QUÆST. II. *Vota Religiosorum emissa absque prælati licentia de re honesta, quæ nec jurisdictionem, nec disciplinam perturbant, sunt ne valida?* RESP. Negant plures; sed probabilior sententia adfirmat, cum nullum detrimentum inferant sive jurisdictioni prælatorum, sive Ordinis disciplinæ, sintque de re honesta. Irritare utique hæc vota prælati valent, cum iisdem comperta facta sint. At subditi eadem manifestare illis non tenentur; & sic, quandiu occulta manent, valida sunt, & voventes eadem exequi tenentur. Vota vero Religiosorum sive regulæ, sive superiorum jurisdictioni opposita, nulla sunt. Similiter vota Religiosorum edita elargiendi in eleemosynam quidquam de bonis ad proprium

usum concessis sine licentia prælatorum nulla prorsus sunt.

III. QUÆST. III. *An Ecclesia valeat leges ferre quæ aliquas personas ad vovendum inhabiles declarent?* RESP. Si sermo sit de votis solemnibus, quæ publicam spectant Ecclesiæ disciplinam, nulla est difficultas. Patet enim ex Ecclesiæ sanctione nullam esse professionem monasticam ante completum annum sextumdecimum emissam. Respectu votorum simplicium, etiam internorum, potest Ecclesia aliquas præscribere conditiones, quibus non servatis vota nulla sint; & sic indirecte potest promissiones etiam internas irritare. Episcopi nequeunt, inconsulto summo Pontifice, Episcopatus abdicationem vovere, quia talis abdicatio vetita illis est. Neque vovere peregrinationem queunt ultra illud intervallum quo abesse ab Ecclesiis suis jure valent, summo Pontifice inconsulto. Parochi, & Beneficiati residentiæ vinculo adstricti vovere Religionis ingressum queunt, inconsulto Episcopo. Ingredi vero Religionem eodem inconsulto Episcopo voventem non posse, concedunt aliqui. Sed hæc opinio omni fundamento destituta est, cum nulla lex extet quæ id prohibeat. Lege tamen convenientiæ, & urbanitatis consulere proprium Episcopum Parochi debent.

IV. QUÆST. IV. *An cessante causa movente cesset votum?* RESP. Causa altera movens, altera impellens. Causa proxima movente cessante, cessat votum, ut omnes communiter docent. Quia cessante omnino causa finali, cessat materia voti. Exemplo res patet. Vovisti eleemosynam erogandam tali pauperi: hic dives effectus est: cessat omnino finis eleemosynæ. Cessat ergo & votum. Cessante vero caussa impellente, non cessat votum.

V. QUÆST. V. *An notabilis materiæ mutatio satis sit ad votum irritandum?* RESP. Adfirmat communis sententia cum S. Thoma 2. 2. *q.* 110. *a.* 3. *ad* 3. dummodo materiæ mutatio sit valde gravis. Tunc reputatur valde gravis cum status rei promissæ variatur. Debet præterea hæc mutatio esse evidens & manifesta. Heinc si edito voto occurrit in ejusdem executione periculum vitæ, vel honoris, vel alterius rei gravis momenti detrimentum, cessat votum.

VI. Supervenientes difficultates, quæ superari valent in executione voti, non irritant votum, quamvis si easdem cognovisset vovens abstinuisset a voto. Quoniam pauci sunt contractus in quibus graves postea non occurrant difficultates, quæ si prævisæ fuissent, contractus initi non essent.

VII. QUÆST. VI. *An pro irritatione votorum causa aliqua requiratur?* RESP. Ad validam votorum irritationem, nullam requiri causam plures adfirmant. Irritatio, inquiunt, voti est ejusdem ablatio ab eo facta qui potestate dominante pollet, qua potiuntur patres in filios, & superiores in Religiosos subdictos. Duplex irritatio: altera directa, quam descripsi; altera indirecta, quæ materiam promissam spectat, quæque illius executionem impedit. Sententia quæ adfirmat ad votorum irritationem causam requiri, valde probabilis mihi est. Irritatio enim actus jurisdictionis est. Examen ergo præcedat oportet, ut actus ille judicetur nec ne conveniens. Denique qui honeste operatur, aliquo recto moveri fine debet.

VIII. QUÆST. VII. *An facultas irritandi vota juris sit naturalis, vel positivi?* RESP. Pro jure positivo stant plures, inquientes vota solemnia Regularium indissolubilia tantum esse jure ecclesiastico. Contraria sententia mihi probabilior est, quam defendit S. Thomas 2. 2. *q.* 189. & cum eo graviores Theologi. Filii vi juris naturalis paternæ potestati subjecti sunt. Religiosi subduntur prælatorum voluntati & dominio vi solemnis professionis, seu voti obedientiæ. Ergo jure naturali, & divino patres, & superiores in filios, & Religiosos dominantur; & vi istius dominii vota irritare valent subditorum. Accedit quod licet aliqua lex sit tantum juris positivi ecclesiastici, ea tamen posita consurgit jus naturale, & divinum. Consecratio calicis juris est ecclesiastici. Sed ea posita, jure divino calici consecrató reverentia, & obsequium debetur.

IX. QUÆST. VIII. *Quibus competat potestas irritandi vota?* RESP. Alii sunt superiores qui potestate dominante, ut parentes in filios, domini in servos, ut dictum est; alii, qui potestate jurisdictionis in voventes potiuntur. Summus Pontifex irritare directe vota Regularium, & Monialium potest, quia est supremus omnium Religiosorum Prælatus, item omnium Ecclesiasticorum vota, quæ ad beneficia ecclesiastica pertinent; vota vero laicorum indirecte prohibendo materiam, irritare valet.

X. Episcopi irritare directe vota Monialium sibi subjectarum valent; secus Monialium quæ eorumdem jurisdictioni non subjacent, aut Regularium exemptorum: immo nec suorum clericorum, & multo minus laicorum. Itaque ii tantum irritare directe vota queunt qui potestatem, quam vocant dominan-

minantem, in voventes habent. Sic Regularium prælati vota Religiosorum, parentes vota filiorum, tutores vota pupillorum, curatores vota minorum, domini vota mancipiorum, mariti vota uxorum irritare valent: quia omnes isti potestate dominante fruuntur. Superior valet vota subditorum irritare, subditis repugnantibus.

XI. Superiores Regularium, qui irritare vota queunt, sunt Generales in universo Ordine, Provinciales in universa Provincia, Superiores Conventuum seu domorum in iisdem. Superiores secundarii, ut vicarii, subpriores præsentibus prælatis nequeunt subditorum vota irritare, valent autem prælatis istis absentibus. Absentes vero non dicuntur quando domo exeunt, eodem die reversuri; sed absentes intelliguntur quando per unum & alterum diem naturalem a Conventibus absunt. Abbatissæ, & Priorissæ Monialium irritare vota Monialium subditarum valent, quemadmodum Prælati regulares vota subditorum irritare possunt. Prælati regulares nequeunt irritare vota novitiorum ante professionem, quia nullam potestatem dominantem in eosdem habent.

XII. QUÆST. IX. *An vota filiorum impuberum irritare parentes queant?* RESP. Infantia filiorum incipit a nativitate, & definit in septennium completum. Ætas pupillaris, seu impubertas ab anno septimo initium ducit, & definit in filiis anno quartodecimo completo, in filiabus anno duodecimo pariter expleto. Pubertas in feminis ab anno duodecimo, in viris ab anno quartodecimo incipit, & secundum jus commune finem habet anno vigesimo quinto completo. Intra hoc intervallum ab anno duodecimo, & quartodecimo usque ad vigesimum quintum vocantur tam filiæ, quam filii puberes, & minores, sicuti ab anno septimo usque ad duodecimum, & quartumdecimum vocantur impuberes. Vota autem filiorum, & filiarum impuberum emissa post usum rationis, atque adeo valida, irritare parentes valent, sive sint vota personalia, sive realia, sive mixta. Filiorum vero, & filiarum puberum vota, quæ domesticum regimen non turbant, irritare parentes nequeunt, ut docet *S. Thomas* 2.2. *q.* 88. *a.* 8. *ad* 2. Vota vero quæ domesticum regimen turbant, cum inferant nocumentum patriæ potestati, irritare parentes valent. Vota filiorum impuberum semel a patre confirmata nequeunt postea ab eodem irritari.

XIII. QUÆST. X. *Vota realia filiorum puberum subjiciuntur ne paternæ irritationi?* RESP. Quamdiu filii sunt in ætate minori, seu intra tempus pubertatis, paternæ administrationi subjecti sunt, nullaque ratione disponere de paternis bonis valent. Nulla ergo sunt realia illorum vota, quibus paterna bona spondent, non accedente parentum consensu. Item de votis mixtis, quantum ad illam partem quæ realis est. Vota autem filiorum puberum, quæ sunt de bonis castrensibus, irritari a patre nequeunt; neque vota quæ sunt de bonis adventitiis, quorum administrationem filii habent. Si vero pater horum bonorum administrationem habeat, irritare vota de iisdem potest: quia tunc vota contraria essent rectæ administrationi.

XIV. QUÆST. XI. *Tutores, & curatores possunt ne vota impuberum, & minorum irritare?* RESP. Tutores, & curatores irritare vota impuberum, & minorum possunt eo modo quo parentes queunt filiorum vota rescindere, quia veluti patres reputantur. Curator datus majori ob culpam prodigalitatis ejusdem, realia vota irritare valet: quia administratio omnis adempta majori est dominio curatoris subjecta.

XV. QUÆST. XII. *Valet ne mater filiorum impuberum, & filiarum vota irritare?* RESP. Vivente, & præsente patre, caret mater potestate irritandi filiorum & filiarum vota: quia solus pater caput familiæ est, ut docet communior & probabilior opinio. Mortuo patre succedit avus, tutor, & curator, quibus extantibus nequit mater filiorum vota irritare. Deficientibus vero avis, tutoribus, curatoribus, & mortuo patre, tunc mater irritare filiorum impuberum vota potest, cum jure naturali filiorum curam habeat. Filiorum vero puberum mater nequit vota realia irritare, nisi instituta sit curatrix. Deficientibus parentibus, tutore, & curatore, avus, & avia filiorum impuberum vota irritare queunt: quoniam ii succedunt loco parentum. Magistri discipulorum, domini servorum, heri famulorum vota personalia in impubertate emissa irritare nequeunt, ut docet communior opinio.

XVI. QUÆST. XIII. *An maritus uxoris vota post matrimonium edita irritare queat?* RESP. Ea uxoris vota irritare maritus potest quæ sunt de rebus mariti potestati subjectis. Nec enim uxor in omnibus marito subest, sed in iis tantum quæ matrimonium, familiæ regimen, bonorum administrationem, filiorum educationem spectant. Ergo ea tantum irritare maritus vota potest quæ ordinem præfatum turbant; secus alia quæ nullo

lo modo iis quæ recensui, obstant. Contrariam opinionem graves, & plures Theologi defendunt, nempe maritum posse omnia uxoris vota irritare. Quæ opinio, si sermo sit de votis realibus, quæ uxores edere valent de rebus, & de bonis paraphernalibus, falsa est: nam sicut de his bonis, inconsultis maritis, disponere possunt; ita de iisdem vota edere queunt. Similiter maritus nequit irritare uxoris vota de audiendo sacro diebus festis, de non mentiendo, de non adulterando, de confessione facienda, aliisque rebus præceptis. Neque maritus irritare valet votum quod emisit uxor, illo inconsulto, non petendi debitum. Imprudenter tamen uxor hoc votum ederet, quia minuit conjugalem benevolentiam, & amorem mutuum saltem indirecte. Maritus nequit irritare vota uxoris quæ ipse semel approbavit. Similiter quando mutuo consensu voverunt castitatem, neuter retinet potestatem resiliendi a voto. Rursus quando ambo vovent mutuo consensu Religionem, nequeunt amplius tale votum irritare neque mutuo consensu, neque separatim. Vota emissa ab uxore ante matrimonium, implendo tamen inito matrimonio, irritare maritus nequit, sed solum suspendere executionem potest, si absint officio conjugali. Idem dicendum de votis emissis tempore legitimi divortii. Uxor quoque irritare mariti vota quæ juri matrimoniali repugnant, potest; sicut irritare vota potest quæ maritus ederet deferendi habitum Eremitæ vel alicujus religionis, quod talis delatio habitus minuit amorem conjugalem, & viam sternit ad separationem. Irritare insuper uxor valet vota mariti longioris peregrinationis, excepto voto peregrinationis Hierosolymitanæ ad tempus edito ob bonum publicum. Tunc enim tenetur uxor servare continentiam ob aliquod bonum publicum defendendum, vel perditum recuperandum. Hac causa sublata dissuadenda sunt vota conjugatis quæ vel indirecte opponuntur benevolentiæ conjugali. Deferant conjugati christiana patientia, & reciproco caritatis amore jugum gravissimum matrimoniale, & sancti Christiani erunt.

XVII. Quæst. xiv. *Irritare ne domini valent servorum vota?* Resp. Distinguendi sunt famuli a servis. Illi pacto pretio dominis inserviunt, suntque sui juris, votaque edere valent, quorum executionem dumtaxat suspendere domini possunt, si debitum famulatum impediunt. Isti, nempe servi presse accepti, sunt mancipia in servitutem redacta, nullaque libertate fruuntur quantum ad servitium corporale dominis reddendum. Prima sententia defendit, dominos omnia servorum vota irritare posse. Sententia probabilior est dominos posse irritare omnia servorum vota quæ debitam servitutem impediunt: quoniam dominus jus habet ut servitutis officia sibi a servo præstentur. Ergo ea irritare valet quæ huic juri derogant. Nequeunt vero irritare vota de servandis præceptis divinis, castitatis, precum, elargiendi eleemosynam de bonis quorum dominium servi habent, nec alia similia quæ nullo modo debitam impediunt servitutem.

XVIII. Quæst. xv. *Viget ne in Ecclesia facultas dispensandi ab obligatione votorum?* Resp. Ajunt omnes Catholici allegantes illud Matth. 6. *Tibi dabo claves regni cælorum: quodcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælis?* Hæc autem dispensatio est ablatio vinculi voti facta nomine Dei ab habente jurisdictionem spiritualem in foro externo propter aliquam rationabilem causam. Hæc notio dispensationis suapte natura clara est. Quomodo hæc dispensatio fiat, declarat S. Thomas 2. 2. *q.* 88. *a.* 10. *ad* 2. Qui dispensare valent, commutare quoque vota possunt.

XIX. Quæst. xvi. *Quibus jure ordinario competit facultas dispensandi in votis?* Resp. Convenit primum summo Pontifici universalis Ecclesiæ Pastori & capiti, & Christi in terris Vicario; deinde Concilio generali, summi Pontificis Pœnitentiario, Legatis a latere, Nuntiis pontificiis respectu totius Provinciæ, aut Regni, Archiepiscopis, Episcopis, Capitulo Cathedrali sede vacante, Abbatibus jurisdictionem quasi episcopalem habentibus, omnibus Prælatis Regularium respectu suorum subditorum. Hi omnes jure ordinario cum suis subditis dispensare valent in votis tum personalibus, tum realibus, exceptis reservatis. Cardinales Protectores Ordinum nequeunt jure ordinario dispensare in votis. Vota communitatis dispensari ab Episcopo, justa occurrente causa, possunt.

XX. Quæst. xvii. *Qui aliis dispensationem a voto impertiunt, possunt ne sibi ipsis idem privilegium applicare?* Resp. De summo Pontifice nulla est difficultas, cum superiorem non habeat, a quo dispensari possit. Salmanticenses defendunt, quoscumque Prælatos qui cum aliis dispensare valent, eodem secum ipsis uti privilegio posse, & pro sua opinione citant Sanchez, Tamburinum, Azorium, Suarez, & alios. Opposita sententia mihi probabilior est: quia nemo

judex est in propria causa: idcirco Prælati isti recurrere ad suos Superiores debent.

XXI. QUÆST. XVIII. *An Prælati regulares valeant dispensare cum suis subditis in votis editis cum licentia majorum Prælatorum?* RESP. Jam dictum est, ea posse Prælatos regulares, nempe Generalem in universo ordine, Provincialem in tota Provincia, & superiores domorum in tota familia, quæ valent præstare Episcopi in tota sua diœcesi. Ad quæsitum propositum aliqui respondent, negantes Prælatis hanc facultatem. Sed communis, & vera opinio docet in proposito casu, Prælatos regulares dispensare posse. Quia licet licentia concessa a majori Prælato subducat emissum votum a potestate dominante inferioris Prælati, qui irritare illud nequit, non tamen illud extrahit a jurisdictione spirituali. Idcirco dispensare ab eodem potest Prælatus inferior. Dispensare quoque cum suis Novitiis possunt Prælati regulares.

XXII. QUÆST. XIX. *An Confessarii regulares dispensare in votis hominum sæcularium valeant?* RESP. Adfirmant communiter fere omnes Casuistæ, qui plura privilegia allegant; sed *Tom.* 3. *Theol. Christ. l.* 4. *diss.* 3. *cap.* 11. palam feci, ejusmodi privilegia commentitia esse, & nullius auctoritatis; atque adeo Confessarios regulares nullo modo posse dispensare cum sæcularibus hominibus a votis quibuscumque sive reservatis, sive non reservatis. Et hanc nostram sententiam docent Passerinus, Martinez de Prado, & Lezana, quam *loc. cit.* confirmavi auctoritate BENEDICTI XIII. qui in sua constitutione *Pretiosus in conspectu Domini* facultatem commutandi vota, secus dispensandi impertitur Confessariis. O. P. Vitilitigant super verbo *relaxari* contento in constitutione. At hanc cavillationem explosi *loc. cit.* ubi ostendi in materia jurisdictionis tutiorem partem esse eligendam.

XXIII. QUÆST. XX. *Quid dicendum de votis reservatis summo Pontifici?* RESP. Communis sententia est, quinque esse vota reservata summo Pontifici, nempe simplex votum perpetuæ continentiæ, Religionis, & triplicis peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ. Nullum aliud votum, præter hæc quinque, reservatum est Pontifici summo. Excipe tamen vota simplicia quæ fiunt in aliquibus Religionibus de non ambiendis, nec acceptandis dignitatibus. Ut hæc vota sint reservata summo Pontifici, debent esse certa, expressa, absoluta, & perfecta. Si de iis dubitatur, non sunt reservata. Stricte enim hæc reservatio, cum sit odiosa, interpretanda est. Quare si quis ederet unum ex his quinque votis cum expressa intentione se obligandi tantum sub veniali, non esset votum perfectum, & ideo neque reservatum.

XXIV. Episcopi urgente necessitate, dispensare valent in ejusmodi votis, ut dum adest periculum violandi voti, infamiæ, scandali, alteriusque gravis damni sive temporalis, sive spiritualis, si dispensatio differatur. Violasti virginem voto castitatis adstrictus. Ad ejusdem honoris reparationem matrimonium necessarium est. Impedimenta apponenda timentur, si matrimonium differatur. In hoc, & similibus casibus dispensare Episcopi valent, dummodo damna quæ imminent, alia reparari via nequeant.

XXV. Salmanticenses hanc eamdem facultatem dispensandi a reservatis concedunt Prælatis regularibus. Sed hæc opinio falsa est: quia etiam admissis privilegiis, quæ allegari solent, quæque ut apocripha rejecimus, nulla in iis conceditur facultas Prælatis regularibus in vota reservata. Seclusis autem privilegiis, nullam habent potestatem regulares vel commutandi vota sæcularium. Votum non contrahendi matrimonium non est reservatum, quia non est perfectum in hoc genere. Nec enim excludit fornicationem, pollutionem, aliosque actus castitati contrarios. Vi consuetudinis Episcopus potest concedere facultatem petendi debitum conjugale ei qui voto castitatis astrictus matrimonium contraxit. Votum Religionis non approbatæ non est reservatum.

XXVI. QUÆST. XXI. *Quomodo intelliguntur reservata vota triplicis peregrinationis?* RESP. Tunc sunt reservata quando edita fuere ob devotionem peculiarem erga præfata loca. Vota hæc cum aliqua circumstantia emissa, ablata circumstantia, remanent integra, & reservata. Vovisti peregrinationem Romanam pedestrem: potest Episcopus dispensare in circumstantia itineris pedestris, secus in voto peregrinationis, quæ curru fieri potest. Votum disjunctivum non est reservatum antequam altera pars a vovente eligatur. Vovisti religionem, aut eleemosynam: castitatem, aut jejunium, quin alterutram partem elegeris. Hoc in casu dispensare Episcopus potest. At selecta a vovente parte reservata, puta castitate perpetua, tunc nobis probabilius videtur esse reservatum.

XXVII. Hæc vota: Si *lusero*, *voveo castitatem:*

tatem : si pater meus obierit, ingrediar Religionem : hoc secundum communiter auctores docent esse reservatum, quia votum revera absolutum est, solamque apparentem conditionem explicat: nempe quando pater meus obierit, ingrediar Religionem. Aliud votum, & similia, impleta conditione, probabilius videntur esse reservata. Sic reservatum est istud : *Voveo Religionem, si incolumis evasero :* impleta conditione, secus ante. Oppositam opinionem fuso calamo defendunt Salmanticenses, quorum rationes *loc. cit.* explosi.

XXVIII. Quando præfata quinque vota ob aliquam conditionem adjectam non sunt reservata, possunt eadem Confessarii regulares relaxare commutando, secus dispensando, ut supra dictum est. Nec enim relaxare includit dispensare, ut non pauci falso existimant. Quando enim Pontifices facultatem dispensandi tribuunt, expresse adhibent verbum *dispensare*. In facultate concessa dispensandi, aut commutandi omnia vota, non intelliguntur reservata, nisi sint expressa.

XXIX. QUÆST. XXII. *An ad validam licitamque dispensationem causa rationabilis requiratur?* RESP. Potestas dispensatori data est in ædificationem, non in destructionem, ut Concilia, canones, Patres, & Theologi docent. Igitur non solum illicita, sed invalida etiam dispensatio voti est, sine rationabili causa concessa, quia esset in destructionem, non in ædificationem Ecclesiæ. Si dubitetur utrum habeatur nec ne causa dispensandi, tunc dispensationi locum non esse docent communiter Theologi omnes. Votum quippe certum est, & ob incertam causam solvi nequit. Si autem aliqua certa causa habeatur, & solum dubitetur num sit sufficiens, tunc dispensari posse docet communis sententia. Quando dispensatio bona fide tam ex parte petentis, quam ex parte concedentis impertita est, si postea deprehendas, causam quam utraque pars legitimam existimabat tempore concessionis, & petitionis, esse falsam, & nullam, quid agendum? Validam esse dispensationem defendunt Salmanticenses, Sanchez, Tamburinus, Leander, Sporer, Roncaglia, & alii. Sed contraria sententia probabilior est. Siquidem vel ipsi citati adversarii fatentur ad validam dispensationem justam requiri causam. Ergo quoties causa hæc deficit, nulla est dispensatio. Bona fides fuit tum in postulante, tum in concedente, quid inde? Sequitur solum istos non peccasse. Numquid bona fides egit ut falsa causa evaderet vera? Absit, inquis. Ergo falsa extante causa, nulla est dispensatio. Sed ad divinam benignitatem attinet confirmare, ratumque habere quod bona fide petitum, & concessum est. Ita ne vero? Divina ergo benignitas errorem confirmabit? Non decet sane benignitatem divinam. At animæ torquentur scrupulis, turbantur conscientiæ. Nugæ hæ sunt. Errores, figmenta, & falsa interpretamenta non sedant conscientias, non evellunt scrupulos; sed vera legis observantia parit tranquillitatem.

XXX. QUÆST. XXIII. *Quænam sunt legitimæ dispensationis causæ?* RESP. Tria advertenda sunt. 1. quid liceat secundum æquitatem; 2. quid deceat secundum honestatem; 3. quid expediat secundum utilitatem. Quo gravius est votum, eo graviores requiruntur pro dispensatione causæ, ita ut proportio quædam congrua sit inter votum relaxandum, & relaxationis causam. Heinc est quod in quinque præfatis votis raro dispensationes impertiantur, sed aliquid commutationis vel ipsi Pontifices summi permiscere solent. Neque heinc inferendum est, nunquam concedendam esse dispensationem; sed solum tunc concedendam esse cum legitima occurrat causa. Neque semper requiritur causa evidens, cum in moralibus sæpe haberi nequeat. Sat est ut causa verosimilis solide appareat, ita ut serio omnibus expensis judicetur expediens esse & bono communi, & voventis honestæ utilitati votum relaxari.

XXXI. Causæ autem peculiares quæ sufficere ad dispensationem concedendam valent, sunt dubitatio de voto emisso, imperfecta deliberatio in vovendo, difficillima executio ejusdem, morale periculum sæpe violandi voti ob fragilitatem voto obstricti, metus etiam levis injuste incussus ad votum extorquendum.

XXXII. Imperfecta deliberatio vel fuit ita repentina, & imbecillis, ut votum nullum effecerit, & quæstio cessat. Si vero talis fuit ut votum validum effecerit, se sola non sufficit ad dispensationem. Quando autem dubitatur de perfecta deliberatione, & additur difficultas executionis, tunc dispensationi locus est. Vehemens timor naufragii, periculi gravissimi ita interdum perturbare animum valet, ut perfectam impediat deliberationem, ita ut sufficiens interdum ratio esse queat ad dispensationem concedendam. Similiter gravissima difficultas non prævia, sed tota post editum votum apparens, potest esse dispensandi causa. *Tamburinus*, *Salmanticenses*,

Spo-

Sporer contendunt difficultatem etiam prævisam satis esse ad dispensationem; sed mihi hæc opinio falsa est. Si difficultati adjectum sit periculum grave violandi voti, tunc potest esse dispensationi locus. Dubium de emisso voto non est sufficiens causa ad dispensandum, sed tantum ad commutandum.

XXXIII. QUÆST. XXIV. *Quid sit voti commutatio, & quis commutare vota queat?* RESP. Est permutatio unius materiæ pro alia sub eadem voti obligatione. Differt a dispensatione, quæ tollit omnem obligationem, & ab irritatione, quæ potest valide fieri etiam sine causa. Commutatio est effectus jurisdictionis spiritualis. Quisque augere, non diminuere vota sua potest. Vovisti centum aureos, potes dare ducentos: quia hæc est abundantior solutio, non commutatio. Disputant num quisque propria commutare vota queat. Adfirmant nonnulli; sed negant S. Thomas, S. Bonaventura, & alii antiqui. Commutatio est enim actus jurisdictionis spiritualis. Sæculares personæ carent hac jurisdictione spirituali; ecclesiasticæ vero personæ exercere in semetipsas jurisdictionem spiritualem nequeunt: & ideo non valent propria commutare vota. Gratis afferunt adversæ sententiæ patroni hanc commutationem esse actum prudentiæ, non jurisdictionis spiritualis: nam in vera commutatione rescinditur prius vinculum, & aliud substituitur. Rescissio autem contractus actus est jurisdictionis. Ita est, inquiunt, quando commutatio non est in evidenter melius. Adversariorum plures statum quæstionis confundunt. Quando materia promissa augetur, non est commutatio, sed redundantior solutio. Vera commutatio est quando pro una materia, puta jejunio, substituitur alia, velut eleemosyna. Ad hanc autem permutationem requiri jurisdictionem evidens est. Id concedunt adversarii, quando materia substituenda est vel inferior, vel æqualis: quidni etiam, quando est major, & diversi generis? Accedit quod nemo sit judex in propria causa: & difficile cognoscere homines valent quid sit Deo gratius. Ergo standum promissis est, quæ infringi nequeunt absque mendacio, nisi interveniat jurisdictio, quæ rescindat vinculum contractum. Nemo itaque propria auctoritate commutare materiam proprii voti in aliam materiam diversi generis potest; sed necessaria est jurisdictio spiritualis. Heinc qui vovit unam Religionem, nequit propria auctoritate aliam ingredi.

XXXIV. QUÆST. XXV. *An in votorum commutatione servanda sit æqualitas materiæ?* RESP. Bonacina, Leander, Diana docent commutari vota posse in materiam minorem; sed communior, & probabilior sententia defendit servandam esse æqualitatem moralem. Commutatio siquidem contractus est: in omni autem contractu servanda æqualitas est, plus & minus juxta contractuum diversitatem. Hæc æqualitas non est arithmetica, & mathematice accipienda, sed moraliter, seu quæ prudenter existimatur æquivalere materiæ quæ prius voto subjecta erat.

XXXV. QUÆST. XXVI. *Quæ causa requiritur ad licitam, validamque commutationem?* RESP. Quando commutatio fit in evidenter melius a Prælato legitima auctoritate prædito, nullam requiri causam concedunt omnes; idemque dicendum subdunt, quando materia substituenda evidenter æqualis est, & probabiliter melior. Quando vero summus Pontifex in Jubilæo vel bulla Cruciatæ, aut aliquo privilegio dat facultatem commutandi vota, non requiritur aliqua causa peculiaris, sed sufficit executio operum quæ in præfatis bullis præscribuntur: quia summus Pontifex talem impertitur facultatem ob bonum commune totius Ecclesiæ. Dum vero Prælati potestate ordinaria vota commutant in materiam diversi generis, semper aliqua justa causa requiritur; non est tamen semper necessaria gravis, sed interdum levis sufficere potest, ut commutatio sit licita: nam quando est in materiam æqualem valida est, etiam si sit sine causa, non tamen licita: si vero sit in materiam inferiorem sine causa, & illicita, & invalida est, ut probabilior opinio docet. Prælatus vero sine causa vota commutans graviter peccat, quia abutitur facultate sibi concessa.

XXXVI. QUÆST. XXVII. *Quid dicendum de commutatione votorum vi Jubilæi, aut bullæ Cruciatæ?* RESP. In bulla Jubilæi amplior conceditur facultas, nempe commutandi vota triplicis peregrinationis Romanæ, Compostellanæ, & Hierosolymitanæ, & excipiuntur sola vota castitatis, & Religionis. In bulla Cruciatæ præter hæc duo vota excipitur etiam votum peregrinationis ultramarinæ. Duo vota castitatis, & Religionis, quæ in utraque bulla excipiuntur, sunt perfecta, & absoluta. Quare non sunt excepta non nubendi, non fornicandi, castitatis conjugalis, castitatis ad tempus limitatum, nec vota dolo, metu, aut errore edita. Hæc commutatio fieri tum intra, tum extra confessionem potest: quia privilegia quæ concedunt facultatem

tatem vota commutandi, non illigant confessioni sacramentali hanc commutationem, nisi Superiores aliter decernant. In hac commutatione servanda est regula generalis commutandi aut in melius, aut in bonum moraliter prudenterque æquale.

XXXVII. QUÆST. XXVIII. *An votum erogandi eleemosynam tali Ecclesiæ, vel tali pauperi, possit post illius acceptationem commutari virtute Jubilæi, aut bullæ Cruciatæ?* RESP. Mihi affirmans opinio falsa est. Quoniam sive pauper, sive Ecclesia post acceptationem promissionis voto firmatæ jus acquirunt in rem promissam. Præfata autem privilegia facultatem non concedunt lædendi justitiam. Qui post susceptum Jubilæum recordatur alicujus voti, potest curare ut sibi commutetur, quia illius oblivio innoxia fuit. Transacto vero anno bullæ Cruciatæ, gratiæ in eadem concessæ obtineri nequeunt. Qui principio hebdomadæ Jubilæi commutari sibi vota fecit sincero animo lucrandi Jubilæum, commutatio consistit, etiamsi postea negligentia, aut oblivione opera Jubilæi non impleat. Quoniam obligatio semel extincta, non reviviscit. Qui tempore Jubilæi commutare vota recusat absque justa causa, peccat plus & minus juxta varietatem circumstantiarum.

XXXVIII. QUÆST. XXIX. *Licitus ne regressus est ad priorem materiam post factam legitimam commutationem?* RESP. Si commutatio facta sit in minorem obligationem, & admixta fuit dispensatio, ad pristinam materiam regredi vovens potest, relicta materia substituta: quia nemo cogitur uti privilegio dispensationis sibi faventis, ut communiter auctores docent. Disputant vero Theologi, an liber sit regressus ad materiam priorem, quando commutatio facta est in melius, vel æquale legitima auctoritate. Adfirmant Salmanticenses, Leander, Castropalaus, Laymanus, & alii. Quoniam, inquiunt, commutatio fit in favorem voventis. Contraria sententia mihi probabilior est. Siquidem ideo commutatio est in favorem voventis, quia aufertur prius vinculum, & aliud substituitur. Hic concluditur totus voventis favor. Porro quando vovens acceptavit commutationem, seu onus substitutum, vinculo religionis se ad illud astrinxit. Ergo nequit ab hoc debito se liberare, præsertim quando commutatio facta est in melius, quoniam hoc majus onus libere acceptavit, & se eidem astrinxit.

LIBER IV.

IN II. ET IV. DECALOGI MANDATUM.

DISSERTATIO I.

De blasphemia, & juramento.

CAPUT I.

Recensentur propositiones ab Ecclesia proscriptæ in materia juramenti.

I. EX sexaginta quinque thesibus quas anno 1679. damnavit Innocentius XI. sequentes spectant juramenti, & amphibologiæ argumentum, quas juxta ordinem quo in pontificio decreto recensentur, transcribam.

II. 24. *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia propter quam velit, aut possit damnare hominem.*

25. *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

26. *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive alio quocumque fine, juret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.*

27. *Causa justa utendi his amphibologiis est quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.*

28. *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

CAPUT II.

Recensentur propositiones laxæ quas non pauci docent in materia blasphemiæ, & juramenti.

I. P. Thomas Tamburinus *lib. 2. in Decal. c. 6. §. 4. n. 17.* „ Verba contra Deum in ebrietate, vel phrænesi, vel „ ex

„ ex inadvertentia orta ex inveterata con-„ suetudine, blasphemiæ nequaquam sunt. "

II. Leander a SS. Sacram. *tract.* I. *de juram. disp.* 5. *q.* 17. „ Qui ex habitu blasphe-„ mat absque plena & sufficienti adverten-„ tia ad peccatum mortale, tunc non com-„ mittit novum peccatum mortale, sed so-„ lum peccavit in causa, quatenus non abs-„ tulit consuetudinem, ad quam advertit. " Citat Bonacinam, Filliucium, Toletum, Sanchez, Tamburinum.

III. Idem Leander *ibidem* : „ Peccat ne „ mortaliter qui inadvertenter blasphemat, „ quippe ita habitualiter dispositus est, ut „ etiam si adverteret, blasphemaret? *Proba-„ bilius* respondeo, nec illum peccare mor-„ taliter actu in proposito casu. Nam ut „ quis actu peccet, novumque peccatum „ committat, non sufficit quod habitualiter „ sit dispositus, & proclivis ad peccandum, „ sed requiritur necessario quod actualiter „ & in actu secundo sit. " Citat pro hac opinione Sanchez, Filliucium, Laymanum, Trullenchum, & alios.

IV. P. Patritius Sporer *tract.* 3. *in* 2. *præcept. Decal. cap.* I. *sect.* I. *num.* 9. *pag.* 203. „ Per quæcumque verba, etiam expressum „ juramentum continentia, juretur, in foro „ conscientiæ omnino semper attendenda est „ mens, & intentio jurantis ad dignoscen-„ dum, an vere juraverit necne. Aut enim „ positive quis intendit invocare Deum in „ testem, aut positive noluit invocare Deum, „ aut negative se habens, vel ignorans præ-„ scindit ab invocatione Dei. Si primum, „ certum semper est juramentum. Si secun-„ dum, certo non est juramentum in foro „ conscientiæ, *sed tantum mendacium*, *si fal-„ sum sic asseruit*. Si tertium, *iterum non est „ juramentum*, *quia eo ipso Deus non invo-„ catur ut testis ; alioquin semper jurarent*, „ *& sæpissime perjurarent qui ad singula fe-„ re verba effutiunt illud suum* per Deum, „ per Sacramentum &c. *Unde Confessarius „ audiens pœnitentem*, *falso jurasse se accu-„ santem*, *non statim eum perjurasse censere „ debet*, *sed interrogare*, *an intenderit Deum „ invocare in testem*, *& quidem falsitatis*. „ *Et longe sæpissime deprehendit*, *non fuisse „ perjuria*, *sed tantum mendacia ex materia „ sua dijudicanda*, *aliquando officiosa*, *ali-„ quando jocosa*, *& sic venialia*. " Neque cum jurans se falso jurasse testatur, ei fides habenda ; sed interrogandus, utrum quando *per Deum* affirmavit rem ita esse, intenderit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis?

V. P. Thomas Tamburinus *lib.* 3. *in Decal. c.* I. §. 3. *n.* 6. *pag.* 78. Felix Potestas *tom.* I. *par.* 2. *de* 2. *præcept. Decal. c.* 2. *n.* 1153. *pag. mihi* 111. „ Per quæcumque ver-„ ba, etiam perspicue Deum continentia, „ multo magis dubie, emittatur juramen-„ tum, erit omnino, & semper in foro con-„ scientiæ ad intentionem jurantis attenden-„ dum, si velimus deprehendere, an vere ju-„ ramentum sit. Vel enim, quæcumque tan-„ dem verba proferantur, intendit quis pri-„ mo positive invocare Deum, vel secundo „ positive non invocare, vel tertio (sive „ quia non advertit, sive quia nescit) præ-„ scindit ab ejusmodi invocatione, hoc est „ nec intendit, nec non intendit invocare. „ Partitio videtur adæquata : continet enim „ contradictoria, & præcisionem ab ipsis. „ Jam si primum, certo erit juramentum, „ ut ex se patet. Si secundum, certo jura-„ mentum non erit, ut fatentur communi-„ ter Doctores . . . Licet enim ego dicam, „ *juro per Deum*, si nolim per hæc verba „ Deum ut testem mei dicti implorare, uti-„ que non implorabo, *nisi valde materiali-„ ter*, *sicuti psittacus a magistro edoctus ea-„ dem verba proferret*. Certe in Sicilia igno-„ biles viri unoquoque verbo *par Dio* ju-„ rant. Quis autem dicat eos ignobiles ve-„ re jurare, cum nec ipsi aliquando sciant „ quid significet illud *par Dio*? Videtur au-„ tem ex sua notione significare *per Deum*. „ Denique si tertium, *certo item juramen-„ tum non erit*, *quia non invocat Deum*. „ Cum enim hic abstrahat ab invocatione, „ clare apparet invocationem non exhibere. "

VI. Leander a SS. Sacram. *tract.* I. *de juram. disp.* 7. *qu.* 8. *pag.* 46. „ Ad veritatem „ juramenti assertorii exigitur, & satis est „ ut jurans ita rem se habere arbitretur pru-„ denter, & non levi conjectura ductus, sed „ certa aut verisimili, atque probabili . . . „ Tamburinus tamen addit, quod ad juran-„ dum non sufficiat quælibet probabilitas ; „ sed ea quæ ad certitudinem moralem fa-„ ciendam perveniat, necessaria sit. *Sed cer-„ te quælibet probabilitas facit moralem cer-„ titudinem*, ut sæpe diximus cum commu-„ ni. Unde, ut bene ait PALAUS, suffi-„ ciet, si prudenter, hoc est secundum pro-„ babilem rationem, ita esse arbitretur. " Quod quælibet probabilitas faciat moralem certitudinem, est propositio quæ in altera ab Ecclesia damnata continetur. Sequitur ex hac doctrina ut quisque valeat eamdem rem juramento aut adfirmare, aut negare,

VII.

VII. P. Thomas Tamburinus *Lib.* 11. *in explic. Decal. cap.* 2. §. 2. *n.* 1. „ *Juro v. g.* „ *per Deum me hac nocte non dormivisse*, „ *intelligendo vestitum*; *me non habere pecu-* „ *niam*, *intelligendo*, *quam tibi elargiri ve-* „ *lim*; *uxorem*, *vel maritum matrimonii le-* „ *ges non fregisse*, *intelligendo manifeste*; *non* „ *deberi a me tibi centum*, *intelligendo*, *ita* „ *ut non possim ea mihi compensare cum a-* „ *liis centum quæ tu mihi debes*.

„ Resp. *licere*, ut iidem docent (nempe „ Lessius, Castropalaus, Rebellus, Bonaci- „ na) & docetur passim, præscindendo ta- „ men a damno quod doloso hoc juramen- „ to injuste facerem, *etiam si quis non sit* „ *rogatus jurare*, *sed se offerat*. “

VIII. Antonius a Spir. sanct. *tract.* 5. *de juram. disp.* 1. *sect.* 9. *n.* 53. *pag.* 142. „ Ro- „ gatus a judice de delicto quod saltem sub „ opinione probabili non tenetur manifesta- „ re, ut si solum detur semiplena probatio, „ negare potest se illud commisisse, subin- „ telligendo *in carcere*, vel ad dicendum ... „ Immo potest se offerre ad sic jurandum, „ quando id opus esset. “

IX. Idem *ibid. n.* 54. *pag.* 143. „ Mulier „ quæ adulterium commisit, *potest sub ju-* „ *ramento negare se commisisse*, *subintelligen-* „ *do*, *ut manifestare teneatur*. “

X. Castropalaus *tract.* 14. *disp.* 1. *punct.* 7. Lessius *lib.* 2. *c.* 42. *dub.* 9. *num.* 4. Leander *tract.* 1. *disp.* 45. *quæst.* 27. Candidus *disp.* 2. *art.* 3. *dub.* 14. „ Mercatores qui non pos- „ sunt justum pretium ab emptoribus obti- „ nere, nisi jurent tanti, vel tanti sibi mer- „ cem stare, cum de facto non stet, jurare „ quidem possunt tanti sibi stare, subintel- „ ligendo *computatis omnibus expensis*, *vel* „ *tanti sibi stare cum alia merce quam ha-* „ *bent domi*, *vel alibi emerant*. “

XI. Candidus *disp.* 26. *ar.* 4. *dub.* 14. Leander *tr.* 1. *disp.* 45. *qu.* 28. Palaus, Bonacina, Rebellus, & alii penes Leandrum. „ Idem „ dicendum de emptoribus, qui, ne cogan- „ tur emere mercimonia a mercatoribus su- „ pra justum pretium, adfirmant sub jura- „ mento, res ab aliis minoris emisse, vel „ sibi offerri minori pretio, ut venditores „ descendant ad justum vel infimum pre- „ tium, intra justum tamen, mente conci- „ piendo res minoris emisse, vel sibi obla- „ tas minori pretio, quas alio tempore e- „ merunt. “

XII. Castropalaus *tr.* 14. *disp.* 1. *punct.* 7. *n.* 16. *pag. mihi* 11. Leander *tr.* 1. *disp.* 45. *qu.* 37. & penes istos Sanchez, Bonacina, Suarez, Lessius, Trullench, Diana, & a- lii: „ Etiamsi rogans omnem æquivocatio- „ nem vellet excludere, & ultra juramen- „ tum de re facta, petat juramentum de ca- „ lumnia, exigatque juramentum dicendi ve- „ ritatem sincere absque ulla æquivocatione, „ adhuc poteris jurare amphibologico jura- „ mento, & restrictione facta: quia subin- „ telligere potes, te juraturum absque æqui- „ vocatione injusta. Nulla enim propositio „ tam ampla sumi potest quin aliquam re- „ strictionem habere possis in mente.

XIII. „ Titius qui inducit testem ad ju- „ randum falsum, quod testis putat esse ve- „ rum, non peccat, licet ipse Titius sciat es- „ se falsum. “ Petrus Hurtado, Diana, Tancredus apud Tamburinum, qui hanc opinionem ut probabilem suscipit *Lib.* 2. *c.* 1. §. 6. *n.* 7. *pag.* 80. P. Matthæus Moya *Tom.* 2. *ad tract.* 2. *disp.* 1. *qu.* 7. *n.* 2. *pag.* 116. *Ego puto in praxi securam*. Probabilem dixerunt Tamburinus, Diana, Leander, Hurtado, & alii similes: securitatis incrementum adjecit P. Moya.

XIV. Patritius Sporer *tr.* 3. *in* 2. *præcep. Decal. c.* 1. *sec.* 4. *n.* 151. *pag.* 223. ex Tamburino *lib.* 3. *c.* 1. §. 5. & aliis: „ Consue- „ tudo culpabiliter retenta jurandi falsum „ deliberate, seu indifferenter verum, & fal- „ sum, probabilius non est peccatum distin- „ ctum aperiendum in confessione ab ipso „ peccato actuali perjurii; sed sufficit con- „ fiteri ipsum actum perjurii. “

XV. Idem *ibidem*: „ Moraliter enim mi- „ nus deliquisse censendus est qui consuetu- „ dinis contractæ impetu pejeravit, *quam-* „ *vis deliberate*, quam qui recenti, & spon- „ tanea mente, ac libertate. “

XVI. Joannes Sanchez *in selectis disp.* 9. apud Tamburinum *lib.* 3. *c.* 1. §. 5. *n.* 3. *pag.* 79. „ Igitur impertienda est pœnitenti ab- „ solutio volenti & proponenti cessationem „ peccati, & nullam externam habenti oc- „ casionem, *quantumcumque consuetudini pec-* „ *cati addicto*. “

XVII. Tamburinus *Method. exped. Confess. lib.* 2. *cap.* 3. §. 3. *n.* 21. *pag.* 109. „ Qui ex „ inveterata consuetudine advertenter jurat „ falso, satis est ne dicere, semel juravi fal- „ sum; an potius necesse erit etiam adde- „ re, id fuisse ex mala consuetudine? Re- „ spondeo, non esse necesse ... Idem dic, „ ut semel hac occasione dicam, de inve- „ terata consuetudine fornicandi, blasphe- „ mandi, & ceterorum similium: par enim „ est ratio. “

XVIII. Patritius Sporer *loc. cit. n.* 154. „ Intellige tamen, dummodo actu positivo „ illam pravam consuetudinem non acce- „ ptet, vel approbet; sed solum negative „ se habens eam vincere negligat, *vel de- „ speret: quod sane non rarum*, & valde no- „ tandum Confessario, ne nimium vexet con- „ scientias afflictas. " Non est vexandus qui desperat vincere consuetudinem jurandi: quia non raro contingit eos sic desperare victoriam; ideo urgendi non sunt ad præfatam consuetudinem evellendam. Hæc doctrina obtrudit quorumdam præceptorum observandorum impossibilitatem.

XIX. P. Dominicus Viva *Tom.* 1. *part.* 2. *qu.* 7. *art.* 7. *num.* 3. *pag.* 86. & plures alii: „ Qui vero habet consuetudinem tam ju- „ randi, quam mentiendi, non tamen con- „ jungendi juramentum cum mendacio, si „ quoties jurat, advertenter jurat, & pro- „ curat non conjungere cum juramento men- „ dacium, neque tenetur sub mortali talem „ consuetudinem extirpare. "

XX. Castropalaus *Tom.* 3. *tr.* 14. *disp.* 1. *punc.* 7. *n.* 4. „ Si enim aliqua causa hone- „ sta occultandi veritatem intercedat, qua- „ lis esset, si ad tuam, tuorumque salutem, „ honorem, rem familiarem tuendam con- „ veniret occultatio; aut si conveniret ne an- „ nueres interroganti injuste; nullam cul- „ pam committis sic amphibologice jurans. „ Quod verum habet, etiamsi non rogatus „ jures, sed te offeras ad jurandum; si ta- „ men jurandi, occultandique veritatem ho- „ nesta causa intercedat.

XXI. „ Rogatus de delicto, quod saltem „ sub opinione probabili non teneris mani- „ festare, vel ex eo quod non juridice ro- „ garis, vel ex eo quod tibi grave nocu- „ mentum ex manifestatione provenit; ne- „ gare poteris te fecisse, subintelligendo in „ carcere, vel ad dicendum. " Idem *ibidem*.

XXII. „ Rogatus, an promiseris matri- „ monium, a cujus obligatione secundum „ *opinionem probabilem* immunis es, jurare „ poteris non promisisse, subintelligendo, ut „ tenearis. " Idem *ibid. n.* 5.

XXIII. „ Exemptus *probabiliter* a gabel- „ læ solutione, jurare poteris te non porta- „ re talem aut talem rem, *esto portes*, sub- „ intelligendo, ita ut gabellam debeas. " Idem *ibi*.

XXIV. „ Pro supra dictis est maxime ad- „ vertendum, utentem aliqua ex dictis am- „ phibologiis debere scire, saltem in gene- „ re, se posse absque mendacio veritatem „ tegere. *Non tamen opus est in particulari „ cognoscere modum quo debet tegi*. Quocir- „ ca si intendat jurare eo sensu quo vir do- „ ctus verum reperiet, & sciat verum re- „ periri posse, sufficiet ad excusationem per- „ jurii. " Idem *ibi*.

XXV. P. Dominicus Viva *in comment. propos.* 27. Innocentii XI. „ Quando tamen non „ occurrit commoda æquivocatio, aut restri- „ ctio externa, si causa sit gravis, rusti- „ ci possunt usu duplicis scientiæ facile ob- „ vio veritatem occultare, non animo de- „ cipiendi, *sed solum permittendo deceptio- „ nem*. "

XXVI. „ Consuetudinarius, ut in pejeran- „ do, etsi sæpe promiserit, & emendatus num- „ quam fuerit, absolvi potest, dummodo do- „ lorem habeat, & emendari promittat. " P. Torrecilla *Tom.* 1. *Sum. tract.* 3. *disp.* 1. *cap.* 2. *sect.* 1. *num.* 105. Laudat Palaum, & Bonacinam.

XXVII. „ Etsi verba secundum se æqui- „ voca non sint, nec nisi verum sensum ha- „ beant, nihilominus ratione circumstantia- „ rum loci, temporis, officii, interrogan- „ tis, & respondentis &c. restrictio, quæ „ alias esset pure mentalis, fieri potest sen- „ sibilis, & a mendacio, & perjurio excu- „ sari, ac cum justa causa ejus usus licitus „ fieri. " Idem *consult.* 23. *n.* 134.

XXVIII. „ Immo nec opus est quod ju- „ rans vel attestans agnoscat specificum mo- „ dum quo veritatem celare possit. Sufficit „ enim præcipue pro indoctis quod etsi ver- „ bis negantibus utatur, in animo addat, „ Volo veritatem celare quin mentiar, vel „ perjurem eo modo quo Doctores id fieri „ posse docent. " Idem *ibi n.* 188. citans Sanchez, Suarez, Castropalaum.

XXIX. „ Similiter non esset plusquam ve- „ niale mendacium, dicere *uro*, ablata *j*, „ cum vere nihil *urat*. " P. Thomas Sanchez *lib.* 3. *in Decal. c.* 6. *n.* 3.

CAPUT III.

De blasphemia.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit blasphemia?* RESP. S. Thomas 2. 2. *q.* 13. *art.* 1. hanc blasphemiæ definitionem tradit: *Blasphemia est derogatio divinæ bonitatis*. Idque bifariam accidit. Primum affingendo Deo quod nec habet, nec habere potest. Secundo ab eo removendo, quo carere

rere

rere nequit. Hoc autem fieri potest vel intellectu tantum, vel simul etiam affectu pravo. Si corde tantum fiat, est blasphemia cordis: si foras erumpat, erit blasphemia oris.

II. Dividitur blasphemia in hæreticalem, quæ mentis assensu Deo affingit aliquid, vel removet aliquid ab eo quod ei convenit; ut si quis effutiat: *Deus est injustus*, *non est omnipotens*, *non est bonus*: & in simplicem, quæ solo pravitatis affectu absque mentis assensu aliquid Deo affingit, vel imprecatur; ut si quis dicat, *Sit maledictus Deus*, quin mentis assensu credat Deum dignum esse maledictione. Ad hæresim enim semper requiritur assensus mentis cum pertinacia voluntatis. Forum exterius reum hæresis talem damnaret, quia exterior prolatio hæreticalis est; & de internis Deo judicium reservatum est.

III. Dividitur rursus blasphemia in eam quæ est in Deum, & in eam quæ est in Sanctos. Illa proxime & directe Deum, hæc Sanctos spectat. Rursus alia est *enuntiativa*, ut si quis dicat: *Ad injuriam Dei hoc volo facere*: alia *detestativa*, ut si dicatur, *Pereat Deus*. Alia *irrisoria*, ut fuit illa: *Vah qui destruis templum Dei*. Blasphemiæ in Deum, & in Sanctos differunt specie, quia licet opponantur uni virtuti Religionis, specie tamen differunt vitia eidem opposita: cultus enim Dei, cui opponitur blasphemia in Deum, plusquam specie differt a cultu Sanctorum, cui opponitur blasphemia in Sanctos. Explicandæ ergo in confessione sunt blasphemiæ istæ, ut vel ipsi adversarii fatentur. Quare nimis laxa est sequens opinio P. Tamburini, qui *lib. 2. Meth. Confess. cap. 3.* hæc docet: *Quamvis probabilius sit cum Suarez, & Sanchez, blasphemias contra Deum, contra beatissimam Virginem, & contra Sanctos, differre specie; tamen cum probabile sit ex Azorio apud Dianam non differre, satis erit, si in confessione aperiatur numerus blasphemiarum; nec explicare opus erit &c. fuisse contra Deum, vel beatissimam Virginem, vel contra Sanctos.*

IV. QUÆST. II. *Est ne blasphemia genere suo peccatum mortale?* RESP. Adfirmat communis & vera sententia; immo blasphemia quæ habet adjunctum errorem intellectus, & Dei odium, est peccatum omnium gravissimum.

V. Qui ex inveterata consuetudine blasphemant, scelestissimi sunt; & opinationes in excusationem eorum qui ex consuetudine blasphemant, lacrymis potius deflendæ quam rationibus oppugnandæ sunt. Nam habitus, & consuetudo per pœnitentiam non retractata non auferunt libertatem, sed eam firmant in malo.

VI. QUÆST. III. *Variæ ne sunt blasphemandi formulæ?* RESP. Multiplices sane sunt, quas breviter recensebo. Jurare serio per falsos deos, per Jovem, per Mercurium &c. blasphemia est, quia cultus Deo debitus dæmonibus tribuitur. Qui vero joci causa, & animo deridendi, non colendi falsos deos jurat per Jovem, non blasphemat, nec culpam perpetrat. Blasphema verba sunt illa quibus ea quæ fidei sunt, renegantur, ut si dicatur: *Renego Deum*, *sacramenta* &c. si dicatur: *Velit*, *nolit Deus*, *hoc faciam*: vulgo *al dispetto di Dio*. Laudare Deum verbis obscænis, aut Christi, Sanctorumque pudenda membra nominare blasphemiæ sunt. Jurare vero per caput, per corpus Christi, non est blasphemia. Ab his tamen juramentis omnino abstinendum est. Blasphemia est enuntiare diabolum omnipotentem, aut sanctum. Amatam puellam deam vocare non est blasphemia, quia reipsa eidem deitas non tribuitur: indignæ tamen homine christiano locutiones sunt. Blasphemiæ quoque sunt ejusmodi espressiones: *Non credo Deum*, *Crucem*, *Evangelia*, *Sacramenta*, *si ita res se habeat*; quidquid in oppositum dicat Tamburinus. Qui falsum jurat, non est blasphemus.

VII. QUÆST. IV. *Quæ sunt pœnæ in blasphemos constitutæ?* RESP. Pœna capitis blasphemi plectebantur in veteri lege, *Lev. 24.* ubi hæc habentur: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur. Lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit*. Jus civile ultimo supplicio puniendos blasphemos decernit, quæ leges desuetudine evanuerunt quantum ad capitis pœnam; omnes tamen Principes severe in blasphemos animadvertunt.

VIII. QUÆST. V. *Qui blasphemos audit, debet ne eos ad judicem deferre?* RESP. Adfirmat communis sententia: idque præcipiunt & Julius III., & Concilium Lateranense *sess. 9. cap. Ad abolendum*. Quod intelligendum est, si blasphemiæ sint hæreticales, ut clarius suo loco dicetur. Corrigendi vero omnes blasphemi sunt. Sæpe correctio omittitur sub prudentiæ carnalis obtentu, & humanorum respectuum fuco. Si hæreticales blasphemiæ fuerint, denuntiandæ sunt judici legitimo juxta morem regionum.

IX.

IX. QUÆST. VI. *Quomodo se gerere cum blasphemis Confessarii debeant?* RESP. Si blasphemiæ sint simplices, ab eisdem absolvere Confessarius valet pœnitentem. Similiter absolvere potest a blasphemia exterius tantum hæreticali, quando nullus adsit error interior. Antequam Confessarii blasphemos absolvant, gravem pœnitentiam imponere iisdem debent, ut Concilium Lateranense *sess. 9. §. Ad abolend.* præcipit his verbis: *In foro pœnitentiæ nemo blasphemiæ reus absque gravissima severi Confessarii arbitrio injuncta pœnitentia possit absolvi.* Respondent communiter benigni Probabilistæ, hoc Concilii decretum non esse usu receptum. Eccur non est usu receptum? Ad hoc nullum responsum præbent Leander, Sanchez, Castropalaus, Salmanticenses, auctores istius interpretamenti. Revera non est usu receptum, seu executioni mandatum decretum istud. Sed cur? Quid causas inquiris? Quia benigni Confessarii noluerunt illud executioni demandare: ad istos enim executio attinet. Ergo si non est usu receptum, benigni Confessarii in causa sunt cur sacri generalis Concilii decretum desuetudine jaceat. At numquid hæc Casuistarum, & Confessariorum negligentia efficere valet ut conciliare decretum in fumum occidat? Nonne Tridentinum præcipit ut pro criminum qualitate pœnitentiæ congruæ imponantur? Nonne lex & naturalis, & divina id præcipit ut gravissimum scelus, quale blasphemia est, gravi pœnitentia plectatur? Caveant itaque Confessarii ab hac & simili quorumdam Casuistarum benignitate. Leander *disp. 5. qu. 67.* docet absolvendos esse illos qui ex consuetudine blasphemant, si vere doleant, & pro hac sua opinione citat Castropalaum, Hurtadum, Trullenchum, & alios. Sed hæc opinio damnata est. Numquid enim vere dolent consuetudinarii, qui a prava consuetudine recedere negligunt? Prudenter judicare non potest Confessarius, immo oppositum arguere debet.

CAPUT IV.

De juramento, variisque jurandi formulis. Laxa P. Tamburini doctrina rejicitur.

I. NON *assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra:* Exod. cap. 20. Meditare, christiane lector, hæc Dei verba. Non minatur Deus perjuris, sed illis qui *frustra*, qui *in vanum* assumpserint nomen Dei. Frustra autem, & in vanum sanctissimum Dei nomen assumunt qui absque urgenti necessitate illud usurpant. Hæc paucissima Dei verba sufficerent ad resolvendas innumeras de juramento quæstiunculas, nisi subtilia, & cavillatoria nonnullorum Casuistarum interpretamenta splendidissimam & gravissimam veritatem obscurassent.

II. QUÆST. I. *Quid sit juramentum, & quænam jurandi formulæ?* RESP. Juramentum est invocatio divini nominis ad fidem faciendam, aut promissionem firmandam, ut cum S. Thoma 2. 2. *qu.* 89. *art.* 1. Theologi docent. Juramentum, jusjurandum, & sacramentum in hac materia synonima sunt. Igitur juramentum presse acceptum est *invocatio divini testimonii in confirmationem veritatis.* Quod pluribus modis agere possumus. 1. *Expresse* cum verbis Deus in testem vocatur. 2. *Tacite*, ut si rogaris num jures, nutu, capite, gestu, oculis annuas. 3. *Facto*, ut dum tibi juramentum præstandum proponitur cum libro Evangeliorum, librumque tangas; juras, etiamsi nihil proferas. 4. *Mente:* dum animo juras te aliquid facturum, in foro interiori juramento astringeris. Si jurares librum putatum Evangeliorum tangendo, si postea deprehenderes librum esse profanum, juramentum teneret, illudque servare deberes, quia materialis diversitas est.

III. Variæ sunt jurandi formulæ. *Juro per Deum. Mihi Deus testis est. Vivit Deus. Testem invoco Deum vivum. Per Deum; per fidem Dei, per fidem Christi.* Hæ omnes sunt formulæ juratoriæ. Ad has revocantur quæ fiunt per creaturas: *per cælum, per terram, per animam meam, per salutem meam, per Angelos, per B. Virginem, per Sanctos.* Hæ creaturæ peculiarem habent respectum ad Deum, sicut & istæ, *per templa, per altaria, per Evangelia, per elementa.* Secus dicendum, cum juratur per creaturas infimas, vilesque, ut si quis juraret: *per meam barbam, per meos capillos, per meum canem* &c. Licet enim omnes sint creaturæ Dei, in his tamen juxta communem acceptionem peculiari modo non resplendet divina bonitas: ideo non efficiunt juramentum. Si tamen in obliquo Deus invocaretur, ut si quis diceret: *Per hunc Dei panem, per Dei ignem, per aerem Dei, per hanc creaturam Dei:* verum esset juramentum. Juratoriæ quoque sunt sequentes formulæ. *Sic me Deus adjuvet,*

vet, *dæmon me arripiat*, *moriar*, *peream*, *si ita non est*. Immo hæc sunt juramenta exe-cratoria. Qui vero dicunt, *in rei veritate*, *profecto*, *per fidem meam*, *in fide boni viri*, *in mea conscientia*, *non jurant*.

IV. QUÆST. II. *An jurent homines passim ajentes:* Par Dios, *ut Hispani*, Per Dio, *ut Itali*, Par Dio, *ut Siculi*, *seu per Deum ita est?* RESP. Negat P. Patritius Sporer *tract.* 3. *cap.* 1. *sect.* 1. *num.* 9. rationemque assignat. *Alioquin semper jurarent*, *& sæpissime perjurarent qui ad singula fere verba effutiunt illud suum per Deum*, *per Sacramentum* &c. Næ robustissima ratio! & hoc principio utuntur frequenter non pauci Casuistæ. Eamdem doctrinam docet P. Tamburinus *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. §. 3. *n.* 6. his verbis. *Licet ego dicam*, Juro per Deum, *si nolim per hæc verba Deum ut testem mei dicti implorare*, *utique non implorabo nisi valde materialiter*, *sicuti psittacus a magistro edoctus eadem verba proferret*. Hanc eamdem doctrinam repetit, & clarius explicat ibidem *c.* 3. §. *n.* 1. his verbis P. Tamburinus. *Certum est jurare sine animo jurandi*, *sive res sit levis*, *sive gravis*, *vel jurare verbis æquivocis non esse licitum sine causa;* LICITUM *esse cum causa juxta ea quæ diximus c.* 2. §. 2. Quid dicit Tamburinus citato *c.* 2. §. 2. quo se remittit? En ejusdem verba. *Quæstio est an liceat juranti accipere verba in alio sensu ab illo quem ea præseferunt*. *Juro v. g. per Deum me hac nocte non dormivisse*, *intelligendo vestitum* . . . *Resp. licere* . . . *At est ne saltem veniale sic per æquivocationem jurare? Resp. Si aliqua subsit causa* . . . *nullum est peccatum*. *Si nulla sit causa*, *veniale erit*. Propositio damnata ab Innocentio XI. hæc est, nempe 25. *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi*, *sive res sit levis*, *sive gravis*. 26. *Si quis vel solus*, *vel coram aliis*, *sive interrogatus*, *sive propria sponte*, *sive recreationis causa*, *sive quocumque alio fine juret se non fecisse aliquid quod revera fecit*, *intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit*, *vel aliam viam ab ea in qua fecit*, *vel quodvis aliud additum verum*, *revera non mentitur*, *nec est perjurus*. Quisque conferat has duas proscriptas theses cum doctrina P. Tamburini, judiciumque ferat num sit vel leve discrimen.

V. Censores Theologiæ Christianæ hæc scribunt. *Ergo inique Concina calumniatus est tum in libro*, *tum in indice* TAMBURINUM *tanquam docentem propositionem damnatam*. Ut autem probent me calumniatum esse Tamburinum, P. Suarez, inquiunt docet *lib.* 1. *de juram. cap.* 1. *num.* 8. ipsam Tamburini doctrinam. Ergo falso imponitur *Tamburino*, quod docuerit propositionem damnatam. Respondere jure possum. Certum est Tamburinum defendere propositionem damnatam, & quidem totidem verbis, ut omnibus sensu communi præditis, & utramque doctrinam conferentibus compertum est. Quod porro P. Suarez juxta censores eandem Tamburini doctrinam doceat, quid inde? Immunis ne ab errore P. Suarez? Ego fategeram liberare Doctorem eximium ab hac proscripta doctrina P. Tamburini. Si censores contendunt eamdem esse Tamburini, & Suarez doctrinam, ipsis litem movere ob hoc amplius nolo. Advertant autem censores, P. Tamburinum aperte docere quæ sequuntur. *Jurare sine animo jurandi*, *sive res sit levis*, *sive gravis*, *vel jurare verbis æquivocis* LICITUM *esse cum causa*. Hæc autem est ipsa propositio 25. damnata. Et propositio 26. similiter damnata contra usum æquivocationum asserit: *Revera non mentitur*, *nec est perjurus*. Jurant ergo isti. Sed quia mentitur iniquitas sibi, jurant ficte, & dolose, & non jurant vere, & sincere, uti astricti sunt. Hæc obiter.

VI. QUÆST. III. *An qui passim nomen Dei assumunt in vanum*, *licet nihil adfirment*, *vel negent*, *peccent mortaliter?* RESP. Recole christiane lector Dei verba: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum* &c. Plurimi sunt qui quacumque iræ, tædii, gaudii occasione, immo passim sanctissimum Dei nomen usurpant. Isti nomen Dei in vanum, & frustra assumunt. Peccare istos certum est, etiamsi semper verum assererent. Porro ultra hoc peccatum in periculum se conjiciunt pejerandi. Ergo indigni sunt absolutione, nisi prius evellant hunc pravum habitum. Caveant itaque Confessarii absolvere istos sanctissimi divini nominis temeratores, & sacrilegos profanatores. Nec se decipi sinant a quibusdam Casuistis, qui, ut perversam hanc consuetudinem excusent, scribunt, invocationem divini nominis non esse juramentum. Ex hac enim laxa doctrina proficiscitur abusus nomine christiano indignissimus.

CAPUT V.

Juramentorum divisiones, *& conditiones explicantur*.

I. JUramentum aliud *assertorium*, aliud *promissorium*. Illud in confirmationem veritati præsentis, vel præteritæ; istud ad rei fu-

futuræ promissionem confirmandam fit. In promissorio includitur assertorium: quia qui jurat se aliquid facturum, primo Deum in testem vocat veritatis præsentis, nempe se nunc habere animum efficiendi quod promittit; secundo Deum invocat tamquam fidejussorem veritatis futuræ, nempe quod executioni mandabit rem promissam. Licet autem promissorium includat assertorium, non tamen contra.

II. Ex parte modi jurandi dividitur juramentum in *contestatorium*, quod fit per simplicem invocationem divini nominis; & in execratorium, quo invocatur Deus non tantum ut testis veritatis, sed etiam ut falsitatis punitor, ut si dicas: *sic me Deus adjuvet, si falsum pronuntio*. Reddit enim hunc sensum: *Deus me non adjuvet, si falsum dico*. Sunt aliæ plurimæ execratoriæ formulæ, quas recensere non interest.

III. Rursus juramentum aliud simplex, quo utuntur privati homines; aliud solemne, quod fit quodam solemni ritu, jure, vel consuetudine invecta, ut fit contactu Evangeliorum, vel sacrarum reliquiarum. Hoc juramentum solemne aliud *verbale*, quod verbis fit; aliud *reale*, quod contactu rei sacræ peragitur; aliud *mixtum*, quod ex utroque constat. Juramenta solemnia adhiberi in judiciis solent, suntque varia. 1. nuncupatur *juramentum calumniæ*, quo actor jurat se litem intentare non animo calumniandi, sed ob veritatem declarandam. 2. est juramentum *malitiæ*, quod in progressu litis judex partibus imponit, ut abstineant ab ordinariis dilationibus. 3. est juramentum *suppletorium*, quo probationum inopia suppletur, ut inquit *Hebr. 6.* Apostolus: *Omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum*. 4. tandem aliud est *necessarium*, quod in causa dubia judex imponit, quia desunt probationes; aliud *voluntarium*, quod pars parti offert, quodque vitari potest.

IV. Disputant in utramque partem Jurisconsulti, utrum reo, vel actori in causa dubia deferendum juramentum sit, quod *suppletorium* vocant. Communior sententia est, hoc juramentum reo, non actori deferendum esse. Non licet tamen hoc adhibere juramentum, nisi gravissima urgente causa. In causis vero criminalibus huic juramento *suppletorio* locus non est.

V. QUÆST. I. *Quot sunt juramenti conditionis?* RESP. Tres, nempe veritas, justitia, & judicium. In omni juramento primum necessaria est *veritas*, in cujus confirmationem divinum testimonium invocatur. Certitudo veritatis consideratur tum ex parte rei juratæ, quæ debet esse vera juxta communem intelligentiam, & consuetudinem; ut cum juratur discipulum frequentasse scholam, quod verum est, licet aliquando abfuerit: tum ex parte jurantis, videlicet requiritur quod homo rem confirmet juramento, qualem in mente habet, seu prout illam scit: si arbitratur rem esse dubiam, illam jurare ut certam non potest. In juramento promissorio duplex veritas: altera præsens, seu dicti: altera futura, seu facti. Prior sita est in hoc quod jurator nunc habeat animum implendi quod spondet; posterior in rei promissæ executione consistit.

VI. Secunda conditio est *justitia*, quæ excludit a re confirmanda juramento quamcumque rem, dictum, vel factum culpabile, iniquum, & improbum, sive justitiæ, sive alteri cuique virtuti adversetur. Ille igitur in *justitia* jurare dicitur qui rem justam, honestam, licitamque jurat. Tertia conditio est *judicium* in eo situm, quod homo antequam juret, mature serioque perpendat utilitatem, & necessitatem jurandi. Hæc conditio prudentialis summopere necessaria est, ut juramentum licitum sit, & virtutis actus: priores duæ requiruntur, ne juramentum sit peccatum.

VII. QUÆST. II. *An qui in re levissima falsum jurat, peccet mortaliter?* RESP. Negantem sententiam proscripsit Innocent. XI. num. 24. *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia propter quam velit, aut possit damnare hominem*. Gravitas perjurii non desumitur a mendacio sive levi, sive gravi, sive jocoso, sive pernicioso, sed ex irreverentia quæ Deo irrogatur. Gravissima autem injuria Deo fit quoties ille in testem mendacii vel levissimi invocatur. Qui rem dubiam ut certam jurat, perjurus est.

VIII. QUÆST. III. *Licitum ne est rem quam probabilem tantum esse judicas, jurare ut veram?* RESP. Affirmans opinio mihi improbabilis est, quia materia juramenti est veritas non absolute spectata, sed eo modo quo cognoscitur. Ergo si jurator cognoscit rem ut probabilem tantum, nequit illam jurare nisi ut probabiliter veram. Quod alii dicunt, ad juramentum in judicio præstandum requiri certitudinem moralem, in privatis vero juramentis sufficere probabilem, merum commentum est. Eadem quippe ratio formalis est juramenti publici & privati.

IX. QUÆST. IV. *Quæ certitudo requiratur ad*

ad juramentum ? RESP. Certitudo alia evidens, & metaphysica, alia experimentalis, alia moralis, alia probabilis. Aliqui docent, sufficere certitudinem probabilem de re aliqua, ut jurare licite valeas. Quam opinionem rejicio tamquam falsam, ut dictum est: quia juxta Probabilistas, quælibet opinio probabilis parit certitudinem moralem: aliunde quisque amplecti opinionem probabilem valet ex duabus contrariis: ergo quisque potest eamdem rem juramento vel negare, vel affirmare prout sibi placuerit. Hoc est legitimum Probabilismi consectarium.

X. Ad juramentum itaque non sufficit certitudo probabilis, quæ dubitationem non excludit; sed necessaria est certitudo, non mathematica, sed moralis, omnis prudentis dubitationis expers. Certitudo necessaria pro licito juramento niti debet *certissimis argumentis*, ut inquit Catechismus Tridentinus *3. p. in 2. præc. Decal. sec.* 2. & communis Theologorum doctrina hæc est. Docent quoque aliqui, ad juramentum præstandum in judicio requiri certitudinem experimentalem, qualis habetur per visum: quia testes de auditu non admittuntur. Extra judicium vero sufficere testem unum fide dignum, ut jurare quis licite possit. Sed dicendum tam intra, quam extra judicium neminem posse jurare ut veram rem quam ab unico teste audivit, sed debet eam jurare eo modo quo illam scit; nempe vel quia oculis compertam eam habet, vel quia narratione, aut attestatione ab aliis accepit. Cur coram judice jurare vetitum est quod ab unico teste, licet fide digno, scitur? Quia unicus testis tantam non præbet certitudinem, quanta necessaria est ad licitum juramentum, institutum ad confirmandam veritatem. Qui narrat rem ut auditam ab unico teste, suo juramento non confirmat veritatem, cum nihil ponderis ipse præbeat, sed quod audivit, testatur. Ne multa, quod ex auditu & relatione tantum scis, jurare dumtaxat debes te ex auditu scire: & quod tibi constat ex visu, jurare debes tibi ex visu constare.

XI. Gravissima diligentia adhibenda est in inquirenda veritate necessaria ad juramentum. Si accedat quod res confirmanda juramento sit magni momenti, in qua nempe agitur de damno, aut utilitate proximi, ex alio titulo, nempe justitiæ, major requiritur diligentia, ut vitetur damnum proximi. Prior diligentia requiritur ex titulo Religionis, ut vitetur perjurium. Quare qui negligens graviter est in inquirenda veritate juranda, graviter peccat, quia periculo pejerandi se exponit. Similiter graviter peccat qui persuadet alicui ut juret rem quam iste ignorat, ut omnes adfirmant.

XII. QUÆST. V. *An defectus justitiæ in juramento assertorio sit peccatum mortale?* RESP. Si assertio jurantis sit peccatum mortale defectu justitiæ, est peccatum mortale: si vero assertio quæ juramento firmatur, est tantum peccatum veniale, veniale quoque erit abusus juramenti. Defectus judicii communiter est peccatum veniale, quando res quæ juratur, evidens juranti est, solumque absque necessitate jurat. Si vero defectus judicii sit in inquirenda juramenti veritate, tunc negligentia potest esse gravis, & mortifera.

CAPUT VI.

De juramento promissorio.

I. QUÆST. I. *An defectus veritatis de præsenti, vel de futuro in juramento promissorio semper sit peccatum mortale?* RESP. Omnes fatentur defectum veritatis de præsenti esse peccatum mortale: quia respectu veritatis præsentis juramentum promissorium convenit cum assertorio. Similiter defectus veritatis de futuro in gravi peccatum mortale est, ut omnes adfirmant. Disputant vero, num peccatum mortale sit, quando res jurata levis est? Alii adfirmant, alii negant. Aliqui distinguunt materiam levem in integram, & in partialem. Jurasti erogare decem obolos: erogas noven, retento uno. Isti leviter te peccare ajunt: quia, inquiunt, non deest tota veritas juramento, sed tantum minima pars. Auctores utriusque sententiæ hanc tertiam rejiciunt ut inutilem, & ineptam: quia admisso quod defectus integræ materiæ sit mendacium, etiam defectus materiæ partialis mendacium est. Mendacium autem in juramento infert perjurium. Inepta quoque est opinio hæc, quia vix in praxi accidit. Quis enim adeo demens est ut velit ob rem levissimam, impleta majori parte, lædere juramentum? Rejecta igitur hac opinione, quænam ex duabus extremis opinionibus est probabilior, quando tota & integra materia levis juramento confirmata omittitur?

II. Mihi probabilior videtur sententia adfirmans, te peccare mortaliter in proposito casu. Eam S. Thomas 2. 2. *qu.* 89. *art.* 7. docet his verbis: *In juramento quod præsta-* tur

tur de his quæ sunt fienda a nobis , obligatio cadit e contra super rem , quam aliquis juramento firmavit . Tenetur enim aliquis ut faciat verum esse id quod juravit , alioquin deesset VERITAS *a juramento*. Eamdem doctrinam defendit S. Antoninus, & S. Raymundus, Catechismus Tridentinus, Gersonius, & alii gravissimi Theologi. Ratione confirmatur sententia hæc. Juramenti promissorii veritas est executio rei futuræ, sicut veritas assertorii est res præsens. Defectus veritatis præsentis etiam levissimæ rei in assertorio est perjurium mortale. Ergo similiter defectus veritatis futuræ in promissorio est perjurium letale. Confirmatur. Ideo in juramento assertorio defectus veritatis in re levissima est semper peccatum mortale, quia Deus adducitur in testem falsitatis. Sed quoties non impletur res promissa confirmata juramento promissorio, Deus adducitur in testem mendacii. Ergo committitur perjurium mortale. Mirifica sunt responsa quæ Cardenas, La-Croix, & alii præbent: idcirco brevitatis studio illa prætereo. Lege *Tom.* 3. *Theol. Christ. lib.* 5. *diss.* 2. *cap.* 1. Vix eximi potest contraria opinio a thesi damnata: *Vocare Deum in testem mendacii levis* &c. Sententia nostra intelligitur de juramentis serio & animo deliberato factis; secus de illis quæ edunt matres verberandi filios, aliisque similibus. Peccat mortaliter juxta omnes, qui sub juramento rem promittit animo dubio illam implendi.

III. QUÆST. II. *An mortaliter peccet contra Religionem qui jurat se aliquod grave peccatum patraturum?* RESP. Adfirmant omnes. Excusant vero non pauci a peccato gravi eum qui juraret se patraturum peccatum veniale, ut videre licet apud Salmanticenses *tract.* 17. *cap.* 2. *punct.* 5. *n.* 54. Verum opinio hæc mihi non probatur. Qui jurat sine animo jurandi, mortaliter peccat. Cur? Quia abutitur juramento. Sed pejor, ut mihi videtur, abusus est, dum quis juramento abutitur ad confirmandam iniquitatem patrandam.

IV. Quod peccatum mortale sit jurare sine animo jurandi, patet ex thesi 25. proscripta ab Innoc. XI. Qui jurat falsum sine animo jurandi etiam in materia levi, peccat mortaliter, quia abutitur juramento in confirmationem mendacii. Qui jurat commissionem peccati venialis, Deum adducit in patrocinium iniquitatis. Gravitas autem perjurii non tam desumitur a gravitate materiæ, quam a gravi injuria illata majestati, & sanctitati divinæ.

V. P. La-Croix *lib.* 3. *p.* 1. *dub.* 14. *n.* 277. docet cum multis, quos citat, non peccare mortaliter qui jurat verum sine animo jurandi in materia levi, dummodo non fiat juramentum in judicio, in contractu, aut in simili negotio. Pro hac opinione citatur etiam P. Suarez. Verum quomodo eximi a præfata thesi damnata hæc opinio possit, mihi non constat. Quare probabiliorem judico sententiam contrariam *Cajetani*, *Armillæ*, & aliorum docentium, hunc peccare mortaliter ob sacrilegum juramenti abusum. Qui enim jurat sine animo jurandi, intentionem efficacem jurandi habet, & inefficacem non jurandi. Pendet utique juramentum ab intentione hoc in sensu ut homo non ex subreptione, non ex lapsu linguæ, sed sciens & advertens, seu deliberato animo jurare debeat. Porro quando sciens & advertens jurat, non est in ejus potestate suspendere intus intentionem jurandi. At reipsa suspendit, inquis, animum jurandi, licet extrinsecus juret. Respondeo suspendere inefficaciter. Quoniam dum extrinsecus jurat, hæc intentio quæ foras erumpit, efficax est, & prævalet intentioni interiori: ideo sic jurans revera pejerat. Similiter qui jurat animo non se obligandi, reipsa obligatur. Juramentum enim includit obligationem. Ergo qua voluntate quis vult juramentum, eadem vult, aut velle debet quod necessario juramentum consequitur.

CAPUT VII.

De juramento doloso, æquivoco, & amphibologico, & de restrictionibus mentalibus.

I. PAuca delibabo *ex diss.* 3. *lib.* 5. *Tom.* 3. *Theologiæ Christ.* Plato, Origenes, S. Hilarius, S. Joannes Climacus, Martinus Dumiensis, Cassianus licitum mendacii usum in extrema necessitate docuerunt. Ex ethnicis Aristoteles, ex Patribus Lactantius, S. Basilius, S. Gregorius, sed præ omnibus S. Augustinus calamum acuit contra mendacium duobus integris libris, quorum unus est *de mendacio*, alter *contra mendacium*. Eorumdem synopsim texui *loc. cit.* Doctrinam Augustini utpote evangelicam adoptarunt omnes christiani Doctores, quorum nemo post Augustinum, licitum in quovis casu mendacium propugnavit umquam.

II. Decimo sexto cadente sæculo, Probabilismo invecto, restrictionum mentalium u-

sus maxime prodiit. Inter ceteros recentiores Theologos, qui latius, simulque laxius, ut mihi videtur, restrictionum mentalium inventum amplificarunt, sunt P. Sanchez, & P. Tamburinus. Paucis doctrinam istorum perstringam.

III. Sanchez *lib. 3. in Decal. cap. 6. n. 15.* „ Possunt absque mendacio verba usurpari, „ licet ex sua significatione non sint ambi„ gua, nec eum verum sensum admittant „ ex se, nec ex circumstantiis occurrenti„ bus; sed tamen verum sensum reddant ex „ aliquo mente proferentis retento, quodcum„ que illud sit; ut *si quis* (hic incipit pro„ positio damnata ab Innoc. XI.) *vel solus*, „ *vel coram aliis*, *sive interrogatus*, *sive pro„ pria sponte*, *sive recreationis causa*, *sive* „ *quocumque alio fine juret se non fecisse ali„ quid quod revera fecit*, *intelligendo intra se* „ *aliquid aliud quod non fecit*, *vel aliam* „ *viam*, (Sanchez habet *aliam diem* : & „ hæc est vera lectio : mendum siquidem „ irrepsit in propositionem damnatam) *vel* „ *quodvis aliud additum verum ; revera non* „ *mentitur*, *nec est perjurus*. (Hucusque pro„ positio damnata.) Sed tantum (persequi„ tur Sanchez) non dicit veritatem deter„ minatam ; quam audientes concipiunt, & „ verba in se significant, sed aliam verita„ tem disparatam. “ Plures suæ opinionis patronos recenset, nimirum Navarrum, Valentiam, Salonem, Toletum, Manuelem, Philiarcum, Suarez, Leonardum. Probat vero suam sententiam auctoritate Christi Domini, qui Joan. 7. dixit: *Non ascendam ad diem festum:* „ & tamen (inquit Sanchez) „ statim ascendit : quæ tamen oratio vera „ fuit ex addito mente Christi retento, sci„ licet, non *ascendam manifeste:* quem sen„ sum ea verba ex se non faciebant. “ Plura alia argumenta tum ex Scriptura, tum a ratione petita promit, quæ missa facio, ut alias hujus doctrinæ regulas describere persequar.

IV. Eodem capite *num. 19.* hæc habet. *Causa vero utendi his amphibologiis est*, *quoties id necessarium*, *aut utile est ad salutem corporis*, *honorem*, *res familiares tuendas*, *vel ad quemlibet alium virtutis actum*, *ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens*, *& studiosa*. Hæc est propositio 27. ab Innoc. XI. damnata. Addit vero *n.* 22. sub finem, causam utendi his amphibologiis esse posse jocum, seu recreationem. Verum, inquit, si juramentum adesset, esset manifesta culpa; *at sola esset venialis*.

V. Idem num. 24. *Potest testis prædictis æquivocationibus uti*, *etiamsi alias juridice rogetur*, *quotiescumque tenetur ob aliquam causam ferre testimonium*, *ut quia notabile damnum ipsi sequetur &c. Quia cum ea causa excusante non teneatur*, *vere dicit se nescire*, *non vidisse*, *non audivisse*, *intelligendo*, *ita ut dicere teneatur*.

VI. Idem *num. 29.* hæc scribit. „ Quan„ do taxa alicujus rei est injusta, pluris „ vendens, aut defraudans in pondere, & „ mensura, ita ut sibi satisfaciat pro pretii „ injustitia, & reddat correspondentes mer„ ces pretio dato, potest hic rogatus a ju„ dice, an pluris vendiderit, vel defecerit „ in pondere, id negare, assereréque, se pre„ tio taxato vendidisse, & integre pondus, „ & mensuram tradidisse intelligendo hæc : „ *Ita ut pluris vendens*, *aut deficiens in pon„ dere*, *& mensura deliquerit*. Quippe abs„ que delicto utrumque fecit. Atque ita ve„ re dicit se integre tradidisse, nempe qua„ tenus tenebatur eo pretio accepto, nec ex„ cessisse delinquendo. *Atque ad hoc satis est* „ *opinionem esse probabilem*, *eam taxam non* „ *obligare*. “ Non modo restrictiones mentales, seu mendacia hic docentur; verum etiam Reipublicæ regimen penitus convellitur. Si opinio probabilis satis est ut subditi valeant Principatus sanctiones contemnere, aliasque, quas ipsi probabiliter justiores existimant, substituere; actum est sane de Republica.

VII. Idem *num.* 31. hæc scribit. „ Quin„ to deducitur, eum cui licitum est aliqua „ bona abscondere, eo quod illis ad vitam „ sustentandam egeat, ne a creditoribus ca„ piantur, & sic cogatur mendicare, posse „ rogatum a judice jurare se nulla bona abs„ condita habere (atque idem possunt ju„ rare id scientes, dummodo ipsis constet, „ licite eum abscondere ad hunc finem) in„ telligendo secum : *Non habere bona abs„ condita quæ judici manifestare teneatur*. “ Sermo est non de extrema, sed gravi necessitate. Vult siquidem, debitorem posse retinere bona creditoris, ne cogatur mendicare, & insuper jurare se ea non retinuisse. Quid validius ad fraudes invehendas omnes, & debitorum solutionem eludendam?

VIII. Idem *num.* 32. „ Sexto deducitur, „ quoties quispiam a cujusvis debiti obliga„ tione liber est, posse rogatum a judice de „ illo id negare, intelligendo intra se, *ita* „ *ut debeat :* quia respondet ad debitam ju„ dicis mentem. Qua ratione optime Co-

„ varruvias , Cepola , & Azorius docent , „ eum qui mutuo nummos acceptos solvit , „ posse a judice rogatum de mutuo , jurare „ se illud non accepisse , intelligendo , *ita* „ *ut teneatur solvere* . Idem docent Suarez , „ Porraldus . *Atque idem dicendum est* , *si* „ *quacumque alia ex causa ab eo mutuo sol-* „ *vendo liber esset* . *Atque idem credo* , *si* „ *tunc non tenetur solvere* , *eo quod terminus* „ *ad quem mutuum datum fuit* , *non est im-* „ *pletus* , *vel præ paupertate excusatur debi-* „ *tor a tunc solvendo* . “

IX. Idem *num.* 36. „ Nono deducitur , cre- „ ditorem virtute instrumenti publici exi- „ gentem coram judice debitum , vulgo *exe-* „ *cutando por la deuda* , posse jure jurando as- „ serere quantitatem in eo instrumento con- „ tentam esse sibi debitam prout jure debe- „ tur ; etsi pars illius summæ debitæ soluta „ sibi sit ; si tantumdem pecuniæ , quantum- „ dem solutum est , sit alia via sibi debitum ; „ de quo nullum est instrumentum publicum , „ virtute cujus exigatur . . . dummodo ta- „ men præjudicium non contingat alterius „ creditoris . “

X. Idem *num.* 37. „ Decimo deducitur , si „ per injuriam extorqueatur promissio jura- „ ta alicujus pecuniæ dandæ , licere juranti „ uti hac æquivocatione : *Juro tibi me nu-* „ *meraturum pecuniam* , intelligendo ut ille „ casus *tibi* regatur a verbo *juro* ; ita ut „ sensus sit : *Tibi juro fore ut numerem pe-* „ *cunias* , *sive tibi* , *sive alteri* : quod ea ora- „ tio patiatur utrumque sensum . “

XI. Idem *num.* 38. „ Sed an liceat tunc „ jurare , retinendo mente hanc conditio- „ nem : *Juro me daturum* , *si tibi secluso ju-* „ *ramento sum debitor* ? Aliqui negant , du- „ cti quod ea verba hanc amphibologiam „ non patiantur in communi hominum sen- „ su : Cajetanus , Aragon , Soto . At reten- „ ta nostra sententia , *numero decimo quinto* „ tradita , dicendum est , id licere . Quia ni- „ hil refert verba eam amphibologiam non „ pati , & cogit necessitas ea uti . “ *Porro numero decimo quinto* citato docet : *Cur er- go erit mendacium uti verbis ex se non am- biguis* , *si ex conditione in mente retenta ve- rum sensum efficiunt* ? . . . . *Hoc est utilissi- mum ad tegenda multa quæ tegere opus est* , *nec tegi absque mendacio possent* , *nisi modus hic esset licitus* . *Quia verba ex se ambigua non passim inveniuntur* .

XII. Idem *num.* 39. „ Undecimo deduci- „ tur , coactum aliquam accipere in spon- „ sam , quam ducere non tenetur , posse ju- „ rare se accepturum , intelligendo intra se : „ *Si teneor* , *vel si postea placuerit mihi* . “

XIII. Idem *num.* 40. „ Decimo tertio ad- „ ulteram rogatam a marito , an adulte- „ rium admiserit , posse jurare se non fre- „ gisse matrimonium . . . Similiter potest „ jurare se non fecisse , intelligendo intra „ se *ut tibi revelem* . “

XIV. Idem *num.* 43. „ Decimo quinto de- „ ducitur , eum a quo mutua pecunia peti- „ tur , quam revera habet , posse jure ju- „ rando affirmare se eam non habere , in- „ telligendo intra se , *ut mutuo det* , quan- „ do non tenetur mutuare . Ita Navarrus , „ Philiarcus , Sayro . . . At contrarium te- „ nent Corduba , Lopez , Henriquez . At cre- „ do priorem sententiam esse veriorem quo „ ad hoc ut ille non sit perjurus : quia in „ suo sensu verum dicit ; cum sensus sit : „ Non habeo ut tibi mutuare velim . *Qua-* „ *re ad veritatem hujus juramenti nihil re-* „ *fert* , *utrum ille teneatur mutuare* , *nec ne* . „ *Et ita non oportet addere illam limitatio-* „ *nem* , *quam prædicti Doctores addunt* , *quan-* „ *do non tenetur mutuare* . “

XV. Idem *num.* 44. „ Ultimo deducitur , „ pœnitentem temere rogatum , an hoc vel „ illud peccatum fassus sit , posse jurare se „ non confessum , intelligendo , ita ut tenea- „ tur illi explicare . “

XVI. Ut plenior recentioris Theologiæ notitia habeatur , lubet pauca adjicere ex Tamburino , qui præ ceteris antiquæ doctrinæ regulas temperavit , atque humanitati accommodavit . *Libro* itaque 2. *in explic. Decal. cap.* 3. §. 2. *n.* 1. hæc docet . „ Quæstio „ est an liceat juranti accipere verba in a- „ lio sensu ab illo quem ea præseferunt . Ju- „ ro v. g. per Deum , me hac nocte non dor- „ mivisse , intelligendo , vestitum : me non „ habere pecuniam , intelligendo , quam ti- „ bi elargiri velim : uxorem , vel maritum „ matrimonii leges non fregisse , intelligen- „ do manifeste : non deberi a me tibi cen- „ tum , intelligendo , ita ut ea non possim „ mihi compensare cum aliis centum quæ „ tu mihi debes &c.

„ Resp. Licere , ut iidem docent (nem- „ pe Lessius , Castropalaus , Rebellus , Bo- „ nacina) & docetur passim , præscindendo „ tamen a damno quod doloso hoc juramen- „ to injuste facerem ; etiamsi quis non sit „ rogatus jurare , sed se offerat . “

XVII. Idem ibi *num.* 4. „ Quando ver- „ ba nullo modo ex se patiuntur talem æ- „ quivocationem , seu mentis restrictionem ; „ li-

„ licet ne aliud intelligere solum ex mea „ mera voluntate? *Juro v. g. me non dormivisse, intelligendo me non comedisse*. Quo „ pacto materialiter solum dico me dormivisse, non significative.

„ Resp. Sanchez negat licere: quia non „ est in cujusvis arbitrio significationem ver„ borum imponere. Verum hæc ratio non „ potest avellere me a probabilitate, quod „ liceat. "

XVIII. Martinus Bonacina fere omnes propositiones, quas ex Sanchez retulimus, exscripsit, & laxitatem clarius docuit. Unam & alteram isthuc transcribam. Itaque *Tom. 2. disp. 4. qu. 1. punc. 12. num. 5.* hæc habet. „ Quinto eum qui habet justam „ causam celandi aliqua bona, ne capiantur „ a creditoribus, quæ sibi necessaria sunt ad „ vitæ sustentationem, & sine quibus coge„ retur mendicare, posse negare se occultas„ se, intelligendo quæ non posset occultare, „ vel quæ teneatur manifestare. Idem re„ spondere possent testes scientes ipsum li„ cite occultasse: tum quia hæc responsio „ non est contraria intentioni interrogantis, „ sed potius est ipsius menti conformis: tum „ quia adest justa causa utendi restrictione, „ vel amphibologia. "

XIX. Idem Bonacina *ibidem*. „ Sexto a„ dulteram quæ petitur a marito, an sit a„ dulterata, posse negative respondere, in„ telligendo, ut teneatur illi revelare. "

XX. Idem Bonacina *ibid. num. 8.* „ Hinc „ colligi potest, venditores qui, cum non „ possent alia via pretium justum ab empto„ re obtinere, jurant rem tanti sibi stetisse „ alio sensu quam emptor participat, non „ solum ad quidquam non teneri præcise ra„ tione juramenti, ut patet ex primo quæ„ sito; verum neque videri mortaliter pec„ care, si non afferant damnum notabile par„ ti, nec intendant eo pacto decipere, aut „ obtinere aliquid supra justum, aut extor„ quere pretium rigorosum, quo noluisset „ emptor emere. "

§. I.

Quid senserint posteriores Theologi post damnatas theses ab Innoc. XI.

I. Antequam ultra provehor, ne invidiam conflare videar, sciat lector testari Lumbier apud Cardenas *diss. 19. c. 1. n. 5.* plusquam quinquaginta auctores cujuscumque instituti propugnasse theses proscriptas de mentalibus restrictionibus. Ex Dominicanis citantur Ferre, Candidus, Zanardus, La-Cruz, & alii.

II. Posteriores Theologi variis distinctiunculis eludere tentarunt thesium proscriptionem. Distinxere restrictiones in *pure mentales*, & in *non pure mentales*. Illas, secus istas, damnatas contendunt. Alii distinxerunt veritates in duas classes, ajentes alias esse *communicabiles*, alias *incommunicabiles*. Postremi docent nos posse usurpare verba in *suppositione materiali*, ut ipsi dicunt, seu in sensu in quo nihil significent. Interrogatus Sempronius num sciat, num commiserit delictum, respondet, *Nescio*, *non feci*. Hæc verba nihil significant ac si essent prolata a psittaco, quando causa gravis adest veritatis occultandæ. Hanc doctrinam præ ceteris dilatavit P. Carolus Ambrosius Cattaneus.

III. P. Viva in commentariis ad propositiones damnatas *num. 1.* hæc scribit. *Utraque propositio a plurimis primi subsellii DD. videbatur doceri apud Dian. p. 2. tr. 15. resol. 25. & p. 3. tr. 6. resol. 3. & apud Sanchez lib. 3. cap. 6. n. 15. & 19. & non nemo ad quinquaginta DD. laudat pro utraque propositione. Verum, si attente mens plerorumque istorum cum eodem Sanchez inspiciatur, & si advertatur ad casus in quibus docent has amphibologias licere, & eorum fundamenta, liquido apparebit eos nolle licitas esse restrictiones pure mentales, quas Pontifex ut mendacia damnat, sed solum restrictiones non pure mentales, aut æquivocationes, & ad summum locutionem materialem.*

IV. Damnarunt ergo Pontifices summi propositiones chimæricas, quæ in nullo reperiuntur Theologorum? Dum Jansenistæ simili effugio argutantur, se damnare quinque propositiones, *ut jacent*, at easdem non reperiri in Jansenio; quid respondet P. Viva cum ceteris? Utique Romana Sedes definivit quinque propositiones reperiri in libro Jansenii; at non definivit theses de restrictionibus mentalibus reperiri in Sanchez, in Tamburino, in Escobario, & ceteris quinquaginta indicatis a Lumbier. Ceterum licet hoc factum non declaraverit Ecclesia; juxta tamen omnes critices regulas verum est: & dum illud negat P. Viva, necessario infertur, damnationem pontificiam frustraneam esse. Nulla quippe doctrina damnata est, juxta P. Viva, quæ reperiatur in aliquo Theologorum. Nam Sanchez, Tamburinus, & alii citati a Lumbier laxius ceteris scripserunt de restrictionibus mentalibus: in istis teste P. Viva non reperitur doctrina damnata: ergo nullibi in rerum natura reperitur doctrina dam-

mnata. Ergo chimæricas theses damnavit Romana Sedes. Hæc absurda consectaria merito omnes improperamus Jansenistis. At qua via possit P. Viva se ab iisdem defendere, sane non video. Ad Casuistas Dominicanos supra indicatos quod attinet, sincere ego fateor illos docuisse damnatas aliquas theses. At hanc sinceram confessionem de Sanchez, de Escobar, de Tamburino, de Castropalao, aliisque edere recusat P. Viva cum aliis.

V. P. La-Croix *lib. 3. cap. 2. dub. 4. §. 13. n. 295.* hæc scribit: *Secundum ante dicta debent nunc post damnationem propositionum relatarum limitari multa, quæ passim inveniuntur apud graves auctores, quos referunt Wilh Sandæus ad propositionem 26. damnatam supra Moya Tom. 2. disp. 1. qu. 6. qui uti Cardenas c. 6. caute est legendus, quia quædam ponunt quæ merito limitari debent.*

VI. Addo ego, cautissime legendos esse in hac materia *PP. Viva*, & *Sporer*, qui ultimus *tract. 3. cap. 1. sect. 3. n.* 106. contra judicium P. La-Croix, legendum de hoc argumento proponit P. Cardenas tamquam *satis liberalem* in explicando dictas theses. Non raro discrepant inter se benigni Casuistæ. P. Didacus de la Fuente Hurtado, & P. Carolus Casnedi, ut mihi videtur, post damnatas theses defendunt restrictiones pure mentales esse licitas ex causa honesta, vel non esse damnatas, ut palam feci *loc. cit. c.* 16.

§. II.

Vera doctrina proponitur, & paucis refellitur doctrina plurium recentiorum.

I. Licitum est locutione amphibologica, seu æquivocatione, quæ aut vi verborum, aut ratione circumstantiarum, juxta communem intelligentiam, plures excipit sensus intelligibiles ab audiente, veritatem occultare; sed non semper hæc amphibologia occurrit, neque semper sufficit ad occultandam veritatem, potissimum dum interrogans urget ut sine æquivocatione loquamur: propterea alia via occultanda sunt secreta, quæ revelari sine peccato nequeunt.

II. Prima pars propositæ sententiæ constat ex pluribus Scripturæ sanctæ exemplis. *Vos ascenditis ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum, quia meum tempus nondum impletum est* &c. Jo. cap. 7. Rursus Luc. 24. *Et ipse se finxit longius ire*. Advertendum cum S. Augustino, Christum Dominum plurima in Evangelio figurate, & sub parabolarum tegumentis locutum fuisse: & quæ imperitis mendacia videntur, mysteria esse, figuratasque locutiones. Porro locutiones figuratas, quibus usi sunt Scriptores divini, adhibere minime possunt homines privati. Alioquin commercium, & societas humana continuo perirent. Quod ut caveret Christus Dominus dixit: *Sit sermo vester, est est, non non*. Urgente dumtaxat necessitate occultandi aliquod grave secretum, licitum est uti illa æquivocatione quæ plures admittit sensus ab audiente aut vi verborum, aut ratione circumstantiarum intelligibiles. Quod autem audiens non advertat sensum quem qui loquitur intendit, ex illius oscitantia proficiscitur. Doctrina hæc communis est penes omnes.

III. Non semper tamen occurrunt locutiones istæ amphibologicæ, quibus occultari absque mendacio possit veritas. Et hoc est punctum præcipuum adversus plures recentiores, qui post damnatas restrictiones mentales ab Innoc. XI. scripserunt. Isti enim contendunt semper adesse locutiones amphibologicas ad occultandam quamcumque veritatem alicujus momenti. Nos contra dicimus aliqua occurrere facta quæ admittunt locutiones æquivocas, quarum usus licitus est in tali casu. Plura vero facta de quorum veritate, vel falsitate interrogamur, sunt quæ nulla locutione amphibologica occultari valent. Et tum veritas aut custodienda, aut manifestanda est juxta circumstantiarum diversitatem. Exemplo res clarior fiet. Uxor adultera vitam amittit, si adulterium marito pugione districto illam impetenti fateatur: nulla occurrit vera, & extrinseca amphibologica locutio, qua occultare crimen queat. Quid tum agendum? Nos cum S. Augustino dicimus, moriendum potius esse quam mentiendum. Contra nonnulli docent, semper adesse locutiones æquivocas, quibus occultari veritas possit, & in tuto collocare vitam propriam. Quænam sunt istæ locutiones æquivocæ, & amphibologicæ? Sunt sequentes, reponunt illi. *Datur scientia communicabilis, & incommunicabilis*. In tali casu *verba nihil significant*. Quando, inquiunt, manifestari veritas nequit absque vitæ jactura, tunc adhibenda est scientia *incommunicabilis*; seu neganda est absolute veritas, quia non est communicabilis; vel tunc verba nihil significant. Si hæ non sunt restrictiones omnino mentales, quænam erunt? Recentiores non pauci, ut elu-

derent damnationem thesium, cœperunt vocare restrictiones omnino mentales non omnino mentales, sed exteriores. Alii dicunt, damnatum esse usum restrictionum mentalium passim, & pro quacumque re levi, secus usum moderatum, & in re gravioris momenti. Quæ interpretamenta rejicimus tamquam commentitia & vana.

IV. Auctores qui ante Vener. Innoc. XI. propugnarunt licitas restrictiones mentales, defendebant quoque licitum esse easdem juramento confirmare. Et quia res incredibilis apparet, lubet verbis eorumdem factum rescribere. *Ex his collige cum Trullench. quamdam regulam notatu dignam: quotiescumque licitum est uti oratione ambigua, vel tacita restrictione, licitum est etiam uti juramento, si necessitas, vel notabilis causa id postulet, vel utilitas corporis, aut honoris, aut rerum familiarium, vel si intercedat injusta interrogatio facta illi qui amphibologice loquitur*. Ita Antonius a Spiritu sancto *tr.* 5. *de jur. disp.* 1. *sect.* 9. *n.* 52. & pro hac opinione citantur Lessius, Castropalaus, Trullenchus, Mallæus, Diana, & alii. Hinc collige quam periculosus sit usus Probabilismi. Ante Innoc. XI. vulgata penes non paucos erat doctrina & de licito restrictionum mentalium usu, & quod eædem restrictiones confirmari juramento possent. Damnatæ sunt restrictiones ut mendacia, & juramenta easdem confirmantia ut perjuria. Plures nunc vigent opiniones magnopere laxæ. Forsitan posteri Pontifices easdem damnabunt. Cavendum itaque nobis est ab eisdem.

V. Confessarius interrogatus num sciat aliquod peccatum quod audivit in confessione, respondere jure, & licite absque mendacio potest se nescire, & suam negationem juramento firmare: quoniam præsumitur interrogari ut homo, & ut homo revera ignorat peccatum istud, ut cum S. Thoma *in Supplem. quæst.* 11. *artic.* 1. *ad* 3. omnes Theologi docent. Quandoquidem jure præsumitur, ut dictum est, Christianorum neminem interrogare Confessarium ut Confessarium.

VI. Quid, si interrogator iniquus impeteret Confessarium ut Confessarium, illumque urgeret ut revelaret crimen auditum in confessione? Docent aliqui, posse hoc quoque in casu Confessarium negare se audivisse peccatum quod revera audivit. Nos vero dicimus, nullo modo posse, vel debere Confessarium hoc modo respondere. Talis quippe responsio manifestum continet mendacium. Siquidem dum improbus interrogator limitat suam interrogationem ad notitiam habitam in confessione, seu ad Confessarium ut ministrum Dei, tunc fieri distinctio nequit duplicis personæ, humanæ, & divinæ. Quid ergo? Revelandum ne peccatum est, & violandum sigillum sacramentale? Absit. Qua itaque via custodiendum? Hoc in casu debet Confessarius apostolico pectore, & evangelica fortitudine sceleratissimum interrogatorem his verbis repellere: An ignoras, insanum caput, interrogationem tuam esse sacrilegam? An te latet Dei ministrum de auditis in sacramentali confessione neque adfirmare, neque negare quidquam posse? Divino ministerio, quo fungor, gravem inferrem maculam, si quidpiam in utramque partem hiscerem. Apage ergo cum iniqua tua interrogatione. Hanc doctrinam sanguine confirmavit invictus Martyr S. Joannes Nepomucenus. Hanc viam insistere Confessarius debet, sive audierit, sive non audierit in confessione crimen de quo interrogatur. Hæc ratio custodiendi sigilli sacramentalis non securior modo est, & sacramenti sanctitati, & ministerii dignitati magis consentanea, verum etiam necessaria. Idque sequenti exemplo evinco. Mater flagitii a filia patrati conscia eam ad Confessarium ducit, ut crimen confiteatur. Post confessionem filiæ continuo mater se tribunali sistit, doloremque conceptum ob violatam pudicitiam filiæ patefacit Confessario, eumque rogat ut in quale qua solamen sibi dicat, num filia saltem sincere, & dolenter suum confessa sit flagitium. Quo se vertet tunc Confessarius? Si adfirmet filiam confessam esse peccatum suum, sigillum violat. Si neget, pariter sigillum infringet. Falluntur qui pro custodia sigilli sacramentalis, vel alterius secreti negationem suggerunt ceu unicum remedium. Unica enim ratio secura & tuta est repulsio, & objurgatio severa interrogatoris, eidemque patefacere, quam sit sacrilega sua interrogatio. Si plura cupis de restrictionibus mentalibus, & de juramento doloso, consule *Disp.* 3. 4. 5. *&* 6. *Tom.* 3. *&* 4. *Theol. Christ.*

CAPUT VIII.

De perjurio, & juramenti interpretatione, & dispensatione.

I. Quæst. i. *Quid, & quotuplex sit perjurium?* Resp. Perjurium presse acceptum est mendacium juramento firmatum. Triplex distingui perjurium solet. 1. cui deficit veritas. 2. cui deficit justitia, dum quis rem illicitam jurat. 3. cui deficit judicium, cum quis temere, sine justa causa jurat. Hæc duo ultima improprie, & lato modo perjuria vocantur.

II. Perjurium gravissimum peccatum est, & post blasphemiam, & idololatriam, excedit omnium delictorum malitiam. S. Thomas, & alii graviores Theologi docent, perjurium esse ipso homicidio gravius. Quandoquidem perjurium est contra præceptum primæ Tabulæ, & directe ac proxime contra Deum. Homicidium vero est contra præceptum secundæ Tabulæ, & contra humanam justitiam. Tandem perjurium elevat, & destruit certitudinem divini testimonii. Quare leges cum civiles, tum canonicæ gravissimas statuerunt adversus perjuros pœnas, quas hic recensere non vacat.

III. Prima regula interpretandi juramenta traditur 2. 2. *q* 89. *a*. 7. *ad* 4. a S. Thoma, & est ejusmodi. Jurans sine dolo obligatur secundum intentionem jurantis; jurans vero cum dolo secundum sanum intellectum ejus cui juratur. In juramento promissorio, in quo interpretatio proprie locum habet, juramentum accipiendum est secundum intentionem jurantis, quando is bona fide jurat.

IV. Regula secunda. Multæ conditiones subintelliguntur in juramento promissorio. 1. Si superiori placuerit. 2. Si res in eodem statu permanserit, seu si non fuerit graviter immutata. Promisisti cum juramento nuptias puellæ bonæ famæ, & sanæ. Si hæc malæ famæ, infirma evadat, eam ducere non astringeris. 3. In donatione, si alter ingratus non existat. 4. Si is cui facta promissio est, eam acceptavit, aut tacite non remiserit. 5. Juramentum personale est, nec transit ad heredes, ad quos tamen transit obligatio contractus jurati. 6. Si juramentum fit alicui in dignitate constituto, transit ad ejusdem successores, si nomen exprimatur dignitatis. Si nomen dignitatis sileatur, successori renovandum juramentum est. 7. Qui jurant stare sententiæ arbitrorum tali die ferendæ, transacto die cessat juramentum. 8. Juramentum nunquam cedere debet in damnum tertii. 9. Juramentum dubium pro lege, non pro libertate interpretandum est.

V. Quæst. ii. *Quot modis juramentum cesset?* Resp. Quatuor modis. 1. Superioris absolutione; 2. commutatione; 3. remissione creditoris; 4. relaxatione judicis. Juramenta Deo facta votorum naturam imitantur. Qui possunt vota, possunt & juramenta irritare. Similiter qui habent potestatem dispensandi, vel commutandi vota, possunt dispensare, vel commurare juramenta Deo facta. Delegati tamen ad dispensandum in votis nequeunt dispensare in juramentis. Quoniam duo hæc vincula sunt diversi generis, nec unum ab altero pendet.

VI. Pontifex nequit juramentum homini factum relaxare, nisi adsit justa causa. Justa causa duplex: altera bonum commune, altera pœnam creditoris respicit. Indignitas quoque personæ cui factum juramentum est, causa relaxandi esse valet. Juramenta insuper gravi metu, aut dolo extorta relaxari queunt.

CAPUT IX.

De adjuratione, & exorcismo.

I. Adjuratio est obtestatio divini nominis, seu rei sacræ, qua quis urgetur vel imperio, vel obsecratione ad aliquid faciendum, vel omittendum, ut 2. 2. *q*. 90. *a*. 1. S. Thomas docet. Adjuratio alia est deprecativa, alia imperativa; alia solemnis, alia privata; alia propria, alia impropria. Deprecativa est cum aliquid petimus ab ipso Deo, ejus misericordiam, aut merita Jesu Christi, vel Sanctorum contestantes. Imperativa est cum subditis per divini nominis contestationem quidquam præcipitur, uti fecit 1. *ad Thess*. 5. S. Paulus. *Adjuro vos per Dominum ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus*. Solemnis adjuratio est quæ peragitur a sacris ministris secundum ritum Ecclesiæ. Privata a quocumque fieri potest. Adjuratio actus religionis est, & ut licite fiat, easdem ac juramentum conditiones postulat.

II. Adjurare solemniter secundum ritum Ecclesiæ solis ministris ab Ecclesia consecratis convenit, quales sunt insigniti gradu exorcistæ. Alii vero fideles valent adjurare privatim

vatim demones, non publice, & solemniter. Solæ creaturæ rationales adjurari queunt, quia hæ solæ verba percipiunt adjurationis. Nec obest quod Ecclesia exorcismos adhibeat contra brucum, locustas, grandines, aliaque ratione destituta: quoniam tunc non ejusmodi creaturæ irrationales, sed spiritus invisibiles, seu dæmones, qui istas creaturas movere ad hominum nocumentum solent, directe adjurantur, ut 2. 2. *q. 9. a. 3.* Angelicus docet.

III. Antiquissimus in Ecclesia est exorcismi usus. Salmanticenses contendunt exorcismum effectum producere ex opere operato. Sed hæc opinio pugnat cum manifesta opposita experientia. Dicimus itaque, exorcismos divina virtute suos parere effectus, quando, & quomodo divinæ placuerit voluntati. Frequenter peccata obsessorum, & quandoque exorcistarum impediunt effectus exorcismi.

IV. Non semper necesse est ut formulæ ab Ecclesia præscriptæ adhibeantur ad exorcismos peragendos, sed abigi dæmones queunt sola *nominis* JESU *invocatione*, ut Marc. 16. habetur: *In nomine meo dæmonia ejicient.* Veritas fidei est dæmones aliquando in hominum corporibus inhabitare. Tria vero requiruntur ut dicatur homo dæmoniacus, seu arreptitius. 1. ut dæmon ingrediatur corpus obsessi: exterior quippe assistentia haud sufficit ut quis energumenus appelletur. 2. oportet ut dæmon non media aliqua re naturali vexet hominem, sed seipso ingredi ejusdem corpus debet: alioquin maleficiati dicerentur obsessi. 3. requiritur ut dæmon habeat potestatem manendi in corpore obsessi ceu in domicilio, illudque torquendi tum intus, tum extra. In qualibet corporis parte residere dæmones possunt. Si alicui corporis membro, puta linguæ, pedi, brachio peculiarem molestiam dæmon inferat, ibi eum residere probabile est.

V. Signa quibus energumeni, seu arreptitii, & dæmoniaci cognosci valent, plura sunt. 1. si peregrinis linguis loquantur. 2. si occulta revelent, & secreta quæ humanam facultatem excedunt, & nulla virtute naturali sciri valent. 3. stupor omnium membrorum. 4. terribilis & truculentus vultus. 5. vires ingentes, quæ humanas excedunt. 6. vox inusitata. 7. dum energumenus proferre nomen JESU renuit. 8. dum energumenus conturbatur, quando ministri exorcismos peragunt. Quamquam hæc postrema signa separatim certa non sint, conjuncta tamen cum primis certitudinem pariunt.

VI. Arma quæ adhibere exorcista debet in expellendo dæmone, sunt sequentia. 1. scuto vivæ fidei se muniat minister. 2. spem erigat. 3. caritatem accendat. 4. juges preces præmittat. 5. divinum auxilium imploret. Istis quoque armis munire energumenum studeat. His præsidiis instructus impavido & audenti animo bellum adversus nequissimum hostem aggrediatur. Præcipiat dæmoni ut a torquendo energumeno desistat. Interroget de iis quæ ad ejusdem expulsionem conducere judicabit. Caveat ne quicquam interroget quod ad expulsionem necessarium non fuerit. Non permittat ut dæmon loquatur præter ea quæ necessaria sunt.

VII. Signa egressus dæmonum e corpore energumeni varia sunt; nullum tamen certum, & infallibile. Signum quod verisimilius reputatur, est, si obsessus multos dies, & longum tempus nihil incommodi patiatur. Egressum dæmonis e corporibus comitari solent hæc signa. Aspectus hominis nigri, cani, hirci, muscæ, formicæ, ingens vomitus, halitus fœtidus, magni ejulatus, clamores resonantes, timor inusitatus, in terram collisio ac dejectio energumeni, ut habetur Marc. 9. *Exclamans, & multum discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus.* Hæc signa aliqualem egressus probabilitatem ingerunt, fallere tamen possunt.

DISSERTATIO II.

De honorandis parentibus.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ, & laxæ.

I. L*Icitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.* 14. Innocentii XI.

II. *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate patrato propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.* 15. Innoc. XI.

III. „ Alii contra affirmant, immunem „ esse tunc a culpa gravi illum qui parenti„ bus suis exoptat mortem ob bonum aliquod „ temporale ipsi inde secuturum, nempe ut „ quamprimum in hereditatem succedat, vel „ ut liberetur a dura eorum custodia. Quia „ hujusmodi desiderium de morte parentum „ tunc non tam est desiderium de malo il-

„ lo-

„ lorum quam de bono inde secuturo : ergo „ non habet malitiam peccati , cum illam „ habere non possit, nisi finis illius malus „ sit ; cum tota species actus inefficacis ex „ fine desumatur " Leander a SS Sacram. *tr.* 1. *disp.* 2. *q.* 4. Castropalaus , & alii.

IV. „ Licet matri mortem filiarum opta- „ re, eo quod ob deformitatem , vel ino- „ piam non possit eas juxta suum desiderium „ nuptui tradere . Et idem esse dicunt , si „ ob illarum causam male tractaretur a ma- „ rito, posset illarum mortem optare , ut ab „ illo damno liberaretur . " Castropalaus *Tom.* 1. *tract.* 6. *disp.* 4. *punct.* 1. *n.* 2.

V. „ An cum indignis possint filii licite „ contrahere, patre, vel genitrice dissentien- „ te? .. Fateor probabile esse ac tutum quod „ possint. " Tamburinus *lib.* v. *in Decal. c.* 2. §. 3. *n.* 5.

VI. „ Filius ut eligat matrimonii statum, „ etsi consulere parentes teneatur , nisi cau- „ sa justa illum excuset ; non tamen tenetur „ eorum acquiescere consilio, etiam sine il- „ la. " Torrecilla *Tom.* 1. *Sum. tr.* 3. *disp.* 2. *sec.* 1. *num.* 29. *fol.* 348. Diana, & alii.

VII. „ Etsi parentes teneantur corrigere, „ & diligere filios , & domini servos , non „ ita famulos suos . " Torrecilla *Tom.* 1. *Sum. tra.* 5. *par.* 2. *c.* 13. *n.* 41. *fol.* 699. Sanchez , & alii .

CAPUT II.

De pietate filiorum in parentes .

I. PRæceptum honorandi parentes his verbis expressum *Exod.* 20. est : *Honora patrem tuum , & matrem tuam , ut sis longævus super terram , quam Dominus Deus tuus dabit tibi*. Qui nos genuerunt secundum Deum , patris nomen sibi jure vindicant . Deinde Pastores, & Sacerdotes , qui sacramentorum administratione ad vitam æternam nos regenerant, ut 1. *Cor.* 4. inquit S. Paulus . *In Christo Jesu per Evangelium ego vos genui*. Succedunt qui jus civile moderantur , ut Principes , & Magistratus Reipublicæ administratores . Tandem tutores, & curatores.

II. Peculiaris virtus, qua parentes honoramus, *pietas* est, quæ cujusque status personas, ordine servato , veneratur . Officia quæ parentibus debentur , plura sunt. Primum amore summo post Deum prosequi illos debemus . Secundum officium honorem exhibet. Tertium officium est obedientia, qua illorum mandatis parere astringimur. Quartum officium est suppetias illis ferre tum in spiritualibus pro iisdem preces Deo offerendo , tum in temporalibus necessitatibus, iis congrua alimenta subministrando . Si in lege evangelica ignorantes sint, instrui ; si in peccatis sordescant, corrigi summa reverentia debent ; si penuria laborant, adjuvandi sunt ; si ægrotant , inserviendum illis est .

III. QUÆST. I. *Peccant ne filii contra hoc præceptum, si parentibus damnum grave desiderant?* RESP. Hoc mandatum præcipit dilectionem tum internam, tum externam ; & simul odium prohibet . Quare peccant mortaliter contra hoc mandatum, nedum contra præceptum proximum diligendi, & odio non habendi, filii qui mortem , infamiam, aliudve grave malum parentibus desiderant.

IV. QUÆST. II. *Quid dicendum de opinione Leandri , & plurium aliorum Casuistarum inquientium , posse filium ob finem adeundi hereditatem mortem exoptare parentibus ?* RESP. Leander a SS. Sacram. *tract.* 1. *disp.* 2. *q.* 4. post relatam communem Theologorum sententiam adversus tantam impietatem hæc scribit . „ Alii contra affirmant, immunem esse „ tunc a gravi culpa illum qui parentibus „ suis exoptat mortem ob bonum aliquod „ temporale ipsi inde secuturum, nempe ut „ quam primum in hereditatem succedat , „ vel *ut liberetur a dura eorum custodia.* Quia „ hujusmodi desiderium de morte parentum „ tunc non tam est desiderium de malo il- „ lorum quam de bono inde secuturo : ergo „ non habet malitiam peccati , cum illam „ habere non possit, nisi finis illius malus „ sit ; cum tota species actus inefficacis ex „ fine desumatur. " Sic tenet Castropalaus *Tom.* 1. *tract.* 6. *disp.* 4. *de car. punct.* 1. *nu.* 2., qui citat pro se Emmanuelem sa *verb.* Car. *num.* 8. Azorium 1. *P. lib.* 3. *cap.* 12. *quæst.* 2. Bonacinam *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct. ulti.* & Joannem Sanchez . *disp.* 2. *num.* 9.

V. Expositis his duabus oppositis sententiis, sic concludit P. Leander. „ Sed ego „ respondeo dicendum , quod ex his duabus „ sententiis prima sit valde probabilis ; *se-* „ *cunda* vero non minus : & quia favorabi- „ lior est pœnitentibus, illa in casu occur- „ renti , ne in peccatum ex fragilitate ir- „ ruant, est eis CONSULENDA . Adeoque di- „ co, quod si quis ABSOLUTE desideret in „ hunc modum : Exopto, & cupio mortem „ patris mei , non ut malum patris mei est, „ sed ut bonum meum, seu ex causa mei „ boni, nimirum quia ex illius morte ego „ ejus hereditatem adibo : tunc sic exoptans

„ mi-

„ minime peccet mortaliter: quia tale desi-
„ derium est de bono fine, non de malo.
„ Sic sentit Thomas Tamburinus, secutus
„ Palaum *Lib* 5. *in Decal. cap.* 1. §. 3. *art.*
„ 31. & alii Doctores. "

VI. *Tom.* 4. *Theolog. Christ. pag.* 206. scripseram hæc verba. „ Hæc sunt monstra, & „ portenta omnium horrendissima, quorum „ in universa ethnicorum morali Philosophia „ nec leve vestigium occurit. En Probabilissimi abortivos fetus: en inaudita laxitatis „ commenta. " Has phrases, & exclamationes acuti censores in quodam libello supplici, tamquam immane crimen produxere, alto silentio sententia, contra quam invectum est, compressa. Porro transcripta sententia pejor est hac ab Innoc. XI. proscripta: *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.* Detestabilior insuper est Leandri, & aliorum doctrina, qua asseritur licitum esse cupere mortem patris non modo adeundæ hereditatis, verum etiam vitandæ severioris educationis causa. Immo addunt, hanc doctrinam *consulendam* pœnitentibus esse. Dicant quæso censores humanissimi, num submissa voce, & languido stilo refellenda hæc laxitatis paradoxa sint? Vetitum nobis ergo erit vocem extollere contra doctrinam ab Ecclesia damnatam, immo ipsa damnata immaniorem? Casuistæ illi qui doctrinam & communi sensui, & pietati naturali erga parentes evidenter oppositam docent, digni ne sunt ut a Confessariis legantur tamquam directores & magistri spiritualis regiminis? Si contra prima principia lumine naturali nota adeo turpiter errant, quanto gravius errabunt in quæstionibus obscuris, & implexis? Censores qui me accusarunt, quod severius invectus sim adversus doctrinam scandali plenissimam, caveant ne ansam perhibeant aliis credendi illos præfatam doctrinam amare. Negant? Cur ergo justissimam censuram criminati sunt? Provoco censores ut quid simile in universa sapientum ethnicorum Philosophia reperiant. Injuria ergo summa nos accusant, quod, occasione data, laxissimas opiniones quorumdam Casuistarum vehementi stilo detestandas exhibeamus.

VII. Filii qui deliberato animo, & frequenter parentes torvis oculis spectant, peccant mortaliter; secus si casu fortuito & inopinato id agant. Quoniam præceptum honorandi parentes non modo interiorem, sed etiam exteriorem benevolentiam, & reverentiam præcipit. Qui parentes vel leviter percutiunt, graviter peccant: quoniam licet percussio in se levis sit, tamen inflicta parentibus enormis evadit. Immo minax brachii elatio potest esse letalis, quia gravem prodit contemptionem. Licitum filiis est a parentibus injuste percussis cum moderamine inculpatæ tutelæ se se defendere. Filii qui deliberato animo patri maledicunt, graviter peccant. *Qui maledixerit patri suo, morte moriatur*: Lev. 20.

VIII. Filii nequeunt accusare parentes de aliquo crimine apud judices, hæreseos crimine excepto, & crimine in patriam. Qua de re hæc scribit *lib.* 3. *de offic. c.* 9. Cicero. *Quid si pater fana expilet, cuniculos agat in ærarium? Indicet ne magistratibus filius? Nefas id quidem est: quin etiam defendat patrem, si arguatur. Non igitur patria præstabit omnibus officiis? Immo vero. Sed ipsi patriæ conducit pios habere filios in parentes. Quid, si tyrannidem occupare, si patriam prodere conabitur pater? Silebit ne filius? Immo vero obsecrabit patrem ne id faciat. Si nihil proficiet, accusabit, minabitur etiam. Ad extremum, si ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salutem anteponet saluti patris.* En quam enucleate ethnici naturæ mandatum explicent. Etiam de his criminibus admonendus primum pater est, exorandusque. Si inutilis fuerit admonitio, & deprecatio, solvendum silentium est.

CAPUT III.

De obedientia filiorum parentibus debita.

I. QUÆST. I. *Quæ sunt præcipua officia quæ præcipere parentes filiis valent, & in quibus obedire filii parentibus debent?* RESP. Potissima sunt ut a peccatis abstineant, ut ludos sortis & pecuniarios evitent, ut prava consortia fugiant, & maxime mulierum familiarem conversationem, ut pompas, luxum, & fastum devitent, ut legem Dei observent, preces recitent, Ecclesiam frequentent, & Christiani officia exacte obeant: ut artem convenientem addiscant, ut de bonis patris absque licentia non disponant: ne multa, filii tenentur obedire parentibus in iis omnibus quæ aut animi, Deique cultum, aut civile regimen spectant. Antequam autem filius gravis culpæ damnetur, plura spectanda sunt, præsertim materiæ gravitas, & patris deliberatum mandatum.

II. In rebus pravis filii obedire parentibus

nec

nec possunt, nec debent. Inquit enim Act. 5. S. Petrus: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*: & Christus Matth. c. 10. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus*. Heinc parentibus dissuadentibus statum religiosum in regulari disciplina florentem, non tenentur filii obedire. Si vero parentes impedirent, non statum religiosum, sed ne hanc, aut illam Religionem collapsæ disciplinæ amplecterentur, & suaderent ut hanc, aut illam Religionem eligerent, in qua disciplina regularis viget; tunc parentibus bene moratis, & prudentibus obedire filii deberent. Immo felices filii quibus tales Deus parentes concessit. Et quamvis parentes nequeant a statu religioso filios retrahere, possunt tamen, immo tenentur parentes expendere, num Ordo quem ingredi filius deliberat, servet disciplinam propriæ professionis, morumque sanctitate fulgeat: & tunc confirmare filios in vocatione debent. Si contra res se habeat, instruant filios ut exactæ disciplinæ Religionem seligant. Væ parentibus illis qui ut familiam exonerent, curant ut filii indiscriminatim quamcumque Religionem ingrediantur.

III. QUÆST. II. *Possunt ne filii, invitis parentibus, licite matrimonium inire?* RESP. Si sponsi sint ejusdem conditionis, Salmanticenses cum aliis contendunt peccare dumtaxat venialiter filios, si inconsultis parentibus, & invitis nuptias celebrent. Quam opinionem rejiciendam puto. Liberi sunt filii in matrimonio contrahendo; at liberi non sunt a præcepto colendi parentes. Matrimonium est maximum familiæ negotium, & tam grave negotium peragere inconsulto patre filius poterit? Peccant mortaliter filii hoc in casu, quia in re gravissima contemnunt parentes. Peccant parentes, si ab honestis nuptiis filios retrahant. Laxior est doctrina quæ asserit, nec tunc peccare mortaliter filios, cum inconsultis parentibus indignam sponsam ducunt. Sed nimis laxam opinionem communiter Theologi improbant.

IV. QUÆST. III. *Peccant ne filii qui parentes abducunt ne testamentum condant?* RESP. Adfirmant communiter Theologi. Letalis culpæ rei filii sunt qui avertere parentes student ne de bonis propria industria partis disponant, ne pia legata pauperibus distribuant. Peccarent quoque parentes, qui nullo filiorum respectu habito, extraneis patrimonium distribuerent, & in piis legatis designandis nimis excederent cum filiorum detrimento. Advertendum tamen, quod non raro parentes incertis debitis obstricti sint, & quod multa debeant quæ veris restituere dominis nequivere, aut noluerunt, dum sani erant: idcirco instante mortis articulo, ut suæ prospiciant conscientiæ, & justitiæ onera solvant, plura bona pauperibus, aut piis locis legant. Quare cauti filii esse debent in abducendis parentibus a piis eleemosynis. Curent dumtaxat ut doctos, probosque Theologos consulant.

V. QUÆST. IV. *Quid in necessitate corporali parentibus præstare filii debeant?* RESP. Parentibus gravi necessitate pressis alimenta exhibere filii tenentur, naturæ jure eos ad id astringente. Non tenentur filii Religionem egredi, ut parentibus gravi necessitate pressis succurrant, quia Deo dicati, & consecrati sunt, ut 2. 2. *quæst.* 101. *a.* 4. *ad* 4. S. Thomas docet. Debent tamen ex Superiorum licentia omnem adhibere industriam ut eisdem suppetias ferant.

VI. Filius habens liberos, & parentes in extrema necessitate constitutos, prius parentibus quam filiis succurrere tenetur. Prius enim filius erga parentes, quam erga proprios filios debitum contraxit. Similiter parentes in extrema necessitate præferendi sunt creditoribus.

CAPUT IV.

De officiis parentum in filios.

I. PRimum omnium alere, educare, custodire, a malis præservare filios parentes debent. Legatur Catechismus Tridentinus *par.* 3. *n.* 21. *de* 4 *præcep.* Potissimum instruere filios parentes debent in divinæ legis mandatis, fideique articulis, continenter in Dei amore, & proximi exercere eos debent. Communiter diligentes sunt tum parentes, tum Parochi in explicandis pueris fidei articulis; at negligentes ut plurimum esse solent in exponendis morum præceptis. Immo sin verbis, saltem praxi opposita vitia eosdem edocent. Caveant parentes ne filii jurationes superfluas, luxum, fastum, superbiam, avaritiam, aliaque vitia ab ipsis addiscant.

II. Continuo ac rationis usum adepti pueri sunt, debent parentes explicare iisdem verum sensum professionis quam in Baptismate edidere. *Abrenuntio Satanæ, & omnibus pompis, & operibus ejus*. Quæ sint pompæ istæ exponere debent. Sunt autem theatra, comœdiæ, choreæ, vanus & impudicus vestitus,

tus, & opera omnia quæ referri in Dei gloriam nequeunt. Eos edoceant natos esse ut Deum ament, ut vitam suam ad vitam Christi crucifixi conforment. *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui.* Non posse eos duobus dominis servire, Christo nempe, & mundo; sed alterutrum habere odio debent. Imprimant in eorumdem animis vitam hanc campum esse continui prælii adversus diabolum, mundum, & propriam carnem, & sensus theatrum & scænam brevissime duraturam, in qua nos Deus constituit tanquam milites in vivo & ardenti bello, ut hostium victoria regnum æternum indipiscamur: huc omnia studia nostra dirigere debere. Hæc christiana Moralis imprimenda est in filiorum mentibus. Hic clavus perpetuo tundendus est. Fidei mysteria facile addiscuntur, quia non incommodant; at christiana Moralis, utpote contraria carni, sanguini, & appetitionibus humanis, si hodie addiscitur, cras dediscitur: quia adversus hanc christianam Moralem hostes, caro scilicet, mundus, & dæmones, incredibili impetu belligerant: idcirco instaurare continenter bellum debemus, & divinæ legis meditationem renovare. Studia ergo & diligentiam omnem huc conferant parentes, & Parochi, ut legis præcepta, & sinceram Christianismi professionem filios doceant. Parentes, & Parochi in hac instructione negligentes peccant in Deum, in Rempublicam, in societatem, in naturam ipsam.

III. Curare deinde parentes debent ut eas artes, & disciplinas addiscant filii quæ proprio statui conveniunt. Illos instruant ut in statu eligendo Deum consulant, & continuis precibus ab eodem postulent lumen, & gratiam illum statum eligendi in quo facilius salvas facere proprias animas queant. Caveant parentes ne impedimenta filiis apponant in status electione, dummodo prudentis, & docti probique viri consilio approbata electio sit.

IV. Insuper parentes non verbis modo, verum etiam virga corrigere, & punire filios suos tenentur, ut Scriptura divina *Prov.* 13. præscribit: *Qui parcit virgæ, odit filium suum. Qui autem diligit illum, instanter erudit.* Et rursus cap. 22. *Stultitia colligata est in corde pueri. Virga disciplinæ fugabit eam.* Moderatam virgam adhibeant parentes in pueritia filiorum; dum puberes evaserunt, & adolescentes, virga rationis & instructionis utantur. Difficillima est filiorum educatio. Extrema aut nimiæ familiaritatis, aut nimiæ severitatis declinanda sunt; sed mediam tenere viam arduum est. Donum educationis ferventi oratione a Deo petendum est. Corrigere, & moderate verberare filios clericos parentes posse minoribus ordinibus initiatos, quin excommunicationem incurrant, docent omnes. Probabilius quoque & eosdem sacris ordinibus insignitos, gravi urgente causa, & solo correctionis studio, non temere, neque ira percitos, posse parentes virga plectere filios suos, quin excommunicationem incurrant.

V. QUÆST. I. *Quid nomine alimentorum, quæ præbere filiis parentes debent, intelligitur?* RESP. Jure naturæ pater filio alimenta præbere astringitur, usquedum sub patria potestate filius permanet. Nomine alimentorum intelliguntur victus, vestitus, & habitatio. Sub nomine victus, & vestitus veniunt quoque medicinæ: item expensæ in artibus addiscendis, quæ proprio competunt statui, & in funere eorumdem. Uxores quoque filiorum, quas consentientibus parentibus iidem duxerunt, alere parentes tenentur. Hæc alimenta præbere parentes debent juxta proprii status conditionem.

VI. QUÆST. II. *Peccant ne parentes, si filios suos alendos in hospitali exponant?* RESP. Si parentes alere filios suos queunt, mortaliter peccant, si eosdem nutriendos hospitali tradant; secus si eos alere nequirent sine gravissimo incommodo, & vitæ periculo. Peccant similiter parentes divites, qui ad evitandam matris infamiam filios illegitimos hospitali tradunt alendos, nisi solvant expensas. Et hoc in casu ad restitutionem tenentur: & hospitale, si parentes divites resciat, jure repetere expensas valet. Domini quoque tenentur alere servos suos, peccantque, si Ecclesiæ, aut alteri pio loco alendos exponant, cum ipsi eosdem alere queant. Peccarent quoque divites quorum januis expositi infantes sunt, si aliorum januis exponerent: quia in tali necessitate omnes astringuntur eleemosynam alimentorum erogare. Parentes qui exponunt filios suos, privantur potestate patria, & filii expositi liberi evadunt.

VII. QUÆST. III. *Tenetur ne pater alimenta dare filio naturali?* RESP. Filii alii sunt naturales tantum, qui extra matrimonium ex viro & femina solutis, sed tempore conceptionis nubere simul volentibus procreati sunt. Legitimi & naturales ex matrimonio valido nascuntur. Spurii ex adulterio, & incestu, & sacrilego concubitu pariun-

riuntur. Legitimi denique, & non naturales dicuntur illi qui ex legum præscripto adoptantur. Filios naturales alere parentes astringuntur, ut omnes docent: si filiis legitimis carent, instituere heredes naturales valent, nisi vetitum lege sit. Filios quoque spurios nutrire parentes tenentur. Quoniam hæc spurii macula non tollit quin ejusmodi filii naturales sint. S. Pius V. constitutionem edidit, qua vetat spurios heredes instituere. Similiter filias spurias dotare astringitur. Filii clericorum, vel Religiosorum ali a patre debent, quandiu pater vivit, si tamen is alere eos valet. Nam si Religiosus sit voto paupertatis ligatus, nihil habet de quo disponere queat. Onus alendi filios spurios primum incumbit patri, deinde matri.

VIII. QUÆST. IV. *Tenentur ne matres proprio lacte filios alere?* RESP. Adfirmant omnes non Christiani modo, verum etiam ethnici. Quare propriam professionem infamant christianæ matres, quæ aliis mulierculis filios lactandos tradunt. Recentiores plurimi docent, solam nobilitatem causam sufficientem esse cur matres tradere aliis mulieribus filios lactandos possint. Et cur hoc? Quia sic consuetudo obtinet. Hanc opinionem rejicio ut falsam, & legi naturæ infestam. Peccare matres istas quæ nulla alia præter causam nobilitatis, & commodi ductæ aliis feminis lactandos filios tradunt, mihi certum est. Gradum vero culpæ levis, aut gravis ignoro. Causæ excusantes a culpa sunt imbecillitas matris, paupertas, mamillarum siccitas. Frequentissime matres lactare filios negligunt, ut venustiores conserventur, & veneri liberius indulgeant. Quare mirandum non est, si filii communiter dissoluti sint. Plantæ ipsæ, si in asperius solum transferantur, si oleastris silvestribus inserantur, si agni ovium capris lactandi tradantur, deteriores evadunt.

IX. Mater quæ ex aliqua justa causa nequit lactare filios, graviter peccat, si negligat bonam quærere nutricem, quando tamen gravis sit oscitantia. Quando lactare mater nequit filium, pater tenetur expensas facere, & nutricem conducere.

X. Dotare filiam pater astringitur, quia dos succedit loco alimentorum. Si indigno nubere velit, & minor sit viginti quinque annorum, non tenetur pater dotem dare; si vigintiquinque annorum major sit, dotem præbere astringitur pater, etiamsi indigno nubat: quia culpæ patris vertitur, quod indignum ducat sponsum: si enim tempore congruo illam nuptui tradidisset, dignum forte sponsum duxisset.

XI. QUÆST. V. *Occurrunt ne causæ cur pater denegare filiis alimenta queat?* RESP. Quas ob causas exheredare pater filios valet, potest & alimenta statui congrua denegare. Alimenta vero necessaria ad naturæ sustentationem nunquam denegari valent, cum nunquam licitum sit quemquam interimere. Quatuordecim autem numerantur causæ ob quas exheredare pater filios potest. 1. si filius manus violentas in patrem injecerit. 2. si verba judicis sententia injuriosa protulerit in patrem. 3. Si in judicio patrem, matremve accusaverit, excepta patriæ proditione, vel hæresis delicto. 4. si filius veneficus sit, aut cum veneficis conversetur. 5. Si parentum vitæ insidias filius struxerit. 6. si patris uxorem, aut concubinam cognoverit. 7. si delatione filii in judicio facta grave dispendium pater expertus sit. 8. si pro patre noluerit filius fide jubere. 9. si patrem, aut matrem impedierit testamentum condere. 10. si filius cum mimis, & arenariis, qui pacto pretio has artes exercent, societatem inierit. 11. si patrem, matremve amentem curare filius neglexerit. 12. si filia nubere, patre dotem præbente, recusaverit, ut luxuriosam vitam ducat. 13. si captivos parentes redimere contempserit filius. 14 si a fide catholica filius desciverit. Hæc quatuordecim causæ in *Authentica* Justiniani recensentur.

CAPUT V.

De obligatione mariti erga uxorem, & uxoris erga maritum; & mutuo fratrum, & sororum debito.

I. QUÆST. UNIC. *Tenetur ne maritus alimenta uxori præbere?* RESP. Adfirmant omnes, etiam quando sine dote libere eam duxit. Si vero uxor promissam dotem solvere negligat, suspendere maritus alimenta valet. Quando uxor sine justa causa a marito recedit, non tenetur maritus alimenta subministrare. Si vero maritus in causa fuerit cur recesserit, tunc eam alere astringitur. Mulieri adulteræ non astringitur maritus alimenta dare in foro interiori. In foro vero exteriori eidem denegare alimenta nequit, usquedum constiterit judicis sententia eam esse adulteram.

II. Maritus tenetur cum uxore cohabitare, cum in hunc finem institutum matrimonium

nium sit, ut conjuges prolem generent. Ad generationem autem necessaria est cohabitatio. Plures tamen occurrere causæ valent cur hæc suspendi cohabitatio possit. 1. consensus mutuus. 2. exilium judicis sententia præscriptum. 3. bellum Principis mandato susceptum. 4. brevis peregrinatio. Denique cum vir mulieris sit caput, debet maritus curare ut uxor christianæ professionis munia impleat, ut promissionem in Baptismate Deo factam renuntiandi mundi pompis servet. Si mariti obedientes uxores avent, continuo ac ingrediuntur propriam domum in ordinem redigant, intra modestiæ & subjectionis regulas coerceant. Si initio vel tantillum habenas laxent, jacta alea est.

III. Honorem, & obedientiam debent maritis suis uxores, peccantque dum illorum mandatis refragantur, quibus vetant vanos ornatus, & incompositos mores. Inservire præterea marito uxor tenetur in domus regimine, & ægrotanti marito suppetias ferre. Peccaret uxor quæ cohabitare cum marito, aut maritum alio commigrantem sequi recusaret, nisi pactum ante matrimonium præcesserit non mutandi domicilium. Si tamen infirmitatis causa mutare cælum maritus cogitur, si in exilium agatur, sequi eum uxor astringitur, etiamsi pactum præcessisset. Cum gravi tamen sanitatis detrimento non astringitur uxor maritum sequi, neque ei debitum reddere: neque maritum vagum, si ante matrimonium non vagabatur, sequi uxor astringitur. Maritum pauperem debet uxor alere, cum abundat bonis dotalibus, vel paraphernalibus. Similiter si maritus debita contraxit ut uxorem aleret, defuncto marito solvere hæc debita uxor debet. Secus si maritus, cum debita contraxit, dives erat. Tunc enim tenebatur uxorem alere.

IV. In gravi necessitate tenetur frater fratri providere, & multo magis sorori, quam dotare etiam juxta vires debet. Frater succedit fratri ab intestato, jus autem succedendi in hereditate comparatur juri præbendi alimenta. Hoc intelligitur, cum fratres ab eodem patre geniti sunt: si sint tantum uterini, tunc frater alere fratrem & sororem debet in gravi necessitate; hanc vero dotare non astringitur.

V. Clericus beneficiatus potest in gravi necessitate alimenta præbere fratribus, & sororibus ex fructibus beneficii, quos in pauperes erogare debet. Fratres autem pauperes præferri aliis pauperibus debent. Fratres in bonorum partitione debent omnia bona in commune acervum conferre, si cum aliis portionem habere velint, iis tamen exceptis quæ aliquo peculiari jure unus fratrum possidet.

CAPUT VI.

De officiis Ecclesiasticorum, & Principum erga subditos; & de istorum erga hos superiores cultu, & obsequio. Item de servorum debito ergo dominos, & istorum in servos, & famulos.

I. PArentum nomine potissimum spirituales pastores Parochi, Prælati, Episcopi, Sacerdotes, & magistri veniunt. Nec refert quod illorum aliqui mali sint: quoniam ratione dignitatis & gradus parentum loco habentur, & eorum dignitati honor, cultus, & obsequium debetur. Illi autem verbo, & exemplo instruere fideles debent, & cælesti veritatis pabulo alere: a vitiis, quoad possunt, revocare, & in virtutis semitam redigere. Si exigere reverentiæ, & obsequii tributum velint, parentum spiritualium officia ipsi obeant.

II. Principum officium est subditorum pacem, & tranquillitatem fovere, Ecclesiam defendere, justitiam administrare, viduas, pupillosque protegere, dignioribus gradus, & dignitates exercendas distribuere.

III. Subditorum erga Princeps officia sunt honor, reverentia, & obedientia, ut divinæ Scripturæ, & jus ipsum naturale clamant. Inquit enim *epist.* 1. *cap.* 2. S. Petrus: *Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum .... Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis, & modestis, sed etiam discolis.*

IV. Triplex est servitus, naturalis, legalis, & conductitia. Naturalis est ea qua voluntaria deditione imbecilliores fortioribus subjiciuntur, ut ab eisdem regantur, gubernentur, & defendantur. Legalis legibus invecta est, & hac homines subjiciuntur dominis in eorum utilitatem, & commodum. Conductitia ea est qua homines conducuntur ad certas operas faciendas. Prima nullum jus in personam, sive in actiones includit; secunda tum in personam, tum in actiones jus præbet; tertia in operas locatas tantum.

V. Servi justo bello capti fugam arripere jure valent, quamquam aliqui negent. Quoniam jus gentium, vi cujus invecta servitus ista est, hanc adjecit conditionem, ut cuique liberum sit fugam arripere, si possit.

Acce-

Accedit praxis universalis, & nationum consensus. Advertunt tamen istius sententiæ Theologi, tunc licitam fugam esse cum libertatem acquirere, & in patriam se recipere servi queunt.

VI. Urgente necessitate licita est servitus titulo venditionis. Qui enim suæ libertatis dominus est, eam justam ob causam vendere jure valet. Quare nemini licitum est lucri causa seipsum vendere: neque pater vendere filium potest ut lucretur, sed solum ut seipsum indemnem servet ab aliquo gravi imminenti periculo. Qui a se, vel a parentibus venditus legitime est, arripere fugam nullo modo valet, ut omnes docent, quia justum contractum violaret, & ad restitutionem teneretur. Nativitas legitimus servitutis titulus est. Natus ex matre serva, servus evadit, etiamsi pater liber sit: quia partus sequitur ventrem.

VII. Vita, & mors servorum non est in arbitrio dominorum constituta. Solus enim Deus vitæ, ac mortis Dominus est. Romanis licita erat servorum occisio; sed legibus coercita illorum potestas fuit. Moderate eosdem punire, in carcerem detinere ne fugiant, queunt. Dominus occidens servum tenetur recompensare heredibus interfecti damnum quod passi sunt. Domini servis alimenta tum corporalia, tum spiritualia præbere debent, ut omnes adfirmant.

VIII. QUÆST. UNIC. *Servi tenentur ne comitari dominos ad fornicandum?* RESP. Opinio affirmans falsa est & laxa. Servi honorare dominos, revereri, & illis obedire tenentur in omnibus quæ non repugnant divinæ legi; in iis vero quæ repugnant, obedire non possunt. Debent dominorum bona ex justitia custodire. Quidquid acquirunt servi, acquirunt dominis suis.

IX. Domini solvere salarium famulis debent, quando famulatum impleverint. Famuli qui locarunt industriam per annum, si intra hoc temporis spatium ægrotent, non tenetur dominus solvere salarium pro tempore quo famulus ægrotavit: si ante annum expletum famulus libere discedat, & dominus revera patiatur ob talem discessum detrimentum, potest compensationem repetere; si nullum subeat detrimentum, salarium solvat pro tempore quo laboravit. Domini solvere mercedem famulis tenentur juxta quantitatem, & qualitatem laboris secundum communem existimationem, etiamsi in pactum deducta merces non sit. Neque assignari præcisa justæ mercedis regula potest. Sed praxis, & consuetudo consuli debent. Si domini minus solvunt quam mereatur servitium famuli, ad restitutionem tenentur. Dominus qui famulum conductum ad annum absque justa causa ante completum annum dimittit, tenetur integram mercedem solvere, quia famulus ob talem expulsionem grave patitur damnum. Et etiamsi damnum per accidens non subiret famulus, semper dominus injustitiæ crimen patraret. Peccant domini, si impediant ne famuli contrahant matrimonium.

LIBER V.

IN V. VI. & IX. DECALOGI PRÆCEPTUM.

DISSERTATIO I.

De homicidio, duello, & bello.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ ab Alexand. VII. & Ven. Innoc. XI.

I. *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* 2. Alex. VII.

II. *Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti non suppetere videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publice, & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.* 17. Alex. VII.

III. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.* 18. Alex. VII.

IV. *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.* 19. Alex. VII.

V. *Fas est viro honorato occidere invasorem qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.* 30. Innoc. XI.

VI. *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.* 31. Innoc. XI.

VII. *Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.* 32. Innoc. XI.

VIII. *Licitum est tam heredi, quam legatario contra injuste impedientem ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in cathedram, vel præbendam contra eorum possessionem injuste impedientem*. 33. Innoc. XI.

IX. *Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur*. 34. Innoc. XI.

CAPUT II.

Propositiones quædam laxæ.

I. „ UBi est scripta expressa permissio a „ Deo ut Reges, & Respublicæ possint interficere reos? An est in Scriptura? „ an in traditione? est ne fidei articulus? „ Si solo lumine naturali eo ducimur, pate„ re ex eodem lumine naturali judicemus, „ quid cuique privato liceat in occidendo „ aggressore, non solius vitæ, verum etiam „ honoris, & rei. “ Clerus Gallicanus anno 1700. in Comitiis generalibus hanc doctrinam damnavit ut *scandalosam*, *erroneam*, & *hæreticam*, *Regibus*, & *Rebus publicis injuriosam*, *vanis ratiociniis*, & *regulis vitam hominum*, & *morum decreta subjicientem*.

II. „ An homo religiosus, qui fragilitati „ cedens feminam vilem cognovit, quæ ho„ nori ducens se prostituisse viro tanto, rem „ enarrat, & eumdem infamat, possit illam „ occidere? Resp. *Quid scio?* “ Caramuel in Theol. fund. num. 1153. Hæret suspensus; & hoc sat est ut ex Probabilismi doctrina colligatur, id licere: quia quando lex est dubia, homo liber a lege est.

III. „ *Regulariter occidere possum furem* „ *pro conservatione unius aurei*. Propositio da„ mnata solum vult, id non licere regulari„ ter; esto in aliquibus circumstantiis possit „ id licere. “ Dominicus Viva *in Trut. in prop.* 19. *Alex. VII. num.* 10.

IV. „ Potest quidem vir nobilis volentem „ impingere alapam gladio impedire, & , „ ut multi docent, etiam defensione *occisi*„ *va* se defendere. “ Idem Viva *in propos. damn.* 17. & 18. *Alex. VII. num.* 9.

V. „ Vir equestris non tenetur fugere ag„ gressorem cum suo dedecore; sed potest „ ab illo se se defendere defensione occisi„ va “ Idem Viva in prop. damn. 17. Alex. VII. num. 5.

VI. „ Etiam ad *honorem* necessarium tuen„ dum viro honorato licere occidere inju„ stum, ac contumeliosum aggressorem, do„ cent DD. & sine dubio verissimum est in „ hac suppositione quod vir honoratus in „ aliquo casu aliter ignominiam, vel contu„ meliam repellere, honoremque sibi aufe„ rendum aliter tueri non possit, nisi occi„ dendo aggressorem contumeliosum. “ Patritius Sporer *tract.* 5. *in* 5. *præcep. Decal. cap.* 2. *sec.* 3. §. 4. *num.* 159.

VII. „ Licet ad honorem tuendum, in„ vasorem post impactam alapam, fustem, „ vel vulnus fugientem insequi, & occide„ re. Censeo hanc sententiam esse probabi„ lem, & tutam in praxi: quia dum ad„ versarius fugit, & percussus insequitur, „ moraliter adhuc durat congressus. “ Diana *Tom.* 8. *coord. tract.* 5. *resol.* 7. *num.* 3. & 6. *item resol.* 8. *n.* 2.

VIII. „ An si judex desit, possit quis in„ trare in locum ubi rem furatam in paci„ fica possessione fur constituit, & illum „ occidere cum moderamine &c. Respondeo „ affirmative. “ Idem Diana *loc. cit. resol.* 131. *in titul.* & *num.* 1.

IX. „ Si re accepta fugias, tunc possum „ insequi & ferire; vel si necesse sit, emi„ nus telo petere .... si invadas res meas „ per famulum, vel arte magica per dæ„ monem, nec alia ratione quam nece tua „ possit impediri; si conjuraveris in mea da„ mna; si impedias inique meos creditores „ ne mihi satisfaciant; si falsa accusatione, „ vel falso testimonio me fortunis coneris „ evertere; nec alia ratio impediendi sup„ petat. “ P. Leonardus Lessius *l.* 2. *de just. c.* 9. *dubit.* 2. *num.* 74. & 75.

X. „ Petes, an sit contra justitiam, si „ furem procul fugientem conficias, quando „ res judicio est recuperabilis? Respondetur, „ verius videre non esse. “ Idem Lessius *loc. cit. num.* 70. & 71.

XI. „ Fas *universim* est interficere eum „ qui nos interficere *decrevit*, quando aliter „ non patet via evadendi mortem, *graveve* „ *periculum mortis*, quod nequitia illius ex „ eo decreto nobis imminet; sive qui id ita de„ crevit, dicendus jam aggressor sit, sive „ *non*: id enim quæstio est de vocabulo. “ Ludovicus Molina *de just. Tom.* IV. *tract.* 3. *disp* 12. *num.* 2.

XII. „ Probabilius respondeo licere, & „ absque metu irregularitatis, occidere *oc*„ *culte* litigatorem, si constet aperte & o„ mnino certo, dictum litigatorem omnino „ injuste, & per calumniam procedere, & „ etiam sit omnino certum quod innocens

„ sua bona irrecuperabiliter amissurus est, „ nec aliud sibi remedium ad ea recuperanda „ suppetat." P. Leander a SS. Sacram. *Par. V. tract. 2. disp. 13. quæst. 50.*

XIII. „ An post decretum Innocentii XI. „ licitum sit invasorem honoris cum moderamine „ inculpatæ tutelæ occidere? Probabilius „ multo respondeo, etiam post decretum „ SS. P. N. Innocentii XI. licitum esse: „ quia ex propositione particulari ad universalem „ non tenet consequentia." Emmanuel a Conceptione, seu continuator Leandri a SS. Sacram. *Par. IV. in ordin. IX. tr. 2. disp. 3. quæst. 6.*

XIV. „ An post dictum P. N. Innocentii „ decretum licitum sit occidere eum qui dicit, „ *Mentiris*; aut contumeliam profert „ perfecte, ut *tu es infamis*, *male caste* &c. „ vel imperfecte, ut *tu es infam .... male* „ *gen* .... si aliter injuria repelli non potest? „ Probabilius respondeo affirmative." Idem Emmanuel a Concept. *loc. cit. qu.* 11.

XV. „ Qui invasus ab altero sive armis, „ sive *contumeliis*, si potest fugere, & malum „ declinare non tamen fugit, sed cum „ debita moderatione se defendit, & *alterum* „ *occidit*, non tenetur ad restitutionem." Dominicus Viva in suo cursu theologico morali. *Tom. 1. Par. 3. de rest. qu. 7. art. 1. num. 2.*

XVI. „ Si rarissimo casu eo loco sita res „ est ut miles in exercitu, vir equestris in „ aula regia, officio, dignitate, Ducis aut „ Principis favore, ob ignaviæ suspicionem „ excidere debeat, nisi identidem provocanti „ se sistat; non audeo damnare eum qui „ meræ defensionis gratia paruerit." Paulus Layman *lib. 3. de just. tract. 3. part. 3. cap. 3. num. 3.*

XVII. „ Dubium autem est an liceat innocenti „ id duellum acceptare, sive offerre, „ quando certum est fore ut actor per „ fraudem in judicio ipsum opprimat, & „ ejus injustam condemnationem impetret. „ Quidam neutrum licere ajunt.... sed melius „ alii dicunt, licere huic innocenti duellum „ *ad vitam*, *honorem*, *& res familiares* „ in notabili quantitate tuendas, quando „ constat omnino injuste, & per calumniam „ actorem procedere: & certum omnino „ est fore ut innocens hæc amittat, „ nec aliud sibi evadendi remedium suppetat „ .... Atque optime *Bannez* ait, licere „ innocenti in his casibus acceptare, & offerre „ duellum .... Immo & non provocando „ ad duellum interficere occulte actorem „ illum calumniosum, cum hæc occisio „ vera sit defensio. Immo bene Nav. ait, „ teneri innocentem non acceptare duellum, „ nec indicere, si potest *occulte illum occidendo* „ id vitæ, honoris, rerum familiarium „ periculum evadere. Quippe sic proprium „ vitæ periculum in duello imminens vitabit, „ & peccatum actoris offerentis, aut „ acceptantis duellum." Thomas Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 39. n. 7.*

XVIII. „ Pro re minima non videtur concessum „ jus defensionis cum tanto alterius „ malo. Est enim valde iniquum ut *pro pomo*, „ vel etiam uno aureo servando alicui „ vita auferatur. Si tamen verteretur probro „ tibi, nisi rem furi extorqueas, posses „ conari, & si opus esset, etiam *occidere* „ juxta Sotum. Tunc enim non tam rei, „ quam honoris esset defensio." Lessius *de just. & jur. lib. 3. c. 9. dub. 2. n. 68.*

XIX. „ In propositione 17. damnata ab „ Alexandro VII. quæ ajebat, licere Religioso, „ vel Clerico occidere calumniatorem „ gravia crimina in eos minitantem, si alio „ modo vitari non possit, non venit damnatum „ dicere, licitum illis esse calumniatorem „ occidere, quando actu injuriosa verba „ in eos profert famæ valde læsiva, si „ alia via non est tantum malum vitandi." Torrecilla *in propos. damn. ad dic. propos. n. 14. fol.* 471.

XX. „ Immo nec damnatum venit dicere, „ solummodo esse peccatum veniale in „ Religioso, vel Clerico, in casu propositionis „ damnatæ, occidere calumniatorem." Idem Torrecilla *ibi n. 22. fol.* 471.

XXI. „ In propositione 18. ab Innoc. XI. „ damnata de occisione falsi accusatoris, „ falsi testis, & judicis, a quibus imminet „ damnum quod evitari non potest, non venit „ damnatum dicere, doctrinam propositionis „ esse speculative probabilem, nec „ inhibitum dicere, quod si practice id fiat, „ tantummodo veniale peccatum erit." Idem Torrecilla. *Ibid. ad dic. prop. num. 9. fol.* 472.

XXII. „ Adhuc stante damnatione prædictæ „ propositionis 18. probabile est intelligendam „ venire & propositionem, & „ ejus damnationem de aggressore in actu „ primo, non de aggressore in actu secundo, „ seu de actuali offendente." Idem Torrecilla *ibid. num.* 25.

XXIII. „ Potest vir honoratus alium occidere „ absque letali, quando aliter honorem „ in re gravis momenti tueri non potest.

„ test. " Idem Torrecilla *Tom.* I. *summ. tr.* 3. *disp.* 2. *cap.* 2. *sect.* 3. §. 3. *num.* 121. *fol.* 476.

XXIV. „ Negari non potest quin saltem „ honorem, famamque illam quæ ex virtu- „ te, & sapientia nascitur, quique verus „ honor est, juste defendere Clerici, & Re- „ ligiosi valeant, ac sæpe debeant, cum hic „ sit proprius professionis ipsorum, quem si „ amittant, maximum bonum amittunt. „ Nam per hunc redduntur summopere *æsti-* „ *mabiles & conspicui sæcularibus, quos sua* „ *virtute dirigere, ac juvare possunt: quo sub-* „ *lato, nec illos dirigere, nec juvare pote-* „ *runt*. Ergo saltem hunc honorem poterunt „ Clerici, ac Religiosi cum moderamine in- „ culpatæ tutelæ ETIAM CUM MORTE IN- „ VASORIS defendere. Quin interdum, lege „ saltem caritatis, videntur ad illum de- „ fendendum teneri, si ex violatione propriæ „ famæ integra Religio infametur. " Franciscus Amicus *Tom.* 5. *disp.* 36. *n.* 118.

CAPUT III.

Quid prohibeat quintum Decalogi mandatum NON OCCIDES. *Quam grave sit homicidii scelus. De potestate Principum in facinorosos.*

I. QUintum præceptum Decalogi prohibet homicidium. Homicidium definiri solet: *Injusta hominis occisio*, sive hæc fiat publica, sive privata auctoritate. Homicidii quippe rei sunt vel ipsi Principes, si injustam imperent occisionem. Quæ autem auctoritate privata fit, semper injusta est, necessitate inculpatæ defensionis sublata. Triplex distingui homicidium solet, voluntarium, necessarium, fortuitum. Voluntarium, quod malo animo occidendi committitur. Necessarium, quod lege publica, vel necessariæ defensionis jure imperatur. Fortuitum, quod præter intentionem accidit.

II. Omnium scelerum, quæ committi in proximum valent, homicidium est gravissimum; cum vitam auferat, quæ est omnium terrenorum bonorum supremum. Præceptum hoc non modo exteriorem hominis occisionem injustam, verberationem, mutilationem prohibet, verum etiam quamcumque interiorem voluntatem nocendi proximo sive ope, sive consilio, sive desiderio.

III. QUÆST. I. *Unde habent supremæ potestates facultatem occidendi facinorosos?* RESP. A Deo supremo vitæ, & mortis Domino, respondet *Rom. cap.* 3. S. Paulus. *Non sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei qui male agit*. Quare turpiter errant illi qui negant a Deo collatam Regibus, & Principibus potestatem occidendi facinorosos: quorum errorem proscripsit Clerus Gallicanus an. 1700. Immo ipso naturæ jure spectato necessario confitenda est in supremis potestatibus dicta facultas. Nam necessarius est custos, & defensor, qui naturæ ordinem sartum tectum propugnet. Non potest hunc ordinem custodire Princeps, nisi coercere, & de medio auferre perturbatores posset.

IV. Principes clerici, qui temporali jurisdictione in aliquam civitatem, provinciam, aut regnum fruuntur, potestate carent occidendi facinorosos; sed jus sanguinis conferunt judicibus a se delectis. Utrum autem laici judices a Principibus ecclesiasticis electi potestatem occidendi facinorosos habeant a potestate laica, vel ecclesiastica, quæstio est nullius momenti. Judices damnare reos nequeunt parte inaudita, nisi evidentissime constet de crimine.

V. QUÆST. II. *Possunt ne Principes conferre cuilibet privato potestatem occidendi bannitos, proposito præmio?* RESP. Difficile in examen voco Principum potestatem, quia ejusdem confinia ignoro. Hanc potestatem omnes concedunt Principibus intra proprium territorium, secus extra. Quia quilibet Princeps est custos ordinis naturalis & civilis intra proprium principatum, minime extra eumdem; nisi tamen accedat mutuus Principum consensus. Quare veram judico Soti doctrinam, quam olim rejeceram, non omnibus scilicet probari morem illum quo suprema aliqua potestas facultatem exulibus suis a patria impertit alium occidendi proposito vitæ, & libertatis præmio. Nisi enim aliorum Principum consensus accedat, nihil potest Princeps in alio principatu concedere.

VI. Accedit quod Principes ob unicam rationem boni communis custodiendi hanc facultatem concedunt. Similiter privati solum amore communis boni exequi hanc occisionem licite queunt. Quis autem est qui in praxi non odii, non vindictæ impetu, aut lucri, vel commodi privati spe has occisiones non perpetret? Præterea judex christianus tenetur concedere tempus congruum pro sacramentorum susceptione.

VII. QUÆST. III. *Utrum judex damnare possit ad mortem eum quem testes evincunt reum, si ipse privatim novit innocentem?*

RESP.

RESP. Convenit penes omnes innocentem occidi directe non posse. Respublica nequit tradere tyranno innocentem occidendum: at ipse innocens astringitur se offerre Reipublicæ occidendum, ut servet a tyranno patriam: & tum Respublica potest tyranno innocentem tradere, ut Theologi plures docent. Verius tamen dicendum, teneri innocentem pugnare pro patriæ conservatione, & omittere sui defensionem, seu permittere sui occisionem, ut patriam a tyranno præservet. Similiter & Respublica cessare ab ejusdem protectione valet in hoc casu. Verum hæc in praxi vix contingunt: ideo obiter ea indicasse sat est, ut compertum sit quid pro servando communi naturæ ordine quisque agere debeat.

VIII. Ad propositam quæstionem dico, vix occurrere in praxi posse quod judex nequeat liberare innocentem, quem certo talem ipse cognoscit. Nam si judex supremus sit, potest hoc in casu sua suprema potestate uti, & contra, vel præter allegata & probata agere. Si sit judex inferior, tunc potest accusatum innocentem tradere judici supremo liberandum, ut fatentur omnes. Potest protrahere judicium, accusatores falsos, aut deceptos instruere. Tot quippe viæ patent liberandi innocentis, ut vix unquam in praxi contingat casus in quo judex cogatur secundum allegata & probata damnare innocentem. Judicium non potest esse rectum, nisi sit conforme primæ veritati: nequit autem esse conforme, si sit falsum. Quare semper ab innocente damnando abstinendum est.

CAPUT IV.

De homicidio privata auctoritate perpetrato.

I. QUÆST. I. *Licitum ne sit marito uxorem in adulterio deprehensam occidere?* RESP. Adfirmantem opinionem propugnarunt plures Juristæ. Sed hanc opinionem damnavit Alexander VII. in hac thesi: *Non peccat maritus occidens propriam uxorem in adulterio deprehensam*. Leges quæ allegantur in favorem damnatæ thesis, permittentes sunt, non approbantes. Neque supremus Princeps deprehendens uxorem, aut filiam in adulterio potest secreto & privatim easdem occidere; sed solum ut publicus judex. Et hoc in casu necessaria est publica notitia.

II. QUÆST. II. *Licitum ne est homicidium ob propriæ vitæ defensionem?* RESP. Neminem astringi ad sui defensionem cum occisione invasoris, fatentur omnes; sed quisque ob Dei amorem, & caritatis fervorem permittere sui occisionem, ne alterum occidat, ut amici, vel proximi vitam servet, licite, & strenue potest: & tum locum præsertim obtinet hæc doctrina, cum scitur invasorem esse in peccato mortali: eo autem ipso quod quis alterius vitam invadat, scelere gravissimo inquinatus est.

III. Num vero homo invasus occidere invasorem licite queat, disputant in utramque partem Theologi. Omnes tamen conveniunt, servandas esse regulas *inculpatæ tutelæ*; videlicet, si vita servari aliqua via possit sine invasoris morte, abstinendum a cæde est: si sola mutilatione, si fuga, si denique aliquo excogitabili medio servari vita potest, occidi licite invasor nequit. Immo homo invasus numquam licite intendere invasoris cædem, sed dumtaxat propriam defensionem potest, quam consequitur præter intentionem invasoris occisio. In his conveniunt omnes.

IV. Verum etiam his servatis regulis, negant aliquo in casu licitam esse invasoris injusti occisionem Theologi plures. Alanus Magnus de Insulis contendit, sæculo 12. invectam esse contrariam opinionem, & antea communem fuisse Patrum doctrinam damnantem talem occisionem ob propriam defensionem, & contendit hanc esse S. Thomæ mentem. Hanc sententiam defendit ex recentioribus Henricus a S. Ignatio, qui citat Augustinum de Ancona, Hugonem, Richardum, Gersonem, Gossam Accursium, Almainum, Cardinalem Norisium, Gennetum, Neessen, Van-Rois, & plures alios Lovanienses.

V. Opposita sententia communis est inter Theologos, eamque perspicue 2. 2. *quæst.* 64. *art.* 7. discutit S. Thomas. Doctrinam S. Thomæ approbat Catechismus Tridentinus *p.* 3. *sec.* 8. Ratio est, quia in pari causa quisque potest propriam vitæ alterius præferre, neque plusquam semetipsum proximum diligere astringitur.

VI. Confitendum tamen sincere est, difficillimam esse in praxi hanc innoxiam occisionem. Quis est qui invasus ad mortem, solam sui defensionem, nequaquam occisionem alterius intendat? qui iram moderetur, qui regulas inculpatæ tutelæ servet, & animi tranquillitate se defendere studeat? Quare unice orandus Deus est ne permittat

nos tali tentatione obsideri. Si invasus peccato mortali inquinatus sit, periculo mortis se exponit, atque adeo damnationis: eliciet ne, gladio districto, contritionem perfectam? Hanc contritionem elicere posset, si ne vel se, vel invasorem in infernum detruderet, permitteret sui occisionem. Quare adeo mihi difficilis in praxi videtur innoxia hæc defensio occisiva juxta regulas inculpatæ tutelæ, ut securior permissio occisionis propriæ mihi appareat quam innoxia invasoris cædes.

VII. Innoxia uxor cum marito in lecto cubat. Deprehendit maritum sub cervicali pugionem habere ad se occidendam. Nulla ad fugam rima patet. Nisi præveniat, occiditur. Quid agendum? Non pauci præveniendum invasorem docent. Quam doctrinam evidenter falsam & sanguinolentam damnavit Clerus Gallicanus anno 1700. Numquam enim prævenire aggressorem licet, sed solum se defendere etiam juxta mitiorem secundam opinionem, quam retulimus. Reponunt adversarii, non aggredi, sed se defendere mulierem eo in casu. Ita ne vero? Dormientem maritum necat, & non aggreditur? Aggressio hæc, ajunt, materialis est. Similiter ajunt provocatum ad duellum posse illum acceptare, ut suum honorem defendat: quia, inquiunt, talis acceptatio non est duellum acceptare, sed se defendere. His vanissimis commentis non infrequenter non pauci laxant sanctam Evangelii legem.

VIII. Qui defendunt, numquam licitam esse occisionem invasoris, hoc potissimum argumento nituntur. Lex caritatis jubet ut salus spiritualis & æterna proximi præferatur vitæ meæ temporali. Vera doctrina hæc est, quando vita mea temporalis medium necessarium est. Laborat quis ignorantia vincibili eorum quæ necessaria sunt ad salutem. Ego solus occurrere possum: teneor animæ æternum periclitanti succurrere cum vitæ discrimine. At invasor armata manu libere me aggreditur, & desistere, si velit, potest. Quare doctrina de licita defensione, ex qua sequitur invasoris occisio, vera absolute est. Sed praxis, ut dixi, difficillima, & æterni periculi plenissima est. Propterea iterum inculco orandum Deum esse ut a tali occasione præservet.

IX. QUÆST. III. *Licita ne sit calumniatoris occisio?* RESP. Adfirmarunt plures. Sed thesim damnavit Alexander VII. quam descripsi *cap.* I. Thesim docuit P. Amicus, sed disputationis gratia, inquit P. Viva in Trutina *ad thesim* 17. Sola lectio doctrinæ P. Amici declarat vanam esse interpretationem P. Viva.

X. QUÆST. IV. *Occidendus ne sit calumniator ob defensionem honoris magni momenti, cum moderamine inculpatæ tutelæ?* RESP. Adfirmant aliqui etiam post damnatas ab Alex. VII. theses. Quin hanc opinionem communem appellant Salmanticenses, & pro eadem referunt Molinam, Lessium, Fagundez, Vasquez, Dicastillum, Tamburinum, Leandrum, Antonium a Spiritu sancto, Bannez, Lugo, Tapia, Serra, Navarra, & alios similes Doctores. Eamdem defendunt P. Viva, Sporer, Antonius Casnedi, qui ait omnes TT. eamdem defendere. Quoniam, inquiunt, honor vitæ comparatur. Ergo sicut ob vitæ, ita & pro honoris licita est calumniatoris occisio.

XI. Præfata sententia hostiliter pugnat cum Christianismi spiritu, & antievangelica est. Inquit enim Evangelium Matth. 5. *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Et laudati auctores dicunt: *Occidite calumniantes vos.* Quare rejicio hanc propositionem P. Viva in trut. ad thes. 17. Alex. VII. num. 9. *Potest quidem vir nobilis volentem impingere alapam, gladio impedire, &, ut multi docent, etiam defensione occisiva se defendere.* Christus Jesus dicit: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* Resp. P. Daniel Stadler in suo *de duello honoris vindice* opere: *Rara avis in terris.* Et si hæc Probabilistarum doctrina obtineat, *rarissima hæc avis erit.* Non minus bellum Evangelio indicit hæc altera doctrina P. Viva ibidem num. 5. pag. 58. *Vir equestris non tenetur fugere aggressorem cum suo dedecore, sed potest ab illo se defendere defensione occisiva.* Nimis quoque laxa est hæc doctrina P. La-Croix: *Non teneris fugere invasorem, si per hoc incurras gravem ignominiam.* Lib. 3. p. 1. n 803. pag. 207. Plura alia laxa paradoxa, quæ idem Viva, Sporer, Diana, & alii Probabilistæ docent, prætereo. Hæc pauca indicavi, non ut auctoribus istis, quorum intentionem, animumque pium fuisse credo, invidiam crearem; sed ut lectores cautos efficerem in legendis hujusmodi libris.

XII. Præfatam doctrinam contineri in thesi 30. damnata ab Innocentio XI. & supra rescripta, mihi certum apparet: & quod plus est, pugnare cum Evangelio evidens. Nam tolerantia calumniarum, & fuga persecutionum aut infamis est, aut secus. Si primum;

in-

infamem rem Christus præcipit, cum jubet orandum pro calumniatoribus. Hæc vero blasphemia est. Si secundum; ruit adversantium fundamentum. Paucis rem conficio. Fugere invasorem, alapam pati, calumniatores tolerare dedecet virum equestrem nobilem antichristianum, Evangelii hostem, & mundani honoris idololatram, verum est: summopere vero decet nobilem equestrem, virum christianum, Evangelii professorem, Dei famulum, & Jesu Christi discipulum.

XIII. Duplex distinguendus honor est: alter in opinione humana, & mundi apprehensione fundatus, alter operum honestate partus. Hunc magni facere, illum contemnere Christianus debet. Fuga invasoris, tolerantia alapæ, percussionis, calumniarum, actiones sanctæ sunt, honoremque viro christiano dignum pariunt. Mundi, & diaboli asseclæ hinc infamiam, & dedecus proficisci blaterant. Consilii hæc sunt, reponunt aliqui. Gravissimi præcepti hæc sunt, intonant Evangelistæ, necessitate urgente vitandi homicidii.

XIV. QUÆST. V. *Licita ne est hominis invasoris occisio ob conservationem bonorum temporalium?* RESP. Adfirmat major Theologorum recentium pars, quando bona magni momenti sint. Evincere contendunt auctoritate Scripturæ. Nam *Exod.* 22. dicitur: *Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.* Adducunt cap. *Interfecisti*, 2. de homicidio. Ratione autem sic arguunt. Bona temporalia necessaria sunt ad vitæ sustentationem. Ergo qua ratione licitum est sustentare, & defendere vitam propriam etiam cum occisione invasoris, eadem licitum erit occidere furem bonorum temporalium. Accedit quod si fures impune rapere bona possent, omnia plena essent latrociniis.

XV. Hæc sententia mihi falsa est, & divino mandato adversa. Si auctoritatem consulo tum Evangelii, tum Patrum, tum canonum, nec probabilis apparet. Ab auctoritate solum postremis sæculis probabilitatem extrinsecam recentiorum Theologorum acquisivit. Nec unum sane SS. Patrum recentiores Theologi allegare pro se valent. S. Augustinus vix permittit occisionem invasoris vitæ; exerte vero improbat occisionem furis, sicut & ceteri Patres, quorum nec unus approbat hanc occisionem.

XVI. Joannes Riardus Lovaniensis *quodlib.* 7. testatur anno 1570. communem fuisse sententiam penes Theologos, & Canonistas negantem licitum esse occidere furem bonorum dumtaxat invasorem. Perdoctus, probusque Canonista FAGNANUS ad caput *Interfecisti* de homic. inquit: *Secundum canones in foro saltem pœnitentiali, & quoad Deum absolute credimus, non posse laicum sine peccato occidere spoliatorem.* Henricus a S. Ignatio pro hac eadem sententia citat Alensem, Scotum, Summam Tabienam, Gersonem, Augustinum de Ancona, Tostatum, Vulpem Scotistam, Merbesium, Gennetum, Du-Hamel, Neessen, Van-Rois, Du-Rois. Diana *Tom.* 8. *tr.* 5. *res.* 29. pro eadem sententia citat Acursium, Panormitanum, Archidiaconum, Felinum. Eamdem sententiam tuetur Joannes Pontas verb. *Occidere;* laudatque præter citatos Innocentium IV. super cap. *Si vero* 3. de sent. excom. Alexandrum III. in cap. *Suscepimus* ib. de homic. volunt. Auctoritas igitur extrinseca summa est tum Theologorum, tum Canonistarum.

XVII. Sed quod decretorium est, lex evangelica *Non occides* absoluta est, a qua Patres solam defensionem propriæ vitæ excipiunt. Quid quod luculentissime Christus Dominus *Matth.* 5. vetat occisionem ob defensionem bonorum temporalium? inquiens: *Qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Consilium hoc esse non inficior, si exercitium spectetur. At quantum ad animi præparationem præceptum est, ut docet S. Thomas cum omnibus Theologis. Sed vim, & efficacitatem horum verborum expendamus. Si in ipso tribunali, ubi licita est defensio, intentanti litem super propria tunica, remittendum pallium est, nedum tunica, ut lites, jurgia, dissidia, expensæ, & odii occasiones vitentur; numquid licitum est occidere tunicæ propriæ raptorem? Consilium istud vim præcepti *Non occides* summa perspicuitate exponit. Nihil tam necessarium homini post cibum, quam tunica, qua nuditas operitur. Christus Dominus, ut altius imprimeret animis nostris amorem erga proximum, horrorem contra odium, & vindictam, consulit omnia dimittenda, ut dissidia vitentur. Recentiores Theologi oppositæ sententiæ defensores non modo propter vestitum necessarium, sed propter quæcumque bona magni valoris licite occidi furem posse docent. Rescribamus theses damnatas. 31. *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.* 32. *Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu*

possidemus, *sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus*, *& quæ nos possessuros speramus*. 33. *Licitum est tam heredi*, *quam legatario contra injuste impedientem se taliter defendere*; *sicut & jus habenti in cathedram*, *vel præbendam contra eorum possessionem injuste impedientem*.

XVIII. Quis dixerit doctrinam harum trium thesium non esse trucem, crudelem, sanguinariam, antievangelicam? Et tamen non pauci Probabilistæ, qui *benigni* appellari ambiunt, non cessant easdem proscriptas theses variis fucis obtectas propugnare. P. Viva advertit, primam thesim defendi a Molina, & a Lugo, si furto addatur contumelia adversus virum nobilem, furtumque evadat rapina: additque P. Viva, *quod si aliquando amissio unius aurei foret alicui pauperi ingens damnum*, *ut si artifici tollatur instrumentum suæ artis*, *quo sublato non possit suam ac suorum vitam sustentare*, *tunc poterit illud defensione occisiva custodire*: *& ideo propositio damnata solum vult*, *id non licere* REGULARITER; *esto in aliquibus circumstantiis possit id licere*.

XIX. Viden', quam apprime hæc doctrina cum evangelica doctrina conveniat? *Regulariter*, inquit P. Viva, non licet occidere furem unius aurei; at in aliquibus circumstantiis id licet. Quid si furtum sit non unius, sed duorum? Quid si trium, quid si decem, si viginti, si quinquaginta, si centum aureorum sit? Tum tutum, nedum licitum erit furem occidere *regulariter*. Et altissimum mandatum *Non occides* subjectum hominum opiniunculis, nihil certi vetat. Nam alii ob duorum, alii ob trium, alii ob decem, alii ob viginti, alii ob centum aureorum furtum juxta paupertatem, aut divitias illorum a quibus aurei surripiantur, occidere licite homines possunt, hac recentium Theologorum sententia admissa. Præceptum *Non occides* vetat homicidium, etiam gravi causa data. Quis enim hominum ratione præditus sine gravi causa homines occidit? Juxta vero horum recentium Theologorum opinationes *regulariter* ob furtum unius aurei homicidia patrari nequeunt. Ceterum, si aureus iste sit necessarius ad victum comparandum, si aurei sint multi, tum occidi homines poterunt.

XX. Heinc evidenter patet, admisso licito homicidio ob furtum rerum temporalium, gravissimum quintum Decalogi mandatum ferme commentitium evadere, & quasi in nihilum occidere. Nam tot sunt de licitis homicidiis opiniones, quot sunt varia furtorum genera. Siquidem alii occidi possunt ob furtum juxta hos auctores unius, juxta alios duorum, juxta alios decem, juxta alios quinquaginta, juxta alios centum aureorum. Heinc consequitur licitum esse defendere defensione occisiva *non modo ea quæ actu possidentur*, *sed etiam ea ad quæ jus habetur*. Et propterea licitum erit occidere illos qui impediunt consecutionem dignitatis, & gradus, unde ingentia emolumenta proficiscuntur. Ejusmodi theses damnatæ utique sunt. At nihilominus communiter recentiores Theologi propugnant, occidi hominem posse ob furta rerum temporalium. Quoniam reponunt damnatum homicidium esse ob furtum unius aurei, secus ob furtum unius aurei adjecto verbo contumelioso; secus ob furtum duorum, decem, viginti, quinquaginta, centum aureorum. Conferto christiane lector hanc doctrinam cum doctrina evangelica, & tum & ipse hostilem, & manifestam deprehendes oppositionem.

XXI. Non modo cum Evangelio, cum Patrum, sacrorumque canonum doctrina pugnat hæc ob bonorum temporalium furtum occisio hominis, sed ipsi naturæ juri adversatur. Vita quippe hominis est ordinis adeo Superioris, ut nulla omnino sit proporstio cum bonis temporalibus ordinis longe inferioris. Ergo homicidium patratum propter furtum bonorum temporalium pervertit naturæ ordinem. Quamobrem ipsæ supremæ potestates, quæ juris naturæ ordinem custodiunt, conservantque, ob simplex furtum pœna capitis non plectunt fures. Tunc solum eos ad mortem damnant, cum furtum est *qualificatum*, ut ajunt, seu aliqua enormi circumstantia affectum. Longius non protraho argumentum, cum natura sua pateat.

XXII. Argumenta oppositæ sententiæ nullius momenti sunt. Scriptura sancta concedit homicidium furis nocturni, quia præsumitur pravus animus occidendi dominum, ut evidenter colligitur ex prohibitione immediate adjecta occidendi furis diurni. Continuo enim additur ibidem: *Quod si orto Sole hoc fecerit*, *homicidium perpetravit*, *& ipse morietur*. Canones qui opponuntur, permittunt homicidium latronis qui bona, & vitam invadit. Cap. *Interfecisti* dicitur: *Te*, *tuaque* &c. Lege Fagnanum in hoc caput. Quæ a ratione petita obtruduntur, futilia sunt. Bona temporalia sunt utique necessaria ad vitam sustentandam; at negatur latro-

tronem posse umquam ita omnia bona auferre ut homo bonis spoliatus nequeat vitam degere. Nam si qui furtum patitur, dives est, numquid latro auferre omnia bonia bona potest? Tandem vix contingere casus potest ut homo furtum patiens nequeat se sustentare. Ineptissimum ergo est sophisma a necessitate vitæ sustentandæ arcessitum.

XXIII. Si plura cupis, consule *Tom.* 4. *lib.* 7. *diss. unic.* Salmanticenses *tr.* 25. *c.* 1. *p.* 4. §. 4. *n.* 86. recensent sententias varias recentiorum, quorum alii docent ob unum, alii ob duos, alii ob quatuor aureos occidi hominem posse. Huc recidit benignitas probabilistica.

XXIV. QUÆST. VI. *Licita ne est occisio invadentis pudicitiam?* RESP. Affirmant communiter recentiores; sed negat S. Augustinus, cujus doctrinam veram judico: & de lege permittente tales occidi, respondet *lib.* 1. *de lib. arbit. c.* 5. S. Doctor: *Legem quidem non reprehendo, quæ tales permittit interfici; sed quo pacto istos defendam, qui interficiunt, non invenio.* Castitas vi impetita nullam patitur maculam, si virgo animo forti resistat. Grave, inquis, periculum imminet succumbendi tentationi. Audio. Sed non ne gravissimum imminet periculum occidendi ex ira & vindicta stupratorem? Ad Deum ergo solum recurrendum hoc in casu est, qui cum admodum rarus sit, longiorem non postulat discussionem.

XXV. QUÆST. VII. *Licitum ne est seipsum occidere?* RESP. Soli hæretici circumcelliones suicidium propugnarunt: catholica fides illud damnat: repugnat enim justitiæ, nedum caritati seipsum occidere. Deo præcipienti suicidium parendum esset, secus cuicumque judici humano. Sancti, qui sibi mortem consciverunt, peculiari Dei instinctu id peregere.

XXVI. QUÆST. VIII. *Licita ne est alicujus membri mutilatio?* RESP. Negant absolute omnes. Si tamen membri mutilatio necessaria esset ad corporis sanitatem, tunc licita foret. Peccant qui semetipsos castrant ad evadendas tentationes. Similiter peccant mortaliter parentes qui filios suos castrari curant, sive consentiant filii, sive repugnent. Gravius peccant, dum eos castrari student, ut mimos in theatris agant, vitamque theatralem, idest infamem & damnabilem inter psaltrias, & saltatrices ducant.

XXVII. Permitti tamen indirecte suicidium non modo licitum, sed sanctum esse potest. Quoniam Christus Dominus, ejusque sancti Martyres illud permiserunt: & defensionem contra vim illatam negligere ob Dei gloriam licitum esse potest. Similiter licitum est id agere, unde secutura indirecte mors prævidetur, ut patet in militibus, qui licite in bello justo præliantur, & in iis qui serviunt lue infectis. Tenentur tamen omnes remediis ordinariis, secus extraordinariis, & summi valoris uti, ut mortem declinent naturalem, & non vi illatam. Virtutis causa potest quis alteri extreme indigenti panem relinquere, & naufraganti tabulam, quam quis tenet, dare potest, si ille utilior sit Reipublicæ. Verum casus isti rarissimi sunt. Femina mortem potius subire debet quam permittere sui violationem.

XXVIII. QUÆST. IX. *Quid de homicidio casuali dicendum sit?* RESP. Homicidium casuale illud dicitur quod est præter intentionem occidentis. Duplex est. Alterum quod est præter voluntatem tum in se, tum in sua causa; & hoc proprie fortuitum est, omnique peccato caret. Alterum quod licet volitum in se non sit, in sua tamen causa indirecte volitum est; & hoc homicidium peccatum est, quando datur opera rei illicitæ, unde homicidium sequitur. Qui vero rem licitam agunt, & omnem adhibent diligentiam, ut homicidium declinent, quod inde sequi posse prævidetur, a peccato immunes sunt. Quare qui projiciunt e tectis tegulas, aut lapides, si diligenter clament, moneantque transeuntes, illis nullo modo attribuuntur percussiones, & occasiones quæ sequi possent.

CAPUT V.

De duello.

BEnignitas non paucorum Casuistarum in dies latius manat, non modo in demulcendis humanis appetitionibus, chorearum, comœdiarum, ludorum, & promiscuarum conversationum approbatione, sed etiam in fundendo humano sanguine, & hominum occisione vi duellorum peracta. Quamvis Concilium Tridentinum, & plures Pontifices summi, præsertim, missis antiquioribus, Clemens VIII. Gregorius XIII., & Alexander VII. gravissimas tulerint pœnas in duellorum auctores, & casuisticas opiniones duellis faventes damnaverint; nihilosecius Casuistæ non pau-

pauci consuetis distinctiunculis decreta & Concilii Tridentini, & summorum Pontificum eluserunt, & duella ut licita in quibusdam casibus propugnarunt. Et eo processit novæ benignitatis humanæ spiritus, ut nuper volumen integrum prodierit in duelli defensionem. Rem clarius exponam.

§. I.

Recensentur propositiones damnatæ in materia duelli a BENEDICTO XIV. *feliciter regnante.*

P. Daniel STADLER volumen emisit elapso anno 1751. inscriptum: DE DUELLO HONORIS VINDICE. Continuo ac opus istud lucem aspexit publicam, omnes evangelicæ doctrinæ, & christianæ disciplinæ peritos commovit, & istorum justæ lamentationes adversus dicti voluminis opinationes ad Petri solium pervenere. Quare vigilantissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. Congregationem EE. Cardinalium, & Theologorum instituit, in qua præfati libri doctrina serio & mature discussa, & expensa, CONSTITUTIONEM edidit die 24. Novembris an. 1752. cujus initium est, *Detestabilem, ac divina, naturalique lege damnatum duellorum abusum*. In hac constitutione quinque sequentes propositiones damnavit tamquam falsas, scandalosas, & perniciosas. Advertere tamen lectores interest, P. Danielem Stadler singulari humilitatis exemplo sua retractasse errata, atque secundis typis suum tomum emendatum recudisse, ut ex publica fama intellexi. Siquidem hanc secundam editionem ego non vidi, atque adeo meam sententiam proferre nequeo, num revera excerpta omnia sint quæ spongia indigent.

I.

Vir militaris qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio quo se, suosque SUSTENTAT, *privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ, ac promeritæ spe perpetuo carere deberet, culpa & pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.*

II.

Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

III.

Non incurrit ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas dux, vel officialis militiæ acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, & officii.

IV.

Licitum est in statu hominis naturali acceptare & offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum jactura propulsari nequit.

V.

Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia, vel malitia magistratus, justitia aperte denegatur.

§. II.

Quid sit duellum.

I. Definiri communiter solet, quod sit *pugna singularis ab utraque parte ex condicto acceptata, loco, & tempore designato, cum periculo occisionis, aut gravis vulneris*. Distinguitur a bello, quod est pugna communis, non singularis, ut duellum, quod est inter duos, & appellari etiam solet *monomachia*, vel inter quatuor, aut octo in æqualem numerum tributos hinc, & inde præliantes. Dicitur *ex condicto*, idest mutuo inito pacto, ad pugnam tali loco, & tempore ineundam. Non esse duellum, inquiunt multi juniores, si tempus tantum, aut contra locus, non assignato tempore pugnæ, indicatur, tametsi mutuo pugnantes se percutiant. Ultima particula *cum periculo occisionis, aut vulneris gravis* indicat, duellum non esse, ubi nullum periculum vitæ, aut gravis vulneris occurrit, ut solent esse quædam certamina ad vires exercendas absque armis. Duellorum asseclæ imitantur quosdam Casuistas, qui una adjecta distinctiuncula leges eludunt. Similiter isti, ut duelli & leges, & pœnas declinent, non se provocant expresse, & consuetis formulis, sed reipsa. Dicit offensus: *Satisfactionem volo*. Reponit offensor: *Ambulo per urbem, neminem timens:* vel hac alia phrasi, nempe *se intrepide esse paratum ad justam defensionem propria manu & ense suscipiendam contra quoscumque injustos aggressores*. Hæc est vera, &, ut dicitur, realis provocatio, larvis, & figmentis palliata.

II. Duellum incognitum fuit vel ipsis ethnicis. Florente christiana Religione a barbaris invectum fuit, & (quod pejus est) a quibusdam Christianis probatum in nonnullis eventibus.

III. Descriptum duellum vetitum absolute

te esse jure naturali, divino, canonico, & civili adfirmant omnes. Rationi quippe repugnat aut propriam vitam periculo mortis voluntariæ exponere, aut alterius mortem intentare. Præterea modus iste decidendi controversias est absurdissimus, cum æque innocens, ac reus perire queat. Quod jure divino prohibitum duellum sit, compertum est in lege vetante homicidia, & injuriarum vindictam. Decreta Pontificum, & Concilii Tridentini omnibus manifesta sunt, sicut & Principum leges.

§. III.

Animadversiones in primam proposionem damnatam a Benedicto XIV.

I. Quamvis omnes auctores christiani vetitum duellum afferant jure naturali, divino, & canonico; nihilominus non pauci auctores moralistæ casus excogitarunt in quibus licitum duellum sit. Primum dixerunt, ad evitandam timiditatis, ignaviæ, & pusillanimitatis notam licitum duellum esse. Istorum opinionem damnavit Alexander VII. in hac thesi: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

II. Alii, videntes nimis vanum & ineptum esse hunc titulum honoris mundani, & evadendæ timiditatis notæ ad honestandum duellum, excogitarunt alium titulum, nempe defensionem fortunarum, quæ ab honore pendent. Ablato enim honore homo evadit ineptus ad officia, ad gradus, & dignitates, unde & se, & familiam sustentat. Quare, inquiunt, ut quis periculum evadat honoris & fortunarum, potest duellum acceptare, & etiam offerre.

III. Salmanticenses *tract.* 10. *c.* 4. *punc.* 3. *n.* 39. inquiunt: „Si sit periculum vitæ, *ho-* „ *noris*, *aut fortunarum*, nisi acceptes duel- „ lum, illud licite acceptare poteris; ut si „ minetur adversarius mortem, infamiam „ per falsum testimonium, vel se domos, „ vel agros incensurum &c. nisi duellum ac- „ ceptes, & credis illud malum tibi even- „ turum, & non sit alia via illud evadendi, „ poteris acceptare; immo indicere illud: „ quia tunc est *justa defensio*, si alius provo- „ cet; & si tu provoces, eligis minus ma- „ lum ut majus evites, & majus periculum „ in id quod minus est, commutare conten- „ dis: *quod licitum esse nemo* dubitat. Ita „ Sanchez *lib.* 1. *Decal. c.* 39. *n.* 8. Bonaci- „ na *n.* 18. Diana 5. *parte tract.* 13. *res.* 17. „ Valentia *punc.* 1. *vers.* Si talis autem. Men- „ dozza 2. 2. *disp.* 170. *sec.* 86. §. 76. & *sect.* „ 9. §. 82. Lessius *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 8. *n.* 49. „ Palaus *n.* 9. Wiggers. 2. 2. *quæst.* 41. *a.* 1. „ Stephanus a S. P. *n.* 60. " Hi omnes damnatam primam propositionem propugnarunt.

IV. P. Patritius Sporer *tr.* 5. in 5. *Decal. Mand. cap.* 2. *sec.* 4. *n.* 204. ait: „Quod si „ tamen in raro casu eo loco res sit ut si „ duellum respuat miles in exercitu, vel no- „ bilis in aula Principis debeat cedere armis, „ officio, dignitate, aut excidere Ducis, vel „ Principis favore, & gratia ob ignaviæ su- „ spicionem; adeout tunc sub titulo honoris „ ipsius vitæ vel familiæ conservatio pericli- „ tetur; omnino fatendum est cum *Navarro* „ *Layman cit. aliisque communiter*, licere tunc „ duellum acceptare, & meræ defensionis gra- „ tia provocanti se sistere: quia tunc esset „ vera, & mere *justa defensio* contra inju- „ stum aggressorem, scilicet provocantem, „ qui sua provocatione de facto, vel actu *ag-* „ *greditur meum honorem*, *officium*, *dignita-* „ *tem*, adeoque conservationem vitæ, vel fa- „ miliæ meæ, ut illa mihi violenter eripiat. „ Proinde lege naturæ eadem vi defendere „ possum, *ac debeo*, cum absque eorum amis- „ sione retrocedere nequeam. "

V. Alii, ut fucatius eluderent thesim proscriptam ab Alex. VII. in qua continetur doctrina P. *Sporer*, & aliorum, negarunt licitum esse duellum ob periculum amittendæ dignitatis, vel Principis favoris. Propterea addunt, reducto casu ad illas angustias, quod nisi acceptet, certus moraliter sit *se ad mendicitatem redatum iri*; ita ut acceptare, & pugnare non tam sit duellum inire, *quam se defendere* ab injusto omnium bonorum suorum expoliatore, licite posse duellum acceptari.

VI. Omnes isti Casuistæ defendunt primam damnatam thesim. Ut vero eluderent artificioso verborum involucro thesim proscriptam ab Alex. VII. quæ ob timiditatis notam declinandam licitum asserebat duellum, alia commenta excogitarunt. Paucis omnia perstrigam. Et primo quidam ajunt, aliquem posse timiditatis notam declinare dicendo, se non posse acceptare duellum, quia Christianum id dedecet. *Nihilominus se intrepide esse paratum ad justam defensionem propria manu & ense suscipiendam contra quoscumque injustos aggressores*. Hac responsione, inquiunt, evadit quisque timiditatis notam. Esto. Sed renuntiat quoque Evangelio dicenti: *Si quis te percusserit in una maxilla*, *præbe illi & alte-*

ram

ram: Matth. c. 5. Recensita responsio est, sin expressa, saltem tacita provocatio ad duellum, nedum acceptatio. Adversus hominem ira furentem te sistis, eique intonas, te paratum esse ad justam defensionem propria manu & ense suscipiendam? Iste ne Christianus qui sic loquitur? Provocator talia audiens, coactus reipsa est ad ensem distringendum, & aggrediendum talem respondentem, ne ipse vilis, timidus, abjectus appareat. Christianus ad duellum provocatus, ut fratrem suum provocantem placet, & ad meliorem frugem revocet, tenetur subire timidiatis notam apud mundum insanum: tenetur aut humili sermone, aut fuga iratum fratrem demulcere, & omni possibili modo evitare æternæ damnationis utriusque periculum. Hæc est doctrina evangelica. Distinguendus semper est honor honestate & virtute partus, ab honore fictitio, & chimærico, opinione insanientis mundi nixo.

VII. Expendamus nunc commenta alia quibus alii obscurant, & evertunt tum evangelicam doctrinam, tum decreta Pontificum, & Concilii Tridentini. Duellum, inquiunt, non est licitum ob solum honorem defendendum. At si ab hoc honore fortunæ officium, gradus, & reditus pendeant, quibus & se, & familiam suam sustentet provocatus, tunc & acceptare, & indicere duellum potest. Alioquin ad mendicitatem se & familiam reduceret. Nunquid cum tanto incommodo Christi Evangelium obligat? Adde tum non esse duellum acceptare, sed se, & sua defendere. En omnia horum argumenta paucis expressa.

VIII. Defensio isthæc chimærica omnino est. Quid provocatus defendit? Vitam propriam? Non: quoniam provocator non aliud intendit nisi humiliationem, & demissionem provocati. Si iste se humiliet, & confiteatur provocatorem viribus prævalere, fortioremque se esse, & magis strenuum, omnia in tuto sunt, & dissidium omne evanescit. At, reponunt laudati auctores, si provocatus hoc se gerat modo, ignominiam contrahit, timidum & vilem se prodit: atque adeo amittit & dignitatem, & officium, quo se & familiam sustentat. A quo, amabo te, privandus officio est? A provocatore? Non certe. A quo ergo? A Principe, ab Imperatore exercitus? Adversus istos ergo defendere bona sua debet provocatus, non contra provocatorem nihil de his cogitantem. At a provocatore, cui si se humiliat, ignominiam incurrit, ob quam spoliabitur officio, originem mala iminentia arcessunt. Peregregie. Connexa ne hæc sunt, & necessario conjuncta? Juste ne Imperator exercitus spoliat virum equestrem provocatum ad duellum officio, propterea quod strenuum Christianum se prodidit, & evangelicæ fortitudinis argumentum splendidissimum perhibuit? Non minus fere disparata hæc sunt, quam si diceres, debuisse paganos gladium distringere adversus Apostolos persuadentes fidem Christi, ob cujus professionem occidendi a Nerone, a Diocletiano erant. Allegata ergo defensio sophistica, cavillatoria, & chimærica est. Idcirco jure proscripta in prima thesi: *Indeque officio, quo se, suosque sustentat, privaretur*. Immo hoc effugium damnatum jam erat ab Innocentio XI. in thesi 32. *Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus*. Reditus ex officio manantes actu non possidentur, sed inchoatum jus ad eosdem habetur. Addunt auctores citati, provocatum respuentem duellum spe ascendendi ad superiores gradus privari. Sed & hoc commentum damnatur in prima thesi: *Vel promotionis alias sibi debitæ, ac promeritæ spe perpetuo carere deberet*.

XI. Tandem defensionis oppositæ futilitas ex aliis capitibus horrida apparet. Qui duellum acceptat, periculo mortis se se exponit. Si moriatur, quis tunc familiam sustentabit? Quamdiu homo vivit, potest industria sua & se, & familiam sustentare. Et proximo mortis periculo poterit quis se exponere, ne officium amittat? Ubi confidentia in illa divina providentia quæ alimenta omnibus in se confidentibus spondet? Si provocatus provocatorem occidat, ad infernum ejus animam detradit, & semetipsum æternæ damnationis evidenti periculo exponit. Adde occisorem debere aliud cælum, alium Principem quærere, ut pœnam mortis in occisorem latam declinet. Vitam igitur propriam, animam, & familiam perdendam exponit provocatus, dum duellum acceptat. Prima itaque sacrosancti Evangeli principia evertunt duelli in descripto casu defensores.

§. IV.

Animadversiones in secundam damnatam thesim.

I. Hanc thesim totidem verbis defendit ex Probabilistis P. Patritius Sporer *cit n.* 5. *c.* 2. *sec.* 4. *n.* 204. sic prosequens: „ Denique excusari possunt ex simili rationabili causa,

etiam

„ etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam &c. Vide Dianam *p.* 1. *tr.* 16. *verf.* 52. & multo magis, si ex condicto occulte certo promittant, quod impediendi sint ab omni damno, etsi descenderint ad locum pugnæ, gladios strinxerint, ictus aliquot sine aliquo periculo contorserint &c. uti observat Bassæus v. *Duellum n.* 8. Tamburinus *lib.* 7. *Decal. c.* 1. §. 3. in fine, & alii apud ipsos. " Tamburinus præter Bassæum, & Dianam citat Escobarium.

II. Nullum non movent lapidem aliqui ut mundanum honorem, & axiomata insanorum hominum cum Evangelio componant. Quæ duo tamen hostiliter pugnant, non secus ac lux, & tenebræ. Non modo effectus duelli, sed duellum ipsum lex evangelica, & sacri canones vetant. Duellum istud partim verum, & partim fictum est, & utroque ex capite flagitiosum. Verum duellum ex una parte est, cum ea omnia quæ ad verum duellum requiruntur, ponantur. Pugna ex condicto indicitur, & locus, tempusque designatur: & certaturi ad locum designatum tempore indicto prodeunt. Hæc omnia verum duellum constituunt, quod scandalum parit, quod Ecclesia detestatur. Quod postea periculum mortis, vel gravis vulneris non sequatur, non tollit quin in conspectu publico duellum verum appareat. Deinde quorsum hoc fictum certamen? Ut declinetur nota vilipensionis, & timiditatis, ut honor mundanus refulgeat. Publicum ergo scandalum patrandum est ob spectrum honoris mundani, quem conculcare, ut Christi Evangelio obedias, verumque honorem virtute partum conserves, astringeris? Aut patet hominibus consilium fictæ pugnæ, aut secus. Si primum, honor mundanus obtenebrescit, & infamatur. Si secundum, scandalum publicum non declinatur. Ergo & in conspectu Dei, & coram mundo hoc fictum duellum abominatione, & iniquitate plenum est.

§. V.

Animadversio in tertiam thesim.

I. Eam docet P. Milante in suis exercitationibus in 2. *prop. Alex. VII.* his verbis: „ Si Dux vel Officialis militiæ acceptaret „ duellum non ex levi quidem timore, sed „ ex gravi metu cadente in virum constantem, amissionis nempe famæ nedum, verum etiam & officii, quo procul dubio spoliaretur, quia recusans duellum haberetur ut vilis, nec milites amplius gererent morem, ut consuetum est apud aliquas nationes: certe iste non incurreret ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas, eo quia Ecclesia, ceu pia mater, nunquam alligare, tantoque onere gravare intendit filios in tam immani discrimine positos. Hinc *Castropalaus* &c. Confirmat etiam *Laymanus* &c.

II. Auctor iste solidam doctrinam contra duellum propugnat; at erravit nimia benignitate in pœna ecclesiastica minuenda. Idcirco BENEDICTUS XIV. P.M. hanc fictitiam benignitatem damnans antecessorum Pontificum pœnas contra duellantes confirmavit, & uberius explicavit in laudata constitutione his verbis. *Statuimus atque decernimus ut si quis in duello sive publice, sive privatim indicto, hominem occiderit, sive hic mortuus fuerit in loco conflictus, sive extra illum ex vulnere in duello accepto, hujusmodi homicida tanquam interficiens proximum suum animo præmeditato, ac deliberato ad formam constit. fel. record. Præd. Nostri* BENEDICTI *XIII.* &c. *ab ecclesiasticæ immunitatis beneficio exclusus, & repulsus omnino censeatur; ita ut a cujusque sacri aut religiosi loci asylo, ad quod confugerit, servatis tamen de jure servandis, extrahi, & judicis competentis curiæ, pro merito puniendus tradi possit, & debeat.* Vide ibi alia plura. Subdit: *Præterea simili motu, & auctoritate decernimus, ac declaramus sepulturæ sacræ privationem a sacrosancta Trid. Synod. inflictam morientibus in loco duelli, & conflictus incurrendam perpetuo fore etiam ante sententiam judicis, a decedente quoque extra locum conflictus ex vulnere ibidem accepto, sive duellum publice, sive privatim indictum fuerit, etiamsi vulneratus ante mortem non incerta pœnitentiæ signa dederit, atque a peccatis, & censuris absolutionem obtinuerit; sublata Episcopis & ordinariis locorum super hac pœna interpretandi, ac dispensandi facultate* &c. Si ipsis Episcopis sublata est facultas interpretandi hanc pontificiam constitutionem, eam ne sibi usurpabunt Casuistæ aliqui? Quare proscripta manet opinio alterius novissimi Moralistæ inquientis: *Si tamen cadaver ab excommunicatione jussu superioris facultatem habentis absolveretur, posset etiam honorari ecclesiastica sepultura.* Hoc aperte constat ex recitatis constitutionis verbis.

§. VI.

§. VI.

Animadversiones in quartam proscriptam thesim. Idea status naturalis quam perhibet P. Daniel Stadler, arbitraria, & commentitia.

I. Quoniam P. *Daniel Stadler* in suo volumine *de Duello honoris vindice* quartam & quintam thesim damnatam ex instituto, & fuso calamo propugnat, operæ pretium existimavi breviter perstringere principia illa quibus proscriptam defendere doctrinam conatur, & ceteris Theologis se *altius fodere* velle ait. *cap.* 3. *pag.* 117.

II. Ideam status naturalis his verbis *ibidem* §. 2. *pag.* 119. describit: „ Status naturalis „ prout ab adventitio discernitur, scilicet a „ statu conjugali, herili, a statu Civitatis, „ Reipublicæ &c. est conditio hominum inter se æqualium, neque alterius quam Dei „ arbitrio subjectorum.... Et hæc præcipua „ status naturalis prærogativa, *sine subiectione vivere: spectata namque natura omnes „ æquales & liberi nascimur, nec unus alteri „ subjectus est.* "

III. Hæc status naturalis idea chimærica est. Quod Deus potuerit efficere ut homines prodirent velut fungi e terra, nemo est qui dubitet. At status iste possibilis a statu conjugali distinctus, chimæra est, & ad ea explicanda quæ in statu nostro, qui reipsa est, eveniunt, ineptissime productus. Et tamen hunc in finem hanc commentitiam notionem auctor præmisit. Sic enim *ibidem* persequitur: *Homines inter se æquales sunt, non illi tantum qui societatis omnis expertes vitam solitariam agunt; sed & ii qui licet societatem colant, quadam tamen ratione libertatem a natura congenitam retinent, eo quod nemini subjecti vivant: & hæc est præcipua status naturalis prærogativa, sine subjectione vivere: spectata namque natura omnes æquales, & liberi nascimur, nec unus alteri subjectus est.* Primum describit statum naturalem *a conjugali, & herili* distinctum: qui status possibilis utique divinæ omnipotentiæ est: deinde hunc statum chimæricum cum statu conjugali, herili &c. confundit, & pro eodem accipit. *Spectata*, inquit, *natura omnes æquales & liberi nascimur, nec unus alteri subjectus est.*

IV. In recensita doctrina error Hobesianus non cubat modo, sed patenter se prodit. Quid? Omnes æquales, & liberi nascimur? Æquales ergo patri liberi sunt? *Nec unus alteri subjectus est.* Uxor ergo non est marito subjecta, nec filii parentibus? Subdit utique continuo, nempe *n.* 173. aliquos dubitasse, num status hic naturalis hominum detur, eo quod homo sit animal sociale. Dubitarunt ergo aliqui de hujusce chimærici status existentia? At quinam sunt isti dubitatores? Christiani non certe, cum sciamus omnes ex Scriptura sancta a primo homine ceteros homines descendere. Quid ergo chimæricos status effingunt, ut legis evangelicæ præcepta implicent, & obscurent? Dividit postea auctor iste hominum statum in naturalem, & mixtum; sed subdit pag. 183. n. 192. *Nobis de mixto sermo est, habente tamen præcipuum caracterem status naturalis, libertatem scilicet non dependentem ab altiore judice.* Postea plura consectaria antievangelica ex hoc chimærico statu naturali eruit, nempe duellum licitum esse in tali statu contra calumniatores, verberatores, raptoresque bonorum. Fingit deinceps plures homines ex pluribus civitatibus confluere ad habitandum in aliquo terræ tractu nullius subjectos potestati. Homines isti facile se se offendunt, & mutuo lædunt, proprium honorem calumniis, verberibus corpora reciproce percutiunt, bona sibi rapiunt: judice carent, qui jus dicat. Unde colligit *Hectorem* colapho læsum a *Leandro*, provocatumque ad duellum, non debere fugere, etiamsi possit, sed acceptare duellum. Et pro hac sententia refert *P. Molinam de just. tr.* 3. *disp.* 17. Postea subdit pag. 136. *Assentitur Lessius, testatus, hanc esse communem DD. sententiam. Certe Vindex* GOBATI *recenset omnino nonaginta sex ei faventes.* Heinc infert: *Si sana est* MOLINÆ, *& aliorum doctrina, multo facilius admittetur mea: primo quia illi Theologi loquuntur non de statu naturali solum, sed etiam de civili.* P. Stadler loquitur dumtaxat de statu naturali, quem supra descripsit, quemque licet chimæricum, statui naturali nostro applicat, & inde colligit suas proscriptas opiniones.

V. Damnatam tamen thesim quartam docet *cap.* 4. *pag.* 181. ubi eam sic proponit: *An pro servandis fortunis ex illibato honore dependentibus liceat ei provocationem acceptare, vel etiam provocare, siquidem hoc ignominiam passo necessarium sit ad servanda bona?* Exponit claritatis gratia casum in Hectore, & Leandro, & postea *pag.* 182. §. 1. sic resolvit: *Probatur quod licite ad duellum comparuerit provocatus* HECTOR ... *expresse de duello Bonacina nixus assensu Navarri, Becani, Sanchez docet .... Unde infero. Ergo etiam*

licite pugnat, *& duello congreditur Hector*, *dum Leander inique provocans similis damni ei causa est*. Ex erronea Bonacinæ, & aliorum doctrina, qua asseritur duellum honestum esse ad defendenda bona quæ quis reipsa possidet, infert licitum esse duellum ut defendantur bona quæ ex honore proficiscuntur, ad quæ *Hector* jus inchoatum habet. Et eo, inquit, P. Stadler, firmior est doctrina mea, quod ego in statu naturali licitum duellum assero; citati vero auctores licitum duellum in statu civili propugnant. Sic ille argutatur.

VI. Proponit deinde pag. 195. *An ad servandas una cum honore opes etiam liceat provocare?* Respondet vero *pag.* 196. his verbis: AJO, *licere Hectori provocare Leandrum*, *sicut in casu priore licebat acceptare*.

VII. Ut jam indicavi, sibi fingit auctor iste statum naturalem in alia providentia possibilem, ut heinc in hoc statu naturali qui reipsa viget, sua erronea consectaria eliciat, ut mox evidentius patebit.

§. VII.

Animadversiones in quintam proscriptam thesim.

I. P. Daniel Stadler *loc. cit. cap.* 5. propugnat quintam damnatam thesim fuso calamo. Proponit capitis initio *an asserta pro statu naturali licentia applicari etiam possit statui civitatis male ordinatæ?* Describit, quid sit civitas bene, & quid male ordinata. Alia est societas perfecta, cum debita parentium, & imperantium subjectione. Hæc vero est cum magistratuum socordia negliguntur leges pro optimo regimine institutæ. Si vir militaris degat in hac civitate male ordinata, in qua judices prætermittant læsa jura reparare, & injustos honoris, & inde manantium opum aggressores punire, quid aget, si læsum in honore, & consequenter in fortunis se sentiat? Respondet P. *Stadler* pag. 204. *Itaque* AJO, *me non posse damnare Theologum qui viro illi militari*, *aut nobili declaret*, *quod absque gravi conscientiæ noxa acceptare duellum possit*, *vel etiam*, *si ita res ferat*, *offerre*: *adeoque quod in statu naturali licitum esse diximus*, *etiam in hoc statu civitatis male ordinatæ*, *certo modo licitum asserimus*. *Jam probanda erit doctrina*.

II. Sincere fatetur *n.* 284. auctores antiquiores casum nostrum non attigisse. Similia quippe paradoxa ante Probabilismi ortum non apparuere. Ex recentioribus pro hac sua sententia citat *P. Reiffenstuel*, *P. Seybold*, *P. Pichler*, *P. Uth*, *item P. Sporer* saltem quoad licentiam acceptandi provocationem. *Huic numero*, inquit, *accensendus quoque venit celeberrimus Laymanus*. Allegat deinde P. Pichlerum ajentem, *omnes eos auctores pro hac doctrina nostra adduci posse*, *quotquot duellum permittunt ob necessariam defensionem rerum temporalium magni momenti*, qui sunt plurimi. Inter alios, subdit P. Stadler, *Lessius adducens Bannesium*, *& Angelum Wiesner*. Sed quæ continuo subdit P. Stadler ibi *pag.* 206. digna sunt ut notentur. *Non enim* inquit, *videtur pertinere ad rei summam*, *sive recta petentem fortunas meas duello compescam*, *sive petentem recta honorem*, *& per connexionem fortunas*.

III. Animadvertas in transcursu velim probabilisticam propagationem. Primo constituunt licitum esse occidere invasorem bonorum temporalium. Secundo te posse vel acceptare, vel offerre duellum ob eorumdem bonorum defensionem. Tertio licitum duellum esse ajunt ob honoris defensionem. Quarto, ut deluderent Concilii Tridentini, & Pontificum decreta quæ damnant absolute duella, & præsertim ob honoris defensionem, adjecerunt hæc duo verba, *sive petentem recta honorem*, *& per* CONNEXIONEM *fortunas*. Fortunæ semper connexæ cum honore sunt. Ergo semper licitum duellum est, quo defendatur honor fortunarum parens fecundissimus. Hæc omnia ex damnata propositione rejecta jam sunt.

CAPUT VI.

De bello.

I. QUÆST. I. *Quid*, *& quotuplex sit bellum?* RESP Est conflictus multorum contra multos extraneos, vi & armis, Principis jussu peractus. Dicitur conflictus multorum contra multos, & jussu Principis peractus, ut distinguatur a duello, quod est certamen unius contra alterum ex condicto initum designato loco, & tempore; & a rixa, quæ est pugna paucorum contra paucos; & a seditione, quæ fit non contra extraneos, sed inter homines ejusdem civitatis, aut regni invito Principe. Bellum aliud est defensivum, quo ab invasione defenditur. Aliud offensivum, quo Princeps exercitu armato hostem aggreditur juris vindicandi, aut compensationis obtinendæ gratia.

II. QUÆST. II. *An utrumque bellum licitum*

tum sit? Resp. Adfirmant Catholici omnes, idque constat ex divina Scriptura. Nam Abraham bellum gessit, & benedictionibus repletus est: tum enim patresfamilias, & Patriarchæ potestate regia præditi erant.

III. Quæst. iii. *Quæ sint conditiones ad belli justitiam necessariæ, & qui possint illud indicere?* Resp. Conditiones tres: 1. causa justa; 2. auctoritas Principis; 3. recta intentio bellantium. Bellum indicere soli Principes valent qui suprema potestate fruuntur. Principes supremi instituti sunt a Deo custodes legum, & ordinis in societate servandi. Illorum est hunc societatis ordinem promovere, atque ejusdem perturbatores plectere. Justa igitur præliandi causa est vel defensio proprii status, vel innocentis vindicatio, vel injuriæ acceptæ punitio.

IV. Quæst. iv. *Utrum Princeps habens opinionem probabilem quod sibi aliquod regnum, vel civitas debeatur, possit bellum indicere Principi possessori?* Resp. Adfirmantem opinionem sustinent plures Casuistæ, Diana, Filliucius, Escobar, Azorius, Sanchez, & alii, nixi illo principio, quod *qui probabiliter agit, prudenter agit*. Hæc opinio, quæ est fetus Probabilismi, falsa est, & proscripta quoad principium cui innititur, ab Innocentio XI. Possessio quippe certa auferri sola probabilitate nequit. Probabilia jura sapientum discussione dirimi, non bello cum tanto subditorum detrimento, & innocentum strage debent. Moralem certitudinem habere Principes tenentur se læsos esse, vel sibi deberi id quod volunt, ut indicere bellum jure queant. Innumera sunt mala, scandala, flagitia, innocentum oppressiones quæ bellum consequuntur. Quare non nisi gravi urgente necessitate certa moveri licite bellum valet, ipso ethnico Livio testante: *Pia arma quæ necessaria*. Si ambitio amplificandi confinia, augendi ditionem, deprimendi vicinos, causa belli sit, omnia quæ consequuntur mala, in caput Principis detorquentur. Antequam igitur bellum moveatur, non viri politici tantum, sed juris periti, & Theologi serio, & sæpe consulendi sunt, curandumque ut scripto consignent vota sua. Quoniam facile est lingua, & privato sermone adulari, jura fucis arbitrariis pingere; difficilius est scripto decipere: scripta quippe consilia, & vota aliis viris Theologis examinanda tradi queunt, & ex plurium discussione, & oppositionum diversitate erui veritas potest. Neque dicas, hæc gravia esse, & fastidii plena. Siquidem gravissimum est belli negotium: idcirco gravissimam postulat, antequam suscipiatur, diligentiam.

V. Milites extranei antequam militiæ exteri Regis nomen dent, justitiam belli habere perspectam debent. Isti quippe liberi cum sint, nullo obedientiæ prætextu excusari valent. Milites autem subditi Principis bellum inferentis, sat est ut ipsis non constet de injustitia belli. Præsumere isti debent proprium Regem nonnisi bella justa gerere. Si isti in examen revocare belli justitiam vellent, omnis imperandi potestas everteretur.

VI. Quæst. v. *Utrum Rex catholicus in bello justo contra alios Catholicos vocare in auxilium queat gentiles & infideles?* Resp. Quamquam licitum sit Principi juste præliandi auxilium ferre, etiamsi diversæ sit religionis, dummodo id præstari sine scandalo, & fidei periculo queat, ut ex Scriptura sancta colligitur; (nam Machabæi, ut ex *lib.* 1. *cap.* 8. colligitur, fœdus cum Romanis iniere) verum non video, quomodo fieri sine scandalo, & absque fidei periculo possit ut infideles in auxilium vocari possint in bello quod fit a Principe catholico adversus alios catholicos. Odium enim intestinum, & vehemens aversio inter diversæ religionis professores innumera sacrilegia pariunt, & virtutum strages. Quid si referre vellem templorum profanationes, sacrarum imaginum conculcationes, virginum constuprationes, & cetera absurda quæ ejusmodi fœdera consequuntur? Alta mente repositum esse Principibus catholicis debet documentum S. Cælestini I. ad Theodosium Imperatorem datum, & in actis Concilii Ephesini descriptum: *Major vobis fidei causa debet esse quam regni, ampliusque pro parte Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quam pro omnium securitate terrarum Subsequentur enim omnia prospera, si primitus, quæ sunt Deo cariora serventur .... Pro vestri enim imperii salute geritur, quidquid pro quiete Ecclesiæ, vel sanctæ Religionis laboratur*. Similia scripsit S. Leo Magnus *epist.* 75. ad Leonem Augustum. *Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi, non solum ad Mundi regimen, sed maxime ad Religionis præsidium esse collatam*. Hæc serio meditentur omnes supremæ Potestates, & ob oculos habeant flagella quæ Propheta Hanani minatus est Asæ Regi Judæ, propterea quod contra Regem Israel in subsidium vocaverat Benadab Syriæ Principem. *In tempore illo venit Hanani Propheta ad Asa Regem Juda, & dixit ei: Quia habuisti*

buisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo ; idcirco evasit Syriæ exercitus de manu tua . . . . Stulte igitur egisti : & propter hoc ex præsenti tempore adversus te bella consurgent. 2. Paralip. Mitto plura alia Scripturæ sanctæ testimonia.

VII. QUÆST. VI. *Licitum ne est Clericis, & Religiosis in bello justo propria manu pugnare?* RESP. Negat communis sententia. Clerici enim, & Religiosi a curis mundi segregati, divino cultui dicati sunt, ut pro se, & populo Deo vota offerant, & animarum spiritualia negotia tractent. Huic autem eorum præcipuo instituto recta adversatur bellica pugna. Urgente tamen necessitate defendendi patriam, & Religionis jura, lege naturali, & pietate in patriam, ad necessariam se armare defensionem valent. Immo Episcopi ipsi præesse suis Clericis, & Religiosis adversus Turcas, & infideles queunt, ut Religionem & patriam propugnent. Raro tamen occurrere existimo casum in quo justa Religiosis occurrat bellandi ratio. Nam absolute Christi Religio non armis, non pugna, sed mansuetudine, patientia, pace, & tolerantia defendenda est. Quare antequam Religiosi arma capessant, sapientum virorum consilio opus est.

VIII. QUÆST. VII. *Licitum ne est Christianis captivis timore mortis perculsis pro infidelibus pugnare adversus Christianos?* RESP. Negat communis sententia, si de bello directo, & immediato sermo sit adversus Christianos. Cum enim hoc bellum Religionis causa injustum sit, intrinsecum malum est se se tali pugnæ immiscere. Quare ejusmodi captivi nequeunt tormenta bellica explodere, naves gubernare, bombardas emittere ob metum mortis: quia hæc omnia in Christianorum cladem recidunt. De hoc vix est dissidium. Disputant vero num præfatis captivis Christianis licitum sit in Turcarum triremibus remigare, scalas apponere, propugnacula deferre, sulphur porrigere ob metum mortis. Adfirmant plures, quod actiones istæ indifferentes sint, nulloque modo natura sua noxiæ, sed sola Turcarum malitia in Christianorum damnum, & necem dirigantur. Verum hanc probare doctrinam nequeo. Actiones præfatæ indifferentes essent, dum in Lunæ campo bellum perageretur. At in vero & non fictitio bello actiones noxiæ sunt circumstantiis spectatis. Aliunde bellum injustum creditur: ergo præfatæ actiones minime licitæ christianis captivis sunt.

IX. QUÆST. VIII. *Qui modus servandus in bello peragendo sit?* RESP. Indicto bello justo, seligere Principes debent belli Duces non modo artis militaris peritos, verum etiam optimis moribus, integritate, & justitia ornatos; iisque districte jubere ut milites in officio contineant, neque permittant, aut pro viribus tollerent, quidquam sive in itinere, sive in bello fieri quod justitiæ, & pietati repugnet, utque a Deo justitiæ vindice imprimis expectent prosperum pugnæ christiano more peractæ eventum.

X. QUÆST. IX. *Quænam sunt peccata quæ patrari in bello solent?* RESP. Numera cæli stellas, si potes. Cursim communiora indicabo. Adversus justitiam peccant, & ad restitutionem tenentur belli duces, si Principum suorum mandata transgrediantur, damna inferentes, quæ ad victoriam non conducunt: si militibus stipendia solvere congruo tempore negligant: si in militum rapinas, stupra, deprædationes injustas non animadvertant, & pro viribus non impediant, cum ad id ex officio adstringantur: si muneribus a civitatibus, pagisque acceptis, ne iisdem onera tributorum imponant, aut ne in eorumdem domibus milites collocent, postea alias civitates & provincias, quæ munera illis non solvunt, plus justo gravant, onerantque: si militum censum non compleant, fictitios milites substituentes.

XI. Peccant milites, si castra deserant; si officii sui partes implere negligant; si præter stipendia accepta quidquam surripiant; si hostibus ultra jus & fas incommoda inferant.

XII. QUÆST. X. *Licitum ne est in bello justo innocentes sontibus permixtos occidere?* RESP. Innocentes reputantur agricolæ, rustici, infantes, mercatores, peregrini, feminæ, advenæ, legati, & inter Christianos Religiosi, Sacerdotes, qui arma non stringunt ad præliandum. Hos occidere nefarium est, & inhumanum, nisi ita permixti nocentibus forent, ut hi sine illis occidi non possent.

XIII. QUÆST. XI. *Licitæ ne sunt repræsaliæ?* RESP. Repræsaliæ sunt compensationes malorum quæ ab hostibus sunt illata. Ut liceant plura requiruntur. 1. ut legitima auctoritate Principis læsi fiant: 2. ut mala illata manifesta sint: 3. ut hostes, qui mala intulerunt, debitam compensationem dare detrectent: 4. ut non plus damni inferatur quam receptum sit: 5. ut non fiant cum damno innocentum & Sacerdotum.

XIV. Disputare Theologi solent utrum bellum instituere diebus festis licitum sit? Absolute non licet, & res de se patet. Ceterum

terum bellum non instituitur, nisi opportunitate data. Porro si opportunitas occurrat die festo, tum necessitas urget. Idcirco longius hac de re disputare non vacat.

DISSERTATIO II.

De luxuria, ejusque speciebus.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ ab Alexandro VII. & Innocent. XI.

I. M*Ollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ: ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem*. Est 24. Alex.

II. *Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam*. 25.

III. *Est probabilis opinio quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis*. 40.

IV. *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo* regalo, *dum deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur*. 41. Alex.

V. *Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur*. Est 48. Innoc.

VI. *Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali*. Est 49.

VII. *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum*. 50.

VIII. *Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur*. 51.

IX. *Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere; quinimmo directe, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit*. 61.

X. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit*. 62.

XI. *Licitum est quærere indirecte occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi*. 63. Innoc.

CAPUT II.

Propositiones laxæ Casuistarum quorumdam.

I. „ ROgas, utrum fornicatio, & pollutio, aut quæcumque alia non naturalis carnis commixtio, habita secrete in Ecclesia, sit sacrilegium, & hoc debeat in confessione explicari? Respondeo, esse probabile quod non." Caramuel *in Regul. disp.* 66. *num.* 1017. Vasquez *in* 1. 2. *D. Thomæ quæst.* 72. *disp.* 98. *cap.* 6. *num.* 6. *pag.* 463.

II. „ Possunt famuli tuta conscientia meretricis, aut pellicis mensæ ministrare cibos non solum communes, sed & calidos, & provocantes ad venerem condire, & lectum privatum sternere. Consulto non solum cibos communes dixi, quia scio esse majorem difficultatem, si essent tales qui excitarent venerem. Tunc enim juxta aliquos Theologos deberent famuli a tali servitio desistere, ne in venerem illicitam cooperarentur indirecte. *At prudentiores credimus* etiam tales cibos posse sine culpa condiri." Idem Caram. *in Theol. præterintent. Tom.* 4. *præcep.* 6. *quæst.* 8. *c.* 2. *num.* 1974.

III. „ Possunt lectum domino, & amasiæ sternere citra culpam venialem, consono Azorio, & Diana." Idem *ibid. n.* 2976.

IV. „ Non esset peccatum mortale domino & pellici alias rem habituris aut lectum procurare hospitio, aut parare meliorem solito, aut floribus fulcire. Ratio est, quia aliud est fornicari, aliud meliorem in ipsa fornicatione habere delectationem in genere luxuriæ, aliud & omnino diversum, habere majorem requiem in genere commoditatis. Sane hanc ultimam domino etiam fornicaturo procurare malum non est." Idem *ibid. n.* 2977.

V. „ Non est peccatum conducere pellicem in domum sui domini, tametsi eam peccaturam prævideas." Idem *ibid. n.* 2981.

VI. „ Scio ex verbis amatoriis secuturam

„ pollu-

„ pollutionem, vel ex curioso feminæ aspe„ ctu, vel ex nimia comestione, aut ebrie„ tate. Num sit mortale? Docet Vasquez „ non esse, *etsi prævisa*. " P. Escobar *in Sum. tr.* 1. *exam.* 8. *c.* 3. *n.* 80.

VII. „ Circa verba quæsierim, an peccaret mortaliter qui feminam sollicitaret si„ ne intentione executionis ob solam osten„ tationem amoris, si sciat certo illam mi„ nime ad assensum alliciendam? Peccat pla„ ne, quia ad scandalum illam adfert. Quid, „ si tam effrenatæ libidinis sit qui sollici„ tat, tantaque jam infamia circa libidinem „ laboret, ut nullatenus femina ad scanda„ lum afferenda sit? Non delinquet morta„ liter. " Idem loc. cit. *n.* 97.

VIII. „ Scit mulier in choreis se ab ali„ quo tangi intentione prava: peccat ne e„ jusmodi tactus admittendo? Respondeo ne„ gative. " Idem *loc. cit. n.* 80.

IX. „ Valde probabile est opinionem af„ firmantem oscula, & tactus, dummodo „ non sint in partibus ad generationem de„ stinatis immediate, & proxime, si fiant „ absque intentione carnali, non esse pecca„ ta mortalia, sed ad summum venialia ... „ Unde colligo, quod Confessor sollicitans „ in confessione ad ejusmodi oscula, & ta„ ctus absque intentione prava, non sit de„ nuntiandus vi motus proprii Gregorii XV. „ & aliorum summorum Pontificum. " P. Thomas Hurtado *Tom.* 1. *variar. resol. tractat.* 3. *cap.* 3. *resol.* 27.

X. „ Dicendum est, peccata luxuriæ con„ tra naturam, etiamsi magis turpia appa„ reant, & majori nota infamiæ digna sint, „ ex genere tamen suo minora esse quam „ peccatum furti. " P. Vasquez *in* 1. 2. *D. Thomæ tom.* 1. *quæst.* 73. *art.* 4. *in notation. n.* 3. *pag.* 480.

XI. „ Habens delectationem veneream, „ cessante tamen periculo consensus in eam, „ vel periculo in pollutionem consensus, „ nullo modo peccabit, nequidem veniali„ ter, si solum permittat appetitum delecta„ ri, negative se habendo. " Joannes Sanchez *in disp. select. disp.* 21. *n.* 3. *pag.* 102. *edit. Venet. an.* 1639.

XII. „ Qui ederet calida, ut somnia im„ munda haberet, non peccaret: quia so„ mnium *impudicum voluntarium* in causa „ nullo jure prohibitum est. " Idem *loc. cit. num.* 13. *pag.* 106

XIII. „ Quando est dumtaxat solum pro„ babile te succubiturum tentationi, certe „ etiam probabile est te non succubiturum „ Atque sicut in plurimis aliis materiis fas „ tibi est ex utralibet sententiarum specula„ tive probabilium deducere conclusionem ti„ bi gratam; ita licebit tibi argumentari. „ Occurrunt mihi graves rationes, ob „ quas vir prudens sapienter judicare potest „ me lapsurum in novum crimen mortale, „ si accessero hanc domum. Viceversa sunt „ aliæ rationes etiam graves, ob quas alius „ æque prudens pronuntiaret me non lapsu„ rum. Ergo possum sine nota temeritatis, „ & imprudentiæ me committere illi occa„ sioni, certo non commissurus, si liquido „ scirem me in illa admissurum illud grave pec„ catum. Atque adeo fas est per se loquen„ do committere se periculo probabili pec„ candi mortaliter. " P. Georgius Gobat *in experim. Theolog. vol.* 1. *tr.* 7. *cas.* 16. *n.* 725. *pag.* 595. *edit. Monachii an.* 1669.

XIV. „ Liquido scio crebro fieri, præser„ tim inter plebejos, & rusticos, ut eodem „ in lecto puella cum proco cubent aliquot „ horas induti, & exuti; & tamen nihil o„ mnino impudicum agant; *vel nonnisi oscu„ la, & turpes attrectationes exerceant:* unde „ judico non posse a Confessario negari abso„ lutionem omnibus illis puellis plebeiis... „ quæ non videntur habere propositum num„ quam amplius admittendi procum in le„ ctum suum. " Idem *Vol.* 2. cujus titulus *Quinarius Tractatuum* &c. *tract.* 5. *cap.* 32. *sect.* 2. *num.* 19. & 20. *pag.* 553. *edit. Constant. anno* 1670.

XV. „ Si concubinarius nequeat dimitte„ re suam concubinam sine jactura centum „ aureorum, seu ducatorum, poterit Con„ fessarius pro re nata amplecti sententiam „ vel Joannis Sanchez, vel Oviedi, paullo „ ante relatam. " Idem *tract.* 7. *cas.* 16. *num.* 530. *pag.* 596.

XVI. „ Si ipsa est ita effrons, ut dimis„ sa, propalatura sit occultum concubina„ tum, retinere eam volenti patrocinabuntur „ plerique ex citatis; sed utique munien„ dus erit peculiaribus propositis, & aliis „ mediis; sicut & patrocinabuntur, si ipsa „ sit ejus ancilla, & nequeat aliam adipisci „ absque pari periculo; cum tamen haud „ possit ullo modo carere ancilla omni. " Idem *ibid.*

XVII. „ Si rusticus a viro existimato do„ cto, ac pio audisset, fornicationem, & fur„ tum externa esse peccata, at licere forni„ candi, aut furandi desiderium, quibusdam „ *Neotericis* doctis videtur, hanc ignoran„ tiam minime excusare, quod hic libere

„ velit objectum externum, quod esse peccatum novit . . . Quamvis hoc probabile „ sit, *probabilius* tamen credo, illum actum „ internum excusari omnino a malitia. " P. Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decal. c.* 16. *n.* 16. & 17.

XVIII. „ Licet Nav. Philiar. Azor. existiment, etiam conjugatum peccare mortaliter, *si voluntarie* delectetur commotione sensitiva, ac venerea, orta ex conjugis absentis apprehensione, eo quod talis commotio tunc ordinari non possit ad actum conjugalem, sed potius ordinetur ad pollutionem; opposita tamen sententia probabilitate non caret. " P. Paulus Layman *Tom.* 1. *lib.* 1. *tr.* 3. *c.* 6. *n.* 14.

XIX. „ An si amicus meus velit ut ego feram munuscula, & similia, *turpis scilicet amoris incitamenta*, quæ ipse mittit ad suam concubinam, possim ego sine peccato deferre? . . . Fateor, si tibi magni sit ejusmodi amicitia, ac vere timeres eam amittere, excusari te posse: quia tunc notabilis nocumenti justus metus accedit. Simile quid erit, si a te amicus petat, ut cubiculum ei accommodes, in quo scis eum fornicaturum. " P. Thomas Tamburinus *lib.* 5. *in Decal. c.* 1. §. 4. *num.* 20.

XX. „ An ex aliqua justa causa licitum sit commodare cubiculum alicui petenti ad fornicandum, vel locare domum meretrici, etiamsi ob loci circumstantiam aliquis peccatum admitteret, vel si meretrix domum illam conducens plurimum feminis honestis vicinis noceret? De hoc casu olim interrogatus fui. Nam quidam vir nobilissimus instanter ab amico domum ejus ad meretricandum petebat. At si hoc illi denegasset, in gravissimum damnum incidebat. Consuluit an peccaret hoc faciendo. *Et respondi negative*, quia absque detrimento proprio proportionato hoc denegare minime poterat. " P. Antoninus Diana *Tom.* 7. *coord. tr.* 5. *resol.* 48. §. 1. *pag.* 241. *edit. Ven. an.* 1698.

XXI. „ Ex hoc colligitur quid dicendum sit de aurigis deferentibus meretricem ab uno loco ad alium, quam sciunt illuc petere ad peccandum. Hi enim regulariter excusantur a peccato, *quia adest causa non amittendi lucrum*, quod ex eo ministerio comparant. Ita ille (Merolla) & ego. " Idem Diana *loc. cit. resolut.* 42. *pag.* 239.

XXII. „ An sit aliqua causa excusans præbentem munera concubinæ judicis, ab illaque petentem ut judicem in negotio interpellet? . . . . Si negotium grave sit, videasque judicem tibi non esse propitium; speres autem intercessione concubinæ gratum fore, neque alia via appareat qua possis illum ad servandum tuum jus inflectere; crederem tibi licere petere a concubina ut in tali negotio intercedat . . . . Quod vero media illa intercessione concubina, & judex periculo peccandi exponantur, non obstat quominus id licite fieri possit, urgente gravi causa. " P. Ferdinandus de Castropalao *Tom.* 1. *tr.* 6. *disp.* 6. *punc.* 15.

XXIII. „ Peccant sine dubio mortaliter, *regulariter loquendo*, pictores pingentes *valde turpia*, & *obscœna*, & multo magis histriones ejusmodi *valde turpia* repræsentantes, ex quibus moraliter certum est multos lapsuros graviter quoad castitatem, & pudicitiam . . . Dico autem *regulariter loquendo*: nam in casu raro, si tanta est pictoris, vel histrionis necessitas ut *eo lucro indigeret ad victum*, *vestitum*, vel ejusmodi *quid necessarium*, semel aut iterum licere, *donec* alia victus ratio occurrat, permittunt alii DD. cum Tamburino, dummodo absit periculum mortale impuræ delectationis venereæ. " P. Patritius Sporer *Tom.* 2. *trac.* 5. *in* 5. *præcept. Decal. c.* 1. *sec.* 3. *n.* 92.

XXIV. „ Utrum pictori liceat pingere imaginem amasiæ *pro eo* quem pictor *certo* scit in illam turpiter esse affectum; idque extra finem matrimonii, præsertim si etiam essent matrimonii ad invicem incapaces? Resp. non licere citra peccatum mortale *regulariter loquendo*, cum præbeat fomentum & incitamentum turpis amoris; *nisi iterum* causa gravissimæ necessitatis pictoris excusaret: cum enim talis pictura de se sit indifferens, & etiam bono usui deservire possit, *ob causam gravis necessitatis poterit pictor permittere peccatum alterius*. " Idem Sporer *loc. cit. n.* 93.

XXV. „ Utrum liceat famulo domino ascendere volenti ad rem habendam cum femina, pedem sustinere, aut scalam apponere ad mortem sibi imminentem vitandam? Negabunt forsan aliqui post *decretum SS. P. N. Innocentii*. Sed probabilius multo respondeo affirmative . . . . Nec obstat quod ea cooperatio damnetur in 51. propositione memorata *decreti Innocentii*, quia in eo decreto damnatur ea

„ coo-

„ cooperatio facta ob causas in propositio„ ne ipsa memoratas. " Emmanuel a Conceptione, seu continuator Leandri a SS. Sacram. *in 10. Decal. præcep. par. 4. in ord. 9. tr. 7. disp. 5. qu. 2.*

XXVI. „ An famulus scribens, vel deferens scripta ad venerem provocantia ad „ evadendum mortis, vel gravis nocumenti „ periculum, peccet mortaliter? . . . Pro„ babiliter respondeo negative. " Idem *loc. cit. qu. 28.*

XXVII. „ An liceat famulo concubinam „ portare, ne a domino male tractetur, „ aut e domo expellatur? . . . Probabilius „ respondeo affirmative . . . . De casu au„ tem hujus quæstionis mentionem nullam „ fecit *propositio damnata* (51. ab Innoc. „ XI.) ac proinde non est propter illam „ recedendum ab affirmativa sententia. " Idem *loc. cit. q. 26.*

XXVIII. „ Interesse comœdiis, *ubi tur„ pes res repræsentantur*, ob solam vanam „ curiositatem absque periculo *probabili* la„ psus in aliquod mortale, non est letale. „ Immo quando audiuntur *hujusmodi tur„ pia* in comœdiis repræsentata *ob solam de„ lectationem* resultantem *ex verbis turpibus*, „ non est mortale. " P. Vincentius Candidus *Tom. I. disquisit. 11. art. 2. dubit. 5.*

XXIX. „ In re venerea, sive in delecta„ tione propria luxuriæ deliberate admissa, „ in solutis potest practice admitti parvi„ tas materiæ. " Torrecilla *Tom. 1. tract. 3. disp. 2. cap. 3. tota fere sec. 1. a. num. 14. fol. 514.*

XXX. „ Femina cui mors, infamia, vel „ detrimentum in bonis, vel aliud simile „ immineret, sub letali non tenetur voci„ ferare, vel cum tanto incommodo resiste„ re; sed, secluso periculo consensus, pote„ rit se sinere oppressori. " Idem *ibid. sec. 2. n. 15. fol. 524*

XXXI. „ Possunt conjuges, ut saluti con„ sulant, vel ne onerentur prole, cessare „ mutuo consensu a copula incepta, si ab„ sit periculum pollutionis, saltem ut vo„ luntariæ ipsis, quin letaliter peccent. " Idem *ibid. sec. 5. n. 92. fol. 550.* cum Diana, & aliis.

XXXII. „ Secluso periculo pollutionis, „ saltem ut ipsis voluntariæ, gravis culpa „ non est in conjugatis delectari de copu„ la præterita, vel futura ut præsenti sibi „ proposita, etiam in tempore in quo co„ pulam exercere non valent, etsi absentes „ sint. " Idem *ibid. n. 134. fol. 554.*

XXXIII. „ Secluso item periculo pollu„ tionis, saltem ut ipsis voluntariæ, grave „ non est in sponsis de futuro, aut viduis „ mente, vel etiam sensu delectari in co„ pula licite in matrimonio habenda, vel „ habita. " Idem *ibid. num. 149. & 152. fol. 556.*

XXXIV. „ Secluso rursus periculo pollu„ tionis, saltem ut ipsis voluntariæ, gravia „ non sunt in sponsis de futuro oscula, & „ amplexus, & tactus (qui prorsus libidi„ nosi non sint) ob turpem aliquam dele„ ctationem. Idem *ibid. n. 165. fol. 557.*

XXXV. „ Pollutio prævisa, secluso peri„ culo consensus, & intentionis erga ipsam, „ non est sufficienter voluntaria, & imputa„ bilis ad culpam, si proveniat ex causa quæ „ etsi nec necessaria, neque utilis sit, remo„ te tamen ad pollutionem se habeat, vel in „ illam notabiliter non influat. " Idem *ibid. sec. 9. n. 39. fol. 586.*

XXXVI. „ Pollutio, secluso eodem peri„ culo consensus, & intentionis, quoties cau„ sa ex qua provenit, non est graviter pec„ caminosa in materia luxuriæ, etsi illa in „ se sit graviter peccaminosa in alia specie, „ & in illa prævideatur futura, non est pec„ catum mortale. " Idem *ibid. num. 63. fol. 589.*

XXXVII. „ In propositione 48. damnata „ ab Innocentio XI. (quæ ajebat: *Tam cla„ rum videtur fornicationem secundum se nul„ lam involvere malitiam ut contrarium omni„ no rationi dissonum videatur*) non damna„ tur dicere fornicationem non esse malam „ secundum se; sed modus propositionis, „ quatenus ait: *Tam clarum videtur*. " Idem *in propos. damn. trac. 8. ad propos. 48. Innoc. concl. 2. fol. 456.*

XXXVIII. „ In propositione 49. damna„ ta ab Innocentio XI. quæ ajebat: *Molli„ ties jure naturæ prohibita non est:* non ve„ nit damnatum dicere, jure naturæ sub ve„ niali tantum esse prohibitam. " Idem *ibid. ad propos. 49. Innoc. concl. 5. fol. 457.*

XXXIX „ Non est grave desiderare pol„ lutionem quæ vel in somniis, vel etiam „ in vigilia, nulla data culpabili opera, „ eveniat, vel sanitatis causa, vel ob se„ dandas tentationes, aut ex aliquo quovis „ motivo honesto. " Idem *Tom. 1. Sum. tr. 3. disp. 2. c. 3. sec. 9. n. 99. fol. 593.*

XL. „ Potest uxor, quin graviter pec„ cet, mere passive se habere (saltem se„ cluso periculo consensus) ad sodomiam, „ ad quam maritus cogit sub mortis com-

„ minatione. “ Idem *ibid. sec.* 10. *num.* 9. *fol.* 594.

XLI. „ Audire, loqui, scribere, canere „ turpia, & similiter turpia gesticulari ob „ solam levitatem, ex se non est grave. “ Idem *ibid. sec.* 12. *n.* 171. & 172. *fol.* 610.

XLII. „ Pari modo choreæ, etsi turpes, „ sunt indifferentes, neque intrinsece ma„ læ: unde ex levitate animi tantum, va„ nitateve, vel vana recreatione eas duce„ re, vel spectare peccatum veniale non ex„ cedit. “ Idem *ibid. n.* 173. *fol.* 610.

XLIII. „ Scænis assistere, illasque specta„ re de rebus etiam turpibus, & amatoriis, „ secluso periculo consensus, gravis culpa „ non est. “ Idem *ibid. n.* 176. *fol.* 610.

XLIV. „ Similiter gravis culpa non est, „ secluso periculo scandali, & prava provo„ candi intentione, tales comœdias turpes „ repræsentare, aut facere. “ Idem *ibid. n.* 181. *fol.* 611.

XLV. „ Fucare se feminas, si ad majo„ rem pulchritudinem ostendendam fiat, „ dummodo prava intentio absit, si juxta „ consuetudinem patriæ fiat, nec veniale „ forsan erit. “ Idem *ibid. n.* 183. *fol.* 611.

XLVI. „ Mulier, si se ornat juxta con„ suetudinem patriæ, non peccat ut mini„ mum graviter, etiam si ornatus sit super„ fluus, & maximus, licet animadvertat tur„ piter adamari posse, dummodo animo pro„ vocandi non fiat. “ Idem *ibid. disp.* 1. *c.* 1. *sec.* 3. *n.* 120. & 121. *fol.* 257.

XLVII. „ Ornatus muliebris, etsi maxi„ me insignis, consuetudinem patriæ non „ excedens, nullam figuram, speciemve ma„ li habet, dummodo non sit habitus pecu„ liaris meretricum. Idem *ibid. n.* 122.

XLVIII. „ Gravis culpa non est in fe„ minis notabilis denudatio ad mamillas ad „ ostendendam pulchritudinem, si fiat juxta „ consuetudinem patriæ, dum animus pro„ vocandi desit. “ Idem Torrecil. *Tom.* 1. *Sum. tract.* 3. *disp.* 2. *cap.* 3. *sec.* 12. *num.* 186. *fol.* 611.

XLIX. „ Gradus intra quem committitur „ incestus, etiamsi sit primus, non venit „ necessario in confessione exponendus. “ Idem *ibid. sec.* 6. *num.* 24. *fol.* 562. & *seq.* cum Diana, & aliis.

L. „ Nec est circumstantia incestus neces„ sario confitenda, impudice tractare, vel „ etiam sodomitice consanguineos, vel affi„ nes masculos, vel feminas. “ Idem *ibid. num.* 45. *fol.* 564.

LI. „ Dubitatur hic, an possit absolvi qui „ in occasione peccandi proxima versatus est, „ antequam illam tollat, præsertim si in a„ lia confessione id promisit, & deinde non „ stetit promissis. Nonnulli putant, absolvi „ non posse extra casum necessitatis . . . „ Communius tamen cum Suarez, Tabe„ na, & aliis censent, posse hujusmodi pœ„ nitentem absolvi semel ac iterum, si ap„ parent hic & nunc vera signa doloris, & „ propositi efficacis tollendi statim occasio„ nem proximam. Ratio cur videatur pos„ se prima & secunda vice absolvi, est, quia „ potuit pœnitens aut immediate ante, aut „ audiendo concionem, aut audiendo ipsius „ Confessarii admonitiones excitari ad verum „ & efficax propositum non peccandi, in quo „ casu est sufficienter dispositus. Sic passim „ absolvuntur pœnitentes per hoc quod pro„ ponant restituere, quamvis ante confessio„ nem non restituerint, prout poterant . . . „ Neque ex propositione illa 61. Innocen„ tii XI. eruitur quod absolvi non possit. „ Nam qui proponit occasionem statim tol„ lere, non potest dici, quod illam velit de „ præsenti. “ P. Dominicus Viva *in sua Trutina in prop.* 41. *Alex. VII. n.* 16.

LII. „ Quæritur tertio, an reservatione „ afficiatur qui cum moniali peragat, vel „ attentet actus subimpudicos de se venia„ les, v. g. genus vellicare, mamillas tan„ gere, & solum ex pravo affectu, vel ex „ prava intentione mortales. Resp. negati„ ve: nam juxta nostram regulam octavam „ non nisi peccata per externam malitiam „ mortalem reservantur. “ *In dissertatione in casus reservatos Venetæ Diœceseos.*

CAPUT III.

De luxuria, & ejusdem speciebus; atque de castitate opposita, quæ hoc mandato jubetur.

I. QUÆST. I. *Quid prohibet hoc præceptum, Non mœchaberis?* RESP. Communis Catholicorum doctrina est, Deum his verbis *non mœchaberis* non modo adulterium, quod proprie significat hoc verbum *mœchor*, sed quemcumque illicitum concubitum, & omnem libidinis actionem prohibere. Lege Catechismum Tridentinum *p.* 3. *in* 6. *n.* 5.

II. QUÆST. II. *Quid sit luxuria?* RESP. Est usus venereorum contra rationem. Venerea licita esse queunt, si rationis ordo servetur, sicut cibus, & potus: nam sicut cibus ad individui, ita illa ad speciei conser-

va-

vationem destinata sunt. Luxuria genere suo peccatum capitale & mortale est.

III. QUÆST. III. *Quæ sunt luxuriæ filiæ, & species?* RESP. Filiæ octo, nempe cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, incontinentia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, & horror futuri. Species vero luxuriæ sunt septem. 1. Simplex fornicatio, 2. adulterium, 3. incestus, 4. stuprum, 5. raptus, 6. vitium contra naturam, 7. sacrilegium. Longius disputant Scholastici de specifica & essentiali distinctione horum criminum. Convenit penes omnes fornicationem, pollutionem, bestialitatem, sodomiam esse species atomas, maxime post 24. thesim damnatam ab Alex. VII. Disputant, an idem dicendum sit de adulterio, incestu, stupro, raptu, & sacrilegio. Sed quia ejusmodi quæstiones ad praxim ineptæ sunt, easdem prætereo. Quisque enim Christianorum distinguit incestum ab adulterio &c.

IV. QUÆST. IV. *Utrum sextum præceptum præcipiat castitatem?* RESP. Quodlibet præceptum vitium prohibens, oppositam virtutem jubet. Idcirco Deus luxuriam vetat, ut castitatem colamus. Pespicue hoc explicat Catechismus Tridentinus p. 3. in 6. præc. n. 2. *Istius præcepti*, inquit, *duplex vis est: altera quæ disertis verbis adulterium vetat; altera quæ eam sententiam inclusam habet ut animi corporisque castitatem colamus*. Non modo animum ab omni pravo desiderio, & venerea delectatione immunem custodire debemus, verum etiam corpus ipsum purum, & immaculatum tamquam templum Spiritus sancti servandum est. Castitas quippe a castigando effrenatas appetitiones dicitur.

V. Castitas presse accepta peculiaris virtus est, quæ concupiscentiam compescit, & coercet a delectatione venerea. Castitas hæc duplex. Altera perfecta, quæ ab omnibus voluptatibus carnis, sive illicitis, sive licitis abstinet, nuptiis exclusis, & appellatur *virginalis*. Altera imperfecta, quæ solas illicitas voluptates rejicit; & hæc est duplex, altera *conjugalis*, quæ omnem copulam præter uxoriam rejicit, servatque in matrimonii usu regulas loci, temporis, finis a recta ratione præscriptas; *vidualis* altera, quæ ab omni carnis copula sibi temperat.

VI. QUÆST. V. *In quo sita sit virginitatis notio?* RESP. In proposito perpetuo abstinendi a delectatione venerea. Duplex est. *Materialis*, seu naturalis in carnis integritate a cujusque impuræ contagionis labe immuni sita, quæ amitti per matrimonium potest absque peccato. Altera *moralis*, quæ præter naturalem virginitatem includit propositum constans custodiendi eamdem integritatem. Si propositum istud temporarium sit, & non perpetuum, non habetur virtus virginitatis. Hinc puellæ ante matrimonium virgines appellantur, sed virginitatis virtute præditæ non sunt ob defectum propositi perpetui. Virginitas hæc virtus distincta est a castitate. Virginitatis virtus excellentior est matrimoniali statu, omnium Catholicorum sententia, quidquid blaterent hæretici.

VII. QUÆST. VI. *Qua ratione virginitas amittitur?* RESP. In puellis virginitas *materialis* perit ob voluntariam claustri virginalis violationem, sive claustrum aperiatur copula, sive actibus turpibus. Vir amittit suam virginitatem ob voluntariam carnalem copulam, & pollutionem. Ut femina virgo sit tria necessaria sunt: claustrum virginale incorruptum, privatio delectationis venereæ, & propositum perpetuæ abstinentiæ. Horum unum virginitatem destruit. Vir amittit virginitatem per pollutionem voluntariam, per voluntariam copulam, per delectationem veneream voluntariam. Sine culpa extra matrimonium amitti virginitas nequit. Violatio integritatis materialis vi illata puellæ non tollit virtutem in proposito perpetuo abstinendi a delectatione venerea sitam.

CAPUT IV.

De fornicatione, & concubinatu.

I. QUÆST. I. *Quid sit fornicatio, & quo jure prohibita?* RESP. Est concubitus humanus naturalis soluti cum soluta corrupta. Duæ primæ particulæ distinguunt fornicationem a concubitu bestiali, idcirco dicitur *humanus*; & a mollitie, quæ est contra naturam, propterea dicitur *naturalis*. Aliæ particulæ *soluti cum soluta* secernunt fornicationem & a concubitu matrimoniali, & a concubitu cum persona affine, vel consanguinea, vel voto castitatis ligata. Ultima particula *corrupta* distinguit fornicationem a stupro.

II. Dogma fidei est fornicationem simplicem grave scelus esse a Deo severissime vetitum. Inquit enim 1. *Cor.* 6. S. Paulus: *Neque fornicarii regnum Dei possidebunt*. Non defuit qui docuit fornicationem non esse jure naturæ prohibitam: quem errorem pro-

scripsit Innocentius XI. in hac 48. thesi : *Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur*. Et 49. *Mollities jure naturæ probibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali*.

III. Omnis effusio seminis a natura instituta est ad prolem generandam, & educandam. Huc non tendit fornicatio. Siquidem fornicatores duæ personæ sunt nullo naturali vinculo copulatæ. Coitus fornicarius vagus est natura sua, impeditque non raro prolis generationem. Solutio autem cujuscumque vinculi tollit educationem, quæ postulat lac a matre, & sustentationem a patre, & educationem. Nec refert quod fornicator cum fornicatrice inire pactum queat & prolis educandæ, & sustentandæ, dotemque eidem fornicatrici assignandi : quoniam hæc omnia fortuita sunt, & accidentalia, quæ impedire nequeunt mala quæ natura sua coitum fornicarium consequuntur contra præstitutum a natura ordinem.

IV. QUÆST. II. *In quo differt concubinatus a fornicatione?* RESP. Fornicatio est concubitus vagus modo eum hac, modo cum illa femina. Concubinatus est cum eadem femina frequens copula, sive soluta hæc sit, sive matrimonio ligata. Canonistæ describunt concubinatum hoc pacto. Est concubitus viri cum femina soluta, quam quis vel in domo propria, vel extra retinet, vel ad quam frequenter, vel ex consuetudine accedit, sive retineat ut concubinam, sive ut pedissequam, sive quocumque alio titulo. Aliter describit civile jus concubinatum ; sed id scire nostra non interest. Vetitus concubinatus est non naturali, & divina tantum lege, verum etiam canonico, & civili jure. Gravitatem iniqui concubinatus exponit Tridentinum *sess.* 24. *de refor. c.* 8.

V. QUÆST. III. *Absolvendus ne est concubinarius, antequam concubinam dimittat?* RESP. Adfirmabant olim aliqui ; sed eorum opinationes proscripsit Alex. VII. *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo* regalo, *dum deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur* . . . . Et Innocentius XI. *Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimmo directe, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit*.

VI. Plures Casuistæ consuetis distinctiunculis eludunt thesium istarum damnationem. Moya, Antonius a Spiritu sancto docent semel, vel bis absolvi posse concubinarium promittentem dimissionem concubinæ. Salmanticenses publicum numquam, secretum vero concubinarium in aliquo raro casu, in quo signa gravia daret contritionis, absolvi pro prima vice posse, priusquam concubinam is dimittat, defendunt. Sed has opiniones ut falsas rejicio. Laxam quoque, & falsam reputo opinionem P. Viva, qui in Trutina sua in *thes.* 41. *Alex. VII. num.* 16. docet, absolvi posse semel & iterum eum qui in occasione proxima versatur, si hic & nunc appareant vera signa doloris, & propositi efficacis tollendi statim occasionem proximam. His benignis interpretamentis eludi proscriptæ theses solent. Regula generalis esto. Numquam absolvendus concubinarius est, aut qui in occasione proxima libere versatur, nisi prius concubinam, aut occasionem proximam dimittat. Sola physica, & realis impotentia, ut mors instans, ab hac regula eximere valet. Dimissa concubina, vel occasione proxima, nulla permittatur familiaritas, nulla visitatio. Plura dicam cum de occasione proxima sermo erit.

VII. QUÆST. IV. *Peccatum ne grave est aspectus membrorum turpium sive viri, sive mulieris?* RESP. Salmanticenses *trac.* 26. *c.* 3. *p.* 1. *n.* 6. pro sententia negante citant Sanchez, sed immerito, cum oppositum doceat. Deliberatus aspectus verendorum mulieris est peccatum mortale, quia graviter ad venerem provocat. Idem de muliere spectante viri verenda dicendum est. Excipiendi sunt aspectus fortuiti, & indeliberati, aut qui necessitatis causa fiunt, ut in medicis, & chirurgis accidit. Excipiendi quoque sunt puerorum, & puellarum infantilis ætatis aspectus. Similiter grave peccatum absolute non est aspicere verenda brutorum. Spectandæ tamen circumstantiæ sunt, & spectantium imbecillitas, & propensio.

CAPUT V.

De choreis virorum, & mulierum; & de theatrorum, seu comœdiarum frequentia. De conversatione hodierna promiscua, de osculis, tactibus, & amplexibus.

I. CHoreæ, & theatra duo sunt præstigia, & veneficia, quibus dæmon inficit, & in gehennam detrudit magnam humani generis partem. Utriusque gravissimam iniquitatem paucis perstringam.

II. Saltare ex se nihil mali prodit. Saltavit David ante arcam: saltavit Maria soror Aaronis ab submersionem Pharaonis. De his, & similibus choreis disputatio nulla. Illud in præsens quæritur, sint ne choreæ prout reipsa inter viros & mulieres, inter amasios & amasiunculas, omnibus spectatis, aguntur, gravi periculo obnoxiæ. Quare hæc est quæstio disputanda.

III. QUÆST. I. *Sunt ne choreæ hodiernæ occasiones peccandi adeo propinquæ, ut Christiani communiter loquendo, & aliquo casu excepto, sub gravi culpa abstinere ab eisdem debeant?* RESP. Negantem sententiam defendunt non pauci. Salmanticenses, Azorius, Bonacina, Filliucius, Wigandt, & alii. Citari etiam solent Sylvester, Angelus, Summa Tabiena; sed falso & injuria, cum oppositum doceant.

IV. Scripturæ sanctæ choreas improbant. Eccli. 9. *Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.* SS. Ecclesiæ Patres uno ore detestantur choreas tamquam paganicæ superstitionis reliquias, & diaboli inventa. Chrysostomus hom. 48. in Matth. *Ubi enim saltus lascivus, ibi diabolus certe adest. Non enim ad tripudia pedes nobis præbuit Deus, sed ut modeste incedamus* &c. S. Ambrosius lib. 3. de virg. cap. 5. *Nemo, ut dixit quidam sæcularium doctor, saltat sobrius, nisi insanit. Quod si juxta sapientiam sæcularem saltationis aut temulentia auctor est, aut amentia; quid divinarum Scripturarum cautum putamus exemplis, cum Joannes prænuntius Christi saltatricis optione jugulatus exemplo sit, plus nocuisse saltationis illecebram, quam sacrilegi furoris amentiam?* S. Augustinus in Psalm. 32. conc. 1. *Observa diem Sabbati, non carnaliter, non judaicis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius totam diem foderent, quam totam diem saltarent. Prœtereo innumera Concilia, quæ choreas ut diaboli præstigias execrantur.*

V. S. Antoninus 2. p. tit. 6. c. 6. *De chorizantibus potest moraliter exponi illud Psal.* 26. Inflammabit in circuitu inimicos ejus ignis . . . *Istud autem est iter diaboli: ipse enim circuit quærens quem devoret. Qui ergo tripudiant, cum faciant iter diaboli, cum eo se reperient in termino inferni. Non solum autem sequuntur tripudiantes iter diaboli, quinimmo diabolus ipse insidians eis, ut assessor equo ducit eos; quod pulchre ostendit Joannes Apocal. 9. ubi dicit quod de puteo abyssi ascenderunt locustæ super terram . . . . Locustæ illæ sunt mulieres chorizantes. Puteus abyssi, unde istæ ascendunt, est profunditas inferni, unde suggeritur tale exercitium chorizandi a dæmonibus.*

VI. S. Carolus Borromæus *lib. mem. p.* 2. *c.* 6. inquit: *Valeant execrandæ illæ publicæque saltationes, Christianorum castitati adeo exitiosæ, rixarum, jurgiorum, inimicitiarum, impudentiarum, pugnarum, cædiumque radices, & occasiones, immo cujuscumque lasciviæ seminaria. Quid plura? Ex ejusmodi saltationum consortiis oriuntur corporum, famæ, rerum, & christianæ denique posthac disciplinæ detrimenta. Eliminentur ergo choreæ, & una cum his tot aliæ morum corruptelæ, quibus hoc maxime tempore solet Satanas hominum mentes suo imperio vindicare, prorsus abrogentur.*

VII. Hac voce loquuntur Patres omnes. Mirifica sunt responsa P. Francolini, qui in suo *Cler. Rom. lib.* 2. *disp.* 7. *calum.* 7. *num.* 33. hæc scribit: „ Quæro, instituunt ne Patres citati has quæstiones: an omnes choreæ sint illicitæ? an hujusmodi sint choreæ inter ejusdem sexus personas ad fallendum tempus ductæ? an semper sint illicitæ, quæ exercentur inter personas diversi sexus? an quæ licitæ per se sunt, exerceri ab omnibus, aut in omni loco possint? Has certe quæstiones non instituunt Patres, ut faciunt *Theologi morales*, sed invehuntur in choreas utique non omnes: alioquin peccasset David animo simul, & corpore ante Arcam exultans: ergo solum aliquas: ita profecto explicandi sunt. “

VIII. En quam verum sit, novum opinandi modum distinctionum legionibus stipatum adversus Scripturarum, & SS. Patrum luculentissima testimonia præliari. SS. Patres fide bona detestati sunt acriter choreas quæ & nunc temporis, & nostra ætate

te peraguntur inter personas diversi sexus: quia non sophistas, non cavillatores agebant. Sed David saltavit ante Arcam. Maria soror Aaronis saltavit. Papæ! Quot sunt nunc Davides saltantes ante Arcam? Quot nunc Mariæ *chorizantes*, ob victoriam reportatam de Pharaone prostrato? Patres, & Theologi Patrum sectatores choreas quæ in usu sunt damnant, & execrantur, misso aliquo casu perperam opposito. Quid? Saltavit David ante Arcam, saltavit Maria, ut Deo gratularentur, & exultationem patefacerent sanctam. Ergo choreæ inter amasios & amasiunculas licitæ per se sunt? Ineptissimum commentum, quod ipse P. Paulus *Segneri* præstantissimus Jesuita in suo *Christ. Instruct. p. 3. ser. 29.* improbat his verbis latine redditis. *Doctores morales choreas enuntiant licitas: SS. Patres easdem damnant ut diabolicas. Illi ajunt: ad choreas ire non est peccatum: & isti ajunt: ire ad choreas est adire inferni festa . . . Morales loquuntur de choreis speculative, & secundum se . . . Sed sancti Patres choreas spectant ut sunt in praxi: & quia in praxi exitiales sunt animabus christianis, propterea adeo easdem detestantur.*

IX. Isti duo celebres auctores mutuis antilogiis sese jugulant. Casuistæ, inquit Francolinus, sunt Doctores nostri temporis, qui decidunt casus practicos, & licitas asserunt hodiernas choreas. Patres vero abstracte locuti sunt & *speculative*: idcirco easdem damnarunt. Contra clamat P. Segneri: SS. Patres damnant choreas quæ reipsa aguntur inter viros & mulieres. Casuistæ vero, qui easdem licitas asserunt, *speculative* loquuntur. P. Segneri vere interpretatur Patres, sed frustra Casuistas. P. Francolinus falso exponit Patrum doctrinam, sed sincere interpretatur Casuistas, qui practicas choreas licitas propugnant. At tales Casuistæ evidenter errant, dum hodiernas choreas a crimine purgant.

X. Prima chorearum institutio narratur *Exod.* 32. ubi diabolo instigante, vitulum, petulcum animal, Hebræi conflarunt, & ante eumdem choreas duxerunt: ab idololatria igitur suam arcessunt primordia choreæ hodiernæ. Loco vituli aurei animalium lascivissimi, saltatores juvenes, puellas, quibuscum saltant, habent: eisdem adorantium modo procumbunt, ut ad libidinem inflamment. In his saltationibus capitalia vitia triumphant. Puellarum, & procorum studia huc pertinent, ut luxum, pompas, & fastum in triumphum agant. Non industriæ, non artificio, non superbiæ, non ambitioni, non fucis, non præstigiis parcunt puellæ, ut in sui idololatriam juvenes subjiciant.

XI. Plurima, & invicta rationum momenta paucis perstringo. In his choreis, ubi pudor muliebris, quo sublato omnis castitas periclitatur? ubi verecundia? ubi modestia? ubi humilitas, sine qua ædificium evangelicum corruit? ubi oculorum moderatio? ubi specimen decoris christiani? ubi insignia baptismalis professionis? Sensus omnes laxatis habenis circumvolant, omnia lustrant. Quam formosiorem, & sibi cariorem vident adolescentes mulierculam, & erga quam vehementiori inardescunt concupiscentia, porrecta manu deligunt, & per circuitum saltant. Mutui tactus, & frequenter pressi, reciproci aspectus loquacissimi, corporum agitationes, inflexiones, positurae significantissimæ, familiaria colloquia, suspiria, nutus, gestus, concentus harmonici, sonitus, musica, omnia denique inferni præstigia venerem succendunt. Ergo choreæ hodiernæ viros inter & feminas sunt diaboli castra, sunt vitiorum gymnasia, ubi dæmones universale bellum Christi Evangelio intentant. Ergo qui choreas hodiernas, quæ communiter aguntur inter personas diversi sexus, licitas asserunt, ignorant quid sit peccatum originale. Si enim peccatum originale, ut Catholici omnes credunt, admittunt, fateantur necessum est rebellionem carnis, & concupiscentiæ impetum masculos inter & feminas. Ergo quemadmodum stuppa igni adjecta ardet; ita concupiscentia effrenata chorearum nexu conjungens procum cum proca ardet, & universæ castitatis virtutem exterminat. Lubet quæ dixi confirmare auctoritate non alicujus Patris, non alicujus rigidi Theologi, non alicujus severioris Concionatoris, sed *Francisci Petrarchæ* veneficii chorearum peritissimi, qui in suo dialogo 24. hæc scribit: *In choreis non tam delectatio præsens, quam speratæ delectationis auspicium. Veneris præludium illud quidem solet stupidas, ac misellas circumducere, atque urgere, ac stringere, ac specie urbanitatis atterere. Liberæ ibi manus, liberi oculi, liberæ voces: pedum strepitus, & multarum cantus dissoni, & tubarum clangor, concursatio, & pulvis, & quæ sæpe ludis additur, hostis pudicitiæ, & amica scelerum, nox ipsa. Hæc sunt quæ timorem, ac pudorem pellunt. Hi sunt libidinum stimuli hæc laxamenta licentiæ,*

tiæ, & hæc est, ne me falli facilem putes, illa delectatio quam simpliciter, & velut innocua chorearum appellatione profitemini, & ludi tegmine crimen obnubilatis.

XII. Aliqui in chorearum patrocinium allegant S. Franciscum Salesium. Finge hunc Sanctum choreas inter personas diversi sexus, ut communiter ducuntur, defendisse ut licitas. Quid inde? Omnes Patres, omnia Concilia omnes Sancti Salesio suppares choreas damnant luculentissime. Ergo si S. Franciscus Salesius choreas defendisset ut licitas, quidni erraverit? Errarunt alii Ecclesiæ Patres in aliqua controversia Salesio longe doctiores, nec sanctitate inferiores. Quid itaque mirum quod S. Franciscus Salesius erravisset recedens ab universa Patrum, & Conciliorum doctrina hac in causa? En plene convulsum sophisma, si aliquod facesseret nagotium Salesii auctoritas, quæ obtruditur.

XIII. Verum enim vero enormem impingunt injuriam Salesio illi quos ejusdem patrocinio defendere hodiernas choreas non pudet. Ait Salesius in Isagoge ad vitam devotam 3. p. c. 33. & 34. *Le danze, e i balli sono cose indifferenti di lor natura. Choreæ natura sua indifferentes sunt.* Hæc verba transcribunt omissis quæ continuo subdit S. Præsul. *At juxta modum quo communiter peraguntur, in malum valde propendent, atque adeo discriminibus, periculisque scatent.* Istius compendii brevitas rescribere haud sinit conditiones, & limitationes quas S. Episcopus præscribit, ut licite choreæ duci queant. Lege *Tom. 4. Theol. Chris. l. 8. diss. 2. c. 3* Paucis concludo, choreas hodiernas esse bellum diabolicum, quo animæ trucidantur, circulum infernalem, & veneficium pestiferum, quo non modo saltatores, & saltatrices inficiuntur, sed ipsi quoque spectatores inquinantur. Quare Confessarii neque *chorizantes*, neque spectatores absolvere debent, nisi abstineant a tam perniciosissimo spectaculo. Spectatores enim omnium saltantium motus, nutus, gestus, colloquia, & cetera præstigia atque fascinia, quæ libidinis venenum in oculos transfundunt, animisque lasciviæ imagines imprimunt, contemplantur. Quamobrem ab aspectu chorearum discedunt ipsi spectatores veneris spectris, & larvis plenissimi, atque omni ex parte sauciati.

XIV. QUÆST. II. *Licitum ne est adesse theatris, & comœdiis nostri temporis?* RESP. Theatrum absolute acceptum nihil mali præfert. Mundus, cælum, astra, montes, colles, flumina, florida prata, pulcherrima theatra sunt, & venustum exhibent spectaculum, quod ad Dei majestatem meditandam excitat. Calvarium, Christi passio, Martyrum tormenta sacrum efficiunt theatrum, & ad imitationem incitant. De istius generis theatris sermo nullus.

XV. Comœdiæ, & theatra de quibus nunc sermo est, illa sunt quæ publice in Europa obtinent reipsa. Sunt autem ejusmodi. Feminæ christianæ lascive indutæ, & omnibus fucis, calamistris, lenociniis ad placendum ornatæ in scænam prodeunt una cum histrionibus suis similiter omni pomparum illiciis instructi. Mimæ istæ profani amoris causam plerumque cum suis mimis ludunt, & agunt. Eo studia, gestus, cantus, corporis inflexiones, motus omnes suos dirigunt, ut spectatores delectent, ut vel concupiscentiam, vel iram, aut vindictam, aut fastum, aut superbiam, ambitionemve concitent. Et nisi aliquam passionem, seu humanam appetitionem commoveant, & titillent, theatrum frigescit, inepti sunt mimi, & mimæ, & spectatores desunt. Quod vero alicubi feminarum vices gerant juvenes evirati muliebri veste, & femineis fucis & præstigiis ornati, perinde est; culpaque additur, quod vir vestem muliebrem induat. Ut autem efficacius mimæ, & mimi concupiscentiam commoveant, accedit musica mollis, seu *meretricia*, & cantus harmonicus, seu fornicatorius, ut Chrysostomus ait. Deinde intermedia obscæna, & choreæ impudentissimæ complent actionem theatralem. Hæc sunt theatra, hæ comœdiæ, hæc *opera*, quæ tum antiquis, tum postremis sæculis semper obtinuerunt.

XVI. Hæc autem theatra quæ reipsa ætate nostra repræsentantur, fæda, turpia, obscæna esse, nemo, nisi communi sensu destitutus sit, inficiari potest. Ergo illicita: ergo flagitiosa. Quis adeo insanus, ut neget feminam christianam profligato pudore, peccare mortaliter, dum compta & exquisito pomparum apparatu phalerata in scænam prodit, ac voce, gestu, cantu, & saltu artificioso, gestuque arguto aut concupiscentiam succendit, aut alteram passionem commovet, fraudesque, dolos, thecnas, & artificia, quibus deluduntur conjugati, denique artem amatoriam edocet spectatores, vel alterius passionis exercitium? Peccant ergo, & quidem graviter mimi, & mimæ talia actitantes. Ergo peccant spectatores, qui stipendia solvunt, ejusmodi mimis peccata perpetrantibus. Agentes enim, & consentientes

pari

pari pœna puniuntur. Consentire enim aliorum peccatis peccatum est, ut testatur Apostolus, & ratio ipsa evincit.

XVII. Edisserant nobis theatrorum patroni, quid significet hæc solemnis professio in Baptismate ab omnibus Christianis emissa: *Abrenuntio Satanæ, & omnibus pompis, & operibus ejus*. In aliquibus Ritualibus exprimebatur etiam *& spectaculis ejus*. Omnes ad unum Patres, nemine excepto, tam antiqui, quam nobis propinqui intelligunt in hac professione contineri etiam renuntiationem, & detestationem theatrorum. Adversus universalem Patrum traditionem cervicem extollent Catholici? Alterutrum ergo. Aut factum negent, aut fasces submittant veritati. Edisserant nobis verum emissæ christianæ professionis significatum. Si theatra non sunt pompæ diaboli, quænam erunt? Displicent ergo. Mala ergo sunt. An dirigi in gloriam Dei theatra valent, si sunt Paganismi obscenæ reliquiæ?

XVIII. Quare evanescit quod reponunt spectatores theatrorum, se nempe nullam experiri commotionem, nullum libidinis motum pati. Hanc ipsam excusationem obtrudebant Christiani primis Ecclesiæ sæculis, ut S. Joan. Chrysostomus *hom.* 38. *in c.* 11. *Math.* narrat. *Sed ego, inquies, ostendam, nihil multis hujusmodi ludos obfuisse*. Audi responsum. *Nam etsi tu quodam excelsi animi robore nihil inde tibi mali contraxisti; attamen quoniam alios imbecilliores exemplo tui spectaculorum studiosos fecisti, quomodo non ipse malum contraxisti, qui causam mali committendi aliis præbuisti? Qui enim ibi corrumpuntur, tam viri, quam mulieres* OMNES CORRUPTIONIS CRIMINA, ET CAUSAM IN CAPUT TUUM TRANSFERUNT. *Nam quemadmodum si non essent qui spectarent, nec etiam essent qui luderent; sic quoniam intersunt, causaque peccatorum quæ committuntur, sunt, ignem etiam patiuntur. Quare quamvis animi tui modestia effecisti ut nihil tibi inde obfuerit, quod ego fieri posse non arbitror; quoniam tamen alii causa ludorum, multa peccarunt, graves propter hoc pœnas lues.*

XIX. Centies hanc doctrinam repetit & inculcat Chrysostomus. Eamdem altius exaggerant Tertullianus, Cyprianus, Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, omnesque Ecclesiæ Patres omnium sæculorum. Nam postremis sæculis Concilia, & Episcopi sancti, instauratis theatris, antiquorum Patrum doctrinam allegarunt. Hæc ergo doctrina Ecclesiæ, hæc omnium sæculorum traditio. Ergo penitus ignorant antiquam disciplinam quidam hodierni sophistæ, qui blaterant, antiquos Patres improbasse theatra ob idololatriæ crimen, vel quod nimis illa impudica erant. Nam, ut Augustinus *de Civitate Dei* narrat, ipsi sapientes ethnici theatra damnabant, quod essent luxuriæ fomenta. Nostra vero, ut omnes sanæ mentis scriptores advertunt, impudentiora, & scelestiora sunt. Nam eadem argumenta tractantur hoc solo discrimine quod antiquorum aliquæ comœdiæ, vel tragœdiæ, quæ paucæ sunt, verbis crassioribus lasciviam referebant; hodierna vero drammata eamdem veneris voluptatem epotandam propinant fucis, & lenociniis artificiosius tectam, & exquisitioribus pigmentis illitam. Quamobrem ea facilius animum penetrat, altius vulnerat, securius dominatur, & profundius inficit. Præterco, quod multæ & comœdiæ, & tragœdiæ hodiernæ etiam *materialiter*, ut dicitur, obscæniores sint antiquis. Musicam sui temporis *meretriciam*, & cantum *fornicatorium* appellat Chrysostomus. Et tamen mollior, & lascivior est hodierna musica, suavior vero & magis harmonicus cantus. Quid quod in antiquis theatris feminæ christianæ nunquam prodibant in scænam, immo nec feminæ paganæ communiter mimas agebant; sed viri muliebri veste induti feminarum partes explebant, ut Patres narrant, adducto Scripturæ sanctæ testimonio, hanc vestium mutationem prohibente. Quare omnibus serio perpensis, perniciosiora antiquis sunt hodierna theatra. Idcirco omnes Sancti, omnes canones, omnes ad unum veri Theologi hæc theatra damnant. Ergo evangelicam doctrinam prætereunt illi qui licitam theatrorum frequentiam defendunt. Insuper nimis incaute & audacter adversus omnes Patres, adversus omnia Concilia, omnesque veros Theologos tantam corruptelam propugnare non erubescunt. Quid si concederem turpiora nostris fuisse antiqua? Quid inde? Satis est turpia & obscæna esse quæ nunc obtinent, ut illa damnemus.

XX. Reponunt, illicita, & obscæna theatra utique devitanda esse; at hodierna honesta esse, & pudica. Ecce ultimum perfugium. Turpitudinem honestatem, obscænitatem pudicitiam, impudentiam modestiam vocant. Pudicitiam ergo præfert mima theatralis quæ irritat concupiscentiam, quæ artem amatoriam docet, quæ ambitionem, superbiam, iram, dedignationem, luxum, fastumque extollit? Modestiam instillat saltatrix

tatrix, & psaltria; quæ choreis in triumphum venerem defert? Licitum ne est humanas, rebellesque passiones natura tua impotentes, ad libidinem, ad superbiam, ad ambitionem, ad iram ad fastum pronas, & effrenatas irritare, titillare, provocare, inflammare? Eo cæcitatis deventum est ut hoc asseratur?

XXI. Concedunt nonnulli, hodierna theatra omnibus inspectis non esse indifferentia; negant vero graviter peccare eos qui eadem frequentant, sed tantum venialiter. Fac me certo asserere non posse, te peccare mortaliter. Numquid tu certo adfirmare vales te solum venialiter peccare? Peccat mortaliter mima christiana artem infamem exercendo. Tu illi mercedem suppeditas ut talem profiteatur artem, & non peccas letaliter? Jure clamat S. Augustinus: *Hinc accidit quod peccata, cum in consuetudinem venerint, aut parva, aut nulla esse creduntur. Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exorrescimus*. Ench. *c.* 77. Vide infra *Lib.* 7. *Diss.* 3. *c.* 2. Si plura adversus theatra cupis, lege opus nostrum inscriptum *De Spectaculis theatralibus &c.*

XXII. QUÆST. III. *Quid de hodierna conversatione virorum, & feminarum dicendum?* RESP. Tertia libidinis fax, & incentivum est funestissima corruptela a medio circiter sæculo in Italiam invecta. Sermo est non de civili, honesto, & necessario commercio, a quo mundi homines abstinere nequeunt; sed de corruptissima illa conversatione in qua quisque suam habet *Divam*, cui inservit, quacum ludit, quam familiarissime alloquitur, cuius brachia sustinet. Non modo illicitum hunc morem, sed ajo diram esse pudoris, verecundiæ, castitatis pestem, familiarum ruinam, divitiarum jacturam, filiorum scandalum, temporis dissipationem, & aliorum malorum caput. Hæc conversatio ut minus est dimidiata communitas uxoria, quam Plato excogitavit. Nam uxor unius mariti alteri vel marito, vel juveni solatium præbet, & mutuo conversantur tota die, simul ludunt diu noctuque. Mulieres ob insitam vanitatem, & ambitionem, obsequia, servitutem, ne dicam adorationes virorum captant, & anhelant. Vel ipsæ pudicæ, castæque amari, suspici, & inserviri sibi ambiunt. Ergo ut sibi inservientes viros habeant, plura iis permittere coguntur: nec enim adeo stolidi viri essent ut tot obsequia præstarent, tot incommoda subirent, nisi compensationem aliquam reportarent. Quæ minus divites sunt, ut in vanitatis theatro emineant, non secus ac ditiores, munera ab amasio accipiunt, queis fastum sustinere possint. Ne multa, conversationes istæ palæstræ veneris sunt, gymnasium impudicitiæ, ambitionis, superbiæ, fastus, & vanitatis castra, ubi diabolus universale bellum Christi Evangelio intentat. Mulieres istæ pluribus indiciis sæpe intelligunt, se impudice adamari, suspiria audiunt, obtutus fixos spectant, luxuriæ igniculos erumpentes conspiciunt, tactus amatorios nonnumquam patiuntur. Istæc omnia honesta esse mentiuntur; seque nullam experiri commotionem ajunt, unde a culpa immunes se reputant, quasi participes non essent omnium flagitiorum quæ sui amasii perpetrant, etiam admissa hypothesi quod ipsæ nullam experirentur delectationem.

XXIII. QUÆST. IV. *Quandonam verba turpia, oscula, amplexus, tactus sunt peccata mortalia?* RESP. Ab omni turpiloquio abstinendum S. Paulus docet. Turpia verba immiscere sermonibus cum puellis, cum feminis, cum adolescentibus frequenter peccato mortali non caret. Regula præcisa designari nequit.

XXIV. Tactus, oscula, & amplexus mutui etiam inter personas diversi sexus juxta morem patriæ, absolute peccata non sunt, cum fiunt in signum benevolentiæ, vel mutuæ caritatis. Mos tamen iste, si alicubi obtineat inter viros, & mulieres, abolendus omnino est, plenus enim periculi est. Medicis, chirurgis muliebria tangere curationis gratia, aut alia necessitate licitum est.

XXV. Oscula, tactus, amplexus inter personas diversi sexus, si fiant ob delectationem carnalem, peccata mortalia sunt. Quidam distinguunt triplicem delectationem, carnalem seu veneream, spiritualem, & sensibilem. Hæc ultima delectatio sensibilis consurgit ex tactus proportione, quæ potest esse sine peccato, ut dum matres osculantur infantes. Absit tamen ut excuses eam a culpa, dum hæc oscula fiunt inter juvenes & puellas adultas. Antequam Alexander VII. damnaret hanc thesim 40. *Est probabilis opinio quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis*: plures propugnabant non excedere culpam venialem delectationem veneream ortam ex osculo. Verum doctrina hæc proscripta est. Nonnulli distinctiunculas, & præcisiones metaphysicas in hanc lubricam, & lutulentam materiam invexerunt, quæ

quæ rejiciendæ sunt tamquam periculi plenissimæ.

XXVI. Licita ne sunt oscula, tactus, amplexus, & litteræ amatoriæ inter sponsos futuros? Adfirmant non pauci, dummodo absit periculum pollutionis, & delectationis venereæ, solaque adsit delectatio sensitiva. Hæc opinio prorsus falsa mihi est. Sponsalia enim nullum jus præbent ad talia peragenda. Exceptio periculi delectationis venereæ, & pollutionis chimærica est, & fictitia. Ardet concupiscentia inter juvenes & puellas, neque sponsalia extinguunt, sed fovent, & inflammant amorem reciprocum. Peccat mulier sentiens se impudice tangi, nisi resistat.

XXVII. QUÆST. V. *Quid sit delectatio morosa, & an sit peccatum mortale?* RESP. Morosa nuncupatur non a temporis mora, sed a voluntate, quæ deliberate in eadem moratur, & sibi libere complacet. Peccatum mortale est. Distinguitur a desiderio, quod fertur in operis executionem. Delectatio vero præscindit ab operis executione, & de ipsius operis practica cogitatione delectatur, quin erga operis executionem feratur. Morosa hæc delectatio per omnia peccatorum genera divagatur. Nam perinde delinquit qui de proximi malo, de homicidio, de pejurio, ac de re venerea gaudet. Ad illam peccati speciem revocatur hæc delectatio morosa ad quam pertinet objectum de quo quis delectatur.

XXVIII. Peccant mortaliter qui in motibus venereis post sufficientem advertentiam negative se habent, seu neque consentientes, neque dissentientes, quidquid in oppositum dicant aliqui. Qui enim tacet, consentire censetur. Quod aliquis argutatur, hoc axioma in contractuum dumtaxat materia valere, secus in aliis, vana distinctio est Quoniam urget præceptum positivum resistendi. In materia luxuriæ nulla datur parvitas materiæ, ut communiter Theologi docent, si sit deliberate volita.

XXIX. QUÆST. VI. *Utrum vellicare genas, & tangere mamillas mulierum sit peccatum mortale?* RESP. Prodiit anno 1743. libellus, in quo docetur vellicare genas, & tangere mamillas Monialium esse actus subimpudicos de se veniales, & solum ex pravo affectu, vel prava intentione fieri mortales. Proscriptus a Romana Sede libellus fuit an. 1744. At non propterea defensores benignioris doctrinæ siluere, sed pluribus libellis damnatam propugnarunt doctrinam. Synopsim hujusce funestæ historiæ lege Tom. IV. *Theol. Christ. lib.* 8. *diss.* 2. *c.* 5. Nec enim vulnera refricare interest. Sat nunc est indicasse doctrinam esse proscriptam. Tactus quippe mamillarum natura sua vehementissime venerem accendit, & in puella sive moniali, sive laica quæ tangitur, & in viro tangente.

XXX. Mulier vi compressa non potest licite negative se habere, & permittere extrinsecus actus turpes, & sui violationem ob periculum vitæ, vel honoris; sed debet positive resistere quoad potest, & clamare, ut adjuvetur. Opposita quorumdam opinio falsa reputanda est, talemque reputant communius Theologi.

CAPUT VI.

De stupro, raptu, adulterio, incestu, & sacrilegio.

I. QUÆST. I. *Quid sit stuprum?* RESP. Est concubitus cum femina virgine. Non pauci contendunt, virgine libere consentiente, tametsi sub cura parentum, non perpetrari stuprum, atque adeo cessare in stupratore restitutionis debitum. Quam opinionem rejicio ut falsam. Quoniam virgo non est suæ integritatis domina, sicut nec aliarum corporis partium. Eruere ne sibi oculos, abscindere ne pedem virgo sibi licite valet? Hæc enim membra ab auctore naturæ virgo recepit, ut eisdem utatur, & eadem custodiat. Hanc sententiam docet S. Thomas 2. 2. *q.* 154. *a.* 6. Præterea hæc defloratio gravem parentibus injuriam infert: eorum quippe jus quod in filiam habent, turpiter læditur. Accedit quod etiam si tam virgo, quam parentes consentirent in deflorationem, non propterea stuprator crimen stupri evaderet; quemadmodum consensus mariti, & uxoris reatum adulterii non aufert. Si virgo invitis parentibus violatur, compensandum damnum est. Si sit sui juris, & libere consentiat, cessat restitutionis debitum.

II. Hinc colliges, tam virginem, quam stupratorem debere in confessione exprimere circumstantiam deflorationis: idem dicendum de delectatione, & desiderio deflorandæ virginis.

III. QUÆST. II. *Quæ pœnæ constitutæ sunt in stupratores?* RESP. Jura omnia pœnas in stupratores constituere. Jus divinum *Exod.* 22. hæc statuit. *Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam uxorem. Si pa-*

ter virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis quam virgines accipere consueverunt. Jus canonicum eadem statuit *cap.* 1. *Si seduxerit* de adult. & stupr. Civili jure stupratores honestæ conditionis puniuntur publicatione dimidiæ partis bonorum; si abjectæ plebis sint, fustigatione & exilio plecti debent, ut habetur in textu §. *Item Lex julia* Inst. de public. Judic. §. 2. & 4. Qui vi deflorarunt virginem, capite puniendi sunt, ut sancitum est textu Inst. de public. judic. §. 8. Immaturæ virginis, quæ est nempe minor 12. annis, deflorator pœna quoque mortis damnandus est. Clericus virginis deflorator in foro interno decem annorum pœnitentia punitur; in foro exteriori deponendus est. Varia nunc obtinet disciplina juxta judicis arbitrium. Nam interdum suspensione, quandoque depositione, aut pecunia multatur. Caveant judices ne nimis indulgentes sint. Si severior vigeret disciplina, pauciores essent stupratores.

IV. QUÆST. III. *Quid sit raptus?* RESP. Est violenta personæ abductio de loco ad locum explendæ libidinis causa. In raptu necessaria est vis illata aut personæ abductæ, aut patri, aut tutori. Debet transferri de loco patriæ potestatis ad alium locum qui sit sub potestate raptoris. Plura de hoc in tract. de Matrim.

V. QUÆST. IV. *Quid sit adulterium?* RESP. Est accessus ad alienum thalamum. Committitur 1. dum solutus accedit ad conjugatam; dum conjugatus accedit ad solutam; 3. quando conjugatus agnoscit conjugatam alienam. Gravissimum est adulterii crimen. *Lev. cap.* 20. hac pœna punitur: *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius... morte moriantur mœchus, & adultera*.

VI. Olim aliqui propugnabant uxorem non patrare adulterium consentiente marito. Sed benignam opinionem proscripsit Innocent. XI. *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium: adeoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum*. Reus est adulterii qui agnoscit alterius uxorem antequam matrimonium a marito consummetur: quia matrimonium ratum verum est matrimonium. Qui contra violat sponsam de futuro, non perpetrat adulterium. Conjux habens copulam sodomiticam cum proprio marito adulterium committit monstruosum, specie diversum ad adulterio communi.

VII. QUÆST. V. *Quid sit incestus?* RESP. Est copula indebita cum persona cognata vel affini, vel consanguinea intra gradus ab Ecclesia prohibitos. Omnia incestus crimina ejusdem speciei esse contendunt non pauci. Sed hæc opinio falsa est, & contraria vera. Incestus enim cum consanguineis lineæ rectæ differunt specie ab incestibus cum consanguineis lineæ transversalis. Lumen ipsum naturæ prodit singularem, & distinctam deformitatem in concubitu cum matre, cum filia, cum sorore, a deformitate concubitus cum consobrina, cum affine. Accessus ad matrem, vel filiam jure naturæ vetitum est. Quare exprimendi in confessione sunt ejusmodi gradus sive consanguinitatis lineæ rectæ, vel transversalis, vel affinitatis. Incestus cum cognatis legalibus, vel spiritualibus est specie distinctus ab incestu cum consanguineis, vel affinibus. Specie quoque differunt inter se incestus legalis, & spiritualis. Cognatio spiritualis duobus sacramentis Baptismate, & Confirmatione solemni ritu celebratis contrahitur, ut declarat *Trident. sess.* 24. *cap.* 2. Cognatio legalis contrahitur assumptione extraneæ personæ in filium, nepotem &c.

VIII. QUÆST. VI. *Quid sit sacrilegium?* RESP. Est violatio rei sacræ per actum carnalem, quatenus est luxuriæ species. Cujuscumque rei sive animatæ, sive inanimis, quæ sit divino cultui applicata, violatio impudica sacrilegium est. Triplex est sacrilegium istud. 1. in personam sacram, ut quando vir, vel mulier est Deo voto dicata: 2. in rem sacram, ut si quis sperma effunderet in calicem, in vestes sacras &c. 3. in locum sacrum, cum quis copulam exercet in loco divino cultui consecrato. Sacrilegium cum persona sacra tripliciter committitur. 1. cum persona voto ligata peccat cum persona libera vel copula, vel pollutione, vel desiderio, vel delectatione, vel tactibus impudicis: 2. quando utraque persona est voto consecrata: 3. quando persona non sacra peccat cum persona sacra. Quando utraque persona est consecrata, duplex committitur sacrilegium: quia duo violantur vota. Si regularis Sacerdos fornicaretur, sin duo, unum certe gravissimum sacrilegium patraret: quia duo vota violaret, alterum professionis monasticæ, alterum Sacerdotio annexum. Qui voto castitatis adstrictus alium ad peccandum inducit, peccat contra votum, ut communis sententia docet. Similiter Religiosus qui de aliquo luxuriæ flagitio delectatur, sacrilegium perpetrat.

IX. Conjuges qui in Ecclesia coeunt, sacrilegium perpetrant. Quare ut laxam rejicimus

cimus opinionem asserentium copulam fornicariam in Ecclesia non esse sacrilegium, si occulte exerceatur, violatur enim reverentia loco sacro debita. Occultatio copulæ tollit scandalum, non aufert profanationem sacri loci. Conjuges in Ecclesia tempore belli inclusi, se ut absentes reputare debent. Absunt enim a loco civili, ubi licita conjunctio est. Oscula, tactus impudici, verba turpia, desideria, & aspectus obscæni in Ecclesia contrahunt sacrilegii rationem: debent itaque se accusare de hac circumstantia loci sacri, etiam si desideretur executio operis extra locum sacrum: quia peccatum mortale pravi desiderii in Ecclesia patratur. Sacerdos gestans Eucharistiam, si aliquod luxuriæ crimen committeret, sacrilegium patraret in rem sacram. Similiter qui gestat reliquias, aliquam sacrilegam profanationem contraheret, si luxuriæ flagitium patraret.

CAPUT VII.

De flagitiis contra naturam.

I. Vitia contra naturam describuntur, quod sint inordinatus venereorum usus prolis conceptionem impediens. Quatuor sunt species: pollutio seu immundities, bestialitas, sodomia, concubitus inordinatus cum femina impediens prolis conceptum.

II. QUÆST. I. Differunt ne specie hæc flagitia? RESP. Negantem opinionem damnavit Alex. VII. in hac thesi: *Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ: ideoque sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem*. Istius opinionis falsitas natura sua patet. Nam quodlibet horum vitiorum peculiari modo opponitur castitatis virtuti.

III. QUÆST. *Quid sit pollutio?* RESP. Est deliberata seminis effusio extra vas femineum, & hæc est peccatum mortale gravissimum. Involuntaria pollutio, qua repugnante voluntate natura semen effundit sive in somno, sive in vigilia, nullum peccatum est.

IV. Quispiam olim negavit pollutionem natura sua esse peccatum mortale his verbis: *Mollities jure naturæ prohibita non est: unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali*. Errorem hunc damnavit Innocentius XI. Pollutio procurata contactu alieno, sive feminæ, sive pueri, duplicem malitiam continet, & specie differt a pollutione procurata propriis actibus. Si pollutio sit cum desiderio, vel delectatione personæ sacræ, inducit circumstantiam exprimendam in confessione.

V. Pollutio ita mala intrinsecus est, ut ob nullum finem sive sanitatis, sive vitæ, sive Reipublicæ servandæ evadere licita queat. Quoniam semen humanum ad generationem individui, & propagationem speciei unice ordinatum est, & nullo modo ad propriam sanitatem, vel vitam servandam. Quare qui voluntate se polluit extra vas femineum, naturæ ordinem pervertit, ut communis sententia docet. Heinc illicitum est confricare membra ad expellendum semen corruptum, dum timetur veri seminis effusio, quidquid in oppositum dicant nonnulli, contra communem Theologorum sententiam.

VI. QUÆST. III. *Pollutio volita in causa peccatum ne mortale est?* RESP. Causa pollutionis duplex: altera per se & directa, ut confricationes, & tactus turpes pudendorum, verba valde lasciva, & cogitationes obscænæ. Causæ per accidens sunt nimius cibus, & potus, studium rerum venerearum, equitatio, colloquia familiaria cum mulieribus. Causæ istæ aliæ graves, aliæ leves sunt. Gravitas causarum, quæ mediæ dicuntur, seu quæ ex se non inferunt pollutionem, ex respectu ad diversitatem personarum accipi debet. Quoniam causa quæ respectu Sempronii levis est, respectu Pauli gravis evadit.

VII. Pollutio volita in causa peccatum est mortale. Quare qui cognoscit probabile periculum pollutionis, peccat mortaliter dum applicat causam unde secuturam pollutionem prævidet, excepto necessitatis casu; ut si aliis medicis deficientibus curanda mulier esset, tunc posset medicus periclitanti feminæ succurrere, etiamsi prævideret inde pollutionem sequi, dummodo virtutum actibus, & firma deliberatione non consentiendi ad curam accederet.

VIII. Pollutio prævisa in causa, quæ natura sua eam parit, etiamsi non intendatur, peccatum mortale est: quia qui libere vult causam, eadem actione vult effectum ex eadem causa manantem. Nullum contra peccatum est applicare causam quæ bonum producit effectum, quamvis simul producat pollutionem per accidens, dummodo gravis urgeat necessitas, & solus bonus intendatur effectus.

IX. P. La-Croix *lib. 3. p. 1. c. 3. n. 923.* refert doctrinam P. Sporer, Vasquez, Filliucii, Salas, & aliorum, qui dicunt pollutionem secutam ex osculis, tactibus, & aspectibus levitatis, vel curiositatis causa peractis

actis esse tantum venialem : simul etiam refert contrariam sententiam, quæ docet peccare mortaliter eum qui indicatas causas applicaret. Ipse vero La-Croix more suo alterutrius sententiæ electionem arbitrio lectoris relinquit. Quam pyrrhonicam methodum frequenter adhibet novissimus hic Probabilista. Hæc methodus in morum magistro periculi plena est, sicut & recensita prior opinio laxa est, & improbanda. Sed clamat P. Sporer: *Difficillimum foret Confessario statim damnare peccati mortalis juvenes, & procos, passim aliquibus tactibus, osculis, amplexibus utentes erga puellas honeste amatas, etsi voluptatem aliquam sensibilem captent, dummodo absit periculum consensus in venerea: & longe difficilius foret talibus, si similibus abstinere nollent, denegare absolutionem*. Doctrina ejusmodi, nisi me omnia fallant, laxitatis plena est.

X. Non minus laxa videtur doctrina P. Viva, qui in prop. 40. Alex. VII. num. 16. ait : *Distinguendæ tamen sunt actiones malæ leviter influxivæ ad commotionem spirituum, & pollutionem, ab actionibus graviter influxivis. Nam si leviter sunt influxivæ, ut nonnulli aspectus mulierum, nonnulli tactus, nonnullæ comediæ, & lectiones librorum obscænorum, nonnulla verba amatoria V. G. dicendo* cor meum, anima mea, *ob solam vanitatem, & ad conciliandum* VANUM *amorem, communis docet cum* Vasquez, Salas, Lessio, Bonacina, apud Dianam & Tamburinum, *quod non excedant culpam venialem, quamvis in eis* PRÆVIDEATUR ETIAM POLLUTIO SECUTURA; *dummodo absit periculum consensus, aut grave scandalum .... Immo communius etiam docent cum* DIANA, *quod non solum actiones leviter influxivæ in pollutionem, atque adeo in genere luxuriæ leves, careant culpa mortali, si prævideatur pollutio, & non intendatur, nec subsit periculum consensus; sed etiam actiones mortaliter malæ, sed non in genere luxuriæ, ut sunt crapulæ, nimius potus,* NON *contrahunt malitiam gravem spectantem ad luxuriam, si prævideatur ex eis pollutio secutura citra periculum consensus*.

XI. Hæc rescribere volui, ut lectores cautos efficiam in ejusmodi Casuistis legendis. Dicturi sunt, quemadmodum dixerunt, adversarii mei, odio me percitum, & invidentia contra auctores, & eorum Institutum talia palam facere. Sed Deus mihi testis est, eo unice studia mea tendere ut animas Christi sanguine redemptas a peccatis submoveam. Sed cur hos, & non alios Casuistas frequentius allegas? Quia isti sunt in manibus Confessariorum. Casuistæ Dominicani La-Cruz, Zanardus, Serra, Candidus, & alii, quos laxissimas opiniones docuisse fateor, vix sciuntur, nedum leguntur a Confessariis. Latitant enim tineis, & blattis devorandi in bibliothecis. Eorum ergo Casuistarum, cujuscumque sint Instituti, opinationes laxas refello qui communiter legi a Confessariis solent. Hæc frequenter repetere cogor, ut occasione data, animi mei intentionem, & finem pandam: satisque mihi est Deum esse conscientiæ meæ judicem.

XII. P. Viva testatur passim se legisse auctores apud Dianam, & Tamburinum, quos laxis opinionibus, & proscriptis scatere compertum omnibus est. Admissa doctrina quam rescripsi ex P. Viva, qui communem inter Probabilistas esse ingenue adfirmat, mirandum non est, si juvenes, & puellas pollutionibus, tactibus mamillaribus, aliisque obscænitatibus inquinatas & deturpatas audiant Confessarii, & omnes ejusmodi absolvant. Nam Confessarii legunt in his Casuistis, posse amoris mutui causa se se appellitare *cor meum, anima mea*, & præterea *nonnullos aspectus, nonnullos tactus, nonnullas comœdias, & lectiones librorum obscænorum, nonnulla verba amatoria exercere, quin excedant culpam venialem, ut docet communis; quamvis in eis prævideatur etiam pollutio secutura*. Quis hic non videt innumerabilium turpitudinum & voluptatum venerearum apertam scaturiginem? Quid exaggeras! reponis. Rescribe quod continuo additur: *Dummodo absit periculum consensus, aut grave scandalum*. Næ illud efficax antidotum! Venenum propinatur, & deinde additur dummodo absit periculum mortis. Næ isti peritissimi medici! Amasiunculi, & amasiunculæ, procæ, & proci se vocant *corculum meum, anima mea*, se tangunt, se verbis amatoriis inflammant, impotenti concupiscentia ardent, libidinem undique versum spirant, eisdem præfata conceduntur: & postea additur, *dummodo absit periculum consensus?* Quid hoc prodit? nisi applica stuppam igni, dummodo absit periculum incendii: bibe venenum, dummodo absit periculum mortis. Et postea lamentantur dum hæc & innumera alia detestanda proponimus. Reprehendi jure possemus, si aliquem lapsum fortuitum, insolitum, & innoxium, vel occultum in apricum traduceremus. At ejusmodi laxæ opiniones frequentissimæ sunt adversus omnia plus & minus Decalogi mandata, ut patet

ex rescriptis opinionibus contra Dei, & proximi caritatem, contra præcepta de honorandis parentibus, de non occidendo, de duello &c. Ergo jure summo moneo Confessarios ut vel abstineant a talium lectione, vel cautissime eosdem legant. Libri publici sunt. Cur ergo nobis vetitum est eorum opiniones, quas falsas reputamus, refellere?

XIII. Peccant mortaliter contra castitatem qui non abstinent ab ebrietate, in qua prævident secuturam pollutionem, quidquid dicant aliqui in oppositum. Pollutio nocturna in somnio nullum peccatum est quando abest consensus, & nulla sit apposita voluntaria causa. Pollutio incepta in somno absque ulla culpa, si antequam consummetur, excitetur dormiens, potest permittere egressum seminis noxii, dummodo absit omnis complacentia. Falsa mihi est doctrina sententium licitum esse in vigilia desiderare ut in somno pollutio ob finem honestum, nempe ob sanitatem, accidat. Aliud est gaudere de levamine naturæ ex pollutione naturali secuto, aliud gaudere de ipsa pollutione, eamque desiderare etiam desiderio inefficaci. Primum licitum; secundum flagitiosum. Plures ratiunculas metaphysicas, quas obtrudere citati auctores solent, explosi *Tom.* 4. *lib.* 8. *diss.* 2. *c.* 13.

XIII. QUÆST. IV. *Quid sit sodomia?* RESP. Est concubitus ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, vel feminæ ad feminam. Est vera sodomia, si femina coeat cum altera femina sive in vase anteriori, sive in posteriori. Quando vir agnoscit mulierem in vase præpostero, peccat contra naturam, quia si servat debitum sexum, non servat debitum vas. Concubitus sodomiticus inter consanguineos, affines cognatosque addit circumstantiam incestus, ut dictum de fornicatione est.

XV. Pœna mortis plectuntur sodomitæ tum in Scripturis sanctis, tum in jure civili. Jus canonicum excommunicationi subjicit laicos, ut colligitur ex cap. *Clerici* de excessibus Prælator. Clerici vero dejiciuntur e clero, & omni officio, beneficio, & dignitate privantur, ut in *const. S. Pii V. edita an.* 1568. statutum est. Qui semel aut bis ex imbecillitate labitur in hoc flagitium, has pœnas non incurrit. Qui vero illud pluries perpetrant, pœnis constitutis obnoxii sunt post judicis sententiam, si sodomita occultus sit. Si vero notorius, & publicus fuerit, non expectata Judicis sententia pœnas luere astringitur.

XVI. QUÆST. V. *Quid sit bestialitas?* RESP. Est concubitus cum individuo alterius speciei. Crimen istud non variatur juxta diversas animalium species, sed unicum est specie infima, sive coitus sit cum pecude, sive cum capra, sive cum asina &c. Ad peccatum bestialitatis revocatur concubitus cum dæmone. Crimen bestialitatis excedit omnia flagitia contra naturam.

§. UNICUS.

De remediis luxuriæ.

I. REmedium primum est divinæ in tantum crimen ultionis seria meditatio. Ob luxuriæ flagitium universali diluvio absorptum est totum humanum genus, octo personis exceptis, ut habetur *Gen.* 1.

II. Remedium secundum, & omnium validissimum est fuga mulierum, chorearum, theatrorum, comædiarum, ut Scriptura sancta *Eccli.* 42. admonet. *In medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim ejus procedit tinea, & a muliere iniquitas viri. Melior est iniquitas viri quam mulier benefaciens*, idest lenociniis blandiens. Et rursus ibi c. 9. *Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere ne sedeas omnino*. Hæc sunt Dei oracula, & monita.

III. Christiani autem ætatis nostræ continenter sedent cum mulieribus alienis; & ac si essent Pelagiani, negant reipsa effectus originalis culpæ. Reciprocam, & familiarem conversationem cum mulieribus innoxiam ab omni gravi periculo effutiunt. Se æneos, & adamantinos jactant. Nullum concupiscentiæ motum se pati mentiuntur. Mendacii, & falsitatis Deum arguunt, cum Deus centies testetur ex hac reciproca, & familiari conversatione ignem exardescere concupiscentiæ, & reprobos conversantes fieri. Libido nec Regum sceptra, nec squallorem mendicantium, nec Ecclesiasticorum dignitates reformidat. Cum hac immanissima lue totum humanum genus invadente conferas velim plurium Probabilistarum suavissimam benignitatem. Quis, inquiunt, confessiones exciperet, quinam sacramenta frequentarent, si illis qui ejusmodi oblectamentis indulgent, deneganda absolutio esset? Hac via se blandos, & benignos exhibent omnibus, & turbas amplissimas, & acclamationes conciliant. Benignitas ergo est, infirmorum fovere vulnera, & eorumdem corruptelas, qui

quæ in infernum æternum pertrahunt, honestatis velo obducere?

IV. Tertium remedium est cibi, & potus sobrietas, jejuniorum moderata frequentia, vestitus modestia, oculorum custodia, ut Evangelia Christi, & Prophetæ inculcant. *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius, & filiarum ejus*: Ezech. c. 16. & rursus Eccli. 9. *Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore ejus .... Averte faciem tuam a muliere compta*.

V. Remedium quartum est abstinentia a libris obscænis, vulgo *Romanzi*, & a poesieis drammatibus, quæ eo sunt perniciosiora, quo delicatiora; ut sunt quædam hac nostra ætate, & nostris diebus, repetitis typis evulgata in Italia. Verba turpia, obscæna, & impudentia non sunt; sed elegantissimus sermo est, & exquisitis lenociniis, atque fucis illitus. Quamobrem ultimos animi recessus subit, & penetrat, passiones, appetitionesque ita permovet, atque in affectus dominatur, ut animus voluptatis mancipium evadat. Libri isti sunt opera diaboli, pluresque habent auditores, & asseclas quam Evangelia & ministri Christi. Istorum librorum lectio ceu animarum pestis, & fascinium devitanda est. Qui hos libros flammis addicere renuunt, ab altari omnino arcendi sunt. Neque illorum excusationes audias qui hosce libros amatorios, seu Romanzos, modestos, castosque effutiunt. Sunt utique alii aliis turpiores; at omnes communiter pestiferi sunt: idcirco concremandi una cum omnibus picturis, seu tabellis obscænis.

VI. Libris obscænis substituantur sanctæ Scripturæ, & librorum piorum lectio, aspectus Crucifixi, & sacrarum imaginum, æternitatis, & novissimorum meditatio, atque sacramentorum frequentia. Sed Confessarius eligatur experrectus, evangelicæ doctrinæ peritus, atque totius mundi, & humanorum respectuum, propriæque gloriæ proculcator strenuus.

LIBER VI.

IN VII. VIII. ET X. DECALOGI MANDATUM.

DISSERTATIO I.

De furto.

Non furtum facies: Exod. 20.

Non concupisces rem proximi tui: ibid.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ ab Innocentio XI.

I. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*. Est 36.

II. *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt*. Est 37.

III. *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis*. Est 38.

Aliæ propositiones in hac materia damnatæ a Clero Gallicano.

IV. *Potest uxor viro surripere pecuniam, etiam ad ludendum, si mulier talis conditionis sit, ut ludus honestus pari loco cum alimentis, ac victu debeatur*. 47.

V. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati*. 49.

VI. *Etiamsi donatario perspectum sit bona sibi donata fuisse a quopiam ea mente ut creditores frustrentur, non tenetur restituere, nisi eam donationem suaserit, vel ad eam induxerit*. 50.

CAPUT II.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. „ SI aliquem qui injustum damnum alteri inferre decreverat, consilio, „ vel hortatu *magis etiam confirmasti*, utrum „ ad restitutionem damnificato tenearis? „ Resp. probabiliter negari posse. " P. Paulus Layman in Theol. Mor. *lib. 3. tr. 2. cap. 5. n. 5.*

II. „ Neque obstare videtur, etsi hortatu tuo causa fueris ut citius atque expeditius damnum inferretur. " Idem *loc. cit.*

III. „ Si furi furandi gratia ascendenti „ sca-

„ ſcalam teneas, quam etſi nemo teneret, „ tamen aſcenderet; etſi aſportando rem furtivam, adjuves aliquem, quam ſine tuo „ ſubſidio auferret, & furaretur; non teneris ad reſtitutionem. Hæc omnia multum „ ad praxim conducunt. Ex quibus multos „ ſcrupulos, & onera reſtitutionis prudens „ Confeſſarius tollet. “ P. Antoninus Diana *Tom.* 8. *coord. tr.*7. *reſ.* 39. §. 2.

IV. „ Notandum tertio, compenſationem „ etiam licitam eſſe, quamvis debitum actu „ non debeatur. Poteſt enim aliquando creditor prævenire, & compenſare ſibi nunc „ pro eo quod debitor nondum debet, ſi tamen tempore ſolutionis debitum non ſit „ ſolvendum. “ Idem *Tom. 6. coord. tr.* 3. *reſ.* 150. §. 5.

V. „ Non ſolum creditor juſte faceret „ compenſationem exiſtentibus creditoribus „ *anterioribus* .... ſed etiam licet poſſideret rem *jure depoſiti*. “ Idem *loc. cit. reſ.* 153. §. 4.

VI. „ An ſi quis tradat aliquibus vinum, „ ut nomine ſuo vendatur, ſi agnoſcat illos „ minuendo menſuram, & admiſcendo aquam vendituros peccet?... In hoc poſſe „ excuſari ſic tradens vinum, ſi duo ſupponantur, exiſtimo. Primo, ſi adſit cauſa „ juſta tradendi, quia videlicet pateretur „ grave damnum: ſecundum, quod tradat „ miniſtris vinum vendendum juſto pretio: „ nec obſtat *quod ſciat* dictos miniſtros fraudibus uſuros. “ Idem ibid. reſ. 94. §. 2.

VII. „ An quis poſſit vendere aliquid cum „ vitio occulto, *quod ſi emptor ſciret*, *non* „ *eſſet empturus* ſaltem eodem pretio? Reſp. „ adfirmative, dummodo venditor de pretio „ diminuat quanto minus res propter defectum valet. “ Idem ibid. reſ. 112.

VIII. „ Aliquis *ludendo falſis aleis* pecunias lucratus eſt, earumque partem aliquam ſocio ſuo donavit, *quamvis ſcienti*, „ tamen non cooperanti ad fraudem committendam. *Recte* dici poteſt, ſocium ad „ nullam reſtitutionem obligari, ſi luſor ille „ pecunias *ludo iniquo* acceptas cum propriis „ miſcuerat. “ P. Layman in *Theol. Mor. lib. de juſt. tr.* 4. §. 3. *n.* 22.

IX. „ Obſervandæ ſunt conditiones a DD. „ requiſitæ ut fieri poſſit occulta compenſatio. Quarum prima eſt &c. Tertia, quod „ non *poſſit* facile via juris debitum obtineri. Quamvis probabiliter ſi hæc conditio „ deſit, non peccet mortaliter qui utitur occulta compenſatione. “ P. Dominicus Viva in *Traut. theol. in prop.* 37. *Innoc. XI. n.* 1.

X. „ Quod in hac theſi proſcribitur, eſt „ poſſe famulos occulte compenſare id quod „ ipſi judicant ex juſtitia ſibi deberi in ſalarium ... idcirco ad occultam hanc compenſationem faciendam requiritur judicium „ viri docti ſimul & periti. “ Idem Viva *loco cit.n.*7. & *in Curſu Theol.Tom.*1. *par.*2.*q.*6.

XI. „ Si non poteſt creditor ſine gravi „ incommodo ad judicem recurrere, poterit „ ſententiam quam judex proferret, amplecti, & ſic compenſare ſibi debitum *probabile probabilitate juris*, quamvis in praxi „ ſit valde periculoſum. “ Idem in *Curſu Theol. loc. cit. a.* 3. *n.* 2.

XII. „ Quarto docet Leſs. poſſe heredem „ ab inteſtato uti compenſatione occulta contra eum qui bona defuncti poſſidet ex teſtamento minus ſolemni: quia *probabilis* „ *eſt ſententia*, quod ea bona debeantur heredi ab inteſtato, cui opinioni poteſt ſe „ conformare. “ Idem Viva *loc. cit. n.* 12.

XIII. „ Famulus, vel officialis, qui ob „ errorem, neceſſitatem, vel aliam ſimilem „ cauſam operam ſuam minoris juſto locavit, quia *ſaltem ſecundum quid* involuntarius fuit, adeoque animum donandi non „ habuit, poterit defectum ſtipendii jure exigere; & ſi aliter habere nequeat, occulte „ compenſare: & dominus ſibi imputet. “ P. Patritius Sporer *Tom.* 2. *tr.* 7. *in præcep. Dec. c.* 5. *ſec.* 3. §. 4. *n.* 83.

XIV. „ Pro omnibus caſibus licitum non „ eſt uti compenſatione occulta, cum ſolum „ datur opinio probabilis pro utraque parte, „ debitoris ſcilicet, & creditoris; ſed in caſibus particularibus id licet: & etiam licet in omnibus, quando datur major „ probabilitas ex parte creditoris quod tale „ debitum ſibi debetur. “ Collegium Salmanticenſe in *Curſ. Theol. Mor. Tom.* 3. *tr.* 13. *cap.* 1. *pun.* 19. §. 3. *n.* 319.

XV. „ Si dominus occupet famulum vel „ aliis horis, vel in aliis miniſteriis quam „ conventum eſt, poteſt famulus uti compenſatione. “ Idem Collegium *loc. cit.* §. 2. *num.* 316.

XVI. „ Si tu alium injuſte infamaſti, qui „ te antea infamaverat, non teneris ei ad „ reſtitutionem, ſi ipſe tibi reſtituere nolit; „ ſed potes uti compenſatione, ſervata tamen æqualitate, quantum fieri poteſt. “ P. Leonardus Leſſius *de juſt. & jur. lib.* 2. *dub.* 25. *n.* 132.

XVII. „ Quando unus alterum injuſte infamaſſet, neque, ut teneretur, vellet eam „ famam illi reſtituere; tunc injuſte infamatus,

„ tus, qui damnum in fama alteri non de„ disset, posset in *pecunia* compensare da„ mnum famæ, in quo est, idque non *so„ lum non solvendo debitum antiquum occul„ tum*, quantum ad æqualitatem sufficere „ judicaretur ad competentem compensatio„ nem famæ, in quo est, *sed etiam occulte „ accipiendo de novo quantum satis esset ad „ eamdem compensationem*; dummodo non „ interveniret scandalum; & aliter commo„ de obtinere non posset restitutionem suæ „ famæ; & denique dummodo intervenirent „ conditiones omnes requisitæ ut licite in „ conscientiæ foro fiat occulta compensatio „ debiti. “ P. Ludovicus Molina *de just. & jure Tom.* 4. *tract.* 4. *disp.* 49. *n.* 5.

XVIII. „ Confessario dedi pecunias meo „ creditori restituendas, & post elapsum tem„ pus scio Confessarium non restituisse: te„ neor denuo restituere? .... Affirmo non „ teneri. “ P. Antonius Escobar in *Sum. Theol. Mor. tr.* 3. *exam.* 2. *cap.* 6. *n.* 20.

XIX. „ An cedens bonis, tuta conscien„ tia possit sibi, & familiæ suæ, ne inde„ core vivat, necessaria retinere? ... Assero „ posse: quod quidem est verum, licet de„ bita pro quibus cedit, sint ex injustitia, „ & notorio delicto contracta, quamvis tunc „ non possit tantum quantum alias sibi re„ tinere. “ Idem Escobar *loc. cit.*

XX „ Si tu, dum occulte tibi compensas „ debitum, prævides alicui tertio, tamquam „ furtum ab ipso fuisset commissum, fore „ imputandum, non obligaris id præcavere, „ nisi facile possis. “ P. Thomas Tamburinus *lib.* 8. *in Dec. tr.* 2. *cap.* 5. §. 1. *n.* 5.

XXI. „ Furatus es v. g. decem aureos nu„ dius tertius, utique cum peccato; verum „ hodie existens in gravi necessitate, puta „ in gravi morbo, sine ulla spe habendi pe„ cuniam, illos ad vitam conservandam ex„ pendis: obligaberis ne ad *meliorem fortu„ nam rediens* ad restitutionem? Non est „ improbabilis sententia te nunc liberans ab „ omni restitutione. “ Idem Tamburinus *loc. cit. c.* 6. §. 2. *n.* 3. Castropalaus *Tom.* 1. *sum. tr.* 3. *disp.* 2. *c.* 4. *sect.* 2. *a. num.* 12.

XXII. „ Si quis ab eodem per parva fur„ tiola gravem furatur quantitatem, letali„ ter non peccat in ultimo jam complente, „ dummodo tempus quatuor mensium inter „ ea mediet. “ Torrecilla *Tom.* 1. *tr.* 6. *dis.* 2. *pun.* 10. *n.* 3.

XXIII. „ Non est grave retinere alienum „ ex injusta acceptione, quamdiu quis est „ in gravi necessitate, saltem si creditor æ„ quali non urgeatur, immo etsi urgeatur. “ Idem *ibid. sect.* 3.

XXIV. „ Non est de gravi damnandus „ debitor qui ratione contractus aliquid re„ stituere teneretur, licet in mora sit resti„ tuendi creditori sæpius satisfactionem pe„ tenti, etsi justam causam differendi non „ habeat; dummodo absque gravi damno „ creditoris, periculoque, ut debitum nus„ quam satisfieri valeat, & cum intentione „ satisfaciendi id fiat. “ Idem Torr. *in propos. damn. tr.* 5. *consult.* 10. *n.* 2.

XXV. „ Ex contractu trino aliquid ultra „ sortem in pactum deducere, non est leta„ le. “ Idem *ibid. consult.* 3. *sect.* 3. *num.* 24.

XXVI. Etiam deficiente titulo lucri ces„ santis, & damni emergentis, pignoribus „ adhuc pro securitate capitalis acceptis, „ potest exigi lucrum, etsi ad 7. pro 100. „ accedat, ex solo titulo periculi, & diffi„ cultatis (quæ semper accidit) sortem re„ cuperandi. “ Idem *ibid. num.* 25.

XXVII. „ Adhuc deficiente in præfato „ trino contractu titulo lucri cessantis, & „ damni emergentis, & periculo capitalis „ perdendi, potest quis ex alio titulo lucra„ ri; immo & 5. vel 8. pro 100. ferre, vi„ delicet pecuniam ad quæstum mercatori „ exponendo, ut cum ea lucretur, etiam „ cum capitalis assecuratione. “ Idem *ibid. num.* 26.

XXVIII. „ Probabile est justum pretium „ rerum venalium esse totum id quod absque „ violentia, vel fraude extorqueri potest ab „ emptore. “ Sic Tr. de Jesu Maria in quadam *consult.* quæ apud prædictum P. Torrecilla habetur *Tom.* 2. *consult. tr.* 4. *consult.* 7.

XXIX. „ Quando merces in publica sub„ hastatione exponuntur, etiamsi dimidio „ tantummodo sui valoris pretio eas quis „ emat, nil restituere tenetur. Et idem di„ cendum de qualibet specie venali omni„ bus exposita. “ Idem *ibid. num.* 2.

XXX. „ Mercator in qualibet merce pot„ test plusquam 15. pro 100. ab emptore „ exigere, etsi ad 24. accedat. “ F. Joannes ab Assumptione *ibid. n.* 14.

XXXI. „ Mercator qui pretio ad annum „ solvendo rem vendit, lucrum exigere va„ let, etsi ad 8. vel 12. pro 100. accedat. “ Idem Fr. Joannes ab Assump. *ibid. num.* 18.

XXXII. „ Qui per unum, vel duos an„ nos multoties repetit se restituere nolle „ quod ex justitia tenetur, unicum tantum „ peccatum mortale committit; dummodo „ per actus contrarios intentionem non re„ tra-

„ tractet. “ Torrec. *Tom.* 2. *Sum. tr.* 2. *disp.* 2. *c.* 1. *n.* 14.

XXXIII. „ Satis probabile existimo tributa, tametsi justa, fraudare, sive in toto singulorum, sive in parte, grave non esse conscientiæ, si ab exactoribus non petantur. “ Idem *ibid. disp.* 4. *c.* 3. *n.* 8.

XXXIV. „ Nec probabilitate caret de eisdem tributis dicere, etiam merces occultare licere, ne tributa ab exactoribus exigantur. “ Idem *ibid.*

XXXV. „ Probabile, & *securum* in praxi est, quod qui tenetur restituere, satisfaciat obligationi suæ, si Confessario, vel alio viro prudenti det ut restituat, etsi id non præstitisse postea animadvertat. “ Idem *ibid. disp.* 5. *c.* 4. *n.* 12.

XXXVI. „ In provisione beneficii, præbendæ, vel cathedræ, facta præcedente vocatione per edictum, & oppositionem litterariam, probabilissimum est electores non teneri ex justitia ad eligendum digniorem, dummodo dignum eligant. “ Idem *ibid. tr.* 3. *sec.* 1. *c.* 2. 4. *n.* 9.

CAPUT III.

De furti notione, & divisione, de rapina, de quantitate ad furtum requisita, & de furtis minutis.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit furtum?* RESP. Furti notio hæc est: *Occulta acceptio rei alienæ invito domino*. Furtum multiplex. Primum est simplex, quod descripsi. Alterum est *peculatus*, quod etiam *qualificatum* dicitur, & est illud quo patrimonium publicum dilapidatur. Tertium est *plagium* in hoc situm quod homo liber in servitutem reducatur, aut surripiatur alienus servus. Quarta furti species est *abigeatus*, in abductione pecorum, equorum, idque genus animalium positus.

II. Theologi duas furti species distinguunt. Altera est *sacrilegium*, quando nimirum aufertur vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro. Furtum crumenæ in Ecclesia est sacrilegium, quidquid dicant nonnulli recentiores. Altera furti species est *rapina*, quæ varias significationes admittit. Aliquando enim sumitur pro quacumque illicita alienæ rei usurpatione. Ceterum proprie rapina est rei alienæ violenta, & injusta usurpatio facta præsente, & invito domino. Peccatum est natura sua gravius furto, ob contumeliam quam personæ infert. Quare evenire potest ut contumelia sit mortalis, licet res ablata sit levis materia furti. Rapinæ reus est qui incusso metu alteri rem extorquet. Quare rapaces sunt viri potentes, & ministri publici, qui rem indebitam ab aliis inferioribus postulant; cum isti ob timorem negare illam non audent. Quamvis enim exterius vis non inferatur, interiori tamen animo non audenti reluctari vis incutitur. Lege Catechismum Tridentinum 3. *part. cap.* 8. *n.* 9. & *seq.* ubi varia furtorum genera perspicue describuntur.

III. QUÆST. II. *Quænam sit quantitas necessaria ad furtum mortale?* RESP. Furtum, & rapina genere suo peccata mortalia sunt; sed evadunt venialia ex materiæ parvitate. Novem circiter sunt Theologorum sententiæ super quantitate ad furtum letale necessaria. Navarrus ait, septem, vel octo asses constituere furtum mortale. As valet bajoccum Romanum, seu duos solidos Venetos. Alii unum, alii tres, alii quatuor, alii sex julios requirunt. Communis sententia quatuor personarum genera distinguit. 1. sunt Reges, Magnates, & opulenti; 2. honesti cives, qui ex reditibus vivunt; 3. artifices; 4. mendici. Auctores communiter fatentur, unum aureum esse materiam gravem etiam respectu Regum; respectu secundi generis tres julios; respectu tertii duos; respectu quarti unum julium.

IV. P. Antoine contendit tres libras, seu rem quæ exæquat valorem sexaginta assium, esse materiam gravem etiam respectu Regum, aitque alios Doctores minorem quantitatem exigere respectu ditissimorum. Absolute non auderem ego peccati mortalis damnare qui Regi ditissimo surriperet sex julios. Sat est statuere terminum magnitudinis constituentem furtum letale, & hunc esse unum aureum respectu etiam opulentissimi Regis, ut dictum est. Hinc tamen non inferas furtum medii aurei non posse esse letale etiam respectu Regis. Nam aliud est quod major summa, juxta communem existimationem requiratur ad mortale peccatum; aliud, quod summa inferior non possit esse crimen mortiferum. Nam etiam medius aureus surreptus Principi, vel Regi potest esse gravis materia. Datur ergo materia gravis absolute respectu omnium jam indicata: & similiter levis respectu omnium sicut furtum unius oboli.

V. Communiter tamen in praxi gravitas, vel levitas furti desumitur relate ad personas:

nas: nam eadem res respectu divitis est levis, & respectu pauperis est gravis. Materia quæ sufficit ad alimentum unius diei personæ cui res aufertur, solet juxta communiorem sententiam constitui materia gravis. Hac ratione dicitur, quod tres vel quatuor julii ablati etiam ditissimo sint materia gravis; duo surrepti mediocriter diviti; unus ablatus artifici; & medius surreptus pauperi, quia medius julius reputatur materia sufficiens ad alendum pauperem.

VI. Hinc colligas velim, quam diligenter cavendum a furto sit. Nam varia Theologorum placita securitatem tibi nón dant. Ne ergo dicas: Numquid suavissima Christi lex ob paucos asses ad infernum damnabit animas? Hoc pacto ratiocinabatur Eva, antequam furtum pomi patraret. Ad Dei mandatum animum intende: *Non furtum facies*. Lex non distinguit nec furtum leve, nec furtum grave, sed absolute omne furtum prohibet. Ab omni ergo furto abstinendum.

VII. QUÆST. III. *Quid de furtis minutis dicendum?* RESP. Triplici pacto committi furta minuta queunt. 1. ab eadem, & unica persona levia bona surripi pluries valent: 2. a pluribus personis: 3. plures ab eadem persona parvas res auferre valent. Qui ab uno vel pluribus leves res minutatim surripit animo perveniendi ad notabilem quantitatem, prima vice mortaliter peccat ob animi pravitatem: si tamen reipsa non pertingat ad notabilem quantitatem, non tenetur sub gravi ad restitutionem. Qui modica ab aliquo surripit, tametsi animo non attingendi summam gravem, dum repetitis furtulis pertingit ad gravem quantitatem, peccat mortaliter in ultimo parvo furto, & ad restitutionem tenetur. Post completum furtum grave, si modicum surripias, non peccas mortaliter, sed venialiter: si vero additis novis furtulis perveniatur ad gravem quantitatem, novum peccatum grave patratur. Qui modica multis furatur, licet singulis grave damnum non inferat, dum pervenit ad quantitatem gravem, peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur, quia graviter justitiæ ordinem lædit.

VIII. QUÆST. IV. *Plures ab eodem modica surripiunt: peccant ne singuli mortaliter?* RESP. Si mutuo consensu furantur ab eodem modica, quæ constituant materiam gravem, omnes peccant mortaliter, quia omnes conspirant in grave damnum tertii, & singuli in solidum, ceteris deficientibus, tenentur ad restitutionem. Si vero separatim absque omni conspiratione, sed prorsus fortuito singuli modica surripiant, nemo mortaliter peccat, & nemo ad restitutionem tenetur sub gravi.

IX. QUÆST. V. *Quando plures seorsim modica furantur, quorum quilibet scit, sed advertit ab aliis modica surripi, absque tamen communi consilio, peccant ne singuli mortaliter?* RESP. Negant Salmanticenses, Sanchez, Trullench, Lessius, Salas, Busembau, La-Croix, Antoine, & alii: quoniam, inquiunt, admissa contraria sententia adfirmante, mortaliter peccaret qui unum assem a Rege surriperet, cum sciat plures esse qui Regibus furantur.

X. Contrariam sententiam adfirmantem propugnant graviores Theologi, Suarez, Vasquez, Medina, Tapia, Rebellus, Major, Ledesma, & alii plures; & si vero in sensu explicetur, probabilior est. Sermo ergo est de furtis minutis conjunctis. Videt aliquis vineam ex pluribus angulis obsideri, illi paucos fructus, isti alios paucos, alii paucos surripiunt cum maximo domini detrimento. Omnes sunt, vel plures istius damni illati conscii, & nihilominus furantur & ipsi. Nemo alium hortatur ad furtum, & sic nemo est causa consulens, seu impellens; at omnes conscii, & cognoscentes damnum illatum sunt causa cooperans, & influens in tale damnum. Qui levem rem surripit Regi, vel alteri diviti, non peccat mortaliter, licet sciat diversis temporibus multa eisdem auferri, quia talia furtula non sunt moraliter conjuncta. Tunc itaque parva furtula a pluribus patrata evadunt mortalia, & singuli scienter & advertenter illa perpetrant, cum sunt moraliter conjuncta, quia eodem tempore patrata cum gravi domini detrimento.

XI. Qui post furtum mortale ab eodem modica furatur, si prioris furti pœnituit, & restitutionem vel fecit, vel proposuit, non peccat mortaliter, si postea modicum furetur. Contra si furem prioris furti non pœnituit, immo perseverat in voluntate augendi domino detrimentum, furtula posteriora, & si modica evadunt mortifera.

XII. QUÆST. VI. *Licitum ne est in extrema necessitate furari?* RESP. Adfirmant omnes: quia in tali casu positus non furatur, sed sua accipit, cum omnia tunc communia sint quantum ad vitæ sustentationem. Quisque ex justitia, nedum ex caritate, tenetur

extreme indigenti succurrere. Nec, transacta necessitate, bona accepta quæ consumpsit, tenetur restituere; bona tamen accepta extremæ necessitatis tempore, si elapsa necessitate, supersint, restituenda sunt. Bona surrepta a non egente, si is in extremam egestatem incidat, eaque consumat in tali necessitate constitutus, restituenda sunt, necessitate sublata, quidquid in oppositum asserant nonnulli. Delictum enim adversus justitiam perpetratum, semper compensandum est, tametsi extremæ necessitatis tempore debitum restitutionis suspendatur.

XIII. QUÆST. VII. *Licitum ne est in necessitate gravi furari?* RESP. Affirmantem opinationem defenderunt aliqui. Eam damnavit Innoc. XI. in hac thesi ordine 36. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* P. Viva exponens in sua Trutina hanc thesim n. 3. imponit P. Bannez, quod docuerit, esse in extrema necessitate constitutum illum cui gravissimum dedecus esset mendicare. Bannez narrat solum *non deesse opinantes* qui asserunt. Inter istos vero opinantes est ipse P. Viva, qui non raro laxa edocens eadem aliis imponit, ut frequenter in Theologia Christiana animadverti testimoniis luculentissimis adductis. Nobilis qui propria industria vel laborando, vel mendicando sustentare vitam potest, non est in extrema necessitate constitutus. Pudor illius, qui obtruditur, mundanus est, & vitiosus. P. Viva, ut mihi videtur *loc. cit. n.* 2. eludit thesis damnationem asserens, in necessitate *valde gravi* licitum esse furari; quia necessitas valde gravis, non infert vitæ jacturam: alioquin non valde gravis, sed extrema esset. Ideo falsa est doctrina P. Viva, & P. La-Croix, qui eamdem ac P. Viva doctrinam propugnat. Nunquam igitur licitum est furari in necessitate gravi, tametsi urgente, & magna, quæ egentis industria reparari valet: quæ enim reparari nequit, extrema est, non gravis. Ea vero necessitas dicitur extrema, quæ nisi repellatur, infert vitæ jacturam. Spectandæ semper sunt circumstantiæ, distinguendi sunt casus rari, & bona fides, & conscientiæ status indigentis, ut extrema rigoris, & laxitatis declinentur.

CAPUT IV.

De occulta compensatione.

I. QUÆST. I. *Quid sit compensatio?* RESP. Est debiti, & crediti inter se invicem contributio. Tu mihi debes centum, & ego tibi totidem. Mutua compensatione remitti hæc duo debita posse affirmant omnes, dum ambæ partes libere conveniunt.

II. QUÆST. II. *Licita ne est occulta compensatio: & quæ sint ejusdem conditiones?* RESP. Antequam ad quæstionem respondeo, rescribo thesim damnatam ab Innoc. XI. quæ est 37. *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* P. Viva in expositione hujus thesis inquit: *Quod in hac thesi proscribitur, est posse famulos occulte compensare id quod judicant ex justitia sibi deberi in salarium.* Hoc est proscriptum in thesi: ceterum si non ipsi famuli judicent, sed accedat *viri docti* judicium, quo decernatur majus deberi salarium, tum licita est occulta compensatio. Subdit enim ibi n. 7. *Idcirco ad occultam hanc compensationem faciendam requiritur judicium viri docti, ac periti, & passione denudati, qui spectatis omnibus judicet moraliter certum esse quod majus salarium debeatur.* Hoc idem docet P. La Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 974. & alii Casuistæ.

III. Hæc opinio mihi laxa videtur, & in damnata thesi contenta. Nec enim plus juris in dominorum bona habent docti & periti Casuistæ quam famuli. Quid? In causa justitiæ una sola parte, & quidem ignobiliori audita, nempe famulis, sententia pronuntiatur, & adversus dominos judicium fertur? Quænam lex hoc concedit? Commentum igitur istud proscriptum est, nisi fallor ipse, in dicta thesi. Sed missa famulorum compensatione damnata, videndum num compensatio occulta aliquando licita sit, & quæ conditiones requirantur.

IV. Ad licitam compensationem prima conditio necessaria est quod debitum sit liquidum, & omnino certum, & quod tempus solutionis elapsum sit. Docent aliqui, compensationem fieri posse, etiam quando res actu non debetur, si timetur rem non esse solvendam tempore debito: quæ doctrina falsa est. Secunda conditio est ut res quæ occulte accipitur, sit debitoris, & non alterius: & hæc conditio necessaria est, non in foro exteriori modo, sed etiam in interiori. Volunt alii, te posse accipere rem quam debitor tuus mittit ad alterum in donum, vel in solutionem debiti, dummodo ab altero non sit acceptata, sed sit sub debitoris tui dominio: quæ etiam opinio nobis falsa videtur.

V. Ter-

V. Tertia conditio est ut rem tibi debitam nequeas *commode*, seu facile obtinere. Tum autem facile, & commode obtinere nequis, cum pro illa obtinenda litem intentare, tribunalia adire magnis expensis debes; vel periculum incurris amittendæ amicitiæ ipsius debitoris, vel judicis, inquiunt qui asserunt defectum istius conditionis non inducere culpam mortalem. Hanc quoque opinionem ut falsam rejicio. Si enim ordo justitiæ a legitimo judice exercendæ non cadit sub præcepto, omnia perturbantur, & Respublica fraudibus, & furtis obnoxia est.

VI. Quarta conditio est ut occulta compensatio fiat absque detrimento ipsius debitoris, ne plus videlicet accipias quam tibi debetur: præterea curandum est ne compensatione facta debitum tibi, aut heredibus solvatur, atque adeo ut debitor conscius fiat solutionis factæ, ne in culpæ conscientia persistat.

VII. Quinta conditio est ut compensatio fiat absque damno tertii: si enim dum tu rem occulte surripis, Sempronius accusaretur furti a tuo debitore, & cogeretur ad restitutionem, compensatio esset cum damno tertii. Dicunt aliqui hoc per accidens esse, & consequenter te posse uti compensatione; sed hoc legi evangelicæ adversari videtur.

VIII. Sexta conditio est ut compensatio fiat, si possit, in eadem specie; si non possit, in quacumque specie.

IX. Septima conditio est ut compensatio fiat absque detrimento aliorum creditorum, ut si essent creditores anteriores, compensatio fieri non posset cum istorum detrimento. Juniores acriter mutuo disputant de hac conditione, aliis negantibus, aliis adfirmantibus esse necessario servandam.

X. Descriptis, & explicatis conditionibus occultæ compensationis, decidendum nunc superest, num ea licita sit, & justa, dum tales conditiones servantur. Adfirmat communior Theologorum sententia. Doctissimus Jesuita P. Elizalde *lib.* 8. *q.* 7. §. 4. negantem opinionem defendit gravissimis rationum momentis nixus.

XI. Insitum gentibus omnibus est ne quispiam inauditus condemnetur. Sed opinio occultæ compensationis inauditos debitores, qui plura in sui favorem allegare possent, condemnat. Ergo falsa. Præterea contra naturæ lumen est quod quisquam judex sit in propria causa. Sed opinio adducta constituit creditores judices in propria causa. Ergo falsa. Rursus, leges quæ commune Reipublicæ bonum spectant, & confusionem perturbationemque civilis regiminis impediunt, observandæ sunt etiam cum detrimento hujus, vel illius privati. Heinc lex præscriptionis jure gentium invecta ad tollenda innumera mala, & confusionem possessionum, consistit etiam cum detrimento interdum legitimi domini. Accedit quod rerum dominia nequeunt transferri, nisi aut voluntate privati domini, aut publica potestate. Rem quam tu compensator accipis, revera est sub dominio creditoris. Qua via transit in tuam potestatem? Via compensationis; sed hæc via injusta est, quia non accedit neque voluntas legitimi domini, neque potestas publica. Cedo. *Nemo judex in propria causa. Nemo inauditus damnetur*. Leges istæ justæ ne sunt? Ergo servandæ tum in interiori, tum in exteriori foro.

XII. Quid? Damnabis ergo compensationem occultam, quam communiter Theologi defendunt? Ego non damno, sed rationes quas obiter perstrinxi, summum mihi facessunt negotium. Addo, conditiones quas Theologi assignant, perquam raro in praxi observari. Ergo in praxi Theologi nobiscum sentiunt. Sententia adfirmans licitam esse occultam compensationem, periculorum plena est. Nam conditiones præscribit quæ vix in praxi servari queunt. Viam aperit ad violandas leges tum divinas, tum humanas, ad tribunalium judicia pervertenda, ad rerum dominia transferenda absque legitima potestate. Denique ausam præbet furtis, & fraudibus, ordinemque Reipublicæ, & societatis perturbat; ut privatorum quorumdam damnis occurat innumeras injustitias, dolos, & jurium omnium confusionem invehit.

XIII. Quod si a Theologorum sententia valde communi recedere nolis, saltem caveto a plurium opinationibus contrariis communi Thelogorum doctrinæ. Conditiones enim quas graviores Theologi pro licita compensatione præscribunt, adeo laxarunt recentiores non pauci, ut in nihilum fere redegerint. Famulis, ministris, officialibus numquam occultam compensationem permittas, causa augendi mercedem, quam justo minorem asserunt, qu a id damnavit Ecclesia. Reponunt plures damnatam esse hanc compensationem judicio famuli, ministri, vel officialis, secus judicio Confessarii, vel docti & periti viri peractam. Unius voculæ additione eludetur pontificia condemnatio? Si domini, si mercatores, si Principes perciperent damna, & furta quæ vi benignitatis probabili-

bilisticæ patiuntur, non adeo plauderent opinionibus laxis fuco benignitatis obtectis. Si ego rescribere vellem bona quæ famuli dominis, officiales mercatoribus, ministri Principibus surripiunt titulo compensationis honestata, horrorem excitarem adversus saltem plurium Probabilistarum opinationes.

XIV. In foro exteriori omnis occulta compensatio, facta invito domino, damnatur. Quidni ergo & in foro interiori? Leges quibus utuntur judices fori externi ad damnandam compensationem, illæ ipsæ sunt quibus utuntur judices fori interni. Ergo utrobique damnanda est occulta compensatio. Si reponis, forum externum respicere publicam tranquillitatem, & bonum commune illæsum a fraudibus, & furtis; respondeo ego, potiori jure judices fori interioris hæc omnia spectare debere.

CAPUT V.

De furtis domesticorum.

I. QUÆST. I. *Peccant ne filii qui bona furantur parentibus?* RESP. Filii etiam sub patria potestate constituti habent dominium, & administrationem bonorum *castrensium*, & *quasi castrensium*. De his disponere pro arbitrio valent. Bonorum quæ *adventitia* nuncupantur, proprietatem filii, administrationem, & usumfructum parentes habent. *Profectitiorum* vero & proprietas, & ususfructus penes parentes sunt. Filii qui surripiunt gravem quantitatem bonorum quorum parentes vel dominium, vel administrationem habent, absque eorumdem parentum consensu, peccant mortaliter. Quænam autem quantitas requiratur ut furta filiorum sint mortifera, varia sunt Theologorum placita. Spectandæ sunt circumstantiæ, & præsertim finis ob quem filii furantur parentibus, parentum divitiæ, numerus filiorum, expensæ domus, & plura alia, ut omnibus perpensis possit prudens sacer minister definire quandonam furta filiorum mortifera sint; quando parentes sint, nec ne inviti. Filii excusantur a furti reatu, quando parentes omittunt subministrare ipsis congrua pro victu & vestitu juxta propriam conditionem.

II. QUÆST. II. *Furtum ne perpetrant uxores quæ bona mariti surripiunt?* RESP. Communis sententia docet, furtum letale patrare uxores quæ invitis maritis bona quorum dominium, & administratio est penes eosdem, surripiunt. Bonorum quæ *paraphernalia* nuncupantur, dominium, & administratio est penes uxores, & de his disponere valent uxores pro arbitrio. Quantitatem majorem in ejusmodi furtis Theologi requirunt quam in furtis extraneorum, ut gravis culpa committatur. Sed regula designari præcisa nequit. Illud certo scimus, furtum esse vetitum. Porro quoties uxores verum furtum committunt, cur in eisdem major requiritur quantitas? Quia mariti præsumuntur consentientes? At tunc furtum non perpetrant. Ergo quoties uxores verum furtum perpetrant, non video cur major in his furtis quantitas requiratur quam in furtis extraneorum. Nihilominus circumstantiæ spectandæ sunt.

III. Plures casus assignantur in quibus uxores absque furti reatu surripere maritis quædam bona valent. 1. Quando mariti præbere omittunt necessarios sumptus ad familiæ onera sustinenda. Quoniam tunc irrationabiliter inviti mariti sunt. 2. Ad impediendum grave familiæ damnum. 3. Ad erogandas congruas eleemosynas, & consuetas; cavendum tamen ne uxores falsa pietate deceptæ excedant justos limites. 4. Si pater filiis necessaria non porrigat ad discendas artes statui necessarias, mater de bonis mariti supplere potest. 5. Si maritus fatuus sit, & uxor administratrix. 6. Si prudenter præsumatur mariti consensus. 7. Quando occurrit casus succurrendi extreme indigenti.

IV. Regula tamen generalis esto. Nihil uxores disponant de maritorum bonis ipsis insciis, & invitis, exceptis casibus evidenter, & graviter urgentibus. Facile sibi uxores arrogant facultatem, & dominium in bona mariti. Quare Confessarius curet diligenter ut uxores subditæ in omnibus viris suis sint; & necessaria tam sibi, quam familiæ a maritis petant quoad fieri potest.

V. QUÆST. III. *Quid de opificum furtis dicendum?* RESP. Opifices qui materiam elaborandam a domino suscipiunt, ut sartores, textores, molitores, & similes, furtum perpetrant, dum quidquam materiæ sibi traditæ surripiunt, invito domino. Sartores fere in more habent surripere fragmenta, & lacinias: isti omnes fures sunt, quoties hæc fragmenta utilia domino sunt. Si autem nihil domino prosint, tum nullum furtum perpetrant.

VI. QUÆST. IV. *Quid de furtis Religiosorum?* RESP. Si Religiosi claustrales furentur ab extraneis, perinde se habent sicut alii fures. Si furentur de communi Monasterii penu gravem quantitatem, peccant & contra justitiam, & contra votum, atque

adeo

adeo & injusti, & sacrilegi sunt. Quantitas sufficiens ad mortale in homine laico sufficit etiam in Religioso. Quare falsam existimo opinionem illorum qui furta Claustralium comparant cum furtis filiorum. Parentes enim domini sunt bonorum, & filii nullo voto astringuntur. Prælati autem regulares custodes tantum sunt & administri bonorum Monasterii: quare nequeunt consentire in surreptionem bonorum: & Religiosi solemni paupertatis voto devincti sunt. Nulla ergo occurrit ratio cur quantitas in furtis Religiosorum augenda sit. Si bona surrepta a Religioso consistant, restitui debent. Si consumpta fuerint, a restitutionis onere immunes Religiosi sunt.

DISSERTATIO II.

De falso testimonio.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Exodi 16.

CAPUT I.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. „ AD tormenta, damnaque gravia vitanda posse quemlibet sibi falsum „ grave crimen imponere, etiamsi mors sit „ sibi secutura. " P. Thomas Tamburinus *lib. 9. in Decal. c. 3. §. 6. n. 6.*

II. „ An si alio modo te ab injusto teste tueri nequeas, licite falsa crimina illi possis objicere, quanta sufficiunt ad „ tuam justam defensionem? Duo assero. „ Unum mihi satis probabile; alterum satis incertum. Probabile mihi est te, si id „ facias, non peccare contra justitiam: unde nec obligari ad restitutionem . . . Incertum mihi est an id possit fieri licite „ sine ulla culpa. " Idem Tamb. *loc. cit. c. 2. §. 2. n. 4. 5. & 6.*

III. „ Si sit necesse publicas scripturas „ ementiri, possit ne notarius publicus ad „ hoc induci, si notario constaret mea innocentia? Quidni? respondebis. Id enim „ non est esse infidelem Reipublicæ, sed „ maxime fidelem; dum ejusdem Reipublicæ innocentes sic defenduntur. Verum si „ aperiatur hujusmodi ostium, quomodo stabunt publica judicia? Inveniantur, respondebis, testes veri, ut sancta requirunt tribunalia. Dum enim falsi testes quacumque arte repelluntur, publica judicia firmantur potius quam infirmantur. Sed ego „ iterum audio: libenter nodum hunc in aliud tempus evolvendum reservo. " Idem Tamb. *loc. cit. n. 7.*

IV. „ Quando taxa alicujus rei est injusta, si pluris vendens, aut defraudans in „ pondere, ita ut sibi satisfaciat pro pretii „ injustitia, & reddat correspondentes merces pretio dato, potest hic rogatus a judice, an pluris vendiderit, vel defecerit „ in pondere, aut mensura, id negare, asserereque se pretio taxato vendidisse, & „ integre pondus, & mensuram tradidisse, „ intelligendo hæc, ita ut pluris vendens, „ aut deficiens in pondere, & mensura deliquerit. Atque ad hoc satis est opinionem esse probabilem, eam taxam non obligare. " P. Thomas Sanchez *lib. 5. in Decal. c. 6. n. 29.*

V. „ Quoties sive vere, sive ficte promittens matrimonium, immunis est *ob* „ *aliquam causam* ab implenda obligatione, „ probavimus, posse eum a judice vocatum „ *jurare* se non promisisse, intelligendo, ita „ ut tenear implere. Quod diximus *procedere* non tantum quando est certa causa „ non implendi; sed etiam *quoties sapientum judicio est probabile* non teneri servare. Quia potest *amplectendo opinionem* „ *probabilem* existimare se tuta conscientia „ non obligatum. " Idem Sanchez *loc. cit. num. 32.*

VI. „ Clericus rogatus a custodibus, an „ aliqua portet, eo fine ut gabellam solvere compellatur, potest jurare se nihil portare, intelligendo, ex quo gabellam debeat. " Idem Sanchez *loc. cit.*

VII. „ Idem credo, quoties laicus aliqua portat, aut habet, aut vendidit ex „ quibus gabellam *aliqua ratione* non debet, aut non debet integram juxta probabilem opinionem. Potest enim juramento negare se habere, portare, vendidisse „ eam solam quantitatem ex qua gabellam „ non debet, intelligendo *intra se*, ita ut „ ex illa debeat. " Idem Sanchez *loc. cit.*

VIII. „ An habens justam, vel probabilem causam occultandi Fisco, vel creditoribus aliqua bona, possit uti restrictione mentali, jurando se non occultasse? „ Respondeo probabilius, posse. " P. Leander a SS. Sacramento *in Decal. Tom. 2. tr. 1. disp. 45. qu. 16.*

IX. „ An sit peccatum mortale jurare „ cum restrictione mentali *absque justa causa*? Probabilius respondeo, non esse mortale,

„ tale, sed veniale tantum." Idem Leander *loc. cit. qu.* 12.

X. „ Is a quo mutua pecunia petitur, „ quam revera habet, potest jurejurando „ affirmare absque perjurio, & peccato, se „ eam non habere pecuniam in alio lo- „ co." P. Vincentius Candidus *Tom.* 2. *disquis.* 26. *art.* 3. *dub.* 12.

XI. „ Mutuo accipiens centum aureos sol- „ vendos post annum, si terminus ad quem „ mutuum datum fuit, non est impletus, „ rogatus a judice de mutuo, jurare pot- „ est se illud non accepisse, intelligendo, „ ita ut teneatur solvere ante terminum „ impletum." Idem P. Candidus *loc. cit. dub.* 18.

XII. „ Mercatores qui non possunt ju- „ stum pretium ab emptoribus obtinere, „ nisi jurent tanti vel tanti sibi mercem „ stare, cum de facto non stet; jurare qui- „ dem possunt, tanti sibi stare, subintelli- „ gendo cum alia merce quam habent do- „ mi, vel alibi emerant." Ferdinandus de Castropalao *par.* 3. *tr.* 14. *punc.* 7. *n.* 6.

XIII. „ Etiamsi rogans omnem æquivoca- „ tionem vellet excludere, & ultra jura- „ mentum de calumnia, exigat juramen- „ tum dicendi veritatem sincere absque ul- „ la æquivocatione; adhuc poteris jurare „ amphibologico juramento, & restrictione „ facta: quia subintelligere potes te jura- „ turum absque æquivocatione injusta. Nul- „ la enim propositio ita ample sumi potest „ quin aliquam restrictionem habere possit „ in mente." Idem Castrop. *loc. cit. versic. Denique*.

XIV. „ Quando tamen non occurrit *com-* „ *moda* æquivocatio, aut restrictio exter- „ na, si causa sit gravis, rustici possunt usu „ duplicis scientiæ, communicabilis, & in- „ communicabilis facile obvio veritatem oc- „ cultare, non animo decipiendi, sed so- „ lum permittendi deceptionem." P. Dominicus Viva in *Trut. Theol. in propos.* 26. *&* 27. *Innoc XI. n.* 14.

XV. „ Qui consuetudinem habet leviter „ mentiendi, etiamsi eam habeat verum „ absque necessitate jurandi, non ex hoc in „ statu peccati mortalis est constituendus; „ etsi quandoque ex utraque consuetudine „ perjuret." P. Martinus Torrecilla *Tom.* 1. *Sum. tr.* 3. *disp.* 1. *c.* 1. *sec.* 1. *n.* 87.

XVI. „ Contumeliæ, conviciaque erunt „ venialia, si ex defectu cautelæ inter ri- „ xantes proferantur, ut accidit in mulier- „ culis, quæ ira correptæ mutuo sibi gra- „ viter conviciantur." Idem *ibid. sec.* 6. §. 1. *n.* 5.

XVII. „ Grave non est adhuc temerarie „ judicare de alio, stirpe esse Judæum, vel „ spurium, & quævis mala non moralia; „ dummodo ex hoc eum non contemna- „ mus, neque diffamemus." Idem *ibid. sec.* 7. §. 1. *n.* 5.

XVIII. „ Non est judicium temerarium „ malum, etsi grave, de proximo ex solis „ indiciis, vel conjecturis probabilibus ju- „ dicare." Idem *ibid. n.* 6.

XIX. „ Suspicio de crimine quantumvis „ enormi de persona honesta, etiamsi sit „ temeraria, numquam est grave pecca- „ tum; licet de crimine hæresis, vel ince- „ stus, & similium suspicio sit." Idem *ibid. n.* 22.

CAPUT II.

De falso testimonio, octavo præcepto vetito, & de mendacio.

I. QUÆST. I. *Quid sit falsum testimonium?* Resp. Testimonium est dictum illud quod testis interrogatus a judice in ipso judicio judici profert: est verum, aut falsum prout respondet, aut dissonat vel mentis conceptioni, vel rebus a teste conceptis. Quando falsum testimonium conjunctum perjurio est, mortiferum quoque est. Si vero a perjurio separatum sit, tum erit peccatum letale contra justitiam, cum justitia graviter læsa fuerit adversus proximum. Qui testificatus est in judicio falsum, tenetur illud retractare cum suæ famæ dispendio, etiam quando nulla est spes liberandi innocentem.

II. QUÆST. II. *Quid sit mendacium?* Resp. Est enuntiatio falsi cum voluntate ad fallendum prolata, inquit Angelicus 2. 2. *qu.* 110. *art.* 1. Sub enuntiatione comprehenditur verbum scriptura, signis, nutibus, aut voce expressum. Voluntas fallendi auditorem est complementum mendacii; cum natura mendacii consistat in prolatione falsi cum deliberatione falsum dicendi, hoc est contra mentem loqui. Contra si falsum enuntiet quis reputans esse verum, non mentitur, sed materialem profert falsitatem, & vocatur mendacium materiale; cum primum descriptum sit formale.

III. Ratione finis dividitur mendacium in *jocosum*, quod vel proprium, vel alienum spectat oblectamentum; in *officiosum*, quod uti-

utilitatem propriam, vel aliorum respicit; & in *perniciosum*, quod in aliorum damnum profertur, & est genere suo peccatum mortale, & veniale evadit ob materiæ levitatem. Aliud est mendacium *jactantiæ*, cum quis majora de se prædicat quam conveniat. Aliud mendacium *ironiæ*, quod minora, quæ vera sunt, negat.

IV. QUÆST. III. *Sit ne semper mendacium, etiam ob finem bonum prolatum, malitia infectum?* RESP. Mendacia omnia sive jocosa, sive officiosa, sive perniciosa natura sua mala sunt, ut Catholici omnes docent. Jocosum, & officiosum natura sua non sunt peccatum mortale, cum neutrum inferat proximo nocumentum. Ceterum cum omne mendacium natura sua malum sit, humanæ societati adversum, nullo fine quantumvis optimo, honestari valet.

V. Si quis in confessione negaret aliquod peccatum veniale patratum, non peccaret letaliter, ut ego quidem arbitror. Si tamen interrogatus pœnitens a Confessario num consuetudine peccandi venialiter laboret, eamque, quando vera est, negaret, non videretur immunis a gravi culpa, quoniam notabile detrimentum infert animæ suæ, & in periculo se se constituit labendi in mortale.

CAPUT III.

De contumelia, susurratione, derisione, maledictione, & detractione.

I. QUÆST. I. *Quid sit contumelia?* RESP. Est dehonoratio alicujus per verba, quibus id quod est contra honorem illius, deducitur in notitiam ejus, & aliorum, inquit 2. 2. *quæst.* 72. *art.* 1. S. Thomas. Contumelia in verbis in faciem hominis prolatis sita in primis est; ut si dicas, *tu es latro*, *mœchus* &c. Si defectus qui objiciuntur, sint naturales, ut si dicatur, *tu es claudus*, *cæcus*, *gibbus* &c. appellatur *convicium*. Si in memoriam revoces eidem præteritam indigentiam, beneficia collata &c. *improperium* nuncupatur.

II. Contumelia ex genere suo est peccatum mortale, quia lædit honorem. Contingit vero esse veniale tum respectu honoris qui leviter læditur, tum ex intentione improperantis, qui non ut honorem lædat, sed ut delinquentem corrigat, verba contumeliosa profert, aut si ex subreptione ex ore contumelia prolabitur. Communiter suavitate, & benignitate lucrandi sunt fratres nostri. Interdum tamen ad deprimendam pervicacem superbiam delinquentis adhibenda est contumeliosa objurgatio ad aliorum exemplum, & instructionem. Tolerantia contumeliarum est singularis Christianorum prærogativa: in præparatione animi semper est in præcepto, quando id gloriæ Dei expedit. *Quandoque tamen* (inquit Angelicus 2. 2. quæst. 72. art. 3.) *oportet ut contumeliam illatam repellamus maxime propter duo. Primo quidem propter bonum ejus qui contumeliam infert, ut videlicet ejus audacia reprimatur, & de cetero talia non attentet; secundum illud Prov. 26.* Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. *Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas. Unde Gregorius dicit super Ezech. 9. Hi quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent, si possunt, detrahentium sibi verbum compescere, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant, & ita in pravis moribus remanentes bene vivere contemnant.*

III. QUÆST. II. *Quid sit susurratio?* RESP. Est verbum seminans inter amicos discordias. Genere suo peccatum mortale est. Susurratores enim sunt bono communi, nedum privato, infesti. Malitia tamen specifica susurrationis ex fine desumitur. Susurratio quæ honestam amicitiam, perversa; quæ pravam amicitiam dissolvere studet, bona est laudeque digna. In his tamen semper præ oculis habenda est regula illa: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Quare huic regulæ adversatur quorumdam doctrina qua defendunt licitum esse manifestare defectus naturales, ut aliquis expellatur ab officio, eo fine ut ipsi manifestatores locum expulsi occupent.

IV. QUÆST. III. *Quid sit derisio?* RESP. Est verborum ludus ex proximi defectibus, ut erubescat. Si jocosa sit derisio de levi malo, aut nullum, aut veniale peccatum est. Quandoque tamen peccare quis graviter potest deridendo alterum ob malum non grave, si prævideat gravissime contristandum proximum suum. Communiter tamen levium defectuum derisores gravis culpæ damnandi non sunt, quia vehementis commotionis causa non est derisio, sed fatuitas derisi, qui ob levem derisionem graviter perturbatur.

V. QUÆST. IV. *Quid sit maledictio?* RESP. Est mali imprecatio, quæ fieri potest vel optando, vel imprecando; quod peccatum frequens

quens est in rusticis, in mulieribus, quæ quo imbecilliores sunt, eo impotentiori abripiuntur ira. Tum est peccatum mortale, cum ex animo deliberato grave malum optatur proximo. Nec semper impetus iræ excusat a gravi culpa, quando grave malum quis imprecatur proximo. Quoniam ipsa vehemens ira peccatum est, & si ex consuetudine accidat, gravior culpa est. Nec diabolo, nec creaturis irrationalibus, quæ humanæ sustentationi inserviunt, maledicendum est, ut docet Angelicus 2. 2. *q.* 76. *art.* 2.

VI. QUÆST. V. *Quid sit detractio?* RESP. Est denigratio alienæ famæ per occulta verba. Si præsente proximo ejus fama denigratur, detractioni additur contumelia. Est genere suo peccatum mortale, ut docet 2. 2. *q.* 73. *art.* 2. S. Thomas, ubi duplicem distinguit detractionem: alteram formalem, qua ex animo infamandi proximi ejus crimina occulta patefiunt; alteram materialem, quæ non denigrandæ famæ animo, sed alio fine proximi occulta flagitia reteguntur. Prima semper est peccatum: secunda juxta finis bonitatem, aut malitiam bona, aut mala est. Octo recensentur modi, quibus detrahitur, his versibus comprehensi.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens,
Qui negat, aut reticet, minuit, laudatve remisse.

VII. Quando falsum crimen imponitur, gravissimum scelus est, & dicitur *calumnia*. Similiter dum crimen augetur, *calumnia* immiscetur. Quando verum crimen occultum revelatur, proprie detractio est. Quando actio indifferens, aut bona in pravum finem traducitur, & promulgatur, detractionis crimen committitur. Hi quatuor modi recta famam proximi lædunt; & ideo vocatur detractio *directa*. Indirecte, & per cuniculos fama proximi denigratur vel negando illius bonum; vel malitiose reticendo, dum prævidetur silentium esse confirmationem detractionis; vel bonum, quod narratur, minuendo; vel denique frigide laudando, quando hæc versuta, & ironica laus in proximi detrimentum cedit. Sola reticentia non inducit debitum restitutionis, quando ex officio non sit peculiare debitum manifestandi alterius merita.

VIII. QUÆST. VI. *Est ne peccatum grave conficere libellos famosos?* RESP. Affirmant omnes; eoque est gravius, quo latius fama proscinditur. Scriptum enim manet, & apud ipsos posteros, nedum in præsens famam denigrat. Peccant ejusmodi libellatores tum contra justitiam, tum contra caritatem; nec assequi salutem æternam valent, nisi altera scriptura, aut præconis voce vitia evulgata retractent. Immo præter peccatum pœnas jure & civili, & canonico latas incurrunt. Jus civile capitis damnat auctores libelli famosi *l.* 1. *cap. de libellis famosis*. Jus canonicum eosdem virgis verberandos decernit *cap. Qui in alterius*. Inventores libelli famosi peccant mortaliter, si eum agnoscentes ut talem non lacerant, aut comburunt. Qui contra Papam, aut Cardinales scribunt libellos famosos, incurrunt ipso facto excommunicationem.

IX. Detrahere defunctis peccatum est juxta materiæ gravitatem, vel levitatem. In detractionibus spectare prudens Confessarius debet circumstantias præsertim personarum. Quoniam communiter asserere tales juvenes qui cum amasiis conversantur, esse lascivos, vanos, impudicos, nullum peccatum est, quia ipsi se de ejusmodi peccatis jactant. Contra talia asserere de honesto vel juvene, vel puella, vel Religioso grave scelus est, aut facile esse potest. Auctoritas quoque detrahentis spectanda est: quia viri probi, & magnæ æstimationis, vel auctoritatis altius feriunt. Insidiosissimum detrahendi genus illud est quo maledici sigillatim nihil revelant, sed confuse plurima indicant. Revelare viro gravi proboque aliquod grave crimen, consilii capiendi causa, nullum peccatum est. Si tamen vel uni soli manifestetur absque rationabili gravique causa, peccatum est gravius, & levius juxta circumstantiarum diversitatem.

X. QUÆST. VII. *Qui crimen publicum in uno loco scit, peccat ne, si narret illud in alio loco ubi non est publicum?* RESP. Delictum notorium est. 1. *facto*, quod coram multitudine actum est; 2. jure, quando judicis sententia declaratum est; 3. fama quando majori parti civitatis, loci, conventus &c. notum est. Crimen publice patratum coram multitudine, narrari absolute potest in quocumque alio loco, quia hic peccator amisit jus ad famam. Idem dicendum de crimine judicis sententia declarato & publicato, tametsi criminis notitia facile pervenire ad tandem locum non posset: quia judex publicando crimen, juris ordine servato, privat reum jure ad famam. Spectandus tamen finis est ob quem quis notoria crimina in loca dissita defert, & ibidem evulgat. Nam si finis pravus sit, & animus odio percitus, tum a

culpa excusari non posset. Quando sententia publicata est contra delinquentem in aliqua congregatione, collegio, vel Religione, referri extra talia loca peccata nequeunt: ejusmodi enim sententiæ non sunt absolute publicæ, nisi intra eamdem Congregationem, vel Religionem. Quare graviter peccarent qui extra hæc loca delicta manifestarent. De delicto noto notorietate *famæ* cauti omnes sint oportet, quia facile fingitur hæc publica fama.

XI. Quid si diffamatus honeste vivendo post publicatam sententiam suam famam recuperaret? Tum & contra caritatem, & contra justitiam peccaret, qui præterita crimina in memoriam revocaret. Quoniam legitima præscriptione abolita erat talium criminum notitia.

XII. Licitum est ob delinquentis emendationem revelare superiori, & judici delictum occultum, præmissa tamen correctione fraterna, si delictum non adversetur directe bono publico. Si innocens accusatur de gravi crimine, pandendus reus est, quando scitur. Qui injuste acquisivit notitiam alicujus criminis, quod cedit in publicum grave damnum, tunc revelare crimen valet. Peccavit utique, dum injuste notitiam comparavit, puta aperiendo litteras obsignatas; at uti in bonum finem tali notitia potest. Ignorantia alicujus publici professoris, puta medici, advocati, quæ vergit in damnum aliorum, manifestari potest, animo non detrahendi, sed succurrendi innocentibus. Animadvertendum tamen serio est, ne spiritus æmulationis, odii, & invidiæ latitet.

XIII. QUÆST. VIII. *Est ne peccatum detractionis traducere Theologos ut Rigoristas, vel laxones?* RESP. Novum detractionis genus hoc nostro sæculo grassatur. *Rigoristæ* illi sunt qui doctrinam evangelica rigidiorem, & laxones qui evangelica laxiorem docent. Qui utrosque patefaciunt, & refutant, non modo non peccant, sed virtutis actum exercent. Hoc tamen fieri servato caritatis ordine debet. Auctorum quoad fieri potest excusanda pia intentio est. Scripsisse illos judicare nos decet aut æquo rigidius, aut æquo laxius, quia id expedire Ecclesiæ bono existimarunt. Illorum animus divino relinquendus judicio est. Eorumdem opinationes nostro subsunt examini. Detractionis virus quod hodie serpit, eo pertinet, ut hæc *Rigorismi* larva sanioris doctrinæ Theologis affingatur. Ut quis *Rigorista* traducatur, sat est quod Probabilismum improbet, & quorumdam Probabilistarum opiniones nimium a christiana doctrina declinantes oppugnet. Porro qui sic pro libito ut *Rigoristas* traducunt Theologos, nullam rigidiorem evangelica doctrina sententiam docentes, detractionis rei sunt: & nisi eosdem ignorantia, vel mentis subreptio excuset, graviter peccant, & ingentem invidiam creant sanæ doctrinæ, perniciemque invehunt in animas christianas, & demum infamant evangelicam morum doctrinam apud infideles, & hæreticos.

XIV. Nemo infamare seipsum potest. Utique dominus quisque est suæ famæ; at si eam absque justa causa prodigat, peccat contra caritatem. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi, & magni:* Eccli. 41.

XV. QUÆST. IX. *Peccat ne qui detractores audit?* RESP. Qui verbis, gestu, delectatione alios inducit ad detrahendum, peccat & contra caritatem, & contra justitiam, quando detractio est de re gravi; si de re levi sit, peccatum veniale erit. Si vero nullo exteriori signo auditores provocent detractorem, sed tantum interiori gaudio, & lætitia audiant detractorem in re gravi, peccant letaliter contra caritatem, secus contra justitiam. Si vero gaudium, vel delectatio sit de lepore, de jocis, & eloquentia detractoris tantum, peccatum leve est. Superiores, & Prælati impedire, quoad possunt, subditorum detractiones debent. Immo privati homines compescere detractores debent, cum possint. Varii sunt correctionis modi. Silentium, vultus tristitia, interruptio sermonis &c. Plures tamen spectandæ circumstantiæ sunt antequam auditores gravis culpæ damnentur, eo quod detractori non resistant.

XVI. QUÆST. X. *Quid de secreti revelatione dicendum?* RESP. Secretum dicitur quod occultum est. De secreto sacramentalis confessionis nullus nunc sermo est. Secretum de quo in præsens, triplex. 1. quod rei naturam consequitur, ut cum alienum occultum crimen noveris, quod sua natura occultari debet. 2. est quod tu promisisti servare. 3. quod ab alio tibi commissum est. Omnes astringuntur servare secretum quod rei naturam consequitur, justitiæ lege. Secretum secundi generis revelare, quando nullum sequitur damnum vel in fortunis, vel in fama, peccatum grave non est, nisi tu sub gravi obligatione tuendi te obstrinxeris. Obligatio servandi secretum tertii generis, quod est *commissum, & promissum*, gravissima est, ab ipsa justitia commutante manans.

XVII.

XVII. Tria sunt capita quæ a secreto servando excusant: 1. materiæ tenuitas; 2. inadvertentia, & imperfecta deliberatio; 3. commodum, & utilitas illius qui secretum commisit. Si enim ex secreti custodia grave, qui secretum commisit, subiret detrimentum, tum in commodum ejusdem revelandum esset, etiamsi juramento firmatum, quia juramentum promissionis naturam consequitur. Peccatum est alienum secretum insidiis, & versutis interrogatiunculis extorquere. Obsignatas litteras aperire peccatum est. Qui deperditas invenit apertas, peccat legens, si prævideat quidquam grave occultum contineri in eisdem; & si legerit, tenetur sub secreto custodire quod legerit, si dignum secreto sit.

CAPUT IV.

De judicio temerario, suspicione, & dubitatione.

I. QUÆST. I. *Quid sit judicium temerarium?* RESP. Est firmus assensus de aliquo proximi peccato ex levibus indiciis conceptus. Si enim indicia non levia sint, sed gravia, tum judicium temeritate vacat. Difficile autem est discernere quando conjecturæ & indicia solida sint, quæ temeritatem judicio adimant. Quare quisque cavere sibi a judicandis proximi actionibus debet. Judicium enim temerarium genere suo peccatum mortale est, nisi parvitas materiæ excuset. Judicium temerarium est, etiamsi verum sit, quando indicia levia sunt. Contra temerarium non est, tametsi falsum, quando gravia, & solida indicia sunt. Interdum inadvertentia excusare a gravi culpa valet.

II. QUÆST. II. *Quid sit suspicio?* RESP. Est assensus de malo proximi cum formidine alterius partis contrariæ. Differt ab opinione, quod hæc indifferenter se habeat ad bonum, & malum. Suspicio vero est infirmus assensus de malo. Quamobrem definiri etiam solet quod sit *debilis opinio mali*. Suspicio includit majorem formidinem quam opinio.

III. Disputant Theologi, sit ne suspicio genere suo peccatum mortale, quando probabilibus conjecturis destituta est. Negat Cajetanus, quem sequuntur Navarrus, Lessius, Laymanus, Tamburinus, & alii recentiores communiter. Affirmant alii. Quo familiarior est materia, eo est perniciosior aberratio. Sermo est de suspicione, sublata quacumque passione odii, invidiæ, & alterius pravæ affectionis. Nam quando ex his radicibus proficiscitur, facile malitiam letalem induere potest. Imbecillitati meæ videtur suspicionem, quæ ex nullo pravo affectu ortum ducit, sed ex solo intellectus errore proficiscitur, quæque levia indicia æquo majora reputans inducit ad suspicanda peccata communia, & consueta, & non valde infamantia, non esse genere suo peccatum mortale. Hanc doctrinam tradit S. Thomas *Quodlibeto* 12. *art.* 34. ubi inquit: *Suspicio autem est quid imperfectum in genere judicii; & ideo est imperfectus motus: & ideo non est mortale ex genere suo; quamvis si fiat ex odio, erit aliquando mortale*. Suspicionem collocat in genere judicii: includit enim mentis assensum: at quia imperfectus est assensus iste in genere judicii, idcirco genere suo peccatum mortiferum non est, præcisis circumstantiis odii, invidiæ, & alterius pravæ affectionis. Cavendum tamen diligenter ab his suspicionibus, quia *caritas non cogitat malum*, præsertim quia periculum est ne invidia, & odium occulte latitent. Et sæpe ex his suspicionibus gravia oriuntur mala. De opinione alibi dictum est.

IV. QUÆST. III. *Quomodo dubia in meliorem partem sunt interpretanda?* RESP Dubium est quando intellectus æqualibus rationum ponderibus pressus, anceps hæret, quin in unam vel alteram partem inclinet. Intellectus voluntatis imperio subjectus est. Quæritur num voluntas in partem meliorem inclinare dubitantem intellectum debeat? Duplex distinguit dubium 2. 2. *q.* 60. *art.* 4. S. Thomas: aliud quod circa res, aliud quod circa personas versatur. Dubia de rebus seu factis non in meliorem, sed in veriorem partem sunt interpretanda. Audis propositionem: si hæretica apparet ob solidas rationes, ut hæretica; si laxa, ut laxa; si rigida, ut rigida habenda est. Auctorem autem propositionis, nisi evidentia occurrant rationum momenta, non debes neque hæreticum, neque laxonem, neque rigoristam judicare; quia dubia de hominum malitia in meliorem partem sunt interpretanda, ut *loc. cit.* Angelicus docet: nemo quippe in dubio privandus est possessione sive fortunarum, sive famæ: melior enim est conditio possidentis famam suam. Leges ipsæ clamant, *in dubio non esse præsumendum delictum*. In dubiis de malo evitando præsertim Superiores cauti sint oportet: suspendant judicium circa personas; sed diligentiam

tiam adhibeant ut mala declinent. Suspiciosos præbere non se debent, quia cum suspiciosis nulla est amicitia; sed simul vigiles, experrecti, & providi sint necessum est. Si dubium oriatur super proximi fama, non debes suspendere judicium, si ejusdem optimam præconceperas opinionem, quia suspensio judicii minuit existimationem; sed pulso dubio confirmare animum tuum debes in sententia de illius fama.

CAPUT V.

De restitutione famæ denigratæ per detractionem.

I. QUÆST. I. *Necessaria ne est famæ læsæ restitutio ad salutem æternam obtinendam?* RESP. Affirmant omnes. Quoniam non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Porro non minus est necessaria restitutio famæ quam pecuniæ. Si alium infamasti etiam bona fide, vel inadvertenter, continuo ac rescis ejusdem infamationem, lege justitiæ, nedum caritatis, ut aliqui contendunt, astringeris ad restitutionem: quoniam si præcessit res accepta, sequi restitutio debet.

II. Restitutio hæc omni meliori quo fieri modo potest facienda est. Restitui primum hæc fama debet coram auditoribus quibus revelatum delictum est: & simul, si potest, coram auditoribus mediatis, seu illis quibus immediati detractoris auditores narrarunt. Ne multa, detractor tenetur quoad potest omne detrimentum proximi sui reparare. Quare si Sempronio imposuisti furtum, vel aliud delictum, ob quod ad tribunal traductus plura expendit ut se defendat; omnia hæc compensare damna astringeris: quia hæc per se consequuntur infamiam a tua detractione inductam. Nec refert quod delictum sit verum, si fuerit omnino occultum: quia quamdiu occultum crimen est, nil damni infert auctori: ergo omnia damna proficiscuntur ex tua injusta detractione.

III. QUÆST. II. *Mortuo detractore transit ne ad heredes debitum restitutionis?* RESP. Restituendæ famæ onus cessat detractoris morte. Restitutio vero damnorum, quæ diffamationem consequuntur, ad heredes transit. Siquidem restitutio famæ solam afficit personam detractoris; restitutio vero damnorum afficit bona ejusdem detractoris, quæ bona ad heredes transeunt cum hoc gravamine.

IV. QUÆST. III. *Quinam sit modus restituendæ famæ?* RESP. Qui alteri calumniam affinxit, tenetur testari se falsum dixisse. Si agnoscit simplicem attestationem languidam, & inefficacem esse, addere juramentum debet. Difficilior est restitutio famæ veri criminis manifestatione denigratæ. S. Thomas 2. 2. *qu.* 62. *art.* 2. suggerit ut detractor *dicat se male dixisse, vel quod injuste diffamaverit: vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare*. Si vero hæc restitutio ob versutam hominum malitiam nocumentum sit illatura, omittenda est; sed alia via curet reparationem læsæ famæ: laudibus occasione opportuna oblata efferat diffamatum. Numquam mendacium dicere debet ut famam restituat. Salmanticenses cum aliis docent, posse detractorem *asserere se dixisse falsum:* quia ejusmodi assertio non continet mendacium. Finge detractorem velle mentiri in famæ restitutione: alia ne expressione uti potest, quam asserendo *se dixisse falsum*, dum verum crimen narravit? Pulsis itaque mendacis ille seligatur modus qui aptior judicatur ad famam restituendam.

V. QUÆST. IV. *Occurrunt ne causæ quæ a restitutione famæ excusent?* RESP. Plures assignant Theologi. 1. est quando detractio fuit absque culpa, ut si peccatum fuit publicum, immo tunc non est detractio. 2. cum detractio fuit tantum contra caritatem: sola enim justitiæ læsio onus infert restitutionis. 3. si peccatum detractoris veniale fuit. 4. si detractionem consecuta non sit infamia. 5. si crimen quod tu narras, erat jam publicatum, aut brevi erat publicandum. 6. si auditores fidem non adhibuerint detractioni; aut si infamatus jam erat antea de tali crimine diffamatus. 7. impossibilitas restitutionis. Hæ sunt generales causæ quas Theologi assignant ad excusandum detractorem a debito restitutionis.

VI. Si in restituenda fama periculum sit vel animæ, vel vitæ corporalis, vel servitutis, recisionis alicujus membri, aut famæ, non urgere præceptum restitutionis, communiter Theologi docent, cum fama sit bonum inferioris ordinis ipsa vita. Si tamen diffamatus in eodem vitæ, aut servitutis periculo reperiretur, tunc detractor etiam cum vitæ, vel servitutis periculo deberet famam restituere: quia in pari causa innocens reo præferendus est. Crimen capitale imposuisti proximo, qui propterea pœna mortis plectendus est: in hoc casu cum periculo vitæ pandere veritatem astringeris. Potiori jure

ſubeunda eſt moderata pecuniarum jactura, quando neceſſaria eſt ad famæ reſtitutionem. Si infamatus alia via recuperavit famam ſuam, ad nihil detractor tenetur. Similiter quando oblivione antiquata infamia ſit, liber a reſtitutione detractor eſt.

VII. Quando reſtitui fama nequit, compenſari pecunia debet, ſi fieri poteſt, ut S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 2. *ad* 1. docet. Nec admittenda eſt mutua compenſatio in famæ reſtitutione, ſicut in pecuniis. Duo ſe mutuo infamarunt. Unus recuſat famam reſtituere; alter nequit uti compenſatione: quoniam hæc compenſatio non reſtituit famam denigratam, ſicut evenit in pecuniis. Ergo actio vindictæ eſt. Præterea lex evangelica vetat ne maledictum pro maledicto reddamus; immo jubet ut in bono vincamus malum, & mutuam foveamus benevolentiam. Reciproca dumtaxat amicitia remittere ambo ſibi poſſunt injurias illatas.

VIII. Recentiores plures docent, te infamatum a Petro, ſi is reſtituere famam nolit, poſſe uti compenſatioue, nempe ſurripiendo Petro tot pecunias quæ æquivaleant tuæ famæ læſæ. Hæc opinio falſa eſt. Quis enim eſt juſtus judex quantitatis pecuniæ accipiendæ pro famæ læſæ compenſatione? Ipſe infamatus? Ipſe judex erit in propria cauſa? Lege *Tom.* 4. *lib.* 10. *diſſ.* 2. *c.* 15.

CAPUT VI.

Pauca perſtringuntur de nono, & decimo mandato.

I. QUamvis in explicatione ſexti, & ſeptimi mandati de duobus poſtremis aliqua dicta ſint, lubet nihiloſecius pauca obiter addere. Nono præcepto alienæ uxoris concupiſcentia vetatur. *Non concupiſces uxorem proximi tui:* Deut. 5. Uxoris alienæ nomine omnes libidines prohibentur. Decimo prohibetur concupiſcentia rerum. Additur enim ibi, *non domum, non agrum, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, & univerſa quæ illius ſunt.*

II. Concupiſcentia altera bona, quæ a Deo eſt, quæque rationis regimine & terrena, & in primis cæleſtia appetit. *Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me.* Eccli. 24. *Concupiſcite ſermones meos:* Sap. 6. Altera concupiſcentia mala, quæ triplex eſt, ut S. Joannes ait epiſt. 1. *Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ; quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.*

III. Concupiſcentia uxoris alienæ tum peccatum eſt, inquit Catechiſmus Tridentinus, cum animus vel aſſentitur, vel non repugnat. Ipſa enim non repugnantia peccatum eſt, quatenus interpretativus conſenſus reputatur. Quare falſa eſt mihi illorum opinio quæ defendit, concupiſcentia ſenſus demulcente, & animum tentante, licitum eſſe *negative* ſe habere.

IV. Sacramento Baptiſmatis abſtergitur ab anima omne id quod propriam peccati rationem habet; ipſa tamen concupiſcentia, quæ materiale peccati dicitur, & radix, ſeu fomes, remanet in regeneratis ad certamen, & coronam. Nam qui legitime certaverit, coronabitur, ut Concil. Trident. *ſeſſ.* 5. declarat.

V. Qui rem alienam contra juſtitiam, & voluntatem domini deſiderant, peccant contra decimum mandatum. Nec adeo rarum eſt hoc deſiderii peccatum præſertim in divitibus, qui amplificare patrimonia, augere divitias vehementer percupiunt; & ideo ex his pravis deſideriis incidunt in laqueos diaboli.

VI. Tandem ad pleniorem Decalogi intelligentiam advertendum eſt, quod ſicut cetera mandata, quæ dum vitium vetant, oppoſitam virtutem præcipiunt; ſic hoc ultimum, dum injuſta deſideria vetat, jubet ut voluntatem noſtram, & appetitiones ſupremæ divinæ voluntati ſubjiciamus, & ſurſum deſideria noſtra erigamus, ut ad Tit. 2. S. Paulus ait: *Ut abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria, ſobrie, juſte, & pie vivamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei.* Hæc paſſionum pondera, & deſideriorum ſarcinas nobis reliquit Servator noſter divinus, ut veluti preſſi, & feſſi, ad ipſius imploranda auxilia, & gratias continenter accedamus, quemadmodum ille ipſe explicat his verbis: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum ſuper vos .... Jugum meum ſuave eſt:* Matth. 11.

LIBER VII.

IN QUINQUE ECCLESIÆ PRÆCEPTA.

DISSERTATIO I.

De festorum sanctificatione.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ.

I. P*Ræceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Est 52. Innoc. XI.

II. *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro qui duas ejus partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.* Est 53. ejusdem.

CAPUT II.

Propositiones laxæ plurium Casuistarum.

I. VEre impleret audiendi Sacri præceptum, illud ex contemptu audiens. „ Ergo a fortiori cum intentione non satisfaciendi. " Thomas Sanchez *in Decal. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 13. *pag.* 65. *edit. Parm.* 1723.

II. „ Colligo, posse te brevissimo temporis interstitio Missam audire, si quatuor v. gr. altaribus variæ Missæ proportionata temporis anterioritate sic celebrentur, ut dum una inchoatur, secunda ab „ Evangelio tunc in consecrationem procedat, tertia a consecratione in consumptionem, quarta denique a consumptione usque ad terminum. Ita ille (Antonius Escobar) & novissime Gesualdus in Theol. „ Moral. *Tom.* 1. *trac.* 17. *cap.* 2. *num.* 16. „ Unde patet quam parum modeste locuti sunt Turrianus in select. *disp.* 16. *dub.* 7. „ & Ledesma *part.* 1. *cap.* 27. post 5. conclusionem, qui hanc affirmativam sententiam improbabilem vocant. Est enim satis probabilis. " P. Antoninus Diana *Tom.* 2. *operis coord. ref.* 29. *pag.* 166. *edit. Venet.*

III. „ Dominus qui habet oratorium, „ non tenetur rogare, aut ullo expendio „ conducere Sacerdotem qui faciat sacrum „ sibi non valenti adire Ecclesiam. " P. Georgius Gobat *trac.* 5. *num.* 350. *pag.* 252. *edit. Venet.*

IV. „ Pridie festum læsi nimio potu valetudinem, ut nequirem altero die ædem „ sacram subire, hancque impotentiam orituram prævidi. Resp. Tametsi peregre suscipio patrocinium lurionum; attamen illum de quo proponitur hæc quæstio, excuso a mortali, inquantum præcise ponit „ impedimentum Sacri de jure audiendi die „ sequenti. " Idem Gobat *loc. cit. n.* 425. *pag.* 256.

V. „ Dico 2. Nemo obligatur pridie festi non ponere impedimenta Sacri postridie audiendi. Sic docui *cit. cap.* 27. *num.* „ 35. cum Suario, Becano, Bonacina, Palao, Dicastillo, quos ibidem refero, ubi „ etiam expressi, licet impedimentum ponatur per actionem pessimam, non tamen esse necesse in confessione quidquam „ dicere de omisso Sacro . . . . Confirmo „ hanc doctrinam resolutione casus quem „ Tamburinus *in Decal. lib.* 4. *cap.* 2. §. 3. „ *num.* 9. recenset de duobus adolescentibus, destinantibus proficisci die sabbati „ ad venationem instituendam loco tam remoto ab omni Ecclesia, ut fuerit impossibile die dominico audire Missam.

CASUS VENATORIUS.

VI. . . . . *Quidam ex congregatione nobilium selecti adolescentes* (verba sunt Tamburini loc. cit.) *ad feras in remoto nemore venandas se egressuros, ut fit, ex compacto decreverunt, quo in nemore opportunitas audiendi Sacrum nequaquam suppetebat. Agebatur autem dies veneris illius hebdomadæ, & die consequenti iter arripere cum contenderent, interrogaverunt a P. Sodalitatis Præfecto, an illis liceret, quandoquidem fore prævidebant ut die dominico instanti, in eo loco ab Ecclesiis remotissimo Missæ non essent interfuturi? Respondit Pater, sine culpa licere . . . Verum adolescens quidam ex illis, paulo ceteris religiosior, hujus Patris consilio non acquiescens, P. Rectorem ejusdem Collegii, quid de hoc ipse sentiret, interrogavit, qui nequaquam licere respondit . . .*

„ Hactenus non solum narratio, sed etiam „ judicium P. Tamburini, qui licet utrumque responsum merito habeat pro probabili; *ego tamen pro probabiliore habeo Præsidis*, utpote nixi & melioribus rationibus, „ & auctoritate quinque DD. " Idem Gobat *tr.* 5. *n.* 447. & *seq. pag.* 258.

VII. „ Excusaretur a mortali qui tertiam „ partem diei festi insumeret in opere servili, sumpta hac tertia parte dumtaxat de „ eo tempore quod regulariter solet insumi

„ in opere servili. " P. Zacharias Pasqualigus decis. 300. *n.* 6. *& seq.*

VIII. „ An in die festo liceat torneamenta, „ choreas, alios similes ludos exercere? . . „ Tenenda est sententia (affirmativa) quia „ hujusmodi torneamenta, & alii ludi hujus „ generis ex sua natura, & intrinseco fine „ ordinantur ad relaxandos animos: quia cum „ causent delectationem, faciunt ipsos quiescere, atque adeo refocillari . . . & hoc „ habet locum etiam respectu eorum qui exercent hujusmodi ludos: quia licet fatigentur in corpore, recreantur tamen „ in animo. " Idem Pasqualigus *decis.* 151.

IX. „ Non peccaret mortaliter qui efficeret ut plures per totum integrum diem „ festum laborarent, sed singuli solum pro „ modico tempore, si id faceret ob lucrum „ quod inde percipit. " P. Leander a SS. Sacram. *de observat. festor. tr.* 1. *disp.* 6. *quæst.* 10.

X. „ An satisfaceret qui, etiamsi toto „ Missæ tempore cum aliis confabularetur, „ luderet &c. hoc non faceret continuo, sed „ interpolate modo ad Missam attendendo, „ & modo confabulando &c.? Respondeo satisfacere in hoc casu, dummodo attente „ assistat consecrationi, & aliis quæ in Missa principalia sunt. " Idem Leander *Par.* 3. *in* 5. *præcept. Ecclesiæ tr.* 2. *de audit. Missæ disp.* 1. *quæst.* 78.

XI. „ An qui ex vi præcepti, voti, & „ pœnitentiæ obligatur audire tres Missas, „ satisfaciat his omnibus obligationibus audiendo eas simul? Respondeo satisfacere. „ Quia præfatus audiens vere audit tres Missas. Quod vero faciat eodem, vel diverso tempore, unico, aut pluribus actibus, „ hoc nihil obest. " Idem Leander *loc. cit. quæst.* 59.

XII. „ Probabiliter respondeo, licitum esse typographis in diebus festis caracteres „ componere, seu ordinare. " idem *loc. cit. tr.* 1. *de observ. fest. disp.* 4. *q.* 1.

XIII. „ Maxime probabile judico accedentem ad audiendum Sacrum tempore quo „ præfatio dicitur, & non extet aliud celebrandum, minime teneri reliquis illius „ Missæ interesse. " Joannes Sanchez *in disp. selectis disp.* 15. *n.* 5.

XIV. „ An opinio quæ dicit, satisfieri, „ si successive audiantur duæ medietates Missæ, sit adhuc probabilis: ut v. g. si quis „ ad elevationem unius Missæ veniat in templum, & postea audiat sequentem Missam „ usque ad elevationem tantum? ... Dicendum est, opinionem illam adhuc manere „ probabilem. " P. Claudius La-Croix *Tom.* 1. *Lib.* 3. *de observ. fest. n.* 611.

XV. „ An autem ille qui per longum „ tempus confitetur, Missam audiat, variæ „ sunt sententiæ ... Alii dubitant ... Alii „ absolute negant ... Alii absolute adfirmant ... Alii distinguunt ... Omnes hæ „ sententiæ sunt probabiles. " Idem La-Croix *loc. cit. n.* 655. §. 6.

XVI. „ Multi negant, propter lucrum notabile posse omitti Missam; adfirmant tamen Azor. Bass. Jord. Tamb. *num.* 7. Gob. „ *a num.* 492. qui etiam putat, si sis tenuis „ fortunæ, te excusari ob lucrum duorum „ ducatorum; si sis vere pauper, unius ducati: quia hoc lucrum respectu illorum „ est notabile, quo non censetur Ecclesia „ velle eos privari. " Idem La-Croix *loc. cit. num.* 681. §. 6.

XVII. „ Si Missam negligas ut iter agas „ cum aliquo socio, qui faciet expensas itineris, aut multum sublevabit, excusant te „ Suar. Dicastil. & alii cum Gobat. Immo „ & secundum aliquos sola derelictio sociorum itineris videtur esse causa sufficienter excusans. " Idem La-Croix *loc. cit. num.* 682. §. 7.

XVIII. „ Aurige qui per consuetudinem habent jus vehendi aliqua die festo, etiam „ habent jus omittendi Missam, si hac andita vehere non possunt .... Addunt aliqui, etsi tu posses vecturam omittere sine „ notabili damno, tamen plerosque non posse; & ideo te posse cum illis uti privilegio consuetudinis. " Idem La-Croix *loc. cit. num.* 684. §. 9.

XIX. „ An peccet mortaliter qui die festo „ mandat sex famulis ut singuli una hora laborent? Respondeo, si mandet ut laborent „ simul, secluso scandalo, est veniale tantum. " Idem La-Croix *loc. cit. num.* 580.

XX. „ Excusat item, saltem a gravi peccato, parvitas operis, seu temporis. Unde grave non videtur una hora laborare „ (die festo) ... Immo durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat. " P. Hermanus Busembau *lib.* 3. *cap.* 3. *dub.* 2. *septima causa*, apud Claudium La-Croix ejusdem interpretem *lib.* 3. *par.* 1. *num.* 583.

XXI. „ Tamquam certum respondeo, non „ teneri fideles ex vi præcepti colendi Deum „ in festo ad exercendum intra illum diem „ aliquem actum internum divini cultus. "

P. Lean-

P. Leander a SS. Sacramento *in 5. præcept. Eccl. par. 3. tract. 2. disp. 2. quæst. 72.*

XXII. „ Præcepto Ecclesiæ de audiendo „ Sacro satisfacit qui duas Missæ partes au- „ dit, non simul a duplici celebrante, sed „ divisim. " Torrecilla *ibid. n. 26.*

XXIII. „ Præcepto Sacrum audiendi sa- „ tisfacit qui externe compositus, interne „ voluntarie distrahitur. " Idem Torrecill. *ibid. num. 21.*

XXIV. „ Etsi digni reprehensione sint qui „ Sacrificio Missæ ludendo, ridendo, & con- „ fabulando assistunt; dummodo tamen con- „ secrationi, & consumptioni attenti sint, „ tantummodo peccatum veniale commit- „ tent . . . quatenus peccatum grave tan- „ tummodo constituit in eo qui toto tem- „ pore Sacrificii est ludens, videns, & con- „ fabulans. " Idem Torrec. *ibid. n. 28.*

XXV. „ Opinio DD. dicentium, præce- „ ptum Missæ usque ad annos pubertatis, „ vel circiter non obligare, probabilitate non „ caret. Et idem dicendum venit de præ- „ ceptis etiam confessionis, & communionis „ annualis. " Idem Torrec. *ibid. cap. 3. a num. 7. ad num. 23.*

XXVI. „ Distantia unius leucæ, vel trium „ millium passuum excusat ab obligatione „ Missam audiendi etiam hominem robu- „ stum. " Idem Torrec. *ibid. n. 15.*

CAPUT III.

De obligatione servandi festos dies.

I. JUre naturali, & divino tribuendus Deo cultus est. In lege Mosaica dies sabbati Deo consecratus erat. *Memento ut diem sabbati sanctifices.* Exod. 20. Morale, & naturale est hoc mandatum, quatenus tempus designat quo colendus Deus est; legale vero, & cæremoniale prout sabbati diem determinavit, in memoriam liberationis a captivitate Ægyptiaca.

II. Dies sabbati ab Apostolis in diem dominicum translatus est, quia cum jure naturali, & divino aliquis dies in cultum Dei determinandus sit, aptior ab illis judicatus est primus hebdomadæ dies, dictus ab ethnicis dies Solis. Hoc quippe die & mundus initium accepit, & Christus a mortuis resurrexit, & eodem die Spiritus sanctus Apostolis apparuit, & Apostoli initium duxerunt prædicationis evangelicæ, & tandem hunc diem selegerunt Apostoli, ne quid commune cum Judæis haberent.

III. Observantia istius diei dominici non est juris divini, sed ecclesiastici, ut S. Thomas 2. 2. *qu.* 122. *art.* 4. *ad* 4. & Catechismus Tridentinus 3. *p. in* 3. *præc. Decal. n.* 19. & communiter Theologi docent. Utique jure naturali, & divino aliquo die cultus offerri Deo debet; sed determinatio primæ, vel secundæ, vel tertiæ diei juris est ecclesiastici.

IV. Concilium generale, summi Pontifices habent potestatem instituendi festa in universa Ecclesia; Episcopi in sua diœcesi, habito cleri, & populi consensu. Principes sæculares possunt dies festos instituere, ut subditi a laboribus vacent, & publicæ lætitiæ indulgeant; secus in Dei cultum: quoniam sub hac acceptione ad spiritualem potestatem pertinet festorum institutio.

V. QUÆST. I. *Observatio festorum obligatne sub mortali?* RESP. Adfirmant omnes, & contrariam opinionem proscripsit Innocentius XI. in hac thesi: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Obligatio hæc incipit a media nocte, & perdurat usque ad alteram mediam noctem.

VI. QUÆST. II. *Quinam teneantur dies festos observare?* RESP. Omnes usu rationis præditi, secus infantes tali usu destituti. Infideles quoque liberi sunt ab hoc præcepto. Festa universalia Ecclesiæ omnes, & ubique observare obstringuntur. Homines vagi tenentur celebrare festa locorum ubi reperiuntur. Peregrini, seu viatores non tenentur ad festa propria suæ patriæ, a qua absunt. Quoniam institutio alicujus peculiaris festi in aliquo territorio, vel diœcesi, non afficit personas, sed locum. Astringuntur vero peregrini observare festa locorum per quæ transeunt, sicut & jejunia. Quoniam hoc expedit optimo regimini: & Episcopi jure animadvertere possent in viatores non servantes festa, & jejunia suæ diœcesis, in qua reperiuntur, licet in transcursu. Similiter scholares, milites, mercatores, mercenarii servare debent festa, & jejunia illius civitatis in qua majori anni parte commorantur. Et his legibus subjecti sunt peregrini, & viatores, licet uno aut altero die in tali civitate commorentur, ut communis sententia docet. Immo etiamsi media dumtaxat die morentur in tali civitate ubi viget festum, vel jejunium, debent illa observare; nempe abstinere ab opere servili, audire Missam, si opportunitas adsit, non manducare carnes. Si peregrini dormiunt in loco ubi celebratur festum,

festum, si mane discedere debent, & pervenire ad locum ubi festum non est, audire Missam astringuntur, quia subjecti sunt legibus loci ubi dormierunt, ut opinio mihi probabilior docet. Similiter incolæ egredientes mane e loco, ubi celebratur festum, debent, cum possint, ante discessum Missam audire: neque enim discessus iste liberat ab observatione præcepti. Mane enim astringit: ergo si fieri potest, implendum est.

VII. Non licet discedere a propria civitate, vel territorio, in quo urget præceptum festi, aut jejunii, hac expressa intentione adeundi alium locum, ubi tale præceptum non urget, sublata necessitatis causa. Et quamvis præceptum istud non afficiat personas, sed locum, non materialem, sed formalem, seu communitatem ipsam; tamen qui hac expressa intentione discedunt ut legis obligationem declinent, legi, & Deo illudere tentant, ut ex se patet. Rationabilis, & prudens ejusmodi præceptorum interpretatio videtur hæc esse. Si justa discedendi causa occurrat, tum videtur qui discedit liber a præcepto. Qui contra, nulla causa ductus, & sola intentione declinandi præcepti observationem discedit, illusor præcepti est. Sic enim omnes cives discedere possent, & perridiculum reddere tale præceptum.

VIII. Regulares tenentur observare festa quæ pro universa diœcesi Episcopi indicunt, vel diœcesana Synodus, ut *sess.* 25. *cap.* 12. declarat Tridentinum. Immo servare festa debent ex populi voto, Episcopo approbante, indicta pro hac aut illa civitate. Episcopi, & omnes legislatores subjecti sunt legibus, quas ferunt in subditos pro communi bono Reipublicæ.

CAPUT IV.

De operibus servilibus vetitis diebus festis.

I. QUÆST. I. *Quænam sunt opera servilia vetita diebus festis?* RESP. Præceptum sanctificandi festa adfirmans est, cultum Dei præcipiens, & negans, opera servilia prohibens. Duplex operum genus. *Liberale* primum, quod ab anima in primis pendet, & licet organo corporeo exerceatur, eo tendit ut animam illuminet. *Servile* alterum, quod licet ab anima pendeat, corpore tamen exerceetur, & corporis commodo, & utilitati inservit, ut terram colere, domos ædificare, & cetera opera artificiosa construere. Triplex opus servile. Religiosum, quod famulatum Deo præstat; vitiosum, quo homo peccatum indulget; humanum, quo homo rebus corporalibus vacat. De triplici hoc genere disserendum est.

II. QUÆST. II. *An qui peccant mortaliter diebus festis, graviter violent præceptum sanctificandi festa?* RESP. Omnes adfirmant peccata die festo patrata peculiarem aliquam malitiam contrahere. Disputatur solum sit nec ne mortalis malitia hæc. Adfirmantem sententiam defendunt Catechismus Tridentinus *3. p. de 3. præcep. n.* 21. S. Antoninus, Tostatus, Alexander Alensis, Albertus Magnus, Gersonius, S. Bonaventura, Lyranus, Scotus, Gabriel, Adrianus, Nyder, Medina, Catharinus, Major, Natalis Alexander, Henricus a S. Ignatio, Gennetus, Pontas, Cordubensis.

III. P. Franciscus Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 3. ingenue fatetur contrariam sententiam recens invectam esse, cui tamen ipse subscribit, eamque communiter defendunt Moralistæ recentes.

IV. Prioris sententiæ argumenta hæc sunt. Omnis irreverentia loco, vel tempori sacro impacta præter propriam deformitatem, sacrilegii malitiam induit. Furtum in loco sacro patratum malitiam sacrilegam & mortiferam induit. Porro non minus sacrum est tempus Deo dicatum quam Ecclesia. Eadem ergo utriusque ratio. Præterea omne peccatum externum magis cultui divino adversatur quam opus servile sua natura indifferens. Si igitur opera mechanica vetita sunt, utpote cultui debito opposita; potiori jure prohibita sunt peccata mortalia, & ipsa servilia, cum hominem servum diaboli efficiant. Scriptura sancta has profanationes vehementer detestatur. Isa. cap. 1. *Iniqui sunt cœtus vestri, calendas vestras, & solemnitates vestras odivit anima mea. Facta sunt mihi molesta.* Iterum Malach. 2. *Dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum.* Neminem fugit Judæos summa religione diebus festis semper abstinuisse ab operibus mechanicis. Sua ergo festa profanabant flagitiorum perpetratione.

V. Sermo non est de peccatis internis, neque de omnibus externis. Nam qui mentitur die festo, non censetur gravem injuriam inferre tempori sacro. Illa peccata gravi profanatione polluere tempus sacrum festorum videntur quæ professionem baptismalem publice violant; ut sunt pompæ immoderatæ mulierum, quæ in triumphum festis diebus

deferunt luxum, fastum, & ea omnia quibus in baptismate renuntiarunt; ut sunt ebrietates, rixæ, choreæ, comœdiæ, fornicationes, adulteria, idque genus similia. Adverto tamen, non esse fideles qui in præteritis confessionibus omiserunt se de hac circumstantia accusare, vexandos ut generalem confessionem instaurent: quoniam in iis sumus in quibus ignorantia excusare valet. Sed instruendi sunt ut de præteritis culpis patratis diebus festis se se accusent, & ut in posterum diligentiores in festis sanctificandis sint.

VI. QUÆST. III. *Quænam sunt opera mechanica servilia diebus festis vetita?* RESP. Hæc sequenti versu continentur:

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

Rus agriculturam, *Nemus* venationem, *Arma* militarem, *Rates* navalem, *Vulnera* chirurgiam, *Lana* textrinam, & sutoriam, & id genus alia, *Faber* argentariam, ferrariam, carpentariam, ceterasque similes indicant. Hæ omnes artes, si presse loqui velimus, mechanicæ sunt, & serviles; licet unius vel alterius ex ipsis exercitium quandoque licitum sit etiam diebus festis, ut infra dicetur.

VII. Aliqui negant pingere in die festo peccatum esse, opusque servile. Sed communior, & vera sententia jure improbat talem opinionem ut laxam, & falsam. Ars enim pingendi sive acu, sive penicillo omnino mechanica est, sicut & sculpere statuam. Quod enim hæc opera acu, vel scalpro, vel penicillo efficiantur, perinde est.

VIII. Venatio opus servile est, & ideo prohibitum diebus festis. Et tamen auctor Doctrinæ christianæ Tridenti edita anno 1736. in tertium Decalogi mandatum *pag.* 81. inquirit: *Si può andare alla caccia in giorno di festa?* idest *Licitum ne venari est festo die?* Et respondet: *Dalla consuetudine è reso lecito, e dalla ragione ancora, perchè quest' azione non è di sua natura servile*. Nempe: *Vi consuetudinis hoc licitum factum est; & etiam vi rationis, quia hæc actio natura sua servilis non est*. Peregregie. Si hoc opus ex se servile non est, cur consuetudine licitum evasit? Quæ servilia non sunt, natura sua licita sunt. Quæ genere suo licita sunt, consuetudinis beneficio non egent ut licita evadant. Responsio præfata seipsam jugulat, ut omni falsæ doctrinæ evenit, quia falsa constare sibi nequeunt.

IX. A recta norma nimis pariter exorbitant quæ ibidem continuo auctor subjicit hac interrogatione: *Qual è l' occasione pubblica, che permette il poter senza peccato lavorare il giorno di festa?* videlicet: *Quænam est occasio publica quæ permittit laborare absque culpa festo die?* Respondet ibi pag. 82. *Per occasione di qualche pubblica allegrezza, o di spettacoli, o di* COMMEDIE: *e questo comunemente è stimato lecito: perchè tali opere sono necessarie per il condecente stato del Pubblico, e Comunità. Sarà però conveniente prendere licenza dal Prelato:* idest: *Communiter existimatur licitum (opera servilia exercere) occasione alicujus publicæ lætitiæ, aut spectaculorum, aut* COMŒDIARUM. *Quoniam ejusmodi opera decori publici status, & communitatis necessaria sunt. Conveniens tamen erit a Prælato licentiam petere.*

X. Quod in aliquo laxiore Casuista similia paradoxa occurrant, malum est; at quod in ipso Catechismo pro rudibus instruendis tam laxæ præceptiones evulgentur, deplorari pro dignitate nequit. Quodnam scandalum hæc & hæreticis, & infidelibus non pariunt? Festis diebus comœdias repræsentare, & spectacula, vel ipsæ civiles leges, nedum sacri canones severissime vetant. Et tempore nostro pro christiana doctrina obtruditur, licitum esse opera servilia diebus festis peragi, ut spectacula & comœdiæ repræsententur? Eo malorum delapsi sumus, ut paganorum corruptelæ tanto habeantur in pretio, ut Christianorum festa profanare licitum sit causa eisdem vacandi. Certus sum, hos & alios laudatæ christianæ doctrinæ errores latere præclarissimum Episcopum, cujus imperio evulgata asseritur. Conveniens, inquit est, non necessarium, petere licentiam ab Episcopo exercendi diebus festis opera servilia, ut spectacula, & comœdiæ repræsententur. Opus haud est severiore confutatione. Inaudita enim paradoxa seipsis horrorem auribus christianis incutiunt.

XI. Piscatio quoque, necessitate sublata, vetita est festis diebus, ut patet ex cap. *Licet*, de fer. ubi Alexander III. inquit: *Indulgemus, ut liceat parochianis vestris diebus dominicis, & aliis festis, si aleciæ terræ se inclinaverint, earum captioni, ingruente necessitate, intendere*. Ob solam urgentem necessitatem dispensationem Pontifex impertitur. Neque absolute dispensat, sed cum onere quod *post factam capturam Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem*. Similiter iter inter opera servilia reputatur. Monendi itaque fideles sunt ne sine rationabili causa iter diebus festis

ftis arripiant. Iter enim abftrahit a divino cultu.

XII. Agafones, & muliones nequeunt diebus feftis, neceffitate fublata, beftias oneratas conducere: quia diei fefti pars in fervilibus operibus infumitur. Iter tamen inchoatum die non fefto licitum eft illud perfequi die fefto, quia nimis incommodum miferis hominibus effet iter intercipere. Frequens quoque neceffitas iftos excufat vel publica, vel privata transferendi merces. Miffam tamen agafones, & muliones audire tenentur.

XIII. Choreas ducere, ludos theatrales repræfentare omni tempore, fed in primis diebus feftis vetitum eft. Innumera funt Conciliorum decreta quæ hæc omnia feveriffime prohibent. Plura retuli *Tom.* 5. *lib.* 1. *difs.* 2. *c.* 4. quæ ibi videre poteris. Severi, ad hoc quod attinet, fint Confeffarii in negandis facramentis illis qui ab his corruptelis, unde innumera manant flagitia, & abfurda, abftinere recufant.

XIV. Docere quafcumque fcientias, ad eafdem incumbere, & eas fcribere licitum eft. Hæc enim ars liberalis eft. Officium vero tranfcribendi opus mechanicum effe, idcirco illicitum, nifi rationabilis caufa excufet, docent plures, & graves Theologi. Contra alii longe plures defendunt licitum effe: quoniam ficut fcribere in doctore non eft opus fervile, ita neque in amanuenfi, feu tranfcriptore. Verum ratio ifta confiftere non videtur. Dum magifter feu doctor interpretatur fcientias, mentem imbuit, veritates meditatur, eafque comparare ftudet. At profeffio tranfcribendi lucri caufa, ars mechanica eft, quæ manuum labore victum comparat. Licet tranfcribere abfolute opus mechanicum non fit, nec finis lucri rerum naturas tranfmutet; tamen in morali acceptione, & juxta prudentum exiftimationem, artem iftam exercere ad vitam fuftentandam mechanica confideratur, non fecus ac typographica. Ante typorum inventionem ifti tranfcriptores erant publici impreffores. Ars autem imprefforum mechanica juxta omnes eft. Occurrunt tamen non infrequentes caufæ, quæ librarios iftos tranfcribentes excufant, ut neceffitas, licet non adeo urgens, & publica utilitas. Heinc illicita funt ratiocinia, & longæ fupputationes mercatorum diebus feftis peracta, & hæc de uno in alium librum tranfcribere, nifi neceffitas excufet.

XV. QUÆST. IV. *Quid de operibus naturalibus, Religionis, & pietatis dicendum?* RESP. Comedere, & bibere funt actus naturales. Ars vero præparandi, & coquendi cibos fervilis eft quæ in lege evangelica prohibita non eft. Ad ea tamen ars culinaria arctanda eft quæ nec anticipari, nec poftponi valent. Quamobrem non licet coquere die fefto panem, nec molere frumentum in piftrino, nifi aliqua urgeat neceffitas, quidquid argutentur nonnulli. Licite chirurgi diebus feftis venas fcindunt, & fuos ægrotos curare fatagunt: quia hæc neceffaria funt.

XVI. Opera quæ proxime cultum divinum promovent, ut pulfare campanas, & organa, deferre imagines, canere divinas laudes, non modo licita, fed debita funt. Quæ remote divino cultui inferviunt, ut conficere hoftias pro facrificio, fcopis templum mundare, tabulata erigere ad folemnitatem, aulæis ornare parietes, fublata aliqua non adeo frequenti neceffitate, nequeunt in diem feftum transferri, fed anticipari debent.

XVII. QUÆST. V. *Licitum ne eft mercatus, & judicia forenfia diebus feftis exercere?* RESP. Hæc prohibentur cap. *Omnes* tit. 9. de fer. his verbis: *Omnes dies dominicos a vefperis in vefperam omni veneratione decernimus obfervari, & ab omni illicito opere abftinere: ut in dies mercatus minime fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem, vel ad pœnam judicetur, nec facramenta, nifi pro pace, vel alia neceffitate præftentur.*

XVIII. Mercatus, qui primo loco inhibetur, comprehendit & publicas nundinas, quæ femel vel bis in anno fiunt, & quæ femel in hebdomada peragi folent. Abrogatum hoc jus canonicum, & civile contraria confuetudine plures contendunt, fed alii clamant, non confuetudinem hanc effe, fed corruptelam. Quoniam ut legi prævaleat confuetudo oppofita, neceffe eft ut bonum commune promoveat, vel faltem ne eidem adverfetur. At vix fperari poteft hunc nundinarum morem auferri. Ex alia parte cum fuperioris confenfus accedat, non videtur abfolute improbandus. Fefta enim mutationi obnoxia funt. Nec deeft congrua mutationis ratio, & neceffitas tum rufticorum, tum pauperum artificum, qui profeftis diebus adire nundinas nequeunt. Audire tamen ifti Miffam debent, & quoad poffunt, pietatis opera exercere. Adverto tamen, fuperiores licite poffe has publicas nundinas permittere, quia refpectu multitudinis, & locorum, vel ob mercium penuriam neceffariæ funt: & ideo qui aliqua rationabili caufa urgentur,

licite easdem frequentare valent. At qui nulla premuntur necessitate, non video cur illas adire valeant sola negotiandi, & lucrandi, augendique divitias spe ducti. Spectandæ igitur circumstantiæ sunt. Tabernarii, salsamentarii, salarii, porcinarii, aliique similes, qui merces vendunt ad sustentandum, vel curandum corpus; sicuti qui in parvis oppidis vendunt merces ad rusticorum, & pauperum commodum, excusantur. Recensere singula non vacat. Prudens Confessarius spectet locorum, & circumstantiarum diversitatem. Boni moratique Christiani seipsis discernere in his casibus solent quid liceat nec ne, quando ab immoderata cupiditate liberi sunt. SS. D. N. BENEDICTUS XIV. duas constitutiones edidit attinentes ad nundinas & mercatus. Prior incipit *Paternæ caritatis* Tom. I. Bull. pag. 378. & in ea statuit Senogalliensium nundinarum tempore abstinendum esse ab operibus servilibus diebus festis. Altera incipit *Ab eo tempore* ibi pag. 582. ubi statuit, *mercatus*, & *nundinas festis diebus non licere*. Lege plura ibi: præstituta enim brevitas non sinit plura huc transcribere.

XIX. Placitum, quod secundo loco prohibetur, prodit judicium tum civile, tum criminale, seu comprehendit omnes actiones quæ ad tribunal attinent: sunt autem citatio partis, formatio processus, causæ cognitio, & prolatio sententiæ. Et hæc omnia vetita sunt diebus festis excepta necessitatis, aut pietatis causa.

CAPUT V.

De causis excusantibus ab observantia præcepti prohibentis opera servilia die festo.

I. QUÆST. I. *Quæ temporis parvitas excusat a transgressione præcepti vetantis opera servilia?* RESP. Plures in hac materia sunt laxæ opiniones, quas nec refellere vacat. Datur in hac re absolute materiæ parvitas, ut est unius horæ quadrans. Similiter laborem duarum, vel trium horarum certo reputarem materiam gravem. Num postea labor unius horæ, vel unius cum dimidia sit materia gravis, quis definire certo valet? Regula certa præfiniri nequit. Spectandæ circumstantiæ sunt, necessitas, finis, paupertas. Abstinendum ab opere servili est festis diebus. Hoc est certum: hoc igitur servandum. Si Christianus cupiditate lucrandi, non necessitate se sustentandi, per integram horam laboraret, nisi promitteret cessationem futuram, non absolverem: quia licet ignorem criminis gravitatem, certo tamen scio hunc peccare: & cum certo definire nequeamus sive levitatem, sive gravitatem culpæ, juxta omnes abstinendum est. Nimis laxa est opinio Tamburini inquientis, posse Christianum per duas horas laborare singulis diebus festis. Si quæras ab eo cur hoc asserat; reponit, quia sic docent Sanchez, & Bonacina. Sed iterum reponimus, auctores istos ex arbitrio legem inflectere. Prudens ergo Confessarius circumstantias serio expendat, consideret paupertatem, & finem laborantis.

II. Domini cogentes famulos servosque laborare alios una, alios altera hora, graviter, & insidiose peccant. Servi vero non peccant, si talem omittere laborem nequeunt absque gravi damno. Curare tamen debent, si possint, omissis his malis dominis, inservire dominis christianis, qui Ecclesiæ leges servent.

III. QUÆST. II. *Quæ necessitas excusat laborantes die festo?* RESP. Prima est necessitas sustentandæ vitæ. Itaque excusantur pauperes laborantes, ut se, & familiam alant. Excusantur coqui cibos parantes, agricolæ fructus terræ colligentes ut grandini aliove periculo, quod probabiliter proximum prævidetur, subducant. Altera necessitas spectat aliorum salutem: chirurgi licite venas scindunt, morbosque curant, & pharmacopolæ medicamina parant.

IV. Barbitonsores absolute nequeunt suam artem, utpote servilem, exercere diebus festis. Excusantur dum barbam radunt pastoribus, pauperi artifici, agricolis, qui profestis diebus sine gravi incommodo adire barbitonsores nequeunt. Similiter dum ipsi barbitonsores alere se, & familiam nequeunt, excusari videntur. At minime excusantur Christiani illi qui otio diffluentes tota hebdomada, dominico die, aut altero festo adeunt barbitonsores, ut comptuli, pulituli, & formosuli appareant. Isti minime excusantur, quia licet parum temporis insumatur in hac aut illa barba radenda, nihilominus corruptelam scandali plenam fovent, coguntque barbitonsores festa violare. Ad quam corruptelam tollendam Episcoporum desideratur vigilantia, & sollicitudo.

CA-

CAPUT VI.

De Missa audienda diebus festis, aliisque pietatis operibus peragendis.

I. QUÆST. I. *Qui notabilem Missæ partem audire negligeret, graviter ne peccaret?* RESP. Præcepto astringuntur fideles integram audire Missam. De parte, cujus omissio sit graviter vitiosa, breviter dico, quod ille qui omitteret audire introitum, collectas, & Epistolam, non satisfaceret præcepto; illud vero impleret, si ab Epistola inclusive assisteret Missæ usque ad finem. Verum ineptimus nos tales instituendo quæstiones. Nam vel adest necessitas omittendi partem Missæ; & tum si necessitas vera sit, excusatur. Sublata vero necessitate peccatum contingit. Hoc sat est ut vitetur. Quænam autem pars constituat culpam gravem, cum vix definiri queat, urgendi fideles sunt ut integram, quoad possunt, Missam audiant: & quidem damnata est opinio aliquorum in hac thesi: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro qui duas ejus partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.* Plures alias similes opinationes excogitarunt nonnulli, quas præterire interest. Obiter dumtaxat rejicio opinionem aliorum qui docent, satisfacere præcepto fideles qui mediam Missæ partem audiunt ab uno, & mediam ab altero successive. Hæc sunt inventa ex disputandi nimia cupiditate excogitata. Opinio hæc falsa est, & improbanda.

II. QUÆST. II. *Quæ præsentia requiritur ad Missam audiendam?* RESP. Moralis, quæ tunc est cum auditor est intra Ecclesiam, vel in loco ita contiguo ut censeatur unam conflare societatem cum his qui sunt intra Ecclesiam. Moraliter præsentes sunt qui extant in platea, in campo ante templum populo plenum, & qui existunt in atrio exteriori, in cancellis, in cubiculis, & oratoriis Ecclesiæ annexis, ibique Missam audiunt. Qui tamen Missam audiret in sacello separato, aut nimis distante a templi parte in qua Missa celebratur, aut e fenestra propriæ domus via aliqua licet angusta sejunctæ non impleret, mea quidem sententia, præceptum. Omnes enim Missæ assistentes simul cum Sacerdote Deo sacrificium offerunt: ergo moraliter conjuncti sint oportet. Prudentia semper opus est in morum decisionibus. Quando ob templi angustiam aut populi multitudinem omnes ingredi templum nequeunt, animo tamen & corpore conjuncti cum aliis sunt, præcepto satisfaciunt.

III. Locus in quo audiri Missa debet, est Ecclesia. Quamvis congruum sit ut fideles in propria parochiali Ecclesia Missam audiant, satisfaciunt tamen, si Missæ assistant in quacumque Ecclesia, etiam Regularium. Implent quoque præceptum qui audiunt Missam in Oratoriis Episcoporum, Conventuum Regularium, & in parvulis Ecclesiis quæ januam habent expositam publico ingressui. De Oratoriis privatis laicorum fuse disputant Theologi. Certum existimo neminem ibi satisfacere præcepto audiendi Missam præter illos qui in privilegio speciali exprimuntur: quos tamen ipsos, nisi infirmitas, aut alia gravis honesta causa excuset, vehementer hortandos censeo ut cum ceteris fidelibus publica adeant templa, ut supremum omnium Dominum in loco majestatis suæ venerentur & adorent, ut revera solent Christiani pii primores vel inter nobiles.

IV. Ad tempus quod attinet, singulis diebus festis audire Missam vi præcepti fideles astringuntur. De hora nihil præscriptum habemus. Sacerdotibus vetitum est vel ante auroram, vel post meridiem celebrare. Si tamen vel ante, vel post celebrent, & fideles audiant, implent præceptum.

V. QUÆST. III. *Quæ attentio, & intentio requiratur ut impleatur præceptum Missæ audiendæ?* RESP. Requiritur voluntas libera Missam audiendi, quin sit necessaria intentio satisfaciendi præcepto. Contendunt plures, præceptum implere illos qui ob finem pravum spectandi impudice mulierem pergerent ad audiendam Missam: quam opinionem ut laxam, & falsam rejicio. Auditio enim Missæ ita sancta est ut per actum malum ejusdem impleri præceptum nequeat; sicuti communionis paschalis præcepto non satisfit per communionem sacrilegam.

VI. Attentio aliqua necessaria est. Externam omnes asserunt necessariam; interioris necessitatem negant plures recentiores: sed communis, & vera sententia illam requirit. Vide quæ de attentione ad horas canonicas persolvendas necessaria dicta sunt. Eadem quippe ratio est.

VII. QUÆST. IV. *An Christiani diebus dominicis præter Missæ auditionem teneantur interesse vesperis, conciones audire, aliaque pia opera exercere?* RESP. Communiter recentes Theologi defendunt solam auditionem Missæ cadere sub præcepto adfirmante, sub præ-

cepto

cepto negante cessationem ab opere servili. Quid si Christiani, audita Missa, ludis, oblectamentis, confabulationibus toto die festo operam darent, otioque diffluerent? Peccarent, inquiunt, contra alias virtutes, secus contra præceptum sanctificandi festa: quam opinionem defendit vel ipse perdoctus P. Suarez *Tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *c.* 16.

VIII. Hæc opinio, licet magna Theologorum multitudine vallata, mihi videtur Patrum, Conciliorumque doctrinæ adversa, & ex ipsorum Theologorum principiis falsa. Concedo præceptum ecclesiasticum nihil aliud præter Missæ auditionem imponere; sed ajo præceptum divinum, *Memento ut sabbatum sanctifices*, alia pia opera præscribere, ut omnes Patres, & Concilia, quorum testimonia dedi *Tom.* 5. *lib.* 1. *diss.* 3. *cap.* 6. testantur.

IX. Ratione ex principiis adversariorum arcessita evincitur hujusce opinionis falsitas. Docent laudati Theologi omnes, unicam diei festi horam in conspectu totius diei parvam esse materiam; ita ut qui per integram horam (alii addunt dimidiam, & alteram integram alii) laboraret, non violaret graviter præceptum negans, & prohibens opera servilia. Ergo qui per quadrantem circiter horæ audit Missam, longe minus implet præceptum adfirmans, & præcipiens cultum divinum. Igitur misso nunc præcepto ecclesiastico imponente onus Missæ audiendæ, spectandum est divinum mandatum, quod abrogatum non est per præceptum ecclesiasticum. Hoc divinum præceptum duplex est, negans, & adfirmans. Christiani qui laborant per unam integram horam, & juxta alios per duas, non violant divinum præceptum prohibens opera servilia. Quoniam una laboris hora parvitas materiæ est, & parum pro nihilo reputatur, inquiunt omnes citati Theologi. Ergo potiori jure non implet præceptum ut adfirmans, & præcipiens satisfactionem diei festi, qui per solum circiter quadrantem Deo cultum offert, quia parum pro nihilo reputatur. Quid? Hora una erit parvitas materiæ respectu præcepti negantis; erit vero satis respectu præcepti adfirmantis? In genere mali una integra hora pro nihilo reputatur; & quarta pars horæ in genere boni totum diem sanctificabit?

X. Institutio festorum eo spectat ut fideles Deo cultum offerant, & divina meditentur mysteria; ut propriam conscientiam a sordibus per hebdomadam contractis purgent; ut languores, & vulnera sanent; ut visitandis infirmis, pauperibusque juvandis operam navent; ut corpus laborum cessatione recreent. Ita clamant Concilia, & Patres. Et miseri Christiani unico quadrante in audienda breviore Missa, quæ aliquando vix decem minuta perdurat, insumpto, integrum diem festum dilapidant modo in otio sordido, modo in tabernis, choreis, venationibus, spectaculis, & dissolutionibus. Quamobrem jure exclamat *part.* 2. *tit.* 9. §. 4. S. Archipræsul Antoninus: *O miseranda cæcitas Christianorum! Quia plura peccata faciunt, & graviora diebus festivis. Aliis diebus laborant, ut possint vivere; diebus festivis, quando laborare deberent pro anima, & Deo vacare, implicant se in multis vitiis.* Sed liceat & mihi exclamare: O miseranda illorum Parochorum, & Confessariorum cæcitas qui ejusmodi profanatores ad sacramenta admittunt, qui desides sunt, & oscitantes in eorum instructione!

XI. Causæ excusantes ab auditione Missæ sunt impotentia, damnum grave, ignorantia, consuetudo, caritas. Impotentia triplex. Spiritualis, dum quis est interdictus, vel excommunicatus: physica, si quis infirmitate, vel carcere detineatur: moralis, ut est nimia distantia a loco ubi Missa celebratur: quæ distantia definiri nequit: nam respectu unius tria milliaria erit distantia sufficiens, secus respectu alterius. Quare spectandæ circumstantiæ sunt. Damnum grave quod probabiliter imminet, ut contingere potest in custodibus arcium, ovium, armentorum, vinearum, & mercium. Si tamen plures sunt, & Missæ etiam plures, vices mutare debent, & successive Missam audire. Ignorantia excusat, quando est invincibilis. Consuetudo, ut excuset, debet esse approbata, & rationabilis. Alicubi viduæ ratione consuetudinis post mariti mortem excusantur ab audienda Missa. Verum an alicubi nunc vigeat talis consuetudo vix crediderim. Nam vix occurrunt nunc viduæ, quæ mœrore, & tristitia afflictæ intra domum per plures dies se se contineant. Caritas inserviendi proximo justa esse causa potest Missæ omittendæ. Christiani astringuntur non ponere impedimenta Missæ audiendæ.

DIS-

DISSERTATIO II.

De jejunio.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ ab Alexandro VII.

I. *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subjicere præcepto.* Est 23.

II. *In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comedat, non frangit jejunium.* Est 29.

III. *Omnes officiales qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii; nec debent se certificare, an labor sit compossibilis cum jejunio.* Est 30.

IV. *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* Est 31.

V. *Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.* Est 32.

CAPUT II.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. „ Dormire quis nequit nisi sumpta vespere cœna: tenetur ne jejunare? „ Minime. Si sufficit mane collatiunculam „ sumere, & vespere cœnare, tenetur ne ad „ id? Non tenetur. Quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionis. " Ita Filliucius, Escobarius Theol. moral. *tr.* 1. *exam.* 13. *cap.* 3. *num.* 67. Leander *trac.* 5. *disp.* 8. *quæst.* 30.

II. „ Qui in die jejunii dat operam ludo pilæ, venationi, vel actibus venereis, „ ex intentione, ut factus impotens non jejunet, non peccat contra præceptum jejunii. " Rocafull. *in praxi Theol. moral. Tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 9. *num.* 193. apud Dianam *coord. Tom.* 4. *trac.* 6. *resp.* 18. ubi ait *num.* 2. „ Hanc sententiam impugno, quatenus ait, dantem in die jejunii mere voluntarie operam ludo, venationi, immo, „ quod pejus est, & nimio coitui in fraudem jejunii, ea intentione ut effectus impotens non jejunet, non peccare ullo modo contra præceptum jejunii, neque etiam quando opponit tale impedimentum „ jejunii, cum illa expressa intentione, ut „ postea non jejunet. " Hanc sententiam docet etiam Martinus a S. Joseph *Tom.* 1. *lib.* 2. *tr.* 12. *n.* 5. & alii Casuistæ.

III. „ Dicendum nobis est, quod per se, „ & universaliter loquendo, feminæ quinquagenariæ omnino liberæ maneant a lege jejuniorum. " Leander *tr.* 5. *disp.* 8. *quæst.* 19.

IV. „ Religiosi sexagenarii, & Religiosæ „ quinquagenariæ non tenentur ad jejunia „ suæ Regulæ. " Pasqualigus *decis.* 259. *n.* 3. Tamburinus *de jur. Abbatis disp.* 12. *qu.* 5. *num.* 7. Sed lubet referre rationem quam in favorem mulierum obtrudit Leander *qu.* 19. „ Feminæ, ut communis fatetur sententia, post quinquagesimum annum, nullo modo possunt generare ob defectum virtutis naturalis . . . . Ergo in hac ætate „ jam vere reputandæ sunt senes, & consequenter *liberæ a jejunio Ecclesiæ.* "

V. „ Qui noctu dormire per notabile tempus non potest, nisi cœnet, nimis onerosum esset sic jejunare. Ita Fag. *loc. cit.* Joan. Sanc. *d.* 54. *n.* 13. Layman *lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 4. Neque hunc obligo mane „ jentare, seque sero plane reficere: quo „ pacto jam jejunium sartum tectum, ut „ ex supradictis patet, conservaret. Non „ obligo, inquam, licet id commode facere queat: quia nemo in jejunando est „ obligandus ad extraordinaria remedia, & „ ad relinquendum suum jus comedendi circa meridiem. " Tamburinus *lib.* 4. *cap.* 5. §. 7. *n.* 14. Viden' quantum suavitatis? Etiamsi commode ad vesperam cœnam differre, sumpto circa meridiem jentaculo, posset Christianus de quo loquitur, eum ad jejunium non obligaret. Cur? Quia non est obligandus ad extraordinaria remedia, neque suo jure comedendi circa meridiem spoliandus? Extraordinarium ergo remedium est ad vesperam jejunium solvere? Et tamen id familiare pluribus sæculis fuit nostris patribus: familiare etiam est & pluribus Christianis, & aliis gentibus. Non tenetur ergo relinquere suum jus manducandi circa meridiem, etiam dum commode potest, ut jejunii præceptum observet.

VI. „ Dico denique, propter auctoritatem Doctorum esse probabile, nullos artifices, atque adeo sutores, obligari ad „ jejunia: quia Eugen. vel concessit (ajunt) iis privilegium non jejunandi, vel „ declaravit eos non comprehendi a lege je-

„ ju-

„ junii. Ita Trull. *lib.* 1. *n.* 9. citans Fag. „ Sa, Azor. Sp. *lib.* 7. *cap.* 17. *quæst.* 8. “ Hucuſque Tamburinus *loc. cit. num.* 28. Ut de eo quod rem facti ſpectat, obiter duo proferam verba, quibus ſinceritas quorumdam Caſuiſtarum ubique, data occaſione, comperta fiat; referam quod ſcribit Azorius loco proxime laudato. „ Octavo quæritur, an ii qui laborant, cujuſmodi ſunt „ agricolæ, & plerique artifices, juſtam etiam jejunii excuſationem habeant? Reſpondeo eos habere. Tales ſunt fabri, ſive ferrarii, ſive lignarii, ſive cœmentarii, agrorum cultores, & ceteri hujus generis operarii, & artifices: his enim cibus non ſufficit ſemel tantum in die ſumptus ob immodicos, & nimios corporis labores.... Et addit Roſella Eugenium IV. conceſſiſſe, aut potius declaraſſe ut opifices qui laborioſas artes exercent, & agrorum cultores, ſive divites ſint, ſive pauperes, liberi ſint a lege jejunii. “ Liquet Azorium hic ſermonem minime habere de omnibus indiſcriminatim artificibus; ſed ſolum de agrorum cultoribus, de fabris ferrariis, aliiſque id genus, quibus propter immodicos, nimioſque labores unica refectio non ſufficit. Et iſtos ajunt quidam, ab Eugenio IV. fuiſſe declaratos a lege jejunii ſolutos. Porro quam recte, ac valide auctoritas Azorii adducatur a Tamburino, ſive a Scriptoribus qui ab eodem laudantur, pro omnibus artificibus, judicent æqui rerum æſtimatores; colligantque quid fidei tribuere communiter debeant longo illi auctorum cenſui, quem ſæpe penes Caſuiſtas offendunt. Si enim tempus, & otium ſuppeterent omnes ſingillatim conſulendi; plures ſane reperirem qui non plus ac Azorius illis favent opinionibus in quarum præſidium citantur. Quod de Eugenio IV. referunt, nullo producto documento, nullam meretur fidem. D. Antoninus, Eugenio ſuppar, nec verbum habet de hoc privilegio: quod retuliſſet certe, ſi extitiſſet. Quare mirari ſatis non poſſum auſum Leandri, qui *tract.* 5. *diſp.* 8. *qu.* 69. nullo adducto documento præter atteſtationem Navarri, qui pariter nil producit in confirmationem ejuſdem privilegii, tamquam factum manifeſtum obtrudit, Eugenium IV. diſpenſaſſe omnes artifices: impugnatque Paſqualigum contrarium adfirmantem.

VII. Caramuel in ſua Theologia fundamentali quærit *num.* 1537. *edit. Rom.* „ An „ uſus matrimonii ſit cauſa ſufficiens ad o„ mittenda jejunia? Et ratio dubitandi eſt, „ nam ſutores, ſartores, barbitonſores, & „ alii mechanici ſolent a jejunio excuſari, „ cum tamen certum ſit magis debilitari hominem venerem exercendo, quam ſuendo, ſartiendo, tondendo. “ Deinde laudato Diana, atque alio caſu matrimonii uſum ſpectante narrato, non amplius in perſona propria, ut fecerat in editione priori Francofordienſi, ſed alienam induens perſonam, ne videatur ex propria ſententia loqui, ſic perſequitur. „ Hos duos caſus viris doctis decidendos proponis. Si reſpondeant ſevere; repetes an tantum probabiliter ſtringant? Qui enim probabiliter ſtringit, ipſiſſimus probabiliter laxat. Si dicant ſeveram certam, benignam improbabilem eſſe; debebunt hanc ipſam improbabilitatem demonſtrative perſuadere: non enim improbabilitas alicujus ſententiæ probabiliter poteſt probari. Si benignam eſſe certam, aut probabilem dicant, voles ſcire, qui ſint in mundo qui debeant jejunare. Sutores, ſartores, barbitonſores, foſſores, ferrarii, & ſimiles: Prædicatores, Lectores, Confeſſarii &c. advocati, procuratores, ſcriptores &c. etiam muſici: iter agentes, prægnantes, & lactantes? Qui ergo manent? Sane cives qui nullum munus habent. At iſti omnes, aut fere, conjugati ſunt. Quem igitur tenet jejunii eccleſiaſtici lex, ſi etiam conjugati excuſantur? “ Adjicit vero hanc exilem deciſionem. „ Reſpondeo nihilominus conjugatos hoc ſolo nomine non excuſari. “ Iſtius autem ſuæ deciſionis nullam profert rationem, nec probabiliter, nec demonſtrative ſuadentem: neque argumenta quæ pro laxa opinione opponit, reſolvit. Conſiſtit ergo laxa opinio, ſuaque fruitur probabilitate: quoniam juxta Caramuelem, non poteſt improbabilitas alicujus ſententiæ probabiliter probari; ſed debet demonſtrative perſuaderi. Porro, ut dictum eſt, Caramuel oppoſitam tantum aſſerit opinionem; nullo vero modo nec tenui probabilitate, nedum valida demonſtratione eam firmat. Ergo laxam opinionem, ſuæ aſſertioni contrariam inconcuſſam relinquit. *Quem ergo* (ut ille ait) *tenet jejunii eccleſiaſtici lex, ſi etiam conjugati excuſantur*? Quiſque ſibi in animum inducet, huic legi Monachos ſaltem, religioſoſque viros ſubjectos eſſe. At miſericors Caramuel & iſtos jugo legis ſubducere enititur *num.* 1539. his verbis. „ An „ Religioſi teneantur jejunare? Legis titu„ lum,

„ lum, mirarisque, in dubium reduci rem „ tam claram. Teneri ecclesiasticos ais, & „ præcipue Monachos, qui majorem perfe- „ ctionem sunt professi. At ego te non in- „ cuso; sed hunc syllogismum propono. „ Musici, inquam, a jejunio excusantur; „ at omnes Religiosi sunt musici, nec in „ mundo sunt musici qui plus cantent quam „ Monachi, & Benedictini præcipue: ergo „ Monachi non tenentur jejunare. Quæ ra- „ tio idem de ceteris Religiosis evincit: „ nulli enim qui non cantent plus quam „ sæculares. Puto quidem consequentiam le- „ gitimam, minorem certam, & majorem „ probo citando Sancium, Dianamque. " Productis autem utriusque rationibus, concludit Caramuel: *Ergo si etiam Religiosos excludimus, qui erunt in Ecclesia Romana qui teneantur observare jejunia?* In priori editione hæc alia sex vocabula reperiuntur, quæ sublata sunt in hac postrema Romana: *Volo non severe, sed sincere erudiri*. Hac via inducere laxitatem conatur Caramuel; simulque ab omni censura se se constituere immunem: quoniam personam non afferentis, sed referentis Dianæ sententiam gerit. At umbra ista cito evanescit, si id quod de Diana ille prædicat, in memoriam revocemus. Caramuel autem in epistola ad Dianam, quæ in præludio Theologiæ fundamentalis Francofordianæ editionis habetur, hæc in Dianæ ejusdem doctrinæ laudem effatur: *Diana est Agnus Dei tollens peccata mundi*. Deinde paullo inferius subdit: „ Sequimur hunc Agnum (nimirum *Dianam*) „ quocumque ierit. Certi enim sumus, tan- „ to illius dogmata Theologorum firmari nu- „ mero, ut quærenti an hoc, vel illud li- „ ceat? sufficiat respondere, *Diana dixit*. " Sufficit ergo juxta Caramuelem quod Diana docuerit, Religiosos solutos esse a jejunii lege ratione cantus, ut opinio isthæc probabilis sit. Diana in posteriore editione recenset hanc Caramuelis opinionem *Tom.* 4. *tract.* 6. *res.* 26. his verbis. „ Sed, pace „ viri amicissimi, hæc argumenta aperiunt „ viam ad opinionem singularem *contra pra-* „ *xim omnium Religiosorum*. Et cum hanc „ sententiam viris doctis referrem, alii rise- „ runt, alii in atram bilem iverunt. Et „ quidam Pater Societatis Jesu jocose, & „ facete: Si sententia Caramuelis esset ve- „ ra, mallem Societatem esse adstrictam ad „ canendum in choro, nam essem deobli- „ gatus a jejunio. " Persequitur deinde Diana amicissimi Caramuelis argumenta refellere. Sed ego persequar alias recensere non minus laxas propositiones.

VIII. „ Non peccant caupones qui in die je- „ junii nolunt suscipere hospites, nisi cœnent: „ quia non intendunt violationem jejunii; „ sed intendunt lucrum. " Pasqualigus *decis.* 367.

IX. „ An possint parentes ministrare cœ- „ nam filiis nolentibus jejunare, quando ad „ id tenentur? . . . Respondeo posse, *immo* „ *& teneri*: quia ad parentum munus per- „ tinet providere filiis de victu; non vero „ regere conscientias ipsorum (maxime quan- „ do sunt in ætate provecta) ita ut debeant „ peccata ipsorum punire, & hoc modo im- „ pedire: unde subministrando cœnam faciunt „ quod suorum munerum est. Nec per hoc „ cooperantur peccato filiorum; cum cœna „ de se sit indifferens, utpote ordinata ad su- „ stentationem naturæ; & potest bene vel „ male exhiberi. Unde quod male a filiis „ adhibeatur, imputandum est malitiæ ipso- „ rum, non parentibus exhibentibus cœnam. " Leander *tr.* 5. *disp.* 9. *quæst.* 12.

X. „ Domini non tenentur negare cœnam „ famulis nolentibus jejunare; etiamsi sci- „ rent id famulis profuturum. " Pasqualigus. *decis.* 361. *n.* 9.

XI. „ Excusantur a jejunio qui labore ali- „ quo defatigantur, quamvis illum in alium „ diem commode differre queant; & etiam „ si data opera, ut non jejunent, hoc age- „ rent; etiamsi in fraudem jejunii id age- „ rent, nullius negotii causa, itinerando, „ sed solo desiderio non servandi jejunium. „ Sancius *in selectis diss.* 4. *n.* 14. apud Dianam coord. *tr.* 6. *res.* 16. *tom.* 4.

XII. „ Excusantur a jejunio qui noctu ca- „ lefieri non possunt, nisi cœnent. " Leander *tract.* 5. *disp.* 8. *q.* 29.

XIII. „ Qui assumit media illicita, & „ ita laboriosa, ut sint incompatibilia cum „ jejunio, ex intentione non servandi jeju- „ nium, non peccat contra præceptum jeju- „ nii. " Pasqualigus *decis.* 320. *n.* 6.

XIV. „ Qui non haberet vinum, aut „ quod solet loco vini adhiberi, in regioni- „ bus ubi adest penuria vini, neque tenere- „ tur jejunare: quia eo subtracto, subtrahi- „ tur magna refocillatio, & quæ plurimum „ roboris afferat. " Pasqualigus *decis.* 275. *num.* 5.

XV. „ Si precibus, aliove modo posset „ conjux removere alterum a petendo debi- „ tum; adhuc tamen non teneretur uti hoc „ remedio; atque adeo posset non jejunare, „ & sic

„ & sic reddere. Ita Thom. Sanch. Ratio „ est, quia personalis obligatio reddendi est „ ex justitia, quæ non obligat nisi ad red- „ dendum personaliter debitum, non vero „ ad conquirenda, vel ponenda remedia, ne „ alter petat. " Tamburinus *lib.* 4. *in Decal. c.* 5. §. 7. *n.* 37.

XVI. „ Cathedratici legentes magno cum „ plausu exiguntur a lege jejunii .... Ad- „ do, idem affirmandum esse de legentibus „ unam aut alteram lectionem *ostentationis*, „ aut oppositionis causa. " Leander *tr.* 5. *disp.* 8. *quæst.* 118.

XVII. „ Si quis excipiat hospitio virum „ magnatem, non videtur posse sine gravi „ incommodo servare jejunium. Nam si non „ parat cœnam, hospes censebit se non ex- „ cipi cum illa magnificentia quæ sibi debe- „ tur; & proinde concipiet malum animum „ erga hospitantem. Si vero parat cœnam, „ & ipse accumbat, & non comedat, aut „ saltem parum, etiamsi præseferat jejunium „ obligans; hoc imputabitur ad quandam „ importunam correptionem aliorum, aut „ quod ægre ferat expensas cœnæ: unde vi- „ ce meriti quod mediante hospitio deberet „ acquirere apud talem magnatem, aut „ Principem, potius ipsum offendet. " Pasqualig. *decis.* 350.

XVIII. „ Concionatores qui in Quadra- „ gesima concionantur ter, vel quater in „ hebdomada, *communiter*, & *regulariter* „ excusantur, ita ut *in nullo die Quadrage-* „ *simæ* teneantur jejunare ...... Quia hoc „ videtur requisitum ad robur necessarium „ ad bene, & fructuose concionandum. " Thom. Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 13. *num.* 6.

XIX. „ Dispensatus ad carnes edendas li- ber est a jejunio. Hinc illi cui concedun- „ tur ob dispensationem carnes, licet sero „ cœnare, immo pluries in die se reficere. " Tambur. *tom.* 1. *lib.* 4. *in Decal. cap.* 5. §. 1. *num.* 2.

XX. „ An difficultas in jejunando sit suf- „ ficiens causa ad dispensandum in jejunio? „ ... Probabilius respondeo, esse sufficien- „ tem causam ad dispensandum. " Leander *tr.* 5. *disp.* 10. *q.* 32.

XXI. „ Tenendum est quod labor ingenii „ eximat ab obligatione jejunandi. " Pasqualigus *decis.* 325. *n.* 2.

XXII. „ An labor *voluntarie* susceptus, si „ sit magnus, extinguat obligationem jeju- „ nandi? Probabilius respondeo extinguere. " Leander *tr.* 5. *disp.* 8. *q.* 154.

XXIII. „ An labor *voluntarius* possit as- „ sumi in diebus jejunii semper, quantum „ & quoties libuerit? Probabilius respondeo, „ posse assumi *semper*, & *toties quoties li-* „ *buerit.* " Idem Leander *loc. cit. q.* 155.

XXIV. „ Probabilius respondeo, esse exem- „ ptum a jejunio, nec peccasse adhuc in „ causa contra præceptum jejunii qui talem „ laborem assumpsit *ob inhonestum finem* (*ob* „ *quærendam concubinam, aut alium malum* „ *finem.*) " Idem Leander *loc. cit. q.* 156.

XXV. „ Non tenentur parentes cogere fi- „ lios ad jejunandum, quando nollent jeju- „ nare, etiamsi constaret quod non habe- „ rent causam excusantem ... Quia licet „ parentes debeant habere majorem curam „ filiorum quam servorum ... non tamen „ habent supra ipsos jurisdictionem spiritua- „ lem; & ideo in ordine ad spiritualia non „ possunt supra ipsos exercere aliquam vim „ coercitivam, nec punire, quando delin- „ quant in spiritualibus. " Pasqualigus *decis.* 362. *n.* 4.

XXVI. „ Si probabiliter, vel certo mo- „ raliter sciant tabernarii quod hospites pec- „ cent cœnando, DD. (Navar. Tolet. &c.) „ permittunt quod illis cœna ministretur.... „ Quia ministratio illa, immo & ultronea „ invitatio, non fit directe ad non jejunan- „ dum; sed solum ex intentione lucri invi- „ tantur ad cœnam. " P. Dominicus Viva in cursu theologico morali *tom.* 1. *part.* 2. *q.* 10. *art.* 4. *n.* 7.

XXVII. „ Dicendum est, senes sexagena- „ rios, *quamvis fortes*, & *robustos*, liberos „ esse ab obligatione jejunii. " P. Sebastianus Geribaldi in Theol. moral. *Tom.* 1. *tr.* 8. *c.* 3. *dub.* 1. §. 1. *n.* 95.

XXVIII. „ In feminis autem probabili- „ ter .... desinit obligatio jejunandi, in- „ choato anno quinquagesimo. " P. Viva in curs. theol. mor. *Tom.* 1. *part.* 2. *qu.* 10. *art.* 6. *num.* 8.

XXIX. „ An qui ex justa causa non te- „ netur jejunare, possit sine peccato invita- „ re amicum, quem scit sumpsisse prandium, „ & obligatum jejunare, ad secum cœnan- „ dum? Respondeo, nullo modo peccare qui „ urbanitatis causa alium jam paratum, & „ alibi cœnaturum, invitaret ad cœnam. " P. Geribaldi *loc. cit. n.* 143.

XXX. „ Certum est jentaculum sumi pos- „ se; dubium vero, an hi cibi substantiales „ sint exclusi. Igitur prævalet libertas illos „ assumendi. Sic discurrit Tamburin. cujus „ sententiam non amplecterer, nisi putarem

„ con-

„ consuetudinem jam introductam ut etiam „ exigua parte piscis majoris, cum pane ve- „ sci possimus in debita quantitate octo un- „ ciarum : quam si quis parum excederet „ addendo unam vel alteram unciam, non- „ nisi venialiter peccaret." P. Viva *loc. cit. art. 3. n. 3.*

XXXI. „ Non est letale prohibitis vesci „ carnibus absque dispensatione, consultatio- „ neve, etiam si necessitas dubia tantum „ existimetur." P. Martin. Torrecilla *tom. 2. tr. 1. disp. 4. c. 2. sect. 1. n.* 74.

XXXII. „ In privilegio cruciatæ pro ve- „ scendis carnibus diebus prohibitis, conce- „ ditur quod etsi causa sufficiens non existi- „ metur ad eas vescendas; dum tamen suf- „ ficiens sit ut Papa dispenset, Medicus spi- „ ritualis dispensare valeat." Idem Torrecilla *ibid. n.* 78.

XXXIII. „ In jejunii collatione, vel re- „ fectiuncula serotina binæ unciæ ultra con- „ suetas octo gravem adhuc non inferunt „ transgressionem." Idem ibid. *sect. 3. n.* 8.

XXXIV. „ Jejunans, ne potus noceat, „ potest toties quoties aliquam parvitatem „ sumere, etiamsi quælibet parvitas dimi- „ diam unciam attingat." Idem Torrecilla *ibid. cap. 4. n. 9. & 10.*

XXXV. „ Non frangitur jejunium iteran- „ do parvitates cibi usque ad gravitatem, si „ sumantur ne potus noceat; dummodo in „ fraudem legis non fiat." Idem *ibid. n.* 15.

XXXVI. „ Generatim senes, sive viri se- „ xagenarii, seu feminæ quinquagenariæ, je- „ junio non tenentur. *Idem ibid. c. 6. n. 7.*

XXXVII. „ Opera etiam ingenii, & men- „ tis continuata a jejunio excusant." *Idem ibid. num.* 15.

CAPUT III.

De præcepto jejunii ecclesiastici.

I. QUÆST. I. *Quid sit jejunium ecclesiasticum, & quænam ejus partes?* RESP. Jejunium generice acceptum significat abstinentiam ab omni cibo, & potu; ut ecclesiasticum, *est parsimonia victus, & abstinentia ciborum juxta formam ab Ecclesia præscriptam*. Præceptum istud natura sua obligat sub peccato mortali, ut patet ex thesi proscripta ab Alex. VII.

II. Tres sunt jejunii ecclesiastici partes, unica refectio, abstinentia a carnibus, tempus definitum. Unica refectio est veluti pars essentialis, & abstinentia a carnibus pars secundaria.

III. QUÆST. II. *Quos cibos sub carnium nomine Ecclesiæ prohibeat?* RESP. Omnes carnes animalium terrestrium. Generatim ea omnia animalia quæ diu extra aquam vivere solent, computari inter carnes debent. Aves, licet aliquæ nutriantur in aquis, carnium nomine veniunt. Corvi marini, fulicæ, vulgo *folega*, quamvis piscium quemdam saporem habeant, diebus jejunii comedi nequeunt. Idem dic de carnæ leone, de carnium jusculo, de sanguine, & larido. Locustæ, ranæ, limaces, testudines, & conchæ comedi diebus jejunii possunt.

IV. QUÆST. III. *Quandonam licitum est tempore jejunii carnes comedere?* RESP. Convenit penes omnes peccare mortaliter fideles qui die jejunii carnes comedunt, nisi materiæ parvitas, vel necessitas excuset. Qui tamen nullum alium cibum haberet, comedere carnes posset: quia præceptum Ecclesiæ non obligat cum periculo vitæ, vel salutis. Qui tamen panem sufficientem haberet, non posset carnes illo die comedere, quidquid effutiant aliqui. Quoties enim homines sani solo pane, uno die vivunt, etiam sublato præcepto jejunii? Licitum est pueris ante septennium, & perpetuo amentibus carnes comedere. Dispensatus a carnibus tempore jejunii solas salubres potest comedere: quia talis est facultas quæ a dispensante impertitur, ut patet ex decreto Clementis XI. Romæ publicato anno 1702. in quo hæc habentur. *Animadvertant & Medici, & qui petunt licentiam, ut attendant qualitatem carnium, quod nempe sint salubres: quia hæ solum permittuntur in Quadragesima his qui ex justa causa nequeunt vesci cibis quadragesimalibus.*

V. QUÆST. IV. *Quid de hodiernis dispensationibus ab esu carnium dicendum?* RESP. Deploranda amaris lacrymis corruptela est potius quam refellenda. Lanienæ carnibus cujuscumque generis abundant, & publice patent in amplioribus civitatibus tempore Quadragesimæ, ferme ac tempore bacchanalium. Ut mundi, & diaboli pompis, idest choreis, larvis, comædiis operam dent, ita vegeti, robusti, & fortes Christiani sunt, ut diu noctuque vigilent, ut corpora exagitent crapularum, & saltationum ictibus. Continuo ac Quadragesima urgere incipit, debiles, languidi, infirmique reperiuntur. Parochos, & Superiores adeunt, immo Medici nonnumquam ipsi domos magnatum, nobilium, & divitum petunt, & dispensationes distribuunt, non secus ac pharmaca. Hoc est tremendum

Dei

Dei judicium, quo istorum jejunia improbantur. Respuit enim Deus mundi, & dæmonis mancipiorum impura jejunia, & tremenda permissione disponit ut non minus Quadragesimæ, quam bacchanalium tempore diabolo inserviant. Caveant Parochi, & superiores, ne istorum criminum complices fiant. Scandalum cum hæreticis, tum Catholicis facta est sancta Quadragesima nostra, & pœnitentiæ tempus evasit dissolutionum, & flagitiorum occasio. Ad pauperes, & rusticos redacta est jejuniorum observantia. *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis*, clamat Christus. Si divites, & nobiles nec in ipsa Quadragesima pœnitentiam agunt, numquid eamdem peragent post Pascha, vel æstatis, vel autumni, vel bacchanalium tempore? Sed mittamus istos mundi asseclas, & ad alia pergamus.

VI. QUÆST. V. *Dispensatio abstinentiæ a carnibus infert ne dispensationem a jejunio?* RESP. Tandem BENEDICTUS XIV. decretum evulgavit, quo jejunio addictos declarat illos qui non infirmitatis titulo, sed ob solum ciborum quadragesimalium nocumentum, usum carnium obtinent. Evulgatum decretum nonnulli emollire pertentarunt. Idcirco opus fuit ut SS. Pontifex aliud decretum ederet quo istorum ora obstrueret. Nec defuere qui ambo decreta vanis distinctiunculis eludere ausi sint, quorum lepida commenta recenset P. Eusebius AMORT in suo cursu Theologico, & post varias confutationes Germaniæ Theologorum, qui ajunt hæc decreta pontificia neque esse *Brevia*, neque *Bullas*, respondet, Christum Dominum jubere ut oves audiant vocem Pastoris. Non ait Christus, inquit *Amort*, audiendam esse vocem *bullatam*, aut *breviatam*, sed absolute Pastoris vocem, & Pastori obediendum. Lepida sane, sed vera responsio. Obediant ergo Pontifici præcipienti, & christiano jejunio pro virium facultate se fideles subjiciant. Tria hac de re volumina edidi 1. *La Quaresima Appellante*. 2. *La Disciplina antica, e moderna* &c. 3. *In rescriptum* BENEDICTI XIV.

VII. QUÆST. VI. *Quot peccata committit qui diebus jejunii carnes comedit?* RESP. Toties peccat, quoties carnes comedit, quia præceptum negativum est. Idem dicendum de eo qui comederet ova, & lacticinia, ubi vetita sunt. Toties quoque peccaret, quoties carnes comederet ille qui votum edidisset non comedendi carnes tali die.

CAPUT IV.

De abstinentia a lacticiniis, unica comestura, & collatiuncula serotina.

I. QUÆST. I. *Obligat ne sub gravi culpa abstinentia a lacticiniis?* RESP. Consuetudo hæc in ipsa primitiva Ecclesia obtinebat. Nonnulli negabant evidentem obligationem hujusce consuetudinis, quorum opinionem proscripsit Alexander VII. in hac thesi: *Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget*. Quod vero in Quadragesima obligatio hæc gravis sit, communis est, & vera Theologorum sententia. De diebus dominicis ejusdem Quadragesimæ negarunt non pauci, quorum opinio communiter improbatur. Extra Quadragesimam vero varia est regionum consuetudo, & omnes suæ patriæ morem servent. Universales regionum consuetudines observare tenentur etiam Regulares, quia & ipsi in talem consuetudinem consenserunt.

II. Pauperes qui ostiatim cibos quærunt, si cibo quadragesimali pro unica comestura careant, possunt vesci lacticiniis, secus si habeant cibos esuriales. Rustici, agricolæ, pauperesque degentes in oppidis, & villis, qui mendicato non vivunt, abstinere a lacticiniis debent, quia isti assueti sunt, & possunt cibis esurialibus vesci. Neque enim isti manducare pisces solent. Verum utinam divites, ac nobiles sic abstinerent a carnibus, quemadmodum isti abstinent a lacticiniis, quibus istorum plures non vescuntur, etiam quando obtenta est dispensatio! Si usus lacticiniorum necessarius sit, servandum jejunium est. Ne multa, ea pœnitentia agenda est quæ fieri potest, declinatis extremis.

III. QUÆST. II. *Necessaria ne est observantia unicæ comesturæ in jejunio ecclesiastico, & qua hora peragenda?* RESP. Sensus non est quod jejunantes debeant necessario comedere semel in die, immo possunt, si valetudo & vires permittant, abstinere per plures dies ab omni cibo. Sed posito quod comedere velint, semel tantum in die prandere queunt. Et qui repeteret comesturas, multiplicaret peccata, ut probabilior tenet opinio. Hora istius comestionis primis Ecclesiæ sæculis fuit vespertina in jejunio quadragesimali. Postea redacta fuit ad nonam, & tandem ad sextam, seu meridianam, quæ nunc obtinet. Hoc enim ab Ecclesiæ auctoritate pendet, cui standum est. Notabilis anti-

anticipatio, necessitate sublata, culpa non vacat. Hora vero jejunii incipit a puncto mediæ noctis, & desinit in puncto mediæ noctis sequentis.

IV. Quæst. III. *Licita ne est collatiuncula serotina?* Resp. Unicam comesturam admittere jejunium ecclesiasticum fatentur omnes, & hæc consuetudo pluribus sæculis viguit. Invectus postea est collatiunculæ serotinæ usus, qui in solo potu sæculo XIII. consistebat. Sæculo XVI. usus iste dilatatus fuit, & potui aliquid cibi adjectum fuit. De hac refectiuncula loquens S. Carolus in Actis Eccl. Mediol. pag. 812. ait: *Vespere panis unciam cum dimidia, & vini poculum tantum accipere liceat*. Adhuc amplius postea jejunium relaxatum est. Nam alii amplificarunt hanc collatiunculam ad tres, alii ad quatuor, alii ad sex, alii ad octo uncias, & alii ad quartam cœnæ partem. Ajunt naturam humanam ætate nostra debiliorem evasisse, aliasque fabulas nonnulli excogitarunt. Quos omnes redarguit disciplina Græcorum, etiam schismaticorum, qui semel tantum in die comedunt tempore Quadragesimæ. Quid de tot Religiosis dicam, qui in hac collatiuncula frustulum panis, ne potus noceat, tantummodo sumunt?

V. Recensitis opinionibus rejectis, non improbo consuetudinem dictæ refectiunculæ, sed ejusdem abusum. Expensa disciplina tum antiqua, tum propinquiore ætati nostræ, dicerem, sumi posse in dicta collatiuncula duas uncias panis, & unam fructuum, aut nucum, aut amygdalarum, aut ficuum, rejectis piscibus, & pisciculis cujuscumque generis, etiam sale conditis, aut fumo exsiccatis. Finis enim afflictio corporis est, & carnis repressio. Rigidam vocabis hanc opinionem, & alteram octo unciarum acclamabis, inquit Diana *tom.* 4. *tract.* 6. *decis.* 116. ubi hæc habet: *Cum quantitatem unciarum octo in dicta collactione licitam esse statutum sit, in hoc puncto non multos habebimus adversarios: quia talem quantitatem ab omnibus cum acclamatione, & brachiis expansis sustinendam esse video*. Et P. Patritius Sporer *in Append. ad 3. præcep. Decal. Sec.* 2. §. 3. indignatur Layman, quod in hac sola materia sit austerus. *Ego miror P. Paulum Layman, alias tam bonum Germanum, in hac sola materia patriotis suis fuisse tam austerum*. Hæc sunt plurium ætatis nostræ axiomata, hi canones, hæc Scripturarum testimonia. Dum ventri, & gulæ bellum indicimus, Rigoristæ audimus: dum eisdem favemus, brachiis expansis nos extollunt.

VI. Quæst. IV. *An potus chocolatis licitus sit tempore jejunii?* Resp. Æques Franciscus Felinus opusculum Genuæ anno 1676. edidit inscriptum, *Risposta dimostrativa, che la cioccolata rompe il digiuno*, seu *Responsum demostrativum, quod chocolates frangat jejunium*. Æques iste artem medicam Genuæ profitebatur, & ejusdem peritissimum se prodit. Omni argumentorum genere evincit, chocolatem alimentum esse, & quidem valde nutriens. Adducit Medicorum celebriorum auctoritatem, & experimenta omnium sorbillantium suavem liquorem, qui post potum instauratas sentiunt vires. Narrat *pag.* 51. Serenissimum Carolum secundum Mantuæ Ducem sententiam capitis in facinorosum latam mutasse in solum chocolatis potum quindecim dierum intervallo. Singulis diebus infelix damnatus ad mortem mane, & sero cyatum chocolatis potavit, & elapso intervallo vegetus & robustus, ac si pleno cibo nutritus fuisset, e carcere prodiit.

VII. *Pag.* 43. adducit auctoritatem ipsius Dianæ; qui *p.* 4. *resol.* 194. scribit: *Plus nutriunt duæ unciæ chocolatis, quam tres carnis, immo quod unica uncia chocolatis nutriat per 24. horas absque corporis debilitatione, & efficiat quod homo non egeat somno*.

VIII. Quid quod omnes qui negant potum chocolatis frangere jejunium, uno ore fatentur illud frangere, si pastillum quod aqua diluitur, manducetur. Aliquorum testimonia transcribam. P. Thomas Hurtado *tr.* 10. *c.* 1. *n.* 10. hæc scribit. *Conveniunt omnes, quod si ea materia quæ aqua diluta est, manducetur, frangit jejunium: amittit enim formam potus*. Leander *tract.* 5. *Disp.* 5. *q.* 5. hæc candide fatetur: *Non est difficultas inter Doctores (Casuistas) nec quæstio, an videlicet sumptio chocolatis in se, hoc est in pasta, sit fractiva in se jejunii: nam hoc apud omnes certum est, quod chocolates in se sumptus sit vere cibus*. Cardinalis Cozza *tom. de jejun. p.* 3. *a.* 1. *dub.* 9. inquit: *In hoc concordant, quod chocolates in se, & ex natura sua habet rationem cibi*.

IX. Si cibus iste, inquiunt, aqua solvatur, & tertium mixtum fiat potabile, tunc non frangit jejunium, quoniam *liquida non frangunt*. Communi sensui renuntiandum est, ut tale formetur ratiocinium, inquit laudatus Medicus & Æques Felinus *pag.* 41. clamans: *Si in substantia solida sumptus chocolates frangit jejunium, ut fatentur oppositores, cur non franget aqua liquatus? Aqua non tollit, sed auget vim nutriendi*. Plurimis argu-

gumentis hanc luculentissimam veritatem confirmat ab arte medica arcessitis, allegatque verba *Caldera*, qui *tract. de Chocol. pag.* 494. docet: *Si ingredientia compositionem & massam sumantur per se antequam massam conficiant, & in aquam injiciantur, violant certe jejunium, ut patet. Ergo idem dicendum postquam soluta sunt in aqua, si bibatur. Nam propria substantia cujusque non mutatur illo artificio, sed tantum variatur figura, dum ex solida massa fit potus, & solum superveniente aliquo accidentali*. Addit Æques Felinus *pag.* 108. aquam sua humiditate, subtilitate, & igne calefacta efficacius, celeriusque vim nutrientem perferre ad stomacum, & per corpus diffundere vires, instaurare, & fovere, dulcius & suavius palatum vellicare, & famem auferre, adducta Hyppocratis auctoritate.

X. Concludit tandem laudatus Felinus *pag.* 130. his verbis: „Meis rationibus haud contentus adii Patres Societatis Jesu, velut „illos qui sunt Magistri Magistrorum, & „merito reputantur Cresi spirituales omnium virtutum thesauros possidentes. Illorum aliqui prudenter Arpocratem imitantes siluerunt ... Alii laconismo responderunt, multorum Theologorum sententiam „esse chocolatem non frangere jejunium... „Inter alios tamen unus P. Jesuita more illius insignis, & illustrissimæ Religionis doctissimus, quamvis prius fuisset invictissimus Achilles pro potu chocolatis, nihilominus, auditis meis rationum momentis, „non modo mihi testatus est se persuasum „esse potum chocolatis frangere jejunium, „verum etiam adjecit, reos illos esse aut „manifestæ obstinationis, aut vitiosæ ignorantiæ, qui veritati adeo evidenti resistunt.“ Hactenus Medicus Felinus elapso sæculo scripsit, cujus idcirco memini, ut nonnullos pudeat Casuistas, quorum laxa commenta vel ipsi laici & mundani homines improbant. Audiant isti quid de Casuistis ejusmodi scribat Felinus pag. 145. & seq. *Mirum haud est, Casuistas, qui medicam artem ignorant, adeo enormiter errasse, docentes chocolatem non frangere jejunium. Quare merito deridentur, & in fabulam adducuntur a doctis Medicis: & eo rationabilius exsibillantur, quod isti non scriptores, sed transcriptores sint. Dummodo typis publicis libros edant, hoc illis sufficit. Debuissent a Medicis hanc veritatem inquirere*. Plura alia adversus similes Casuistas, qui se mutuo Doctores appellitant, scribere persequitur Æques Felinus.

XI. Paucis ego rem expediam. Chocolates componitur ex cacao, cinnamomo, saccharo, & vaginula. Cacao distribuitur pauperibus Indis in eleemosynam a divitibus, quemadmodum apud nos panem pauperibus dant divites, ut omnes testantur. Nemine itaque dissentiente chocolates est cibus valde nutriens, palato suavis, & gulæ titillandæ opportunissimus. Atqui comestibilia suapte natura nutrientia, sive solida sumantur, sive liquata, jejunium violant. Alioqui lac, ova sorbilia & bene liquata potari, ubi lacticinia permittuntur, tempore jejunii possent. Qui dispensantur ut carnes in Quadragesima comedant, jejunio servato, liquefacere capones, & pullos columbarum possent, eosque potare. Nihil itaque valet dictum istud: *Liquida non frangunt: Chocolates sumitur per modum potus*. Ergo non frangit jejunium. Liquida quæ veram rationem potus habent, sumuntur in mensa ad faciliorem cibi distributionem, & digestionem: sumuntur extra mensam ad sitim extinguendam, aridasque fauces refrigerandas. Quis est qui loco potus sive in mensa, sive extra mensam chocolatem potet ut sitim extinguat? Nemo unus. Immo chocolatores communiter vel ante, vel post potum chocolatis poculum aquæ sumunt ad temperandum calorem & siccitatem chocolatis. Ergo minus recte, minusque vere dixeris panem & chocolatem frangere jejunium, si solida manducentur, secus si liquata sorbeantur.

XII. Opponunt 1. Cervisia ex hordeo, & frumento, vinum ex uva non frangunt jejunium. Ergo neque chocolates. Resp. Si quis ex hordeo, vel frumento comminuto & trito, & ex aqua simul mixtis & calefactis faceret papparium, sicut fit ex chocolate & aqua, posset ne tempore jejunii tale papparium sumi? Ex frumento, vel uvis extrahuntur liquores ad sitim extinguendam, & in hunc finem adhibentur in mensa, & extra mensam. Numquid chocolates potus est institutus ad sitim temperandam?

XIII. Opponunt 2. Consuetudo obtinet sorbendi chocolatem. Ergo licitus est ejusdem potus. Resp. Consuetudo hæc putida est corruptela, quæ obtinet penes gulæ mancipia. Nec viri docti & pii illum absque vera necessitate sumere solent.

XIV. Opponunt 3. Licitus saltem erit chocolatis usus ratione parvitatis materiæ. Resp. Parvitas materiæ excusat a peccato mortali, secus a veniali. Qui deliberate quotidie venialiter peccant summo mane tempo-

re pœnitentiæ agendæ, in proximo versantur periculo prolabendi in mortalia. Deinde quis definiet confinia hæc parvitatis materiæ? Pasqualigus hanc parvitatem restringit ad octavam, vel sextam unciæ partem. Alii majorem quantitatem assignant. Nemo certam parvitatem designare valet. Abstine ergo ab hac potionis voluptate, si cavere peccata cupis. Nisi vel ipsa jejunia præcepta serves, demptis effugiis, quandonam pœnitentiam ages? Chocolates non modo jejunium frangit, sed libidinem accendit & venerem inflammat.

XV. Heinc collige si plures in re adeo manifesta, & cum sensu communi pugnante errant, & habenas laxant; quanto facilius, & laxius errabunt in quæstionibus a sensibus remotis, & difficilioribus? Audi Vincentium Gravinam nullius rigoris suspectum in *Orat. de rep. sont. doct.* sic clamantem: *Facessant a Christianorum scholis fallaces illæ distinctiunculæ liquidorum, & solidorum, quibus jejunium restinguendarum cupiditatum remedium potentissimum sustulerunt, quibusque, ut verbis D. Hieronymi utar*, abstinentiæ nomen quæsivere deliciis, *ut audeant (o frontem hominum!) præter horas cibo statutas permittere jejunantibus indicas potiones non modo contra jejunii naturam, & legem tristitiæ nutrientes, ac sensus oblectantes, verum etiam contra commune fas hominum vetitas cupidines incendentes*. Pelagianos, dixerim, se isti produnt, si putent se non indigere vel in ipsa Quadragesima concupiscentiæ depressione, & carnis mortificatione.

CAPUT V.

De personis subjectis jejunio, & de causis excusantibus.

I. QUÆST. I. *Quo ætatis anno juvenes subjecti sunt jejunii præcepto?* RESP. Communis sententia jam obtinet, juvenes post expletum annum vigesimum primum præcepto astringi. Ex aliis vero titulis, domandæ nempe concupiscentiæ, publicæ calamitatis, & in pœnitentiam delictorum, sæpe adolescentes jejunare astringuntur, plus & minus juxta virium, & sanitatis diversitatem. Debent quoque aliquot dies in hebdomada jejunare juvenes, ut assuescant, & præparentur ad præceptum servandum. Jejunium enim in communi cadit sub præcepto juris naturalis & divini; determinatio autem temporis est juris ecclesiastici. Qui infra Quadragesimam complent annum vigesimum primum, obnoxii sunt præcepto, etiamsi unus dies superesset.

II. QUÆST. II. *Senes expleto anno sexagesimo astringunturne præcepto jejunii, si firmæ sint valetudinis?* RESP. Negant aliqui. Hæc opinio falsa mihi est. Senes sæpe excusantur non ratione senectutis, sed quia plura in senectutæ experiuntur incommoda, & infirmitates. Ceterum plurimi senes firmæ valetudinis facilius jejunant quam viri triginta, vel quadraginta annorum. Quare adversa opinio nullo probabilitatis gradu fruitur, sed penitus rejicienda est. Oraculum S. Pii V. quod obtrudunt aliqui, fabulosum est, ut ostendi *Tom. 5. lib. 2. diss. 2. c. 19. n. 9.*

III. QUÆST. III. *Qui non potest totum jejunium implere, tenetur ne ad partem: & utrum sæpius modica comedentes graviter peccent?* RESP. Negabant olim primam partem non pauci, unde inferebant, exemptos ab abstinentia a carnibus liberos esse a jejunio: quorum opinio improbata est. Solvendum est pœnitentiæ debitum eo modo quo solvi potest. Dividuum enim est jejunii debitum. Qui non potest totum, solvat partem, ut ratio naturalis dictat. Qui non potest vesci piscibus, utatur lacticiniis: qui carnibus vere indiget, servet unicam comesturam: qui nihil potest, nihil solvat. Quid benignius excogitari potest? Sed quisque cogitet quod Deus non irridetur.

IV. Qui extra unicam comesturam, & collatiunculam in die jejunii comederet integram unciam cibi, graviter juxta communem prudentum existimationem peccaret. Idem dicendum de illis qui modica sæpius comederent, quando hæc modica efficerent quantitatem gravem. Negabant hoc olim nonnulli; sed istorum opinio proscripta est ab Alex. VII. in hac thesi: *In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.*

V. Advenæ, peregrini, viatores jejunia universalia Ecclesiæ, ubicumque fuerint, servare tenentur. Tenentur quoque servare jejunia peculiaria locorum ubi commorantur, ut communiter Theologi docent.

VI. Qui jejunio non est adstrictus, graviter peccat, si alium invitet & alliciat ad cœnandum secum, sciens quod jejunium frangeret. Caupones nequeunt cœnam ministrare hospitibus quos sciunt tempore jejunii prandisse. Neque audiendi sunt oppositum sustinentes. Neque refert caupones prævide-

re

re hospites suos ad alios accessuros : quia non licet propter commodum temporale cooperari ruinæ spirituali proximi. Si vero caupones dubitent, num hospites teneantur jejunare, aut dubium deponant, aut modeste interrogent *. Graviter peccant caupones, qui hospites recipere nolunt, nisi cœnent, cum jejunare astringuntur. Peccant quoque graviter caupones qui carnes in Quadragesima hospitibus ministrant non requisiti, excepta necessitate, aut privilegio. Famuli, & ancillæ, quæ coguntur a dominis parare tempore jejunii cibos vetitos, cum patet dominos non egere carnibus, neque esse dispensatos, debent, quoad possunt, alios perquirere dominos. Communiter famuli, & ancillæ præsumere debent dominos suos aut dispensatos, aut indigos ejusmodi escarum. Ceterum si ita scelestos cognoscerent ut jejunia contemnerent, recedere ab illis deberent.

VII. Patresfamilias, & domini curare debent ut domestici, filii, famuli, & alii jejunia præscripta observent, tum exemplo, tum adhortatione. Peccant domini cogentes servos ad opera gravia, quæ jejunium impediunt, quando ejusmodi opera gravia commode differri in aliud tempus queunt.

VIII. QUÆST. IV. *Quænam sunt causæ a jejunio excusantes?* RESP. Prima est impotentia. De hac impotentia innumeras quæstiunculas instituunt aliqui. Impotentes vocant qui dormire, qui calefieri nequeunt. Distinguenda est difficultas ab impotentia: hæc, non illa excusat. Si difficultas, & molestia infirmitatem induceret, tunc prudentis arbitrio temperandum jejunium est. Qui collatione mane sumpta, prandio in vesperam dilato, jejunare posset, deberet hunc ordinem servare, quamvis negent aliqui, ut eximant similes a jejunio.

IX. QUÆST. V. *An conjugati liberi sint a jejunio, ut solvant debitum conjugale?* RESP. Patres, & antiqui tum Theologi, tum Canonistæ docuerunt, conjugatos servare continentiam debere jejunii tempore: idque ex Scriptura sancta eruunt, Joele inquiente cap. 2. *Sanctificate jejunium . . . Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo*. Plures recentiores adeo distant ab hac cælesti doctrina, ut asserant uxorem frangere jejunium posse ut debitum reddat, neque debere precibus removere maritum a petendo, quod reddere sine violatione jejunii nequit. Doctrina hæc tamquam adversa Scripturæ, Patribus, & antiquioribus Theologis rejicienda est: multoque magis doctrina illorum qui asserunt, uxores, & puellas jejunium frangere posse, ne macilentæ appareant. Prudentes tamen sint oportet Confessarii in suadenda conjugatis continentia.

X. QUÆST. VI. *Quisnam labor a jejunio excuset?* RESP. Certum est quemcumque laborem a jejunio non excusare, ut patet in hac thesi ab Alex. VII. proscripta: *Omnes officiales qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit incompatibilis cum jejunio*. Artifices ergo aliqui robusti & sani jejunare astringuntur. Sutores, sartores, barbitonsores, pictores nullo modo vi artium a jejunio excusantur. Si aliquis debilis sit, & labori adstrictus, ut se, & familiam alat, dispensationem obtineat. Itinerantes, equitantes, & similes non excusantur absolute a jejunio, ut defendebant non pauci, quorum opinionem proscripsit Alex. VII. in hac thesi: *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiam si iter unius diei conficiant*. Si iter longum sit, & ita necessarium quod differri nequeat, & componi cum jejunio non possit, tunc tales itinerantes excusantur a jejunio.

XI. QUÆST. VII. *Utrum concionantes excusentur a jejunio?* RESP. Duo sunt in jejunio consideranda: abstinentia a carnibus, & unica comestio. Quantum ad primum Concionatores, qui præire exemplo debent, non excusantur ab abstinentia a carnibus. Constitutiones Ordin. Præd. titulo de Prædicat. ita decernunt apud Fontanam. *Concionatores qui tempore Quadragesimæ a carnibus abstinere non valent, per Quadragesimam ad populum concionari non possint, ne plus tanto scandalo offendant quam verbis ædificent*. Constitutiones Servitarum *tom. 2. pag.* 124. hæc decernunt: *Qui cibis quadragesimalibus vesci non possunt, hi propter ædificationem proximi extra domos nostras concionaturi non mittantur*. Concionatores non pauci vescuntur carnibus, populo non ignorante, singulis Quadragesimæ diebus. Mirum ergo haud esse debet, si parum, aut nihil in populo proficiant. Clamabat Paulus: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiat*. Quantum ad secundum, qui singulis diebus concionantur, si jejunare nequeant, dispensationem a Superiore petant. Mihi falsa est opinio P. Thomæ Sanchez, qui *lib.* 5. *conf. c.* 1. *dub.* 13. *n.* 6.

* *Tomo I.*

n. 6. eos excusat a jejunio qui ter vel quater in hebdomada concionantur : quoniam, inquit, debent conservare vires pro futuris Quadragesimis. Confessarii, Magistri, Lectores nullo modo a jejunio excusantur.

XII. Altera causa quæ a jejunio excusat, est dispensatio, quam Superiores ecclesiastici impertiri valent. Medici nullo modo dispensare queunt, sed solum judicium proferre, quod infirmitas, vel debilitas grave nocumentum inferat, nisi jejunium solvatur. Non enim quælibet difficultas, vel capitis dolor sufficiens est dispensandi causa. Sed plurimi ex medicis potissimum in causa sunt cur jejunia passim violentur : isti enim, ut auram popularem aucupentur, & multiplicent clientum turbas, omnibus, & præcipue nobilibus, adulantur, & attestationem pro dispensatione offerunt etiam non quæsiti. Causas justæ dispensationis alibi explicabo.

XIII. QUÆST. VIII. *Quænam opera comitari jejunia Christianorum debent?* RESP. Jejunium Christianorum officium virtutis est. Quare primum omnium abstinendum a peccatis est. *Declina a malo, & fac bonum*. Gravia & difficillima sunt plurimis Christianis jejunia, quia cum anima onusta sit peccatorum pondere, fructum, & dulcedinem pœnitentiæ non gustant. *Ecce* (inquit Isa. cap. 48.) *in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra*. Mundata anima a peccatis exercere debent Christiani virtutum officia, præsertim eleemosynam, orationem, & infirmorum visitationem. Totam fere dissertationem insumpsi in resolvendis casibus, in dirimendis quæstiunculis, quæ inutiles & ineptæ forent, nisi necessitas vindicandæ veritatis ad id urgeret. Patres omnes eo studia sua conferunt ut jejuniorum observantiam suadeant, & virtutum, præsertim eleemosynæ, & orationis, officia inculcent. Et hæc est optima disserendi ratio. Verum eo infelicitatis devenit ætate nostra tradendæ morum Theologiæ ratio, ut tota litigiosa, sophistica, & pugnacissima sit, quæ vitilitigatores, & argutatores efficiat lectores, minime vero humiles & exactos observatores. Hoc sæpius indicavi, & millies repetam. Vide plura *Tom.* 5. *lib.* 2. *dis.* 2. *cap.* 27. & 28.

DISSERTATIO III.

De tertio, & quarto præcepto Ecclesiæ, nempe annuæ confessionis, & paschalis communionis.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatæ.

I. *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*. Est 14. ex damnatis ab Alex. VII.

II. *Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam*. Est 25.

III. *Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem*. Est 55. Innocentii XI.

CAPUT II.

Ecclesia præceptum edidit, quod per se obligat omnes fideles ad peccatorum confessionem singulis annis.

I. INnocentius III. Pontifex summus in Concilio generali Lateranensi IV. anno 1215. hunc edidit canonem. *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio Sacerdoti, & injunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum nisi forte de consilio proprii Sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens christiana careat sepultura*. Hoc Concilii Lateranensis statutum confirmavit Tridentina Synodus *sess.* 14. *can.* 8. his verbis. *Si quis dixerit confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, & traditionem humanam a piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes, & singulos utriusque sexus Christifideles, juxta magni Concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christifidelibus ut non confiteantur tempore Quadragesimæ; anathema sit*.

II. Hoc præceptum astringit non Catholicos modo, verum etiam hæreticos, illos proxime, istos remote, quatenus tenentur re-

con-

conciliari Ecclesiæ, ut ab excommunicatione soluti fiant Ecclesiæ membra. Præceptum enim astringit omnes baptizatos, atque adeo etiam hæreticos, qui valide baptizati sunt.

III. Vi istius præcepti fideles obstringuntur confiteri peccata mortalia tum externa, tum interna Sacerdoti, ut omnes Theologi fatentur, & Tridentinum definivit *sess.* 14. *cap.* 5. his verbis. ***Ex** his colligitur oportere a pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint*. Præceptum hoc mortalia, secus venialia comprehendit. Qui nullum mortale per totum annum perpetraverit, esset ne obnoxius huic præcepto? Fuse disputant auctores hac de re; sed inutilis disputatio est. Quoniam qui abstinet a mortalibus, pluries in annum confitetur, & evanescit dissidium. Utcumque autem res se se habeat, fidelis qui vi præcepti tenetur suscipere communionem paschalem, debet se sistere Confessario, eique manifestare conscientiam suam.

IV. QUÆST. I. *Qua anni parte obligat hoc præceptum?* RESP. Communior sententia docet obligare semel in anno, nulla anni parte designata. Petrus Soto auctor gravissimus *lect. de Confess.* defendit præceptum istud in determinata anni parte obligare, nempe in Quadragesima, & in Paschate. Hæc secunda sententia praxim fidelium spectat, qui reipsa cum in Paschate communicare debeant, confiteri etiam solent. Itaque si præceptum absolute spectetur, semel in anno confiteri jubet, nulla determinata anni parte; si vero simul cum paschali communione accipiatur, in Quadragesima, & in Paschate executioni demandatur. Annus vero computatur a Paschate ad aliud Pascha. Si per integrum annum quis confessus non fuerit, tenetur cum primum commode potest confiteri, ut communis & vera sententia docet. Qui prævidet infra annum se impediendum fore, tenetur prævenire confessionem. Qui confessus est omnia peccata quæ memoriæ occurrunt, si postea recordetur peccati mortalis obliti, tutius erit intra annum illud confiteri, licet plures negent. Idem dicendum de eo qui propter justam causam scienter omittit. Tenetur enim cum primum commode potest illud confiteri. Quoniam præceptum totum annum respicit, & qui non potest in una anni parte, tenetur in altera parte illud implere.

V. QUÆST. II. *An præceptum impleatur per confessionem invalidam?* RESP. Affirmarunt olim nonnulli, quorum opinio damnata est ab Alex. VII. in hac thesi: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*. Qui facit confessionem voluntarie nullam, non suscipit sacramentum. Præceptum autem divinum jubet, ut suscipiatur sacramentum. Præceptum vero ecclesiasticum determinat ut suscipiatur semel in anno.

CAPUT III.

De illis qui huic præcepto subjecti sunt, & de causis excusantibus.

I. QUÆST. I. *Quo ætatis anno tenentur pueri confiteri?* RESP. Communis & vera sententia docet, cum primum istis affulget rationis lumen, quod circiter septennium contingit. Prudentia tamen, & patientia Parochis, & Confessoribus opus est ut discernatur quandonam pueri isti apti sunt ad præceptum implendum. Plures tum patresfamilias, tum Parochi, & Confessarii negligentes sunt in hac puerorum instructione. Ceteri quoque fideles omnes sive viri, sive feminæ, sive senes, sive juvenes huic præcepto subjecti sunt, nemine, neque ipso summo Pontifice excepto.

II. QUÆST. II. *Quænam sunt causæ ab hoc præcepto excusantes?* RESP. I. Est impotentia physica, quando omni adhibita diligentia Confessarius reperiri nequit. Impotentia quoque moralis, quando nempe absque gravissimo incommodo reperiri Confessarius non posset. Regula præcisa hujusce impotentiæ moralis præscribi nequit. Iter unius & alterius diei excusabit puellam, secus hominem. Quare prudentis arbitrio hoc relinquitur. Vix hoc accidere potest in regionibus nostris, ubi Confessarii abundant.

III. Grave periculum famæ, honoris, vel fortunæ excusat quoque ab istius præcepti observantia: quia lex ecclesiastica cum tanto periculo non obstringit. Detrimentum tamen famæ, vel honoris, quod subire deberes apud Confessarium, qui de te optimam conceperat opinionem, te non excusaret a præcepto implendo.

IV. QUÆST. III. *Fidelis qui ignorat idioma Confessarii, tenetur ne confiteri per interpretem?* RESP. Negat communis & vera sententia, præceptum ecclesiasticum obligare

cum tanto onere. In articulo vero mortis divinum præceptum urgere etiam per interpretem ad confessionem mihi videtur valde probabile, & est doctrina S. Thomæ in *suppl. q. 9. ar. 3. ad* 2. Immo probabilius mihi videtur Sacerdotem in peccato mortali existentem, & volentem celebrare præcepto divino obstringi ad confessionem per interpretem prudentem & probum, si adsit. Scio plurimos Theologos oppositum docere; sed ratio quam produnt, non videtur convincere. Supplendum, inquiunt, est per contritionem justificantem. At isti ipsi Theologi docent contritionem donum esse adeo rarum, ut nolint eam esse necessariam ad confessionem: & nunc illam obviam omnibus perhibent. Detrimentum famæ quod opponitur, nullius est momenti. Nam æque interpres, ac Confessarius sigillo sacro obstringuntur. Quid quod communiter homines sua peccata communicant aliis, nulla urgente necessitate? Et ut in tuto collocent salutem suam, divinumque præceptum impleant, famæ detrimentum opponunt? Verum hoc raro contingit: idcirco longiorem non postulat discussionem.

V. Mutus, qui nequit voce, debet per nutus, aut scripturam confiteri, ut probabilior, & communior sententia docet.

VI. QUÆST. IV. *Quæ pœnæ impositæ sunt omittentibus implere præceptum annuæ confessionis?* RESP. Jure communi nulla pœna imponitur ipso facto incurrenda. Nam in cap. *Utriusque sexus* solum arcentur transgressores ab ingressu Ecclesiæ, & ab ecclesiastica sepultura post judicis sententiam. Plures tamen Episcopi in suis diœcesibus ferunt excommunicationem ipso facto incurrendam in transgressores hujus præcepti, vel utriusque, confessionis, & communionis. Quam excommunicationem incurrunt etiam illi qui faciunt confessionem voluntarie nullam. Pueri tamen ante annum decimum omittentes hoc præceptum excommunicationem non contrahunt. Huic excommunicationi subjectæ sunt meretrices, quia tenentur se se convertere.

CAPUT IV.

De communione paschali.

I. QUÆST. I. *Datur ne præceptum communionis paschalis?* RESP. Affirmant omnes catholici, latumque est in Concilio Lateranensi cap. *Utriusque sexus*. Hoc præceptum obligat solos fideles baptizatos. Hæretici huic præcepto subditi sunt, quatenus redire in Ecclesiæ sinum astringuntur. Antiquitus infantes statim post Baptismа sacram recipiebant Eucharistiam; & hæc disciplina, quæ pluribus obtinuit sæculis, solum post XIII. penitus exolevit.

II. In præsentia disputant Theologi, quo anno ætatis accedere pueri ad communionem teneantur. P. Suarez cum pluribus aliis designat annum duodecimum. Quia sacramentum Eucharistiæ dignius est sacramento Pœnitentiæ: & hoc præ illo magis necessarium est. Verum mihi probabilius videtur tempus illud quod opportunum judicatur pro confessione, aptum esse pro communione. Immo facilius suadetur infanti adoratio, & fides Eucharistiæ, quam instruatur pro confessione peragenda. Conceptionem doloris, & firmi propositi non adeo facile infantes percipiunt. Quare si circiter septennium, vel octennium judicantur habiles pro confessione, habiliores erunt pro communione. Accedit quod hæc nostra sententia perspicue eruitur ex Conciliis Lateranensi, & Tridentino, & Cathechismo Tridentino *par.2.n.63*.

III. QUÆST. II. *Qua anni parte urget hoc præceptum?* RESP. Ecclesiæ initio communio quotidiana erat: defervescente fidelium caritate fuit trina, & tandem unica sub præcepto. Tempus præcepti istius implendi est paschale, ut ex Lateranensi colligitur: *Ad minus in Pascha*. Paschatis nomine quindecim dierum spatium comprehenditur. De consilio tamen Confessarii ultra tempus paschale differri observantia hujus præcepti potest, ut omnes fatentur. Quare si Confessarius non deprehendit pœnitentem satis dispositum pro obtinenda absolutione, differre illam potest donec eumdem ex certis moraliter signis contritum agnoscat. Qui vero absque consilio Sacerdotis omisit communionem sive ex impotentia, sive ex malitia, sive ex oblivione, cum primum potest, implere communionis paschalis præceptum astringitur, ut communior, & probabilior sententia docet.

IV. QUÆST. III. *An qui prævidet se non posse infra intervallum paschale communionem suscipere, teneatur illam anticipare?* RESP. Negant Suarez, Azorius, Reginaldus, Ghetius, Leander, & alii apud ipsum. Contraria sententia mihi probabilior est. Quoniam dum præceptum in primis jubet substantiam actus, deinde circumstantiam ejusdem, si u-

trumque impleri nequit, saltem ponenda est actus substantia. Porro quod primum imponit mandatum, est communio semel in anno. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Secundario vero præscribit circumstantiam temporis paschalis. Ergo qui prævidet non posse se hanc circumstantiam exequi, tenetur prævenire, & anticipare communionem, ut observet substantiam, & quod primum præceptum imponit. Idem dictum est de præcepto annuæ confessionis. Similiter qui prævidet circa meridiem impediendum fore ab audiendo Sacro, tenetur cum potest summo mane Sacrum audire.

V. QUÆST. IV. *An qui indigne communicant, hoc præceptum impleant?* RESP. Sententia affirmans damnata ab Alex. VII. fuit, ut patet ex thesi supra rescripta.

VI. Excommunicati, & interdicti excusantur a sumptione Eucharistiæ, dummodo ipsi in causa non sint cur a censuris non absolvantur. Si autem ipsi sua contumacia obicem ponunt ne absolvantur, tunc ipsi peccant contra hoc præceptum.

VII. Quilibet parochianus tenetur in sua propria parochia communionem sumere, aut alibi de licentia proprii Parochi. Sacerdotes tamen celebrantes in quacumque Ecclesia implent hoc præceptum. Regulares & in mortis articulo, & in tempore Paschatis suis familiaribus, & servitoribus in suis Monasteriis, & locis a Parochorum jurisdictione exemptis adiministrare valent Eucharistiam. Item contendunt nonnulli, posse Regulares tempore paschali sæcularibus administrare Eucharistiam pro præcepto implendo, & adducunt privilegia Nicolai V. & Julii II. Sed privilegia hæc commentitia mihi sunt, nec in Bullariis reperiuntur. Idcirco rejicienda omnino sunt tamquam praxi universali contraria; sicuti rejicienda est opinio docentium, in articulo mortis posse Regulares administrare laicis Eucharistiam per modum Viatici. Allegata quippe privilegia Pauli IV. apocrypha sunt. Solum Parocho deficiente, Regulares, & singuli Sacerdotes administrare in articulo mortis viaticum fidelibus valent.

VIII. Advenæ, & peregrini qui ad proprias Parochias redire nequeunt, Paschatis tempore satisfaciunt præcepto communionis paschalis in quacumque Ecclesia sive Regularium, sive aliorum Sacerdotum, si suscipiant Eucharistiam a Sacerdotibus facultatem habentibus illam administrandi. Plura alia dicentur de sacramentis Pœnitentiæ & Eucharistiæ.

DISSERTATIO IV.

De decimis quinto Ecclesiæ præcepto impositis.

CAPUT I.

Decimarum notio, origo, & solvendarum obligatio.

I. QUÆST. I. *Quid sint decimæ, & quænam earum origo?* RESP. Decima est illa fructuum pars quæ quotannis Ecclesiæ ministris persolvitur. Decima nuncupatur, quia est omnium bonorum mobilium, sive fructuum jure quæsitorum pars decima. Decimarum origo quamcumque legem scriptam antecedit. Abraham quippe ante legem Mosaicam decimas solvit Sacerdoti Melchisedech. Lex enim ipsa naturalis suggerit alendos esse Sacerdotes divino cultui applicatos, & pro populo apud Deum precantes, & intercedentes peccatorum remissionem. Lex autem positiva, seu scripta definivit hanc alimentorum quantitatem debere esse decimam bonorum mobilium partem.

II. QUÆST. II. *Quot sunt decimarum genera?* RESP. Tribuuntur communiter in *reales*, *personales*, & *mixtas*. *Reales*, seu *prædiales* solvuntur de fructibus prædiorum, agrorum, vinearum, pratorum, hortorum, arborum, domorum locatarum, silvarum. Prædia, alia quæ semper fuerunt culta; aliaquæ vocantur *novalia*, quæ nempe ex hominum memoria ante culta non fuerunt. *Personales* sunt quæ solvuntur ex bonis propria industria, puta militia, negotiatione, scientia, officio, & quavis alia arte acquisitis. *Mixtæ* partim reales sunt, partim personales. *Prædiales* dividuntur in *majores*, quæ de frumento, vino, & oleo solvuntur; & in *minores*, quæ de vitulis, agnis, pullis, butyro, caseo, leguminibus, & hortorum fructibus offeruntur. Tandem aliæ *ecclesiasticæ*, quas ministris Ecclesiæ pro eorum sustentatione populus solvit; aliæ *laicales*, quæ ex concessione Ecclesiæ a laicis percipiuntur.

III. QUÆST. III. *An jure tantum ecclesiastico decimæ in lege gratiæ solvantur?*

RESP.

Resp. *Sermo* est de decimarum quantitate, quam Canonistæ aliqui contendunt esse juris divini. Quam opinionem omnino falsam improbant Theologi plures defendentes hanc quantitatis determinationem esse juris ecclesiastici. Quamobrem consuetudine abrogari posset debitum decimarum, si alia via provisum ministris Ecclesiæ esset. Quia cessante titulo, cessat debitum. Titulus decimarum est sustentatio ministrorum. Ergo si aliunde ministri haberent unde viverent, jam cessaret titulus decimarum. Verum hoc nunquam eveniet. Consuetudo dumtaxat obtinet quod decimæ solvantur ex his rebus, non item ex aliis.

IV. Quæst. iv. *Quinam solvere decimas debent?* Resp. Omnes fideles baptizati vi juris communis per se loquendo, nisi aliquo fruantur privilegio, ad solvendas decimas astringuntur. Heinc infideles, Turcæ, Judæi, ceterique qui baptizati non sunt, decimarum oneri non subjiciuntur, si sermo sit de decimis personalibus. Nam si infideles prædia possiderent in provinciis subjectis Principibus christianis, decimas pendere tenerentur, quæ talia prædia consequuntur. Summus Pontifex, & Episcopi decimas personales solvere non tenentur. Pontifices vero solvere decimas prædiales tenentur de illis terris, & fundis, quos possident titulo patrimonii privati temporalis. Quoniam onus istud reale est prædiis annexum, solvendum illis Parochis intra quorum territorium prædia constituta sunt. Idem potiori jure dicendum de Episcopis est. De prædiis Episcopatus solvere decimas non debent, sed solum de prædiis quæ titulo hereditatis possident. Idem quoque dicendum de Parochis & Curatis est. Clerici simplices tenentur decimas solvere tum personales, tum reales. Quoniam decimæ personales debentur ratione sacramentorum, quæ Clerici a Parochis suscipiunt. Duplici titulo lucrari Clerici valent, nempe spirituali Missam celebrando, aut defunctorum cavavera sepeliendo &c. & de his solvere decimas non astringuntur, & temporali, seu profano, & de his quæ hac industria lucrantur, offerre decimas tenentur. Pauperes gravi, vel extrema necessitate laborantes a decimarum solutione liberi sunt. Qui vero sunt in communi paupertate, non eximuntur a decimarum solutione, sicuti non liberantur a pendendo Regi tributo. Cavendum autem est ne effingatur paupertas gravis ubi non est.

V. Regulares vi suorum privilegiorum exempti sunt a solvendis decimis non solum de novalibus, sed etiam de aliis terris ante & post Concilium Lateranense acquisitis propriisque sumptibus cultis, ut communis sententia docet, & aperte declaratum est in textu cap. *Audientiam*. De terris vero traditis colonis colendis solvere decimas tenentur, dum coloni propriis sumptibus terras excolunt. Contendunt Salmanticenses, exemptos esse Regulares etiam a pendendis decimis de illis prædiis quæ ipsi Religiosi conducunt, aut in emphyteusim accipiunt, propriisque sumptibus, aut manibus excolunt, & adducunt ex Garcia privilegium Martini V. cuidam Ordini concessum, & per communicationem ad ceteros Ordines amplificatum. Hæc communicatio utpote odiosa & noxia juri Parochorum, rejicienda est. Quare dicta opinio Salmanticensium, & aliorum plurium non mihi videtur vera.

CAPUT II.

De quibus rebus decimæ tam personales, quam prædiales, quove tempore solvi debeant.

I. Quæst. i. *De quibus lucris solvendæ decimæ personales sint?* Resp. De omnibus proventibus per industriam acquisitis decimæ solvendæ vi juris communis sunt, ut omnes Canonistæ, & Theologi docent, Quare omnes mercatores, milites, advocati, notarii, judices, venatores, piscatores, artifices, famuli, & ancillæ, de lucris, & mercede acquisita ad decimas tenentur. De turpi vero lucro, ut de meretricio, Ecclesia non recipit decimas, ne videatur peccato consentire.

II. Recensitæ decimæ, quæ vi juris communis debentur, vi oppositæ consuetudinis omnes abrogatæ sunt, & nullibi jam solvuntur. Si alicubi tamen solvantur, patriæ mos servandus est.

III. Quæst. ii. *De quibus rebus decimæ prædiales solvendæ sunt?* Resp. Vi juris communis Ecclesiæ decimæ debentur de omnibus terræ fructibus, etiam de pratis, de pascuis, de lino, canape, de auri, argentique fodinis, de proventibus domorum, molendinorum, clibanorum; verum hodie de his omnibus, aliisque decimæ non penduntur. Quare cujuscumque patriæ consuetudo servanda est.

IV.

IV. QUÆST. III. *An peccent qui decimas non ſolvunt?* RESP. Solutio decimarum, quibus aluntur Eccleſiæ miniſtri, eſt actus juſtitiæ, & quatenus Deo offeruntur, eſt actus Religionis. Quare qui eaſdem defraudant, peccant tum contra juſtitiam, tum contra Religionem.

V. QUÆST. IV. *Latæ ne ſunt aliquæ pœnæ contra defraudantes decimas?* RESP. Latam eſſe pœnam excommunicationis, quam ipſo facto incurrunt, docet Rebuffus, cujus opinio falſa eſt, ut ex Tridentino *ſeſſ.* 25. *cap.* 12. colligitur. *Qui decimas aut ſubtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec de hoc crimine, niſi plena reſtitutione ſecuta, abſolvantur.* Non ergo decimarum defraudatores ſunt ipſo facto excommunicati, ſed excommunicari jure valent. Huic enim pœnæ contumacia præire debet. Qui fructus non decimatos furatur, ad reſtitutionem tenetur, ſicut & illi qui comburunt ſegetes, ceteroſque fructus terræ.

VI. QUÆST. V. *Quibus Eccleſiis, & perſonis ſolvendæ decimæ ſunt?* RESP. Olim ſolvebantur cœtui clericorum, quorum diſtributor erat loci Epiſcopus, qui Eccleſiæ miniſtris eaſdem diſtribuebat. Facta bonorum diſtributione, jure communi hodierno ſolis Parochis decimæ debentur. Olim Epiſcopis *Quarta* debebatur; ſed vi juris hodierni nulla decimarum portio Epiſcopis ſolvitur. Quando vero prædia non ſunt alicui Eccleſiæ adnexa, vel ſunt adfixa Eccleſiæ cathedrali cujus Parochus ſit ipſe Epiſcopus, tunc huic ſolvendæ decimæ ſunt.

VII. Ut paucis rem perſtringam, fideles diligentes & prompti ſint in decimis reddendis juxta connſuetudinem hodiernam cujuſcumque patriæ, ut mercedem a Deo recipiant, qui in præmium etiam temporale terras fecundabit, ut *cap.* 3. Malachias Propheta ſpondet. *Inferte omnem decimam in horreum, & ſit cibus in domo mea: & probate me ſuper hoc, dicit Dominus, ſi non aperuero vobis cataractas cæli, & effudero vobis benedictionem uſque ad abundantiam, & increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terræ veſtræ: nec erit ſterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. Et beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra deſiderabilis, dicit Dominus exercituum.* Peccant fideles decimarum ſolutionem omittentes; ſed gravius peccant miniſtri Dei quoties eiſdem decimis abutuntur, quoties quod victui, & veſtitui ſupereſt, non diſtribuunt pauperibus.

CAPUT III.

De primitiis.

I. MUltiplex primitiarum ſignificatio. 1. Temporis initia prodit, ut inquit *Rom.* 8. S. Paulus: *Nos ipſi primitias ſpiritus habentes.* 2. Dignitatem quamdam præfert, & peculiarem bonitatem, ut fructus terræ ſelectiores, & præſtantiores. Primitiæ, de quibus nunc ſermo eſt, ſunt primi fructus agrorum, & arborum, qui Deo offeruntur, de quibus S. Thomas 2. 2. *q.* 86. fuſe loquitur.

II. Primitiæ a decimis diſtinguntur, quod hæ in miniſtrorum Eccleſiæ ſuſtentationem, & pauperum ſubſidium exhibeantur; illæ vero in grati animi argumentum pro acceptis beneficiis Deo offeruntur.

III. Omnes fere gentes naturali lumine perfuſæ aliquid frugum Deo offerre in more habent, ut advertit Angelicus *loc. cit. a.* 4. In veteri lege fuiſſe præceptum a Deo impoſitum filiis Iſrael de primitiarum oblatione, aperta Scripturarum teſtimonia declarant, ut habetur *Exod. c.* 22. & 23.

IV. In lege gratiæ jus divinum non imponit ſolutionem primitiarum: fuit olim præceptum eccleſiaſticum, ſed nunc conſuetudine abrogatum eſt experientia teſte.

V. Oblatio ad Deum relata comprehendit ſacrificium, decimas, primitias, eaſque res omnes quas fideles ſponte in divinum cultum conferunt. Quæ vero liberaliter Dei miniſtris donantur in ſuſtentationem, oblationes proprie nuncupantur. Oblationes quæ a fidelibus fiunt, ſoli Parocho debentur, ſive fiant intra, ſive extra Eccleſiam. Similiter oblationes factæ ſacris imaginibus in ſacellis aliquibus pertinent ad Parochum illius parochiæ in qua ſunt imagines. Item ſi imago ſit depicta in pariete alicujus domus, per quam patrare Deus miracula vellet, oblationes eidem factæ ad Parochum attinent. Si plura de primitiis ſcire cupis, conſule S. Thomam *loc. cit.* & *Tom.* 5. *Theol. Chriſt. lib.* 3. *diſs.* 2.

LIBER VIII.

De officiis hominum, seu de actibus humanis, atque de lege tum naturali, tum positiva: item de vitiis, et peccatis.

DISSERTATIO I.

De officiis hominum.

CAPUT I.

De officiis voluntariis, & liberis.

I. QUÆST. I. *Quid ſit officium voluntarium?* RESP. Eſt *actus a principio intrinſeco procedens cum cognitione finis*. Primæ particulæ diſtinguunt motnm voluntarium a motu per vim, aut per artem producto, ſeu a motu violento, & artificiali, qui a principio extrinſeco proficiſcitur. Ultimæ particulæ *cum cognitione finis* preſſe accipiendæ ſunt prout cognoſcitur finis ut finis, ſeu ut bonum movens voluntatem, & ut reſpectum explicans ad mediorum proportionem cum eodem fine. Heinc actiones brutorum non ſunt voluntariæ: quia licet ab intrinſeco manent, carent tamen cognitione comparante finem cum mediis.

II. QUÆST. II. *Quotuplex voluntarium?* RESP. Multiplex. Aliud *in actu*, quod eſt actio ipſa egrediens a principio intrinſeco cum cognitione finis; aliud *in poteſtate*, quatenus in voluntate continetur. Tribuitur deinde voluntarium *in elicitum*, quod a voluntate immediate producitur; & in *imperatum*, quod voluntate imperante ab aliis potentiis efficitur. Rurſus voluntarium aliud *directum*, quod voluntatis reali influxu producitur; aliud *indirectum*, ſeu interpretativum, quod ex omiſſione, qua non impedit quis, cum poſſit & teneatur, reſultat. Tandem voluntarium aliud *perfectum*, aliud *imperfectum*; aliud *neceſſarium*, aliud *liberum*. Neceſſarium duplici ex capite oritur: aut ex perfectiſſima cognitione ſummi boni clare viſi, & poſſeſſi, ut eſt amor beatorum; aut ex imperfectiſſima apprehenſione finis, ut eſt brutorum appetitio neceſſaria, & imperfecte voluntaria.

III. Omiſſio non eſt voluntaria abſque omni actu voluntatis vel præcedente, vel comitante. Ut omiſſio ſit vitioſa, antecedat præceptum ſeu debitum illam evitandi oportet. Abſque præcepto tamen voluntaria eſſe poteſt, & meritoria, ut patet in omiſſione nubendi, veſcendi cibis delicatioribus, aliiſque ſimilibus.

IV. QUÆST. III. *Quot ſint involuntarii cauſæ*. RESP. Quatuor. 1. Violentia, 2. metus, 3. concupiſcentia, 4. ignorantia. Violentia parit involuntarium, cum vis extrinſecus infertur. Duo requiruntur ad violentiam: alterum, quod principium vim inferens ſit extraneum; alterum quod qui vim patitur, reſiſtat: ſi enim indifferens eſſet, vim non pateretur.

V. QUÆST. IV. *Quomodo ea quæ fiunt ex metu, ſint involuntaria?* RESP. Metus eſt mentis trepidatio inſtantis periculi cauſa. Alius metus juſtus, qui grave malum probabiliter objicit menti, & dicitur *cadens in virum conſtantem*, quia etiam viri fortes ejuſmodi metu percelluntur. Gravitas metus a diverſitate etiam perſonarum ſumitur. Metus qui reſpectu viri levis eſt, reſpectu mulieris, vel pueri poteſt eſſe gravis. Metus dupliciter ſe habere poteſt reſpectu agentis timidi: vel tamquam cauſa moraliter movens ad agendum, vel omittendum; vel concomitanter, quando revera non eſt cauſa cur homo agat, vel omittat; ſed tantum comitatur actionem, quæ fit cum metu, ſed non ex metu.

VI. Reſponſio communis ad quæſitum eſt. Ea quæ fiunt ex metu, ſimpliciter ſunt voluntaria; ſunt vero involuntaria ſecundum quid, ut fuſe *cap. 2. q. 6. art. 6.* explicat S. Thomas. Hinc contractus celebrati ex metu, jure naturæ ſunt validi, quia voluntarii ſimpliciter, & liberi.

VII. QUÆST. V. *Quæ fiunt ex concupiſcentia, ſunt ne involuntaria?* RESP. Concupiſcentia duplex: altera antecedens, quæ præcedit voluntatis actum, eſtque ejusdam cauſa; altera conſequens, quæ actionem voluntatis conſequitur. Hæc non diminuit, ſed auget voluntarium actionis quam conſequitur. Concupiſcentia vero antecedens poteſt diminuere voluntarium quatenus liberum eſt, quia obſcurare, dum vehemens eſt, judicium poteſt, & diminuere ejusdem indifferentiam, atque adeo malitiam. Ceterum illa voluntarium ut voluntarium præciſum a libero non minuit, ſed auget, ut docet *loc. cit. art. 7.* Angelicus.

VIII. Ignorantia antecedens & invincibilis aufert voluntarium, & liberum, ſecus ignorantia conſequens, & vincibilis. Hæc minuere, minime tollere voluntarium poteſt.

Ve-

Verum quia de ignorantia fuse egimus supra, ideo ab eadem nunc abstinemus.

IX. QUÆST. VI. *Quid requiritur ut voluntas libere agat?* RESP. Si plura de libertate cupis, lege *Tom. 6. lib. 1. diss. 1. cap. 6.* Paucis nunc rem expediam. Tria requiruntur ad libertatem: 1. ut voluntas sit activa, tum seipsam, tum ceteras facultates movens ut causa princeps; 2. ut sit indifferens ad agendum, & non agendum, ad agendum hoc, vel illud; 3. ut plenum suarum actionum dominium habeat, sive istæ elicitæ sint, sive imperatæ. Vera hæc omnia sunt; sed quia vera istius indifferentiæ notio, & unde dimanet, non explicatur, idcirco perpetuæ lites fervent. Quoniam dum voluntas & a se, & a Deo ad operandum determinata infallibiliter operatur, & fieri nequit ut non operetur, præsupposita libera determinatione, clamitant multi veram libertatis notionem ignorantes, liberam non esse voluntatem: quia indifferens non est, inquiunt, ad eliciendum actum contrarium. Dico, numquam voluntatem sua privari libertate, nisi auferatur judicii indifferentia, quæ est radix proxima libertatis. Indifferentis autem judicii causa est immaterialitas, seu spiritualitas animæ, ut 1. 2. *q.* 17. *art.* 1. *ad* 2. S. Thomas docet. Clarius rem explico. Ratio voluntati objectum proponit ut bonum finitum, & limitatum, quod æquare ejusdem voluntatis amplitudinem nequit. Si bonum finitum est, ergo cum indifferentia proponitur ab intellectus judicio, atque adeo acceptari, vel respui a voluntate potest. Præter hoc primum judicium proponens bonum cum indifferentia, intervenit aliud quod practicum appellatur. Quoniam in qualibet actione deliberata quædam syllogistica ratiocinatio occurrit, ut ista. Bonum amandum est: hoc est bonum: ergo amandum. Secunda propositio expendi solet, quia de prima nemo ambigit. Et expensis in utramque partem rationibus evincentibus hoc revera bonum esse, & conveniens hic & nunc voluntati, judicium practicum decernit tale bonum esse eligendum. Nec quidquam præjudicii infertur libertati, quod post media proposita cum indifferentia eligenda, peracta consultatione voluntas certo eligat bonum per judicium practicum determinatum. Quoniam libertas consurgit ex collectione actuum, & consultatione præcedente hoc practicum judicium, quod infallibiliter voluntatis operatio libere consequitur, ut perspicue S. Thomas *q.* 24. *de verit. art.* 2. explicat. Unde legitime sequitur, posita indifferentia judicii, libertatem perfectam integramque consistere. Quoniam si judicii indifferentia causa proxima libertatis est, fieri nequit ut, consistente hac judicii indifferentia, non consistat libertas. Clarius mox hoc patebit.

X. QUÆST. VII. *Utrum ex parte solius objecti proficiscatur voluntatis necessitas?* RESP. Quia multi diversas, variasque libertatis notiones sibi effingunt, idcirco lites, & jurgia fervent. Plurimi considerant libertatem veluti bilancem inter duo pondera, quasi in æquilibrio ad alterutram partem, seu in quadam indifferentia sola subjectiva ad utrumque extremum. Sub hoc aspectu bruta ipsa libera dicenda forent, cum certum sit in iisdem indifferentiam subjectivam ad fugam, & prosecutionem reperiri. Præ oculis ergo semper habenda est vera & germana libertatis notio, sita in ratione proponente bonum cum indifferentia jam explicata. Hæc autem indifferentia auferri nequit, nisi duobus modis. Primo si ratio ipsa tollatur, ut contingit in amentibus. Secundo si bonum infinitum clare visum proponatur, quod æquet, & superet ipsam voluntatis amplitudinem. In his duobus casibus libertas perit. Homo in amentiam lapsus eamdem omnino indifferentiam subjectivam voluntatis retinet quam ante amentiam habebat. At quia ratione ordinate proponente objecta caret, libertate destitutus est.

XI. Heinc evidentissime consequitur voluntatem humanam ratione descripta ornatam a sola infinita bonitate objectiva clare visa necessitatem posse suscipere. Quoniam hæc sola infinita bonitas indifferentiam aufert judicii, cum expleat, & superet voluntatis sphæram. Ergo quacumque motionis efficacitate Deus præveniat, & prædeterminet voluntatem, nullam eidem imprimit necessitatem. Quid? Numquid Deus imprimere necessitatem voluntati nequit? Valet sane, sed libertatis causam, nempe judicii indifferentiam destruendo. Ceterum usque dum ratio, & indifferentia judicii non auferuntur, illæsa consistant libertatis jura necessum est. Qui enim vult primum, & alterum velit oportet cum eodem indivulse connexum. Hæc autem indifferentia judicii tolli non potest nisi per claram infiniti boni visionem. Bonum enim finitum, & limitatum inferius est voluntatis capacitate, & latitudine: idcirco cum indifferentia ad illud respuendum, & amplectendum ab intellectu proponitur. Quocumque igitur auxilio, quantum

tum vis efficacissimo Deus moveat voluntatem, promoveat, & prædeterminet; nullam necessitatem imprimere eidem valet, nisi vel auferat judicii indifferentiam, vel eidem proponat bonum infinitum clare visum. Quid igitur jurgantur, quid clamitant gratiam natura efficacem libertatem lædere? Clamores isti, & oppositiones ex ignorantia notionis libertatis humanæ proficiscuntur. Invidiam conflare student huic voci *prædeterminatio* doctrinæ S. Augustini oppugnatores, comparantes hominem a Deo prædeterminatum homini catenis ligatum: quo nihil ineptius, nihil inscitius excogitari potest. Sed omnes illorum oppositiones proficiscuntur, ut dixi, ex veræ libertatis humanæ notionis ignorantia. Si enim Deus intrinsecus voluntatem movet, ut de fide certum est, profecto, cum sit primum movens, illam præmoveat oportet. Movet vero illam auxilio non versatili, non ductili in utramque partem, & ab humana voluntate determinabili, alioquin voluntas esset primum determinans; sed auxilio, & gratia sanante, & determinante ad bonum. Et quo gratia hæc efficacior est, eo liberior voluntas evadit. Impossibile enim est ut voluntas necessitatem recipiat ex parte principii operantis, nisi tollatur judicii indifferentia. Hoc autem judicium indifferens Deus non modo non tollit, sed lumine cælesti perfundit, perficitque ut discernere bonum a malo queat, & sub hoc judicio indifferenti sua efficacissima, & potentissima gratia voluntatem erigit, sanat, determinatque.

XII. Heinc est quod Lutherus, Calvinus, & Jansenius destructum blasphemarunt liberum arbitrium per primum peccatum Adami. Unde consequitur istorum errore posito voluntatem humanam semper necessario agere, quocumque auxilio etiam versatili moveatur, quemadmodum bruta destituta ratione, atque adeo libertate. Si plura cupis, lege *Tom. 6. lib.* 1. *Diss.* 1. *c.* 6. De his enim nunc plusquam satis.

XIII. QUÆST. VIII. *In quo sita est harmonia & ordo actuum humanorum?* RESP. Duplex ordo in animæ nostræ officiis distinguitur, intentionis nempe, & executionis. Actio prima est *finis cognitio*: nil quippe volitum, quin præcognitum. Hanc consequitur *simplex volitio*, quæ etiam velleitas, seu actio languida vocatur. Succedit postea *finis intentio*, quæ finem spectat, ut est ratio volendi media. Intentioni succedit *consilium* situm in ratiocinio intellectus practici, media, quibus finis obtinetur, explorantis. In hoc judicio includuntur duo actus, nempe *inquisitio mediorum*, & *judicium*, quo eorumdem mediorum utilitas, & convenientia cum fine judicatur. *Consilium* agendorum summopere inculcat Scriptura: *Ego sapientia in consilio habito*: Prov. 8. Consilium sequitur *voluntatis consensus*, quo proposita media approbantur. Post voluntas unum præ alio medium eligit, quæ actio *electio* nuncupatur. Electionem comitatur *imperium*, jubens mediorum executionem. Imperio succedit *usus activus* voluntatis. In hoc usu difficultas sita est. Postremus & nonus actus est *fruitio finis*, in quo voluntas sistit, & sibi complacet.

CAPUT II.

De actuum humanorum moralitate.

I. QUÆST. I. *Sita ne est actuum humanorum moralitas in libertate, an in denominatione extrinseca?* RESP. Omnes docent libertatem præcedere moralitatem, tamquam ejus fundamentum, & causam effectricem. Actio enim quæ libera non est in hoc statu viæ, nec bona esse valet, nec mala. Hæc autem moralitas in ordine, & conformitate ad regulas morum sita est, ut Angelicus 1. 2. *q.* 18. *a.* 8. docet.

II. Hæ morum regulæ duæ sunt: altera extrinseca, quæ est lex æterna Dei; altera intima, quæ est mentis ratio, sive practicum dictamen.

III. QUÆST. II. *Unde actus morales speciem capiant?* RESP. Ab objecto. Si objectum absolute spectetur, actio ab eodem sumit bonitatem genericam. At nullum reipsa reperitur objectum quod non sit in aliqua specie constitutum: idcirco ab eodem actio suscipit suam specificam bonitatem, vel malitiam, quæ sunt duæ moralitatis species.

IV. Objectum & finis operis eodem recidunt, & pro eodem habentur. Finis operis intrinsecus eleemosynæ est pauperum levamen, simulque est objectum quod præbet primam speciem moralitatis. Heinc dicitur actionem speciem capere a fine, videlicet operis. Ut vero actio digna sit præmio æterno, dirigi debet ab operante in finem æternum, nempe Deum. Præter hanc primam essentialem bonitatem, vel malitiam occurrunt aliæ bonitates, vel malitiæ accidentales, quæ a circumstantiis suam speciem recipiunt majorem, aut minorem. Hujusmodi circumstantiæ sunt sequentes:

Quis,

Quis , quid , ubi , quibus auxiliis , cur , quomodo , quando .

Quis personæ conditionem, seu gradum designat. *Quid* indolem actionis determinat. *Ubi* loci circumstantiam prodit , puta locum sacrum . *Quibus auxiliis*, nempe quibus instrumentis usus peccator est . *Cur* actionis finem significat . *Quomodo* qualitatem præsefert actionis. *Quando* temporis horam designat.

V. Idem actus successive potest esse bonus, & malus, secus eodem tempore. Quare si quis furetur ut det eleemosynam, furtum illud semper est malum, quin honestari queat a fine bono . Malitia quippe quæ est ex objecto , utpote essentialis , ineptum reddit actum ad suscipiendam bonitatem ex fine. Commune axioma est : sæpe sunt bona mixta malis, & mala mixta bonis. Non desunt Theologi qui hoc in eodem actu evenire contendant ; ita ut idem actus bonus sit ex objecto, malus ex fine . Quæ sententia penitus falsa est . Sunt sæpe mala mixta bonis , & contra , quia plures interveniunt actus.

VI. QUÆST. III. *Utrum dentur actus indifferentes in individuo?* RESP. Dari actus indifferentes ex objecto, & specie sua, adfirmat communis sententia . Disputatur solum utrum in individuo detur actus indifferens ab homine deliberate agente . Negat S. Thomas 1. 2. *quæst.* 18. *art.* 9. & tota ejus schola, atque celebriores Theologi . Plura sunt divinarum Scripturarum testimonia quæ negant hanc individualem , ut sic loquar , indifferentiam, præcipiuntque omnia in finem honestum dirigenda. Inquit enim 1. *Corint.* 10. S. Paulus : *Sive ergo manducatis , sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite :* & Christus Jesus *Matth.* 12. ait : *Dico autem vobis , quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines , reddent rationem de eo in die judicii.*

VII. Ratio evidens id quoque evincit . Omnis actus dicitur humanus qui ab homine deliberate agente elicitur. Homo enim , ex quo ratione præditus sit, tenetur operari propter finem honestum . Porro aut bonus, aut malus finis est. Si bonus , bona ; si malus, mala erit actio.

VIII. Sententiæ oppositæ patroni negant hoc luculentissimum S. Thomæ principium. Sat enim est, inquiunt, hominem agere propter commoditatem naturæ , & voluptatem sensuum. An licitum non erit appetitui humano suis frui actibus , auribus cantus suavitate, & instrumentorum sonitu, oculis florum varietate, palato ciborum sapore delectari? Hanc doctrinam damnavit Innocentius XI. *Comedere , & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem , non est peccatum , modo non obsit valetudini : quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui .* Altera quoque thesis in hac materia ab eodem Pontifice proscripta est : *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum caret culpa , ac defectu veniali* . Postremo omnis locutio otiosa mala moraliter est, ut Christus ipse testatur. Illud autem est verbum, vel opus otiosum quod aut honesta intentionis rectitudine, aut justa necessitatis, vel convenientiæ ratione caret. Ergo omnis actio, vel locutio in honestum finem non directa, otiosa, atque adeo in die judicii punienda est. Ergo nulla actio reipsa datur quæ spectatis omnibus indifferens sit.

DISSERTATIO II.

De lege tum naturali, tum positiva.

CAPUT I.

De lege in communi . Unde suam repetat originem. Ejusdem notio, & divisio.

I. JUS pro lege, & lex pro jure usurpatur. Lex, seu jus est norma & regula actuum humanorum. Jus istud tribuitur in *naturale*, & *positivum* . Positivum in *divinum*, & *humanum* . Istud in *sacrum*, & *profanum* . Profanum in illud quod est omnibus commune, & dicitur *jus gentium* , & in illud quod *civile* nuncupatur. Civile aliud *publicum* , quod est publica auctoritate institutum , & respicit publicam utilitatem , & coalescit partim ex præceptis naturalibus, partim ex placitis gentium, quod idem fere est ac *universale*, quod omnes fere gentes, & civitates comprehendit. Aliud vocatur *particulare* , quod unam gentem & populum, ut Atheniensem, Romanum, Germanum, Venetum &c. spectat.

II. Hanc legis notionem tradit 1. 2. *qu.* 90. *art.* 4. S. Thomas . *Est ordinatio* , inquit, *rationis ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet , promulgata*. Ordinatio hæc præcipiens est, ex quo lex a consilio distinguitur. Particula *ad bonum commune* legem a præcepto distinguit . Ultima particula requirit legitimam potestatem in eo qui legem condit, promulgatque.

III.

III. Acriter Theologi disputant, sit ne lex intellectus, an voluntatis actus. Verum disputatio hæc nullius momenti est. Nos cum S. Thoma, ejusque schola ad intellectum pertinere asserimus.

IV. Promulgandam legem esse, docent omnes, ut obligandi vim obtineat. Porro juxta legum diversitatem varia reperitur promulgationis ratio. Lex æterna promulgatur divina illustratione. Lex naturalis lumen est in hominum frontibus signatum. Lex divina positiva modo promulgatur interna revelatione, qua Deus multa Prophetis manifestavit; modo exteriore solemnitate, ut lex Mosaica in monte Sinai, & lex evangelica in die Pentecostes.

V. Promulgatio hæc conditio necessaria est. De modo promulgationis diffident auctores, num videlicet in sola Regia, an in singulis provinciis fieri debeat. Si praxis spectetur, leges Conciliorum in singulis diœcesibus promulgari solent. Hoc tamen non impedit quominus leges pontificiæ Romæ solemniter promulgatæ obligent omnes continuo, ac subditi moraliter certi sunt legem Romæ promulgatam esse. Principes supremi lege justa, & legitime promulgata cogere subditos valent ad talem legem acceptandam: quoniam inquit *ad Romanos* 13. S. Paulus: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo. Quæ autem sunt a Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. Peculiari vero ratione summus Pontifex, potest leges ferre, non expectato consensu, & justas leges singulari obligatione acceptare subditi fideles astringuntur.

VI. Notanda propositio damnata est ab Alex. VII. in hac thesi: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam*. Legem non acceptatam invalidam evadere docet nonnemo, unde infert non peccare eum qui contra eamdem operatur. Etiam hic error proscriptus est.

VII. QUÆST. UNIC. *Sit ne in Deo lex æterna, & quid sit lex ista?* RESP. In qualibet Republica bene instituta reperitur legislator, qui omnia administrat in bonum commune. Deus autem est supremus Princeps totius universi, qui sua indefectibili & immobili lege omnia dirigit, & disponit. Istius autem legis notionem tradit 1. 2. *q.* 93. *a.* 1. S. Thomas inquiens: *Lex æterna dicitur ratio divinæ sapientiæ, secundum quod est directiva omnium actuum, & motionum creaturarum in ordine ad bonum commune totius universi*. Dupliciter accipi hæc lex potest. Primo pro ipsa passiva creaturarum directione; & hoc in sensu temporanea, non æterna lex est. Secundo active ex parte Dei; & sub hoc respectu æterna est in Deo existens.

CAPUT II.

De lege naturali, & præceptis in eadem contentis. De ejusdem immutabilitate, & dispensatione.

I. QUÆST. I. *Quid sit lex naturalis?* RESP. Sub duplici considerari aspectu potest, hominis, & Dei. Respectu hominis duplicem prodit respectum: alterum objectivum, qui est ordo ille qui ipsis rebus inhæret, de quo infra; alterum formalem ipsi intellectui hærentem, & est lumen illud quo ordo ipsis rebus affixus cognoscitur. Respectu Dei auctoris legis naturalis duplex quoque in eadem lege respectus concipitur: alter objectivus, qui est ipsa essentia divina, idea archetypa & exemplaris omnium ordinum, rerumque creatarum; alter formalis, qui est ipsa æterna ratio, qua Deus suam infinitam essentiam, omnesque ordines, & rerum relationes cum eadem necessario connexas contemplando, omnia decernit, præcipit, aut vetat juxta ordinem, relationem, aut repugnantiam cum eadem sua essentia.

II. Aliqui pro eodem accipiunt legem naturalem, synderesim, & conscientiam; quæ tria tamen maxime differunt. Nam lex naturalis est ordinatio rationis nobis a Deo impressa; synderesis est lumen quo ipsam divinam ordinationem cognoscimus; conscientia vero est practicum dictamen intellectus, quo legem ipsam applicamus, & judicamus quid hic & nunc agendum sit. Synderesis versatur circa ipsa principia generalia absque ullo discursu, quæ ignorare nemo valet, ut *bonum est amandum*, *malum fugiendum*. Conscientia contra medio *syllogismo practico* suas elicit conclusiones. Heinc tot conscientiæ, quot homines. Lex vero naturalis eadem semper est.

III. Lex naturalis non est habitus proprie acceptus, neque potentia, neque actus; sed propositiones universales, non enuntiativæ, ut sunt propositiones intellectus speculativi, sed intellectus practici, præcipientes bonum, & vetantes malum. Hæ propositiones,

nes, seu hæc *dictata* sunt nobis insita ab ipso Deo, suntque participationes legis æternæ Dei; & quamquam habitus non sint, fixæ tamen sunt, constantes, & immobiles. Lex ista eo spectat ut hominem imbuat in cognitione veri practici, non meditandi, sed exequendi.

IV. Ex pictura delineata legis naturalis hæc ejusdem notio, seu descriptio colligi potest: *Lex naturalis est rationis practicæ in bonum commune ordinatio, menti nostræ a Deo indita, eaque præcipiens, aut vetans quæ lumine naturali cognosci possunt*. Descriptio ex iis quæ dicta sunt, patet. Quælibet lex est rationis practicæ ordinatio in bonum commune. Legis autem naturalis differentia propria est quod menti nostræ a Deo impressa sit, & quod ea præcipiat, aut vetet quæ lumine naturali cognoscuntur. Hæc lex naturalis in nobis *participative* lex est secundaria, & proxima, quæ dirigit *operationes nostras per conformitatem ad primam regulam, nempe ad legem æternam Dei, ut 1. 2. *q.* 71. *a.* 6. *ad* 4. docet S. Thomas.

V. QUÆST. II. *Utrum detur homo exlex, & an bonitas, & turpitudo insint rebus ante omnem legem formalem?* RESP. Homo natura sua exlex nuncupatur qui nulla lege ante suam liberam determinationem obstringitur, sed ei pro ratione & lege stat sua voluntas. Hominem hunc repugnare asserimus, quia ante ejus liberam determinationem insunt intrinsecus rebus, seu officiis bonitas, aut malitia. Bonum situm in ordine est, remque cui inest, perficit. Malum in recessu ab ordine residet, eamdemque rem inficit. Si res omnes ante quamcumque legem formalem indifferentes essent, homo natura sua esset exlex: quia obligatione conformandi actiones suas ad res ipsas ordine directas minime astringeretur. Obligatio enim connexio est actionis cum ordine rebus ipsis hærente.

VI. Ut luculentius hunc ordinem concipias, omnia cum Angelico revocanda sunt ad unum. Hoc primum unum est divina natura, quæ Dei intellectum, & voluntatem præcedere concipitur, & est rerum omnium fons, & exemplar. Omnia creata ad hanc divinam naturam, tamquam ad primam normam, essentialem ordinem, & subjectionem exprimunt. Deus hanc suam essentiam contemplans videt quæ necessariam connexionem cum eadem habent, & hæc ut honesta probat, & præcipit: videt similiter illa quæ cum eadem pugnant, & hæc ut turpia seu mala improbat. Hæc sunt prima principia.

VII. Hinc sponte & necessario consequitur, homines constitutos in aliqua remotissima insula, absque ullo superiore, vel Principe dirigente, non esse exleges, sed omnes subjectos esse ordini isti, qui omnia in principium primum dirigit, eosque homines subjicit huic naturali ordinationi, quæ bonum commune spectat. Singuli itaque homines quocumque in loco constituti, licet Principe carerent, essent subjecti legi naturali, & illorum quisque evitare deberet ea quæ huic legi repugnant, & exequi ea quæ ordini sunt conformia. Nemo alterum lædere jure posset; & læsus deberet patienter perferre injuriam, nec quidquam agere deberet quod hunc ordinem turbaret. Hæc omnia servanda essent, sola naturali lege spectata. Quid quod Adamo primo homine creato legem Deus tulit, qua naturalem confirmavit, impressitque hominum animis? Omnes autem homines a Deo creati huic divinæ legi subjecti sunt: & ea omnia exequi naturali, & divino jure astringuntur quæ homines ipsos Deo conjungunt, eosque mutuo pacificos, & benevolos efficiunt. Si plura cupis, lege *Tom. 6. lib. 1. diss.* 2. Disputant auctores num hæc bonitas, aut malitia ante omnem legem fundamentalis sit, an formalis. Verum disputatio tanti non est ut discussionem nostram nunc postulet.

VIII. QUÆST. III. *Quæ præcepta contineantur in lege naturali?* RESP. Lex naturalis plura continet præcepta, quæ ab uno tamquam a prima radice pendent. S. Thomas 1. 2. *q.* 94. *a.* 2. omnia revocat ad hoc primum principium: *Quodlibet est, vel non est*. Itaque quod primum menti occurrit, est esse, seu ens. Et primum quod voluntati se se offert, est bonum. Primum igitur principium in genere appetibilium est istud: *Bonum amandum, malum fugiendum.* Ex hoc primo principio manant naturalia præcepta in primis, quæ propriæ vitæ conservationem spectant, removentque opposita. Huc pertinent præcepta comedendi, sobrietatis servandæ, & abstinendi ab iis quæ sunt noxia sanitati. Altera inclinatio hominis speciem suam propagandam spectat. Heinc oriuntur præcepta quæ matrimonii officia, & prolis educationem respiciunt. Tertia inclinatio rationis naturam consequitur, unde manant omnia mandata quæ Dei cultum, & proximi societatem moderantur. Heinc primæ tabulæ præcepta, quæ cultum Dei, vota, &

* *Tom. I.*

juramenta custodienda præscribunt. Reliqua secundæ tabulæ mandata de honorandis parentibus, de homicidiis, de vago concubitu, de adulteriis, de furtis, de mendaciis, de pravis desideriis vitandis, fugiendisque, sunt pariter ipsi naturæ insita. Alia præcepta tum universalia, tum particularia ad Decalogum revocantur, vel tamquam principia in conclusionibus, vel tamquam conclusiones in suis principiis.

IX. QUÆST. IV. *Lex naturalis est ne immutabilis?* RESP. Præcepta juris naturalis sunt diversi generis. Alia sunt quæ humanum consensum præsupponunt, quo constituto, surgit naturæ jus, quod in pactis, in promissionibus, in contractibus, in juramentis, in votis, ceterisque resplendet. Huc quoque pertinent præcepta quæ bonorum proprietatem respiciunt. Gentium quippe consensu rerum partitio invecta est, qua posita, jus naturæ vetat, quempiam invitum suis bonis spoliari.

X. His constitutis respondeo, aliqua præcepta juris naturæ ita esse immutabilia, sibi constantia, & firma, ut semper, & in quocumque casu obligent, ut, *Deus est colendus, non mentiendum, non pejerandum, non falsum testimonium dicendum, non calumniandum, non odio habendum: servanda justitia, amplectendæ virtutes, temperate vivendum.* Hæc, & similia præcepta nullam excipiunt circumstantiam, nullamque subeunt mutationem. Alia sunt præcepta juris naturæ secundaria, quæ absolute spectata similiter immutabilia sunt, sed circumstantias excipiunt, quarum ratione id prohibent quod tali circumstantia sublata præcipiunt. Hæc quoque præcepta sunt in se immutabilia, quia eadem semper absolute aut præcipiunt, aut vetant; sed non præcipiunt, vel vetant sub hac aut illa circumstantia. Dicuntur hæc præcepta mutabilia quatenus sub hac aut illa circumstantia non obligant. Verum hæc non est mutatio proprie dicta. Quoniam ab æterno semper verum fuit, depositum absolute esse reddendum, non esse vero reddendum sub hac aut illa circumstantia: homicidium esse licitum publica auctoritate jussum, illicitum vero privata auctoritate patratum: illicitum furtum, licitum vero in tali circumstantia. Hæc igitur præcepta dicuntur mutabilia non in se, sed ratione circumstantiarum; seu circumstantiæ mutantur, non præcepta: & ab æterno verum fuit quod sub hac circumstantia non obligant, sub altera obligant.

XI. Lex itaque naturalis sita est in ordine rerum, & officiorum ad essentiam divinam ideam archetypam omnium ordinum, & naturarum, quæ indissolubili nexu cum eadem conjunctæ sunt. Porro ordinem hunc antecedere rationis signo vel ipsam divinam voluntatem, dictum supra est. Lex ergo naturalis absolute, & in se ipsa cujuscumque variationis, & dispensationis expers est. Tota mutatio quæ contingere potest in præceptis sive primariis, sive secundariis, nullo modo afficit ipsam legem naturalem, sed circumstantias quæ mutantur. Quare jure hæc mutatio vocatur *materialis*, secus *formalis*.

XII. QUÆST. V. *Quæ sunt naturæ juris, possunt ne aliqua potestate dispensari?* RESP. Primum certum est nullam potestatem humanam posse ab hac naturali lege dispensare, quia nullus inferior dispensare in lege superioris valet. Lex autem naturalis superior est omni humana potestate tum laica, tum ecclesiastica. Ergo huic potestati subjecta minime est.

XIII. QUÆST. VI. *Potest ne Deus sua absoluta potestate dispensare in aliquibus juris naturæ præceptis?* RESP. Adfirmant plures absolute respectu cujuscumque juris naturæ præcepti: alii ajunt, posse dispensare Deum in præceptis secundariis, secus in primariis: alii denique defendunt, dispensare posse in solis præceptis remotis, seu quæ sunt conclusiones remotæ juris naturæ. Sed his opinionibus missis, cum S. Thoma dico, in nullo juris naturæ præcepto fieri posse ut Deus revera dispenset. Dispensatio enim est solutio a lege, quæ manet, & obligat alios. At fieri nullo modo potest ut Deus licentiam impertiat agendi contra legem naturalem, quæ in his circumstantiis in quibus dispensat, vigeat urgeatque. Quoniam actio opposita legi naturali sua natura mala est. Ergo probari a Deo nequit. Lege S. Thomam 1. 2. *q.* 100. *a.* 8. Omnia præcepta juris naturæ dirigunt homines ut ordinate se gerant erga se ipsos, erga Deum, & erga proximum. Hic autem ordo non excipit dispensationem.

XIV. Opponunt, quemlibet legislatorem posse dispensare in legibus a se latis. Ergo & Deus dispensare a lege naturali a se lata potest. Responsio patet ex dictis. Admissa hypothesi quod Deus creare voluerit universum, quod non creare absolute poterat, cum omnia quæ extra ipsum sunt, libere producat, necessitate hypothetica manante ex sua infi-

infinita perfectione, astringitur ut omnia producat juxta ordinem, quem in signo rationis antecedente suam divinam voluntatem exprimunt cum sua divina essentia, & recta ratione, ut dictum est.

XV. Opponunt, Deum reipsa dispensasse ut Abraham perimeret filium suum, ut Samson conficeret semetipsum, ut Israelitæ vasa Ægyptiorum surriperent. Responsio ex dictis patet. Plura, ut adverti, sunt juris naturæ præcepta quæ varias suscipiunt circumstantias in quibus præcipiunt quæ absolute vetant, & vetant quæ absolute præcipiunt. At hæc ipsa mandata sunt in se immutabilia, & solum eorum materia subest variis circumstantiis, in quibus illa præcepta excipiunt, & ab æterno exceperunt ejusmodi casus. Deus autem supremus ordinis naturalis conditor comprehendit casus omnes in quibus officia humana aut conveniunt, aut pugnant cum fine ultimo. Lex naturalis vetat occisionem injustam privata auctoritate peractam, secus justam, quæ publica potestate jubetur. Occisio innocentis Isaac Deo litanda gloriam Dei promovebat. Bona Ægyptiorum subjecta erant Dei dominio, sicut & Samsonis vita. Si plura cupis, lege *Tom. 6. lib.* 1. *diss.* 2. *cap.* 14.

XVI. QUÆST. VII. *Quid sit jus gentium?* RESP. Est jus medium inter jus positivum, & naturale. Gentium jus nuncupatur, quod omnium gentium, vel plurimarum consensu invectum est. Heinc omnes fere gentes, nulla sive Principum, sive subdictorum facta distinctione obstringit. Gentium nomine non intelliguntur omnes populi barbari incogniti, aut stupidæ nationes, quæ morum honestate destitutæ brutalem vitam ducunt; sed gentes cultæ, morataeque, quales semper fuerunt plurimæ, ut gens Judaica, Græca, Ægyptiaca, Europea, & præsertim Romana. Consensio istarum gentium non fuit verbis expressa, sed tacite, & reipsa consenserunt in certas fixas regulas; ut inire societatem, sancire fœdera, agere commercia, celebrare contractus, plectere fraudes, & dolos. Porro has leges tacito consensu firmatas *jus gentium* appellamus. Aliqua quæ ad jus gentium attinent, scriptis consignata sunt, ut illa quæ fœdera, pacta, & cetera id genus spectant. Dividi solet jus gentium in affirmativum, & negativum. Hoc jus mutationi obnoxium est. Jus istud obligat in conscientia plus & minus juxta materiæ gravitatem.

CAPUT III.

De lege positiva divina.

I. LEgi naturali succedit lex voluntaria in divinam, & humanam tributa. Pauca nunc de divina. Prima lex scriptis consignata, quam Deus mundo intimavit, est mosaica. Præcesserunt utique multa præcepta indita in cordium humanorum tabulis. Præceptum intimavit Deus Adæ in statu inocentiæ. Post Adæ lapsum aliqua alia Deus præscripsit quæ spectant sacramentorum usum, quo tam adulti, quam infantes mundarentur a peccato originali. Item ante diluvium quædam animalia munda, quædam immunda reputata fuere.

II. Post legem mosaicam Deus per Filium suum unigenitum legem evangelicam promulgavit: quæ lex *nova* appellatur, quod renovet homines, Deique filios constituat gratiæ dono. Appellatur etiam *Testamentum*, seu *pactum*, quo nobis Deus suum Filium donavit. Lex evangelica differt a mosaica, quia hæc ordinata fuit ad novam, a qua perficienda erat. Mosaica lex erat servitutis, & timoris; evangelica lex libertatis, & amoris. Præcepta legis evangelicæ tribuuntur in classes tres. Alia *moralia*, quæ juris naturæ sunt, & ad illud revocantur, quæque Christus non instituit, sed clarius explanavit, ab erroribus quibus hominum pravitate implicata erant, purgavit, atque consiliorum præsidio munivit. *Cæremonialia* alia sunt, seu sacramentalia, quæ Christus ipse instituit, abrogatis quæ a mosaica lege præscripta erant. Alia tandem sunt *fidei* præcepta, quæ prius umbris, & figuris involuta erant, quæque Christus nova luce perfudit, atque declaravit. Quare quæ prius ante Christi adventum confuse, & implicite credebantur, nunc expresse credenda sunt. Præcipuum discrimen legis mosaicæ ab evangelica est quod hæc vim justificandi, & sanctificandi continet, secus illa, ut S. Paulus *ad Galat. cap.* 2. docet. *Scientes autem, quod non justificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Jesu Christi; & nos in Christo Jesu credimus ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non justificatur omnis caro.*

CAPUT IV.

De lege positiva humana.

§. I.

Legum humanarum fundamentum humana societas.

I. ANtequam legis humanæ notionem, & effectus explico, paucis ejusdem fundamenta exponam. Legum itaque humanarum fundamentum societas est. Prima humana societas est *conjugalis*, maris & feminæ sobolis procreandæ causa inita. Hanc consequitur *paterna*: liberi quippe absque parentum subsidio vivere nequeunt. Ex debito parentum alendi filios oritur *potestas patria* in eosdem. Altera societas *herilis* nuncupatur, quæ est servorum cum dominis. Ex hac triplici societate *conjugali*, *paterna*, *&* *herili* coalescit societas *domestica*, seu familiæ, quæ spectato naturæ jure, perfecta quodammodo dici potest. Has quatuor societates consequitur altera, nempe *civica*, quæ perfectior ceteris est.

II. Homo ita est animal sociale ut sine societate consistere humanum genus non queat. Tolle societatem maris cum femina, & tota humana species evanescit. Porro ita connexæ sunt descriptæ societates, ut una alteram pariat. Hæc pauca indicasse sufficiat de fundamento legum humanarum. Admissa enim societate, sine qua consistere humanum genus nequit, necessario admittendæ leges sunt quæ societatem moderentur. Si plura aves, lege *Tom. 6. lib. 1. diss. 4.*

§. II.

De jure civili, publico, & privato.

I. COmmunis juris civilis publici finitio hæc est: *Jus est quod directe, & principaliter ad publicas causas, & utilitatem universalem constitutum est*. Tribuunt illud in antiquum, & hodiernum. Istius auctor est summa potestas, in imperio Imperator, in regno Rex, in principatu Princeps, in republica Magistratus. Hoc jus legale vocatur, cum sit vera lex. Quælibet respublica, immo quæque civitas non subjecta alicui sua habet jura tum publica, tum privata.

II. Juris civilis privati notio hæc est: *Jus auctoritate supremæ Potestatis conditum, ad singulorum civium utilitatem immediate, & principaliter ordinatum*. Per hanc finitionem jus civile privatum distinguitur a quolibet alio: a naturali, quod non pendet a voluntate humana; a jure gentium, quia istud non est alicujus civitatis, aut Principatus, sed omnium gentium; a jure publico, quod istud proxime, & per se ad publicam utilitatem dirigatur, unde singulorum utilitas manat: contra jus civile privatum directe singulorum commodum respicit, ex quo postea commune bonum, & publica utilitas coalescit.

III. Hoc jus privatum multiplex. Aliud vocatur *merum*, quod ex sola hominum voluntate pendet: aliud *mixtum*, quod jus naturale vel gentium includit, Rursus aliud *commune*, quod extenditur ad universum Principatum; aliud *particulare*, seu *municipale*, quod intra fines provinciæ, vel civitatis concluditur. Aliud est *scriptum*, aliud *non scriptum*.

IV. Juris civilis idea hæc est. Modo interpretatur juris naturalis, & gentium ambiguos casus; modo plura adjicit solo humano arbitrio, prout tali nationi, aut populo expedire judicat. Plura consectaria ex jure naturæ, vel gentium deducuntur, quæ juxta mentium humanarum diversitatem in varias trahi partes queunt. Jus autem civile sensum definit in quo hæc ambigua accipienda sunt. Plura adjicit, ut illa jura magis confirmet.

§. III.

De jure canonico, seu ecclesiastico.

I. CAnon vox Græca est quæ *regulam* latine significat. Jus itaque canonicum *jus regulare* est, quod regulis constet. Hac ratione etiam jus civile nuncupari canonicum posset, cum regulis constet. Verum usus obtinuit ut solum jus ecclesiasticum appelletur canonicum.

II. Jus canonicum est *jus positivum ab Ecclesia catolica conditum, approbatumque, quo societas universalis Christi Jesu ad tranquillitatem, pacem, æternamque beatitudinem dirigitur*. Dicitur *ab Ecclesia conditum*, vel in Concilio generali congregata, vel a Romano Pontifice ejusdem capite approbatum, vel institutum.

III. Jus canonicum suam repetit originem ab Apostolis, qui pro Ecclesiæ regimine omnium primi Concilia celebrarunt. Plura alia pro Ecclesiæ disciplina constituerunt Apostoli non scripturis, sed cordibus impressa. Decursu temporis Ecclesiæ Pastores vel in Synodis,

nodis, vel extra plurimos ediderunt canones, & Pontifices summi plures constitutiones, bullas, & decreta, quæ in magnam creverunt molem; & decem circiter constituunt collectiones, quas recensere in præsens non vacat. Lege *Tom. 6. lib.* 1. *diss.* 4. *c.* 5.

CAPUT V.

De potestate leges condendi, & de personis eisdem subjectis.

I. OMnes Catholici fatentur, supremas Potestates facultate condendarum legum instructas esse. Christus Dominus legem Cæsaream de tributo pendendo observari præcepit. *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Hac potestate pollent omnes Principes supremi, aliis non subjecti, in propriis principatibus. Disputant Jurispublicistæ, valeat ne Regina leges condere: & communiter affirmant, Reginam non conjugatam condere leges posse, non secus ac Regem. Si quidem qua ratione capax est Regni, eadem condere leges valet. Si conjugata Regina sit, multi contendunt ad maritum Regem transire ferendarum legum potestatem. Sed hæc opinio falsa mihi est. Jure quippe matrimonii non fit hæc translatio, nisi voluntaria pactio Reginæ accedat. Dare marito dotem uxor debet, secus suam hereditatem.

II. QUÆST. I. *Utrum Principes supremi æque ac subditi, subjecti legibus a se latis sint?* RESP. Subditi sunt legibus subjecti *vi coactiva*, qua cogi possunt ad earum observationem. Principes supremi subjecti sunt legibus a se latis *vi directiva*. Quando potestas condendi leges residet penes Rempublicam, seu communitatem, tum singula membra *vi coactiva* cogi ad observantiam queunt. Principes vero supremi, ut Pontifices summi, Imperatores, & Reges, & ceteri legum latores astringuntur vi directiva servare leges a se latas, secus vi coactiva, ut docet S. Thomas 1. 2. *q.* 96. *a.* 5. *ad* 3.

III. Salmanticenses cum Bonacina, Azorio, Castropalao, aliisque, se numquam intellexisse ajunt, quod legislator queat per legem a se latam obligari, quia par in parem non habet potestatem. Lex autem est imperium superioris in inferiorem. Unde colligunt, legislatores ex sola convenientia, ex jure naturali orta, legum observationi obstringi.

IV. Hæc opinio mihi falsa est. Recta ratio supra omnes Principes, & legumlatores dominatur. Huic rectæ rationi parere omnes Principes supremi debent. Ab hac recta ratione omnes leges justæ manant. Hæc recta suprema ratio, quid bono communi expediat, quid repugnet, decernit, legesque condit. Hæc suprema ratio in terris parem non habet, sed omnibus supremis Potestatibus imperat, & dominatur. Principes itaque soluti sunt a lege coactiva, & pœnali in hac vita, secus in altera, quia subjecti sunt legi dirigenti. Peccant, & quidem graviter, si legem in materia gravi a se latam violent. Accedit quod subditi scandalum patiuntur, dum violari leges a Principe vident.

V. QUÆST. II. *Pueri septennes, infideles, amentes, ebrii subjecti ne legibus sunt?* RESP. Continuo ac pueris affulget rationis lumen, subjecti legibus sunt. Et quia communiter hoc evenit circiter septennium, ideo dicitur pueros septennes legibus subjectos esse. Infideles legibus ecclesiasticis subjecti non sunt, quia in eosdem Ecclesia jurisdictionem non habet. Amentes, & ebrii comprehensi sub lege sunt, sed ab actuali legis observantia excusantur ob amentiam, vel ignorantiam, vel infirmitatem.

VI. QUÆST. III. *Quomodo Clerici, peregrini, & advenæ subjecti sint legibus suæ patriæ, & locorum per quæ transeunt?* RESP. Clerici, sublato privilegio exemptionis, subjecti legibus civilibus sunt, utpote Reipublicæ membra. Hoc tamen non impedit quominus Clerici privilegio ecclesiasticæ immunitatis fruantur: quæ immunitas alicubi major, alicubi minor est.

VII. Peregrini dicuntur qui a loco proprii domicilii recedunt, animo redeundi. Vagi nullibi sedem fixam habent. Advenæ, & forenses in uno loco habent domicilium, in alio habitant. Certum est peregrinum, advenam, forensem ad aliquem locum accedentes animo ibidem perpetuo commorandi, continuo obnoxios esse ejusdem loci legibus. Idem dicendum quando majori parte anni ibidem commorantur. Certum quoque est servare eosdem debere leges contractuum, testamentorum, matrimoniorum solemnitates spectantes. Mihi quoque probabilius est ejusmodi peregrinos, & advenas servare debere leges loci per quem transeunt, etiam si ibi per unum & alterum diem maneant. Quoniam id expedit tranquillitati, paci, & optimo regimini. Adversa sententia quoad hoc exleges facit homines istos, cum non teneantur neque legibus suæ patriæ, neque legibus locorum per quæ transeunt.

VIII. Peccant, ut jam diximus supra, qui deliberato animo discedunt a proprio territorio ut declinent observantiam jejunii, aut diei festi: quia nemini sua fraus debet patrocinari. Aliæ similes quæstiunculæ solutæ sunt in explicandis præceptis jejunii, & festorum dierum.

CAPUT VI.

De legum humanarum effectibus, & vi obligandi.

I. QUÆST. I. *Qui sunt legis effectus?* RESP. Primum legis officium est subditos bonos, virtuososque efficere. Alter effectus est subditos obligare ad ea præstanda quæ leges præscribunt. Leges autem jubent, vetant, permittunt.

II. QUÆST. II. *Quænam sit legis humanæ materia?* RESP. Sunt actus humani, qui præcipi, aut vetari possunt, quatenus aut conferunt, aut repugnant bono communi, quod lex unice respicit. Ea potissimum vetare leges humanæ solent quæ societatem turbant; leviora autem permittunt, ut graviora devitent. Actus indifferentes, ut indifferentes, non sunt materia legis: at quia in individuo nullus actus indifferens est, ideo quilibet actus indifferens secundum speciem, potest in hac aut illa circumstantia præcipi, aut vetari, quatenus conducit, aut repugnat bono communi.

III. QUÆST. III. *Valent ne legislatores humani sive ecclesiastici, sive civiles actus internos directe & absolute præcipere?* RESP. Adfirmant plures. Glossa *cap. cogitationes dist. 1. de pœnit.* Major in 4. *dist.* 12. *q.* 7. Pighius *lib. 6. de Hierarch. c.* 16. Adrianus *in* 4. *q.* 4. Jacobus Latomus *de Confes. secret.* Medina, Rosella, Sylvius 22. *q.* 104. Henricus a S. Ignatio *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 16.

IV. Oppositam sententiam communiter defendunt recentiores Theologi. Quæ mihi videntur probabiliora, paucis expediam. Et primo dico, legislatorem ecclesiasticum, nedum civilem, præcipere haud posse actus mere internos directe, & per se lege coactiva coactione externa. Hanc sententiam conceptis verbis defendit S. Thomas 1. 2. *q.* 91. *a.* 4. quoniam de his potest homo legem ferre de quibus potest judicare. At judicium hominis de actibus internis esse nequit. Ergo hos præcipere directe & per se nequit lege cogente coactione exteriore. Hanc doctrinam utraque sententia admittit, & penes omnes communis est.

V. Illud in disputationem cadit, num legislator possit præcipere directe actus internos lege dirigente, coactione interna, idest obligante ad culpam, sublato judicio exteriore, & pœna. Mihi valde probabile est, posse legislatorem ecclesiasticum præcipere lege directiva actus mere internos in iis casibus in quibus judicaverit id consentaneum esse ad salutem æternam. Nam Princeps ecclesiasticus, ut distinguitur a civili, non solam exteriorem subditorum felicitatem, sed primo & per se spectat salutem animarum æternam. Huc enim spectat potestas quam Christus Ecclesiæ contulit: inquit enim Petro, ejusque successoribus: *Pasce oves meas*: Joan. 21. & Matth. 16. *Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata & in cælis*. Animæ non solum exterius, sed interius quoque nutriri indigent. Confirmat hoc Ecclesiæ mos. Innocentius XI. damnavit hanc thesim: *Non tenemur proximum diligere actu interno*. Nec reponas, Pontificem nihil hic præcipere, aut vetare, sed id tantum declarare quod naturali, & divina lege vetitum est: quoniam Pontifex præcipit ut interius omnes hanc doctrinam defendant. Alexander VII. damnavit quoque hanc thesim: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*: & aliam similem damnavit Inocentius XI. de communione sacrilega. In his thesibus de interioribus actibus sermo est. Quid quod Tridentinum *sess.* 6. in procemio prohibet ne aliter credatur quam quod in suo decreto statuitur?

VI. Ratio quoque id evincit. Ecclesia moderatur societatem non modo civilem, verum etiam christianam, quæ ut talis ad finem supernaturalem tendit, cujus finis salus æterna est. Porro actus interiores media opportuna sunt ad hujusmodi finem. Ergo animarum pastor, cujus est animas in hunc finem dirigere, præfata jubere media valet. Et reipsa Ecclesia præcipit attentionem orationi necessariam. Et licet attentio hæc connexa sit cum exteriore oratione, non apparet cur Ecclesia præcipere non possit per horam, aut horæ medietatem interiorem meditationem. Quod autem Ecclesia possit indirecte actus internos cum externis connexos præcipere, communior est Theologorum sententia.

VII. QUÆST. IV. *Obligat ne sub gravi lex humana?* RESP. Qui legem humanam violant, non modo contra hanc, sed adversus ipsam æternam legem peccant: quoniam Principes Dei nomine imperant. *Per me Re-*

ges regnant, & legum conditores justa decernunt: Prov. 8. Omnis itaque vera lex ad culpam obligat, & ad pœnam. Quare constitutiones Ordinum regularium quæ ad culpam non obligant, sed ad pœnam, non sunt veræ leges. Nec propterea minus astringunt ad observantiam, non sub culpa, sed sub pœna.

VIII. QUÆST. V. *Leges injustæ pariuntne obligationem?* RESP. Leges injustæ, quia contrariæ sunt bono divino, numquam observandæ sunt. Leges injustæ, vel quia excedunt limites potestatis legislatoris, vel quia opponuntur bono communi, licet nullam pariant obligationem, servandæ interdum sunt ad evitandum scandalum quod parere inobservantia posset.

IX. QUÆST. VI. *Unde colligenda sit gravis obligatio legis?* RESP. Ex voluntate legislatoris, & voluntas legislatoris ex iisdem verbis, quæ produnt imperium, & obligationem legis. Communiter legislator, ut manifestet suam voluntatem, adhibet sequentia verba, *Jubeo*, *mando*, *præcipio*, *volumus*, *decernimus*, *intendimus* &c. Obligatio vero sub mortali colligitur ex gravitate materiæ, ex verborum efficacitate, ex pœnæ impositione, & his similibus. Prudens quippe legislator materiam gravem sub gravi, & levem sub levi obligatione imponit. Disputant Theologi, num legislator possit in materia gravi obligare sub levi. Sed disputationes istæ superfluæ sunt. Nam, ut dictum est, prudentis legislatoris est rem gravem sub gravi obligatione præcipere, & levem sub levi. Gravis materia esse potest vel in se, vel respectu finis.

X. QUÆST. VII. *Quid de lege pœnali dicendum est?* RESP. Lex pœnalis a pœna, quam imponit, nomen subit, & distinguitur a lege morali, quæ conscientiam obstringit, nulla adjecta transgressoribus pœna. Lex ista duplex. Altera simplex, & pure pœnalis, quæ nullo imposito præcepto solam pœnam imponit, ut si legislator dicat: *Si quis arma detulerit, tantum pecuniæ solvet*. Altera mixta, quæ præceptum, & pœnam includit. Pœnæ aliæ positivæ, ut pecuniarum solutio, flagellatio &c. aliæ privativæ, ut excommunicatio, irregularitas; aliæ tandem mixtæ, quæ ex positivis, & negativis coalescunt. Pœnæ aliæ temporales, aliæ spirituales, quæ bonis divinis privant.

XI. QUÆST. VIII. *Unde nam argui potest legem pœnalem mixtam obligare sub gravi culpa?* RESP. Leges aliæ ecclesiasticæ, aliæ civiles. Ecclesiasticæ quæ aliquid præscribunt sub excommunicationis majoris pœna, semper obligant sub gravi culpa; illæ vero quæ solam minoris excommunicationis pœnam adjiciunt, communiter non obligant sub gravi. Attendenda igitur est materiæ gravitas, vel parvitas, quæ legi subest. Nam si materia præscripta gravis sit, transgressio gravis erit; si materia levis, similiter levis erit violatio. Leges pœnales mixtæ in materia gravi obligant sub gravi culpa.

XII. Disputant Theologi, num lex mere pœnalis obliget sub culpa, an dumtaxat sub pœna adjecta. Plures recentiores propugnant legem mere pœnalem non obligare in conscientia. Hanc opinionem defendunt *Salmanticenses*, qui citant *Sanchez*, *Suarez*, *Castropalaum*, *Bonacinam*, *Aravium*. Opposita opinio mihi est probabilior: quia Principes in materia gravi intendunt obligare totius potestatis conatu: pœnas quippe adjiciunt, ut heinc subditi evidentius intelligant obligationis gravitatem. Lex enim quæ conscientiam non ligat, non est lex, ut dictum est supra.

XIII. Pœnæ *latæ sententiæ* inflictæ a legislatore, si spirituales sint, subeundæ a transgressoribus sunt ante judicis sententiam; secus si sint *ferendæ* sententiæ. In hac tamen materia spectandæ sunt Tribunalium consuetudines. Pœnas quæ inhabiles reddunt homines ad aliqua bona, seu jura acquirenda, sive illæ adiectæ sint a jure canonico, sive a jure civili, incurri ante judicis sententiam, communiter Theologi docent. Quare beneficiarii, qui officium divinum non recitant, incurrunt pœnam restitutionis ante judicis sententiam. Similiter qui sponte resilit a contractu, subire pœnam conventionalem juste appositam debet ante judicis sententiam, ut mihi probabilius videtur. Si quidem conventio ista pœnalis quidam contractus est libero consensu celebratus. Sed quilibet honestus, ac justus contractus non expectata judicis sententia executioni demandandus est. Ergo etiam dictus contractus conventionalis.

XIV. QUÆST. IX. *An leges in præsumptione fundatæ obligent in conscientia?* RESP. Duplex præsumptio. Alia juris, alia facti. Præsumptio *juris* ea dicitur quæ in tali aut tali contractu dignoscit periculum fraudis, damni, fallaciarum communiter occurrere: idcirco legem absolutam condit legislator, qua talem contractum in omni casu vetat, quamquam in aliquo casu periculum illud non adesset. Præsumptio *facti*, quam etiam *definitionis* vocant, determinat in hoc particulari casu rem accidere: & ex hac suppositione judex,

aut legislator decernit rem ita se habere, in quo judicio tacita conditio includitur: *si factum reipsa ita se habeat*. Quare si falsitas præsumptionis in foro exteriori probaretur, liber subditus a lege esset. Tridentinum prohibuit matrimonia clandestina ex præsumptione fraudum, damnorum &c. quæ communiter ejusmodi matrimonia consequuntur. Idcirco legem absolutam tulit, ut absolute talia matrimonia nulla sint, etiamsi fraus nulla in aliquo matrimonio contingeret. Præsumptio juris non est proprie dicta præsumptio, quia lex quæ prohibet in omni eventu absolute aliquem actum, non innititur præsumptione, sed judicio certo & absoluto.

CAPUT VII.

De lege tributorum.

I. QUÆST. UNIC. *Lex tributorum obligatne in conscientia?* RESP. Negant Navarrus, Medina, & alii: quorum opinio falsa est, & Dei verbo repugnans. Inquit enim *Rom.* 13. S. Paulus: *Ideo & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Rursus Matth. 22. *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Ratio naturalis id evincit. Tributa enim sunt patrimonia, unde Principes sustentantur, & populos protegunt, & defendunt. Populi siquidem conducunt Principes ad regendam moderandamque Rempublicam; & Principes locant suam industriam in regimine principatus, sicuti ministri, & famuli locant servitutem dominis suis pacto pretio. Jure ergo naturæ, nedum positivo lex tributorum obstringit subditos ad tributum solvendum.

II. Consuetudo opposita, quæ obtruditur, corruptela est. Injusta, inquis, sunt tributa. Quis est justitiæ judex? Numquid subditi? Numquid Principes injustitiæ rei sunt, dum quidquam præscribunt subditorum cupiditati adversum? Absit. In dubio, num justum nec ne tributum sit, solvendum est: quia in dubio æquali pro Principis justitia præsumendum est.

CAPUT VIII.

De lege irritante, & lege dubia.

I. LEx irritans non prohibet modo, verum etiam nullos efficit actus. Legum latores autem & prohibere, & irritare actus valent. Lex irritans duplex, alia quæ reipsa contractum irritat, nullumque ipso facto declarat. Altera quæ irritum declarandum decernit. Prior lex dicit: *Sit ipso facto nullus*: posterior dicit: *Si hoc modo fiat, abrogetur*. Prior ante, secunda post judicis sententiam actum nullum facit.

II. QUÆST. I. *Lex irritans obligat ne in conscientia?* RESP. Adfirmant communiter Theologi: quia lex irritans vera lex est. Leges autem veræ, & justæ obligant in conscientia. Ut autem cognoscatur, num lex irritet nec ne substantiam alicujus actus, consulenda sunt legis verba, & sincere interpretanda.

III. QUÆST. II. *Qui dubitat, existat ne lex an secus, liber ne a lege est?* RESP. Intrepide adfirmant Probabilistæ, dubitantem de legum existentia ab observanda lege liberum esse: idque probabilius esse definit P. Viva *tom.* 1. *de leg. q.* 4. *a.* 4. *n.* 2. quia, inquit, *in dubio melior est conditio possidentis*. Hoc loco indefectibilis regulæ, & primi principii constituunt Probabilistæ. Audi P. Carolum Casnedi *Tom.* 2. *diss.* 16. *n.* 179. *pag.* 510. sic fantem: *Ergo homo ex natura sua & pro priori ad omnem legem est liber libertate theologica, seu est liber ab omni lege. Ergo nisi lex certo probetur, cum possessio libertatis theologicæ sit certa, non potest homo ea spoliari. Ergo dubium de existentia legis, seu dubium de libertate, hic & nunc ab obligatione hujus legis particularis optime solvitur per possessionem libertatis universalis ab omni lege, in qua homo nascitur.* Hæc doctrina rejicienda omnino est.

IV. Si in materia justitiæ dubia esset agri possessio, quid tum? Numquid allegari tum potest pro inconcusso principio hæc regula: *Melior est conditio possidentis?* Nemo id asseruerit. Certa ergo sit oportet, & extra disputationem posita agri possessio, ut Petrus possessor contra adversarium Paulum, qui æquali jure potitur in agrum, super quo lis pendet, perseverare in possessione queat. Unde evincunt Probabilistæ, subditos evidenter possidere libertatem adversus legem? Non secus ac pisces, obmutescant oportet. Certo sciunt homines se libertatem habere. At quis judex definivit, in dubio de legis existentia homines certo possidere libertatem adversus talem legem? Adfirmant Probabilistæ; negant Probabilioristæ hanc libertatis possessionem. Dubia ergo evidenter est hæc possessio libertatis, quam obtrudunt Probabili-

bilistæ. Ergo non bene allegatur illa, ut eximantur homines ab observanda præfata lege.

V. QUÆST. III. *Qui certus de lege, dubitat vero, an in hoc particulari casu subjectus legi sit, exemptus ne a lege est?* RESP. Mutuo pugnant super hac quæstione vel ipsi Probabilistæ inter se. Nam alii negant, ut Salmanticenses cum aliis, quia cum certus sis de lege, & dubites an tenearis in hoc casu, possidet lex. Ergo melior est conditio legis possidentis.

VI. P. La-Croix *lib.* 1. *de leg. n.* 589. *q.* 86. censum texit opinionum Probabilistarum mutuo pugnantium; & more suo eosdem lectorum arbitrio porrigit, ut beneficio *Probabilismi* quisque quod sibi magis arridet seligat. Censum opinionum contrariarum rescripsi ex hoc auctore *Tom.* 6. *lib.* 1. *diss.* 5. *c.* 7. ut cuique notum sit methodum probabilisticum propendere, ut mihi videtur, in purum putumque *Pyrrhonismum*.

VII. Ad quæstionem igitur propositam respondeo, præfatum dubitantem obstringi ad legis observantiam. Nam cum lex certa sit, possessio hoc in casu evidenter stat pro lege. Vera autem Doctorum tum Canonistarum, tum Theologorum regula est: *In dubio tutior pars est eligenda*.

VIII. QUÆST. IV. *An homines cum mortis, vel gravis damni periculo teneantur leges servare?* RESP. Quæ natura sua mala sunt, ut fornicari, mentiri, pejerare &c. obligant semper, & in omni casu. Quæ vero natura sua mala non sunt, sed ideo mala, quia vetita, absolute cum periculo mortis, aut gravis damni non obligant. Heinc observatio jejuniorum, festorum, abstinentia a carnibus die veneris, non obligant neque cum vitæ, neque cum gravis damni periculo. Tum dumtaxat hæc præcepta obligarent cum vitæ, vel damni periculo, cum eorumdem transgressio cederet in contemptionem legis, vel scandalum aliorum.

IX. Lex humana sive ecclesiastica, sive civilis absolute non obligat cum vitæ, aut infamiæ, aut amissionis bonorum periculo. Quisque tamen ex virtutis amore potest periculo mortis propriam vitam exponere. Quilibet Christianus caritatis amore inservire lue infectis valet: amore pudicitiæ negligere verendorum curationem potest: donare tabulam in naufragio fratri pereunti, dummodo sincero virtutis amore id fiat. Ipsæ divinæ leges naturales suas exceptiones habent ob diversitatem circumstantiarum. Lex naturalis vetat absolute furtum, homicidium &c. at in extrema necessitate defendendæ propriæ vitæ, aut alendæ non urgent.

CAPUT IX.

De necessaria intentione legis implendæ, & de observantia plurium præceptorum unico actu.

I. PRæcepta legis alia sunt positiva, alia negativa. Hæc per cessationem ab opere vetito, illa per executionem operum, seu per actus positivos implentur. Duplex distinguitur actus voluntatis in lege positiva implenda: alter intentionis, quo voluntas intendit præceptum implere; alter imperatus, quo res præcepta executioni demandatur.

II. QUÆST. I. *Necessaria ne est aliqua intentio vel expressa, vel virtualis adimplendi præceptum, aut sufficit intentio ponendi rem præceptam?* RESP. Convenit penes omnes non requiri expressam intentionem legis implendæ. Præter hanc expressam intentionem aliam Theologi vocant interpretativam. Hanc illi habent qui deliberate e. g. Missam audiunt die festo, divinum officium recitant: isti absque alia intentione implent præceptum.

III. QUÆST. II. *Ut quis legem impleat, debet ne finem legis intendere?* RESP. Finis legis alius intrinsecus, & est ipsa res præcepta; alius extrinsecus, & est id quod legislator intendit. Sine primo consistere res præcepta nequit. Absque posteriore rei præceptæ substantia reperiri valet. Non est necesse ut quis finem extrinsecum legis intendat; sed sat est intendere finem intrinsecum præcepti, seu rem præceptam, quam eo ipso intendit quod deliberato animo eam executioni demandat. Si legislator expresse præciperet finem extrinsecum, puta jejunandi ad avertendam calamitatem, tum subditi conformare se deberent ad legislatoris finem.

IV. Actu vitioso non impletur præceptum. Accedit quis ad Ecclesiam ob finem ridendi, & contemplandi mulierem affectu venereo, & simul Missam audit. Actus istius substantia vitiosa est. Finis intrinsecus audiendi sacri est religiosum obsequium. Qui animo videndi amasiæ ad sacrum audiendum accedit, non religionis officium, sed veneris flagitium exercet. Ergo præceptum non implet. Impleret vero, si præcipue ad audiendum

dum ſacrum accederet, & aliqua prava circumſtantia inficeret non opus præceptum, ſed ipſum auditorem.

V. QUÆST. III. *Impleri ne uno actu plura præcepta valent?* RESP. Plura præcepta juſtitiæ uno actu impleri nequeunt; puta ſolvendi centum ex contractu, & reſtituendi quinquaginta ex furto debita. Certum quoque eſt plura præcepta quæ eamdem materiam afficiunt, unico impleri actu poſſe: eadem quippe Miſſæ auditione ſatisfacis præcepto diei dominicæ, & præcepto alterius feſtivitatis eodem die recurrentis: Sacerdos unica officii recitatione ſatisfacit præcepti tum ordinis, tum beneficii. Certum ſimiliter eſt poſſe ſuperiorem aliquod præceptum imponere peculiari actu implendum. Edidiſti votum jejunandi: Confeſſarius tibi imponit jejunium in culparum pœnitentiam. Unico jejunio nequis utrique debito ſatisfacere; ſed duo jejunia requiruntur.

VI. QUÆST. IV. *Satisfieri ne poteſt eodem tempore diverſis præceptis?* RESP. Adfirmant communiter omnes, quando eodem tempore præcepta cadunt. Vales igitur eodem tempore & Miſſam audire, & horas canonicas perſolvere: quia hæc duo præcepta eumdem finem ſpectant. Si Confeſſarius imponat pro pœnitentia tres Miſſas audiendas, non potes eodem tempore omnes ſimul audire a tribus Sacerdotibus. Falſa quoque eſt plurium opinio, qua aſſerunt, non peccare eum qui voluntarie impedimentum apponit ut liber a ſervanda lege ſit. Qui enim impedimentum apponit ne lex ſervetur, eodem animo vult legis tranſgreſſionem. Reſpondent adverſarii, hunc non habere animum legis violandæ, ſed liberandi ſe ab obſervantia legis. Callida, & verſuta cavillatio hæc eſt. Lex enim quæ officium imperat, ſimul prohibet appoſitionem obſtaculi officium iſtud impedientis: alioquin ludrica lex eſt. Peccant quoque contra præceptum qui non removent, cum poſſunt ſine gravi damno, impedimenta quæ obſtant ne præceptum obſervetur.

VII. QUÆST. V. *Qui non poteſt totum implere opus præceptum, aſtringitur ne partem quam poteſt, exequi.* RESP. Adfirmant nunc omnes, quando dividuum præceptum eſt. Tunc autem dividuum eſt præceptum, cum partes ſeparatim acceptæ fini a legiſlatore intento conducunt. Sic quia in qualibet horarum canonicarum recitatione, in abſtinentia a carnibus, vel in unica comeſtura reſplendet finis præceptorum; ideo ſervanda eſt pars, quando ſervari non poteſt totum. Principium illud, *Major pars trahit ad ſe minorem*, proſcriptum ab Innocentio XI. eſt in hac theſi: *Qui non poteſt recitare Matutinum & Laudes; poteſt autem reliquas horas, ad nihil tenetur: quia major pars trahit ad ſe minorem*. Quando duo occurrunt præcepta, quæ ſimul ſervari nequeant, præferri quod præſtantius eſt, inferiori debet.

CAPUT X.

De legis ceſſatione, interpretatione, diſpenſatione & conſuetudine.

I. QUÆST. I. *Utrum ceſſante fine legis in particulari, ceſſet lex?* RESP. Finis legis duplex, ut dictum eſt, unus intimus, extrinſecus alter. Primus eſt ipſa res præcepta, alter eſt intentus a legiſlatore. Quando actus præcepti natura ſua honeſti ſunt, finis extrinſecus legiſlatoris conjungi ſolet cum fine intrinſeco. Quando lex præcipit actus natura ſua honeſtos, tunc conſiſtit lex, etiamſi ceſſet finis extrinſecus legiſlatoris: quoniam ipſa actuum internorum bonitas finis eſt præcipuus legis. Quando res præcepta eſt indifferens, plureſque ſunt fines intenti a legiſlatore, ex quibus coaleſcit totus finis adæquatus, deficiente uno fine particulari non ceſſat lex. Cum vero finis adæquatus legis omnino ceſſat reſpectu omnium, ceſſat lex. Prohibita eſt communicatio unius civitatis ob peſtis periculum vitandum. Sublato omni periculo peſtis, ceſſat lex. Prohibitus eſt ingreſſus in talem domum ob mulierem malæ famæ. Hæc mulier alio abiit: tum ceſſat lex vetans ingreſſum in talem domum.

II. Non requiritur expreſſa declaratio Principis definientis legem ceſſaſſe, nec ſufficit judicium hujus aut illius particularis, ut dicatur legem ceſſaſſe; ſed requiritur, ut docet Dominicus Soto, vel conſuetudo, vel communis Reipublicæ conſenſus.

III. Falſa mihi eſt opinio aſſerentium, ſat eſſe opinionem probabilem, qua judicetur legis ceſſaſſe finem adæquatum, ut lex ipſa amplius non obliget. Lex quæ firma poſſeſſione fruitur, ſola auferri probabilitate nequit.

IV. Animadvertendum ex Gajetano eſt, finem legis ceſſare duobus modis poſſe. Primo *negative*, quando lex inutilis eſt bono communi; tamen ſi illam impleas, malum non eſt. Secundo *contrarie*, quando legis obſer-

ſervantia in hoc caſu vitioſa eſt, quem caſum a lege exceptum eſſe docet S. Thomas.

V. QUÆST. II. *An ceſſante negative fine adæquato legis in particulari, ceſſet lex?* RESP. Adfirmat prior ſententia, quam defendunt Henriquez, Navarrus, Ledeſma, Diana, Viva.

VI. Recitata opinio falſa eſt mihi, & oppoſita vera, & ſola probabilis, quam communiter defendunt Moraliſtæ. Ratio patet. Lex fertur propter bonum commune, & propter id quod communiter accidit. Hoc fine adæquato legis in commune vigente, numquam lex ceſſat in particulari, ſeu nullus particularis ſubditus exemptus a lege eſt. Quoniam lex non fertur propter particularem caſum, ſed propter id quod communiter accidit. Quare licet reſpectu hujus vel illius privati non eveniat malum quod lex vetat, non propterea ceſſat finis legis etiam reſpectu talis particularis: quoniam finis legis eſt obſtringere omnes ad implendum, aut vitandum id quod communiter accidit.

VII. Tandem plura abſurda contrariam opinionem conſequuntur. Ea quippe admiſſa, omnes fere humanæ leges in nihilum occiderent. Siquidem quilibet pro ſuo ingenio, & affectu contenderet reſpectu ſui legis finem locum non habere. Quiſque diceret: Lex vetans theatra reſpectu mei non urget, quia nullam experior commotionem. Divites contenderent finem vetitæ fornicationis non urgere reſpectu illorum, quia patrimonium habent, unde & concubinam, & prolem ſuſceptam alere. Librorum hæreticorum lectionem, acceſſum ad moniales, delationem armorum, & plurima alia quiſque ſibi licita fore judicaret.

VIII. QUÆST. III. *Quid ſit abrogatio legis, & quis abrogare eam valet?* RESP. Abrogatio de medio tollit legem promulgatam. Duplex eſt: alia *negativa*, qua lex deſuetudine aboletur; alia *poſitiva*, qua lex lata revocatur, nova ejus loco ſubſtituta. Leges etiam juſtæ abrogari queunt, dummodo rationabilis & gravis cauſa occurrat. Et quando lex nova ſimul cum antiqua ſervari nequit, abrogata cenſetur, etiamſi deſit vox abrogationis. Qui fert legem, eam abrogare valet. Inferior legem ſuperioris abrogare non poteſt.

IX. QUÆST. IV. *Quid ſit legis interpretatio?* RESP. Interpretatio eſt declaratio legis, quæ duplex eſt: alia *authentica* dicitur, ſeu *juriſdictionis*, quæ a ſolo legislatore fit, & habet vim legis; alia *doctrinalis*, quæ vi legis caret, & Doctorum judicio innititur. Quando legislator vetat legis ſuæ interpretationem, non licet Doctoribus eamdem interpretari. Oppoſita opinio mihi falſa eſt, & ſuperiorum juriſdictioni infeſta.

X. QUÆST. V. *Quæ regulæ in interpretatione ſervandæ?* RESP. 1. Spectanda eſt legislatoris intentio, quæ eſt veluti legis anima. Verba autem ſunt inſtrumenta, quibus legislator ſuam prodit intentionem. Quare verba intentioni, non verbis intentio ſubdenda eſt. Si intentio legislatoris ambigua ſit, hærendum verbis eſt. 2. Quando idem ſermo duas ſententias exprimit, ea accipiatur quæ rei agendæ aptior erit. 3. Quando legis verba ambigua apparent, interpretanda ſunt juxta communem loci, & patriæ intelligentiam. 4. Quando de valore actus diſputatur, ſit nec ne validus, interpretanda lex eſt ut valeat actus, quia nemo præſumitur quidquam inutile agere velle, ſervatis tamen ſervandis, & præſertim verborum proprietate. 5. Lex in favorabilibus amplianda, in odioſis reſtringenda eſt. 6. Lex non extenditur ad caſum non comprehenſum ob ſimilitudinem rationum; quando tamen eſt omnino eadem adæquata ratio, niſi quidquam in oppoſitum urgeat, extendenda lex videtur ad caſum non comprehenſum, ſeu non expreſſum. 7. Lex generalis non extenditur ad caſum non comprehenſum ob rationum ſimilitudinem, quantum ad pœnam.

XI. QUÆST. VI. *Quid ſit epikeja, & ubi nam locum habeat?* RESP. Epikia, ſeu epikeja eſt legis correctio, & emendatio, & exemptio caſus particularis, ob circumſtantias, quæ ſi legislatori innotuiſſent, illum caſum excepiſſet. In iis ergo caſibus epikeja locum habet in quibus ſi lex ſervetur, peccatum committitur; ut ſi redderes depoſitum gladium illi qui in patriæ proditionem illum verteret. Ne multa, tunc epikeja locum habet, ut perdocte more ſuo Cajetanus ait, cum finis legis ceſſat contrarie, ideſt quando legis obſervantia vitioſa evadit.

XII. Ut uſus epikejæ licitus ſit, non ſatis eſt quælibet probabilitas, ſed requiritur, inquit 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 4. S. Thomas, certitudo evidens.

XIII. QUÆST. VII. *Quid ſit diſpenſatio a lege?* RESP. Eſt juris relaxatio ab habente legitimam poteſtatem ex juſta cauſa facta. Differt ab interpretatione, & epikeja, quæ non ſunt juriſdictionis actus, ſicut diſpenſatio. Aliquando tamen diſpenſatio pro interpre-

pretatione accipitur. Sed dispensatio presse accepta actus est jurisdictionis. Includit interpretationem, quia dispensator expendere, & bene interpretari legem debet.

XIV. Ut subditus liber a lege sit, sat minime est ut præsumat superiorem fore dispensaturum. Dispensatio enim est vulnus legis, atque adeo odiosa: ergo restringenda, non amplianda.

XV. Dividitur dispensatio in partialem, quæ partem; & integram, quæ totam obligationem tollit. Item tribuitur in expressam, quæ verbis; & in tacitam, quæ signis exhibetur.

XVI. QUÆST. VIII. *Unde colligi possit Prælatum velle dispensare?* RESP. Quando superior præcipit actum qui exerceri absque dispensatione nequit; ut si Episcopus sciens te esse irregularem, super qua irregularitate dispensare valet, te promoveat ad sacros ordines, tecum dispensare præsumitur.

XVII. Solam taciturnitatem Prælati signum sufficiens esse dispensationis docent nonnulli. Sed illorum opinio mihi falsa est, quam rejiciunt communiter Theologi, & Canonistæ. Nam taciturnitas Prælati quid aliud prodit nisi permissionem? Nihil sane aliud, saltem certum, colligi ex ejusdem taciturnitate potest. Taciturnitas Prælati proficisci valet, & sæpissime proficiscitur 1. ex negligentia, 2. ex nimia conniventia, 3. ex pusillanimitate, 4. ex ignorantia, 5. ex malitia, 6. ex studio vitandi scandali, 7. ex prævisione rebellionis subditorum. Ex aliqua harum causarum oriri taciturnitatem posse, nemo negaverit. Immo Patres omnes clamant, ex oscitantia, & negligentia Prælatorum disciplinæ oriri dissolutionem. Et ex istorum perniciosa taciturnitate mali subditi dispensationem a legibus colligunt.

XVIII. QUÆST. IX. *Quibus competat dispensatio a legibus humanis?* RESP. Potestas duplex: una ordinaria, altera delegata: illa annexa dignitati est, hæc impertitur ab eo qui dignitatem possidet. Qui legem tulit, dispensare ab ea valet. Pontifex dispensare in universa Ecclesia potest ab omnibus ecclesiasticis legibus justa occurrente causa. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi dispensare in suis diœcesibus valent in legibus aut a se, aut a Synodis latis. Inferior nequit in legibus superioris dispensare absque ejusdem consensu. Legislator supremus potest cum dispensatione aliquid commutationis adjungere.

XIX. QUÆST. X. *Utrum licita, & valida sit dispensatio absque justa causa data?* RESP. Dispensationum necessitas ipsam legis naturam consequitur, quia lex quæ communiter accidunt, spectat, secus casus particulares. Idcirco legum custodes pro casuum diversitate temperare legum observantiam debent. Ab extremis sibi cavere magnopere superiores debent, quod adeo difficile est ut Christus *Luc.* 12. exclamaverit: *Quis putas est fidelis dispensator, quem constituit dominus super familiam suam?* Peccant superiores, si nimium legum cortici hærent. Frequentius in laxitatis quam in rigoris extremum impingunt. Hostibus domesticis, nempe affectuum diversitate continenter obsidentur.

XX. Salmanticenses *tract.* 11. *cap.* 5. *part.* 6. *num.* 66. defendunt, superiores non peccare mortaliter pro ingenio absque justa causa dispensantes in lege a se condita, præciso scandalo, & damno tertii. Concedunt tamen talem superiorem peccare venialiter.

XXI. Præfata opinio mihi falsa est. Sermo est enim de legibus graviter obligantibus. Porro Patres omnes, & graviores Theologi docent, peccare mortaliter superiores etiam supremos qui in legibus graviter obligantibus etiam a se latis dispensant absque justa causa. Dispensatores isti a Patribus vocantur proditores, infideles, destructores, & perditores universæ disciplinæ. Patrum autem, Conciliorum, aut canonum aliquis numquam pronuntiavit ejusmodi prodigos dispensatores sine justa causa peccare venialiter. Unde ergo recentes hauserunt hanc distinctionem in hac materia? Legumlatores etiam supremi subjecti legibus directivis sunt. Ridicularia autem subjectio esset, si dispensare pro ingenio possent. Omnis lex justa grave commodum confert communi bono. Ergo qui tali legi absque causa derogant, grave damnum inferunt Reipublicæ. Ergo graviter peccant.

XXII. Non modo illicitæ, sed etiam invalidæ sunt dispensationes istæ. Quoniam dispensationes sine justa causa concessas subreptitias, nullas, prævaricationes, & legum dissipationes Patres appellant. Innumera testimonia rescribere possem; sed unicum Concilii Tridentini *ex sess.* 25. *cap.* 18. affero. *Quod si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate præstandum erit. Aliterque facta dispensatio* SUBREPTITIA ERIT. Quid ad hæc oppositum sentientes? Quid si S. Bernardi, S. Thomæ, Bellarmini,

ni, Toleti, aliorumque gravium Theologorum testimonia afferrem? Toletus lib 5. c. 83. *Papæ dispensatio sine causa non habet locum in foro interiori & coram Deo, sed tantum in foro exteriori* &c. Bellarminus in epistola ad Nepotem plurima de hoc argumento habet.

XXXIII. QUÆST. XI. *Quænam sunt causæ justæ dispensationis?* RESP. Nulla designari certa regula potest. Causarum quippe æquitas a pluribus pendet circumstantiis. Generalis regula, quam Patres, & Theologi tradunt, est quod sufficientia causæ pro legitima dispensatione accipienda, pensandaque sit ex respectu ad bonum commune. Huc semper spectare quisque dispensator debet. Quando de sufficientia causæ dubitatur, tutior pars est eligenda. Valida est dispensatio, dum revera adsit justa causa, licet dispensator illam ignoret. Peccat vero dispensator dispensans absque justa causa cognita. Causa legitima occurrente vitandi mali dispensator tenetur dispensationem concedere. Est enim custos legum in bonum commune subditorum. Sicuti autem observatio, sic interdum & relaxatio legis confert ad bonum commune. Ergo sicuti peccat dum omittit dispensator promovere legis observantiam, ita etiam peccare potest, si recuset eamdem pro temporis opportunitate relaxare. Verum in primo, secus in secundo capite peccari solet: sæpe delinquunt, quod cum amicis, sibique bene affectis benignius quam par sit dispensent, cum ceteris æquo severiores aliqui esse soleant.

XXIV. QUÆST. XII. *Quid de dispensatione subreptitia, obreptitia, & per metum extorta dicendum?* RESP. *Subreptitia* dispensatio est quando a petente dispensationem tacentur ea quæ dicenda sunt. *Obreptitia*, quando exponitur falsitas. Utraque nulla est. Disputant auctores cujusnam veritatis reticentia efficiat dispensationem *subreptitiam*? Regula generalis designari nequit. Si quidquam eorum reticetur, etiam sine dolo & fraude, quæ secundum jura, & stilum Cancellariæ dicenda sunt, dispensatio nulla est. Si quidpiam reticeatur veritatis, aut exponatur falsitatis, quæ judicem impellat ad dispensandum, nulla dispensatio est.

XXV. Dispensatio per metum extorta absolute valida est, quia metus simpliciter voluntarium non tollit. Si vero dispensator absolute consensum non præberet, tunc nulla dispensatio esset.

XXVI. QUÆST. XIII. *Quibus de causis dispensatio cesset?* RESP. Si dispensatio sortita sit suum ultimum effectum, revocari nequit. Contractum matrimonium est, suscepti sunt sacri ordines vi dispensationis datæ. Hæc revocari amplius non potest. Disputatur a Theologis, num si post obtentam dispensationem, & nondum executioni demandatam cesset omnino causa finalis ejusdem, cesset dispensatio? Negant Salmanticenses *trac.* II. *cap.* 5. *par.* 8. *num.* 88. quia, inquiunt, semel ablata per dispensationem lege, hæc iterum non reviviscit. Laudant pro hac opinione *Castropalaum*, *Suarez*, *Salas*, & alios.

XXVII. Opposita sententia mihi probabilior & vera est. Quid? Christianus dispensatus est ab audienda Missa diebus festis, a jejuniis, a recitando officio per mensem ex justa aliqua causa. Hæc omnino evanuit antequam dispensatio executioni demandetur, & Christianus iste dispensatione tali utetur? Nemo profecto Christianorum, qui sit sincerus suæ salutis æternæ amator, talem adhibebit dispensationem. Quare rejicio sequentem Salmanticensium *loc. cit. n.* 91. opinionem. *Si detur infirmitas, quæ moraliter judicetur perpetuo duratura, & obtineas a Pontifice dispensationem comedendi carnes pro tota vita, non recitandi divinum officium, non jejunandi, etiamsi postmodum salutem* PERFECTAM *acquiras, poteris uti tali dispensatione. Idem dicimus, si pro hoc anno, pro hac Quadragesima obtineas dispensationem a superiore non jejunandi, vel abstinendi a carnibus, quia infirmitas pro tota illa censetur duratura, etiamsi per accidens cessit, potes uti tali dispensatione. Ita auctores citati, qui licet non omnes ita in particulari loquantur, mens tamen illorum est quam diximus.*

XXVIII. QUÆST. XIV. *Cessat ne dispensatio ob mortem dispensatoris?* RESP. Si dispensatio absolute concessa sit, duretque ejusdem causa, non cessat ob mortem dispensatoris. Contra si conditioni illigata dispensatio sit, tunc cessat morte dispensatoris; ut si ejusmodi clausulis circumscripta fuerit: *Donec nobis placuerit, ad arbitrium nostrum* &c. Si inceptus actus sit, poteris illum persequi. Dispensationem juste concessam revocare dispensator nequit absque justa causa: justa vero causa occurrente revocare eamdem valet. Injustam vero dispensationem revocare astringitur. Inferior superioris dispensationem revocare non potest;

est ; superior vero valet inferioris dispensationem revocare. Dispensatus potest renuntiare dispensationi absque damno tertii ; si contra renuntiatio lædat jus tertii, dispensatus non valet renuntiare dispensationi, sed ut renuntiatio valida sit, voluntas dispensatoris requiritur.

XXIX. QUÆST. XV. *Quid sit consuetudo, & quotuplex?* RESP. *Est jus quoddam moribus institutum*, quod pro lege suscipitur, ubi deficit lex. Dupliciter accipi consuetudo solet. Pro jure nempe, & pro facto. Consuetudo facti non aliud est quam actuum repetitio, & usus, seu mos, & format materiam consuetudinis juris. Hoc enim jus consurgit ex hac actuum humanorum frequentatione. Hoc quippe jus non voce, non scripto, sed moribus paritur. Quare alii describunt hoc pacto consuetudinem : *Est jus rationabile, legitimo tempore præscriptum, moribus perfectæ communitatis volentis se obligare, & Principis consensu inductum*. Rationabilis sit consuetudo oportet, non secus ac lex, quia utraque bonum communitatis publicum spectare debet. Quare nulla consuetudo vim legis obtinere valet, si sit contra bonum commune societatis. Non cujuscumque communitatis, sed perfectæ dumtaxat mores invehere consuetudinem queunt. Ad consuetudinem obligantem inducendam non sufficit actuum frequentia, sed requiritur voluntas se se obligandi.

XXXI. Hæc consuetudo differt a stilo, & præscriptione, & cum eisdem aliquo modo convenit. Cum stilo convenit, quia & hic quædam consuetudo est ; differt vero, quia stilus restringitur ad fori judicia. Differt consuetudo a præscriptione, quod hæc etiam in singulari persona locum habeat, secus illa, quæ communitatem dumtaxat respicit. Cum eadem convenit quatenus requirit determinatum tempus non interruptum.

XXXII. Consuetudo triplex. Alia contra legem, quæ novam legem non inducit, sed abrogat antiquam. Alia est secundum legem, quæ non tam consuetudo, quam interpres legis est, & lege abrogata, ipsa consuetudo cessat. Tertia est præter legem. Hæc ex frequentia actuum producitur in materia de qua lex scripta nihil decernit. Hæc sola novum jus inducit, quando necessariæ conditiones adsint. Ratione materiæ dividitur in ecclesiasticam, & civilem.

XXXIII. QUÆST. XVI. *Quinam invehere consuetudinem queunt : & quænam conditiones necessariæ sint?* RESP. Consuetudinem abrogantem legem illi soli invehere possunt qui legem servare tenentur, quia lex abrogatur per actus contrarios. Nullus privatus, neque Princeps ipse, sed sola communitas, & quidem perfecta, qualis est civitas, provincia, regnum, inducere consuetudinem potest. Communitas quippe imperfecta, ut familia, collegium parere consuetudinem nequit. Requiritur ut major perfectæ communitatis pars in actuum frequentia, aut in eorumdem omissione concurrat, ut consuetudo introducatur.

XXXIV. QUÆST. XVII. *Quot sunt conditiones ad veram consuetudinem necessariæ?* RESP. Quinque. 1. Quod sit rationabilis ; 2. quod sit ex publica frequentia actuum liberorum ; 3. quod congruo temporis intervallo duret ; 4. quod interveniat Principis consensus ; 5. quod ex animo se obligandi inducatur. Ea autem consuetudo rationabilis est quæ bono communi congrua, & utilis est. Contra legem sive naturalem, sive divinam nulla prævalere consuetudo potest : quia actus contrarii istis legibus sua natura vitiosi sunt.

XXXV. Contra legem humanam prævalere dumtaxat consuetudo potest. Quotiescumque tamen consuetudo bono communi societatis adversatur, non consuetudo, sed corruptela vocanda est.

XXXVI. Triplicem consuetudinis statum distinguunt Theologi, inceptionis, progressus, & præscriptionis. Qui contra legem consuetudinem introducunt, peccant toto tempore quo lex prævalet : quare non solum in exordio, sed etiam in progressu isti legem violant, usquedum lex prævalet.

XXXVII. QUÆST. XVIII. *Quantum temporis requiritur ad introducendam consuetudinem?* RESP. Omnes adfirmant, longum tempus requiri ad consuetudinem inducendam ; sed circa ejusdem quantitatem non una est omnium sententia. Communior opinio est decennium sufficere ad consuetudinem contra legem civilem. Contra legem canonicam vero requiri quadraginta annos. Ceterum circumstantiæ spectandæ sunt, & natura legis abrogandæ. Tempus istud continuum sit oportet, sicut & in præscriptione. Quare si hoc tempore aut major communitatis pars oppositum consuetudini quidquam agat, aut Princeps resistat, interruptum tempus est, & elapsum amplius non computatur.

XXXVIII.

XXXVIII. Actus qui necessarii sunt ad consuetudinem, debent esse liberi, publici, & frequentes. Aliqui contendunt duos aut tres actus sat esse; sed hæc opinio communiter rejicitur ut falsa. Nemo tamen definire potest numerum horum actuum; sed prudentum arbitrio id remittitur. Profecto in longo tempore nec tres aut quatuor, immo nec sex nec octo frequentiam pariunt. Actus isti liberi sint oportet, quia sicut lex, ita & consuetudo a recta ratione proficisci debet. Quare si populus metu coactus quidquam agit, non præsumitur velle consuetudinem introducere. Ignorantia quoque impedit ne consuetudo introducatur. Tandem actus isti liberi & frequentes publici sint necessum est: quoniam actus occulti dici nequeunt facti ex consensu Principis, & communitatis. Non requiritur tamen juridica manifestatio, sed satis est publica notitia facti.

XXXIX. Quinta conditio, ut indicatum est, postulat ut populus animo se obligandi consuetudinem incipiat, eamque tali animo toto tempore necessario pro consuetudine continuet. At undenam colligi poterit populum incepisse, & continuasse consuetudinem animo se se obligandi? Hæc assignari indicia solent. 1. Quando populus in materia sua natura gravi, uniformi observantia talem consuetudinem servavit. 2. Si superiores istius consuetudinis violatores severe puniant. 3. Si viri prudentes optimeque morati culpæ damnent ejusmodi consuetudinis transgressores. Quando hæc tria concurrunt, argumentum est communitatem animo se se obligandi consuetudinem invexisse.

XL. Ne vero corruptelæ sub consuetudinis larva occultentur, advertendum est, non omnem tolerantiam, & patientiam Principum signa esse taciti consensus. Quando superiores zelo Dei ardent, suntque vigiles & experrecti in eliminandis corruptelis, & extirpandis zizaniis, quando nullum obest impedimentum aut vitandæ rebellionis, aut declinandi majora mala, tunc patientia, & tolerantia esse potest argumentum taciti consensus. Ceterum, ut dictum supra est, patientia, & tolerantia superiorum non raro oritur ex eorumdem ignavia, & nimio quietis, & vitiosæ pacis amore, quia tranquillam & hilarem ducere vitam avent.

XLI. QUÆST. XIX. *Quinam sint effectus consuetudinis, & quibus modis cesset?* RESP. Tres. 1. Consuetudo legitima vim legis habet: quare sicut lex, ita consuetudo obligare sub gravi culpa potest. 2. est antiquæ legis abrogatio. 3. est legis interpretatio.

XLII. Consuetudo iis modis cessat quibus lex. Præcipue tamen duobus modis consuetudo abrogatur, nempe per legem expressam, & per consuetudinem oppositam. Tum vero lex consuetudinem abrogat, cum eidem expresse adversatur. Si in lege sit clausula generalis abrogans omnes, & singulas consuetudines oppositas, tum licet non fieret peculiaris mentio hujus aut illius consuetudinis, singulæ abrogatæ essent. Excipi tamen solet consuetudo immemorabilis, quæ nisi expresse revocata sit, consistit. Consuetudo alia consuetudine abrogari potest, si necessariis fruatur conditionibus. Advertendum tamen, neque legem, neque consuetudinem per non usum abrogari, sed solum per actus oppositos.

CAPUT XI.

De privilegiis.

I. AMplum esset de privilegiis disputandi argumentum; sed in hoc compendio paucis rem expediam, tum quia parum necessaria est pro animarum regimine, tum quod disputatio pluribus implexa sit commentis, & vitilitigationibus nullius sæpe momenti. Ad rem igitur.

II. QUÆST. I *Quid sit privilegium, & quomodo a dispensatione differat?* RESP. *Est facultas constans, & permanens agendi, aut non præstandi aliquid contra, vel præter legem.* Distinguitur a dispensatione, quod lex casum peculiarem spectet, & transeuntem; illud vero permanens, & constans est. Dividitur in *reale*, quod attingit ipsas res, ut merces, statum, dignitatem, locum; & in *personale*, quod personam ipsam afficit, & cum eadem transit, reale vero transit de uno ad alterum. Rursus dividitur privilegium in *scriptum*, & *non scriptum*, seu ore traditum. Aliud quod gratis, & liberaliter datur, vocaturque *gratiosum*. Aliud quod meritis conceditur, & appellatur *remuneratorium*. Aliud absolutum nulla affectum conditione; aliud quod cum pacto impertitur, & vocari solet *conventionale*. Item aliud *commune*, quod totam communitatem spectat. Aliud *privatum*, quod privatæ dumtaxat personæ hæret. Aliud *odiosum*, quod uni favendo, alterum lædit. Aliud *favorabile*, quod favet privilegiato quin alteri in-

com-

commodum afferat. Aliud quod in utroque foro tum interno, tum externo valet. Aliud quod in ſolo conſcientiæ tribunali vim habet. Aliud *perpetuum*, aliud *temporale*.

III. QUÆST. II. *Quis impertiri privilegium valet?* RESP. Qui legem ferre valet. Privilegium enim a lege eximit: ergo ille ſolus impertiri privilegium valet, qui eximere a legis obedientia poteſt. Ut vim habeat privilegium, acceptari ab eo debet cui conceſſum eſt, ſi gratioſum ſit. Remuneratorium autem privilegium acceptationem non poſtulat.

IV. QUÆST. III. *Uti ne privilegiatus poteſt extra ditionem concedentis, privilegio ſibi conceſſo?* RESP. Si privilegium abſque limitatione ad locum, & tempus impertitum ſit perſonale, eo uti privilegiatus poteſt extra ditionem concedentis, niſi aliqua lex obſtet, vel ſcandalum. Nam ſi in territorio ad quod privilegiatus accedit, vigeret lex pugnans cum privilegio, aut ſcandalum paterentur incolæ talis loci, tunc licitus haud eſſet talis privilegii uſus. Si privilegium ſit reale, res ipſas afficiens, tunc intra ſolam ditionem concedentis mandandum executioni eſt. Privilegiati renuntiare valent privilegio perſonali privato afficienti ſolam perſonam, ſecus privilegiis realibus, vel communibus, quæ tranſeunt ad alios, quia talis renuntiatio eſſet cum damno tertii.

V. QUÆST. IV. *Quomodo interpretanda privilegia ſunt?* RESP. Communis ſententia docet, privilegium quod *favorabile* vocant, lato in ſenſu, ſervata tamen verborum proprietate, explicandum eſſe, cum nemini damnum inferat. Privilegium contra quod *odioſum* appellatur, ſtrictioris eſt interpretationis, quia lædit jus aliorum, & damnum infert. Ita tamen interpretandum eſt ut inutile non reddatur. Præterea duplex interpretatio. Alia *authentica*, quam ſolus qui privilegium conceſſit, dare valet; alia *doctrinalis*, quam quilibet vir doctus exhibere poteſt. Prælati Regularium, nempe Generales pro univerſo Ordine interpretari privilegia valent doctrinaliter. Addunt aliqui etiam authentice, ex conceſſione Julii II. Immo addunt etiam Provinciales, & Viſitatores ex conceſſione Clementis VI. & Sixti IV. Libenter viderem iſtas conceſſiones, quibus parum fidei habeo uſquedum in medium afferantur.

VI. QUÆST. V. *Quot modis privilegia amittuntur?* RESP. Pluribus. Perſonale privilegiati morte evaneſcit. Reale vero durat cum rebus quas afficit, & cum eiſdem tranſit ad alios. Privilegium abſolute conceſſum non ceſſare, ceſſante cauſa finali movente, &, ut vocant, *totali*, contendunt non pauci. At opinio hæc falſa mihi eſt. Quoniam ſicuti conceſſio privilegii abſque ulla cauſa vitioſa eſſet, ita duratio privilegii, omni, & integra converſionis cauſa ſublata, injuſta foret. Ceſſat quoque privilegium quo alicui conceditur aliqua actio in gravamen aliorum, & amittitur præſertim per non uſum facultatis conceſſæ: quoniam illi qui dato privilegio gravantur, præſcribunt contra privilegiatum, dummodo tempus præſcriptioni congruum accedat. Præterea privilegium ceſſat per voluntariam renuntiationem acceptatam a concedente: qui ſi acceptare recuſet, conſiſtit privilegium, eoque uti privilegiatus, mutata voluntate, poteſt. Tandem amittitur privilegium per ejuſdem abuſum poſt ſententiam judicis, qui declaret reipſa privilegiatum abuti ſuo privilegio. Similiter ceſſat privilegium per revocationem concedentis. Quamobrem damnata fuit ab Alexandro VII. hæc theſis: *Regulares poſſunt in foro conſcientiæ uti privilegiis ſuis quæ ſunt expreſſe revocata per Concilium Tridentinum.* Revocatis privilegiis unius Ordinis, non cenſentur revocata hæc ipſa privilegia reſpectu aliorum Ordinum.

VII. QUÆST. VI. *Quid de communicatione privilegiorum inter mendicantes?* RESP. Diffuſa, & implexa quæſtio diſcutienda ſe ſe offert; at ea tanti momenti non eſt ut noſtram requirat induſtriam, præſertim in hoc compendio. Omnes Religiones mendicantes communicant in omnibus privilegiis tum conceſſis, tum concedendis, niſi inſeratur privilegio aliqua clauſula, quæ expreſſe & perſpicue hanc impediat communicationem.

VIII. QUÆST. VII. *Quid de privilegiis in particulari dicendum?* RESP. Si de privilegiis ſingulis conceſſis tum Clericis omnibus abſolute, tum Regularibus agere vellem, plura volumina non ſufficerent. Quare, miſſa vaſta diſputatione, pauca in tranſcurſu indicabo. Jure divino omnes Eccleſiaſtici in iis omnibus quæ Eccleſiæ diſciplinam ſpectant, a laica poteſtate exempti ſunt. Jure vero canonico, & civili eccleſiaſtici pluribus fruuntur privilegiis, quæ & eorum perſonas, & res plures eximunt a poteſtate ſæculari. Quare vi privilegii, quod *Canonis* vocatur, nequeunt in carcerem detrudi, judi-

dicari, puniri a magistratu sæculari. Neque solum ecclesiasticæ personæ, verum etiam illorum bona tum ecclesiastica tum patrimonialia libera sunt a tributis, & gabellis sæcularium Principum. De clericis in minoribus constitutis, aut sola tonsura insignitis hæc *sess.* 23. *cap.* 6. statuit Tridentinum: *Fori privilegio non gaudeant, nisi aut clericalem habitum, & tonsuram deferentes alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi inserviant, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad suscipiendos majores ordines, versentur*. His conditionibus deficientibus privilegio fori clericus non gaudet, nec exemptione a tributis.

IX. Plura hic dicenda essent de locorum immunitate, & de ejusdem immunitatis violatoribus: item de privilegiis regularium Ordinum. Verum hæc omnia nimium ab instituto mihi præstituto abducerent: idcirco silentio obvolvo.

DISSERTATIO III.

De peccatis universe, & sigillatim.

CAPUT I.

Vitii, & peccati notiones, & divisiones.

I. Vitii nomen a vitando arcessitur. Ample acceptum in quolibet defectu a regula situm est. In præsentia pro recessu a regula rationis usurpatur. Illud naturæ, vel artis; hoc morum vitium appellatur.

II. Vitium, seu peccatum in communi describi potest, quod sit *perturbatio voluntaria naturæ rationalis in iis quæ mores respiciunt*. Vitium, & peccatum accipi promiscue solent. Differunt tamen sicut actus, & habitus. Nam peccatum presse acceptum est actus malus moraliter; vitium autem prava dispositio natura sua tendens, & inclinans in officia moraliter mala. Vitium virtuti opponitur: quia sicut virtus disponit animum secundum naturæ suæ convenientiam, ita vitium pervertit animum contra naturæ suæ regulas. Peccatum actibus virtutis opponitur, & pejus vitio est: quia qui male agit, pejor illo est qui ad malum agendum est dispositus. Hæc omnia 1. 2. *qu.* 71. fuso calamo S. Thomas discutit.

III. Quæst. I. *Quænam sit peccati finitio?* Resp. S. Augustinus *lib.* 22. *c.* 27. contra Faustum respondet: *Peccatum est dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam*. Hæc Augustini finitio omnia comprehendit peccata, cordis, oris, & operis. Ultima particula *contra legem æternam* includit peccata omnia etiam quæ sunt directe contra leges humanas: quia qui justas humanas leges violant, etiam in legem æternam peccant saltem mediate.

IV. Contra datam Augustini finitionem opponi solet, in illa non includi nec peccatum omissionis, nec habituale, nec originale. Respondet *loc. cit.* S. Thomas: *Adfirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus .... & ideo pro eodem est accipiendum dictum, & non dictum, factum, & non factum*. Peccatum habituale actibus voluntatis gignitur, & ideo sub illis includitur. Peccatum originale dici factum voluntarium potest, in primi parentis voluntate situm. Peccatum veniale non est contra, sed præter legem.

V. Quæst. II. *Quid, & quotuplex sit peccati macula?* Resp. Maculam in anima relinqui ex peccati commissione, Scriptura sancta testatur. *Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion*: Isa. 4. & S. Paulus: *Inquinatæ sunt eorum mens, & conscientia*: ad Tit. 1. Ad peccandum concurrunt actus intellectus, & voluntatis. Per voluntatis affectus, quibus peccator afficitur erga terrenas voluptates, anima polluta, concupiscentiæ luto inquinata, & illecebrarum sordibus conspurcata remanet. Macula hæc in privatione gratiæ in ordine ad actum præteritum malum sita est. Duplicem distinguunt Theologi maculam, juxta duplicem nitorem quem in anima considerant. Primus nitor ex rationis lumine dirigente; secundus ex lumine fidei, & gratiæ illustrante consurgit. Prima macula lumen rationis obscurat. Secunda, expulso nitore, qui ex divina gratia refulgebat, divinæ inimicitiæ, seu aversionis a Deo, & conversionis ad creaturam, imprimit notam, & deforme signaculum in anima peccatrice. Tertiam addunt maculam a peccato veniali inductam, quæ caritatis fervorem minuit, & decorem, atque pulchritudinem ex fervore caritatis refulgentem aliquantulum obnubilat.

VI. Prima peccati divisio est in originale, & actuale. Illud ex Adamo contrahitur;

tur; illud propria peccantis voluntate committitur. Peccatum personale duplex. Aliud actuale quod est ipse actus inordinatus, & difformis a moralitatis regulis. Aliud habituale, & est macula remanens ex actu malo non retractato.

VII. Secundo aliud est peccatum commissionis, quod in transgressione præcepti negativi consistit; aliud est peccatum omissionis contra præceptum adfirmativum, quo omittitur actus bonus præceptus. Peccatum commissionis absolute gravius est omissionis culpa. Hoc absolute certum est. Ceterum omissiones in superioribus secum pertrahere solent horrendissima consectaria, & absurda, quæ funestissimam disciplinæ, & gregis evangelici stragem inducunt.

VIII. Tertio alia sunt peccata simpliciter talia; alia sunt peccata in Spiritum sanctum. Hæc sunt sex, desperatio, præsumptio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio veritatis cognitæ, & invidentia fraternæ gratiæ.

IX. Quarto alia vocantur peccata carnalia, alia spiritualia. Ex septem capitalibus quinque sunt spiritualia, scilicet superbia, avaritia, invidia, ira, acedia; & duo carnalia, nempe luxuria, & gula.

X. Quinto alia sunt peccata propria, quæ ipse peccans committit; & alia aliena, eaque sunt quæ alii nostro consilio, jussu, patrocinio, exemplo, adulatione, dissimulatione, silentio vitioso, omissione correctionis, aliisque modis perpetrant.

XI. Sexto tandem alia sunt peccata cordis, oris, & operis. Alia item sunt contra Deum, contra proximum, contra seipsum. Utique omnia peccata sunt contra Deum; verum quædam sunt quæ modo peculiari Deo adversantur, quatenus recta impetunt virtutes illas quæ pro objecto Deum habent, ut fides, spes, caritas, religio. Peccata contra proximum illa dicuntur quæ violant virtutes proximum respicientes, justitiam, misericordiam &c. Peccata contra seipsum illa vocantur quæ violant virtutes ad proprias passiones domandas directas, ut temperantiam, castitatem &c.

CAPUT II.

De distinctione peccati mortalis a veniali. Quorumdam Probabilistarum, & plurium sciolorum axiomata refelluntur.

I. PErdifficilem quæstionem disputandam aggredior. Pauca primum delibabo quæ certa sunt. Lutherani & Calvinistæ omnia peccata natura sua mortalia esse propugnant. Istorum errorem damnavit Concilium Tridentinum *sess.* 14. *c.* 24 Scripturæ sanctæ luculentissimis testimoniis allatis. De fide itaque est dari peccata venialia a mortalibus distincta.

II. Sex potissimum sunt quæ peccato mortali adscribuntur. 1. Solvit amicitiam cum Deo, corrumpit gratiam, caritatem, omnesque virtutes morales infusas. 2. Parit animæ mortem. 3. Infert peccatori malum infinitum. 4. Malum hoc natura sua irreparabile est. 5. Est offensa Dei infinita. 6. Peccatorem æternum damnat. Hæc omnia manant ex peccato mortali, cujus natura & essentia sita est in *aversione a Deo, & conversione ad creaturam tamquam ad ultimum finem*.

III. Peccatum mortale, & veniale aliud *ex genere suo* tale, aliud tale *per accidens*. Peccatum mortale *ex genere suo* tale illud est quod ex se opponitur caritati Dei, & proximi: ut sunt ea quæ opponuntur fidei, spei, caritati, justitiæ. Peccatum veniale *ex genere suo* illud vocatur, quod ex se non opponitur caritati Dei, & proximi, ut mendacium simplex, verbum otiosum, risus immoderatus &c. Peccatum mortale & veniale per *accidens* est quod ex mortali fit veniale, aut contra.

IV. QUÆST. 1. *Quomodo peccatum mortale possit desinere in veniale?* RESP. Non est sensus quod peccatum veniale evadere mortale, aut mortale veniale fieri queat. Sed sensus est quod actus ille qui natura sua esset peccatum mortale, possit fieri veniale. Duobus modis inquit 1. 2. *q.* 88. *a.* 6. S. Thomas. 1. Ex imperfecta deliberatione. 2. Ex parvitate materiæ. Plura tamen sunt quæ parvitatem materiæ non excipiunt, ut infidelitas, odium Dei, perjurium, & alia quæ directe Deo adversantur. Omnia vero peccata ex genere suo mortalia fieri venialia queunt ex imperfecta deliberatione, quia nullum peccatum sine libertate.

V. At

V. At unde cognoſcemus materiam eſſe gravem, aut levem? Rem difficilem poſtulaſti. Hæ ſunt regulæ quas Theologi aſſignant. 1. Materia tum gravis eſt quando actus præceptus valde conducit ad caritatem aut Dei, aut proximi. Contra ſi parum conferat, levis reputabitur. 2. Si res præcepta, tametſi in ſe levis ſit, nihilominus multum confert in legislatoris finem, gravis exiſtimanda eſt. 3. Videndum ſi materia ſuſcipiat magis & minus. Si enim hos gradus non admittit, gravis reputanda eſt. Si autem hos gradus admittat, tum ſpectanda eſt perſona peccantis, finis legis, ſeu ordo ad legem ipſam. Interdum enim quod eſt veniale in ſubdito, mortale eſt in Superiore.

VI. QUÆST. II. *Quomodo veniale fieri mortale poſſit?* RESP. Reſpondet 1. 2. *q.* 88. *a.* 4. S. Thomas, tripliciter id poſſe intelligi. Primo ut idem numero actus primo ſit peccatum veniale, & poſtea mortale: & hoc fieri nullo modo poteſt. Alio modo poteſt intelligi ut id quod eſt veniale ex genere, fiat mortale; & hoc quidem poſſibile eſt, quatenus in eo finis ultimus conſtituitur, vel refertur ad peccatum mortale ſicut ad finem. Tertio modo quod multa peccata venialia conſtituant unum mortale: & hoc quoque fieri omnino repugnat, non ſecus ac ut multæ formicæ conſtituant unum leonem.

VII. Unde infert Angelicus: *Si vero intelligatur quod multa peccata venialia faciant unum mortale diſpoſitive, ſic verum eſt*, *ſicut ſupra oſtenſum eſt .... ſecundum duos modos diſpoſitionis quibus peccatum veniale diſponit ad mortale.*

VIII. Heinc collige quantum a veritate aberrent non pauci ajentes, illum qui haberet animum committendi omnia peccata venialia, non peccare mortaliter, ſed patrare dumtaxat unum peccatum veniale graviſſimum. Doctrina hæc mihi falſa eſt, & plurium abſurdorum pleniſſima. Chriſtianus iſte ſimilis aliquo modo eſſet nauclero qui animum haberet introducendi in navim omnes guttas aquæ, vel omnia arenæ grana. Multiplicata enim peccata venialia ita rodunt omnes virtutes, & animam ipſam affligunt, ut hæc ſeipſam occidat mortalia patrando. Qui autem tantam malorum multitudinem deliberato animo ſuæ animæ vult, eo ipſo velit oportet ejuſdem mortem. Qui enim diſpoſitionem proximam vult ad mortem, & mortem ipſam velle cogitur. Singula peccata venialia deliberata diſponunt ad mortalia. Omnia autem venialia ſimul accepta, proxima ad mortalia diſpoſitio ſunt. Ergo qui vult hanc proximam diſpoſitionem, vult quoque ipſum peccatum mortale. Itaque ex hoc ſolo capite dictus Chriſtianus peccat mortaliter. Quod poſtea inter peccata venialia aliqua ſint ita propinqua mortalibus, ut qui vult prima, velit poſteriora, aliud caput eſt cur Chriſtianus ejuſmodi peccaret mortaliter. Præclare S. Auguſtinus *tract.* 12. in Joannem inquit: *Plura minuta peccata, ſi negligantur, occidunt; quemadmodum minuta grana arenæ, ſi multa ſunt, premunt, atque opprimunt; & aqua paulatim per ſentinam intrando, ſi non exhauriatur, mergit navim.* Quamvis enim ſimilitudo, ſi ad Metaphyſicæ regulas expendatur, non ſit omnino exacta, cum omnes guttæ aquæ, & grana arenæ ſint ejuſdem ſpeciei, & ſimul conjunctæ pondus graviſſimum conſtituant, quod ſeipſo navim mergit; in ſenſu tamen morali & prudenti ſimilitudo optima eſt, quia hæc peccata venialia deliberata reipſa diſponunt ad mortem. Pluries labuntur juſti ex ſubreptione, ex infirmitate, & inadvertentia. Niſi a deliberatis abſtineamus, periculum grave eſt ne repetitæ guttæ, & multiplicata arenæ grana naviculam animæ ad æternam diſponant ſubmerſionem.

IX. Hactenus facilia perſtrinxi. Quæ ſummum faceſſunt negotium, quæ vel ipſos ſanctiſſimos viros perterrefaciunt, illa ſunt quæ peccata eſſe ſcimus, eorum vero confinia ignoramus. Audi Auguſtinum, qui *lib.* 21. *cap.* 27. *de Civ. Dei* hæc ſcribit: *Sed quis iſte ſit modus, & quæ ſint iſta peccata quæ ita impediunt perventionem ad regnum Dei, ut tamen ſanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum eſt invenire, periculoſiſſimum definire. Ego certe uſque ad hoc tempus, cum inde ſatagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui. Et fortaſſis propterea latent, ne ſtudium proficiendi ad omnia peccata cavenda pigreſcat.* Doctorum aquila Auguſtinus difficillimum invenire, periculoſiſſimum definire, ait, quænam peccata ſint quæ ita impediunt aſſecutionem regni æterni, ut tamen ſanctorum meritis impetrent indulgentiam. Quid ad hæc nos? cum iterum *in ench. c.* 77. clamet S. Auguſtinus: *Quæ ſint autem levia, & quæ gravia peccata, non humano, ſed divino ſunt penſanda judicio .... Hinc accidit quod peccata, cum*

in consuetudinem venerint, *aut parva*, *aut nulla esse creduntur*. *Væ peccatis hominum quæ sola inusitata exhorrescimus*.

X. Ex his collige quam cæci sint spectaculorum, seu comædiarum ætatis nostræ defensores, blaterantes ad summum peccare venialiter illos qui eadem frequentant. Unde, quæso illos, eruerunt hæc peccati venialis confinia? Viri probi, & docti, inquis, ita sentiunt, cum frequentantes theatra ad sacramenta admittant. Viros istos probos, doctosque omnium Scripturarum testimoniis, & SS. Patrum traditione perenni illusos, & deceptos esse multi constanter adfirmant. Superbia, luxus, ambitio, invidia, luxuria in triumphum efferuntur: avaritia omnia confinia justitiæ prætergreditur, in explenda siti mimarum & mimorum, qui plura aureorum millia exigunt, ut infamem artem exerceant: & quo sunt ad demulcendos sensus, & excantandas passiones impudentiores, eo majorem pecuniarum summam colligunt. Hæc omnia theatro eveniunt. Et hæc omnia peccati venialis limites non transilire asseremus? Finge nos non posse definire hæc omnia efficere peccatum mortale, uti Patres omnes definiunt: numquid tu certas bilances habes peccati venialis? Fac incertum esse malitiæ gradum, & principia solida deesse quibus definiatur gravitas, aut parvitas iniquitatis: tunc omnibus consentientibus mortaliter peccant qui ejusmodi iniquitati certæ quidem quantum ad genus, incertæ vero quantum ad gravitatem, patrandæ se exponunt.

XI. Quid de nimio fucato, & phalerato ornatu mulierum dicam? Capillos ignito ferro cincinnatos, & crispos cum sanitatis etiam detrimento efficiunt: tumentia ubera nigro, alboque ornatu distincta ostentant, ut vehementius spectatorum oculos alliciant. Luxum, & pompas, quibus renuntiarunt in Baptismate, & non raro pauperum, & artificum sanguine partos, explicant, & in triumphum deferunt; & mulierculas istas peccare venialiter blaterabis? Cavete Confessarii, & iterum dico cavete, ne istas ad sacramenta admittatis. Scriptura sancta clamat: *Declina a malo*, *& fac bonum*. Non ait, *declina a malo mortali*, *vel veniali*, sed absolute ait *a malo*. Nisi igitur istæ absolute declinent ab hoc malo deliberato, nolite vos Sanctum dare canibus. Sancti Ecclesiæ Patres sæpissime ignorarunt malitiæ confinia: & vos fidem adhibetis nonnullis Scripturarum, canonum, traditionisque Patrum, prout ex eorumdem libris constat, valde insciis, dum sibi scientiam arrogant definiendi iniquitatis gravitatem, aut parvitatem? Audite iterum Augustinum. *Sunt autem quædam quæ levissima putarentur*, *nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora*. *Quis enim dicentem frati suo*, Fatue, *reum gehennæ putaret*, *nisi veritas diceret*? *Aut quis æstimaret*, *quam magnum peccatum sit dies observare*, *sicuti observant*, *qui certis diebus*, *sive mensibus*, *sive annis volunt*, *vel nolunt aliquid inchoare*, *eo quod secundum vanas doctrinas hominum*, *fausta*, *vel infausta existimant tempora*, *nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus*? *Qui talibus ait*: *Timeo vos ne forte sine causa laboraverim in vobis*. In Ench. c. 77.

XII. Expergiscimini ergo filii hominum, & oculos in Scripturas sanctas clamantes: *Declina a malo*, *& fac bonum*: *Ab omni specie mala cavete*: *Est via quæ videtur homini recta*, *& novissima deducunt ad mortem*: intendite. Patres sanctos, & Concilia serio meditamini. Scitulorum ætatis nostræ plurimorum axiomata evangelicæ sanctitati infesta contemnite. Multitudine peccantium putidissimas corruptelas honestare, & consuetudinis larvam induere eosdem non pudet. Istos omnes, inquit Paulus, devitate.

XIII. QUÆST. III. *Quæ advertentia sufficit ut peccatum sit mortale*, *& quæ ignorantia excuset*? RESP. Tria ad peccatum mortale requiri dictum est, nempe materiæ gravitatem, advertentiam mentis, consensum voluntatis. Dictum quoque est, peccatum mortale ex genere fieri posse veniale ex mentis inadvertentia. Graviores Theologi concedunt non requiri advertentiam actualem, & expressam ad constituendum peccatum mortale; sed sufficere virtualem, interpretativam, & indirectam. In quo sita est hæc advertentia indirecta, & interpretativa? In hoc quod tu tenearis, & valeas actionis malitiam cognoscere. In hoc quippe ignorantia invincibilis a vincibili distinguitur, quod illam non potes, hanc superare vales. Quare falluntur apertissime qui ajunt, te non peccare mortaliter, dum cares advertentia actuali. Nam videndum est, num potueris, & debueris talem advertentiam habere. Si enim potuisti, & debuisti advertere, licet non adverteris, peccasti, quia habuisti advertentiam interpretativam, & indirectam, ut 1. 2. *q*. 8. *a*. 8. docet S. Thomas. *Alio modo dicitur ignorantia voluntaria ejus quod quis scire potest*, *&*

& debet. Sic enim non agere, non velle, voluntarium dicitur. Hoc igitur modo dicitur ignorantia, sive cum aliquis actu non considerat quod considerare potest, & debet; quæ est ignorantia malæ electionis, vel ex passione, vel ex habitu proveniens; sive cum aliquis notitiam quam debet habere, non curat inquirere.

XIV. Sed unde potero deprehendere, me posse, & debere scire istius aut illius actionis malitiam? Respondet 1. 2. q. 76. a. 2. idem S. Thomas hoc pacto. *Ignorantia in hoc a nescientia differt, quod nescientia dicit simplicem scientiæ negationem. Unde cuicumque deest aliquarum rerum scientia, potest dici nescire illas ..... Ignorantia vero importat scientiæ privationem, dum scilicet alicui deest scientia eorum quæ natus est scire. Horum autem quædam aliquis scire tenetur, illa scilicet sine quorum scientia non potest debitum actum exercere: unde omnes tenentur communiter scire ea quæ sunt fidei, & universalia juris præcepta; singuli autem ea quæ ad eorum statum, vel officium spectant. Quædam vero sunt quæ etsi aliquis natus est scire, non tamen ea scire tenetur, sicut theoremata Geometriæ & contingentia particularia*, NISI IN CASU. *Manifestum est autem quod quicumque negligit habere, vel facere id quod tenetur habere, vel facere, peccat peccato omissionis. Unde propter negligentiam ignorantia eorum quæ aliquis scire tenetur, est peccatum. Non autem imputatur homini ad negligentiam, si nescit ea quæ scire non potest: unde horum ignorantia invincibilis dicitur, quia studio superari non potest.*

XV. Plura sunt in hac angelica doctrina animadversione digna. Scire Christianus debet quæ *sunt fidei* idest articulos Symboli apostolici; *& universalia juris præcepta*, nempe mandata Decalogi, præcepta Ecclesiæ, septem sacramenta, septem peccata capitalia. Conclusiones vero remotas, quæ ex præceptis Decalogi universalibus deducuntur, scire absolute Christianus non tenetur, nisi dum reipsa agenda occurrunt. Alioquin omnes deberent esse Theologi, & omnes casuum particularium resolutiones perspectas habere. Hoc non requiritur, inquit Angelicus; sed sat est ut dum celebrandus contractus est, dum agendum hoc vel illud est, notitiam ejusdem habeat. *Quædam autem sunt quæ etsi aliquis natus est scire, non tamen ea scire tenetur, sicut theoremata Geometriæ, & contingentia particularia*, NISI IN CASU. In casu itaque celebrandi contractus, adeundi theatri, ludendi, saltandi, scire Christianus hic & nunc tenetur talium actionum malitiam, aut honestatem.

XVI. *Singuli autem tenentur scire ea quæ ad eorum statum, & officium pertinent*. Primus est status christiani hominis. Singuli ergo Christiani tenentur scire quid primum omnium significet hæc solemnis professio baptismalis, *Abrenuntio satanæ, & omnibus pompis, & operibus ejus*. In aliquibus Ritualibus exprimebatur olim etiam hoc verbum *spectaculis*, quod alioquin continetur in priori voce *pompis*. Quot Christiani, ne dicam quot Sacerdotes, qui germanum hujusce professionis sensum comprehendant? Deinceps *singuli scire tenentur ea quæ ad eorum statum, & officium pertinent*. Viri ecclesiastici, Prælati, Episcopi, judices, advocati, patres & matres familias, mercatores, medici, artifices &c. singuli scire astringuntur ea omnia quæ ad proprium statum, & officium attinent.

VII. Quam, quæso, diligentiam adhibere Christiani debent ut scientiam illam comparent quæ ad proprium ministerium recte & scite obeundum requiritur? Regula designari præcisa nequit. Theologi tractantes de contractibus docent, quod contrahentes, dum inire contractum volunt in utriusque utilitatem cedentem, illam diligentiam adhibere debent quam adhibent diligentiores in simili casu; si vero contractus cedit in utilitatem unius, hic uti ea diligentia astringitur quam adhibent diligentissimi. In laudata professione baptismali initus solemni ritu contractus est Deum inter & nos super unico omniumque maximo æternæ salutis negotio. Deus æternam nobis spondet mercedem, æternamque vitam beatam. Nos evangelicæ legis suæ observantiam promisimus. Singulari providentia Deus disposuit ut in quolibet statu, & professione essent, & sint viri sive ecclesiastici, sive laici, diligentes, diligentiores, & diligentissimi in æternæ salutis negotio. Hos ergo imitari omnes possunt, & debent. Ergo si imitari eorum diligentiam, & sollicitudinem recusant, istorum negligentia, & ignorantia vitiosa, criminosa, & vincibilis est. Percurre singulos hominum status, gradus, professiones, dignitates, & artes. Paucos invenies qui aptiora media ignorent quæ conducunt ad augendas divitias, ad comparandos gradus, dignitates, & honores. Feminæ ipse peritissimæ sunt, consuluntque celebrio-

lebriores artifices, qui elegantius eas in hoc amplo vanitatis, & ambitionis theatro ornare sciant.

XVIII. In æterno autem salutis negotio, in implendo contractu cum Deo inito, communiter quisque leges contractus ad propriarum appetitionum commodum temperat: quisque doctor, & interpres legum est. Communiter eos magistros, & Confessarios consulunt qui liberalius absolutionis beneficium impendunt, qui benignius eorum appetitionibus indulgent, & adulantur. Istorum ne ignorantia, & inadvertentia innoxia & invincibilis? Absit. Istorum desidia vafra, versuta, fraudulenta. Isti nolunt intelligere ut bene agant. Istorum ignorantia affectata, supina, & crassa est. Eam quippe diligentiam adhibere in æternæ salutis negotio recusant quam in quolibet rei transeuntis & vanæ contractu adhibent.

CAPUT III.

De peccatis, originali, commissionis, & omissionis.

I. PEccati originalis notionem, & effectus supra *lib.* I. *c.* I. descripsi. Quare ne actum agam, vide quæ ibidem scripsi. Peccati originalis notitiam, & humanæ per Christum Jesum redemptionis fidem, duos esse Religionis christianæ cardines præcipuos, docet S. Augustinus *epis.* 89. Missa itaque de peccato originali disputatione, de aliis duobus peccatis propositis differam.

II. QUÆST. I. *Peccatum commissionis consistit ne in aliquo positivo, vel privativo?* RESP. Disputant in utramque partem Theologi. Prior opinio, quæ illud constituit in aliquo privativo, mihi probabilior est. Verum tempore abuterer, si longius eam discuterem.

III. QUÆST. II. *In quo situm est peccatum omissionis?* RESP. In carentia, seu prætermissione actus præcepti. Nullus quippe actus positivus ejusdem essentiam ingreditur, cum per hoc distinguatur a commissionis peccato. Requiritur tamen actus qui causa, vel occasio omissionis sit.

IV. Peccatum commissionis, & omissionis, dum idem motivum, ut ajunt, formale spectant, sunt in genere moris ejusdem speciei. Peccata enim specie distinguuntur ex diversa ratione formali. Ergo quando eadem est utriusque formalis ratio, eadem quoque est malitiæ species.

V. Actus qui sunt omissionis causa, aut occasio, licet secundum se boni sint, mali evadunt. Qui enim libere vult omissionis pravæ causam, vult ipsam omissionem. Ergo qui libere talem causam ponit, peccat. Quare qui omitteret die festo Sacri auditionem propter studium, propter venationem, propter scriptionem, non solum mala omissio esset, verum etiam malum studium foret, mala venatio, mala scriptio.

VI. Disputant Theologi num actus qui est causa omissionis, habeat malitiam distinctam ab ipsa omissione? Communior, & vera sententia negat: quia studium in casu posito malum est ob solam omissionem Sacri.

VII. Qui causam culpabiliter omissionis ponit, peccare incipit tempore quo libere ponit causam; peccatum vero consummatur tempore quo urget præceptum. Causæ positio voluntaria est: ergo mala, cum sit effectus mali, & criminosi causa. Deinde instante præcepto denuo peccat, nisi retractet deliberationem. Disputant Theologi num omissio vitiosa sit, & imputabilis ebrio, vel dormienti, cum isti libertate careant. Verum respondent alii sufficere voluntarium & liberum in causa, in qua prævisus effectus est, aut prævideri poterat, & debuerat. Verum disputatio hæc, ad praxim quod attinet, inutilis est.

MONITUM.

VIII. Illud potius cum timore & tremore meditandum, nempe æternam Christianorum perditionem ex omissionum pravitate tamquam ex funesta radice proficisci. Neglectus orationis, reflexionis, & meditationis fons exitialis est, & caput omnium malorum. Quot sunt Christianorum qui quotidie aliquod temporis intervallum, qui horæ quadrantem in evangelicis punctis meditandis impendant? Hæc meditatio, inquiunt, ejusmodi preces, monachis, & claustralibus competunt, secus laicis. Sed heu cæcorum infelicissimi! Si Religiosi a sæculi curis segregati his præsidiis indigent, ut hostium evadant victores; quanto magis iisdem opus habent Christiani qui in aperto campo dimicant, & undique versum hostium aggressibus obsidentur? Si armatura, & scuto fidei, & meditationis æternæ vitæ clypeo instructi continenter, quoad valent, non incedunt, inimicorum

rum ictibus succumbent, & tandem eorum præda evadent. Si corpus cito succumberet, quando congruo careret cibo; profecto & animus deficiat in via opus est, nisi æternarum veritatum pane dentibus meditationis bene manso nutriatur. Quid? Animæ intrinsecus superbia, ambitione, invidentia, odio, concupiscentia ardentes, & extrinsecus pravis exemplis, dæmonum, hominumque machinationibus obsessæ eternum assequentur bravium, cum per totam fere vitam sub hostium tyrannide contrucidatæ jaceant?

IX. Animadvertunt Patres, in extremo tremendoque judicio Christum Dominum solas omissiones improperaturum: *quia non dedistis mihi manducare, non dedistis mihi bibere, non suscepistis me* &c. quasi flagitia commissionis sua manifesta malitia seipsis scelestos damnent.

CAPUT IV.

De distinctione specifica, & numerica peccatorum.

I. QUÆST. I. *Unde specifica peccatorum distinctio repetatur?* RESP. A specifica objectorum diversitate. Peccatum enim est actus malus a libera voluntate, quæ in objectum tendit, procedens: ergo ab eodem objecto speciem capit. Objecta autem in morali ordine specie differunt per diversam difformitatem, aut conformitatem ad legem æternam, & rectam rationem. Sumitur quoque distinctio præceptorum ex diversitate rerum præceptarum.

II. QUÆST. II. *An diversitas specifica peccatorum sumatur etiam ex circumstantiis?* RESP. Circumstantiæ morales sunt extra essentiam actuum moralium, & illas extrinsecus dumtaxat comitantur, seu circumstant; septemque numerantur. *Quis* personam, statumque prodit; *ubi* locum sacrum, vel profanum; *quibus auxiliis* instrumenta adhibita ad peccandum; *cur* finem; *quomodo* modum actus; *quando* tempus denotat.

III. Dupliciter circumstantia afficere actum potest: aut transferendo illum ad aliam speciem distinctam ab ea quæ intrinsecus actui hæret ex proprio objecto, ut si quis fornicetur cum persona Deo consecrata per votum; aut augendo actum intra eamdem speciem, ut si quis furetur in maxima quantitate. Circumstantiæ prioris generis vocantur mutantes speciem, posteriores aggravantes intra eamdem speciem: istæ aliæ leviter, aliæ graviter aggravant. De his fusior sermo erit *in lib. de pœnit.*

IV. Ad quæsitum respondeo, peccata novam suscipere malitiæ speciem ex circumstantiis quæ speciem mutant. Interdum circumstantiæ possunt primam malitiæ speciem tribuere, ut si quis elargiatur eleemosynam propter inanis gloriæ finem, vel Sacrum audiat propter finem spectandi impudice mulierem.

V. QUÆST. III. *Unde sumatur distinctio numerica peccatorum?* RESP. Ex interruptione eorumdem actuum: quæ interruptio ex triplici capite valet accidere: 1. per expressam retractationem; 2. per cessationem voluntariam; 3. per cessationem naturalem, aut oblivionem, aut distractionem, vel per somnum.

VI. Falsa est mihi opinio Salmanticentium, qui *tract.* 20. *c.* 12. *par.* 5. §. 1. *n.* 37. docent, unum peccatum committere illum qui per *unum annum* persistat in voluntate non restituendi, quando hunc actum non retractet, & pro hac opinione citant Dianam, Lugo, Vasquez, & alios. Falsa quoque mihi videntur quæ *ibid. n.* 36. docent, asserentes, eum qui intendit occidere inimicum, arma præparat, viam capessit, & per multos dies illum quærit, & tandem occidit, unum committere peccatum, *& satisfacere præcepto confessionis dicendo, se homicidium perpetrasse, quin sit necessarium declarare, quo tempore duravit in illa prava voluntate, & quoties eam inculcavit*. Sincere patefacienda omnia in confessione sunt, nempe temporis diuturnitas, dies, hebdomadæ, menses &c. ut hinc colligat Confessarius criminum multitudinem, & gravitatem. Peccata quoque multiplicantur ex multiplicatione objectorum. Sicut enim peccata specie multiplicantur ex objectis specie diversis, ita quoque numero distinguntur ex distinctione objectorum. Hinc qui diversis calumniis hominem eumdem infamaret, plura committeret peccata. Similiter qui plures homines eadem contumelia infamaret, tot peccata patraret quot essent homines infamati. Item qui uno actu quatuor homines occidit, quatuor committit peccata.

VII. Heinc mihi falsa est opinio Salmanticentium, qui *ibi n.* 46. docent, Confessarium peccato mortali inquinatum plures successive audientem confessiones, & absolventem pœnitentes, unum committere pecca-

 tum.

tum. Falsa quoque est opinio Bonacinæ, Filliucii, & aliorum docentium, illum qui uno actu intendit occidere integram familiam, aut eam infamare, unum patrare peccatum. Familia enim pluribus constat personis. Ergo plura is peccata committit.

VIII. Disputant recentiores, utrum in eodem physico actu possint esse plures malitiæ numero distinctæ? Opinionem negantem defendunt Suarez, Layman, Filliucius, Leander, & alii. Sed adfirmantem *in* 2. *sent. dist.* 42. *a.* 1. propugnat S. Thomas, & cum eodem omnes Thomistæ, gravioresque Theologi extranei. Ratio evidens est. Idem numero actus physicus plures malitias specie distinctas habere potest. Ergo potiori jure pluribus affici pravitatibus solo numero distinctis potest.

IX. QUÆST. IV. *Qui a venialibus abstinere non satagit, est ne in periculo labendi in mortalia?* RESP. Tremenda atque formidanda est proposita quæstio, non speculativa, sed practica, cujus discussio centum quæstiunculis, quæ agitari a Scholasticis de peccatorum distinctionibus solent, prævalet. Patres autem omnes, & graviores Theologi super proposita quæstione adfirmantem sententiam defendunt. Sunt enim peccata venialia ceu vermiculi quidam spiritualis vitæ medullam corrodentes, sunt nubeculæ quædam nitorem virtutum offuscantes, & caritatis fervorem refrigerantes, sunt tineæ quædam, quæ ad gratiæ jacturam disponunt. Porro qui se amittendæ divinæ gratiæ periculo exponit, & peccandi mortaliter, parum abest a peccato mortali.

X. Innumera sunt Scripturarum oracula quæ hanc terribilem veritatem inculcant. *Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter:* (alii legunt *negligenter:*) inquit Jerem. *cap.* 48. Non minus forminanda sunt Joannis verba: *Utinam frigidus esses, aut calidus; sed quia tepidus es .... incipiam te evomere de ore meo:* Apoc. 3. Qui languidi, & desides sunt in Dei amore, Dei vomitum, & detestationem provocant. Quid si isthuc traducerem parabolas illas de virginibus fatuis, de servo pigro, de ficulnea sterili, de talentis absconditis, quæ vel ipsis sanctissimis viris terrorem ingerunt? An ferventes, & calidæ in Dei amore dicendæ sunt Christianæ illæ quæ omni pomparum apparatu, & vanitatum sarcinis onustæ ad ipsum sacrum Pœnitentiæ tribunal, divinamque mensam accedunt? An Christiani qui totam fere vitam ducunt aut terrenis curis distentam, aut otio, vanis solatiis, ludis immersam, calidi & vigiles sunt in Dei servitute? Quid de Ecclesiasticis, quid de Sacerdotibus, illis qui torosuli, & formosuli, qui barbatuli, & cincinnati, qui mente ineptissimis cogitationibus occupata & gravida ad tremendissimum Sacrificium accedunt, nulla aut brevissima præparatione præcedente, nulla devotione comitante: immo tam indevote, & tanta festinatione sacra illa mysteria tractant, & perficiunt, ut credere omne aliud, præter realem Christi præsentiam, Deique Majestatem ibidem residere, videantur? Isti ne *ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus* Deum diligunt? Clamant S. Bernardus epist. 91. *Minime profecto est bonus qui melior esse non vult: & ubi incipit nolle fieri melior, ibi etiam desinit esse bonus.* Et rursus epist. 203. addit: *Nolle proficere deficere est. Non vis proficere, o Christiane? Non? Vis ergo deficere.*

CAPUT V.

De septem vitiis capitalibus.

PAucis perstrinxi disputationem de peccatis universe, & generatim spectatis, quod plurimæ quæstiunculæ, quas fuso calamo versare Theologi solent, parum aut nihil ad reformandos mores conferant. In præsentia instituendus sermo est de septem illis vitiis capitalibus quæ conflant legionem illam infernalem quæ modo conjunctim, modo divisim animas obsidet. Singula distinctis §§. discutiam.

§. I.

De superbia omnium vitiorum fonte.

I. QUÆST. UNIC. *Quid sit superbia?* RESP. Est, inquit 2. 2. *q.* 162. S. Thomas, *inordinatus appetitus propriæ excellentiæ.* Gravissimum est superbiæ peccatum, præsertim ex aversione a Deo, & postea etiam ex conversione ad creaturam. Augetur ejusdem pravitas, quod sit omnium vitiorum caput, & quod omnibus virtutibus bellum intentet, & justis magnopere insidias struat. Justum enim Angelum, justum Adam superbia impetivit, & devicit. Quare S. David continenter Deum precabatur: *Non veniat mihi*

pes superbiæ: Pſal. 35. Quis eſt qui, dum ſerio incredibilem iſtius vitii nequitiam, fraudem, aſtutiam meditatur, qui dum victum Luciferum, & cum eo tertiam Angelorum partem, dum primum humani generis parentem omnium virtutum ſplendore coruſcantem proſtratum cum univerſo humano genere conſiderat, non paveat, non contremiſcat?

II. Quatuor enumerat 2. 2. *q.* 162. *a.* 4. S. Thomas ſuperbiæ ſpecies: 1. æſtimare bonum a ſeipſo habere: 2. ſibi datum bonum deſuper credere pro meritis accepiſſe: 3. jactare ſe habere quod non habet: 4. deſpectis ceteris appetere ſingulariter videri habere id quod non habet. Primæ duæ ſpecies ſunt peccata mortalia, cum ex deliberata voluntate procedunt. Tertia, & quarta ob materiæ levitatem excuſari a gravi culpa poſſunt; ſi tamen gravem Dei irreverentiam, & grave proximi damnum, vel contemptum conjuncta habeant, gravia peccata ſunt.

III. S. Bernardus duodecim ſuperbiæ gradus totidem humilitatis gradibus oppoſitos enumerat, nempe curioſitatem, mentis levitatem, ineptam lætitiam, jactantiam, ſingularitatem, arrogantiam, præſumptionem, defenſionem peccatorum, ſimulatam confeſſionem, rebellionem, libertatem, peccandi conſuetudinem. Qua de re lege S. Thomam 2. 2. *q.* 162. *a.* 4. *ad* 4

IV. Superbia nunc deſcripta vitium ſpeciale eſt. Nunc indico modos quatuor quibus eſſe vitium generale poteſt. 1. Secundum cauſam finalem, quatenus alia peccata ordinantur ad finem ſuperbiæ, qui eſt propria excellentia. 2. Superbia initium eſt & cauſa omnis peccati, prout parit inordinatum concupiſcentiam erga bonum commutabile, quæ eſt univerſalis proxima cauſa peccandi. 3. Superbia cauſa peccati eſt removendo Chriſti gratiam, cujus ope peccatum declinatur. 4. Denique ſuperbia generale peccatum dicitur ratione objectorum in quæ velut in propriam materiam tendit. Excellentia enim perſonæ objectum ſuperbiæ eſt. Hæc autem excellentia ex variis rebus aſſurgit.

§. II.

De filiabus ſuperbiæ, & inanis gloriæ.

I. TRes ſunt filiæ ſuperbiæ. *Inanis gloria*, *ambitio*, & *præſumptio*. *Vana gloria*, quæ a S. Gregorio primum vitium capitale reputatur, & ab aliis ut filia primogenita ſuperbiæ habetur, a S. Thoma 2. 2. *qu.* 132. *art.* 1. deſcribitur, quod ſit *perverſus, & inordinatus appetitus manifeſtationis propriæ excellentiæ*. Vide plura ibi. Superbia appetit propriam excellentiam, hanc manifeſtare ſtudet vana gloria.

II. *Ambitio* eſt perverſus appetitus honoris & dignitatis; ut ſi ambias officia, & dignitates ad quas aſſequendas, vel exercendas meritis cares. Tripliciter hoc contingit, inquit S. Thomas. 1. Cum homo appetit teſtimonium de excellentia quam non habet; 2. cum honorem ambit, illum in Deum non referendo; 3. cum quieſcit in honore, eum non referendo ad aliorum utilitatem.

III. *Præſumptio* aut eſt de Dei miſericordia, aut de propriis viribus. De hac nunc, ſecus de illa, ſermo eſt; & definitur *appetitus inordinatus aggrediendi aliquid ſupra vires*; ut cum quis appetit officium judicis, advocati, ſuperioris, Confeſſarii, Concionatoris &c. dotibus neceſſariis ad talia munia deſtitutus.

IV. Primogenitam ſuperbiæ diximus eſſe *vanam gloriam*, cujus ſeptem ſunt filiæ. 1. *Inobedientia*, quæ ex contemptu violat ſuperioris præceptum. 2. *Jactantia*, quæ eſt inordinata propriæ excellentiæ deprædicatio per verba. 3. *Hypocriſis*, quæ interdum affectat probitatem, ut viam ad honores, & dignitates ſibi paret, quam voco *negotiatoriam*; interdum ſimulat ſanctitatem: qua de re lege S. Thomam 2. 2. *qu.* 111. *art.* 4. ubi plura offendes ſcitu digna. 4. *Contentio*, quæ eſt impugnatio veritatis cum altercatione verborum. Peccant graviter, inquit Merbeſius *Sum. Chriſt. p.* 2. *qu.* 7. Sacerdotes illi qui novis imbuti opiniunculis, regulas á S. Carolo Borromæo pro miniſtrando ſacramento Pœnitentiæ ex Patribus excerptas contentioſe oppugnant. Peccant quoque plurimi ſcituli qui e ſcholis abeuntes, in quibus nihil fere præter inſanabile diſputandi cacoethen didicere, nihiloſecius ſanioris doctrinæ regulas in diſputationem magno,

ob-

obstinatoque clamore adducunt. Verum serio, & humili animo animadvertendum ne falsitas pro veritate accipiatur, ne intus latitet insidiosissimus, & vaferrimus opinionis semel imbutæ, aut propriæ scholæ defendendæ perversus amor. Præ oculis habe regulam quam *tr.* 8. *in* 1. *epist. Joan.* tradit S. Augustinus: *Dilige, & quodvis fac: sive taceas, dilectione taceas; sive clames, dilectione clames; sive emendes, dilectione emendes; sive parcas, dilectione parcas. Radix sit intus dilectionis. Non potest de ista radice nisi bonum existere.* De iis disputa in terris quæ prosunt in cælis. De rebus vanis, & ineptis ad salutem contendere ad solam famam, vanamque gloriam captandam, instituere pugnacissimas disputationes peccato non caret. Quamobrem clamat 2. *ad Tim.* 2. S. Paulus: *Stultas autem, & sine disciplina quæstiones devita.* Lege ibi plura. 5. *Pertinacia*, quæ est adhæsio propriæ sententiæ plusquam oportet, dum quis in ea perseverat contra agnitam veritatem, inquit 2. 2. *q.* 138. *ar.* 2. S. Thomas. Mortalis est, dum manifestæ doctrinæ fidei, vel morum resistit, & in proprio errore obfirmate persistit. 6. *Discordia*, quæ in voluntatum contrarietate sita est. 7. *Præsumptio novitatum*, ut cum quis inanis gloria inflatus novas excogitat opiniones, novasque vestitus formas in animarum, & professionis baptismalis perniciem.

§. III.

Admonentur Confessarii frequentem esse superbiæ culpam, cujus remedium est christiana humilitas.

I. Plura de superbia dicta sunt *lib.* 1. Verum quia superbia initium est omnium malorum, nonnulla adjicere lubet: quia numquam nimis quod numquam satis. Communiter recentes obiter dumtaxat de superbia disputant; de gula vero, de luxuria fusissime. Heinc & Confessarii, & Christiani tanti sceleris pravitatem ignorant.

II. Nobile & splendidum reputatur superbiæ crimen, & vix inter virtutes non colitur. Erubescunt communiter honesti viri de gula, de ebrietate, de luxuria, de fraude. At quis est quem superbiæ, quem vanæglorîæ, ambitionisque pudeat? Habent enim hæc vitia sua splendida vela, sub quibus ambitiosi, superbique exultant, atque triumphant. Quis Confessariorum examen instituit pœnitentium, quis pœnitentium se accusat de his criminibus?

III. Recentiores Theologi vix patrari a Christianis existimant peccatum mortale superbiæ: inquiunt enim: quis est qui ultimum finem constituat in propria excellentia, aut se Deo æqualem reputet? Vix aliquis adeo stultus est qui tam furenter insaniat. Ita ratiocinantur non pauci.

IV. Ut nos ab his spectris caveamus, fidei capita meditanda sunt. Nos omnes veluti ex asse heredes a protoparente nostro Adam crimen istud accepimus, & contraximus. Hæc est infirmitas originaria, hic est morbus prævalens, & dominans in totum humanum genus. An non imperitissimi medici illi qui neglecta infirmitate prævalente, & omnium morborum radice prætermissa, surculos dumtaxat, & consequentes morbos curarent, radice ipsa venefica intacta relicta? Nonne dum aliquis morbus veneficus in aliqua dominatur provincia, communiter ex illo morbo moriuntur homines? Pestis nostra superbia est, lues nostra ambitio est, & vana gloria. Serpit intra nos, & ultimos subit animi nostri recessus, quin nos stragem, quam parit, advertamus, Dum Theologi explicare modum quo Lucifer, & Adam superbiæ crimen patrarunt, conantur, balbutiunt, distinguunt, & vix e salebris exire queunt, nullamque claram imaginem modi quo illud peccatum commissum fuit, perhibere sciunt. Factum istud verum est. Et illos postea non pudet tam audacter definire, raro nunc homines mortale superbiæ crimen patrare? Clamabunt: Numquid tu certo asserere vales letaliter istos superbia infectos peccare? Absit. Sed ajo superbiam dominari in genus humanum. Hic est morbus prævalens, & dominans. Ergo plurimi ex hoc morbo pereunt. Consecutio hæc necessaria videtur.

V. Et quia eo est lues ista perniciosior, quo est occultior; idcirco Patres omnes tanti hostis insidias trementes reformidabant. Et hæc sunt illa peccata superbiæ, ambitionis, vanæ gloriæ, quorum confinia ipsos latebant, quorum malitiam mortalem, aut venialem ignorabant; & ideo pavidi, vigilesque orabant Deum ne deciperentur, & continenter se se in humilitatis virtute exercebant. Hanc virtutem a Christo magistro nostro in primis nobis commendatam sciebant tamquam efficacissimum superbiæ antidotum.

VI.

VI. Sed heu nos miseri! Quemadmodum in aliquibus libris pro conſcientiarum regimine deſtinatis brevis eſt de ſuperbiæ vitio capitali inſtructio; ſic de humilitatis præcepto aut nullus, aut exiguus, aridusque ſermo eſt. Hanc virtutem explicandam communiter relinquunt magiſtris aſceticis, ſeu librorum, ut vocant, ſpiritualium auctoribus, ac ſi virtus hæc propria dumtaxat eſſet & conveniens animabus illis quæ ad quamdam perfectionem aſpirant, non ex præcepto impoſitam, ſed conſilio tantum propoſitam. Superbia vitium capitale eſt, & quidem primum, quia caput omnium malorum exiſtit. Ejus antidotum humilitas eſt, & hæc eſt illa virtus omnibus neceſſaria quæ totius evangelici ædificii baſis, & fundamentum vocatur.

VII. Hanc humilitatem verbo, & exemplo Chriſtus magiſter noſter nos docuit: hanc commendavit, hanc inculcavit. *Diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde:* Matth. 11. & rurſus c. 18. clamat: *Amen dico vobis, niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicumque ergo humiliaverit ſe ſicut parvulus iſte, hic major eſt in regno cælorum.* Et iterum Luc. 18. *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.* Da mihi hominem humilem, & eum ut ſanctum Chriſtianum colam. Si humilitate caret, regno Dei ineptus eſt, Chriſto ipſo teſte. Expergiſcimini ergo Confeſſarii omnes. Evangelium Chriſti legite, ſi ſinceram humilitatis imaginem contemplari, & addiſcere cupitis, ut in eadem inſtruere fideles valeatis. Plurima mihi dicenda de graviſſimo hujuſce tam neceſſariæ virtutis præcepto eſſent; ſed hujuſce compendii brevitas non ſinit.

§. IV.

De avaritia.

I. Avaritia eſt *inordinatus divitiarum amor*, ut 2. 2. *qu.* 118. *art.* 1. S. Thomas docet. Hic perverſus habendi amor conſiderari poteſt primo erga proximum, aut per exceſſum in accipiendo, aut per defectum in tribuendo, quo in ſenſu eſt *peccatum in proximum*. Secundo erga ſe ipſum, dum quis immoderate divitias amat, aut deſiderat, aut delectatur in eis. Et hoc modo avaritia eſt peccatum hominis in ſe ipſum. Priori modo avaritia eſt peccatum mortale ex ſuo genere, ſi ſit contra juſtitiam, & caritatem, aut miſericordiam. Poſteriori modo poterit eſſe peccatum veniale.

II. Avaritia vitium capitale eſt, non carnale, ſed ſpirituale, ut *loc. cit. art.* 6. inquit Angelicus. Hoc peccatum perpetrant homines 1. dum per fas & nefas divitias congregant; 2. quando tanto divitiarum amore flagrant ut in eiſdem conſtituant ultimum finem; 3. dum ita cupide temporalia bona amant ut eadem nullo modo diminuere nec propter Deum, nec propter proximum velint; 4. cum nullum terminum propriæ cupiditati imponunt, & ita lucro inhiant ut negligant ea quæ ad ſalutem æternam requiruntur. Præ oculis habendum oraculum S. Pauli Apoſtoli eſt. *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide*: 1. ad Tim. Innumera ſunt Scripturarum oracula adverſus avaritiæ peſtem. Clamat Dominus per Iſaiam: *Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis uſque ad terminum loci: numquid habitabitis vos ſoli in medio terræ?* Iſa. 5. & Propheta Amos cap. 6. *Væ qui opulenti eſtis in Sion . . . . Qui dormitis in lectis eburneis, & laſcivitis in ſtratis veſtris, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem pſalterii, bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti, & nihil patiebantur ſuper contritionem Joſeph.*

III. Non minus tremenda ſunt oracula novi fœderis, & ſupplicia in avaros contorta. Deſcribit c. 12. S. Lucas divitem avarum intra ſe dicentem: *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: deſtruam horrea mea, & majora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea; & dicam animæ meæ: Anima habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te. Quæ autem paraſti, cujus erunt?*

IV. Sed omnium tremendiſſimum eſt Jeſu Chriſti oraculum *Marc.* 10. ubi exclamat: *Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt! Diſcipuli autem obſtupeſcebant in verbis ejus. At Jeſus rur-*

sus respondens ait illis : Filioli , quam difficile est confidentes in pecuniis in regnum Dei introire ! Facilius est camelum per foramen actus transire quam divitem intrare in regnum Dei . Qui magis admirabantur dicentes ad semetipsos : Et quis poterit salvus fieri ?

V. Si Confessarii in hæc oracula Christi , qui nec fallere , nec falli valet , animum humilem , & serium intenderent , fastidirent sane plures opiniunculas , quibus divitibus mollia cervicalia submittuntur ; detestarentur illa commenta quibus fenora fucantur . Adeo distat hæc Christi doctrina a quorumdam Moralistarum sententiis ut componi simul nullo pacto queant . Porro judicium divinum secundum hæc evangelica oracula fiet . Evangelium Christi ergo , o Confessarii , missis sophisticis disputationibus hominum , diurna & nocturna manu revolvite . Responsum discipulorum S. Augustino admirationem ingerit . *Quis poterit salvus fieri ?* Quid ? Divites pauci sunt : nec omnes ad unum damnari , asserere possumus : nonne ergo plurimi salvandi supersunt ? Quid ergo clamitant : *Quis poterit salvus fieri ?* Ineptum ergo discipulorum videtur responsum . Sed ego ineptissimus , & ignorantissimus , si minus opportunum judicarem responsum illud . Pauci , inquit S. Doctor , re divites sunt ; sed communiter omnes affectu divites sunt , idcirco reposuere discipuli : *Quis poterit salvus fieri ?* Difficile quippe salutem assequuntur sive qui divitias possident , sive qui divitias ardenter appetunt . Ut vero hanc reprimamus cupiditatem , & intra justos limites coerceamus , Dei gratia singulari opus est , ut Christus ipse subdit . *Et intuens illos Jesus ait : Apud homines impossibile est , sed non apud Deum . . . . Et cœpit ei Petrus dicere : Ecce nos dimisimus omnia , & secuti sumus te .* Si seria meditatione animarum moderatores divina hæc oracula contemplati fuerint , & semetipsos , & suos pœnitentes in viam salutis dirigent .

VI. Avaritiæ filiæ sunt proditio , fraus , fallacia , perjuria , inquietudo , violentiæ , obduratio , furtum , homicidium , usura , simonia , divinorum neglectus , fiducia in rebus sæculi , & mala pene omnia .

§. V.

De luxuria , & gula .

I. INter septem vitia capitalia duo tantum carnalia sunt , quæ facillime ab omnibus cognoscuntur : cetera quinque spiritualia sunt , idcirco cognitu difficillima ; immo ita sæpe nos decipiunt ut vitii effigie abscondita , virtutis larvam præferant . Contra luxuriæ , & gulæ crimina omnibus comperta sunt .

II. De luxuria , quæ est *inordinatus appetitus voluptatis venereæ* , satis dictum est in explicatione sexti præcepti Decalogi .

III. Gula , luxuriæ soror , & mater , est *inordinatus comedendi , & bibendi appetitus .* Appetitus iste semper perversus est , dum in delectatione , & voluptate cibi , & potus finem constituit . In gulæ favorem erat thesis damnata ab Innoc. XI. *Comedere , & bibere* &c. post damnationem detestabilis evasit . Idque omnes qui debito obsequio Sedis apostolicæ decreta suscipiunt , *facile , non difficile intelligunt .*

IV. Neque heinc inferas , saporem cibi , & potus peccatum esse . Humana enim infirmitas non modo cibo , verum etiam sapore indiget , quo medio sumere cibum , potumque valeat . Tunc peccatum est , dum hoc saporis medium in finem convertitur . Idem dicendum de aliis sensuum oblectationibus . Hinc patet falsitas doctrinæ P. Viva , qui in commentariis in dictam thesim &c. *num.* 6. inquit : *Verum quidem est quod possit* PROPTER SE *intendi directe oblectatio aliqua quæ reperitur in ludo v. gr. in olfactu floris , in auditionem usicæ , & aliis actibus moraliter indifferentibus .* Voluptas cibi , & potus necessaria est ut medium ad sustentationem corporis : & nihilominus si *propter se directe* intendatur , damnata est . Numquid voluptas ludi , musicæ , olfactus rosæ necessaria est ad vitam sustentandam ? Ergo voluptas captata ex musica , ex ludo &c. *& propter se directe intenta* damnabilis est æque ac cibi , & potus voluptas .

V. Tribuitur gula in duas species : in *comessationem* , seu crapulam , & *ebrietatem* . Utraque vitia sunt genere suo peccatum mortale . Nihilominus scribit P. Busembaum *lib.* 5. *c.* 3. *dub.* 5. apud P. La-Croix *n.* 293. *pag.* 43. „ Hinc probabile est quod „ do-

„ docet *Navar. Tolet.* &c. & non repugnat „ *Laymanus*, seclufo fcandalo, & aliis *ve-* „ *niale* tantum effe *ufque ad vomitum* fe „ cibo, & potu IMPLERE: idque etiam fi „ quis VOMAT, UT ITERATO POSSIT BI- „ BERE. " Num hæc doctrina Epicureifmum fapiat, doctiores judicent. Scripturæ fanctæ clamant: *Væ qui potentes eftis ad bibendum vinum:* Ifa. cap. 5. & Evangelifta Lucas: *Væ qui faturati eftis, quia efurietis:* cap. 6.

VI. Ebrietas eft exceffus in potando ufque ad violentam ufus rationis privationem. Malitia itaque ebrietatis in hoc fita eft ut homo volens & fciens bibat cum tanto exceffu, ut rationis ufu fe fe privet. Contra ebrietatis flagitium clamant Scripturæ fanctæ: *Væ qui confurgitis mane ad ebrietatem fectandam, & potandum ufque ad vefperum, ut vino æftuetis:* Ifa. cap. 5. & Luc. cap. 21. *Attendite vobis, ne forte graventur corda veftra in crapula, & ebrietate.*

VII. Laxa paradoxa de ebrietate non pauci Probabiliftæ docent. P. Bufembaum *lib.* 5. *cap.* 3. *dub.* 1. *artic.* 2. apud P. La-Croix *num.* 308. docet, peccare eum qui fe inebriat abfque *jufta caufa*. Occurrit ergo jufta caufa fe inebriandi? Quidni? Reponit enim ibi: *Non eft peccatum inebriare fe ex præfcripto medicorum, fi aliter fanitas recuperari non poffit.* An ab Hypocrate ethnico præfcripta occurrit ebrietas ifthæc? Adjicit ibid. P. La-Croix *num.* 313. „ Ad morbum gravem, etiam non leta- „ lem curandum, aut cavendum licitam „ effe inebriationem, docent multi *cum* „ *Gobat* a num. 15. fi aliter curari, aut „ caveri nequit. " Quam laxa fit opinio hæc, judicent fapientiores. Pergit ibi P. Bufembaum: *Non item eft peccatum* (fe inebriare) *fi quis cogatur intento enfe*. Ebrietas genere fuo peccatum mortale eft. Et hæc ebrietas licita erit ad mortem evitandam? Licitum ergo erit fornicari, adulterare, pejerare ad declinandam mortem.

VIII. P. La-Croix plures *loc. cit.* opiniones recenfet excufantes ebrietatem. P. Illfung docet cubantes fuper *lupulum*, & fe inebriantes non peccare: quia, inquit, *talis inebriatio caret magno voluptatis illicio*. Addit P. La-Croix ibi num. 317. *Ang. Tanner. Fagund. Gobat cap.* 6. *num.* 37. *univerfaliter docent ebrietatem nullam effe mortale, nifi diu privet ufu, & potentia rationis*. Non parum, fed *diu* privare ebrietas debet non modo *ufu*, fed etiam *potentia rationis*, ut fit peccatum mortale. Et quæ temporis longitudo requiritur? Una hora, inquiunt, videtur effe longum tempus. Qui vero per tres quadrantes mero ingurgitatus, & deftitutus effet ufu, & potentia rationis, ut beftia, venialiter tantum peccaret, juxta Tannerum, Fagundez, Gobat, & La-Croix, qui ibidem *n.* 329. hæc addit: *Si quis ex gravi caufa faciat inebriari alterum ad elicienda fecreta quæ alter tenetur manifeftare, multi dicunt, non peccare, fi ad materialem tantum ebrietatem inducat.* Alium cafum ibi *num.* 332. adjicit. *Injufte in cuftodia detentus non peccat inducendo cuftodes ad materialem ebrietatem.* Judicent docti, & chriftiani viri, num hæc fint theoremata opportuna pro confcientiarum regimine.

IX. Sed quando dicendus ebrius homo eft? Refpondet P. Bufembaum *lib.* 5.*c.*3. *artic.* 2. his verbis. *Si quis poft potum difcernere adhuc poffit inter bonum, & malum, licet nonnihil phantafia turbata fit, aut fequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur; nondum plena eft ebrietas: ideoque tantum peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, fi* DELIBERATE *fit commiffum. V. Layman loc. cit. Plena ebrietas notatur ex his fignis quæ dat Leffius num.* 30. *&c. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus.* 2. *Si commifit ea quæ numquam fana mente folet, v. gr. fi præter morem turpia fit locutus, turbavit domum, uxorem verberavit* &c.

X. Quamvis ergo homines mero fe ingurgitent ufque ad vomitum *reipfa fecutum*; quamvis oculti emiffitii, & revoluti *cernant duplicia*; quamvis domus *gyrari* videatur, & lingua *titubet*; quamvis domum, ceu porcelli, deportentur; fi tamen meminerint fe portatos effe, quamvis *deliberate* ufque ad hunc exceffum potent, & fe fe vino impleant; nihilominus liberi funt a peccato mortali, & folum venialem culpam ex gravioribus perpetrant. Quis ab hac doctrina non abhorreat?

§. VI.

§. VI.

Malitia iræ, ejusque sex filiæ exponuntur.

I. IRA definitur quod sit *injustæ vindictæ inordinatus appetitus*. S. Augustinus vindictam appellat *libidinem ulciscendi*. Injusta, & indebita vindicta est 1. quando quis innocentem punire concupiscit; 2. dum reum æquo majori pœna plecti cupit; 3. cum læsus præter ordinem justitiæ puniri reum desiderat vel a se ipso, vel ab alio auctoritate destituto; 4. dum quis vindictam appetit ob indebitum finem.

II. Distinguendus est vindictæ appetitus de quo dictum est, ab ira, quæ animum commovet, & ad concitationem excitat absque vindictæ desiderio. Hæc ira aut nullum, aut veniale peccatum est, nisi sit excessus. Qui repentino iræ motu commoventur, ut senes, mulieres, pueri, melancholici, communiter venialis culpæ limites non transiliunt; dummodo nullus sit deliberatus vindictæ appetitus. Si sit appetitus levis vindictæ, leve erit crimen. Qui se sentiunt ex naturæ conditione propensos ad iram, vel imprecationes, diligenti industria comprimere, & coercere hanc inclinationem debent: alioquin præsumitur voluntatis deliberatus assensus.

III. Tres iræ gradus distinguit Evangelista Matthæus cap. 5. *Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*. Primis verbis reprehenduntur Pharisæi, qui homicidium & adulterium damnantes, licitam internam vindictam, & mœchiam defendebant. Primo itaque letaliter peccat qui ira inflammatus grave damnum proximo expetit. *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*; idest capitis pœna puniendus non humano, sed divino judicio, cui peccatum intetnum patet. Non solum itaque homicidium externum, ut contendebant Pharisæi, sed etiam internum peccatum est.

IV. Secundus iræ gradus est cum quis hunc internum injustum vindictæ animum signo aliquo externo manifestat. *Qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit concilio*. Vox ista *racha* interjectio est, quæ convicium aliquod significat, vel *sine cerebro*, ut vult S. Hieronymus, vel morum pravitatem, ut contendunt alii.

V. Tertius denique iræ præfatæ seu appetitus injustæ vindictæ gradus in aliquo externo convicio completur. *Qui dixerit fratri suo, Fatue* (idest exprobrando stultitiam, quæ convicium gravius priori *racha* est,) *reus erit gehennæ ignis*. Hoc ultimum peccatum gravius est duobus prioribus. Vide S. Thomam 2. 2. *q.* 158. *a.* 5. *ad* 3.

VI. Ira vitium capitale est, ut *ibid. a.* 6. ostendit S. Thomas, habetque sex filias sequentes: quarum 1. est *indignatio*, 2. *tumor mentis*, 3. *clamor*, seu inordinata, & confusa vocis elatio, 4. *contumelia*, seu injuriosa locutio contra proximum præsentem, & audientem, 5. *blasphemia*, 6. *rixa*. De his duabus postremis dictum supra est.

§. VII.

De invidiæ iniquitate, & quæ sint illius filiæ.

I. QUÆST. UNIC. *Quid sit invidia?* RESP. Est *tristitia de bono alterius, perinde ac si nostrum malum foret, quatenus illo æquari nostram excellentiam, aut minui conspicimus*. Invidia communiter fervet inter æquales juxta tritum proverbium, *Figulus figulo invidet*, ut 2. 2. *q.* 36. *a.* 1. explicat S. Thomas.

II. Invidia monstruosus superbiæ abortus est; & quemadmodum superbia plus & minus dominatur in omnes, sic invidia capitale, & universale vitium est. Monstrum istud viridis coloribus depingit S. Joannes Chrysostomus *homil.* 41. *in Matth.* cujus verba rescripta invenies *Tom. X. Theol. Christ. lib.* 4. *diss.* 2. *c.* 9.

III. P. Thomas Tamburinus *lib.* 5. *in Decal. c.* 1. §. 3. *n.* 35. *& seq.* hæc scribit. „ Inquires tertio, an sicut potest quis modo hactenus explicato *gaudere de malo alterius*, quia sibi bonum sit; ita e contra licite queat tristari de alterius bono ut sibi malum est. Respondeo. Hic videtur esse actus invidiæ, quam sic communiter describunt Doctores ex S. Thoma 2. 2. *q.* 36. *a.* 2. & 3. Valent. Conin. Suar. Bonac. aliique apud Castropal. *Est inordinata tristitia, qua quis dolet de bono alterius, non quatenus est illius bonum, sed quatenus videtur diminuere propriam excellentiam, seu proprium bonum.*

„ Num. 36. Hæc *communiter*. Quæ ta-

„ men mihi ſemper difficilia viſa ſunt. “ Contra hanc communem Theologorum doctrinam ſic perſequitur ibid. *num.* 37.

„ Jam ſic arguo. Quando doleo de bono „ alterius ut eſt diminutivum meæ excellen- „ tiæ, non doleo de bono alterius abſolute, „ ſed formaliter de malo meo, ſeu de di- „ minutione meæ excellentiæ, quæ mihi ma- „ la eſt .... Sicut enim ſi gauderem de „ malo alterius, v. g. *de morte patris, ut* „ *cauſante immediate bonum meum*, puta he- „ reditatis ſucceſſionem, *non eſſe peccatum*, „ *ſupra omnes vidimus; ſic contra ſi doleam* „ *de bono alterius ut cauſante immediate ma-* „ *lum meum, culpa non erit.* “

IV. Ut invidiam capitale crimen de medio tollat P. Tamburinus, præmittit doctrinam a S. apoſtolica Sede damnatam. *Sicut*, inquit, *ſi gauderem de morte patris ut cauſante immediate bonum meum, puta hereditatis ſucceſſionem, non eſſe peccatum ſupra vidimus omnes.* Quid? Qui ſunt iſti *omnes* qui hanc damnatam doctrinam docent? Antiprobabiliſtæ? Nequaquam. Quinam ergo ſunt iſti *omnes*? Penes Tamburinum ſit, qui ex hac damnata doctrina ab Innoc. XI. in theſi 13. hanc aliam ſententiam infert: *Sic contra ſi doleam de bono alterius ut cauſante immediate malum meum, culpa non erit.*

V. An æque damnabilis, vel damnabilior ſit hæc de invidia doctrina, quam defendit P. Tamburinus, ac illa quam docet cum aliis de gaudio mortis patris ob futuram ſucceſſionem in hereditate, docti judicent.

VI. Filiæ invidiæ ſunt *odium, ſimulatio, detractio, exultatio in adverſis proximi, afflictio in proſperis*, quas ex S. Gregorio deſcribit S. Thomas 2. 2. *q.* 36. *a.* 4.

§. VIII.

De acedia, ejuſque filiabus.

I. QUÆST. UNIC. *Quid ſit acedia?* RESP. Eſt *triſtitia de bono ſpirituali in quantum eſt bonum divinum non in ſe ſpectatum, ſed prout in nobis.* Odium Dei adverſatur bono divino prout in Deo. Acedia eſt triſtitia de bono divino prout in nobis, ſeu de bono divino imperato, & neceſſario ad ſalutem.

II. Acediam peccatum eſſe, Scriptura divina teſtatur. *Subjice humerum tuum, & porta illam, & ne acidieris in vinculis ejus:* Eccl. 6. Plura de hoc vitio ſcribit S. Thomas 2. 2. *q.* 35.

III. Quam ſit virulenta, & immanis acediæ pravitas, ex bello quod divinis præceptis intentat, colligere quiſque valet. In primis adverſatur primo & maximo mandato diligendi Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus. Acedioſus continenter hoc præceptum violat, cujus tepor vomitum, & indignationem divinam contra ſe provocat. Violat præterea acedia præceptum, quo aſtringimur in Domino exultare, & delectari. *Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis*: Matth. 5. Adverſatur denique acedia præceptis vigilandi, orandi, operandi cum tremore & timore ſalutem noſtram, & præcavendi tentationes, atque proficiendi in via Domini.

IV. Acediæ filiæ ſunt *malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, evagatio mentis circa illicita.*

V. *Malitia* eſt voluntarius horror, deriſio, & contemptio bonorum ſpiritualium, & proborum hominum, qui concionibus, & exhortationibus, atque virtutum exemplis ad chriſtianæ profeſſionis obſervantiam excitare acedioſos ſtudent.

VI. *Rancor* eſt indignatio, qua acedioſi turgentes, & æſtuantes cervicem erigunt contra Superiores, Paſtores, Confeſſarios, & Scriptores, qui aut voce, aut ſcripto illuminare, & corrigere eoſdem ſtudent.

VII. *Puſillanimitas* eſt propriarum virium diffidentia, qua quis officia, & opera ardua refugit. Hanc puſillanimitatem peccatum eſſe, ex parabola ſervi pigri, qui acceptam pecuniam domini ſui fodit in terram, conſtat.

VIII. *Deſperatio* ſcelus eſt quo quiſpiam de ultimi finis conſecutione deſperans, omne ſalutis ſtudium deponit. De hujuſce ſceleris gravitate dixi ſupra. Ex hac deſperatione, ex vitiorum multitudine & gravitate proficiſcente, oritur incredulitas, quæ hodie adeo late patet.

IX. *Torpor* eſt animi ignavia, ſeu languor, quo quis præceptorum obſervantiam vel omittit, vel oſcitanter implet. Periculoſiſſimus eſt torpor iſte. Quemadmodum in negotiis mundi torpidi, & ignavi marceſcunt miſeria, nihilque magni conantur; ſic in æternæ ſalutis ſtadio torpidi pereunt, quia media ad ſalutem neceſſaria negligunt, & præliari adverſus tentationes carnis, mundi,

di, & dæmonis refugiunt: contra quos *Rom.* 11. S. Paulus inquit: *Sollicitudine non pigri, ſpiritu ferventes, Domino ſervientes*. Languor iſte ſpiritus omnem devotionem exſiccat, vires extenuat, quotidie zizania vitiorum ſpargit, mentis ſtuporem, & obſcuritatem inducit, & ita animam hebetat, atque corrumpit, ut eam ineptam ad ſolida virtutum officia reddat.

FINIS

PRIMI TOMI.